Digitized by Google

BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.
RACCOLTA
VILLAROSA
G
55/1
NAPOLI

13 je. 6 c. 7

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

JACOBI MARTORELLII
NEAPOLITANI
DE REGIA THECA
CALAMARIA

ΕΠΙ ΣΜΙΚΡΟΙΣ ΝΟΟΣ ΔΙΑΦΑΙΝΕΤΑΙ ΑΝΔΡΟΣ.

Ex Antholog. .4. 32.

Digitized by Google

Οὐκ ἀγαθὸν Πολυκοιρανίη, εἷς Κοίρανος ἔςω,
Εἷς Βασιλεὺς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
Σκῆπτρόν τ', ἠδὲ Θέμιςας, ἵνα σφίσιν ἐμβασιλεύει.

Ex Homero, qui Regis auctoritatem divinitas ortam, & ſtabilitam agnoſcit. Iliad. β. 204.

Ἡ φύσις ἐξεῦρεν φιλίης δεσμοὺς ἀγαπῶσα,
Τῶν ἀποδημούντων ὄργανα συντυχίης,
Τὸν κάλαμον, χάρτην, τὸ μέλαν τὰ χαράγματα χειρὸς,
Σύμβολα τῆς ψυχῆς τηλόθεν ἀχνυμένης.

Vincula amicitiæ natura invenit amatrix,
Abſentum, quæ ſint, ſubſidium fidei,
Et calamum, & chartam atramentumque, organa dextræ,
Signa quidem hæc animi, qui procul indoleat.

Ex libro 1. Anthologiæ εἰς φιλοσόφους epigramma incerti auctoris, in quo maxima atramenti laus, & ævitas antiquiſſima commendatur.

597898 Racc. Vill. G. 55
(1)

JACOBI MARTORELLI NEAPOLITANI

DE REGIA THECA

CALAMARIA

IN REGIA ACADEMIA

LITTERARUM GRÆCARUM PROFESSORIS

SIVE

ΜΕΛΑΝΟΔΟΧΕΙΩΙ

EJUSQUE ORNAMENTIS

LIBER PRIMUS.

F. La Marra Inv. et Sculp

Biblioteca Nazionale V. E. III. Napoli

NEAPOLI MDCCLVI.
SIMONII FRATRES TYPOGRAPHI.

Digitized by Google

Digitized by Google

CAROLO
INFANTI HISPANIARUM
BEATISSIMO REGI NOSTRO
OPTIMOQUE PRINCIPI

CLEMENTIÆ PIETATIQUE EJUS
SEMPER DICATISSIMUS
JACOBUS MARTORELLIUS.

ATRAMENTARIUM vaſculum, REGUM OPTIME, ſingulare, elegantiſſimum, & longa ævitate venerandum uni cimeliarchio Tuo, quod jam ad ceterorum Principum invidiam increvit, deſtinabatur, atque hac beatitate temporum cum tellus deſiderio Tuo, & liberaliſſimo antiquitatum ſtudio apploderet, quod tot ſæculorum curſu celaverat, ac ſinu foverat, Tuo jam ſubjecta imperio in vitales auras lubens emiſit; & quaſi intimo ſenſu percita illud non ex vulgaribus, omnique ornamentorum genere deſertis, ſed primorum ſiderum luce, quo par eſſet tan-

Digitized by Google

tantæ Majeſtati, fulgentiſſimum, quæ una deerat, in tot veteres gazas Tuas ingerere feſtinavit. Neque porro verendum, ne huic parile ſerior ætas proferat, cum ſpes ſit mera, ut id genus organa tum principibus metallis, tum dialium planetarum elegantibus imaginibus, maxime ſi Auroram pro vice Solis addam, commendatiſſimum exſpectent.

Grande hujus vaſculi pretium cum Tutemet penſitaſſes, & providentiſſime noſſes, eo quod cetera Regum gazophylacia carerent, neminem ex antehac doctis viris id inſtrumentum ne parvula quidem lucubrationis cura exornaſſe, imo nec nomen adhucdum ſcrutatos eſſe, id honeſtiſſimi oneris mihi demandatum eſt, quod quatuor poſt annis opus abſolutum, & plurima ipſius vaſculi nomina ex unaquaque veterum Scriptorum lingua collecta, atque ætas circa Trajani tempora, poſſeſſor aſtronomus, & faber, Neapolitani ſcilicet, divinati.

Si vero, REX CELSISSIME, in tantam molem commentarium auctum intuearis, (quem tanti pendant univerſi, quanti valet in affabre depictis tabulis umbra,) tum eximio vaſculi, ejuſque ornamentorum dignitati conjunctæ cum utilitate, tribuendum; tum quod uberrima de eo dicendi meſſis mihi primo colligenda, a tot anteceſſoribus eruditiſſimis viris infra poſita, derelicta ſit. Commendandus præterea mihi fuit atramenti, ejuſque receptaculi uſus apud gentes vetuſtiſſimas, etiam barbaras; quorum ope ad nos ſcientiarum, atque artium omnium diſciplinæ tranſmiſſæ, ſapientum conditæ leges, ob teſtamenta chartis ſcripta, (nam ceratæ tabellæ inter fabulas a me amandatæ ſunt,) ſervata familiis latifundia, exarata medentum juſſa; demum Regum ge-

ſta

Digitized by Google

ſta poſteris tradita ; præſertim tot Majorum Tuorum ; & Tua etiam , REGUM MAGNANIME , jam bene multa egregia facinora atramento illita ſunt , quæ per orbem volitantia contemplantur omnes, quo ſine ad tot Principum detrimentum intimis tenebris obfuſcarentur, nunc ope hujus organi duratura in animis omnium, in æternitate temporum, in fama rerum.

Ipſe autem cum hæc geſta ſingulatim commeminiſſe potis non ſim , unum ſeligam , Regiam nempe munificentiam, qua ex ternis urbibus Tuis Veſuvii cineribus obrutis theſaurum veteri omne genus ſupellectili , maxime picturis, ac innumeris Græco, & Latiali atramento ſcriptis codicibus adeo ſpectabilem comparaſti, ut ab extimis terrarum orbis finibus ſagacioris ingenii gentes ad illum inviſendum gregatim confluant, & tumultuentur: & quamplurimis, præter marmoreas, æneis effoſſis ſtatuis domum Tuam ad prodigium exornaveris Septimium Severum Imp. æmulatus , quem ex iiſdem oppidorum abditis locis ſexcenta ſignorum pondera , curantibus Sæmilano Campaniæ conſulari , & Chryſantio architecto ad ſuarum thermarum celebritatem Romam translata erexiſſe , ac dedicaſſe nos docuit nuper a me repertum marmor , divitiarum trium everſarum urbium vehemens teſtimonium (*).

Atque horum veterum monumentorum diuturnum deſiderium Tuum cum primis demirati ſumus , & laudibus undique celebramus, quod viros ingenio, litteris, omnique bona arte egregios ſelegiſti, qui ea doctis commentariis in laborioſis voluminibus in lucem mox edendis exornant, quibus lucubrationibus ſibi famam augent; at-

(*) Marmor affertur, ac illuſtratur in additam. pag. xxxvi.

que

Digitized by Google

que amor, ac vota iſthæc Tua majorem fiduciam, ac robur aſſument ad multiplicem externarum gentium gratulationem. Neque ſapientiori Viro id operæ commendare potuiſſes, quam, qui ut taceam pectus recti tenax, atque erectum, ac ſublime ingenium in utriuſque Regni, & quæ ad ceteros Europæ Principes pertinent, negotiis explicandis non ſine probatiſſima, (quod eſt difficillimum in tanto regimine,) omnium ordinum, & tot ſubditarum Tibi gentium gratulatione, etiam in Herculanenſium vetuſtatem religione, & litteratorum cultu ſpeciem excelſæ, magnæque gloriæ vehementiſſime appetit.

Verum, DOMINE, id unum vereor, ne, ſicuti vaſculum hoc tantæ raritatis pignus audit, tantaque luce fulget, quantam a ſeptenis argenteis planetis mutuatur, ipſe ejus dignitati hac perenni lucubratione pretium, ac decorem minime conciliarim, nec novo nitore cumularim: attamen quid illuſtrius, ac luculentius adjici poſſet, quam quod Tuum ſit, clariſſimoque Tuo Nomine honeſtetur, ac ſplendeat?

Ceterum id magni intereſt, ut ad Deum immortalem noſtra omnium vota, & grates convertantur, quod Te, ac Conjugem Tuam Auguſtam diu ſervavit, ac tutatus eſt, & ſacratiſſimam Domum beata PROLE donavit, auxit, firmavit, cui feſtive in Veſtras virtutes exſurgenti, atque in Avorum decora adoleſcenti, nil poſthabito rerum vetuſtarum cultu, longa poſt annorum ſerie regimen, & imperium ad populorum felicitatem commutetur, quo deinceps etiam eorum geſta, ac nomen, ſcriptis ſexcentenis voluminibus, ad ſeram ævitatem, atque ad futurorum Principum exemplum demandentur.

Digitized by Google

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ,

In queis Regii atramentarii vaſculi hiſtoria , totius operis ordo atque argumentum; quædam etiam ἀπολογητικὰ recenſentur.

CAlamaria theca, quam Græci felicius dixere μελανοδοχεῖον, adeo parvi momenti negotium tot eruditiſſimis viris viſum eſt, ut licet ad minima quævis veterum inſtrumenta illuſtranda opes ingenii ſui univerſas effuderint , hoc unum veluti infra ponendum, ac nil curandum rati ſint, quare vel quolibet brevi commentario deſertiſſimum cernimus , imo ne nomen quidem Latinum ſcrutari antehac adlaboratum eſt . Id oneris igitur cum mihi ſervatum ſit, novamque, ac intentatam materiem repererim, nil mirum fore quiſque exputet, ſi ex non unius linguæ Scriptoribus ſat multa corraſerim, & in grandem molem bina volumina increverint ; quin miretur potius, ſi tanta de id genus σκεύαρίοις dicendi copia exuberet, cur tot doctiſſimi ἀρχαιολόγοι ea vaſcula poſthabuerint, nihilque penſi fecerint: quare id unum affatim nunc me delectat fore ut, ſi tantum opus nil proſit, nec idonea complectatur, quæ animos legentium trahent, ſaltem rei novitate excutient, ac percellent . Interea , unde mihi ſcribendi facultas oblata ſit , ac rerum ordinem διὰ βραχέων accipias.

Prope urbem Turricium hoc jam πολυθρύλητον vaſculum an. 1745. erutum eſt ex veteri ſepulcro , dum ruſticus vir cum liberis paternum ruſculum exercebat in vico, qui vulgo Mons viridis *nomine ſalutatur, nihilque longe abeſt a Trajana via . Turricium autem viſitur quatuor mill. paſſ. ab Hadriæ mari: ab ortu Butuntum habet , ab occaſu Rubos, quos Hor. in ſuo itinere meminit: ab arcto Melfictum, a meridie urbem, quæ vulgo audit* Altus murus, *(vetus nomen firment indigenæ.) Turricium licet multis nominibus urbs ſit jam florentiſſima , majorem famam ſibi conciliat, eo quod hoc omnibus partibus inſigne atramentarium dederit, ita ut* Turricianum *dicant univerſi: ſane non una ſunt oppida, quod monumentum vetuſtatis protulerunt, eorum rumor maxime incaluit, uti Eugubium, & Heraclea, ambæ urbes ob tabulas, illud Etruſcas, hæc Græcanicas, (quas Mazochius laborioſo, atque affatim docto commentario condecorat), &* Tiriolum *oppidum ob æream laminam Bacchanaliorum feſta vetantem, Matthæi Ægyptii noſtri adnotationibus illuſtrem, ut reliqua taceam . Scias nunc communi Italorum lingua appellari* Terlizzo, *ſed populares vocitant* Turriezo: & Turris *eſt pro urbis ſigno διακριτικῷ.*

Ne credas Turricium inter Apuliæ urbes felicioribus ſæculis ignotum, nam a doctiſſimis viris duplex ſaxum ſumma fide exſcriptum ad me

tranſmiſſum eſt, in quorum primo, licet fragmentum ſit, nec ſententia ulla vigeat, tamen nomen urbis aperte tenes:

...I·VIÆ FIL TVRRI...
...I·IT.....D·CCCVI....

Extrema hæc ςοιχεῖα legas OCCVBVIT. *Verum alteram epigraphen, quæ in ſaxo illius regionis ſcalpta eſt, lato pedes binos circiter, alto fere unum cum dimidio, quod ſuperiori ætate Joſephus Allegrettius reperit propter Trajanam viam, vides illam nil inelegantem, & ob acerbum Phœnicii Curvi fatum nobilem: advertas, præter orthographiæ erratum in voce* Phœnicius, *ineſſe quaſdam litteras præter Æ ſimul adnexas, queis carent typographi:*

C·PHENICIVS·CVRVVS·SICVLVS·C·F·M
D·TRA·IMP
AD·V·P·CONS·OP·PRÆ
IS
·CVM·SALT·TVRRICII·ADVENIS
NON·MAI·PER·AB·IOVE·PER
REP·EXHOR·TEMP
VIX·A·XXXIX

Quam ita interpretor, Cajus Phœnicius Curvus Siculus, Caji fil. menſor divi Trajani imp. ad viam publicam conſularem operi præfectus: is cum ſaltum Turricii adveniſſet nonis maji, percuſſus ab Jove periit, repente exorta tempeſtate; vixit ann. XXXIX. *Ne hæreas, ſi Trajanus ante obitum* divus *ſalutetur, quando id tenes a Grut.* 46. 1. Deo Herculi pro ſalute divi Trajani, &c. *atque a nummis, vid. Mediobarbum: miror id reticuiſſe Dionem. Eleganter ſcalptum*, ad viam pub. conſ. operi præfectus, *uti dicitur*, ſervus ad cyathos, ad veſtem, procurator ad prædia, &c.

Quo hujus præclari epigrammatis Turriciani γνησιότητα firmem, huic ſimillimum adjiciam, quod exſcripſit a Menetrierio Mazochius in epiſt. de dedic. ſub aſcia p.27. in adnot. D. M. et. memoriæ. aeternae. Aufidi. Militaris. qui. vixit. ann. XXI. cujus. ſuprema. talia. ſuerunt. hic. iens. in. curam. per. amnem. Arar. ſubito. caſu. abreptus. hunc. tumulum. poſuit. L. Ignius. Charito. ſororius. ejus. et. Claudianus. Dulcicius. ſoror. ſibi. poſteriſq. ſuis. et. ſub. aſcia. dedicavit. *Vides eodem ſtilo, ac ſententia utrumque titulum expreſſum, & Phœnicium, ac Aufidium ambos præter fatum, ſed diſpari ſorte, illum ſiquidem ab cæleſti igne, hunc in undis Araris fl. periiſſe. Grandem civerunt ſalivam tum Menetrierio, tum Mazochio voces illæ* iens in curam; *primi ſententiam ne cures, alterius ſtudium eſt, ut ſiſtat τὸ* in curam *accipiendum in ea notione, unde dicti ſunt* curioſi, *ſcil. qui curſus publici, & littorum curam gererent,*

rent, ne quis illicitas merces exportaret, recitatque ſat notas leges cod. Theod. unum doleo virum ſummum edicere huc pertinere jus curarum in cod. Juſtinianeo, ſed locum non protulit, vereor ne κατὰ μνήμην id dictitaverit; præſertim cum ea verba ſint in cod. Theod. lib. 12. tit. 10. l. un. Quare vult, ut Aufidius munere curioſorum, & διοπτήρων per Ararim functus ſit: verum nunquam reperire eſt vocem cura in notione ἀναζητήσεως, qua ſi unquam Latini uſi eſſent, Salmaſius harum vocum vigil διοπτὴρ nobis obtuliſſet, qui in Hiſt. Aug. to. 1. de hac ῥήσει curioſi eruditionis plenas non unas implet pagellas 105. 106. vid. etiam ib. Caſaubonum p. 15. quos duoviros fugiſſe Mazochium multæ cuivis admirationi futurum reor. Verum licet ſæpe codex Theodoſ. vocem curas meminerit, ſemper plurativo num. utitur; imo & cum verbo agere conjungit nempe in agendis curis, hinc ſollemnis ῥῆσις curagendarii: quare nemo dixerit id ignoraſſe epigrammatis auctorem: & notum ſat eſt, quanto intervallo diſtent operæ ab opera, vigiliæ ab vigilia, ſic curæ a cura. Cum igitur τὸ in curam ſecundum doctiſs. viri ſententiam ab mente auctoris epigraphes longe ſit, ipſe meticuloſus parva admodum mutatione, & fortaſſe quis veram credat, reficerem incuria, ſcilicet, dum Aufidius juvenis ſumma ἀμελείᾳ, & negligentiſſimus per Ararim iret, ſubito caſu abreptus eſt; quam conjecturam ſi acceptes, perenni adnotatione ſaxum non indiget, cum certum ſit provide & curate per flumina præſertim navigandum: idipſum accidiſſe conſtat Autinoo adoleſcenti per Nilum forte ἀμελίστατῳ eunti, vid. Hiſt. Aug. p. 135. & Caſſium p. 1160. v. 95. edit. Reim. & ipſe Mazochius de fide exſcriptoris marmoris addubitat, dum Dulcicius in Dulciſſimus liberius immutat.

Sed a ſemita in viam: vides Turricium beata Trajani ætate jam nobile, exſtructumque prope Trajanam viam: quare licet ſit urbs vetuſtate ſat ſpectabilis, nunc, quod atramentarium hoc vaſculum in lucem emiſit, illius fama longius pervagatura eſt, eritque ejus λόγος ἁπανταχοῦ, uti de alia urbe canit Euripides in Iphig. in Taur. v. 517. Sane ab ruſtico illo facile ſibi vaſculum tanti pretii comparavit Felix Pauvius, tunc temporis illius urbis Archidiaconus, nunc ob merita ejus, Regiſque munificentiam Epiſcopus Tropæenſis, qui id genus gazas vigil conquirebat, & auro carius ſervavit: inde Neapolim hoc tanti pretii pignus ſecum attulit, quo hujus principis urbis doctiſſimi viri, quodnam cimelion eſſet, & quidnam ſeptenæ illæ icunculæ præſeferrent, divinarent; qui an theca calamaria eſſet, ampliandum rati ſunt, illa vero parva numina Œdipo digna edixerunt: Romam etiam caute perlatum, illi ἀρχαιολόγοι in ſententiam Neapolitanorum euntes ad poſſeſſorem anxie exſpectantem divinationem organum cum inanibus litteris tranſmiſerunt. Tandem Agnellus Avitabilis ex ſummi ingenii jureconſultis Neap. qui & in Latiari ſermone nil inepte molitur, ut amico ſibi Pauvio gratum quid, & acceptiſſimum faceret, hanc epiſtolam ſat concinam, & humani-

tatis ac laudis plenam ad Mazochium harum antiquitatum veluti promum condum miſit, quo eo de vaſculo, atque imagunculis perdiu verbis rogatum, ac reſtitantem aliquid ſcripto extorqueret.

Eruditiſſimo clariſſimoque viro Alexio Symmacho Mazochio
Agnellus Avitabilis S. D.

Cum incerta variaque adhuc ſint eruditorum virorum judicia de atramentario, ſive quod aliud ſit antiquitatis monumentum, quod tibi ante hos paucos menſes ejus poſſeſſor Felix Pauvius, vir moribus, ac doctrina praeſtantiſſimus velut obiter conſiderandum tradidit; tibi denuo mittendum duximus, ut maturius perpenderes, & controverſiam omnem, quonam ſcilicet in pretio habendum ſit, cujuſve generis apud antiquos inſtrumentum fuerit, ſupremus arbiter definires. Novi ego, Vir clariſſime, quantis occupationibus perpetuo diſtinearis, quamque adeo graviter feras a ſeverioribus ſtudiis tuis vel parumper abduci atque abſtrahi; attamen ut id a te contenderem, eximia cumprimis poſſeſſoris virtus effecit, quam cum antehac Apulorum fere omnium ſermonibus efferri audiſſem, nunc demum ea hic perfrui contigit. Tanta ſane ejus eſt vel doctrina praeſertim in rebus ſacris, vel morum probitas atque ſuavitas, ut paucorum ferme dierum conſuetudine ita me ſibi devinxerit, ut jam ejus cauſſa omnia me velle ſentiam. Equidem, quae tua eſt humanitas, atque in bonos ac litteratos voluntas, id quicquid eſt oneris, leviter ferendum duces: ſic erit profecto, ut una eademque opera ejuſmodi viro morem geras, mihique rem gratiſſimam facias. Vale, kal. Febr. an. 1750.

Huic diſertiſſimæ epiſtolæ hæc repoſuit magnus Mazochius, quæ ob viri auctoritatem continuo typis edita ſunt.

Agnello Avitabili Viro amiciſſimo ac doctiſſimo
Alexius Symmachus Mazochius S. D.

Percommode mecum actum judico, quod monumentum illud quavis gaza pretioſius (ſive Atramentarium, ſive aliud quidvis fuerit) quod ante hos tres, quatuorve menſes, veluti in tranſitu conſiderandum ſuus poſſeſſor praebuerat, iterum contrectare, & attentius contemplari beneficio tuo, Vir ornatiſſime, quiverim. Quod monumentum, cuivis uſui mancipatum fuerit, certe quantilibet pretii κειμήλιον eſſe, vel ipſae operis elegantiſſimi imagunculae, quibus ambitur, teſtantur, quae praeter elegantiam, etiam ad perſcrutandam antiquitatem ſalivam ingentem ciere queant. Dignum profecto, quod in magnorum principum cimeliarchiis recondatur. Et poſſeſſori quidem, uti ſcis, nemo id poteſt eripere, quin pro ſcriptorio inſtrumento, quod Atramentarium dici ſolet, haberi debeat. Quod & ei libentiſſime dedi, & nunc etiam do. Etſi non deſunt, qui contradicant, rati dubium eſſe, utrum ejuſmodi ὄργανον ad continendum atramentum apud antiquos fuerit, ad quod ſignificandum nulladum pro-

prodita Latina dictio a quoquam reperiatur. Ac fateor equidem in Latinis, quibus nunc utimur lexicis, nullum ejuſmodi vocabulum recenſeri. At vetera lexica ſive Latina, ſive Graeca eo nomine non carebant. Teſtes hic advoco Gloſſas veteres tum Cyrilli Graeco-Latinas, tum Philoxeni Latino-Graecas, quas poſt Henr. Stephanum Carolus Labbeus edidit, quae ſexto Chriſti ſaeculo vix eſſe recentiora ex pluribus indiciis oſtendere poſſem, ſi id agerem. In hiſce igitur veteribus lexicis ATRAMENTARIUM, & ATRAMENTALE legitur, quibus vocibus Graece μελανδοχεῖον, & καλαμάριον reſpondent. In quodam Graeco apud H. Stephanum epigrammate hoc ipſum Μελανδόχος κίστη, h. e. *Arca ad atramentum recipiendum* vocatur. Fuere igitur apud veteres ejus inſtrumenti vocabula, haud minus certe, quam res ipſa, quam ſatis Divinus Paulus, & alii teſtatam reliquerunt. Verum ut eo redeam, cujuſvis generis hoc inſtrumentum fuerit (utinam benigniori manu tractatum nullam injuriam ſuſtinuiſſet) digniſſimum certe virorum Principum gazophylaciis reputo. Illud neſcio cur praetermiſerim, in eodem inſtrumento haud dubia atramenti veſtigia deprehendi, etſi multis partibus ſtudio deterſa fuerint. Vale, prid. Id. Febr. an. 1750.

Lectis his Mazochii verbis, adhuc deſiderio angitur unuſquiſque, an vaſculum ſit atramentarium, & quænam ſit Deorum illa ἑβδομὰς, id quod deperibant noviſſe & Pauvius, & Avitabilis, civeſque univerſi, licet attentius, *ut ipſe fatetur*, contemplatus eſſet: *imo ex hac epiſtola quiſque facile dubitet, an Mazochius crediderit fuiſſe apud veteres atramenti σκευάρια: id unum nemo concoquet rerum nomina non a veteribus Scriptoribus trium veterum linguarum, ſed a lexicis multæ lectionis virum corrogare, & eo quod* atramentum *olim viguerit, teſtem dare Latiarem vocem ab interpretibus appoſitam epiſtolæ Divi Paulli. Ceterum iſthæc Mazochii verba noſtro operi præmittere magni mihi duco.*

Paucis poſt diebus etiam mihi ab vaſculi poſſeſſore illud contemplandi facta eſt copia, & ejus animum erexi, cum ex ſimilibus imaginibus, & anthologiæ teſtimoniis re ipſa κειμήλιον hoc eſſe ex vero, & priſco nomine thecam calamariam, *atque ea numina planetas ſeptenos firmaverim; quare me prenſare, & multis aſſectari cœpit, ut brevi commentario id elegans, rarumque organum ad patriæ decus exornarem: tandem ut amicorum honeſtiſſimo facerem ſatis, ad opus aggredi placuit; & atramentarii ſchema, quod infr. ante pag.* 1. *vides, incidendum curavi. Accidit autem, ut unum ex hujus vaſculi ſchematibus ad Regem D. N. pervenerit, cujus ardorem in id genus* λείψανα *norunt univerſi, cumque laudibus commendaſſe certior factus eſſet Pauvius, ita ut haud ſibi honeſtior quærenda fuiſſet res, lubentiſſimus majeſtati, ac munificentiæ Regis organum obtulit: interea mihi etiam imperatum eſt, ut cœptum opus urgerem: atque in Regiæ liberalitatis partem ac pretium aſcitus ſum.*

Atque iſthoc fuiſſe felix atramentarii fatum διὰ βραχέων *datum eſt.*

Si

Si autem ejuſdem σκευαρίου deſcriptionem optes, bonis coloribus appoſitam, utpote opportuniorem primis bujus operis pagellis invenies. Necnon ſi quanti pretii, quantæque raritatis ſit hoc cimelion ſcire etiam aveas, extremas pag. 735. & ſeqq. conſulas, ubi multis id prædicatum eſt, quas rogaris, ut adeas, rem tibi futuram voluptati ſpondeo, meque eadem ſæpe inculcandi onere eximes. Nunc ſimili breviloquentia totius operis argumentum, & ingenium accipias. In binos libros omne hoc atramentarium negotium diſpenſatum eſt, & librorum quiſque fere in parilem capitum numerum diſtractus: in iiſque ſanequam perſpicuum ac lucidum ordinem niteſcere deprebendes, quem ipſe præ rebus ipſis deamo: quare ne ſumma a mediis, nec media ab imis diſcreparent, & ut opus ad quod propoſitum eſt, apte feſtinaret, laboratum a me eſt. Et ſane in librorum primo γενικῶς materiem omnem, quæ ad vaſcula atramentaria pertinet, complexus ſum: in altero ἰδίως bujus Regiæ thecæ calamariæ ornamenta me perſecutum tenes, atque hæ ſiquidem ſunt binæ principes operis partes. Itaque initio propterea quod quidam κειμηλίων veterum ſeri proviſores patientiſſimas meas aurès obtundere, & populo imponere nil veriti ſunt Regium vaſculum non eſſe atramenti *receptaculum, ſed* unguenti, *quo loquacibus iſtis os obſtruerem, paucis, non enim vindice dignus erat nodus, patefactum eſt veteres nunquam in ære ſervaſſe unguentum: inde teſtibus quibuſvis vebementibus firmavi eſſe atramenti organum, genteſque omnes Hebræas, Ægyptias, Græcas, ac Latinas etiam remotiſſimæ ætatis papyros, vel membranas eo liquore pinxiſſe, & ſiqua Scriptorum loca contra ſtare viderentur, ſententiæ ingenitæ reddita ſunt, interpretum, & ſcboliaſtarum ignoratione detecta: atque unos Latinos, & quaſdam gentes barbaricas cera, ſive tabellis ceratis perquam raro uſas patefactum eſt. Præterea nunc primum multa argumentorum vi, quæ niſi incredulus oderit, aperui omnes ſyngrapbas, & teſtamenta a Romanis minime in tabulis ceratis, uti doctiſſimi quique juris interpretes in animum induxere, exarata, ſed in chartis ſcripta, & vocem* tabulæ *in juris σώματι eſſe τροπικῶς accipiendam: hinc pro re nata de γραφικαῖς medentium ſchedulis ad pharmacopolas miſſitandis non pauca ediſſerui, occaſionem mibi præbente ſat eleganti medici ſcribentis, (non tabellionis,) anaglypto.*

Pretium operæ inde ratus ſum atramentariorum vaſculorum negotium propius attingere, quare ab Hebræis, Græcis, ac Latialibus voluminibus eorum nomina non unà florentiſſimæ ætatis collegi, nec animum deſpondi, licet in ſuperna epiſt. Mazocbius ὁ πάνυ dictitarit ad id vaſculum ſignificandum nullam dum proditam Latinam dictionem a quoquam reperiri: *quare vides ab veterum linguarum τεχνίδι ea nomina facile, & περιττῶς a me arceſſita, nec in iis ſcrutandis tam acutum cernere mibi opus fuit; & quo omni atramentaria re perſungerer, etiam ab lutulentis earundem linguarum inſipientis ætatis Scriptoribus barbaras*

ras

ras ejuſdem organi nomenclaturas quavis jucunditate deſertus ipſe veſtigare adniſus ſum, & bene multas huic operi allevi, ut vites. Demum eo quod Anthologiæ liber ſeptena epigrammata ſcriptoria, ſive potius atramentaria dicas, mihi præſtitit, longiori commentario ad ea onerandа aggredi placuit, quæ utpote luxatiſſima, & inficete verſa, ſananda mihi fuere, & μετρικῶς Latine etiam data ſunt fere κατὰ λέξιν. Ne autem ſemper inter atramenta verſarer, ſed legentium animos allicerem, pro prioris partis coronide prolixius πάρεργον de veterum librorum σχήματι ac forma adjectum eſt; neque eum ſermonem ἄκαιρον dicas, etenim quoniam multiplici argumentorum, ac teſtium ope quadrangulam fuiſſe evici, illos atramento ſcriptos fatearis neceſſe eſt. Vides igitur me in prima hac voluminis parte in atramentaria materia totum fuiſſe, & quæ cœpta eſt inſtitui, ab ea nil exiiſſe alieni, ut quid aſſutum conquveraris: mihique gaudeo, quod atramentum, ejuſque vaſcula veluti poſtliminio revocata ſint, cum antehac illa oblitiſſimi poſthabuerint univerſi.

Altera operis portio grandior ſiquidem, cum rerum varietate, tum elegantia lectu jucundior eſt, & inter planetarum ordines nos verſari ſinit, atque intentata ab omnibus via mihi terenda fuit: cernere eſt enim Regium organum ſeptem principibus argenteis aſtris ſplendentiſſimum, non quo ad cæli ordinem, ſed ſecundum dierum ἑβδομαδικῶν ſeriem: quare ingens labor mihi exſudandus fuit, quo veſtigarem, quando cœpti ſint dies a planetis vocitari, & cur cæleſtis planetarum ſtatus, ac τάξις in illam dierum immutata ſit. Cum autem in theca hac calamaria Saturnus primas agat, & Scriptores omnes ipſum ultimo ſeptenorum ſiderum loco ſtiterint, communis hic error detectus eſt, atque collectis undequaque monumentis, hunc in priſtinam, ac honeſtiſſimam ſedem reſtitui. Inde nil brevem ſermonem attexui ſat opportunum, in quo per partes ſuas ſingulas atramentarii icunculas, earumque ſymbola, ac vitem auream illuſtrare haud piguit, præſertim Auroræ σχημάτιον, quæ hoc cimelion ſingulare, & ſummi pretii reddit.

Scias autem, cum repererim Neronis numiſma, quod mihi præſtitit Ficoronius, tribus metallis, uti Regium atramentarium, illuſtre, me ad æternam παρέκβασιν, ſive excurſum proceſſiſſe, atque, utpote bonis conjecturis Neapoli nummum illum cuſum ratus ſum, ad hujus urbis veterem fortunam, ac πολιτείαν deſcribendam aggreſſum eſſe; hujus ſat prolixi, æque ac jucundi argumenti me nunquam pœnitebit, quippe qui multiplici rationum vi Regiam thecam calamariam Neapolitani artificis ingenium, & opus fuiſſe firmavi; quare noſtræ urbis res, nomen, ac regimen, quanta elegantia floruerint, palam facere nil ſupervacuum & alienum etiam quivis difficilis ac moroſus exputabit. Ad id etiam amicorum ſelectiſſimi impulere experti nunc tempora priſcæ Neapol. reip. decori ac elegantiæ ſat infeſta, & docta volumina omnium manibus teri,

in

Digitized by Google

in queis veterem Græcanicam victitandi rationem, Atticos noſtrates lepores, libertatemque ipſam longe celerius peſſundata legere eſt, quam monumenta teſtantur; & in ſanctas fratriarum *noſtrarum nominum reliquias ab Athenienſibus beatiſſimis acquiſitas ſævitum eſſe, ac inter barbarica illiberalis ſæculi vocabula amandatas; quare me ad hæc omnia* ἀπολογεῖσθαι *veluti facto agmine coegerunt ajentes ſatis diu protractum eſſe ob tantorum virorum auctoritatem grande Neapolitanorum patientiæ documentum; cum nunquam, ſi occaſio naſcatur, liceat patria decora tacere, atque oblivisci; quare tenes urbem noſtram liberam, &* Ἀττικωτάτην, *& nil dubium eſſe, quin fuerit vivax Athenarum ſpecies & imago; rejectis porro oppido inviſis Græcæ, & liberrimæ civitati, etiam bene multis poſt Auguſtum ſæculis, nominibus coloniæ, municipii, decurionum, quatuor virum, &c. revocatis, qui viguerant,* Ἑλληνικοῖς *ſolummodo magiſtratibus. Inde mihi largior campus patuit, ut ignotum negotium antehac aperirem, ſcilicet Neapolitanos ſiderum diſciplinæ perdite ſe dediſſe, nihilque magis animo concoxiſſe, quam aſtra, & planetarum artem; hinc factum, ut non mirum ſit, ſi vaſculis etiam atramentariis eos affixerint, ac ſi Regiæ thecæ calamariæ poſſeſſorem fuiſſe aſtrologum, imo & illius vetuſtiſſimam, nempe circa Trajani tempora, ætatem divinarim. Denum grande, & ſingulare ejuſdem* σκευαρίου *pretium commendandum ſuſcepi, æternumque præconium, & quantum utilitatis rei litteratorum publicæ invexerit, adjectum eſt. Hoc ſane præceps, ſatiſque arctum totius operis argumentum eſt: ſi latius ac plenius ſibi quis poſcat, ſingulis capitibus rerum* ἀνακεφαλαιώσεις *impoſitæ ſunt, quarum ope, ingentis hujus voluminis ſummam luculentius aſſequetur.*

Quibus animadverſis, ſi opportuna tibi arriſerint, atque omnia antehac intentata inveneris, & ob linguarum varietatem nil moleſta, conquераris rogo de iis, qui circa opus hoc atramentarium clamoribus urbem implerunt a me iniquis, & longe corrogatis rebus infartum eſſe, & de nullius momenti vaſculo, cujus ne nomen quidem noſcebatur, ſcriptum & a tergo, & ſic tandem completum; cum potius fatendum, ſi mentis vigor inſit, ac induſtria veterum linguarum divitiis fulta, etiam in minimis & exigui nominis rebus homines plurima, atque ampliſſima ſcrutari poſſe, præſertim ſi qua tractanda eſt materies, ab doctiſs. viris poſthabita ſit; tunc ſiquidem non manipuli colligendi, ſed meſſis ipſa omnis exundat atque exuberat: quin id ſane in negotio atramentario mihi contigerit, neminem reor futurum, ut intercedat. Si vero quis nil ingenuo, ſed pleno moroſitatis faſtidio ea bene multa, quæ ad Neapolitanorum decus, & tutamen dicta ſunt, affixa non loco ſuo, & ἀπροσδιόνυσα *populo venditet, ac inculcet, illum valere jubeo; atque ad eos provoco, qui maximæ notæ* φιλολόγους *verſarunt, viri, quorum pectus honeſto &* τῷ πρέποντι *incoctum eſt: hi enim norunt, quantum libertatis nobis conceſſere columnæ, & magnorum virorum exempla, queis*

ope-

operibus ſuis docta & laborioſa intermiſcendi grande arbitrium fuit, ac poteſtas; una animi ſat inficialis, & ingenii omnia objurgantis ſævities mibi vetabit, quod in aliis ἀρχαιολόγοις commendatur, vel ſaltem culpa carere rentur plerique omnes. Sed ſatis querelarum, etiam ſi neceſſariæ ſint: id unum mibi apprecor, ut quæcumque de patriæ olim Græcanicæ beatitate, ac ſtatu ad ceterarum urbium invidiam florentiſſimo hic appoſui, eo quod atramentarium eſt Neapolitani artificis opus, minime ſint illiberalia, nec bonæ frugis expertia, nec ab aliis occupata, tunc certa mibi ſpes eſt fore, ut a prudentioribus ac catis bominibus probentur, eiſque bene vertant: qui contra blaterant, aliis vel arguendos, vel purgandos lubens relinquo.

Sed totius operis ordinem proſequamur: qui ut luculentior eſſet, ſingulis capp. duplex argumentum appenſum eſt, alterum ſat breve, longius alterum, & concinnius, numeriſque ſuis quævis res, quæ notatu dignior eſt, diſtincta, quos numeros repetitos vides in ipſius capitis progreſſu: quæ μέθοδος licet ſat vulgata, haud ſcio an quis magis opportunam nos condocefaciat. Unum, ac veterrimum ſcribendi tenorem acriter ſectatus ſum, neque materiem in quavis pagina per partes miſere conſciſſam vides, ita ut unam ſuperne, alteram diverſis characteribus deorſum dejectam, veluti additamentum, atque adnotationis vicem reprehendas: iſthæc fracta & comminuta ſcriptitandi ratio ab quibuſdam ſeptemtrioni damnatis gentibus in Italiam defluxit, ac penetravit, licet paucos dumtaxat Italorum infecerit, qui eo intercidendi ſævitiei abacti ſunt, ut eandem rem in breves, ac multiplices titulos, & in plures appendiculas, uti binc inde abjecta membra, diſſectam indoleſcas: monſtroſum id ſcripturæ genus perquam turbatæ ac tortuoſæ mentis vertiginem eſſe, & infrunitam rei argumentum minime per partes ſuas concoquentis κακοήθειαν vocitari quis neget? imo ſi nil aliud incommodi, ac indecori inferret, quam quod legentium oculos illud teſſellatum ac ſectile ſcribendi genus turbat avertitque, una bac re ad barbaricas gentes ablegandum: ex adverſo, quem ſecutus ſum priſcum verba exarandi morem continuum, æquum, nil turbatum illos pellicit, nec defatigat; quare in eo me benemerentem ut ſalutes jubeo.

Quoniam autem volumina rerum varietate, & plurium linguarum Scriptorum teſtimoniis illuſtria indicibus laborioſis, & argutis, ac ſimul nil redundantibus indigere norunt univerſi, ipſe patientiſſimus contra vivacis ingenii mei vim, quotquot utiles futuros novi, induſtrius confeci, atque aperte diſpoſui, quos inter brevem antiquitatum Herculanenſium, quæ ad rem meam facerent, ſeriem adjiciendam etiam ratus ſum, quo exteri certiores ſint, quas immenſas gazas Regium cimeliarchium complectatur ac diteſcat, & an Neapolitani pro re nata uti, atque illuſtrare eas noverint. Hos autem indices operi præmittendos adactus ſum, quo binorum voluminum moles æqua eſſet, nec unum alteri granditate

cederet & contenderet. Præterea longiuſculum additamentum *ne mihi invideas, vix enim reperies. doctiſſimorum virorum libros, queis aliqua inter ſcribendum non exciderint, quædam non immutarint, & attentius excogitata non adjecerint; ſed ægre mihi eſt a pleriſque omnibus id genus additamenta, tanquam quid rejectaneum poſthaberi, cum in iis ſane ſelectiora, & attentius caſtigata lateant: & a me quidem lectu jucunda, (quæ operi inſeri haud licuit,) diatriba inter ceteras addita eſt de illuſtris famæ noſtrate ſaxo, quod ad Herculanenſem, & finitimas urbes pertinet, ſed nil antehac curatum, vel ἀσύστατα a magnis viris de eo ſcripta ſunt: præter brevem commentarium in perquam mihi caram Herculanenſem picturam nuper repertam, in qua atramentarium vides etiam octogonum cum reliquis ſcribendi inſtrumentis, quod mihi δυσχειρότατον fingere haud quiviſſem: necnon ἐξήγησιν de papyro Philodemi.*

Interea grande ſolatium fero, quod quanquam paſſim ab ingentis famæ Scriptorum mente diſcedam, præſertim in Græcorum interpretamentis, ſæpe etiam in Hebræorum, nunquam in tantos viros acerbiori verbo uſus ſum, & angue pejus abhorrui a vocibus illis odii plenis erravit, hallucinatus eſt, *& id genus ῥήματι, quæ arrogantis animi ſenſum præferunt: turpe ſane eſt, ſi in litteratorum pectore morum virtus non plurimi valeat, ſed inficiat recti honeſtique ignoratio; ſemper enim ante oculos obverſatum eſt, quod hiſce etiam nuperrimis annis inculcavit magnus Reimarus in præclariſſima Dionis præfat. pag.* XVIII. Stultus vero hic eſſem, qui alienis inventis utor, ſi quod non perſpexerint omnia, acerbius reprehenderem . . . cum recte ſuperiores & præclare multa monuerint, his tacitis, & quaſi oblivioni traditis, in eorum unice peccata inveherer, qui me ab errore non immunem eſſe ſcio: laboramus in commune, addimus parum parvo ſinguli: laudandi viri præſtantes doctrina, & ingenio, qui ante nos ſcripſerunt, quod nonnulla, quod multa ſcite & vere promoverint, non proſcindendi ſunt conviciis, quod nec omnia, nec feliciter juxta perfecerint. *Quare ſemper ac doctiſs. viris obſiſtendum fuit, meam adverſantis ſententiam ſummis eorundem laudibus intermixtam advertes, eoque detegendi, veſtigandique verum more ac religione ubique totius operis me obſtrictum, ac propoſiti tenacem facile deprehendes.*

Quoniam autem cum Græcis meis fere ſemper verſatus ſum, ſi quid eſt, quod laudes in his lucubrationibus, ab Grajo principio ac fonte defluxit, eorum verbis non ſervorum more, ſed ſtudio liberali interpretamentum ſubnexum habes, ita ut & qui Græce norunt, quam qui contra, me affatim feciſſe ſperandum ſit. Orthographiam ſequi placuit, quæ feliciori hac ætate ab elegantioris ævi lapidibus loquentibus excerpitur; ſed religione illa, quam muliebrem vocites, nunquam pingendi J, & U, & διφθόγγους ſimul adnexas ſejungendi haud tangi paſſus ſum in doctiſſimum Baldinum in præfat. in Vaillantii numiſm. juratiſſimus:

Digitized by Google

mus: hæ enim minutæ atque anguſtæ mentis ariditates & typographos turbant, & legentium conſuetudinem ac ſecuritatem præpediunt. Chartæ elegantiam, & characterum cujuſvis magnitudinis trium linguarum præſtantiam pro totius operis, & partium ſymmetria tutemet intueris: atque eorundem nil confuſam, & nil diſtractam adhæſionem ac σύνθεσιν Simoniis fratribus typographis acceptam referas, quorum diligentiam, licet omnibus notam, etiam in his membranis commendandam reor, quo magis ab honoris ſtimulis urgeantur. Neque bina volumina ornamentis initio, ac fini librorum appoſitis, ac materiei, quæ tractatur, idoneis deſeri paſſus ſum, atque ab melioris noſtræ ætatis ſcalptore fabrefieri curatum eſt: ut ſi opus rebus quæſitiſſimis, & eruditionis vi ſe non commendet, ſaltem eleganti ſpecie, atque extraneis hiſce nugamentis niteſcat, & ſi haud mentis animum percellat, oculos oblectet.

Quo autem huic ἐκδόσει nil deeſſet præter bene multas veteres icunculas, & numiſmata ad ſummam fidem expreſſa, plurimas epigraphas recens compertas exacte inciſas tenes, ut etiam ex characteribus marmoris ætatem noſcas; utinam id exemplum ſectentur, qui novos titulos exteris communicant, ſed plerique omnes libentius peculium curant, quam reip. eruditorum proſpiciunt, eiſque affatim eſt communibus elementis eos chartis illinere. Præterea ut nihil muneris mei poſthaberem, ad elegantiores fere Scriptorum editiones provoco, imo & onus ſubii, uti nunc moris eſt, pagellas ipſas recitandi; qua de incuria de doctiſſimis quibuſdam viris conqueri valde liceat; cum mihi copia ſit ſuſpicandi, ne ea veterum teſtimonia ab nuperis exſcriptoribus mutuatos eſſe rumor pervolitet. Nollem autem, ut quis mihi moleſtus ſit, ſi non omnes ἀρχαιολόγȣς, alioſque Scriptores, quorum lucubrationes ea de re ſunt, in qua & ipſe verſor, recitarim; etenim fateor me non unos pervolutaſſe idem argumentum agitantes, ſed quoniam quæ alii compararant & collegerant, vel excerpunt, vel omnia exſcribunt, quis non fruſtra eſſe clamitet indicem eorum Scriptorum recitare nihil novi edocentium, ſed jam dicta, vel protrita expilantium? Quare ne horarum tempus tererem, curate ſelecti a me ſunt nuperi, ſed magni nominis Scriptores, & antiqui, Græci potiſſimum quoad bonam partem, ut ex eorum indice appoſito vides, ab his ſiquidem, tanquam ex fonte perenni, quæcumque pro ea, quam illuſtrandam provinciam aggredimur, abunde comparamus. Hinc ne mireris, ſi Melchioris Guilandini volumen inſcriptum Papyrus *poſthabuerim, etenim veluti primas rei ſcriptoriæ imagines adumbraſſe viſus eſt. Atque pro re nata ne miretur quis me, cui curta ſupellex eſt, tam feſtivam librorum copiam acquiſiviſſe, quantam ab ipſo indice recitaſſe deprehendis, cum pæne omnes commodatos referam Marchioni Matthæo de Sarno, viro Atticis moribus eleganti, & in amicorum commoda ſat pingues fortunas ſuas expendenti: qui ſane non ſolummodo immanem, ac ſelectiſſimam omne genus librorum vim comparavit ſibi ſuiſque;*

b 2 *verum*

Digitized by Google

verum etiam de omnibus benemerentiſſimus eos ſumma animi munificentia nemini interdicit, imo domos tranſvehi lubentiſſimus ſinit: quare ſi Neapoli litteræ vigeant, nec langueſcant, Sarnianæ largitati acceptum referimus quaſi univerſi: jure ipſe, cui tanta librorum copia frui datum eſt, poſſeſſorem brevi hoc, atque honeſtatis pleno verborum officio cumulare par æquumque cenſeo.

Demum brevem errorum πίνακα adjectum vides, quos vel typographi dormitantiæ, vel feſtinantis ingenii mei, & moræ nil patientis, celerrimæque lectitantis indoli tribuas: ſubii ipſe typorum errata abſtergendi moleſtiam, idque grande tædium devorandum mihi fuit: attamen gratulor, ſi voluminum molem penſites, editionem nil affectam, neque ulla graviora σφάλματα te offendere: in ceteris, *ut magni Reimari verbis utar in ima præfat. Dionis*, ſi quis hominem me fuiſſe reperiat homo, humaniter monitum multo obſtringet beneficio. *Et fortaſſe ſi opus non tam cito abſolviſſem, & curatius a me, implorata etiam amicorum ope, lectitatum eſſet, ne parvum quidem mendum ἔκδοσιν obfuſcaret: etenim vix quatuor annorum ſpatium luſum eſt, quo tum materiem omnem pararem, tum typis ederem; conſtat ſiquidem Mazochium epiſtolam ſuperiorem, vid. pag.* IV. *prid. id.* Febr. *anno* 1750. *Agnello Avitabili dediſſe, neque me ſtatim, ſed ſequenti* 1751. *ad opus aggreſſum eſſe: inde norunt omnes me annum ipſum* 1752. *terere coactum eſſe, ut grandiuſculum volumen pro adoleſcentium Græce ſtudentium officio typis mandarem; quare atramentarium negotium diu ſiluit; trium reliquorum annorum tum ſcriptioni, tum characterum prelo continens cura atque opera impenſa eſt: vides igitur μέγα βιβλίον, κ. τ. λ. ocius, quam par erat, me condidiſſe; præſertim cum vitæ meæ rationem interea nil immutarim, Academiæ muneri nec defuerim, atque iiſdem amicorum cariſſimis ſollemni horarum intercapedine uſus ſim; quare plenus irarum vivo quibuſdam, qui populi aures ad ravim verberarunt me iſthæc volumina nonum preſſiſſe in annum; quin ſcias, cum ipſe inter atramentum verſandi tædio langueſcerem, non vice ſimplici ſchedas Puteolanæ chorographiæ reviſere oblectatum eſſe, quo eas vel melioribus documentis colluſtrarem, vel ulterius progrederer: quod alterum opus ſi lucem accipiet, ejus regionis admiranda rudera, & loca Græcis luminibus, ac Phalegicis adſperſa ſqualorem omnem exuent, ac priſcam, auguſtamque majeſtatem acquirent: nec mihi aridum ac tenue, uti res atramentaria eſt, paratur, ſed prægrande & circumfluens argumentum; interea curas haſce calamariæ thecæ præmittendas ratus, quo veluti animum legentium explorem, ſi plaudant, & pretium iis veniat ac nomen, ſi vero eas inopes rerum traducant, atque infra ponant, utpote offenſas non unis maculis, & multa fuſas incuria, etiam Puteolanas lucubrationes æternum in ævum comprimam, nec unquam emanaturas ſinam, ne iterato ſiniſtre labores excipiantur.*

ADDI-

Digitized by Google

A D D I T A M E N T A

Pro atramentarii operis illuſtratione ſatis opportuna.

PAg.8.lin.37. Licet miræ eruditionis vir Spanhemius doctiſſima quæque adnotarit in Callim. pagg. 72.427. 431.565. de vocibus λίπος, & λιπαρός, tamen non tam clare de hoc epitheto ea nobis dedit: quin oblitum adverti commonefacere, quid ſit in Hom. λιπαραὶ θέμιστες, & in Heſiodo λιπαροὶ χόροι· fatendum etiam eſt non pauca, quæ vir hic ἐξοχώτατος vidit, me fugiſſe; quare ſi utraque quis ſimil coagmentet, nihil de obſcuro antehac ἐπιθέτῳ reliquum fortaſſis erit.

⚙ Pag.9.lin.29. Ut omnino ſiſtam ἀμβροσίαν in originatione elegantiſſimi unguenti ſpeciem fuiſſe, præter reliqua exempla a me congeſta, oblata ſunt ſat opportuna, & ἀμβροσιώτατα Theognidis carmina v.5.

Φοῖβε ἄναξ, ὅτε μέν σε Θεὰ τέκε πότνια Λητὼ
  Φοίνικος ῥαδινῆς χερσὶν ἐφαψαμένη,
Ἀθανάτων κάλλιστον ἐπὶ τροχοειδεῖ λίμνῃ,
  Πᾶσα μὲν ἐπλήσθη Δῆλος ἀπειρεσίη
Ὀδμῆς ἀμβροσίης, ἐγέλασσε δὲ γαῖα πελώρη,
  Γήθησεν δὲ βαθὺς πόντος ἁλὸς πολιῆς.

⚙ Pag.25.lin.26. Addas, quo conſtet magis τορνεύειν ſæpe valere *ad unguem perficere*, Plutar. locum ſat appoſitum in lib. adver. Stoicos, qui de ſcalptoribus Myrmecide, & Callicrate ait: Διατορνεύειν λέγονται ἐν σησάμῳ γράμμασιν ἔπη τοῦ Ὁμήρου, quæ vertas mecum, *dicuntur perfectiſſimis litteris ſcalpſiſſe in ſeſamo quoſdam Homeri verſus*: neque cures Ælianum V.H. l.1.c.17. id aliter narrantem: Καὶ ἐν σησάμῳ δίστιχον ἐλεγεῖον γράμμασιν ἐπέγραψαν· miror Perizonium de voce τορνεύειν nil adnotaſſe, cum recitet Plutarchi verba: de binis hiſce ſculptoribus vide Julianum Auguſtum or.3.

⚙ Pag.52. lin.42. Adeo verum dicas πινάκιον apud optimæ ætatis Græcos non eſſe tabellam grandioris molis, ſed ſat brevem, quæ pauca verba ſcripta præſeferebat, ut egregium Platonis locum nactus ſim, quo rem omnino firmem: loquitur philoſophus de magiſtratibus eligendis, vid. init. lib. 6. de legib. & edit. Serrani p. 753. Αἵρεσις αὐτῶν ἔστω τοιάδε τις... Ποιεῖσθαι δὲ τὴν αἵρεσιν ἐν ἱερῷ, ὅπερ ἂν ἡ πόλις ἡγῆται τιμιώτατον· φέρειν δ' ἐπὶ τὸν τοῦ Θεοῦ βωμὸν ἕκαστον εἰς πινάκιον γράψαντα τοὔνομα πατρόθεν, καὶ φυλῆς, καὶ δήμου, ὁ πόθεν ἂν δημοτεύηται· παρεγγράφειν δὲ καὶ τὸ αὐτοῦ κατὰ ταῦτα οὕτως ὄνομα· τῷ βουλομένῳ δ' ἐξέστω τῶν πινακίων, ὅτι περ ἂν φαίνηται, μὴ κατὰ νοῦν αὐτῷ γεγραμμένον, ἀνελόντα εἰς ἀγορὰν θεῖναι μὴ ἔλαττον τριάκοντα ἡμερῶν. Τὰ δὲ τῶν πινάκων κριθέντα ἐν πρώτοις, μέχρι τριακοσίων δεῖξαι τοὺς ἄρχοντας ἰδεῖν πάσῃ τῇ πόλει· τὴν δὲ πόλιν ὡσαύτως ἐκ τούτων φέρειν πάλιν, ὃν ἂν ἕκαστος βούληται, κ.τ.λ. Quæ ita vertit Ficinus: *Hujuſmodi magiſtratuum deſignatio fiat... comitiaque in templo habeantur, quod præſtantiſſimum civitas ducet: unuſquiſque autem undecumque venerit, in ara Dei nomen ſuum, & patris, & tribus, & gentis in tabula ſcriptum deponat, liceatque cuique, ſi velit, quamcunque tabulam non recte ſcriptam ſuſpicabitur, auferre, & in loco publico ponere, ubi minus non quam triginta dies permaneat: trecentaſque tabulas ſic approbatas univerſæ civitati magiſtratus oſtendant, quæ quos velit, de iſtis iterum & accipiat, & rejiciat, &c.* Serranus non Platonis ſententiam, ſed Ficini ſervans hujus verba ſolummodo immutavit, & in extremis omnia turbavit: *Hæc creationis ratio quædam ineatur... locus autem is diligitur, qui auguſtiſſimus ſit, templum videlicet: unuſquiſque, qui ad ſuffragia venerit, nomen ſuum in tabula edito, & ad Dei aram deferto, patris, tribus, generis nomen diſerte inſcribito: unicuique vero liceto quamcumque tabulam non recte ſcriptam ſuſpicabitur, de medio tollere, & in foro propalam non minus quam*

per

Digitized by Google

per dies triginta deponere, ut ab omnibus civibus examinari poſſit: trecentas tabulas ſic approbatas univerſæ civitati magiſtratus oſtendito: quæ ex earum numero, quas velit, ſimiliter accipiat, & rejiciat pro arbitrio, uti unicuique magiſtratui placuerit, &c.

Iratus vivo tantis viris, qui non vice ſimplici de Platone, quem ipſe poſt Homerum deamo, minus attente meriti ſunt, uti in hoc opere me conqueſtum ubique vides: in his etiam verbis multipliciter ſibi nimium indulſiſſe indoleſco, tum quod iis non uno in loco affectis medelam minime pararint, quædam aufugerint, quædam etiam ἀπροσδιονύσως verterint. Porro ὁ πόθεν, legendum ᾧ πόσιν· & κατὰ τὴν αὐτῷ, potius ſit αὐτῶ· nec non πινάκων reſtituas πινακίων· prorſus neceſſe eſt, ut ἰδεῖν importunum deleas, ac illinas δεῖν· demum pro πάλιν reponas καὶ ἐλεῖν· inde mecum transfundas κατὰ λέξιν, & ſi tibi cor Græce ſapiat, inſpicies, quam longe a Ficini, & Serrani mente diverto, & ad Platonis accedo: *Electio magiſtratuum talis eſto ... ipſa fiat in templo, quod civitas exiſtimet auguſtiſſimum: ferat ad Numinis aram unuſquiſque civis in tabella inſcriptum nomen parentis, tribus, & regionis, in qua quidem municeps ſit; & ſui ipſius nomen cum his ſimiliter adjiciat: liceat, ſi quis voluerit, ex tabellis, quæ videatur, contra ac ipſe ſenſerit, ſcripta, accipere, ac in foro appendere per dies non minus, quam triginta. Tabellas, quæ probatæ fuerint in magiſtratuum electione, uſque ad trecentas archontas oſtendere oporteat civitati univerſæ; cives autem ſic ex ipſis acceptent, vel rejiciant, uti unicuique placeat.* Perlegas rogo, quot voces præteriere Ficinus, & Serranus, ipſe contra, ſecundum medelam iis factam, omnes Latine dedi, & luculentior ſententia prodiit. His adverſis, vides etiam in Platone πινάκιον eſſe breve tigillum paucis nominibus ſcriptum, imo tam parvæ molis, ut trecentas enumeres; quare nemo hinc colligeret Græcos optimi ævi in more habuiſſe in tabulis ſcriptitandi, quod ſententiæ meæ unum obnoxium eſſet.

✿ Pag. 76. lin. 6. Scias me immerito Schultingium, & Heineccium caſtigaſſe in numeris recitandis orationum Themiſtii, cum mihi tunc non adhuc nota eſſet hujus Sophiſtæ ἔκδοσις Harduini, & Petaviana fruebar. Interea culpandus Heineccius, qui ſat confuſe loquitur dum ait.... *Ex Themiſtio orat. 16. & 18. patet, ubi mentio fit πινακιδίων, καὶ τοῦ σιδήρου*, quando or. 18. pag. 221. lit. A. illevit, πινακίς, καὶ σίδηρος, at in or. 16. p. 199. lit. C. vides πινακίς, & πίναξ, nulla vero mentio eſt τοῦ σιδήρου, nec πινακιδίων. Quam multa corrogarim de πίναξ, πινάκιον, & πινακίδιον, vide pag. 52. & ſeqq.

✿ Pag. 78. lin. 6. Propterea quod aperte a me negatum eſt Græcos ceram ſcriptoriam, & ſtilum unquam adhibuiſſe, quis mihi moleſtus opponere poſſet verba Aſterii Epiſc. Amaſeæ, quæ ut facilius inviſas, reperies in act. 4. concilii Nicæni ſecundi tom. 8. p. 854. lit. C. edit. Ven. licet inibi infiecte verſa ſint: Δορυφόροι δὲ τῆς ἀρχῆς, καὶ στρατιῶται πολλοί· οἱ μὲν τῶν ὑπομνημάτων ὑπογραφεῖς δέλτους φέροντες, καὶ γραφίδας· ὧν θάτερος ἀναρτήσας ἀπὸ τοῦ κηροῦ τὴν χεῖρα βλέπει πρὸς τὴν κρινομένην, σφοδρῶς ὅλον ἐκκλίνας τὸ πρόσωπον, ὥσπερ παρακελευόμενος γεγωνότερον λαλεῖν, μὴ κάμνων περὶ τὴν ἀκοὴν, ἐσφαλμένα γράφῃ, καὶ ἐπιλήψιμα, quæ mecum vertas, adjecta parva στιγμῇ ante σφοδρῶς, editiones omnes eam præponunt: *Adſunt ſatellites proconſulis, & multi milites, atque ὑπομνημάτων Scriptores pugillares, & ſtilos geſtantes, quorum alter, ſuſpenſa a cera dextera, martyrem* (Euphemiam) *intuetur, iracunde totam inclinans faciem, veluti jubens, ut clariori voce reſponderet, ne auſcultando laboraret, & falſa, atque nil curata ſcriberet.* In Græcanica igitur urbe, dicat quis, pictos vides ſtilos, & tabellas ceratas, (picturam enim deſcribit Aſterius). Verum facile reponam Euphemiam Græcam virginem ſub Priſco Rom. proconſule martyrium feciſſe Diocletiani Aug. tempeſtate in urbe Chalchedone, & a me multis præſtitum eſſe Romanos aliquando ceratis tabellis uſos, nihil igitur mirum eſt, ſi Græcus pictor Romanorum illum

lum ſcribendi morem expreſſerit, ut omnem arti ſuæ fidem conciliaret. Hinc potius majus ſententiæ meæ momentum apponitur, qui primus palam feci Romanos perquam raro ceras *γραφικάς* adhibuiſſe, veluti ſi quando quid extemporaneum & ſtrictim adnotandum eſſet: quare opportune & cate Aſterius illevit notarios, ſive commentarienſes illos verba Euphemiæ in *ὑπομνήμασι* exaraſſe; & vel a lexicis tenes *ὑπομνήματα* eſſe *ſcripta*, *in queis capita tantum in rerum memoriam attinguntur:* & Pollux inter nomina *ἀδικημάτων*, *criminum*, lib.6. c.38. ſegm.181. enumerat merito prius *μνήματα*, *acta*, inde *ὑπομνήματα*, *epitomæ:* advertas, quam inficete bina iſthæc Pollucis verba transfudere interpretes, *memoracula*, *&* *memorialia*. Itaque tantum abeſt, ut Aſterius ſcripturam ceratam contra atramentariam inducat, ut hanc alteram magis firmet, illam Græcos noviſſe ab epiſcopi verbis nemo arguet. De Aſterio ſelecta quædam collegit Fabric. in Bibl. Gr. tom.8. p.607. Pæne oblitus eram hic condocefacere me *χειρομίτην* jure vertiſſe *martyrem*, nam rogaris, ut legas, quanta aggeſſerim infr. ab pag.301. ad 307. de voce *χείσις*, *martyrium*, ita ut iſthæc *ῥῆσις* nova, ſed vera notione nunc donata ſit, & *πολυβόητος* audiat inter Eccleſiaſticos Scriptores.

☼ Pag. 83. lin. 19. Doctiſſimi quique in Horat. commentarios intexenres non ſolum tabellas ceratas finxere, ſed etiam parietes cera oblitos, in quibus poetæ, ſi quid noctu in mentem veniret, exararent, vades ſiſtentes verſus in princ. ſat. 3. lib. 2.

Dic aliquid dignum promiſſis: incipe: nil eſt:
Culpantur fruſtra calami, immerituſque laborat
Iratis natus paries Dis, atque poetis.

Verum quid facies hominibus, qui a teneris ceram ſcriptoriam didicerunt? nil mirum inde, ſi ea etiam parietes ipſos incruſtarint: ceterum Horatius de cera ne ſomniavit quidem, qui canit, ſe nil ſcribere, eo quod in villa, quo ſe receperat, malos calamos, & domum infeſtam Muſis nactus eſſet, quam ſententiam, qui *ἀμέσως* ſequuntur, verſus aperte præſtant:

Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto.

Itaque, dum vates culpat parietem, is ceratus non eſt, ſed ipſæ ædes frigidiuſculæ, & Horatius frigoris erat ſat impatiens: vide quantum ineptiarum effutiere, qui ſeſe ab ceris obnubilari paſſi ſuut.

☼ Pag.50. lin. 26. Pro notione vocabuli *ſublimis*, quæ a me detecta eſt, Plauto, & Prudentio addas Terentium in Adelph. 3. 2. v.18. & cum primis cariſſimum mihi locum in Andr.5. 2. v.20. & 21.

☼ Pag.101. lin.6. Fugit me ob ſcribendi feſtinationem Martialis, qui litteras ad abſentes familiares *chartas* etiam vocat lib. 9. ep.100. *Marcus amat noſtras Antonius, Attice, Muſas, Charta ſalutatrix ſi modo vera refert*, *&c.* Et lib.14. ep.xi. *Seu leviter noto, ſeu caro miſſa ſodali: Omnes iſta ſolet charta vocare* SUOS.

☼ Pag.117.lin.22. Non ſine animi dolentis ſignificatione, poſtquam firmavi chirographa, ſyngraphas, &c. olim chartis commiſſa, non ceris, oblitus ſum Juſtinianum in præſat. illuſtris Novellæ 73. *calamorum* etiam, & *atramenti* commeminiſſe in contrahentium pactis: inibi ſiquidem imperator interrogatus ab Joanne orientalium prætoriorum præfecto de cujuſdam documenti commutationis fide, poſtquam de veritate conſtitiſſet, hæc mihi appoſitiſſima inter cetera reponit: *Videmus tamen naturam ejus crebro egentem rei examinatione, quando litterarum diſſimilitudinem ſæpe quidem tempus facit: non enim ita quis ſcribit juvenis & robuſtus, ac ſenex & forte tremens; ſæpe autem & languor hoc facit: & quidem hoc dicimus, quando* CALAMI, *&* ATRAMENTI *immutatio ſimilitudinis per omnia aufert puritatem, & nec invenimus de reliquo dicere, quanta natura generans innovat, & legiſlatoribus nobis præbet cauſas, &c.* Inde imperator addit novem ipſa capita de inſtrumentorum cautela ac fide. Quis igitur poſthac ceris inhæſerit, & tuetur id ge-

Digitized by Google

genus ſyngraphas non in chartis exaratas *calamo*, *& atramento?*

☼ Pag.126.lin.23. Ut exemplis d'Orvillii ſyllabarum, quæ repetitæ facile omittuntur, noſtratia addam, ſcias circa initium Chron. Vulturn. quod Neapoli in Teatinorum chartophylacio ſervatur, legere eſt *animeæ*, pro *animæ meæ*: licet Muratorius ediderit *animæ meæ*: imo in mentem revoces etiam in marmoribus id erratum me deprehendiſſe, uti in illo Capreis reperto, in prim. verſ. legitur, ΔΑΙΜΟΝΕΣΘΛΟΙ pro ΔΑΙΜΟΝΕΣ ΕΣΘΛΟΙ, conſulas infr. pag. 478. Nunc in mentem venit æterni nominis Salmaſium in Trebell. Poll. cap.2. pag.352. in vit. Divi Claudii, eo quod ante vocem *neceſſariam* τὸ *ne* ob ejuſdem ſequentis ſyllabæ concurſum ab librario omiſſum reſtituit, locum tenebricoſum bona luce donaſſe.

☼ Pag.131.lin.37. Cum vera notio verbi *aſſidere* ignota antehac ſit potiſſimum medicorum, eorumque etiam, qui ægrotis operam attente navant, plurimæ exemplorum copiæ, quæ attuli, addas quoque bina ex Tacito in vit. Agric. cap. 45. *Sed mihi, filiæque præter acerbitatem parentis erepti auget mæſtitiam, quod aſſidere valetudini, fovere deficientem, ſatiare vultu, complexu, non contigit*. Et paullo poſt: *Omnia ſine dubio, optime parentum, aſſidente amantiſſima uxore, ſuperfuere honori tuo, &c.*

☼ Pag.148.lin.4. Pro luce vocis ἐπήκοοι, de qua multa dicta ſunt, addas, quæ offert Almeloveenius in præſ. faſt. conſ. p. 35. ſcil. Latinos, quos Deos Græci ſalutabant ἐπηκόους, dixiſſe *exoratos*, recitatque quoſdam lapides: *EX. ORAT. procul dubio eſt una vox, nempe* EXORATO, *quomodo &* Iſis exorata *obvia eſt apud Gruterum pag.* 83. *Et huc quadrat Hercules* εὐάκουστος *apud eundem pag.* 49. *num.* 1. *&* Ἄρτεμις ἐπήκοος *pag.* 40. *num.* 10. *Iſis* ἐπήκο*os pag.* 73. *num.* 1. *&* HERC. EXO*RATVS in inſcriptione vigeſima prima earum, quas nunc mitto*. Interea adverte nihil adnotaſſe Almeloveenium in ſaxo, quod affert ex Grut. p. 40. n. 10. a me multis reſtitutum.

☼ Pag.153. lin.26. Sero memini Lucianum famoſum ἱμάντα Junonis κεστὸν appellaſſe p.724.725. edit. Reitzii, vides, quam parum curate poetarum principem lectitabant, inquit ſiquidem; Ὁρᾷς ὅσων ἀγαθῶν ὁ χρυσὸς αἴτιος, εἴγε καὶ μεταποιεῖ τοὺς ἀμόρφους, καὶ ἐρασμίους ἀπεργάζεται, ὥσπερ ὁ ποιητικὸς κεστός, κ. τ. λ. *vides quantorum bonorum aurum cauſa ſit, ſiquidem deformes etiam refingit, & ut poeticus ille ceſtus, &c.* Ne mihi, rogo, prohibeas, quo minus ad Homeri decus patefaciam etiam Themiſtium orat.18. p. 218. edit. Harduini lit. D. appoſuiſſe κεστὸν, pro ἱμάντα contra tanti vatis mentem: atque id peccatum recoxerat orat.16. p.209. lit. B. Ποῖον φάρμακον Πολυδάμνας τῆς Αἰγυπτίας ἐγκεκραθὲν οἴνου κρατῆρσι, ἢ ποῖος κεστὸς Ἀφροδίτης, κ. τ. λ. *Ecquod Ægyptiæ Polydamnæ medicamentum vini crateribus inſuſum, aut quis Veneris ceſtus, &c.* Miror hunc ſophiſtam erraſſe quidem in voce κεστός, non autem in voce φάρμακον Πολυδάμνας· quod doctiſſimi quidam vocant νήπενθες, cum ea vox in Hom. ſit ſimplex ἐπιθετὸν ipſius φαρμάκου· & uſque iratus ſum Laſenæ noſtrati, qui volumen inſcripſit, *De Homerico nepenthe*, pro, *De pharmaco Polydamnæ*: in eandem ſirtim impegit Jo. Conradus Barchuſenius de medicinæ orig. & progr. qui etiam διατριβὴν ſat longam exaravit, titulumque etiam appoſuit, *De Hom. nepenthe*, quæ ſatis incocta eſt, nec Laſenæ librum meminit.

☼ Pag.182.lin.9. Oblitus ſum, licet tot exempla pro notione *pædagogi* corrogarim, id quod me docuit Salmaſius H. A: to.1. p.475. dum de Commodi imp. *pædagogo* Lampridio ſermo eſt cap. 1. *Pitholaus* τροφεὺς *Commodi*, *Latini prædagogum vocant, qui Græcis* τροφεὺς· *atque etiam papatem, cujus vocis frequens occurrit mentio in vetuſtis martyrologiis*, *Juvenalis: Timidus prægustet pocula papas*. Vides, quanti decoris & famæ erat *pædagogi* munus, ut hoc honeſtiſſimo nomine ſalutaretur, *papas* ſcil. ſive *pappas*. Idipſum teneo a Mazochio in adnot. in Kalend. p. 628. *Papas, papatis vox Latina eſt, forſitan ex Græca* πάππας . . . *derivata,*

ac

ac pædagogum ſignificat ; gloſſæ Iſidori : Papas, pædagogus, qui ſequitur ſtudentes . . . *At notabilis eſt Juvenalis hanc vocem uſurpantis locus ſat.6. 632.* . . . Timidus prægustet pocula papas . . . *Ac mirabar equidem, quanam de cauſa hoc vocabulum a Latinis OMNIBUS lexicis abſit, cum eo nobilis ſatyrarum ſcriptor uti non dubitarit :* inde ipſe clariſs. Mazochius aſſerit ſe in Rabano feminas παιδαγωγούσας, *papatiſſas* nomine nactum eſſe. Nec prætercam Jungermannum in Pollucem lib.4. n.149. qui Meurſium caſtigat emendantem, & convertentem in laudatis gloſſis Iſidori vocem *pappas* in *pappus* : *Cur enim*, inquit, *mutemus, cum vel Juvenale teſte omni exceptione majore nitatur, qui extrema ſatyra 6.* Timidus prægustet pocula pappas, &c.

Interea autem ipſe demirari nunquam deſinam tot doctiſſimos viros tam pauca de voce *pædagogus* tum Græce tum Latine commentatos, cum cernas ſat multa, & fortaſſe non contemnenda nos aggeſſiſſe, & quantum præjudicati ab hominum mente deterſiſſe. Conquerendum mihi etiam de Mazochio, qui de *ῥῆσιν comes* nihil prorſus adjecit, qui in laud. Kal. de actis SS. Viti, Modeſti, & Creſcentiæ ſanequam erudita appoſuit, nec advertit Modeſtum, & Creſcentiam a Romano *breviario* 15. Jun. ſalutari *comites* Viti ; contra vero in Capuano (vid. Kal. Mazoch. p. 628.) is, qui eas ternas *lectiones* confinxit, vocem *comitibus* inficete invertit in *comitantibus* ; ipſe vero multa teſtium vi pateſeci idem eſſe *comitem*, ac *pædagogum*. Hic autem te parum reſiſtere jubeo, ut ſuperna Mazochii verba penſites dictantis ſe mirari *a Latinis OMNIBUS lexicis vocabulum papas, ſive pappas abeſſe :* ſcias autem tanti viri auctoritatem, (quam magni ſemper pendo,) atque παῤῥησίαν id ajentis ſtatim docilem meam ſibi fidem obſtrinxiſſe : verum neſcio, quæ amicitiæ vis, quam neque heri, aut nudius tertius cum diligentiſſimo Jac. Facciolato contraxi, ad hujus politiſſimum lexicon inviſendum impulit, & ſtatim oculis fidelibus ſe obtulit mihi cariſſima vox *pappas*, quam verna lingua probe interpretatur *ajo*, recitatque *notabilem* Juvenalis locum ; imo piget me eandem vocem etiam in Paſini minimæ molis lexico inviſere, ut ingentem Ling. Lat. theſaurum taceam ; ſed noluiſſem id perquam leve in præclariſſimo Mazochiani Kal. opere advertiſſe ; unum doleo, quam vocem *pappas* illuſtrandam ſuſcepit, in ea neminem ex ſupernis eruditiſſimis viris recitaſſe, ne Henricum quidem Stephanum, qui in Theſauro eadem, quæ ceteri, adnotavit. Demum an inflectenda ſit ea ῥῆσις *pappas, æ*, cum Facciolato, an *atis* cum Salmaſio, & Mazochio, inquirant, queis pinguius otium ſuppetit. Hic mihi addere liceat, Sophoclem in Electra inter dramatis perſonas adcenſuiſſe Oreſtis pædagogum ſenem, παιδαγωγὸν πρεσβύτην τροφέα· quænam ſint hujus partes & munus, eas ſcil. quas ipſe definivi, ubique dramatis legere eſt. Etiam in Terent. in Phorm. inviſes munus pædagogi 1. 2. v. 93. atque ibid. Sophronam nutricem παιδαγωγοῦσαν ubique hujus comœdiæ.

☼ Pag.182.lin.25. Appoſui mihi cariſſimum Luciani locum, ſed dimidiatum, nunc totum hic appendam ex præclara, nitidaque Frederici Reitzii editione to.2. p. 446. quem miraberis non advertiſſe affectiſſima quædam verba in Græco κειμένῳ, & Latine dediſſe eadem contra fidem, nec ſententiam concludentia : utrumque fortaſſe non male a me reſtitutum accipies : Ἄξιον τοίνυν ἀνατιθέναι τοῖς θήλεσιν κακοῖς τὴν ἀῤῥενα τῶν παίδων ἀγωγήν. Ὄρθριος ἀναστὰς ἐκ τῆς ἀζύγου κοίτης, τὸν ἐπὶ τῶν ὀμμάτων ἔτι λοιπὸν ὕπνον ἀπονιψάμενος ὕδατι λιτῷ, καὶ χιτωνίσκον, καὶ χλανίδα ταῖς ἐπωμίαις περόναις συῤῥάψας, ἀπὸ τῆς πατρῴας ἑστίας ἐξέρχεται κάτω κεκυφὼς, καὶ μηδένα τῶν ἀπαντώντων ἐξ ἐναντίου προσβλέπων. Ἀκόλουθοι δὲ καὶ παιδαγωγοὶ, χορὸς αὐτῷ κόσμιος, ἕπονται, τὰ σεμνὰ τῆς ἀρετῆς ἐν χερσὶν ὄργανα κρατοῦντες, οὐ πριστοῦ κτενὸς ἐντομὰς κόμην καταψήχειν δυναμένας, οὐδὲ ἔσοπτρα τῶν ἀντιμόρφων χαρακτήρων ἀγράφους εἰκόνας, ἀλλ' ἢ πολύπτυχοι δέλτοι κατόπιν ἀκολουθοῦσιν, ἢ παλαιῶν ἔργων

γῶν ἀρισπὰς φυλάττουσαι βίβλοι. Κἂν εἰ Μυσικῦ δέοι φοιτᾷν, ἐμμελὴς λύρα· quæ ſic verſa in Reitzio vides: *Æquum igitur opponere muliebribus iſtis malis virilem puerorum vivendi rationem. Mane ſurgens de cælibe lecto, reliquum adhuc in oculis ſomnum ſimplici aqua poſtquam abluit, ſacra chlamyde humeralibus connexa fibulis, paterna domo egreditur dejecto vultu, ac neminem eorum, qui ex adverſo veniunt, contuitus. Pediſſequi autem illum, & pædagogi, decens caterva ſequitur, honeſta illa virtutis inſtrumenta manibus tenentes, non ſecti ſerra pectinis inciſuras mulcere comam aptas, neque ſpecula, objectarum formarum nec-pictas imagines; ſed vel multiplices tabellæ a tergo ſequuntur, aut antiquorum operum virtutes ſervantia volumina; &, ſi ad Muſicum eundum ſit, canora lyra*. Corrupta verba χιτωνίσκον, καὶ χλανίδα interpretes ſanarunt χιτωνίσκον χλανίδα, & verterunt, *tuniculam lænam*, olim legebatur ſat invenuſte ἱερὰν χλαμύδα. Sed opus ac labor eſt in confingendis verbis in utraque lingua, οὐδὲ ἔσοπτρα τῶν ἀντιμόρφων χαρακτήρων ἀγράφυς εἰκόνας, quæ neque Reitzius, neque reliqui doctiſs. interpr. curarunt: itaque plenus audaciæ, quo quid ſententiæ conciliem, aptarem, οὐδὲ ἔσοπτρα, οὐδὲ ἀντιμόρφων χαρακτήρων γραφικὰς εἰκόνας, *neque ſpecula, neque diverſi ſexus pictas imagines*, pueri φιλέλληνες norunt χαράκτηρ in Galeno adnotare etiam *ſexus*, quod a lexicis etiam habes: & nunc mens Luciani palam eſt, nempe pueros ingenuos ad litteras addiſcendas itantes libros ſecum geſtaſſe, non ſpecula, neque amaſiarum pictas imagines: quis ſane ferat χαρακτήρων ἀντιμόρφων verti *objectarum formarum*? & voces ἀγράφυς εἰκόνας, *imagines non pictas*, quod ſane interpretamentum nihil menti ingerit. Ceterum πολύπτυχοι δέλτοι non ſunt *multiplices tabellæ*, cum oſtenſum a me ſit tabulas ſcriptorias omnino ignoraſſe Græcos, etiam puellos, quare dicas *multiplices libelli*. Sed quod magis inſtat, advertam, vides pædagogos quanti habitos, ut χόροι κόσμιοι ſalutarentur. Addas pro pag. 509. lin. 39. verbum, φοιτᾷν in notione *eundi ad puerorum ſcholas*. Atque hæc de Luciani χωρίῳ ſat tenebricoſo, nunc bonam fortaſſe lucem adepto.

☼ Pag. 187. lin. 37. Miror Caſaubonum, ſed magis Salmaſium, qui in Hiſt. Aug. to. 1. p. 26. quæſitiſſima congeſſerunt de penula, in Paulli epiſtolam 2. in Tim. 4. 13. ubi ea vox illita eſt, eamque tantum vexarunt interpretes, ita ut etiam calamariam thecam fuiſſe quidam cogitarint, nil prorſus adnotaſſe, imo ne meminiſſe quidem. Heineccius in exercit. 1. de habitu, & inſignib. ſacerdot. Apoſt. to. 2. p. 74. edit. Genevæ 1746. hunc Paulli locum illuſtrare aggreditur, ſed jam occupata recoquit, neque qui penulam *atramentarium* interpretati ſunt, legerat.

☼ Pag. 236. lin. 36. Sat obſcuro Pauſaniæ loco, & a doctis viris contra fidem Græcam Latine dato multam lucem impertitus ſum, hos interpretes tranſverſos egit vox βιβλία, *libelli*, quam ipſe confinxi βυβλία, *chartæ*, inde Pauſaniæ verba γνησίῳ nitori reddita ſunt: in eaque medela ſalutes me non hariolum, ſed vatem; etenim cum Zonaras Annal. lib. 10. num. 14. p. 497. edit. Pariſ. fere eadem verba adhibuiſſet, ab Pauſania mutuatum eſſe fatearis oportet, & mecum conjurans pro ὥσπερ βυβλία appoſuit clarius ὡς χάρτην, legerat igitur βυβλία, non vero βιβλία· ita ſane ſcripſit Cæſaris, & Hirtii militatem dolum narrans, quo Decimum de ſuo adventu Mutinam certiorem faceret: Μολίβδου λεπτὸν ἄγαν ποιήσαντες ἔλασμα ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάρτην αὐτὸ εἱλίξαντες κολυμβητῇ διενέγκειν ἔδωκαν, κ.τ.λ. *in lamina plumbi tenuiſſimi, quid vellent, inſcripſerunt, eamque chartæ inſtar convolutam natatori perferendam dederunt, &c.* rogaris, ut Pauſaniæ verba cum his Zonaræ compares, porro non tam ovum ovo ſimile adſtrues.

☼ Pag. 267. lin. 12. Nil ſuaviter vivo, quod in hac Homerici vaſis longiuſcula deſcriptione me, qui in tanti vatis cultu immorior, parum aberraſſe deprehendi, & nemo me incaſtigatum dimittat, qui binas illas icunculas ſub Homero adſidentes fe-

cerim

cerim viros, cum ſint viragines, ſcilicet Ilias, & Odyſſea; ceterum earum habitus, veſtes, arma & reliqua, quæ a me deſcripta legis, ita ſcalpta, atque ab artifice exhibita ſunt; quoniam autem imagunculæ ſat exiguæ ſunt, pro ſexus diſcrimine, facile intuentium oculos fallunt.

❁ Pag.268.lin.15. Parum me urit, quod in hac dignoſcenda pictura hoſpitem me incuſes, etenim cum non ſat luculento loco pendeat, minutæ quædam partes oculos effugiunt: quare eam horis meridianis intuitus deprehendi non eſſe Apollinem, vel Ariona, ſed Polyphemum, ad ejus enim pedes trunca pinus projecta jacet, ſiniſtra ſat nodoſam, ac ruſticitatis plenam regit lyram: in ejuſque fronte præter binos oculos, paullo ſuperne in medio tertius conſpicitur. Itaque picturam interpretarer Galateam Polyphemo amore furenti pugillarem mittere, in quo vel ficta ἐρωτικὰ verba ſcripſerat, vel libellum dicas, quo ei monſtroſum corporis habitum exprobraret: vide Theocritum idyll.x1.

❁ P.289.lin.18. Si præterea plura exempla expoſtules de voce πτυχαὶ in notione *libelli*, ſive δέλτω, exſtant in Euripidis Iphig. in Taur. v.727. δέλτου πολυθύρου διπτυχαί· & v. 760. ἐν δέλτου πτυχαῖς· & v.793. παρεὶς γραμμάτων διπτυχάς.

❁ Pag.295. lin. 37. Tot doctiſſimorum Scriptorum choro, qui de priſcis dierum appellationibus turbata omnia dedere, accenſeas magnum Briſſonium init. commentarii de ſpectac. & de feriis, qui candide fatetur ſe Politiani ſententiam ſecutum: quoniam autem & famoſum Dionis locum, uti ceteri, interpretatur, & ad Chriſtianos Scriptores ſolummodo provocat, quo firmet veteres dixiſſe *diem Solis*, *Lunæ*, *&c.* perquam parum me piget tanti viri nomen præteriiſſe. Unum miror τὸν πάνυ Seldenum hunc Briſſonii commentarium non vidiſſe, haud dicere auſim ejus libello uſum eſſe, cum fere eadem veterum Scriptorum loca utrobique inviſerim. Ceterum hanc Briſſonii lucubrationem ſat concinnam adeas, ſi ſcire aveas, quando dies hebdomadis ſalutari cœpti ſint *feriarum* nomine, quod more ſuo συντόμως, & eleganter exſequitur.

❁ Pag.307. lin.21. Ad ſtuporem miratus ſum Tullium non oboluiſſe horum Homeri verſuum νοθείαν, qui in ep.7. lib. 3. ad Q. Fratrem eos recitat, eo quod judices Gabinium abſolverunt, & ait Jovem Romam proluviem immiſiſſe, & vias, publica ædificia, ac tabernas peſſumdatas: itaque dicas hos famoſos verſus longe ante Cic. in Iliada immiſſos.

❁ Pag.312.lin.39. Quo certior ſis ethnicos, qui de Hebræorum rebus locuti ſunt, facile in errores abreptos, conſulas Caſaub. in hiſt. Auſt. to.2. p.351. ubi decumana Trebel. Pollionis σφάλματα, dum de Moſe quædam narrat, aperit.

❁ Pag.313.lin.25. Adeo firmum eſt interpretamentum, Romanos confudiſſe vocem *Sabbatum*, ac *Saturnum*, ut Chaldæi hunc planetam ſalutarint nominibus שבת, שבתי, שבתאי, rogaris, ut ſaltem lexica adeas: & conſtat, necnon a me vice multiplici præſtitum eſt Chaldæos non parvam vocabulorum vim, ac notionem a Græcis, Latiniſque mutuo accepiſſe.

❁ Pag.326.lin.3. Ut hunc famoſum Porphyrii locum, & æneam ſcaphulam melius exornem, adjiciam, quæ mihi præſtat Reimarus ὁ πάνυ in adnot. in Caſſium p. 1160. & ab magno Valeſio mutuatus eſt: „ Epiphanius in Ancyroto Antinoi ſtatuas luſorium navigium adjunctum habuiſſe ſcribit p.503. (p. 109. C. T. II. Opp. edit. Colon. fol.) ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόῳ κεκηδευμένος, καὶ σὺν λυσωρίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ ὕπο κατεπήγη. „ Cujus rei non ea cauſa eſt, quam putavit Scaliger in notis ad Euſebii Chronicon (p.214. a.) quod ſcilicet Antinous, dum per Nilum navigat, periiſſet; ſed quædam paullo abſtruſior cauſa eſt, quam hic ponam. Ægyptii enim cum dæmones fingebant, eos non in ſolido ac ſtabili ſtatuere conſueverant, ſed in navigio. Ita Solem alioſque omnes effingebant, ut ſcribit Porphyrius in libro de antro Nympharum in Odyſſea (p. 566.) ubi notat ea re indicari, dæmones illos eſſe animas,

„ quæ ſupra humidum feruntur, & in generationem pronæ ſunt. Idem teſtatur & Clemens Alexandr. lib. V. ϛρωμάτ. (p. 566. C.) his verbis Αἰγυπτίων οἱ μὲν ἐπὶ πλοίου, οἱ δὲ ἐπὶ κροκοδείλου τὸν ἥλιον δεικνύουσι. Sed omnium optime Marcianus lib. II. Philologiæ, in fine, (p. 43. edit. Plantin. Lugd. B. 1599. 8.) ubi eam navim deſcribit Solis, *cui nautæ VII. præſidebant. In prora felis forma depicta, leonis in arbore* (ideſt malo) *crocodili in extimo videbatur. In eadem rate fons quidam lucis æthereæ arcanis fluoribus manans in totius naturæ* (mundi) *lumina ferebatur*. Vulgo, *felix forma depicta*, legitur mendoſe: „ huc uſque Valeſius. Vides præter Porphyrium, quem etiam ipſe laudavi, ex reliquis aliorum Scriptorum exemplis ab hoc ſummo viro collectis, numina per aquas vectari. Ceterum unicuique mirum futurum neque Valeſium, neque Reimarum bigam virorum ἑλληνικωτάτων advertiſſe grandem labem in Porphyrio ὥς τινας ſcil. pro ἀστέρας, quo ſententia nil laboret, & fruſtra ſit.

☼ Pag. 341. lin. 16. Ut conſtet me probe immutaſſe ὀκτώ in ἑπτά in Heraclide loquente de cæleſtibus planetarum orbibus, quos nulluſdum octonos dixerit: (quem latet ſcribas in numeris adnotandis ſæpe hallucinatos, quippe numeros per notas appingebant:) exemplum εὔκαιρον præſtat Thomas Mangey in nuperrima, ac eleganti Philonis ἐκδόσει Londini 1742. vol. 1. p. 505. ubi pro ἕξ jure apponit ἑπτά, vide ibi adnotat. Si vero quis opponat loqui Heraclidem de omnibus cæleſtibus ſphæris, reponam Tullium in ſomn. Scip. novem, non vero octo fuiſſe edicentem; vel ſaltem ad diſtractas tunc temporis philoſophorum opinationes confugiendum.

☼ Pag. 353. lin. 3. Quo firmem urbes a figura nomen adeptas, & præter Clupeam, quæ inſtar clypei exſtructa erat, & exemplum ipſe appoſui, Blaſius Cariophylus de vet. clyp. p. 42. iſthæc mihi præterea præſtat: *Denique nonnullæ inſulæ, & urbes, quoniam clypei Argolici formam exhibeant* Ἀσπίς, *vel Clupea denominatæ; & ne longus ſim, aliquas tantum enumerabo. Libyæ urbs, quædam in promontorio Mercurii Stephano dicitur* Ἀσπὶς, *ac Silio Italico Punic.* 3. 244. In clypei ſpeciem curvatis turribus Aſpis, *Plinio vero Clupea* 2. *N. H.* 4. *unde in maximo errore verſatur Ptolemæus, qui diverſas fecit urbes. Inter Tejum, & Lebedum jacet quoque Strab.* 14. *p.* 643. νῆσος Ἀσπὶς, inſula Aſpis. *Ἀσπὶς etiam urbs Macedoniæ apud Stephanum. Scuto Gallico Cyprum inſulam Hyginus fab.* 276. *comparavit.*

☼ Pag. 354. lin. 8. Si cupias, poſtquam ſat multa de Saturni δρεπάνῳ, ejuſque etymo dicta ſunt, noviſſe, quo ejus falx projecta ſit, poſteris mandavit Pauſanias lib. 7. c. 22. p. 582. in promontorium ſcil. Drepanum prope urbem Bolinam in Achaja: Ἑξῆς δὲ ἄκρα τε ἐς δυσμὴν ἔχει τὴν θάλασσαν, καὶ ἐπ' αὐτῇ λέγεται λόγος, ὡς Χρόνος τῆς θαλάσσης ἐνταῦθα ἔρριψε τὸ δρέπανον, ᾧ τὸν πατέρα Οὐρανὸν ἐλυμήνατο· ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ τὴν ἄκραν Δρέπανον ὀνομάζουσιν. Culpandus Cellarius, qui hunc Pauſaniæ locum oblitus eſt, nec non Mazochius, qui tot de urbibus Δρεπάνοις commentatus eſt.

☼ Pag. 358. lin. 2. Neque ſolummodo cuique mirum fore reor Homerum nunquam digitos, δακτύλους, meminiſſe, verum etiam, ſi centies evolvas ejus divinum opus, neque ἄρθρα, qui κυρίως digitorum *articuli* ſunt, neque *ungues*, ὄνυχας, invenies. Scias, cum in tanto vate ipſe multa divinarim, cur digitos, eorumque partes taciturniſſimus prætereat, quoniam veſtigare non ſatis ſum, me vivos rodere ungues.

☼ Pag. 368. lin. 8. Si aveas noſcere etymon vero propius vocum *Mars*, & Ἄρης, adeas, quæ eruditiſſime, uti ſuus eſt mos, diſputat Perizonius, præter ceteros interpretes, qui ab עריץ, ſive מעריץ, *violentus, terribilis* educit, eamque bonam originem exquiſitis firmat exemplis, vide adnotat. in Ælian. p. 603. &c.

☼ Pag. 367. lin. 31. Fateor me humana paſſum in voce σάκος, quare parvam in eam vocem adnotationem ab v. 31. ſcil. ad 36. delendam jubeo.

Pag.

☼ Pag.370. lin.42. Rogaris, ut binos extremos verſus pag. 370. circa Jovis fulmen verſantes ſuperiori §. adſcribas, in quo de hoc numine fulgeratore ſermo eſt: de hac importuna *μετατάσει* typographum incuſes.

☼ Pag.378. lin.18. Dictum eſt Regem in Herculanei ruderibus reperiſſe menſam ingentis ponderis ex ære argento in quibuſdam partibus *ἐμπαιστικῶς* immiſſo ſplendidam, quatuor pedibus facili torno effictis nixam, equorum, & avium exſtantium capitibus affabre elaboratis in quatuor ſuperioribus angulis elegantem: neque hariolationibus me indulſiſſe eredas, eum aſſertum ſit fuiſſe ſacrificiis addictam; parilem enim tibi præſto ex Boiſſardi antiquit. tom. 4. pag. 58. quam etiam exſcripſit Gruterus in theſ. inſcript. p. 1076. & in hac ſiquidem, ut ſacrificalem eſſe certo dicas, vides tripoda impoſitum cum ſcypho, & prope adjecta ſimpulum, lituum, facem, & lucernam, nec non coronam, qua fortaſſe ſacerdotes cingebantur: quod adnotandum ratus ſum, inaudieram enim in longe diverſas ſententias ſciſſos doctiſſimos cives meos, ut etiam lectiſternium confinxerint; rogaris, ut vel Boiſſardum, vel Gruterum adeas.

☼ Pag.385.lin.35. Ut conſtet revera me divinaſſe etymon, & notionem vocis *ὑπερφίαλος*, *ſuperbus*, adjiciam verba Ariſtophanis mihi appoſitiſſima, quæ piget me oblitum eſſe, in veſpis v.1339.

Ἀλλ' οὐκ ἀποδώσεις, οὐδὲ φιαλεῖς οὐδ' ὅτι,

Ita vertunt:

Verum negabis ſat ſcio; haud facies opus.

Vides igitur verbum φιαλεῖν valere idem, ac *neceſſe eſſe*, non vero ut explicat ſcholiaſtes ἁπλῶν *opus aggredi*: hujus verba accipias: Φιαλεῖς, τῷ ἔργῳ ἐπιβαλεῖς, Ὅμηρος, Αὐτὸς γὰρ ἐφίαλε τὰ ἔργα, ἀντὶ τοῦ ἐπεβάλετο. Καὶ φιαλοῦμεν, φησί, τῷ ἔργῳ ἐπιβαλοῦμεν, ἐπὶ αὐτῷ ὁρμήσομεν. Φιαλεῖν γὰρ τὸ ἄρχεσθαι τοῦ πράγματος, ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης,

Ἄγε δὴ σὺ ταχέως ὕπεχε τὴν φιάλην, ὅπως
Ἔργῳ φιαλοῦμεν δεξάμενοι τοῖσι Θεοῖς.

Ἄλλως, τὸ τῇ φιάλῃ πιεῖν. Νῦν δὲ ἴσως καὶ κακεμφάτως· quæ ſic mecum vertas: Φιαλεῖς, eſt, *opus aggrederis, teſte Homero, Ipſe autem aggreſſus eſt opera, pro eo quod dicitur, cœpit facere. Et* φιαλοῦμεν, *ideſt, opus aggredimur, animum appellimus*. Φιαλεῖν *enim eſt ordiri rem; & ipſe Ariſtophanes:*

Age tu cito porrige phialam, ut
Opus aggrediamur orantes Deos.

Aliter, phiala propinare. Hic fortaſſe & obſcœne accipiendum.

Ipſiſſima verba recinit Scholiaſtes in Pace verſ. 431. quæ, ne actum agam, miſſa facio. Addam ſolummodò, quæ Flor. Chriſtianus in hunc comici locum adnotat, ut advertas, quantum porro ab notione verbi φιαλεῖν diſceſſere ipſe, & ſcholiaſtes: *Verbum hoc videtur quibuſdam ab Ariſtophane novatum, ſed non ita eſt, nam antiqui uſurparunt pro* ἐπιβαλεῖν τῷ ἔργῳ, *cum accingunt ſe ad opus: Homerus*, Αὐτὸς γὰρ ἐφίαλεν τὰ ἔργα· *idem comicus noſter in Veſpis*, Οὐδὲ φιαλεῖς οὐδ' ὅτι, *etſi illic intelligitur cacemphaton. Grammatici* φιάλην *dictam putant, quaſi* πιάλην, *quaſi liceat inde* πιεῖν ἅλις· *Ego putem* φιαλεῖν *primum dictum de libatione phialæ, inde traductum ad opus quodlibet, quod qui incipit, videtur delibare.* Primum vides nil novi Chriſtianum nos docuiſſe, ſed quæ dixerat ſcholiaſtes, ſuffuratum eſſe: deinde eo quod uterque originationem vocis φιαλεῖν ab Hebræo fonte haud didicerant, nil niſi verba ſat inficeta nobis propinarunt. Mihi cordi eſt reperiſſe in Ariſtophane τὸ φιαλεῖν eſſe non *opus aggredi*, ſed ſecundum ſtirpem Phalegicam valere *agere, quod honeſtum eſt, & quod* τὸ πρέπον *poſtulat*: hinc ὑπερφίαλος eſt, *qui contra, quod decorum eſt, agit*, uti multis oſtendimus, licet obliti binorum Ariſtophanis locorum, qui & etymon, & ſignificationem apprime firmant; atque inter nugas germanas amandetur Græculorum veriloquium deducentium voces φιάλη, & φιαλεῖν ab πίειν ἅλις.

☼ Pag.392.lin.12. Ut etiam atque etiam hanc eximii pretii Herculanenſem picturam exteris commendem, & veterum Scriptorum auctoritate magis honeſtem, in men-

Digitized by Google

mentem nunc venit Pauſaniæ locus p.514. ubi etiam legas aſtragalorum luſum proprium puellarum fuiſſe, quocum belle conſpirat Herculanenſis pictor: adnectam longiuſculum κείμενον Pauſaniæ ſat affectum, ejuſque interpretamentum perquam ἄπιστον, & mirum eſt Kuhnium nihil in eo advertiſſe: Ἔστι δὲ καὶ Χάρισιν ἱερόν, καὶ ξόανα ἐπίχρυσα τὰ ἐς ἐσθῆτα, πρόσωπα δὲ, καὶ χεῖρες, καὶ πόδες λίθου λευκοῦ· ἔχουσι δὲ ἡ μὲν αὐτῶν ῥόδον, ἀστράγαλον δὲ ἡ μέση, καὶ ἡ τρίτη κλῶνα οὐ μέγαν μυρσίνης. Ἔχειν δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοιῷδε εἰκάζοι τις ἂν τὰ εἰρημένα, ῥόδον μὲν, καὶ μυρσίνην Ἀφροδίτης τε ἱερὰ εἶναι, καὶ οἰκεῖα τῷ ἐς κάλλος λόγῳ. Χάριτας δὲ Ἀφροδίτῃ μάλιστα εἶναι Θεῶν· ἀστράγαλόν τε μειρακίων τε, καὶ παρθένων, οἷς ἄχαρι οὐδέν πω πρόσεστιν ἐκ γήρως· ταύτων εἶναι τὸν ἀστράγαλον παίγνιον. Τῶν Χαρίτων δὲ ἐν δεξιᾷ ἄγαλμά ἐστι Ἔρωτος, ἕστηκε δὲ ἐπὶ βάθρου τοῦ αὐτοῦ· quæ ita verſa ſunt: *Suum habent & Gratiæ templum, ſimulacra lignea ſunt, veſte inaurata; facies, manus, & pedes e candido marmore: earum una roſam, talum altera, myrti frondem exiguam tertia præfert. Quæ ſit inſignium ratio facile conjiciat, qui attenderit roſam, & item myrtum Veneri ſacram, quod ſtirps utraque eximiam habeat pulchritudinis ſpeciem: Gratiæ vero Veneri præ ceteris Diis attributæ ſint: talus quidem adoleſcentulorum, & virginum luſionem ſignificat, quæ a natu grandioribus aliena, teneræ ætati non indecora eſt. In eadem baſi Cupido Gratiis adſtitit a dextra.* Ut ſtet priſcus honos Græco κειμένῳ, & bonis hiſce Pauſaniæ verbis, librariorum peccata abſtergenda ſunt: quorum primum ſat enorme eſt ἐκ γήρως pro ἐκ λήρων, facile ſiquidem fuit λ invertere in γ, atque inde nativa emicat ſententia: *Talus luſus adoleſcentularum eſt, & virguncularum, queis non eſt prorſus indecorum, ſi ludant, & nugentur*: quæ appoſuit Kuhnius nihili ſunt, & Græce non exſtant, *talus quidem adoleſcentulorum, & virginum luſionem ſignificat: quæ a natu grandioribus aliena, tenera ætati non indecora eſt*. Sane nugari & ludere proprium ejus ætatis eſt: hinc Phraathes Demetrio a fuga iterato retracto talos aureos donavit, quo puerilem levitatem exprobraret, vid. Juſtin. lib.28. c.9. Alterum peccatum, quod vel tiro noſcitat, τὸν ἀστράγαλον παίγνιον, immutes τῶν ἀστραγάλων παίγνιον. Tutemet vides importune verſum τὸν κλῶνα οὐ μέγαν μυρσίνης, *myrti frondem exiguam*, reponas *myrti ramulum*. Præterea vox Θεῶν ad *Deas* pertinet hic, non ad *Deos*; & μειρακίων dicas *adoleſcentularum*, non *adoleſcentulorum*, & ἐπὶ βάθρου αὐτοῦ non eſt *in eadem baſi*, ſed *in ipſis gradibus*; aſcendebatur igitur ad haſce Gratiarum ſtatuas: quas adnotes etiam indutas confictas, cum nudas ſcalpi, & pingi in more fuiſſet. Atque hæc διὰ βραχέων de Pauſaniæ verborum ſententia, & medela.

☼ Pag.457.lin.24. Annum Puteolanæ coloniæ longe ante Cic. etiam ipſe Mazochius fatetur tum ex Liv. tum ex Puteol. ſaxo. Hic mihi liceat adnotare Mazochii Vatinianum in Neap. libertatem odium, qui monumentum, quod alterius urbis certum ipſemet fatetur, optaret, ut Neapolitanum eſſet, & quibuſvis illud machinamentis contra urgere adnititur: neque ſummum virum voces *deducta colonia* ab incœpto deterruere, quando ipſe pag. 241. dejerat Neapolim nunquam *deductos* veteranos, ſeque ab eo odii pleno ῥήματι τῷ *deducere* ſemper abſtinuiſſe. Accipias ejus diſertiſſima verba, quo mihi præſtes fidem, & te conſulendi p. 238. faſce levem: *Ut quod res eſt fatear, certiſſimum coloniæ Neapolim deductæ tempus eſſet, ſi quæ tabula Neapoli in domo Hadriani Guilielmi poſita a Grutero p. 107. recitatur, ea Neapoli effoſſa fuiſſet: quæ ſic incipit:* AB. COLONIA. DEDVCTA. ANNO. XC. N. FVFIDIO N. F. M. PVLLIO. DVO. VIR. P. RVTILIO. CN. MALLIO. COS. OPERVM. LEX. II. *deinde lex* parieti faciundo *bene longa ſequitur. Atqui ſi de colonia Neap. hic ageretur, eam jam ab anno V. C. 558. conditam fuiſſe oporteret: quid ſi ab anno 558. annos 90. numeres, incides in annum 648. quo ſupraſcripti conſules proceſſerunt. Quo pacto igitur Strabo ab urbibus ἐκβαρβαρωμέναις Neapolim excepiſſet? Verum hanc pulcherrimam tabulam in agro Puteo-*

lano

lano fuiſſe repertam non eſt dubium. Pulchre autem tempus deducta Puteolanæ coloniæ ab Livio ſignatum cum eo anno, qui hinc colligitur, congruit: de quo vide Pighianos annales. Ita Mazochius. Et quoniam pro tuenda αὐτονομίᾳ opportunæ ſunt querelæ adverſus magnos viros, conqueror etiam de Reineſio, qui neſcio qua mentis vertigine ſine vade & teſte edicit Neapolim vocitatam eſſe *coloniam Juliam* pag.98. in Syntagm. inſcript.

☼ Pag.485.lin.39. In omni hujus cap. parte 4. oſtendere aggreſſus ſum Neapoli unas Græcas epigraphas repertas ſuperioribus ſæculis, & mea etiam ſcribentis ætate multos ejus linguæ lapides erutos, nunquam vero Latiales: conſulto prætereram marmor illud, (quod paucis ante annis ante Mariæ Rotundæ proſtabat, & quis mihi facile opponere quiviſſet;) nam vel puer decennis noſcitat a Capacio pag. 14. confictum, & miror Gruterum illud in ſuum theſaurum immiſiſſe p.193.

POSTVMIVS · LAMPADIVS
V · C · CAMP
TEMPLA · CLIVOS · ET · PLATEAS
NEAPOLEOS · RESTITVI · CVRAVIT

Porro vides, etiamſi verum ſit hoc marmor, non Neapoli erectum, ſed alibi, uti clare oſtendit vox *Neapoleos*, quæ ſane abundaret, ſi in hac urbe ſcalptum eſſet; quod mihi abunde ſufficeret, quo ſententiam meam tutarer Latina epigrammata Græcam civitatem nunquam condidiſſe. Attamen, ſi Lampadius conſularis Campaniæ Neapoli, ea, quæ lapis dicit, reſtituiſſet, everteret ſane, quod a me firmatum eſt, urbem noſtram Campano conſulari nunquam paruiſſe, ſed Græcanicos habuiſſe magiſtratus, veluti demarchum, &c. quare cum lapis hiſtoriæ monumentis reſiſtat, νοθείας certo arceſſas. Quis præterea credat Lampadium tot tantaque reſtituiſſe? quænam tempeſtas, vel quænam barbararum gentium illuvies Neapolim invaſerat, ut templa, clivos, vias peſſum dederit? Præterea, ſi Capacius inſcriptionem confinxerit, haud norat vocem *plateas* pro *vias* eſſe inficetiſſimam, neque in lapidibus unquam invenire eſt: & quis unquam dixerit *clivos reſtituit*, nam idem valet, ac *valles*, *colles*, *montes reſtituit*. Ceterum ne te perdiu teneam, ſcias me millies ſaxum inviſiſſe, atque adeo deorſum reperiſſe, ut ne privum quidem elementum ſcrutari ſatis unquam fuerim: imo conſtat non heri, aut nudius tertius hanc calamitatem ſaxo accidiſſe, ſed longe etiam ante Capacium, qui centum & ſexaginta ante annis hiſtoriam ſcripſerat; etenim ipſemet hæc candide illevit laudata pag. 14. *Ad Neapolitanam rem illud pertinere declarat alter lapis e regione poſitus, in quo characteres abraſi cernuntur, qui prius hujuſmodi legebatur:* POSTVMIVS · LAMPADIVS, *&c.* quiſque irarum plenus repeteret a Capacio ſchedas, vel auctorem, in queis hunc titulum legerat, etenim hoc pacto ac fide pro ea re, quam tutandam quis aggreditur, veteres lapides facile proferret. Sed in mentem revoces noſtrum hunc civem Neapolim inter colonias adnumeraſſe, quare operi ſuo has offucias immiſcere ſtuduit; verum ipſum melioris artificii ſollertiam didiciſſe, nec tam malæ frugis verba confinxiſſe oportuiſſet, ut poſteris imponeret. Jure igitur conquerendum de Grutero, qui Capaciani lapidis νοθείαν haud deprehendit, & de doctis civibus meis, qui hanc epigraphen contra veterem reip. Neapolitanæ libertatem objiciunt.

☼ Pag.502.lin.32. De parente Plutogeniæ Neapolitanæ Sacerdotis ſententiam meam clarius aperui pag.713. ubi corruptiſſimo noſtrati ſaxo multum medelæ feci.

☼ Pag.507. lin.33. Dictum a me eſt ſcribendum potius Παλαιόπολις, quam Παλαίπολις, ita etiam Latine eſt: at oblitus ſum id firmare vehementi Capitolinorum marmorum teſtimonio vid. Grut. p. 297. col. 1. circa med. Q. PVBLILIVS Q. F. Q. N. PHILO. II. ANN. CDXXVII. PRIMVS. PRO. COS. DE. SAMNITIBVS. PALAEOPOLITANEIS. Neque cures nuperas Livii membranas, cum rectam ſcribendi rationem a

boni

boni ævi lapidibus teneas; licet etiam doctiſſimi ejus interpretes rati ſint vocem Palæpolim in Palæopolim immutandam.

❁ Pag. ead. lin. 38. Si vero in una ex *πολυβοήτοις* æneis Heracleenſium laminis ΝΕΑΠΟΛΙΤΑΣ inciſum ſit, nam memini, (antequam Carolus Gueguara e ducibus Bovinenſium, atque ex primis Neap. patriciis, nunc cum omnimoda poteſtate Regis D.N. apud Luſitanorum Regem orator, elegantium litterarum, & antiquitatum cultor acerrimus illas ſibi compararet, atque liberaliſſima munificentia incidi accuraret,) in prima hos ſubſcriptos me lectitaſſe: ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ ϹΕ ΓΓΙΟΝ ΑΡΙΣΤΟΔΑΜΟΣ ΣΥΜΜΑΧΟΥ ΓΑΜΕΤΡΑΣ ΧΑΙΡΕΑΣ ΔΑΜΩΝΟΣ ΝΕΑΠΟΛΙΤΑΣ, vides ore Doricò has tabulas exaratas; & Doribus mos quidem eſt O in A invertere, hinc *εἴκοσι* immutarunt in *εἴκατι*; & non priva vice in eodem ære lectitavi vocem *τριακάτιοι*, & huic ſimiles pro *τριακόσιοι*; & Voſſius edicit: *Dorice o aliquando vertitur in α*; contra ibidem videre eſt ſæpe *α* in *ο* immutatum; ecquis ignorat in quavis lingua *ἀμοιβαδὶν* utrumque elementum adhibitum? Quare hujus ope laminæ Meſſerium excuſatum habeas, qui publico noſtrati monumento *Νεάπολις* ſcalpſit: attamen iterum firmum ratumque eſſe jubeo urbem noſtram ſcribendam Attice *Νεάπολις*, cum in ſexcentis numiſmatis ex quovis metallo id nomen ita cuſum legamus: grande, & ſelectum Jo. Carafæ e Nojæ ducibus numiſmatophylacium, cum quibuſvis doctiſſimis patriciis comparandi adeas, in eoque ingentem Neap. nummorum *συλλογὴν* volupe eſt intueri, in quibus eſt *Νεοπολιτῶν*, & *Νεοπολίτης*; cui hac de re gratias habemus immortales, præſertim ſi eos typis publicæ uſuræ ſecerit, uti liberaliſſime ſpondet: & ſane angerer, ſi ſummus vir Mazochius in commentariis in has laminas cedro dignis *τὸ Νεάπολις*, in noſtra urbe Attica comprobaret.

Nollem præterea, ut ipſe doctiſſimus Mazochius certo edicat hunc Chæream Damonis filium decempedatorem noſtratem fuiſſe, cum quiſque facile, & fortaſſis etiam jure intercederet ab Neapoli Siciliæ arceſſitum, cum ſi iter mari ſuſcipiendum, Syracuſas præ Neapoli Campaniæ Tarentino ſinui perquam viciniores reputem: quin intueor nomina *Chæreas*, & *Damon*, certe eſſe Syracuſana, nam Damon a bucolicis Scriptoribus celebratur, & Chæream adoleſcentem ejuſdem urbis *συμπολίτην* novi in *ἐρωτικοῖς διηγήμασι* Charitonis, quæ quinis abhinc annis æterno commentario, & luce donavit *ὁ πάνυ* d'Orvillius; nec alibi gentium ea nomina reperire eſt: conſulas ſaltem inſcriptionum indices: vix in Terentio ſemel inter tot comicas perſonas Chæream adoleſcentem in Eunucho deprehendi. Addas notum eſſe Syracuſanos cum Magnæ Græciæ gentibus peculiarem commeandi, contrahendique facultatem celebraſſe; hinc tenemus ab Athenæo lib. 1. c. 24. genus quoddam vitis ex Italia Syracuſas advectum; *Ἱππίας Ῥηγῖνος τὴν εἰλεὸν καλουμένην ἄμπελον Βυβλίαν φησὶ καλεῖσθαι· ἣν Πόλιν τὸν Ἀργεῖον, ὃς ἐβασίλευσε Συρακουσίων, πρῶτον εἰς Συρακούσας κομίσαι ἐξ Ἰταλίας· εἴη ἂν ὁ παρὰ Σικελιώταις γλυκὺς καλούμενος Πόλιος ὁ βύβλινος οἶνος*; quam vini ſpeciem meminit etiam Pollux lib. 6. c. 2. n. 16. Italiæ autem nomen primis temporibus, ſi fides ſit Martinerio, qui & ad Bochartum provocat, ſtrictiore notione accipiendum eſt, pro una Græciæ majoris parte, cum poſterioribus temporibus ad Alpium uſque juga extenſum ſit, quare facile quis in animum inducet Chæream *γαμέτραν* ex Neapoli Syracuſarum fuiſſe, ſi tanta conſuetudo viguerit inter Syracuſanos, & Italiotidas Græcanicos, quorum procul dubio primos ſalutes Tarentinos, & Heracleenſes. Accipias Bocharti verba p. 595. quæ Cellarius præterivit: *Hoc ratum & fixum eſto ex deſcriptione veterum priſcæ Italiæ fines fuiſſe valde anguſtos, neque hoc nomen agro Brutiorum patuiſſe multo latius; nec ſatis ſcimus, qua ratione ex eo angulo ſit propagatum uſque ad Alpes*: & multa Scriptorum monumenta affert, ut id probet.

Interea minime poſthabeam his ſat contraria Jac. Gothoſredum in doctis adnotationibus in Geographum anonymum, cujus

Digitized by Google

cujus opus inſcribitur, Ἐξήγησις ὅλυ τῦ κόσμυ, luculenta hujus Scriptoris nil ſordidi auctoritate nixum illeviſſe pag. 39. *Notatu dignus locus, quo Italia a Calabria, Brittio, Lucania, Campania, appellatione ſeparatur: Italia nempe ſpeciali ſignificatu ea eſt, quæ a Roma ferme ad Alpes decurrit, quo ſane, vel proximo ſignificatu Italiam accipi ſolitam hac tempeſtate docebo pluribus ad leg. 6. cod. Th. de annona, & trib.* tantum virum in ea leg. adeas, nam id argumentum docte more ſuo agitat: verum adverſantes pro temporum ratione haſce doctiſſimorum virorum ſententias, ſi Puteolanam chorographiam exſpectes, dummodo quid ingenium mihi ſuggerat, ſimul coire ſatagam. Præterea rogaris, ut advertas ævo circiter harum ænearum tabularum urbem Syracuſas mechanicis, & geometricis diſciplinis omnium principem floruiſſe; etenim Archimedem in matheſi virum ἐξοχώτατον 212. ante Chriſtum natum annos obiiſſe poſt longiorem ſenectutem conſtat: nil mirum igitur ſi Chæream e Neapoli Syracuſarum Heracleam ad Dionyſi campos exacte metiendos vel accitum, vel fortuito Heracleæ commorantem dicas. Et haud ſcio, quo fato accidit, ut Syracuſani ſæpe invaſerint jura noſtræ civitatis Neap. uti Soſis apud interpp. Ciceronis, vide infra pag. 454. & Nicon apud Bollan. infra pag. 518. quos Neapoli Syracuſanorum ipſe multa argumentorum vi teſtituendos curavi. Non igitur firmum ac certum ducas hunc Chæream γεωμέτρην in Heracleenſium laminis noſtratem fuiſſe: imo urgetur potius quiſque, ut credat virum Siculum. Porro rem firmarem, ſi ſat vendibilem conjecturam acceptes, nempe vinum βύβλινον vocatum eſſe a Syracuſanis Πόλιον, ſive Πόλιον non a Polide eorum rege, ſed quod ab urbe Poliio, (uti etiam appellabatur Heraclea, vide geographos,) tranſvectum eſt: & quis unquam ignoravit vini genera nomen acquiſiviſſe ab urbibus, ac montibus, non ab hominibus, aut regibus, qui vites alio convectarint: hinc audire ſollemne eſt, *Chium*, *Rhodium*, *Falernum*, & nunc etiam *Polium* vinum, ſive Heracleenſe: quam conjecturam, inquam, ſi acceptes, fatendum eſt inter Heracleenſes, & Syracuſanos tum amicitiæ fœdera, tum ἐμποριϰὰ negotia intercesſiſſe, & Chæream γεωμέτρην Syracuſanum lubenter ſalutandum.

Ne a me quæras importunus pro re nata, quid ſibi velint tenebricoſa illa ΣΕΓΤΙΟΝ præpoſita nomini Ariſtodami, ſive Ariſtodemi ſcribæ, cum id unum exſpectemus ab Mazochio, horum αἰνιγμάτων Œdipo ἐξοχωτάτῳ, ſicuti notæ reliquæ, quas inſpicies in initio unius ex tabulis, ſcilicet ΑΣ βότρυς, Τίμαρχος Νίκωνος. ΣΕ ἀνθεμιὸν, Ἀπολλώνιος Ἀπολλωνίω . . . ΣΕ τρίπους, Φιλώνυμος Ζωπυρίσκω. ΠΕ κηρύκειον, Ἀπολλώνιος Ἡρακλήτω. ΑΙ πίλος, Δάζιμος Πύῤῥω. ΚΝ θρίναξ, Φιλώτας Γνιθίω. ΜΕ ἐπιστύλιον, Ἡρακλείδας Ζωπύρω· illas ſcio Corſinium virum ἑλληνικώτατον, quod unum arduum ſane eſt, divinaſſe, vel ſaltem vero proxima veſtigaſſe non unius inſcriptionis ope, & longiſſimæ tabulæ teſtimonio, in qua etiam Siculorum agrorum fines deſcribuntur, vide ejus immortale volumen de notis Gr. pagg. 3. & 4.

☼ Pag. 510. lin. 17. Hilariſſime vivo, quod invenerim apud Gell. lib. 17. c. 19. p. 786. edit. Gronovii Latinos in notione verbi φοιτᾷν, *ad ludum litterarium ire*, uſos eſſe ſimplici ῥήματι *adire*: ait etenim Gellius: *Cum viderat ſtudia quoque, & diſciplinas philoſophiæ contrectare, & phyſica* ADIRE, *& meditari dialectica, multaque id genus theoremata ſuſpicari, ſciſcitarique, inclamabat Deum, atque hominum fidem, &c.* Quod verbum docet Gronovius, cum non intelligerent quidam, immutaſſe contra fidem vetuſtatis in *audere*, aut in *audire*: inde concludit magnus vir: *Apparet eis ignotum fuiſſe Græcorum* τὸ φοιτᾷν. Quis non miretur præclarum hunc Gellii locum fugiſſe duo viros doctiſſimos Olearium, & Mazochium?

☼ Pag. 520. lin. ult. Quid lucis adſpergendum mihi eſt vocibus αὐθυπάτων τῶν Ἰλιων· ſi revera, dicat quis, τὸ Ἰλιων hic ſunt populi *Ilienſes* in Sardinia, lapis exhiberet Ἰλιέων, ab genitore Ἰλιεύς, & mihi

 obji-

nu palmam regentis: ſed quod ſingularem reddit picturam, ipſam litteratam vidi, & paullo poſt quam e ruderibus extracta eſt, luculentiſſime legi in dextera parte, GENIUM HUIUS LOCI MONEO, ſcil. condocefacit intuentes Harpocrates ſerpentem illum eſſe genium loci: piget a docto viro lectum eſſe GENIUS HUIUS LOCI ET MONTIS, fortaſſe vicinus mons Veſuvius hujus viri oculis ſtatim ſe objecit, geniumque Veſuvio addicere placuit. Selecta non pauca de anguibus, locorum geniis corrogavit in amphit. Camp. p.160. magnus Mazochius, quæ ſerpenti hujus picturæ honeſtandæ appoſitiſſima ſunt.

☼ Pag.646.lin.36. Addam tot exemplis, queis tuitus ſum hunc ſcribendi elegantem Neapolitanorum morem ἄρξας δίκα ἀνδρῶν ἀρχὴν, locum Appiani in Hiſpanicis, pag.463. vel ex Srephani edit. p.265. Καὶ πατρὸς ἐστὶ Τραϊανοῦ τε, καὶ Ἀδριανοῦ τῶν ὕστερον Ῥωμαίοις ἀρξάντων αὐτοκράτορα ἀρχὴν.

☼ P.653.lin.3. Ob ſcribendi celeritatem, & ab earum rerum elegantia, quæ de Cynæorum fratria a me repertæ ſunt, abductus, ægre mihi eſt non adnotaſſe templi horum fratorum ſitum, qui nil mihi dubii eſt, quin fuerit, ubi nunc viſitur ſacra ædes Divæ Mariæ Rotundæ cognomento: inibi etenim exſtant adhucdum in atrio binæ veterrimæ columnæ, & introrſum multiplices: imo & in atrio ipſo inſignia antiquitatis λείψανα intuemur, inter cetera menſam marmoream nil rudem, ſuperne excavatam, ubi victimarum cæſarum ſanguis recipiebatur, ejus σχῆμα profert Capacius ad fidem ſcalptum pag. 241. Præterea intus eandem ſacram ædem famæ plenus cippus, fratriorum Deorum nomine inſignis a me repertus eſt, quem delineatum dedi p.638. ejuſque ſarum legere eſt p. 637. In hujus etiam templi fundamentis non uni cuniculi ſenos pedes alti, latique binos cum dimidio e noſtratibus grandibus, & bene ſectis lapidibus elaborati omnibus ſubire cupientibus patent, & quo tendant, cuique uſui fuerant, adhuc ignotum eſt: hos mihi oſtendit, mecumque ſubiit patriarum antiquitatum amantiſſimus Theophilus Maurus e primis noſtri fori jureconſultis, cujus ſuavitatem morum demiramur univerſi: eaque de re gratias habeo. Sed cumprimis durat adhuc ſacra in hac æde tum fratorum cœtus, ſcilicet ſacerdotum σύστημα, qui *fratanciatii* vulgo ſalutantur, & horum rector, veluti fretarchus, eidem Eccleſiæ pro ſanctis functionibus addicti, qui vices ethnicorum fratorum ſubiere: tum fama apud noſtrates Scriptores, cujuſcumque pretii ſint, id templum anriquiſſimis urbis noſtræ ſemper accenſitum. Si vero iſthoc templum, licet elegans ſit, non tanta majeſtate fulgeat, dicas ob temporum calamitatem ab illius reliquiis, quod magnificentiſſime Alexandrini exſtruxerant, erectum. Porro quis mecum non objurget pronam, & nil cautam παῤῥησίαν Capacii noſtri ibidem edicentis id templum fuiſſe Veſtæ dedicatum, & quo id fulciat, meras gerras venditantis? cum jam multis a me, & certis monumentis oſtenſum ſit in hac regione unos Ægyptiorum Deos cultos; & nunc etiam ajo, eo quod in eodem templo terna numina in cippo ſcalpta, Bacchum, Minervam, & Vulcanum reperi, ac in eo φράτορας Θεοὺς appellatos, niſi incredulum templum his minime ſacrum inficiaturum eſſe. Et piget me iſthæc ſat opportuna pro Cynæorum fratria præteriiſſe.

☼ P.686.lin.12. Dictum a me eſt vocem *phetrium* Latinos ſemel uſurpaſſe, uti ex Grutero noveram; verum in hujus theſauro 418.6. in altera epigraphe legere eſt PHETRIS:

C · HERBACIO · MAEC
ROMANO · DE · MAR . . .
. . . . II · VIRO · AL
. . . . LICIO · QVAEST
CVR · SACRAE · PECVN
CVR · II · FRVM · COMPAR
SE · VIVO · FECIT
QVI · OB · PROMIS · VENAT
PHETRIS · DIVISIT · QVINA
MIL · NVM

Quam utpote mancam, & nil curate exſcriptam

Digitized by Google

ſcriptam avitæ integritati ita reddam:

C · HERBACIO · MAEC
ROMANO · DEMARCHO
NEAPOLI · II · VIRO · AE
DILICIO · QVAEST
CVR · SACRAE · PECVN
CVR · II · FRVM · COMPAR
SEVIRO · EQVIT
QVI · OB · PROMIS · VENAT
PHETRIS · DIVISIT · QVINA
MIL · NVM

Vides nunc ſiquidem aperte omnes C. Herbacii Romani ex tribu Mæc. honoris titulos: fuerat ſane Neapoli demarchus, & in aliqua proxima colonia II vir ædilicius, quæſtor, curator ſacræ pecuniæ, curator iterum frumenti comparandi, & ſevir equitum; qui promiſſam venationem cum exſequi haud quiviſſet, ejus coloniæ ſacris collegiis, ſive phetriis quina millia nummum diviſit, quo & munificentiam nil poſthaberet, & pietatem ſimul oſtentaret. Quoniam marmor *venationis* meminit, vel Campanum dicas, vel Puteolanum, in queis urbibus, amphitheatrum fuiſſe certo ſcimus, eorumque rudera κολοσσικώτατα adhuc extant. Quare vox *phetriis* non de Neapolitanis accipienda, Græcanicas enim civitates amphitheatra abhorruiſſe conſtat, quæ theatris ſolummodo delectabantur; & jam adnotavimus etiam *Veſbinium phetrium Auguſtalibus municipii* Cæ*ritum dono dediſſe*. Si igitur verum ſit hunc ſilicem, uti vult Panvinius, licet ex noſtratibus Scriptoribus nemo recitet, Neapoli exſtitiſſe, quis dubitet, quin inter peregrinos lapides accenſendus ſit, etiam ex eo, quod in Græca urbe Latiari eloquio ſcalptum videat?

Ne mihi moleſtus ſis, quod SE · VIVO · FECIT immutarim SE VIRO · EQVIT, non enim tam diſpari varietate laborant characteres; ceterum vel tiro novit, quam inficetum, atque ἄτοπον ſit hic illud *ſe vivo fecit*, cum lapis non ſit θανάσιμοι, contra τῷ *ſeviro equitum* cum ceteris honorum titulis apprime συμφώνει. De *ſeviratu* quæſita, & multa Reineſius aggerit in Syntagm. inſcr. pag. 133. & ſeqq. ſed miror tantum virum *ſevirorum equitum* prorſus oblitum: de hoc magiſtratu pauca nos docet Caſaubonus in Hiſt. Aug. to.1. pag. 312. Verum id mea unum intereſt advertiſſe aliquando etiam Latinos vocem *phetrium* uſurpaſſe, & ad ſacrum σύστημα adnotandum adhibuiſſe, licet a ſaxis dumtaxat illam nacti ſimus. His animadverſis, in mentem venit recte me adnotaſſe hoc Herbacianum marmor Puteolis ſcalptum, nam Cicero ad Att.ep.14.lib.14. in hac urbe *phetrium* fuiſſe ſcribit: *Itaque joca tua plena facetiarum, de hæreſi Veſtorina, & de phetriorum more Puteolano, riſiſſe me ſatis nihil eſt neceſſe ſcribere*, πολιτικώτερα *illa videamus, &c.* tenes luculente Puteolis fuiſſe *phetrium*, licet tot doctiſſimi Tullii interpretes mire eam vocem vexarint, ne Manutium quidem excipias, quam unus Gronovius vidit, ac ita iraſcitur: *Indignum eſt ita hærere viros doctos in re ſatis manifeſta*, ſcilicet in voce *phetriorum*, conſulas editionem Verburgii, teſtemque vocat ſaxum hoc Herbacii, ſed vir ſummus, licet viderit affectiſſimum, nil medelæ attulit. Ecquis non conqueratur de τῷ πάνυ Mazochio de fratriis ἐκ τῦ φατρῦ diſputante, ipſum hæc omnia oblitum eſſe?

☼ Pag.716.lin.23. Lubens fateor me ob μνημονικὸν peccatum dixiſſe pag.716. Neapolitanos, utpote oris Attici ab voce σύγκλητ☉, *ſenatus*, abhorruiſſe; ſed inde in mentem venit me Neap. epigraphen pag.644. appoſuiſſe, in qua ſcalptum eſt δογματι συγκλητου Ρωμαιων · id criminis ne tanti cures indulgentiſſimus, cum ſententiam, quam tueor, minime lædat, aut turbet.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ

Papyri Philodemi Herculanei repertæ, & ſingillatim cur ſubſcripta ſit.

Bonis conjecturis dictum a me eſt p.277. lin.26. ingentem convolutarum papyrorum numerum, quem Rex fortunatiſſimus Herculanei reperit, ad publicum horum

horum oppidorum γραμματοφυλάκιον pertinuiſſe, & rationum momenta non ſpernenda prolata ſunt: verum accidit, ut, quoniam vir ille, qui Regis munificentia ad eas recludendas accitus eſt, non exiguam partem unius ex illis codicibus mira, & tædii plena diligentia aperuit, continuo quidam tumidi amari ſermonis in populum ſparſerint mendacem fuiſſe meam divinationem, atque in atramentario opere me ſententiam permutaſſe, ac non unas membranas reſeciſſe: & haud ſcio, cur ingratiſſimus hic rumor faciles quorundam aures occupaverit: licet, queis ſanius cor eſt, ea de re ſaltem ampliandum rati ſint. Sed accipias, quæ de revoluta papyro ipſemet vidi: poſtquam omne id, quod in ea ſcriptum eſt, accepit finem, perlegi ſubſcriptum, Φιλόδημος περὶ μουσικῆς, characteribus, quos ipſi *majuſculos* vocitamus, intervallo inde quodam relicto, iterum inviſere eſt verba eadem ſed grandioribus litteris exarata: ſcripturæ contextum percipere haud ſatis ſui, cum nigerrima ſit papyrus, & voces niſi longam poſt horam aucupari quis valeat: fateor ſiquidem præter non unas ῥᾴους lectu faciles, vocem μουσικὴ ſæpe oculis occurriſſe. Sed a doctiſſimis viris, queis liberius otium verba ſcrutandi datum eſt, evulgatum ſubaudio, argumentum eſſe, muſicam reipublicæ officere potius, quam prodeſſe. Quinam ſit hic Philodemus ſophiſta ſimul, & poeta, & qua ætate floruerit, jam nobis dedit Jo. Fabricius in Bibl. Græca, quem conſulas ope indicis. Me valde delectat de Epicuri hæreſi ipſum fuiſſe, qui pag. 569. probaverim in Herculanei oppidum Epicureorum gregem ſe recepiſſe, quos inter certo Philodemum adcenſeas, cum inibi ejus ſcripta Rex beatiſſimus repererit.

Unum me urget, his intellectis, ut ſiſtam hunc Philodemianum laborem codicem, ſive pro publica cauſa de inter cives contentione libellum eſſe, inde in reip. Herculanenſis chartophylacio ſervatum: porro mihi ſat foret illius σχῆμα non quadrangulum, ſed teres eſſe, hac etenim una figura donatas pro forenſibus negotiis, vel jurgiis ſcripturas teſtatiſſimum feci: nunc etiam addixere aves, ut invenerim brevem hanc Philodemi cylindricam opellam non inſcriptam ſuo nomine, ſed ſubſcriptam: norunt enim univerſi priva litigantium acta, ac in judiciis conflictantium membranas ſubſcribi, reliqua ſcriptorum volumina inſcribi, etiam ipſas epiſtolas in more fuiſſe; hinc etiam a lexicis philologicis ope indicis tenes voces *ſubſcribere*, & *ſubſcriptio*, ſat multis veterum exemplis prolatis, pertinere ad *judicia*, atque illud quidem eſſe *actionem inſtituere*, hanc autem *ſententiæ lationem*, vel quid ſimile. Imo, quod me valde delectat, ῥητόρων *ſubſcriptores* accipi pro cauſidicorum genere, hinc jure Cicero eos vocat *exercitatos*, & *diſertos* in divin. in Verr. cap. 15. Neque obliviſcendi *ſubſcribendarii* in cod. Theodoſ. lib. 7. tit. 4. l. 1. de erog. mil. annon. quos *actuarios* etiam vocant, eorumque munus, ac quos ſubſcribebant, libros, publicæ auctoritatis fuiſſe certum eſt. Rogaris, ut me onere leves pro harum vocum explanatione leges recitandi, quando has ab indicibus, atque a lexicis facile arripias. Et Jac. Gothofredus de iis loquitur in eod. cod. de cohortal. &c. lib. 8. tit. 4. l. 1. & cum *tabulariis* conjunguntur.

Neque credas me non evolviſſe Salmaſii caput 21. de ſubſcr. & ſign. teſtam. ubi vir magnus, quot modis accepta ſint vocabula *ſubſcribere*, *ſubſcriptio*, & *ſubſcriptores*, colluſtrare aggreſſus eſt: verum id negotium tanta eruditionum congerie, & auctoritatum ſtrue conſartum ac commixtum reperi, imo tanta bile contra Heraldum conſcriptum, ut certam eorum vocabulorum διάγνωσιν internoſcere haud potis fuerim: præſertim, cum in id totus ſit, ut *adſcribere*, & *ſubſcribere* ejuſdem notionis eſſe oſtendere contento ſtudio adlaboret, quod ei haud facile quis donet: imo diſputandi ardore ita corripi paſſus eſt, ut aperte pernegct olim ſapientiori ævo ullam ſcripturam vel privatam, vel publicam aliquo nomine fuiſſe ſubſcriptam, quo ut te illius operis pag. 213.

adeun-

Digitized by Google

adeundi faſtidio levem, ejus verba tibi hic appendam: *Dicam primo vocem* ſubſcriptionis *nullos hactenus juris doctores aſſecutos fuiſſe, quomodo, & quo ſenſu antiqui, qua juriſconſulti, qua alii auctores eam uſurparint, rumpantur licet ilia inſcito Codro* (Heraldo.) *Quod enim putarunt omnes eo vocabulo veteres* ſubſcriptionem *dixiſſe pro nomine ſubjecto alieni ſcripto, certum eſt antiquos nulli omnino ſcripturæ, neque teſtamentariæ, neque chirographariæ, neque ſyngraphariæ, neque epiſtolari, non publicæ, non privatæ, nomina ſua nuda ſubjicere, ſubſignare & ſubſcribere ſolitos, ut nunc facimus. Nec igitur unquam* ſubſcribere *in ea ſignificatione poſuerunt pro nomen ſuum ſubjungere, ſcripto præmiſſo. Falſum itaque quod in ſuis lexicis interpretantur*, Chirographum *eſſe* ſcripturam privatam manu cujuſque ſubſcriptam ſubſignatamque. *Scriptura privata eſt cujuſque manu facta. Falſum eſt, quod vir ſummus, & juriſconſultus maximus* Cujacius *ſubſcriptiones criminum inde dictas interpretatur, quod accuſator libellum ſua manu ſubſcriptum contra eum, quem reum peragere coram judice volebat, &c.*

Quo autem iſthæc magni Salmaſii dicendi vis, ac copia prorſus concidat, opponam noſtrum Philodemi teretem libellum, Tullianis temporibus σύγχρονον, in quo hujus ſophiſtæ *nudum nomen* ſubſcriptum intueri cuique lubet; & palam eſt omnibus, quid re vera ſit *ſubſcribere*, quo de ῥήματι tot turbas civit Salmaſius; qui ſane ſi hac diſtinctione uſus eſſet, nempe quæ publicæ auctoritatis eſſent libelli, ſyngraphæ, teſtamenta, &c. & quæ ad forenſia negotia, ac judicialia ſpectarent, ſubſcripta fuiſſe; quæ vero privato uſui forent, etiamſi grandibus voluminibus conſtarent, ſolummodo inſcripta, ſive titulos, & nomen auctoris præfetuliſſe, nil confuſum ac turbatum nobis dediſſet, & Cujacio, atque id genus ſummis viris dicam non intuliſſet. Quod autem veteres ſcriptis operibus ſuis nomina initio pinxerint, dummodo forenſia non eſſent, vel publicæ auctoritatis, præterquamquod ita inſcripta legimus univerſa, aperte ipſum nos propalam commonefacit Tullius pro Archia cap. xi. *Ipſi illi philoſophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt*. Ut autem contra Salmaſium prorſus firmem una acta publica, & ſyngraphas, & cujuſvis generis contractus olim fuiſſe ſubſcriptos, præter Philodemi papyrum, ſervavi mihi, veluti certam teſſeram, aliud domeſticum & vehemens monumentum, tabulam ſcilicet Heracleenſem, qua de vide pag. xxv. eam ſiquidem, cum ſit διαθήκη Διονύσω χώρων, vides ſubſcriptam nudo ſcribæ, & decempedatoris nomine, in grande æs inciſam, & publico loco appenſam; optarem ut Mazochius de hac tabularum Heracleenſium ſubſcriptione docta quædam more ſuo in earumdem, quam deperimus, illuſtratione adjiciat.

Demum ſervavi mihi cariorem auro Suetonii locum in Tib. cap. 32. in quo luculenter vides, quanti intererat publicas litteras a magiſtratibus *ſubſcribi:* etenim, cum ii, qui Rhodi degerent, eas ſubſcribere vel obliti eſſent, vel poſthabuiſſent, Romam ob id incuriæ illos Tiberius evocavit, ut in eos animadverteret, licet inde moderate id tulerit: *Parem moderationem minoribus quoque & perſonis, & rebus exhibuit: cum Rhodiorum magiſtratus, quod litteras publicas ſine ſubſcriptione ad ſe dederunt, evocaſſet, ne verbo quidem inſectatus, ac tantummodo juſſos ſubſcribere, remiſit*. Haud incuſem Salmaſium hunc locum ſententiam ſuam jugulantem tacuiſſe, potius eum fugiſſe dicendum eſt.

Verum hunc per mihi opportunum Suetonii locum interturbare, ab eoque multum ponderis adimere videtur Dio Caſſius, dum eadem de Tiberio narrat pag. 855. edit. Reimari: Τοσαύτῃ ἐπιεικείᾳ ἤσκει, ὥστε ἐπειδή ποτε οἱ Ῥοδίων ἄρχοντες ἐπιστείλαντές τι αὐτῷ οὐχ ὑπέγραψαν τῇ ἐπιστολῇ τὸ τὸ νομιζόμενον εὐχὰς αὐτῷ ποιούμενοι· μετεπέμψατο μὲν σφᾶς σπουδῇ, ὡς δὲ οὐδὲν δεινὸν εἰργάσατο, ἀλλ' ὑπογράψαντας τὸ ἐνδέον ἀπέπεμψε· quæ ſic vertas: *Tanta utebatur moderatione, ut quoniam*

Digitized by Google

niam aliquando Rhodiorum magiſtratus quid ei ſcripſerant, epiſtolæ id, quod ſollemne erat, minime ſubſcripſiſſent, poſtquam vota ei appreeati eſſent; continuo illos quidem accivit, quaſi male multaturus: cum adveniſſent, in eos minime deſævit, ſed neceſſaria ſubſcriptione ab iiſdem adjecta, dimiſit. Porro iſthæc Dionis verba, & qui Latine dederunt, & qui in eum adnotationes illeverunt alioqui luculenta tenebris affudere, ajentes Rhodiorum magiſtratus accitos, quod in litteris vota, quæ pro imperatoris ſalute in ima cera nuncupabantur, omiſiſſent, ac ita hujus hiſtorici verba transfudere, (ne Caſaubonum in Sveton. & Reimarum ipſum excipias,) contra fidem Græcam: *data ad tum epiſtola non ſubſcripſiſſent formulam conſuetam, quæ vota pro ipſo contineret*, quando aperte narrat Dio Rhodianos magiſtratus ea vota addidiſſe, *εὐχὰς αὐτῷ ποιούμενοι*. Neque Tiberius eo quod pauca auguralia verba poſthabuiſſent, Rhodo eos acciviſſet, cum eadem neque ſollemnia eſſent, nec ſi abeſſent, publicarum litterarum auctoritati offeciſſent; neque neceſſario adſcribenda, cum tot Plinii epiſtolas ad Trajanum miſſas lectitemus fere ſemper hac votorum formula deſertiſſimas: dicas igitur Rhodianos *ἄρχοντας* longiſſimi itineris mulcta ab Tiberio jure damnatos, propterea quod ſubſcriptionis *αὐθεντίας* oblitiſſimi, publicas litteras ad imperatorem miſerint. Ceterum felicia vota epiſtolis adſcribebantur, eaſque claudebant, non vero ſubſcribebantur, hinc in Suet. vides bis *ῥῆμα ſubſcribere*, & in Dione *ὑπογράφειν*. His intellectis, recte ſimul conſpirat iſthæc præclariſſimorum hiſtoricorum biga; & quod intenderam, firmum eſt ac ratum publicas litteras ſubſcriptas, uti haud unius generis monumentis, teſtatiſsimum feci. Interea quiſque mecum doctiſsimos viros de his Dionis verbis, eorumque ſententia nil bene meritos, imo tam longe ab ea diſceſſiſſe ad ſtuporem demirabitur.

Ut autem ad Græcos etiam provocem, qui fere ſemper cum Latinis ſibi præſtant auxiliares manus, reperi apud eoſdem *τὸ ὑπογράφειν, ſubſcribere*, in publicis & forenſibus negotiis etiam adhibitum; porro in Etymologico, præter ceteras notiones hujus verbi, inviſere eſt etiam *βεβαιῶσαι, eſtque*, ut ait Budæus, ac reliquorum lexicorum auctores, *id quod juriſconſulti dicunt, præſtare, ut habere liceat ei, cui ſtipulatione, & ſponſione evictionis cautum eſt*: imo & Pollux lib. 8. c. 6. n. 34. inter *δικαστικὰ ὀνόματα, judicialia verba*, ſæpe apponit *βεβαιοῦν*, & *βεβαιώσεως δίκη, confirmationis actio*. Cum igitur *τὸ ὑπογράφειν* juxta ſit, ac *τὸ βεβαιοῦν*, ad fori negotia ſpectare nemo inficiabitur; neque alia de cauſa eam *διάγνωσιν* verbo *ὑπογράφειν* inditam novimus, quam quod id genus ſcripturarum ſubſcribi & *ὑπογράφεσθαι* ſollemne erat, quo omnem *βεβαίωσιν, auctoritatem*, nanciſcerentur: iſthæc autem non vidiſſe Salmaſium his omnino contraria tutantem nemo unus non obſtrepet, quem oppido pauca latuiſſe ſcimus.

His ita animadverſis, haud ſcio an quis intercedat, quominus hic convolutus Philodemi *περὶ μουσικῆς* libellus, eo quod & teres, atque *ſubſcriptus*, non vero *inſcriptus*, ſit hujus prudentis viri reſponſum pro litigantium pace, & ab magiſtratibus in publico Herculanenſium ſcrinio ſervatum: præſertim cum duplicem ſubſcriptionem intueamur, alteram æqualibus ſcripturæ ipſi characteribus, alteram, injecto ſpatio, majoribus concinnatam, quam utpote a prima diverſis elementis exaratam dicas addidiſſe chartophylacem, quo & ampliorem auctoritatem conciliaret, & ſcriptoris nomen luculentius pateret. Porro ſi quis obſiſtendi amator Regias haſce papyros Herculanenſe chartophylacium conſtituiſſe perneget nihil ab tot argumentis in opere atramentario a me collectis abductus, is nunquam oſtendet, cur Philodemus nomen ſuum huic libello ſubſcripſerit, imo & iteratum legatur: contra ſi publica auctoritate, & pro forenſi negotio exaratum fateatur, omnia *κυρίως* conſpirabunt, & ſubſcriptionis ratio prona erit; præſertim cum adhucdum, (quem morem ab antiquiſſimis acceptum eſſe nunc primum novimus,

Digitized by Google

vimus,) gens togata ſcripta ſua ſubſcribit: e contrario reliqua ſcribentium opera inſcribi cernimus. Adde etiam patefactum eſſe, quare *ſubſcriptores* cauſidici quidam appellati, & *ſubſcribendarii* publico muneri addicti. Et miror ſtatim ac Philodemi nomen in auras prodiit, famam omnium aures gratiſſimam occupaſſe papyrum illam eſſe hujus ſophiſtæ privatum adverſum muſicen ſermonem, & nil difficultatis faceſſiviſſe auctoris ſubſcripti rationem, vel ſaltem quid dubii in eorum animis excitaſſe, quod me non parum exercuit, & jam antea ῥῆμα hoc *ſubſcribere* magnum Salmaſium ad non exiguum volumen conflandum adegerat, notionemque ejus reperit ſat operoſam, & negotii plenam. Iſthæc autem a me animadverſa ſi comprobes, vides, quanti Regis D. N. munificentia facienda ſit, qui has immenſi pretii antiquitatis gazas in lucem profert, quæ & legum σύμπασιν, & toti litteratorum reip. perquam grande emolumentum pariunt.

COMMENTARIUS

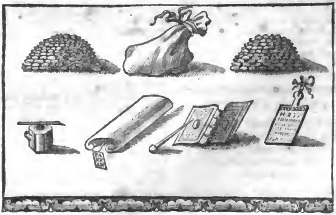
In grandem Herculanenſis cimiliarchii picturam nuper repertam, etiam omnibus ſcribendi organis, cum primis atramentario octogono nobilem.

SCias præter Regium atramentarium, Dionyſianum, & Vaſſallianum, terna octogona, felix fauſtumque mihi accidiſſe, ut Rex fortunatiſſimus quartum e ruderibus Pompejorum eodem σχήματι, licet depictum invenerit cum reliquis ſcribendi inſtrumentis, quorum pag. ſeq. rudem imaginem ex ſimplici picturæ intuitu animo conceptam, domi a me ipſe delineandam curavi. Copia mihi ſit ipſam omnem picturam, quoad mens ſuggerit, hic breviter deſcribere, quo te oblecter, & noſcas, quæ invidendæ raritatis pignora & gazas ſervat Regium cimeliarchium. Ex laudata urbe ſumma ingenii ope ſat ingens depicti parietis pars palm. nempe plus minus ſeptemdecim lati, & alti fere quindecim extracta eſt ſextili menſe ann. 1755. in parte ſuprema parietis quaternas æquas diviſiones cernere eſt, quæ trium palm. totius picturæ ſpatium occupant, quod elegans coronis ex plaſtico, elegantique opere intercipit, atque ab inferna parte diſtinguit: porro in prima effictæ ſunt variæ carnium portiones, panes quidam, unumque artocreas, & in medio plures aves roſtris junco inſertæ, atque ab clavo pendentes: in altera multiplex piſcium genus, inque medio enormis magnitudinis mullus, muræna, orata, ſive χρυσόφρυς, cephalus, &c. ac elegans conchylium: in tertia menſam vidi veluti albo linteo tectam, in qua ingens phiala arcto ore, ac figura quadrangula, & vas alterum ore multo largiore, quam eſt fundus, quo ſuper cochlear grandiuſculum reclinatur: inter bina iſthæc vaſa interjacet lanx patentior ovorum plena; juxta menſæ pedes minoris molis phiala etiam tetragona non quidem ſtans, ſed parum devexa, in una ex hujus faciebus legere eſt ACTIS, & ſubter picta A: demum a clavo alba mappa (Itali dicunt *ſalvietta*) fimbriata, uti hujus ætatis etiam ſunt, pendet. Si a me quæris vocis illius, & adjectæ litteræ interpretamentum, ludens tibi reponerem, valere *potio Atheniensis optima:* pictor enim nil Græcus, ſed græciſſans formavit ACTIS pro AKTIΣ, ſive ATTIΣ, utrumque enim ſcribitur; princeps elementum A, vel eſt vox decurtata ἀρίστη, vel princeps numeralis littera, hinc dices, *potio Attica primi pretii, ſive ſpeciei:* eccui non notum eſt τό *græcari* quid in conviviis valeat?

Et haud ſcio, an quem latet, quanti pretii fuerit, ac famæ βότρυς Ἀττική, quam Athenæus l. 4. c. 19. in fin. p. 654. longe commendat. Et fortaſſe nunc docemur, (liceat quid nugari,) cur Herculanei, atque in finitimis locis tandiu celebretur, & longiſſime gentium comportetur vinum, quod populares *Græcum* ſalutant, imo & pars regionis ab eo nomen mutuata ſit: reor enim veteres illos incolas,

& Epicureos, queis iſthæc loca florebant, (vide in noſtro indice vocem *Epicurei*,) vinariorum delectui indulgentiſſimos Atticas vites ſibi accuraſſe, & propagines tunc temporis Italis cariſſimas, inde grandia, & bene culta vineta paraſſe, & nomen uni ex iis locis etiam factum *Torre del Greco*; & initio quidem ob raritatem liquorem hunc Athenis advectum, & in parvis phialis, inſcripto vini nomine, & pretio, ſervatum. Quoniam autem conjectandi largior mihi ſemita patuit, ex hac etiam pictura divinamus vocem Neapolitanis honeſtiſſimam, quam vulgus antiquitatis tenax inficeta dialecto deturpavit corrupitque, ſcil. *uva glianica*, quæ *πυ-οις* ſunt ſane cariſſimæ noſtri Atticiſmi reliquiæ, nempe Ε'λληνικά, ſive Ε'λληνικοὶ & ipſe multis oſtendi infr. cap.5. par.5. lib.2. Ε'λληνικὸς præſertim Neapoli idem valuiſſe, ac Α'ττικὸς hinc jure vides in hac depicta phiala vocem Α'κτὶς, ſive Α'ττὶς, adeo verum dicas vini Attici vocis deformitatem adhuc perdurare, licet error invaluerit, ut uvam, quæ flava eſt, Græcam appellitemus, cum id nominis rubræ & nigreſcentis proprium ſit, quæ Herculaneum, finitimaſque regiones undique exhilerat, vinumque μελανίδες, & quæſitiſſimum exteris ſtant, atque incolis.

In quarta denique pictura, quæ mea majoris intereſt, vides ſuperne primum num-

morum ex argento, auroque cumulum aggeſtum, alterum ſolummodo aureorum, inque medio e pelle crumenam pluſquam parte media iiſdem nummis gravem, cujus collum laqueolo conſtrictum eſt. Inferne eſt atramentarium octogonum, arctoque ore depictum, & mole æqua huic Regio, quo de tanta commentati ſumus: materies lapidea potius, quam metallica; additum cernis recurvum manubriolum: ſupra os vaſculi jacet calamus ſcriptorius acutus coloris crocei. Inſequitur parum evoluta papyrus dorſum oſtentans, ſuperne ſat albicans, introrſus flaveſcens: a qua titulus litteratus pendet PA XX AN, de quibus characteribus mox dicam. Vides præterea erectum pugillarem, ac bipatentem paucis tabellis compactum, ac ceratum, uti oſtendit luculente ſtilus eidem adhæreſcens: in ambabus faciebus fixi bini ſunt umbilici flavi coloris, & non uni characteres illiti ſunt, a queis nec ſententiam, nec verbum aucupari ſatis fui; dorſumque laqueolis firmum. Demum adjacet clavo appenſa tabella etiam cerata, numeris CCCCXXXX picta, ſcriptionis

βυςρο-

βουστροφηδὸν titu, inde videre viſus ſum notam ſextertiorum H S, reliquæ litteræ fortaſſe ad ingenium ab hoc nil ſordido Herculanenſi pictore adjectæ. Atque iſthæc brevior quartæ picturæ mihi cariſſimæ *ὑποτύπωσις*. Reliqua perquam grandior depicti parietis inferna pars non tanti mihi eſt, cum veluti terna rubricantia aulæa præſentat inter binas ſat exilium columellarum diviſiones, in quorum aulæorum mediis breviſſimæ quadratæ picturæ viſuntur, in uno nympha, vel puella a ſene enixe prehenſa efficta eſt, hujus reſtitantis brachium mordet ſenex: in duobus extremis pictor formavit veterum ædificiorum rudera, arbores, &c.

Sed ſermo redeat ad ſcriptionis inſtrumenta, eaque parvo commentario honeſtemus: in amore hujus picturæ jucundiſſimus vivo, etenim omnia cum iis, quæ in hoc atramentario opere dicta ſunt, ſuaviter conſpirant. Vides ſiquidem atramentariolum etiam octogonum, uti Regium, Vaſſallianum, ac Dionyſianum; præterquamquod Anthologiæ epigramma, uti jam adnotavi, veluti *ἰδίῳ* epitheto, voce *πολύωψ*, *multis præditum faciebus*, id genus vaſculorum condecoravit, ut illius breve os prætercam. Scias autem quoſdam cives, qui *ἀρχαιολόγους* ab omnibus ſe ſalutari jubent, & ventoſæ plebis quærunt ſuffragia, amicorum ſuorum aures impleviſſe a me oleum luſum eſſe, qui Regium *σκευάριον* pro theca calamaria venditabam, cum eſſet purum putumque unguenti receptaculum: cum autem vix hæc pictura in lucem vitalem prorepſiſſet, miſerrimo fato perculſos, & iratiſſimos expertus ſum, quod ſibi jam interdicta eſſet contradicendi voluptas, nec ſua odii plena *ἔπεα πτερόεντα* porro per urbem emiſſa revocare ſatis eſſent: contra vero me felicem turbæ amicorum ſalutantium, mihique gratulantium plurimum gratiarum agere haud ſatis fui: neque ea de re ambigas, nam ipſe Mazochius antiquariorum lumen *τὸ τηλαυγές* in epiſt. quam init. *προλεγ.* appendi, an vaſcula atramenti olim exſtiterint, ſubdubitat, imo & veterrimum eorum nomen ſe haud ſcrutari potuiſſe palam dictitat. Præterea me jucunde delectat depictum hoc octogonum atramentarium Auguſto eſſe coævum, & fortaſſe antiquius, quando jam conſtat Pompejorum oppidum, unde extracta eſt pictura, ſub Nerone terræ motu deſediſſe.

Inde vides partim revolutam papyrum, ſive codicem, in eo ſiquidem neque bacillum, neque cornua inſunt, neque umbilici, neque frontes, & cetera ornamenta, quæ quadrangulorum librorum eſſe jam oſtendimus: pendet dumtaxat breviſſimus titulus PA XX AN, quæ elementa libera copia cuique ſit interpretandi; ceterum quiſque lubens ſic extenderet, *papyrus viceſimæ annonariæ*, vel potius, ſi P pro R parum detrita ſit, vel pictor erraverit, legas, *rationes viceſimæ annonariæ*, vel fortaſſe, *procurator auri viceſimæ annonariæ*; neque alienum ducas viri munus libello adſcribi, nam id moris viguiſſe novimus ex notitia imperii, nam libri inibi depicti ſunt magiſtratuum nominibus inſcripti. Neque præteream nunc primum nos edoctos, præter viceſimam ex ſervis manumiſſis, & hereditatium, ac legatorum, fuiſſe etiam viceſimam ex quibuſdam annonæ generibus, ſcil. ex frumento, carnibus, piſcibus, ovis, vino, ac liquoribus; atque idcirco pictor Herculanenſis iſthæc omnia expreſſit, una cum trapezitæ, ſive menſarii inſtrumentis, ac locupletes nummorum cumulos addidit, veluti ſatyricum quid, ut ſuggillaret, quam urens eſſet hoc vectigal, ac grave, ac fortaſſe proprium erat Herculanenſium, & finitimorum locorum. Atque ex hac pictura luculenter nunc primum patet, cur Cicero contra Rullum cap. 14. Herculaneum laudat ob amœnitatem, & ingentes divitias; hinc ſenatui ob ærarii anguſtias illius oppidi, & viæ vectigalia vendere in mentem venerat: *Accedet eo mons Gaurus, accedent ſalicta ad Minturnas, adjungetur etiam illa via vendibilis Herculanea multarum divitiarum, & magnæ pecuniæ: permulta alia, quæ ſenatus propter anguſtias ærarii vendenda cenſuit, conſules propter invidiam non vendiderunt.*

derunt. Nil mirum igitur, ſi pictor binos ingentes nummorum cumulos, & gravem pecunia crumenam, res vectigali obnoxias, & ipſa menſarii, ſive trapezitæ inſtrumenta nobis præſentaverit. Hic te reſtitare parumper jubeo, ut advertas, quod a me multis præſtitum eſt rationum, & exemplorum momentis convolutas papyros fuiſſe vel forenſes ſcripturas, vel publicæ auctoritatis codices in civitatium ſcriniis ſervandos: atque nunc etiam vides in pictura trapezitas, ſive procuratores annonæ rationes nummarias in hiſce teretibus libellis conſcripſiſſe.

Papyrum excipit pugillaris ceratus, uti ſtilus adjectus oſtendit, quem paucis conſtitiſſe tabellis intueris: & fortaſſe nunc primum in lucem prodiit horum pugillarium σχῆμα, ſuis diſtinctum ornamentis, binis umbilicis ſcil. aureis, aurato dorſo, & aureis filamentis per extremitates utriuſque operimenti circumductis. Habuiſſe id genus tabellas argentarios, quas etiam *ephemeridas* vocitabant, docet nos Propert. lib. 3. el. 22. v.19. dum de tabellis ſuis deperditis canit:

Me miſerum! his aliquis rationes ſcribit avari,
Et ponit duras inter ephemeridas.

His utebantur trapezitæ, ut quid ex tempore adnotarent, & ſecum etiam ferrent memoriæ cauſa: numeri ipſi depicti aperte proferunt accepti rationes. Conſulas ope indicis quotquot de his pugillaribus, ceratis tabellis, & umbilico quadratorum librorum in hoc atramentario opere a me dicta ſunt. Idipſum dicas de hac, quæ proxime depicta eſt, tabella cera oblita; nempe eidem prompto uſui fuiſſe menſariis.

Atque hæc pauca, & feſtinanter de tanti mihi facienda pictura ſcriptoriis inſtrumentis, & atramentario octogono poſteris celebranda; utinam mihi plus temporis datum eſſet, quo eam & contemplari, & attentius deformes illius characteres perſcrutari quiviſſem, meliora ſane protuliſſem; atque utinam non tam ſero in luminis auras exſtracta eſſet, operis contextui opportunius adjectam cerneres, & his meis nugis pondus addidiſſem: ceterum ex eadem pictura quiſque noſcitat, quantum ſibi conſtant, ſecumque conjurant, quæ de cerata, & atramentaria ſcribendi Latinorum ratione a me multis prolata ſunt. Reliquum duco, ut univerſa res litteratorum publica huic picturæ auro cariori ſupplodat, quæ antiquitatis amatoribus tam grandem quæſtum parit: & Regi D.N. æternales grates rependat, qui ingentem divitiarum vim exhaurit hilariſſimus, ut beatæ everſarum urbium reliquiæ, rejectis ruderibus, extrahantur ad artium, & ſcientiarum incrementum, atque ad nominis ſui famam immortalem. Atque hæc διὰ βραχέων de tam mihi cariſsima Herculanenſi pictura.

ΔΙΑΤΡΙΒΗ

De Sæmilani Campaniæ conſularis nuper reperto cippo, atque antiquitatibus Herculanei ſat opportuna.

Quam non vice ſimplici in hoc opere oppigneravi, ſolvo fidem, & Sæmilani præclariſſimum marmor paucis illuſtrandum aggredior; ſed antea lapidis hiſtoriam, inde ſat parvum commentarium accipies: nam rem longius protrahere poſſem, cum bene multa, atque quæſita inter ſchedulas ſervem: & quoniam etiam hanc epigraphen Mazochio exornare cordi fuit, διὰ βραχέων, ac humaniter, uti meus eſt mos, tanto viro quædam reponam.

SIGNA TRANSLATA EX ABDITIS
LOCIS AD CELEBRITATEM
THERMARVM SEVERIANARVM
AVDENTIVS SAEMILANVS V. C. CON
CAMP. CONSTITVIT DEDICARIQVE PRECEPIT(sic)
CVRANTE T. ANNONIO CHRYSANTIO V. P.

Legeram hoc epigramma in Fabretto p. 280. n.173. inde in Mazochio in amph. Camp. p. 170., licet verba quædam corrupta

Digitized by Google

rupta viderentur, atque eo quod marmor ſummi pretii eſt his temporibus, queis Rex ab Herculanei, Pompejorum, ac Stabiarum abditis locis tot præclara cimelia, ac ſigna in gazophylacium ſuum transfert, pallebam amore tantum ſilicem reperiundi; quare accidit, ut quidam, ex noſtratibus marmorariis, (quos omnes ipſe curioſius ſæpe reviſo, ſolent enim ea hominum peſtis pretioſiſſimis reliquiis beatæ antiquitatis inferre cladem,) cippum hunc *εὐκαιρότατον* appoſita jam ſerra in partes conſcinderet: ſeveriſſimus ipſe prohibui verbis *ῥητοῖς, καὶ ἀῤῥήτοις*, & non parca pretii ſtipe ſoluta, litteratam cippi partem redemi, ac domum tranſvectandam curavi, mihique feliciter fuit res: verebar enim ne faber ille marmorarius a me edoctus Campanam hanc ſaxi gazam Anglis venderet, ut moris eſt, ſi cunctarer, & deportatam illuc nos diu pœniteret. Interea ſciſcitandi nil lentus fui, quo pacto tam elegantem cippum marmorarius ſibi acquiſiverit, qui repoſuit ſe aram recenri marmore in vico, (quem vulgo dicimus *Fregnano piccolo*,) prope novam Atellam ſito fabrefeciſſe, & bonos templi illius Sacerdotes, queis purum cor eſt re quavis antiquaria, pro pretii *ἀμοιβῇ* cippum hunc quavis gemma cariorem, licet detritum parum, & ſub ipſa ara repertum lubentiſſimos concrediudiſſe. Inde tantæ raritatis marmor Joſepho Canartio, qui Herculanenſes ſtatuas in fruſta diſtractas mira arte componit, & veluti in vitam revocat, uti teſtes ſunt, præter ſexcentas, binæ equeſtres ingenii procul dubio Græcanici miracula, tradidi, quo Regi Auguſtiſs. offerret, qui Mazochio accito, & Joſepho Aſſemanio per litteras de epigraphe conſulto, ab his de hujus ſaxi grandi pretio certior etiam factus in cimeliarchion immitti juſſit, eique carum eſt.

Hoc ſane cippi elegantiſſimi fatum; ex eo non pauca, quæ antehac latuerant, didicimus. Ignotus nobis erat hic Campaniæ conſularis, nam Fabrettus appellat *Æmilianus*, & Mazochius confundit cum *Vinio Æmiliano*: imo ejus ætatem novimus, ſcil. ſub Severo. Vides etiam architecti nomen *Chryſantius*, vir certe Græcus, Romanos ſiquidem architectonices nil, vel parum calluiſſe ſcimus. Severi thermas vix meminit Spartianus, ab ſaxo edocemur prætera celebritate ſpectatiſſimas, & innumeris, ac veteribus ſtatuis ſuperbas. Hoc Sæmilani egregium facinus, & munificentiam in principem adeo ſuſpexiſſe Campanos legimus, ut ſtatua, & elogio honeſtandam rati ſint: hinc cuique mirum futurum Spartianum rem memoria digniſſimam minime poſteros condocefeciſſe. Errores Fabrettiani, & verba, quæ Mazochius ex ingenio aptat, deterſi ſunt; etiam locus lapidis, non longe ſcil. a Capua, patuit. Ceterum quod nunc magni refert, atque ad Herculanenſem, & proximas urbes illuſtrandum apprime facit, eſt adeo eas ſignis, & magnificentiſſimis ædificiorum molibus ſpectabiles fuiſſe, ut ex ruderibus tantam ſtatuarum ex ſilice, atque ære vim Romam tranſvectam, ut thermis, quæ inſtar provinciarum exſtruebantur, celebritatem impertitæ ſint: novimus præterea, licet ea abdita cineribus loca olim etiam effoſſa, & quæ ſigna minorem labem paſſa, & elegantioris eſſent artificii educta, tamen adhuc tantæ raritatis ſtatuarum reliquias, ac ingentem cujuſcumque molis numerum, præter reliquas gazas, in dies extrahi, ut Regium cimeliarchium ceteri principes jam invideant, ac fruſtra ſint, etiamſi immenſas opes profundant, ut parile ſibi optent, ac conquirant.

Is unus moleſtiſſimus, qui contendendi mentis morbo calet, nec unquam eo purgatur, inficiabitur *abdita loca* non eſſe Herculaneum, atque urbes finitimas: nam lapis propalam clamitat ad Campaniam ea ſpectaſſe, cum conſulari viro illi in alias regiones nec jus inefſet, nec imperium: præterea Severi imp. ævo extra ternas has urbes terræmotu, ac Veſuvino incendio afflictiſſimas, reliquæ in Campania, uti Puteoli, Cumæ, Capua, Nola, &c. ædificiorum molibus, ſignis, ceteriſque ornamentis ſpectabilium numero florentiſſimæ, ac integerrimæ decorabantur: quare haud ſperet quis tam

gran-

Digitized by Google

grandem ſtatuarum vim aliunde extrahere Sæmilanum potuiſſe, quam ab ternis urbibus ſub Neronis, & Titi imperio accifis. Jure Neapolim reliquis laudatis Campaniæ urbibus, quibus vis illa major pepercit, minime accenſui, utpote remp. liberrimam, ſuis legibus utentem, nec Romano conſulari ſubjectam, ſed quæ ab demarcho regebatur, ut adverſus ſummum virum Mazochium multis jam propugnatum eſt. Scias certa veſtigia adhuc ineſſe in iis urbium ruinis ſubterraneis, ſcil. non unas anguſtas ſpecus, quare aperte novimus olim ſtatuas inde evulſas, atque alio translatas. Vides ex hoc lapide, qui veluti oblitiſſimus tum in Fabretto, tum in eo Atellæ vico jacebat, mea noſtratia conquirentis undique monumenta induſtria Herculaneo nunc ob Regis antiquitatum amantiſſimi munificentiam toto orbe celeberrimo quantum lucis adjectum ſit: & quemque mecum angi reor, tum eruditiſsimum Fabrettum in eum nil adnotaſſe, imo ingenue fateri ſe vix percepiſſe, tum Mazochium, cuja maxime intereat, utpote ſaxum Campanum eſt, ipſumque novi veterum epigrammatum Œdipum *εὐτυχέστατον*, nihil de Herculaneo, ac proximis urbibus cogitaſſe, licet longiuſculo commentario illud condecoraverit.

Locus eſt, uti paullo ante recepi, nunc eruditum Mazochii commentarium paucis expendendi. Vult vir clariſſimus hoc in lapide *conſtituere*, & *dedicare ſynonymus* uſurpari, legique jubet fortaſſe *conſtitui*, (non *conſtituit*) *dedicarique præcepit*; verum ne in ſenis breviſſimis verſibus incuſem *ταυτολογίαν*, videre videor marmor dicere Chryſantium, cujus id munus fuerat, ſigna conſtituiſſe, ſive erexiſſe, ab aliis vero coronationes ceteraſque ſacras cæremonias perfectas: at id leve. Sed me mordet virum ſummum invertiſſe *Audentium* in *Vinium*, duoſque Camp. conſulares in unum coagmentaſſe: ait enim: *Audentii quoque prænomen*, (an potius nomen, uti Audaſius?) *quod fortaſſe detritum deprehendit, quicunque hoc elogium excepit* VINIVS *fuit*, *id quod ex altero Campano epigrammate huic conſulari poſito docebitur, cum omnes noſtrates inſcriptiones in unum volumen compingentur*. Mox ad abſtruſiora explananda progreditur vir magnus, nempe verba: SIGNA TRANSLATA EX ABDITIS LOCIS, atque dum ita ardenter Fabrettum caſtigat ingenue ajentem *neſcire, quid ſibi velint, atque epigraphen apponere, ut crucem curioſis figat*, n ponit: *Verum ficulneam, ni potius ſambuceam crucem curioſis fixit vir eruditus* (Fabrettus.) *Legiſſe memini in codice Theodoſiano, quem nunc ad manus non habeo, titulum unum, an plures? de ſignis aliiſque id genus publicorum ædificiorum ornamentis non transferendis: ne contra leges peccatum videretur, additum expreſſe fuit* EX ABDITIS LOCIS, *aut* EX OBSCVRO LOCO. *Nam quis veritum fuiſſe affirmaverit e vetuſto aliquo, ac ſubterraneo ædificio nullius uſus ejuſmodi ornamenta in alias fabricas transferre? Sed poſtquam fixam a Fabretto crucem refiximus, &c.* Hæc Mazochius.

Primum quidem longe demiratus ſum virum prolixæ lectionis ad cod. Theodoſ. provocare, tituloſque recitare, quorum ne veſtigium quidem in hoc legum ingenti *σώματα* reperire eſt: imo facile meminiſſe poterat, etiamſi exſtarent, pro hujus Sæmilani elogii luce minime ad eos confugiendum, cum is codex, ut notum eſt, ab Conſtantino M. ad ætatem Theodoſii conſtitutiones complectatur; ſaxum autem Alex. Severi tempeſtatem certam præfert; quare dum in præclariſſimo Mazochii opere iſthæc relego, vix oculis fidelibus præſto fidem. Adde etiamſi non unus, ſed plures legum tituli in quovis codice lectitarentur, quominus ſtatuæ transferrentur, prohibentium, non ideo dicendum ob Mazochianæ rationis momentum expreſſe addita verba EX ABDITIS LOCIS; etenim ea ſigna ad Severi imp. uſum, ejuſque thermarum celebritatem Romam deportata, & quis unquam dicat in leges peccare principem? hinc in commentariis in marm. Oxon. pag. 48. refellitur Caſaubonus, qui in verba iſthæc Spartiani hiſt. Aug. to. 1. p. 612. de Sept. Se-

Digitized by Google

vero narrantis: *Rumore deinde belli Parthici extincto, patri, matri, avo, & uxori priori per ſe ſtatuas collocavit*, hæc adnotavit: *Jus publice ponendi ſtatuas penes ſenatum fuit, ac Severus ponit ſuis iſtas per ſe, hoc eſt ſine decreto, vel auctoritate patrum*: refellitur, inquam, Caſaubonus, cum ſummi viri, qui ea marmora illuſtrarunt, prorſus pernegant penes ſenatum ea Severi ætate jus ſtatuas conſtituendi viguiſſe: ceterum horum longiuſculas rationes tutemet legas: mihi ſat eſt noviſſe a Spartiano *per ſe* ſtatuas erexiſſe, utpote a nullis legibus id interdictum, atque iis minime obnoxium: miror hos Scriptores Mazochium non vidiſſe. Præterea vel tiro novit l. 3. D. de legib. ſenatuſque conſ. &c. *Princeps legibus ſolutus eſt: Auguſta autem licet legibus ſoluta non eſt, principes tamen eadem illi privilegia tribuunt, quæ ipſe habent*. Si vero quæras, cur iſthæc verba ſaxo adjecta ſint, quiſque reponeret, quo Sæmilani ingenium commendaretur veteres ſtatuas conquirendi, quæ ſemper majoris pretii habitæ ſunt, præſertim Severi ætate, quando ſcilicet artifices jam longe in iis affabre confingendis defeciſſe conſtar: vetera ædificia compilandi ardor uſque viguit, & poſthabitis ejus rei cujuſvis ævi teſtibus, accipias, quæ Cicero opportune de Appio in orat. pro dom. ad pontif. 43. laudat: *Omnia, ſigna, tabulas, ornamentorum quod ſuperfuit in fanis, & communibus locis tota e Græcia, atque inſulis omnibus, honoris populi Rom. cauſa, deportavit*. Verum hæc ſatis aperta ſunt ac rata: unum iterato addam me neſcire, cur Mazochius vir ingenii erectiſſimi in hujus præclari lapidis commentario nil de Herculaneo, ſive de locis, unde ſigna Sæmilanus Romam tranſtulit, cogitaſſe; cum in eo viderit virum hunc Campaniæ conſularem; quod unum cumprimis baſim reddit cariſſimam, & Regio cimeliarchio dignam.

Progreditur Mazochius: *Sed poſtquam fixam a Fabretto crucem refiximus: illud potius ſcire lubet in eadem inſcriptione, cur dictum fuerit* AD CELERITATEM THERMARVM SEVERIANARVM; *leviuſculum hoc quidem; ſed tamen celeritatem thermarum Titianarum æmulari voluiſſe Severum crediderim, de quibus Suetonius cap.* 7. Amphitheatro dedicato, thermiſque juxta CELERITER exſtructis: *de iiſdem Titianis puto Martialis*: Hic ubi miramur VELOCIA munera thermas: *verum hæc in tranſcurſu*: hæc Mazochius. Verum iſthæc, licet docta, *ἄτοπα* prorſus dicas, cum in ſaxo certe ſcalptum ſit *celebritatem*, non *celeritatem*: imo nunc Suetonii locus, quem magnus vir recitat, firmatur, quando antea ambigebatur, legendum eſſet *celeriter*, an *celebriter*, id cur reticuerit Mazochius, ignoro: præſertim cum Caſaubonus edicat in ſuis omnibus MSS. ineſſe *celebriter*, quam vocem laudat etiam Grurerus, & plerique omnes, quos recitar Burmannus, quanquam ipſe, ſi hoc Sæmilani marmor vidiſſet, minime iſthæc in Suet. adnotaſſet: *Quæ voces* (celebriter, & celeriter) *licet centies immutentur, ut diximus ad Ovid.* 4. *Met.* 304. *& alibi hic tamen* celeriter *præferendum, & ut jam vidit Domitius Calderinus ad d. Martialis locum*. Etiam in Accio apud Nonium c. 2. n. 161. digladiantur grammatici, an ſcripſerit: *Celebri gradu greſſum acceleraſſe decet*, vel potius *celeri*. Neque quid ponderis addit Martialis verſus, cum *ἐπιθετῶν velocia* afficiat *munera*, cujus vocis notionem me docuit ipſe Mazochius in eod. volum. p. 79. & 168. Id demum tanto viro haud parcam, ea ætate, qua Camp. Amphir. titulum exornabat, & Campanam viam frequentiſſimis itineribus celebrabat, facile vicum illum *Fregnano* adire potuiſſe, atque marmor inquinatiſſime exſcriptum inviſere, cum ipſe Fabrettus & templum, ubi exſtabat, atque vicum ipſum doceat. Hæc porro *διὰ βραχέων* de tanti pretii ac famæ Sæmilaniano lapide, quem antehac majores nil curarunt, & parum abſuit, quin in fruſta a marmorariis ſcinderetur, nunc ſollertia mea id genus vetuſtatis reliquias undique ſcrutantis in Regio cimeliarchio primas agit, ſancteque ſervatur, ac fortaſſe bona luce donatus eſt.

IN-

I N D E X I.

Antiquitatum, quæ ex Herculaneo, finitimiſque oppidis extractæ ſunt, earumque, quæ in Regio cimeliarchio ſervantur atramentarii operis illuſtrationi appoſitiſſimæ.

Vitreæ phialæ unguentis plenæ. *pag.* 13.

Pictura vivax, elegantiſſima, & grandior, ſeptem imaginibus diſtincta, in qua non *Appii Claudii* judicium, ſed *Oreſtis;* eamque Herculanenſis pictor ab Æſchyli *Eumenidibus* poriſſimum extraxit: ipſa per omnes ſuas partes illuſtratur, & quoddam licet non tam elegans, & tumultuarium ejus πολυβοήτω picturæ exemplar profertur. 34.

Tabellæ cujuſdam fruſta notis quibuſdam ſcriptæ atramento. 34.

Tabellæ quædam buxeæ numeris diſtinctæ. 105.

Parva pictura deſcribitur, quæ ternos Genios pharmacopolarum officio fungentes exhibet: bini in torculari, quod graphice deſcribitur, oleum amygdalinum exprimunt, tertius in vaſe foco impoſito quendam liquorem miſcet. 143.

Marmori eleganti ab Matth. Ægyptio illuſtrato diverſum interpretamentum adjicitur. 172.

Libri in picturis Herculanei circiter ſepteni, vel octoni quadrangulæ figuræ; membranæ vero ſolummodo convolutæ. 240.

Libellus quadrangulus depictus cum umbilici ſigno. 242.

Statuæ non unæ togatæ e marmore codicem, ſive convolutam papyrum manu ſtringentes, vel propter pedes ciſtulas iis codicibus refertas habentes. 261.

Vas ex argento, in quo ſcalpta eſt Homeri ἀποθέωσις omnium elegantiſſima, quod exacte deſcribitur, ejuſque pretium commendatur, utpote nil præclarius in Regio cimeliarchio. 226. 227.

Non unæ picturæ deſcribuntur obiter, in queis figuræ cum quadrangulis voluminibus. 268.

Sexcentorum voluminum teretium ex papyro, ſive codicum longior deſcriptio, quippe qui atramento illiti ſunt Græce, & Latine, ac quidam fortaſſe Sabinice: characterum forma, magnitudo, & orthographia: eorum longitudo, ac materies: per columellas ſcripti: verba in quibuſdam στιγμαῖς diſtincta, in quibuſdam nullæ diſtinctionis notæ: nullis ornamentis, ſcilicet cornibus, umbilico, bacillis, loris, &c. inſignes. Multa ab iis docemur, quæ ignorabamus. Quantum ſcripturæ in unoquoque ex his codicibus ineſſe poterit, inita etiam ratio: Regis D. N. laudes,

qui

qui viros mechanicos ad eos explicandos acciverit. Sat vendibile eſt hos fuiſſe urbis Herculanei ſyngraphas, edicta, juſſiones, interdicta, conſtitutiones, facta, & litigantium acta, &c. atque in archio, ſive *γραμματοφυλακίῳ* repertos. Tandem immenſi pretii gazam eos eſſe patefit, & codices appellandos, non volumina ab pag. 271. ad pag. 277.

Tabellæ ceratæ quinæ, aut ſenæ cum manubriolo deſcribuntur. 273.

Quædam delibantur de picturis, quæ architectura inſignes ſunt. 277.

Picturæ non unæ, ubi Dii, vel Genii currus moderantur. 355.

Baſis e marmore cum *μετρικῷ* epigrammate obſcuritatis pleno, ab nemine intellecto, quæ baſis in Herculanenſe gazophylacium tranſvecta eſt, multa luce donatur, Venerisque laudes complectitur. 372. & ſeqq.

Vas æneum elegantiſſimum, & non exiguæ molis, fortaſſe congius, parvis figurarum protomis, atque argenteis ornamentis etiam fulgens deſcribitur. 378.

Quartarius æneus ſolita inſcriptione nobilis. 378.

Chirurgicæ thecæ cum inſtrumentis ex variis metallis affabre, & eleganter elaboratis. 378.

Acerræ, gutti, parvæ ſtatuæ æneæ argento ornatæ. 378.

Menſa prægrandis ænea in quatuor angulis animalium capitibus diſtincta, atque argenteis ornamentis nitens, ſacrificiis addicta. 378.

Statua ænea muliebris, cujus veſtimentorum fimbriæ, & vitta frontem ſtringens nobiliore metallo in æs immiſſo elaboratæ ſunt. 378.

Lamella ænea votiva duabus argenteis icunculis Æſculapii, & Hygiæ, variiſque floſculis nitens, quæ eadem ipſa arte, ac imagunculæ Regii atramentarii effictæ ſunt, deſcribitur. 378.

Panis *ὀκτάβλωμος*, & litteratus deſcribitur, & obiter illuſtratur: panis etiam in pictura. 381.

Non unæ parvæ picturæ, in queis varii puellorum luſus exhibentur, præſertim, qui a Polluce dicitur *ἀποδιδρασκίνδα*. 388.

Tabella marmorea Regi cariſſima *μελανόγραμμος*, in qua depictæ ſunt quinque puellæ duobus ludis ſeſe oblectantes, longiuſculo commentario illuſtratur ope Pollucis, qui veluti tabellam ipſam deſcribit: in ea inſunt Græce nomina puellarum, pictoris, & Deæ, cui dicata eſt; ejus pretium mire commendatur. *389. 390. 391.* Pro ejuſdem tabellæ majori luce additamentum. 472. Adeas etiam rogaris. pag. XXI. col. 2. & XXII. col. I.

Aſtragalorum ingens numerus, quibus Herculanenſes puellæ ludendi gratia utebantur. *391*.

Regii cimeliarchii laudes, & *ἀνακεφαλαίωσις* peculiarium rerum *πολυτιμοτάτων*, quæ antea ignorabantur. *406*.

Minervæ ſtatua e marmore, cui ineſt vivax gratia, ingeniique plurimum, eratque in quibuſdam partibus auro bracteata. 421.

Συλλογή ſat brevis rerum, quæ Herculanei repertæ ſunt, & quantum reipublicæ litterariæ utilitatis attulerunt. *406*.

Protome ænea juvenis omnium pulcherrimi ſumma arte ſpectabilis cum

artificis Athenienſis nomine Græce ſcalpto : exhibet fortaſſe Alcibiadem . 426.

Latini characteres æneì enormis magnitudinis, & elegantiſſimi, utpote feliciori ſæculo fuſi . 426.

Non una grandium marmorum fragmenta ſeptingentorum circiter libertorum, & colonorum, qui fortaſſe a Tito miſſi ſunt, aliqua luce donantur. 441.

Pictura, in qua Helena ab Paride rapitur, & Cupidines volitantes maritales agitant faces. 471.

Binæ e marmore ſtatuæ, juvenis ſcil. nudus adoleſcentulam eleganter indutam ſiniſtra amplectens, ambulantium habitu; fortaſſe Paris, & Helena abeuntes . 471.

Diſtichon Græce mellitiſſimum Neapoli repertum utraque parte mancum ſuppletur, & μετρικῶς Latine datum, patris ſcil. filium ſepelientis. 473.

Saxum litteratum Jovi dicatum profertur. 506.

Binæ ſtatuæ equeſtres Herculanei repertæ elegantiſſimæ artis plenæ commendantur . 541.

Marmor ἐξοχώτατον, quod Rex cariſſimum ſervat, in quo ſcalptum eſt Severum Aug. ex Herculaneo, Pompejis, ac Stabiis opera Sæmilani Campaniæ conſularis, & Chryſantii Græcanici architecti ſigna tranſtuliſſe ad thermarum ſuarum celebritatem. 541.

Bini lapides ſat elegantes operum publicorum in urbe Puteolis effoſſi, & in Regium cimeliarchium invecti. 543.

Brevis theatri Herculanenſis, ejuſque partium deſcriptio, numerus ſedilium, & graduum : ſcalarum ſitus, &c. totius operis menſura, ac unius pylæ tumultuaria ichnographia : & qui eum ex veteribus Scriptoribus commeminere, illuſtrantur . 560. 561.

Herculanei ſitus definitur, & Strabonis de eo verba antehac obſcuritatis ſat plena omnimoda luce donantur, & vindicantur : bina marmora inibi reperta teſtes adhibentur. 562. & ſeqq. In eo oppido nullum fuiſſe promontorium, nec portum oſtenditur . 563. 564. Pauca de Herculanea, & Herculea via. 562. Etyma Phalegica tum hujus oppidi, tum finitimorum locorum, Pompejorum, Stabiarum, &c. 566.

Retina villa nunc περίβοητος, vox corrupta pro *Patina:* ſic dicta, quod ibi Papirius Pætus eam villam conſtruxerat, atque perdiu in ea habitarat, uti ex epiſtolis Cic. ad familiares conſtat . 508. 569. 570. Papirius Pætus ex Epicureorum ſecta, qui plurimi in Herculaneo degebant: hinc jure & papyri inventæ, in queis Epicureorum laudes, & non unæ æneæ parvæ Epicuri protomæ erutæ. 569.

Statuariorum Regiorum Herculanenſium labor, ingenium, ac laudes. 625.

Marmor litteris rubrica tinctis inſigne, & lararium, in quo repertum eſt, deſcribitur. 632.

Herculis Porticum in Petronio eſſe Herculaneum aperte oſtenditur: idque firmant bini lapides inibi reperti, in queis legitur HERCVLANENSES. 710.

Atramentarium in latiſſima pictura Pompejis reperta expreſſum octogonum,

num, & huic, de quo diuturna noſtra hæc commentatio inſtituta eſt, ſimillimum. 729.

In Homerica ἀποθεώσει, quam pag. 226. retuli, in vaſe argenteo effictam, in re parva a me aberratum eſt, vide additam. p.XVIII. col.2.

Pictura ſat elegans, in qua Polyphemus inviſitur, &c. quænam fabella nobis in ea exhibeatur, divinatio. p.XIX. col.1.

Menſæ prægrandi ſacrificiis addictæ argenteis ornamentis, animaliumque protomis illuſtri, ut eidem pretium increſcat, ſimilis ex Boiſſardo profertur p.XXI. col.1.

Quo πολυθρίλλητος pictura puellarum aſtragalis ludentium, quam retuli pag. 387. & ſeqq. ac p. 472. etiam atque etiam exteris commendetur, Pauſaniæ inſignis locus adjicitur, & utpote non uno in loco affectus ſanatur. p.XXI.col.2.& XXII. col.1.

Brevis pictura, & litterata, hinc cariſſima eſt, in qua Harpocrates, ara, & ſerpens. p. XXVII. col.2.

Ἐξήγησις longiuſcula papyri Philodemi Herculanei repertæ, & ſingillatim non pauca, cur hujus ſophiſtæ nomen ſubſcriptum ſit, proferuntur; & quidnam ſit hic codex divinatur p.XXIX. & ſeqq. plurima de his papyris a pag. 271. ad 277.

Commentarius in grandiorem præ ceteris picturam paucis abhinc menſibus repertam, mihique cariſſimam, omnibus ſcribendi organis inſignem, & ſingillatim atramentario octonis faciebus nobilem; cumque in quibuſdam locis litterata ſit, διὰ βραχέων illuſtratur. pag.XXXIII. & ſeqq.

Διατριβή de Sæmilani Campaniæ conſ. nuper reperto cippo, qui in eodem Regio cimeliarchio ſervatur Herculanei hiſtoriæ hac temporum beatitate ſat opportunus p.XXXVI.& ſeqq.

Digitized by Google

INDEX II.

Librorum, & Capitum, quo totius operis contextus continuo percipiatur.

LIBER I.

DE REGIA THECA CALAMARIA. *De antiquis ſcribendi inſtrumentis, quorum princeps ſemper theca calamaria, ſive atramentarium, & atramentum, apud Hebræos, Græcos, ac Romanos.* Pag.1.

CAP.I. *Regium hoc vaſculum fuiſſe unguenti receptaculum bene multis refellitur.* 2.

CAP. II. *Eſſe hoc regium ὄργανον revera atramentarium ex binis ſimillimis id genus vaſculis, atque a Græcis monumentis illud veluti deſcribentibus, oſtenditur.* 15.

CAP. III. *Veteres atramentum in communi & ſueta ſcribendi ratione ſolummodo adhibuiſſe, mixtim, & διὰ βραχέων exemplis, & non unis etiam ex Hebræo fonte petitis oſtenditur.* 26.

CAP.IV. *Quæ multa objiciuntur ex Græcis Scriptoribus pro lignea, vel cerata ſcriptione refelluntur, atque aliter accipienda, ſcholiaſtis, & interpretibus poſthabitis, demonſtratur.* 48.

CAP.V. *Princeps, & ſueta ſcribendi Latinorum ratio per atramentum, raro admodum per ceratas tabellas.* 79.

CAP.VI. *Teſtamenta & ſyngraphæ in unis chartis, aut membranis olim atramento illita: voces* tabulæ *apud juriſconſultos, &* ceræ *τροπικῶς accipiendæ.* 108.

CAP.VII. *De pluribus vaſculi atramenti nominibus collectis ab Hebræis, Græcis, & Latinis Scriptoribus.* 150.

CAP.VIII. *De barbaris thecæ calamariæ nominibus collectis ex poſterioris ævi Scriptoribus Hebræis, Græcis, & Latinis.* 185.

RELIQUA SENA EPIGRAMMATA τῶν ταχυγράφων, *in veterem γνησιότητα nitoremque reſtituta.* 208.

ΠΑΡΕΡΓΟΝ. *De veterum librorum figura apud Hebræos, Græcos, & Romanos, quos omnes quadrangulos fuiſſe demonſtratur; deque eorundem ornamentis: imprimis de vera διαγνώσει vocum* voluminis, *atque* codicis: *& de verbis* πτύσσω, & plico. 226.

CAP.I. *Hebræi, & Græci unos libros bipatentes agnoverunt; & objectationibus reſpondetur.* ibid.

CAP.II. *Scitu difficillima Latinorum librorum forma; τετράγωνον fuiſſe etiam ex*

ex eorundem ornamentis evincitur. 239.
CAP.III. *Contra quadrangulum Latinorum librorum σχῆμα objecta diluuntur. Nova prorſus διάγνωτις vocis* codex. 252.
CAP.IV. *Quid* plico, & *πτύσσω pro notione librorum diptychorum, & polyptychorum.* 280.

LIBER II.

De regia theca calamaria. *De hujus vaſculi planetariis icunculis, ceteriſque ornamentis. Quæ ſint ea numina, atque ætas σχωαρίου veſtigatur, poſſeſſor, & qua in urbe fabrefactum divinatur.* 291.
CAP.I. Α᾽πόρημα *antehac maximis difficultatibus obſitum, an Græci, Latinique Scriptores dies ab planetis appellarint, diſſolvitur.* 292.
CAP.III. *Saturni, non Solis aſtrum initium hebdomadi dediſſe contra communem opinionem oſtenditur. Cur ordo cæleſtium planetarum in dialem τάξιν inverſa ſit, nunc primum profertur.* 315.
CAP.III. *De ſeptenis planetis atramentariis ſingulatim, præſertim de Auroræ figura: de eorumdem habitu, veſtibus, ſymbolis, etymo: & de vite aurea, ab aliis ἀρχαιολόγοις nondum occupatis.* 346.
CAP.IV. *De triplici opificio metalla metallis committendi; ejuſque artis nomina Græca, & Latina, quædam etiam Hebræa: deque eorum glutine, ad Regium atramentarium ære, argento, auroque fulgens magis illuſtrandum.* 376.
CAP.V. *Neroniani numiſmatis occaſione oblata ex variis metallis conflati Regii atramentarii inſtar, ingens Græcolatiale Neapolitanum marmor reſtituitur, & illuſtratur; multis poſt Chriſtum natum ſæculis Neapoli Græcanicam linguam, ipſamque Atticam perduraſſe, & nunquam hanc urbem coloniæ nomen nactam, ac ſuis ſemper legibus vixiſſe oſtenditur; quædam demum de Gymnaſio, quod peculiare fuiſſe ædificium negatur.* 407.
Pars Prior. *De Neronis numiſmate: Neapolitanum marmor Græcolatiare a doctiſſimo Mazochio reſtitutum expenditur.* ibid.
Pars Altera. *Neapolim nunquam fuiſſe coloniam adverſus eruditiſſimos viros oſtenditur, & fides multorum marmorum, quæ recitant, elevatur.* 427.
Pars Tertia. *Argumenta eruditiſſimorum virorum contra Neapolitanam omnimodam αὐτονομίαν elevantur: & non una veterum Scriptorum teſtimonia illuſtrantur, atque in priſcam fidem reſtituuntur.* 442.
Pars Quarta. *Fruſtraneum oſtenditur Neapolitanos paucis poſt Tiberium Aug. annis ab Græcanica inſtitutione, & eloquio defeciſſe; atque argumentis eruditiſſimi viri, prolatis undique monumentis etiam nuper repertis, reſiſtitur.* 462.
Pars Quinta. *Argumenta doctiſſ. viri contra poſterioris ævi Neapolitanum Helleniſmum elevantur, præſertim illud a Philoſtrato petitum, quod e contrario enixe firmat Neapolitanos fuiſſe* Ἑλληνικωτάτους. *Lapides proferuntur,*

queis urbem noſtram ad ſeptimum circiter ſæculum Græcanicam perduraſſe oſtenditur. 486.

PARS SEXTA. *Supplementum Titi Auguſti lapidis diverſum ab eo, quod appoſuit Mazochius, expenditur, & κυριώτερον demonſtratur. Breves quædam diatribæ adjiciuntur, quo tam illuſtre δίγλωττον ſaxum Neapolitanum maximam lucem indipiſcatur.* 534.

PARS SEPTIMA. *Marmor Titi Aug. Neapolitano theatro affixum, non vero gymnaſio, quod non fuit peculiaris ſtructuræ ædificium, idque prolatis omne genus monumentis oſtenditur.* 573.

CAP.IIX. *De Fratriis Athenienſibus, ac Neapolitanis, eorumque nominibus, quas haud magnam partem urbis, vel civium, ſed breve ἱερατικὸν σύστημα fuiſſe oſtenditur, prolatis ex non uno noſtrate ſaxo eorundem antehac ignotis nomenclaturis.* 591.

PARS PRIMA. Φρητρία, *& φρήτορες quinam fuerint, γενικῶς pateſit, corpus ſcilicet paucorum virorum rebus ſacris faciundis addictorum Athenis, ac Neapoli, peræque ac erant in aliis urbibus ὀργεῶνες, ac θιασῶται.* ibid.

PARS SECUNDA. *De Fratriis Neapolitanis ſingillatim: earum nomina, etyma, lapides, & monumenta recenſentur: ſitus etiam veſtigatur: & primum* Εὐμηλεῖδαι, Ἀρτεμίσιοι, Ἀριστaῖοι, *atque* οἱ ἐν τῇ Ἀγαρρεῖ. 607.

PARS TERTIA. *De reliquis fratriis Neapolitanis ſingillatim,* Πανκλείδαις, Κυναίοις, *&* Ἰοναίοις· *harum etyma, ſcripti lapides, & monumenta proſeruntur, ſitus etiam divinatur.* 631.

PARS QUARTA. *De reliquis extremis fratriis,* Εὐμείδαις, Ἀντινοεῖταις, *atque* Εὐνοστείδαις, *earumque ſitu: de quibuſdam etiam* ψευδοφρητρίαις· *& cur Phalero fratria minime dedicata ſit.* 657.

CAP.VII. *Planetarum imagunculæ Regiæ thecæ calamariæ appoſitæ, eo quod vir aſtrologus ejus poſſeſſor fuerit: Neapolitanos ſiderum ſtudio perdite indulſiſſe oſtenditur: ætas vaſculi divinatur, ejuſque ſingulare pretium commendatur.* 692.

Digitized by Google

I N D E X III.

Eorum, qui in hoc opere atramentario recitantur, illuſtrantur; laudantur, notantur, vindicantur.

A

ABEN-EZRA *laud.* 288.
ACADEMICI Pariſienſes. 414. 611. *laud.* 284. 537. 558. *not.* 327.
ACHILLES Tatius *ill. & vind.* 376.
ACTA S. Aquilinæ *vind.* 611.
ACTA S. Niconis *ill.* 518.
ACTA S. Pionii *ill.* 699.
ACTA S. Theoduli *ill. ac vind.* 696. 697.
ACTA Ss. Viti & Creſcentii *ill.* XXVI. *col.* 2.
ÆGYPTIUS Matthæus *laud.* 172. 478. 650. I. *not.* 172. 374. 484.
ÆLIANI indicis auctor *laud.* 556. 695.
ÆLIANUS. 6. 63. 141. 554. 555. *ter. ill.* 135. *ter.* 136. 140. 174. *bis.* 206. 300. 301. *bis.* 495. 550. 551. 670. *bis. not.* 54. XIII. *col.* 1. *vind.* 64.
ÆMILIUS Probus. 38.
ÆNEAS in poliorcet. 63. *ill.* 42.
ÆSCHINES. 716. *ill. & vind.* 234. 235.
ÆSCHYLUS. 365. *ill.* 35. & ſeqq. 68. 332.
ÆSOPUS. *ill.* 174.
AGATHIAS *not.* 221.
ALBERTIUS Baptiſta *laud.* 732. *not. ib.*
ALBERTIUS Joannes. 7. 203. *laud.* 21. 164. 287. 437. 610. *not.* 149. 164. 166. 236. 286. 300. 367. 498.
ALDOBRANDINUS Th. *not.* 501.
ALLATIUS Leo *laud.* 31. *not.* 320.
ALMELOVEENIUS Theodorus Janſonius. 521. 522. *laud.* XVI. *col.* 1. *not.* XVI. *col.* 1.
AMBROSIUS. 488. *bis. ill.* 86. 720. *laud.* 684.
AMMIANUS Marcellinus *ill.* 181. 184. 382.
AMOS. 555.
ANACREON. 358. 375. *bis.*
ANNIANUS J. C. *ill.* 117.
ANONYMUS *περὶ ἀπίστων* *ill.* 232.
ANTHOLOGIA. 6. 11. 12. 21. 33. *bis.* 166. 200. 312. 325. 348. *bis.* 354. 355. 358. 364. 365. 368. *bis.* 370. 371. 473. 694. *ill.* 18. *bis.* 20. 23. *bis.* 25. 26. 36. 156. 161. 162. 163. 165. 189. 190. *bis.* 193. & ſeqq. 208. & ſeqq. 210. 213. *bis.* 287. 342. 354. 355. 391. 508. 552. XXXV. *col.* 1. *vind.* 22. *bis.* 189. 190. *bis.* 193. & ſeqq. 208. & ſeqq. 391.
APOLLONIUS Rhodius. 371. 615.
APPIANUS *ill.* XXVIII. *col.* 1.
APULEJUS. 40. *ill.* 106. 131. 178. 366.
AQUILA *laud.* 154. 166. *not.* 229.
ARATUS. 724.
ARINGHUS Paullus. 377. *not.* 259.
ARISTÆNETUS. 182. *plur. ill.* 181. *vind.* 181.
ARISTOPHANES. 370. 554. *ill.* 52. 66. & ſeqq. uſque ad 71. 107. 140. 192. 365. 688. *ter.* 689. XXI. *col.* 1. & 2. *vind.* 142.
ARISTOTELES. 91. 238. 554. *plur.* 556. 610. *ill.* 52. 247. 284. 416. 551. 596. 605. 647. *not.* 361.
ARNAUDUS Georg. *laud.* 21.
ARNOLDUS Abbas Lubec. *laud.* 705.
ASCONIUS. 123.
ASSEMANIUS Joſephus. 198. *laud.* 163. 208. 464. 529. 561. XXXVII. *col.* 1. *not.* 532. 719.
ASTERIUS ep. Amaſeæ *ill.* XIV. *col.* 2.
ATHENÆUS. 5. 6. *ter.* 10. 13. *quater.* 14. 40. 159. 206. 324. 335. 363. 375. 376. 379. *bis.* 380. *ter.* 381. *ter.* 382. *bis.* 400. 594. 610. 651. *ill.* 25. 135. 162. 360. 395. 577. 666. *not.* 19. 383. & ſeqq. XXIV. *col.* 2. XXXIII. *col.* 2. *vind.* 380. 385. 386. 387. 388. 392. 595. 598. 667.
AUCTOR Chreſtomathiæ ex Strab. *not.* 558.
AUCTOR Chron. marm. Arundell. 610.
AUCTOR de laudibus vitæ Monaſticæ. 732.
AUCTOR Geopon. 732.

Digitized by Google

AUGUSTÆ hiſt. Scriptores. 32.65. *bis*. 124. 377. 380. 395. 396. 399. 400. 414. 433. 440. 658. *ill.*98. 170. 262. *bis*. 394. 399. 400. 436. 453. 548. 582. *bis*. 645. 660. *bis*. 661. 705. XVI. *col.* I. & 2. XXXVIII. *col.* 2. *not.* XIX. *col.* 2.
AUGUSTINUS *ill.* 102. 108.
AUGUSTINUS L. 345. 353. *ill.* 587. & ſeqq. *vind.* 588.
AVITABILIS Agnellus *laud.* III.
AULISIUS Dominicus *not.* 533. 586.
AURELIUS Victor. 658. *ill.* 169. 170. 581.
AUSONIUS. 32. *ill.* 98. 113. 212. *not.* 332.

B

BALDINUS Jo. Franciſcus *laud.* X.
BANIERIUS Antonius 621. 651. *laud.* 684. *not.* 340. 348. 684.
BARCHUSENIUS Conradus *not.* XVI. *col.* 2.
BARISSONIUS. 79.
BARNESIUS Joſua. 56. 76. 288. 513. *laud.* 199. 297. 298. 357. *not.*55. 181. 214. 283. 288. 298. *bis*. 306.
BARTHIUS Caſpar. 245. 468.
R. OB. Bartinora *not.* 187.
BARUCHUS *ill.* 47.
BASILICΩN libri *ill.* 543.
BASILICΩN ſynopſis. 528. *not.*398.
BAYFIUS Lazarus. 4.
BEDA *not.* 334.
BEGERUS Laur. 266. *laud.* 342. *not.* 274. 344. 367.
BENEDICTINI Pariſienſes. 49. 80. *laud.* 41. 242. 731. *not.* 201.
BENTLEJUS Riccardus *not.* 25.
BERINGIUS Franc. *not.* 103.
BERNARTIUS Joannes. 468.
BEROALDUS Philipp. 295.
BERTHALDUS Petrus. 665.
BIBLIOTH. ration. 446.
BLANCHARDUS *not.* 603.
BLANCHINIUS Franciſc. *not.* 179.
BLONDELLUS Daniel *not.* 295.
BOCHARTUS Samuel. 203. 352. 358. 621. *laud.*350. 640. 677. 678. 684. XXIV. *col.*2. *not.*45. 286. 340. 567. *ter*. 640. 678. 684.
BOGANUS Zacharias *laud.* 288.
BOISSARDUS Jo. Jacobus. 535. XXI. *col.* I. *not.* 147.
BOLDETTUS. 528. 730. *laud.* 528. *not.* 528.
BOLLANDIANI. 696. *laud.* 518. 700. *not.* 90. 518. 697.
BORREMANSIUS Antonius. 203.
BOSSE Abrahamus *not.* 405.
BOSIUS Antonius. 377.
BRISSONIUS Barnabas. 128. 170. 180. 191. 398. 401. *laud.* 304. 308. XIX. *col.* I. *not.* 121. 123. 270. XIX. *col.* I.
BRUCHERUS Ægidius. 338.
BUDÆUS Guilielmus. XXXII. *col.*2.
BULENGERIUS Julius Cæſar. 389.
BULLIALDUS Iſmael. 452.
BURMANNUS Petrus. 180. 400. 433. 581. *laud.* 370. *not.* 106. 118. 119. 169. 383. 398. 481. 704. 707. XXXIX. *col.* 2.
BUXTORFIUS Joann. 38. 158. 350. *laud.* 186. 271.
BYNKERSOEKIUS Cornelius. *not.* 121. 122. 172.

C

CALLIMACHUS. 6. 326. 622. 629. XIII. *col.* I. *ill.* 306.
CALMETUS Auguſtinus. 38. 89. 303. *bis*. *laud.* 533. *not.* 43. 47. 159. 229. 232. 278. 325.
CALVINUS Joann. 398. 401.
CAMERARIUS Joachimus *not.* 295.
CANARTIUS Joſeph *laud.* XXXVIII. *col.* I.
CANEPARIUS Petrus *not.* 27.
CANEVALIUS Anton. *laud.* 636.
CANGIUS Carolus. 203. 366. 528. 634. *laud.* 191. *not.* 191.
CANTICA canticorum *ill.* 25. 394.
CAPACIUS Jul. Cæſar. 421. 430. *bis*. 431. 457. 463. 519. 527. 592. 593. 598. 620. 621. 623. *bis*. 635. 642. 652. 654. *bis*. 656. 672. 673. *laud.* 428. 429. 431. 440. 457. *bis*. 618. *bis*. 623. 671. XXVIII. *col.* I. *not.* 416. 435. 608. 619. 651. 653. 654. 659. 712. 714. 716. XXIII. *col.* I. & 2. XXVI. *col.* I. XXVIII. *col.*2.
CAPUANUM Breviarium *not.* XVII. *col.* I.
CARACCIOLUS Jacobus *laud.* 659.
CARAFA Joann. *laud.* XXIV. *col.* I.
CARDANUS Hieron. 734.
CARPZOVIUS Ben David. 38.
CARMELUS *laud.* 284.
CARMINIANUS Severus *laud.* 544.

CARYOPHILUS Blaſius *laud.* 396. XX. *col.*1. *not.* 394. 396. 401.
CASAUBONUS Iſaacus. 6. 40. 65. 75. 90. 167. 193. 206. 440. 465. 610. 647. 668. III. XXIX. *col.*2. *laud.* 324. 393. 394. 404. 492. 499. 661. *bis*. XIX. *col.* 2. XXXIX. *col.* 2. *not.* 158. 159. *plur.* 160. 168. 324. 325. 360. 380. 381. 383. 385. 386. 387. 392. 395. 404. 483. 492. 564. 666. 688. XXVIII. *col.* 2. XXXVIII. *col.*1. XXXIX. *col.*1. *&* 2. *vind.* 671.
CASSIODORUS. 488. *ill.* 497.
CASTALIO Sebaſtianus *laud.* 696.
CATO *ill.* 205.
CATULLUS. 4. 12. *ter*. 245. *ill.* 94. 98. 99. 194. 279. 281.
CAUSSINUS Joannes *not.* 192.
CELANUS Carolus. 660. *laud.* 623.
CELLARIUS Chriſtoph. 350. 351. 352. 419. 420. 646. 682. XXIV. *col.*2. *not.* 352. 421. 520. 683. XX. *col.*1.
CELSUS. 104. *ill.* 130. 131. 139. 397.
CENSORINUS. 329.
CHALCHEDONENSE concilium *ill.* 184.
CHALDÆUS Paraphraſtes *not.* 157.
CHARITON. XXIV. *col.*2. *ill.* 300.
CHARTERIUS Renatus *not.* 77. 578.
CHRISTIANUS Florens *not.* 68. XXI. *col.*2.
CHRONICON Vulturnenſe. XVI. *col.*1.
CHRYSOSTOMUS *ill.* 317. 395. 551.
CIACCONIUS Petrus *laud.* 359.
CICCARELLIUS Franciſcus *laud.* 437.
CICERO. 7. 8. 12. *bis*. 20. 32. 65. 122. 131. 206. 227. 245. 247. 284. 294. 352. 394. 414. 440. 443. 454. 461. 497. 520. 694. XX. *col.*1. *illuſtratur* 100. 101. 103. 105. 127. *bis*. 141. 168. 169. 177. 197. 199. 246. 248. 250. 256. *plur.* 259. 281. 282. *bis*. 283. 301. *bis*. 329. 332. 396. *bis*. 197. 436. 452. & ſeqq. *plur.* 454. *bis*. 455. 459. 460. 461. 480. 527. 545. *plur.* 547. 548. 562. 568. 569. *plur.* 581. 588. *bis*. 700. 709. 712. XXVII. *col.* 1. XXIX. *col.*2. XXX. *col.*2. XXXI. *col.*2. XXXV. *col.* 2. XXXIX. *col.*1. *notatur* 338. 339. 569. 570. *ter*. 603. 642. 663. 678. XIX. *col.*2. *vindicatur* 452. 455. 456. 570.
CIOFFREDUS Marius *laud.* 652.
CLARKIUS Samuel *laud.* 305. *not.* 199. 283. 288. 306. 367.
CLAUDIANUS *ill.* 212. 285.
CLAUDIUS Jo. Jacobus *not.* 179.
CLAVIUS Chriſtophorus *not.* 295.
CLEMENS Alexandrinus. 29. 368. 695. *ill.* 174. 175. 190. 191. *bis*. *vind.* 191. *bis*. 696. *bis*.
CLERICUS Daniel. 343.
CLERICUS Joann. 10. 29. 80. 365. 621. *laud.* 615. 629. 682. *not.* 154. 218. 325. 340. 353. 559. 621. 622.
CLUVERIUS Philip. 419. *bis*. 563. 588. 680. 683. *laud.* 495. 565. *not.* 421. 448. 495. 520. 683.
COCCHIUS Antonius *laud.* 49.
CODEX Juſtinian. 129. 170. 195. 702. III. *ill.* 116. *bis*. 263. 528. 542.
CODEX Theod. 65. 104. 170. 702. III. *ill.* 308. 528. *bis*. III. XXX. *col.*1.
CODURCUS Philippus *laud.* 43.
CŒLIUS Aurelianus. 138.
COLLOQUIA puerilia. 84.
COLUMELLA. 678. *ill.* 681. *not.* 734. *vind.* 734.
COLUTHUS. 371.
CONTARENUS Vincentius *not.* 645.
COPUS Villelmus *not.* 77.
CORSINIUS Eduardus. 508. 653. *laud.* 416. 527. 532. 592. 604. 609. 613. 614. *plur.* 621. 640. 643. XXV. *col.*2. *not.* 53. 527. 532. 592. 597. 599. 604. 608. 613. 621. 640. 641. *plur.* 643. *vind.* 671.
CRAMER Gabriel *laud.* 49.
CRITICI ſacri *not.* 229. 325.
CRUCEJUS Emericus. 468.
CUJACIUS Jacobus. 129. 634. *not.* 119. 172. 270. 585. *vind.* XXXI. *col.* 1.
CUPERUS Gisbertus. 390. *laud.* 266. 644.
CYNÆTUS *not.* 51.
CYPRIANUS *laud.* 312.
CYRILLI gloſſæ. 203. *not.* 206.
CYRILLUS Hieroſol. 555.

D

DACERIA Anna. 350. *laud.* 181. *bis*. *not.* 181. 603.
DACERIUS Andreas *not.* 203.
DALECHAMPIUS Jacobus. 401. *not.* 25. 159. *bis*. 160. 376. 380. 383. 386.
DANIEL *ill.* 40. 288. 361. 566. 674.
DELISLE Guilielmus. 351.
DEMOSTHENES. 32. 67. 352. 612. *bis*. 716.

ill. 52. 53. 498. 579. 580. 596. 597. *quater*. 598. *ter*. *vind.* 71. & ſeqq.
DESCHALESIUS Claudius *not.* 295.
DINNERUS Conradus *laud.* 347. *not.* 209.
DIO Caſſius. 382. 398. 414. 415. *ter*. 419. *plur.* 476. 520. 521. 535. 537. 554. *plur.* 556. *bis*. 561. 573. 590. 659. 702. XXVI. *col.* 2. *ill.* 308. *ter*. 313. 322. 334. 335. 336. 341. 342. 417. 419. 422. 423. 441. *bis*. 460. 461. 466. 498. *bis*. 509. *bis*. 561. 572. 577. 582. 583. 589. 610. 646. *quater*. 661. 714. 715. *laud.* 573. 716. XXXI. *col.* 2. XXXII. *col.* 1. *not.* 338. 342. 477. *bis*. 605. *bis*. II. *vind.* 334. 335. 336. 423. 459. 589. 610. 611. 697. XXVI. *col.* 2.
DIO Chryſoſt. 24. 51. 570. *bis*. *ill.* 491. 492. 571. 581. *laud.* 571. 572. *bis*. *vind.* 492.
DIODORUS Siculus. 78. 418. 555. *ill.* 494. 565. *bis*.
DIOGENES Laertius. 104. 120. *ill.* 104. 235. 577. 670. 701. 702. *laud.* 339. *bis*. 501. *vind.* 75. 674.
DIONYSIUS Halic. 15. 559. 560. *bis*. 562. *not.* 564.
DIOSCORIDES. 4. *ill.* 403.
DODWELLUS Henricus. 235. 331.
DOMINICUS Binnus *laud.* 245.
DONATUS Sebaſtianus *laud.* 286. *not.* 227.
DRAKENBORCHIUS Arnoldus. 63. *laud.* 420. *not.* 170.
DRUSIUS Joannes. 394.
DUCANGIUS, vide Cangius.
DUCHOULIUS. 345.
DUKERUS Andreas *laud.* 441. *not.* 556.
DUPORTUS Jacobus *not.* 307.
DUZA Janus *not.* 206.

E

ELINGIUS Ingewaldus *laud.* 235.
EPINOMIS *ill.* 348.
EPIPHANIUS *not.* 13.
ERIZUS Sebaſtianus *not.* 262.
ESCHEMBACHIUS Jo. Andreas. 79.
ESTHER. 555. *ill.* 229.
ETYMOLOGUS. 4. 7. 213. *ill.* 209. 287. 593. 594. 668. XXXII. *col.* 2. *not.* 13. 217. 604.
EUCLIDES *laud.* 733.
EURIPIDES. 355. 365. 367. 370. III. *ill.* 24. 70. 194. 284. 289. 299. 340. *vind.* 21.
EUSEBIUS Cæſarienſis. 166. 310. 311. 555. *ter*. *ill.* 418.
EUSTATHIUS. 10. 14. 51. 390. 395. 694. *ill.* 668. *bis*. *not.* 56. 59. 120. 285. 603. 725.
EXODI lib. 358. *ill.* 157. *bis*. 233. 304. *plur.* 725.
EZECHIEL. 28. *ill.* 152. 230. 231.

F

FABER Petrus *ill.* 446. *laud.* 575. *not.* 348. 491. 571. 574. 576. 580.
FABRETTUS Raphael. 249. *bis*. 660. XXXVI. *col.* 2. *laud.* 666. *not.* XXXVII. *col.* 1.
FABRICIUS Joann. 51. 136. 163. 242. 338. 509. 663. XXX. *col.* 1. *laud.* 309. XV. *col.* 1. *not.* 161. 362.
FACCIOLATUS Jacobus *laud.* 184. 556. *not.* 41. 87. 184. 198. *bis*. 205. 281. 556. *vind.* XXVII. *col.* 1.
FALCONERIUS Octavius *not.* 574. 580.
FALCUS Benedictus. 421.
FERRANTIUS Franc. *laud.* 506.
FESTUS *not.* 366.
FICINUS Marſilius *not.* 91. 136. XIII. *col.* 2. XXVII. *col.* 1.
FICORONIUS Franc. 238. 408. *laud.* 409. *not.* 250.
FIRMIANI Comitis *laud.* 484.
FLEETWOODUS Villelmus. 528.
FOESIUS Anutius *laud.* 137. *not.* 130.
FRANCUS Carolus *laud.* 516.
DU FRESNE, vide Cangius.
FRISCUT. 38.
FRONTINUS *laud.* 544.
FUGINIUS *not.* 128.
FULLERUS Nicolaus. 203. *not.* 234.
FUNCCIUS Jo. Nic. 80. 243. *not.* 27. 42. 73. 163. 198. 201. 227.

G

GALENIUS. 170.
GALENUS. 11. 31. 76. 188. 238. 639. XVIII. *col.* 1. *ill.* 418. 578. 586. *bis*. *not.* 77. *vind.* 510.
GALLIANUS Berardus *laud.* 576.
GALLIANUS Cæleſtinus *laud.* 576.
GARGANUS Joſephus *laud.* 298.
GELLIUS. 63. 123. 255. 358. 415. *ill.* 256. 257. 271. 373. 458. 493. 559. 721. XXV. *col.* 2. *not.* 61. 602. *vind.* 558.

HO-

GENESEOS liber *ill.* 219. 553. *622. bis*.
GEOGRAPHUS Anonymus *laud.* XXIV. *col.* 2.
GESNERUS Conradus. 262.
GEVARTIUS Caſpar. 468.
GLANDORPIUS Jo. 469. *bis*.
GLOSSÆ veteres. 65. 423.
GOAR Jacobus. 6. 242.
GODOYNUS *not.* 236.
GOLTIUS Hubertus. 329.
GORIUS Ant. Franc. 377. 484. *laud.* 104. 370. 406. 666. 668. *not.* 179. 370. 666. & ſeqq. 668. 669. 670. 671.
GOTHOFREDUS Dionyſ. 129. 254. *laud.* 136. *not.* 113. 121. 122. 195. 250. 257.
GOTHOFREDUS Jac. *laud.* 528. 703. XXIV. *col.* 2. XXX. *col.* 2.
GRÆVIUS Joann. *laud.* 59. *not.* 222.
GREGORIUS Magnus. 440.
GREGORIUS Nazian. *ill.* 89. *not.* 153.
GREGORIUS Nyſſen. *ill.* 551.
GRONOVIUS Jac. 191. *laud.* XXV. *col.* 1. XXXIX. *col.* 2. *not.* 78.
GRONOVIUS Jo. Frid. 468. *not.* 679.
GROTIUS Hugo *laud.* 163. *not.* 157. 325. 696.
GRUTERUS Janus. 43. 147. 194. 250. 251. 377. 390. 401. 430. 431. *bis*. 440. 456. *bis*. 502. 520. 523. *bis*. 526. 537. 539. 540. 542. 548. 576. 611. 648. 672. 673. 681. 687. 697. 699. XXI. *col.* 1. XXIII. *col.* 2. *laud.* 540. 681. *not.* 147. 154. 525. 526. 619. *bis*. 623. 641. 642. 671. 672. 681. 687. 698. XXXIII. *col.* 1. XXVIII. *col.* 2.
GUDIUS Marquardus. 377.
GUEVARA Carolus *laud.* XXIV. *col.* 1.
GUEVARA Proſper Suardus *laud.* 276.
GUIETUS Franciſc. 10. *laud.* 439.
GUILLANDINUS Melchior *laud.* XI.
GUTHERIUS Jacobus *laud.* 640. *not.* 168.
GYRALDUS Lilius. 621. 622.

H

HABACUC *ill.* 431.
HARDUINUS Joannes. 154. XXVI. *col.* 1. *laud.* 146. *not.* 31. 59. 145. 404.
HARPOCRATION *ill.* 594. 600. *not.* 604.
HAVERCAMPUS Sigibertus. 199. 408. 417. *laud.* 410. 423. *not.* 262. 401.
HEETWOODUS. 247.
HEILBRONNER Jo. Chriſtoph. *not.* 338.
HEINECCIUS Jo. Gottlieb. *laud.* 454. XIV. *col.* 2. *not.* 76. 122. 123. 124. 254. 270. XVIII. *col.* 2.
HEINSIUS Daniel. 29. *not.* 543. 551.
HELIODORUS *ill.* 181.
HEMSTERHUISIUS Tiberius. 360. 647. *not.* 166. 187. 188. *ter*.
HEPHÆSTIO *ill.* 140.
HERACLIDES *ill.* 341. 362. *not.* 341. *vind.* 341. 362. XX. *col.* 1.
HERACLITUS *ill.* 684.
HERALDUS Deſiderius. 602.
HERMANNUS Hugo *not.* 29.
HERODIANUS. 64. 65. *ill.* 542. 551. 582. *bis*. 583. *vind.* 59.
HERODOTUS. 50. 192. 375. 404. 553. *ill.* 60. 78. 107. 188. 316. 329.
HERVETUS Gentianus *not.* 191. 696.
HESIODUS. 10. 29. 51. 163. 316. 348. 365. *bis*. 373. 381. 439. XIV. *col.* 2. *ill.* 12. 59. 218. 283. 284. 299. 306. 340. 348. 359. 361. 370. 373. 394. 396. 553. 615. 629. 724. *not.* 371. XIV. *col.* 2.
HESYCHIUS. 7. 8. 21. 78. 148. 153. 206. 404. 437. 574. XXVI. *col.* 2. *ill.* 156. 164. & ſeqq. 174. 286. 594. 668. *bis*. *laud.* 166. *not.* 164. 165. 203. 499. 552. 604. *vind.* 286. 287. 610. 667. 669.
HIERONYMUS. 81. 92. 270. *ill.* 183. 197. 257. *bis*. 283. 316. 395. *laud.* 233. 318. 394. *not.* 155. 156. 166. 288. 312. 353. 394. *bis*. 622. 684.
HIGINUS *not.* 340.
HILARIUS *not.* 684.
HIPPOCRATES. 188. *ill.* 130. 132. 133. 137. 138. *ter*. 139. 141. *vind.* 133. 138.
HOLSTENIUS Lucas. XXVI. *col.* 1. *not.* 324.
HOLTHENUS Eduardus *laud.* 370.
HOMERUS. 8. *plur.* 9. *plur.* 10. *plur.* 11. 12. *bis*. 18. 24. *bis*. 29. 55. 56. 60. 163. 186. 191. 199. 219. 326. *bis*. 348. 351. 353. 355. 356. 363. *quat.* 364. *bis*. 365. 367. *plur.* 368. *plur.* 370. 371. *plur.* 379. *ter*. 382. 423. 439. *plur.* 473. 490. 507. 513. 567. 615. 629. 630. 682. *ter*. 697. XIII. *col.* 1. XVI. *col.* 2. XIX. *col.* 2. *illuſtratur.* 13. 14. 18. 25. 50. 55. 57. 58. 59. 83. 120. 153. *bis*. 173. 181. 199. *bis*. 212. 218. *plur.* 220. 222. *plur.* 223. 228. *ter*. 233. 283. 284. *ter*. 285. *plur.* 286. *plur.* 288.

ter. 297. *bis*. 298. *plur*. 299. *plur*. 305. & ſeqq. *plur*. 339. *ter*. 340. 350. 351. *bis*. 357. *plur*. 358. 359. *bis*. 360. *ter*. 361. 369. *plur*. 370. 384. & ſeqq. 385. *bis*. 396. 400. *bis*. 471. 483. 510. 550. 552. 553. 557. 558. *plur*. 593. *bis*. 603. 614. 621. 622. *ter*. 633. 635. 645. *plur*. 722. 723. 724. 725. XX. *col*. 2. *vindicatur*. 51. *quat*. 58. 305. 306. *bis*. 383. & ſeqq. 671. 684. 723.

HORAPOLLO. 29.

HORATIUS. 4. 12. *ter*. 31. *plur*. 35. 42. 83. 110. 111. 123. 124. *bis*. 162. 192. 227. 247. 343. 446. 666. 668. 687. *ill*. 25. 131. 141. 169. *plur*. 170. 205. 248. 298. 547. 703. 705. XV. *col*. 1. & 2.

HOTOMANNUS Anton. 443.

HVETIVS Petr. Daniel. 621. 644.

HVOO Hermannus *not*. 163. 243. 244. 248.

I

JACOBUS Apoſt. *ill*. 480.

JACOBUS a Vorag. *not*. 90.

JAMBLICUS. 381. 555. *ill*. 512.

JAMESIUS *not*. 134.

JANNONIUS Petrus *not*. 719.

JANNUCIUS Æmilius *laud*. 568.

JEREMIAS. 28. 45. *ill*. 40. 42. 229.

INSCRIPTIONES Græcæ *illuſt*. vel *ſuppl*. 147. *binæ*. 148. 149. 296. 297. 373. 412. & *ſeqq*. 426. 438. *binæ*. 470. *binæ*. 471. 472. 473. 474. *binæ*. 475. 476. 478. 487. 504. 506. 507. 516. *binæ*. 519. 523. 524. 525. 527. 528. 530. 536. *binæ*. 537. *plures*. 550. 608. 609. 612. 619. 620. 623. 632. 638. 642. 644. *ternæ*. 646. 647. 648. 651. 653. 654. 658. 659. 672. *ternæ*. 673. 697. 712. XXIV. *col*. 1. & 2. XXV. *col*. 2. XXVI. *col*. 1. *ib*. *col*. 2. *not*. 507.

INSCRIPTIONES Latiares. 65. 148. 378. 506. 541. 632. *ill*. 88. 104. *binæ*. 154. 172. 179. 194. 245. *binæ*. 247. 248. 249. *plurimæ*. 150. *plurimæ*. 251. *binæ*. 296. *plures*. 372. 374. 401. 420. *binæ*. 430. 431. 436. 451. 453. *binæ*. 464. 505. 519. 528. 537. 541. 542. *plures*. 543. *binæ*. 547. 548. *binæ*. 644. 650. 651. 652. 656. 660. 662. 681. 687. 699. II. XVI. *col*. 1. XXIII. *col*. 2. XXVIII. *col*. 1. *ib*. *col*. 2. *not*. 153. *rejiciuntur*. 429. 430. *binæ*. 432. *binæ*. XXIII. *col*. 1. & 2.

INSTITUTIONES JUSTINIANI libri *ill*. 114. *bis*. 115. 116. 122.

INTERPRES Chaldæus Sacr. Scrip. *laud*. 319.

INTERPRES Latinus Sacr. Script. *laud*. 45. *not*. 42. 44. *ter*. 45. 131. 229. 231. *ter*. 402. *ter*. 725.

INTERPRES Syrus, ac Arabicus Samuelis. *laud*. 353.

INTERPRETES Homeri *not*. 18. 56. 173. 199. 212. 645.

INTERPRETES legum *not*. 171.

INTERPRETES Lucretii *laud*. 282.

INTERPRETES LXX. 7. 157. 350. *laud*. 318. 353. 382. 394. *ter*. *not*. 42. 44. *ter*. 152. 229. 288. 402. 622. 725.

JOANNES Antioch. *ill*. 583.

JOANNES Diaconus *ill*. & *vind*. 633. 690.

JOANNES Evang. 103. 555. *bis*. *ill*. 230. *bis*. 231. 235. 236. 402. 403. 552. 696.

JOBUS *ill*. 43. 188. 325.

JONSIUS Joannes *not*. 161.

JORDANUS Fabius. 440. 660. *laud*. 662.

JOSEPHUS Hebræus. 41. 345. *ill*. 590. *laud*. 320. *not*. 682.

JOVIUS Paullus *not*. 405.

ISÆUS *ill*. 537. 597.

ISAIAS *ill*. 25. 43. 44. 45. 237. 402. 622.

ISIDORUS. 81. *ill*. 86. 112. 113. 223. *not*. 14. 247.

JUBERTUS Laurent. *not*. 574.

JULIANUS Aug. XIII. *col*. 1. *not*. 552.

JULIANUS Jo. Berardinus *laud*. 420.

JULIUS Cæſar *ill*. 353.

JULIUS Firmicus. 401.

JUNGERMANNUS Gothofredus. 20. 156. 360. 596. *laud*. 106. XVII. *col*. 1. *not*. 188. 389.

JUNIUS Franc. 390. *laud*. 354. 547. 551. 695. *not*. 234. 354. 377. 396. 397. 546. 547. 669. 695.

JUNIUS Hadrianus. 38.

JUSTINIANUS Imp. *laud*. 166.

JUSTINUS. 400. *ill*. 584. *not*. 61. 62. *vind*. 62.

JUSTINUS Martyr. 314. *ill*. 219. 220. XXII. *col*. 2.

JUVENALIS. 19. 84. 101. 109. 123. 191. 678.

Digitized by Google

678. ill. 92. 112. 125. 133. 156. 171. 248. 259. 260. 264. 277. 278. 401. 460. *quater.* 501. 678. *not.* 21. *vind.* 117. & ſeqq. 169. 231. 246. 249.

K

KALENDARIUM Neapolitan. marm. 533.
KEILIUS Joannes *not.* 295. 337.
KIFFLETIUS. 377.
KIRCHERUS Athanaſius. 377. *not.* 650.
KIRCHMANNUS Joan. 250. *laud.* 695. *bis.* 700. *not.* 701.
KUHNIUS Joachimus. 596. *laud.* 599. 667. *not.* 187. 188. 189. 236. 389. 472. 584. 661. XXII. *col.* 1.
KUSTERUS Ludovic. 21. 24. 564. *laud.* 23. 498. 513. *not.* 18. 190. 300. 600. 669.

L

LABEO *laud.* 171.
LACTANTIUS *laud.* 312. *not.* 319.
LAMBECIUS Petrus. 32.
LAMBERTUS Cæſar *laud.* 505.
LAMBINUS Dionyſius *laud.* 483.
LAMIUS Joannes *laud.* 103.
LAMPRIAS. 309.
LANGUS Joannes. *not.* 220.
LASENA Petrus. 421. 428. 463. 592. 653. *laud.* 587. 654. 662. 710. *not.* 413. 416. 440. 453. 456. 500. 538. 561. 571. 574. 575. 581. 586. 587. 611. 615. 654. 674. 675. 685. 687. XVI. *col.* 2.
LENNEPIUS Jo. Daniel *laud.* 118.
LEVITICI liber *ill.* 219. 318. *bis.* 567.
LEUNCLAVIUS Joan. 336. *not.* 422.
LIGORIUS Pyrrhus *not.* 432. & ſeqq.
LINDENIUS Jo. Antonides, vide Vanderlindenius.
LIPSIUS Juſtus *laud.* 101. 249.
LIVIUS. 30. 63. 255. 352. 370. 482. *ill.* 124. 170. 450. 456. 585. *not.* 450. *vind.* XXIII. *col.* 2.
LONGOLIUS Daniel. 180. *laud.* 131. *not.* 177.
LUBINUS Gilhardus *laud.* 278.
LUCANUS. 590. *ill.* 165. 223.
LUCAS Evang. 350. 622. *ill.* 102. 318. *bis.* 230. *bis.*
LUCIANUS. 6. *bis.* 393. 694. *ill.* 56. 57. 182. 237. 238. *bis.* 243. 244. 245. 509. 511. 551. 577. 610. XVII. *col.* 2. XVIII. *col.* 1. *not.* 57. 59. 77. 153. 716. XVI. *col.* 2. *vind.* XVIII. *col.* 1.
LUCRETIUS. 373. *ill.* 25. 199. 282. *bis.* 397. 506. *vind.* 423.
LUTIUS de Sangro *laud.* 652.
LYCOPHRON. 416. 674. 676. & ſeqq. *ill.* ab ad 686. *vind.* 683. 685. *bis.*
LYDUS Joann. 611.

M

MACHABÆORUM libri *ill.* 228. 590.
MACHONIS verſus *illuſtr.* & *vind.* 158. & ſeqq.
MACROBIUS. 255. 711. *ill.* 673. 674. *ter.* *not.* 622. 674.
MAFFEJUS Scipio *laud.* 406. 420. *not.* 640.
MAJELLUS Januarius *laud.* 691.
IL MALMANTILE. 389.
MAMACHIUS Thomas. 88. 296. 345. 377. *laud.* 90. 696. *not.* 87. 90.
MANETHO. 724.
MANGEY Thomas *laud.* XX. *col.* 1.
MANUTIUS Aldus. 43. *excuſat.* 22. *not.* 190. 222. 310. 681.
MANUTIUS Paullus. 452. 455. e461. 570. *not.* 169. 461. 569. XXX. *col.* 2.
MARCUS Evang. 7.
MARIUS de Calaſio. 220. 221. 350.
MARKLANDUS *not.* 92. 551.
MARSHAMUS Joann. *not.* 334.
MARTIALIS 4. *bis.* 7. 8. 12. *bis.* 40. 70. 84. 111. 281. 380. *ill.* 86. *bis.* 92. 101. 113. *quater.* 123. 127. 139. 169. 171. 178. 180. 182. 242. 244. *plur.* 246. 247. *ter.* 252. 278. *bis.* 279. *ter.* 288. 401. 546. XV. *col.* 2. *bis.* *not.* 153. 256. *plur.* 282. *plur.* 283. *bis.* 373. *vind.* 183.
MARTIANUS Capella *ill.* 423.
MARTINIERIUS. XXIV. *col.* 2.
MARTINUS Emmanuel *laud.* 434. 549. *not.* 550.
MARTINUS Nicolaus *laud.* 335.
MARTYRUM acta *ill.* 173. vide ACTA
MASORETHÆ *not.* 229.
MATTHÆVS Evang. 7. *ill.* 301. 303. *bis.* 366.
MAURUS Theophilus *laud.* 682. XXVIII. *col.* 2.
MAXIMUS Tyrius *ill.* 91. 141. 501. 551. *vind.* 92.

Digitized by Google

MAZOCHIUS Alexius. *19. 27. 46.* 123.229. 243.431. 434. 435. 485. 540. 544. 547. 573. 633. 671. 721. XXXVI.*col.*2.
*Laud.*15.46. 50. 82. 90. 113. 117. 121. 186. 227.228.265.269.271.286.287. 289. 320. 338. 348. 353. 382. 404. 406. 411. 412. 420. 421. 424. 425. 428. 429. 432. 436. 440. 446. 451. 457. 465. 468. 488. *bis*. 503. 533. 535. 541. 544. 553. 555. 564. 567. 573. 582. 592. 611. 621. 638. 646. 653. 691. 721. I. XVI. *col.*2. XXIV. *col.*1. XXVIII. *col.*1. XXXI. *col.* 2. XXXVII. *col.* 1.
Not. 40. *bis*. 41. 45. 46. 50. 58. 82. 83. 93. 113. 152. 165. 186. 195. 189. 200. *bis*. 218. 219. *ter.*221. *bis.* 227. 228. *bis.* 233. 234. *bis*. 243. 245. 246. *bis*. 248. 254. 258. 269. 270. 271. 278. 286. 289. 301. 302. 303. 314. 317. 320. 338. 349. *plur.* 350. *bis*. 351.*bis.* 352. *bis.* 353. *bis.* 366. *bis*. 370. *ter.* 379. 381. 382. 413. *plur.* 414. *ter.*415. 416. 417. 418. 419.*bis.*420. *bis.* 421. *ter.* 423. 424. 425. *bis.* 427. *bis.* 428. 429. *bis.* 430. *bis.*431. 432. 433. *bis.* 434. 435. *bis*. 436. 437. 439. 440. 442. 443. *bis*. 444. 445. 446. *bis.*447. *bis.*448. *bis.* 449. *bis.*452. 453. 456. 457. 460. 463. 464. 465. 466. 468. 469. *bis*. 487. 488. *bis.* 490. 491. 492. 493. 496. 498. 499. 509. *bis.* 510. 511. *bis.*512. 515. 518. 519. 520. *bis.* 522. *bis.* 523. *bis.* 525. 532. 535. *plur.* 537. 538. 540. *bis*. 541. 543. 545. 553. 555. 559. 567. 572. 574. 582. 587. 590. 592. 593. 600. 602. 606. 608. 611. 615. 617. 621. 627. 629. 630. 632. 633. 638. 653. 654. 658. 671. 673. 687. 689. 691. 696. 698. 699. *ter.* 700. 710. 717. 721. 722. III. V. *bis*. VI. XVII. *col.* 1. *bis.* XX. *col.*2. XXII. *col.*2. XXV. *col.*2. XXVI. *col.* 2. XXIX. *col.*2. XXXV. *col.* 1. XXXVII. *col.*1. XXXVIII. *col.* 1. & 2. *plur.* XXXIX. *col.* 1. & 2.
MEDIOBARBUS Franciſcus. 469.
MENÆA *ill.* 301. & ſeqq.
MENAGIUS Ægidius *laud.* 235. 702. *not.* 75. 339. *bis.* 501. 675.
MENETRIERIUS Claud. Franc. *not.* II.
MENOLOGIUM Baſilii *ill.* 302.
MERCERUS Joannes. 649.
MERCURIALIS Hieronymus *not.* 574. 575. 580. 581.
MESSERIUS Gregorius *not.* 507. *excuſatur.* XXIV. *col.* 1.
MEURSIUS Joan. 389. 390. *not.* 683.
MINUCIUS Felix *laud.* 312.
DE MIRO Jo. Baptiſta *not.* 685.
MISCHNA *not.* 187.
MŒBIUS Joannes *not.* 337.
MOINEUS Stephanus *not.* 187.
MONTFAUCONIUS Bernardus. 14.15.32.80. 191. 266. 355. 364. 365. 368. 730. 735. *laud.* 330. 735. *not.* 190. 193. 194. 195. 196. 200. 201. 323. 326. 327. 328. 348. 531.650.
MORELLIUS Andreas. 262. 328. 329. 408. 436. 469. 523.
R. MOSCHE *not.* 187.
MOSES *ill.* 42. 45. 325.
MURATORIUS Ludov. 14. 249. 250. 251. 433. 520. 542. 738. XV. *col.*1. *laud.* 689. *not.* 434. 439. 540. 550. 654.
MYTHOLOGICA opuſcula: eorum interpretes *laud.* 368.

N

NAZIANZENUS *ill.* 172.
NEHEMIA *ill.* 382.
NEPOS. 63. *ill.* 204. 546.
NICÆNUM II. XIV. *col.*2.
NICANDER *vind.* 21.
NICASIUS Claudius. 684.
NONIUS Marcellus. 7. *ill.* 178. XXXIX. *col.* 2. *not.* 564.
NONNUS. 9. *bis.* 10. 354. 355. 356. 358. *bis.* 365. 368. 369. 682. *ill.* 339. *bis.* 347. 348. *bis*. 356. *bis.* 359. 360. *bis*.
NORISIUS Henricus. 611. *laud.* 646.
NOVELLÆ Juſtiniani *ill.* 116. XV. *col.*2.
NUMENIUS *ill.* 325.

O

OBRECHTUS Ulricus *laud.* 513.
OBSOPŒUS Vincentius *not.* 22. *bis.*
OLEARIUS Godfridus *not.* 493. 496. 498. 499. 509. *bis*. 511. 513. 701. XXV. *col.* 2.
OLYMPIODORUS Platonicus *ill.* 136.
OPPIANUS. 611.
ORIGENES. 154. 166.
ORPHEUS. 354. 355. 358. 365. *ter.*368. 369. 370. 371. *ill.* 354. 356. 359. 682.
ORTELIUS Abraham. *laud.*420. 566.

D'OR-

D'ORVILLIUS Philip. 19. 53. 67. 354. 420. 480. *laud.* 126. 147. 167. 208. 238. 287. 300. 364. 365. 366. 371. 386. 438. 481. 496. 511. 524. 551. 611. 654. 701. XXIV. *col.* 2. *not.* 147. 148. 149. 179. 238. 285. 299. 300. 354. 365. 371. 439. 481. 512. 551. 654.

OUDENDORPIUS Franciſcus *not.* 223.

OVIDIUS. 3. 31. 111. *bis*. 122. 133. 195. 227. 255. 356. 358. *bis*. 365. 370. *bis*. 732. *ill.* 95. *plur.* 96. *plur.* 97. 98. 99. *plur.* 100. *bis.* 103. *bis.* 119. 127. 131. *bis.* 140. 169. 244. *bis*. 256. *quater.* 281. *quater.* 283. 313. *bis*. 319. 356. *bis*. *not.* 24. 340.

P

PACIAUDUS Paullus. 149. *laud.* XXVI. *col.* 2.

PALÆPHATUS *not.* 340.

PALLADIUS Andr. 469. *laud.* 619.

PALMERIUS Jacobus *laud.* 629. 689.

PANDECTARUM libri. 28. 121. 131. *bis.* 172. 180. 246. 263. *ill.* 81. 111. 112. *ter.* 113. 116. 117. 121. 134. 136. 171. *plur.* 178. 179. *bis*. 194. 195. 260. 261. *legg. bene multæ*. 308. 398. 404. 546. 547. *ter.* 548. 585. *vind.* 121. 178. 245. 246. 250. 251. 253. & ſeqq. 397. & ſeqq. 433. 654.

PANELIUS Alex. Xaverius *laud.* 156. *not. ibid*.

PANVINIUS Onuphrius. XXVIII. *col.* 2.

PAPPUS Alexandr. *laud.* 735.

PARACELSUS. 343.

PARALIPOMENΩN liber *ill.* 157. 303. 402. *bis*.

PASINUS Joſephus. XVII. *col.* 2.

PASOR Georgius. 446. 552.

PASSERIUS Jo. Bapt. 353. 370. 377. *laud.* 133. 330. 405. 406. 700. 701. 718. 724. 736. *not.* 295. 325. 330. 345. 348. *bis*. 718.

PASSIONEUS Cardinalis *laud.* 296. 307.

PATERCULUS *ill.* 4. 47. 450. 543. 545. 547.

PATINUS Carolus. 408. *laud.* 342. *not.* 262. 344.

PAULLI receptarum ſententiarum libri. 360. 398. *ill.* 112. 113. 117. 119. 126. 171. 265. 546. *vind.* 125.

PAULLUS Apoſt. XVIII. *col.* 2. *ill.* 131. *bis.* 175. 176. 187. 303. *bis.* 446. 480.

PAUSANIAS. 35. 36. 378. 505. 555. *plur.* 612. *plur.* XX. *col.* 2. XXVI. *col.* 1. *ill.* 472. 513. 548. 550. 552. *plur.* 578. 584. 652. *bis*. 661. 662. 663. XVIII. *col.* 2. XXII. *col.* 1. XXVII. *col.* 1. *vind.* 38. *bis*. 235. 336. XXII. *col.* 1.

PAWIUS Cornel. 19. 37. *bis*. *laud.* 611. *not.* 181.

PAUVIUS Felix *laud.* III.

PEIRESCHIUS *laud.* 330.

PELLETIERIUS *not.* 731.

PEREGRINIUS Camillus. 428. *laud.* 443. 454. 589. *not.* 421. 429. 437. 448. 456. 457. 538. 561. 564. 589. 633. 654. 674. 675. 680. 685. 718.

PERIZONIUS Jacobus. 135. 368. *laud.* 137. 301. 494. [illegible] 511. 669. 695. XX. *col.* 2. [illegible] 64. 174. 300. 301. *bis*. 362. 441. [illegible]2.

PERRAULTIUS *not.* 735.

PERROTTUS Nicolaus *not.* 684.

PERSIUS. 31. 75. 93. 162. *ill.* 168. *bis.*

PERTUSIUS Franciſcus *laud.* 451.

PETAVIUS Dionyſius. 570. *laud.* 146. *not.* 20. 145. 295. 571.

PETITUS Alexander *laud.* 643.

PETITUS Samuel. 470. *laud.* 689. *not.* 385. 388. 393. 470. 580. 629.

PETRONIUS. 7. 8. 156. *bis*. 180. 395. 515. 705. *ill.* 13. 103. 139. 177. 362. *bis*. 363. *bis*. 377. 404. 703. *ter*. 704. *plur.* 706. 707. 708. 709. & ſeqq. *vind.* 206. 362.

PETRONIUS Ludovicus. 463. 470.

PETRUS Alexandr. *ill.* 321.

PETRUS de Natal. 90.

PETRUS Diaconus. 738.

PHÆDRUS. 272.

PHILASTRIUS *not.* 331. 332.

PHILO. 345. XX. *col.* 1.

PHILOSTRATUS. 363. 418. 499. 544. 555. 593. 716. 721. *ill.* 310. 362. ab 489. ad 515. 551. 701. *bis. vind.* 493.

PHLEGON. 646.

PHOCYLLIDES. 371.

PHOTII excerpta. 245.

PINDARUS. 326. *bis.* 364. 365. 367. 370. *ill.* 289. 360.

PIGNORIUS Laurentius. 79. 246. 377. *not.* 179. 180. 183.

PISIDES *laud.* 733.

PITISCUS Samuel. 414. *not.* 106. 118. 170. 244.

Digitized by Google

244. 359. 383. 398.
PLATO. 9. 238. 356. 554. *ill.* 91. 135. *bis.* 173. 509. 577. 582. 605. 606. XXVII. *col.* I. *not.* 622. *vind.* 583. 606. XXVII. *col.* 2.
PLAUTUS. 8. *bis.* 12. *ill.* 83. 90. *bis.* 93. 94. 141. 144. 145. *bis.* 156. 169. 177. 288. *bis.* 394. 404. 501. 584. 585.
PLINIUS junior. 180. 255. 417. *bis.* 497. 521. *ill.* 86. 100. *bis.* 101. 102. *bis.* 105. *bis.* 131. *bis.* 177. *bis.* 255. 263. *bis.* 276. 282. 422. 546. *bis.* 564. 568. 570. 582. 587. XXXII. *col.* I.
PLINIUS ſenior. 4. 7. *bis.* 8. 30. 38. 41. 55. 82. 143. *bis.* 205. 255. 251. 358. 376. 377. *bis.* 401. *bis.* 454. 477. 481. 520. 567. 588. 590. 64[illegible] *ill.* 139. 143. 144. 156. 199. 287. 395. 403. 444. [illegible] 546. *bis.* 548. *bis.* 589. 651. 734. [illegible] *not.* 59. 60. 120. 233. 567. 602. *vind.* 198. 403.
PLUTARCHUS. 13. *bis.* 30. 590. 610. 644. *ill.* 24. 41. 105. 132. 135. 165. 174. 178. 196. 203. 204. 400. *bis.* 498. 509. 552. *bis.* 586. 589. 643. 663. 664. 668. 670. 674. XIII. *col.* 2. *not.* 54. *bis.* 153. 204. 716. *vind.* 132. 178. 309. 310. 580. XIV. *col.* I. XXVI. *col.* 2.
POLITIANUS Angelus. 65. *not.* 59. 582.
POLLUX. 6. 14. 50. 55. 60. 73. 75. 78. 164. 166. 206. 365. 368. 388. 500. 576. 653. XXIV. *col.* 2. *ill.* 84. 106. & ſeqq. 141. *quater.* 142. 144. 156. 187. 188. *bis.* 189. 191. 192. *ter.* 194. 199. 232. *ter.* 336. *ter.* 356. 359. 390. 510. 511. 595. 597. 598. 668. XXXII. *col.* 2. *not.* 70. 71. 604. 724. *vind.* 105. 106. 164. 187. 188. 189. 245. 389. 470. 551. 552. 556. 593. 595. 641. 667. 669.
POLYBIUS. 63. 117. *ill.* 42.
POLYENUS. 555.
PONTANUS Janus. 662. 682.
PORPHYRIUS. 615. *ill.* 324. 325. XIX. *col.* 2. *vind.* 324. 325.
POTTERUS Joan. 692. *laud.* 621. 655. *bis.* 696. *not.* 175. 191. 580. 676. 683. *vind.* 671.
PRICÆUS Joannes. 7.
PROCLUS *ill.* 332.
PROCOPIUS *ill.* 422.
PROPERTIUS. 4. 227. 440. *ill.* 94. *bis.* 103. 169. 585. 665. 707. XXXVI. *col.* I.
PRUDENTIUS *ill.* 88. 89. *laud.* 312.
PSALMORUM liber. 44. *ill.* 188. 237. 404. *vind.* 318.
PTOLEMÆUS. 724.
PTOLEMÆUS Franc. *not.* 128.
PUBLIUS Syrus. 397.

Q

QUINTILIANUS. 249. *ill.* 85. 86. 88. 171. *bis.* 176. *ter.* 260. 304. 320. 363. *vind.* 85.
QUINTUS Calaber. 355. *quater.* 356. 360. 371.
QUIRINUS Cardinalis *laud.* 351. 406.

R

RAPHAEL Urbinas pictor *not.* 38.
RAYNAUDUS Theoph. *laud.* 300.
REGUM libri. 44. *ill.* 237. 402.
REIMARUS Hermannus Samuel. 416. *laud.* 335. 418. 423. 441. 477. 520. 535. 566. 568. 583. 589. 647. 661. 702. 714. X. XII. XIX. *col.* 2. *not.* 308. *bis.* 324. 335. 336. 398. 423. *bis.* 441. 459. 460. 477. *bis.* 544. *bis.* 561. 566. 568. 589. 605. XX. *col.* I. XXXII. *col.* I.
REINESIUS Thomas. 65. 251. 429. 502. 519. 539. 541. 593. 611. 647. 648. 659. 671. 712. *laud.* 512. 540. 645. 654. 655. XXIX. *col.* I. *not.* 180. 249. *plur.* 250. 251. 381. 429. 430. 440. 512. 513. 527. 528. 592. 608. 653. 654. 656. *bis.* 671. 712. 713. 714. *non ſemel.* 715. XXII. *col.* 2. XXIX. *col.* 2. *vind.* 522. 523.
REITZIUS Fredericus *laud.* 577. *not.* XVII. *col.* 2. XVIII. *col.* I.
RELANDUS Hadrianus. 350. 521. *laud.* 522. *bis.*
RHAPSODI Homerici *not.* 51.
RHODIUS Joannes *laud.* 142.
RIGALTIUS Nicolaus *laud.* 278.
RITTERSHUSIUS Georgius *not.* 611.
RIVETUS Andreas *laud.* 311.
RONCA Dominicus *laud.* 262.
RUINARTUS Theodoricus. 700.

S

SALIERIUS *not.* 294. 310.
SALLENGRIUS Albertus Henricus. 544.
SALMASIUS Claudius. 7. 21. 40. 51. 77. 80.

Digitized by Google

80. 65. 90. 103. 165. 200. 201. 212. 343. 352. 366. *bis*. 373. 396. 398. 417. 433. 440. 593. 612. *bis*. 647. 672. XVII. *col.* 2. XVIII. *col.* 2. *laudatur*. 24. 41. 45. 82. 99. 101. 104. 117. 120. 122. 125. 140. 218. 235. 262. 263. 288. 337. 342. 357. 358. 367. 379. 500. 537. 592. 594. *ter*. 601. 602. *bis*. 604. 606. 610. 646. 661. *bis*. 715. III. XVI. *col.* 1. *notatur*. 20. 24. *bis*. 73. 85. 114. 115. 118. *bis*. 119. *bis*. 120. *plur*. 122. 123. 125. *bis*. 141. 170. 180. 190. 197. *bis*. 198. 199. 203. 206. 225. 254. 258. 270. 279. 280. 295. 337. 352. 368. 379. 395. *bis*. 397. 398. *plur*. 399. *bis*. 501. 508. 592. 597. 599. *bis*. 600. 602. 604. 611. 627. 633. 688. 707. XXX. *col.* 2. XXXI. *col.* 1. & 2.

SALLUSTIUS. 195.

R. SALOMON *not.* 158.

SAMSON Nicolaus *not.* 351.

SANNAZARIUS Jacobus. 207. 682. *laud.* 677. 678. *not.* 223. 651.

SAPIENTIÆ liber *ill.* 303. 307. *not.* 295. 333. 397. 611. 628.

SARNUS Matthæus *laud.* XI.

SAUBERTUS Joannes *laud.* 640.

SCACCHUS Fortunatus. 4. 6. 7. 11. *laud.* 4. *bis*. 640.

SCALIGER Joſephus. 404. 699. *laud.* 499. *not.* 295. 333. 397. 611. 628.

SCALIGER Julius *not.* 734.

SCAPULA Joannes *not.* 73.

SCHMIDIUS Eraſmus *laud.* 687.

SCHOETTGENIUS Chriſtianus *laud.* 186. *not.* 231. 251.

SCHOLIA brevia in Hom. 8. 12. 369. *ill.* 219. *laud.* 18. 153. 181. 283. 285. 297. 340. 358. 367. 510. 558. *not.* 56. 57. 298. 369. 375. 385. 722.

SCHOLIASTES Apollonii *ill.* 348.

SCHOLIASTES Ariſtoph. 555. 694. XXI. *col.* 2. *laud.* 141. 688. *not.* 54. 66. 192. 687. 689. XXI. *col.* 2.

SCHOLIASTES Pindari *ill.* 687. *not.* 687.

SCHOTTUS Andreas. 435. *not.* 435.

SCHULTINGIUS Antonius. 76. 117. 709. *laud.* 113. XIV. *col.* 2. *not.* 115. 121. 125. 254.

SCOTTUS Gaſpar *not.* 336.

SCWARTIUS Gotl. 80. *not.* 225.

SELDENUS Joannes. 303. 308. 312. 335. 629. *laud.* 294. 295. 313. 316. 505. *not.* 295. 296. *bis*. 308. 309. 310. 311. 312. 314. 316. 323. 330. 331. 332. *bis*. 334. 337. XIX. *col.* 1.

SENECA. 122. 227. 377. 497. *bis*. 538. 574. *ill.* 84. 86. 100. 101. *ter*. 102. *bis*. 134. 177. *plur*. 198. 259. 260. 282.

SENTENTIARUM receptarum Paulli J. C. libri, vide, PAULLI receptarum ſententiarum.

SERAUS Franciſcus *laud.* 15. 134.

SERRANUS Joannes *not.* XIII. *col.* 2. XXVII. *col.* 1.

SERSALIUS Antoninus Cardinalis *laud.* 532. 618.

SERVIUS. 7.

SERVIUS Petrus. 4.

SEXTUS Empiricus *not.* 338.

SIDONIUS Apoll. *vind.* 20.

SIGLERUS. 147.

SILIUS Italicus 358. *ter*.

SIMONII noſtrates typographi *laud.* XI.

SISENNA. 564.

SOLIMENIUS Franciſcus *laudatur*. 38. *&* *notatur*. *ib.*

SOLINUS *ill.* 548.

SOLON *ill.* 579.

SOPHOCLES *ill.* XVII. *col.* 2.

SOZOMENUS. 555. *ill.* 89. 509.

SPANHEMIUS Ezechiel. 221. 289. 329. 413. 452. *laud.* 191. 342. 357. 365. 368. 369. XIII. *col.* 1. *not.* 192. 343. 344. *bis*. 365. 366. XIII. *col.* 1.

SPARTIANUS *not.* XXXVII. *col.* 2.

SPINELLIUS Joſephus Cardinalis *laud.* 268. 637. 638.

SPONIUS Jac. 249. 537. 463. 598. 671. *not.* 242.

STANLEJUS Thom. *laud.* 651.

STATIUS. 4. 355. 358. 416. *bis*. 419. *bis*. 477. 489. 574. 590. 629. *bis*. 679. 685. 712. *ill.* 200. 282. 352. 416. 436. 445. *bis*. 450. 457. 458. *plur*. 459. 460. 465. *ter*. 466. *quater*. 467. *quinq.* 468. *bis*. 481. 482. 490. 491. 493. 496. 502. *bis*. 503. 514. 533. 587. 615. & ſeqq. 616. & ſeqq. 618. 620. 634. 680. 704. 717. *not.* 153. *vind.* 679.

STEPHANUS Byzant. 419. 674. *laud.* 496. 499.

499. *not.* 477.
STEPHANUS Henr. 4. 6. 7. *bis*. 54. 55. 77. 156. 165. 236. 360. 667. XXVI. *col.* 1. *laud.* 14. 58. 59. 214. 361. XVII. *col.* 2. XXVI. *col.* 2. *not.* 18. 20. 23. *bis*. 45. 76. *bis*. 91. 162. *bis*. 164. 189. 197. 199. 212. 215. 310. 347. 381. 558. 559.
STEPHANUS Paullus *laud.* 163.
STEPHANUS Robertus *not.* 259. 419.
STOBÆUS. 439.
STRABO. 51. 350. 351. 390. 419. *plur.* 457. 465. 476. *bis*. 477. 490. *bis*. 496. 499. 502. 514. 525. 554. *plur.* 556. *bis*. 567. *bis*. 593. 629. 678. 682. *ill.* 363. 417. *ter.* 422. *ter*. 423. 436. 437. 443. 445. *bis*. 446. *bis*. 448. *bis*. 449. *bis*. 481. 483. 494. *bis*. 562. *notatur* 312. 485. 499. *bis*. 500. *bis*. 562. 587. 589. 590. *bis*. 609. 610. 622. 647. 655. *vindicatur*. 411. 421. 422. 444. & ſeqq. 447. 448. 495. 563. 564. *plur.* 565.
STRATONIS diſtichon *ſanatur*, & *illuſtratur*. 280.
STUSSIUS Chriſtianus *laud.* 344. *not.* 345.
SUETONIUS. 8. 12. 41. 45. 64. 65. 138. 168. 329. 396. 404. 409. 410. *ter*. 415. *ter*. 476. 477. 493. 702. *illuſtr.* 41. 88. 100. 105. *ter*. 112. 118. 167. *bis*. *& ſeqq.* 270. *plur.* 176. 178. *plur.* 244. 259. 313. 373. 383. 401. 459. 466. 498. 499. 538. 582. XXVI. *col.* 2. XXXI. *col.* 2. *vindicatur*. 118. 377. 477. *ter*. 480. 482. *bis*. 483. 545. *plur.* 546. 548. *bis*. 571. 572. 641. 645. 661.
SUICERUS Joan. Gaſpar. 528. 552. *laud.* 300. *not.* 300. 303.
SUIDAS. 6. 7. 18. 404. 437. 555. 576. *ill.* 24. 156. 583. 594. 599. 600. 668. *not.* 190. 552. 604.
SURRENHUSIUS Guil. *not.* 187.
SYLBURGIUS Fridericus *laud.* 564. *not.* 236. 584. 661.
SYMMACHUS, ſanct. lib. interpres *not.* 229.
SYMMACHUS Q. Aurelius. 488. *illuſtratur pluries*. 718. & ſeqq. *laud.* 106.
SYNAXARIUM *not.* 13.

T

TACITUS. 430. 459. 477. 498. *bis*. 538. 619. *ill.* 131. 309. 313. 314. 545. *bis*. 548. 562. 582. 586. 702. 705. 706. XVI. *col.* 1. *bis*. *notatur*. 319. 533.
TERENTIUS. 294. 411. XXIV. *col.* 2. *ill.* 139. 177. *bis*. XV. *col.* 2. *bis*. XVII. *col.* 2.
TERTULLIANUS *illuſtratur*. 321. *bis*.
THEMISTIUS. 11. 570. *ill.* 76. *bis*. 145. 340. 581. XIV. *col.* 2. *laud.* 571. *not.* 571. *bis*. XVI. *col.* 2. *bis*. *vind.* 145. 571.
THEOCRITUS. 6. 7. 355. 364. 371. 375. XIX. *col.* 1. *ill.* 299.
THEODORETUS. 33. 176. *ill.* 89. 600. 653.
THEODOTIO *laud.* 154.
THEOGNIS *illuſtr.* XIII. *col.* 1.
THEOPHILACTUS Antioch. *not.* 318.
THEOPHRASTUS. 6.
THUCYDIDES. 553. *ter*. 554. *ter*. 556. 695. XXVI. *col.* 1. *ill.* 53. 54. 220. 441. 494. 506. 511. *vind.* 556.
TIBULLUS. 8. *bis*. 146. 326. 390. *ill.* 96. 245. 282. 313.
TILLEMONTIUS Nanus. 310. 432. 433. 488. 521. 535. *laud.* 525. 583. *not.* 90. 469. 538. 562. 571. 573. 600.
TOBIAS *illuſtratur*. 46. 182.
TORELLIUS Gaſpar *laud.* 474.
TRIPHIODORUS *illuſtratur*. 360.
TROTZIUS. 80. 243. 244. *laud.* 28. 104. 114. *not.* 27. 61. 63. 73. 103. 104. *bis*. 121. 122. 154. 163. 184. 189. 192. 194. 195. 201. 206. 227. 242. 244. 245. 251. 254. 259. 290.
TRUTTÆ fratres *laud.* 451.
TURNEBUS Hadrianus. 8. 588.
TUTINUS Camillus *not.* 690.
TZETZES. 648. *not.* 416. 680. 683. 685.

V

VAILLANTIUS Joannes. 328. *laudatur*. 342.
VALERIUS Max. *excuſatur*. 584. *ill.* 177. *bis*. *not.* 583.
VALESIUS Henr. 452. *not.* XX. *col.* 1.
VALLETTA Franciſcus *laudatur*. 474.
VANDALIUS Antonius. 345. 463. 507. 536. 593. *bis*. 594. 611. *bis*. 648. 665. 671. 724. *laud.* 414. 416. 575. 592. 643. 656. 689. *not.* 252. 491. 537. 574. 576. 580. 592. 627. 648. 671.
VANDERLINDENIUS Joannes Antonides *not.* 130. 133. 137. *bis*. 138. *ter*. 139.
VARRO. 590. 678. *bis*. 732. *bis*. *illuſtratur*

Digitized by Google

tur 448. 602.
VASSALLUS Agnellus *laudatur*. 15.
VATABLUS Franciſcus *not*. 158.
VEENHUSENIUS Joannes. 468.
VENTAPANIUS Carminus *laud*. 472.
VENUTI fratres *laudantur*. 406.
VETTIUS Valens *notatur*. 320.331.
VICTOR Publ. *laud*. 576.
VIRGILIUS. 37. 51. 59. 81. 191. 198. 300. *bis*. 358. *ter*. 365. 375. 476. 482. 629. *ill*. 169. *ter*. 248. 281. *bis*. 359. 379. 396. 705. *ter*. *not*. 285. 299. 557. 558. 567. 680.
VITRUVIUS. 284. 565. *ill*. 359. 399. 547. 575. 581. 585. *laud*. 733. *not*. 575.
ULPIANUS, Demoſtenis enarrator *not*. 579. 580.
ULPIANUS J.C. *ill*. 122. 265. *laud*. 172. *notatur*. 171.
VOCABOLARIO della Cruſca, ſive Plutarchi interpres, quem recitat, *not*. 203.
VOSSIUS Gerardus. 7. 89. 90. 131. 136. 165. 352. 357. 358. 366. 382. 398. 401. 437. XXIV. *col*. 1. *laud*. 164. 188. 203. 639. *not*. 14. 41. 141. 154. 156. 207. 354. 359. 466.
VOSSIUS Iſaacus *notatur*. 164. 71. 234. 598.
URSINUS Fulvius. 4. 328. *laud*. 344. *not*. 23.
WALERUS G. 537.
WALLISIUS Joannes *notatur*. 295.
WALTONUS Brianus *not*. 158.
WESSELINGIUS Petrus 470. 602. *laud*. 595. 599. 629. *bis*. *not*. 74. 470. 580. 629.
WOLFFIUS Chriſtianus *not*. 335. 336.
WOLFFIUS Hieronymus *laud*. 53. 498. *not*.

X

XENOPHON. 176. 555. *ill*. 509. *bis*. 605.
XIPHILINUS. 419. *not*. 418. 423.
XYLANDER Guil. *laud*. 664. *not*. 132. 236. 336. 584.

Z

ZACHARIAS. 555. *illuſtratur*. 228.
ZACHARIAS interpres S. Gregorii *vind*. 710.
ZAVARRONIUS Epiſc. Tricar. *laud*. 503.
ZONARAS. 329. 572. *illuſtratur*. XVIII. *col*. 2.
ZOSIMUS *laudatur*. 342.

Digitized by Google

I N D E X IV.

Vocum Hebræarum, Chaldæarum, & Syrarum.

א

אבן differt ab צור, uti *lapis a rupe*. 221.
אגור, unde *ἀγοράζειν*. 635.
ארמדמות אדמדמורת. 158.
אופז, hinc *apex*. 366.
אזן, unde *anſa*. 358.
אחד, אחדים, *unus*, *uni*, *idem*, *iidem*. 220.
אחור quid. 231.
אל בצרה. 7.
אלב סתר, unde *alabaſter*. pag.7.
אלוף, & אלף, unde *ἀλείφω*. 166.
אנו נשב, unde *ἐννοσίγαιος*. 559.
אנוש, pro Hebræa *ἐμφάσει*, & ſæpe *παρέλκει*. 44.
אני שקט, hinc *ἐνοσίχθων*. 559.
אף, hinc Græcis *ὤψ*. 19.
אתונא, unde *Ætna*. 566.

ב

באר, *puteus*. 44.
בור, *puteus*. 44.
בו שביב, unde *Veſuvius*. 424. 566.
בית כתבן, *domus ſcriptorum* pro *atramentario*. 187.
בכסם אופיר quid in pſ. 402.

ג

גר, ſive חגר, hine Ἕκατος, *Sol*. 621.622.
גורא vox detorta ab Latiari *codex*. 271.
גול, גיל, גילת, hinc *gallus*. 678.
גלדה quid. 14.
גליון, hinc *Clanius*, ſive *Clanis*. 682.
גליון גדול, quid. 44.
גלל eſt *tornatilis*, ſive *pulcher*. 25.
גור, & מגור, an hine *Megaris* inſula prope Neapolim. 352.

ד

דברי אגור בן יקרה, quomodo vertenda. 635.
דוג, & פלל quid. 304.
דיו, *atramentum*. 47.
דלתורת, *pagellæ*, vox Ægyptia. 40.
דגן, *cera*, nunquam pro *ſcriptura*. 42.
דקל, unde eruditiſs. viri educunt *δάκτυλος*, an vox antiqua. 357.
דרבן, hinc *δρεπάνη*, quod multis firmatur. 353.

ה

הבין, unde Ἥβων Neap. numen. 674.
הכהיב, quid inde Jo. Clericus educit, & an bona vox. 568.
הדיוטירת, *idiotæ*, vox Latiaris Rabbinorum. 187.
הל, hinc *Sol*. 207.
הנקד, unde Latini fecere *incus*, *udis*. 394.
הספיר LXX. viri legerunt pro הספר. 152.
הספר, *ſcriptio* potius, quam *ſcriptor*. 156.
הפח male verſum. 44.
הפחם, hinc eſt *Epomeus*, mons Inarimes. 567.
הרגיע פנירת, hinc Ἀργειφόντης, *Mercurius*. 169.

ו

ובאר על הלחורת, vertas, *incide in tabulas*, ideſt *marmoreas*. 44.
ובעצם השמים לטור, his verbis male verſis tum Græce, tum Lat. multa lux. 725.

ז

זרב, an exeat inde Δρέπανον. 349. vox Rabbinica. *ib.*

ח

חולמוס, *calamus*, vox Hebræis peregrina. 40.
חיך, unde *εἰκών*. 552.
חמא פרש, unde *ambroſia*. 9.
חם נור, hinc Κώμυραρος, Jovis epitheton ex Græco lapide nuper eruto. 506.
חרום, vox ſat dubiæ notionis, nec conſtat, an ſit *ſimus*, vel *ſimia*. 567.
חרה קליא, hinc Ἡράκλειον, ſive *Herculæ*.

Digitized by Google

laneum. 566.
חריים, *Arimi* populi, inde *Inarime*. 566.
חרי תרי, *foramen duplex*, hinc *arteria*. 382.
חרט, & חרת, unde *charta* ſecundum Mazoch. 41. 42. vox obſcuritatis plena. 44. 45.
חרטום, hinc Ἄρτεμις. 622. quod etymon firmat Moſes את כל חרטמי מצרים. *ib.*
חרתא ab voce Latiari *charta*. 82.
חתא, ſive החתא, hinc male Clericus extorquet vocem Ἕκατος, *Sol.* 621. 622.
חהלה, unde Græcis ἱππική. 188.
חתרום, κιθάρα, tanquam ex κίθαρος. 40.

ט

טבלא, vox Latina *tabula*. 82.
טוח, verbum non facilis notionis. 302.
טחר, hinc τεῖρος, *ſidus*. 725.
טרף, hinc male Voſſ. educit τράπεζα. 359.

י

יהוה, an id ſanctum nomen unquam uſurparint Chriſtiani. 699.
יריעה, *aulæum*, an *pellis*. 237.
יש, hinc *Iſis*, non vero ab ישש. 644.

כ

כורא, vox Latiaris *codex*. 82.
כיס, an hinc *ciſta*. 156.
כפל quid. 234.
כפרים, unde *Capreæ* inſula. 485.
כתב ad *ſcriptionem atramentariam* pertinet. 28. 39. 43.

ל

לבלר, vox Rabbinica a Latiali *libellarius* 82. 186.
לפר, unde *liber*. 271.
להבת להבות. 158.
לוחות, *tabulæ* nunquam pro *re ſcripta*. 42.
לוז. 207.
לוץ, an ab hac voce *littera*. 165.
לקט, hinc *lecythus*. 14.
לתרן, & לתרנה, & לתרנא, hinc *Liternus*. 678.

מ

מגל, *falx*, hinc forte *Megalis*, parva inſula prope Neap. 352.
מגלה, vox antiquis Hebræis ignota, pertinet ad unos libros quadrangulos, fortaſſe ῥῶσις Perſica. 228. 229.
מול, unde Mæulus, Veſuvii nomen. 566.
מלא, unde μελία. 615.
מלון, hinc μέλαν. 207.
מליצה, & מליץ quid in Moſe. 165.
מכרת מכרות. 158.
מעריץ, unde *Mars* xx. col. 2.
מרגנין, vel מרגנא vox tenebricoſa. 356.
מרחפת in Gen. vox ſat obſcura illuſtratur. 325.
משגב, nomen κύριον in Liv. & Suet. 482.

נ

נכרת, ſive הנכבת, hinc *Anubis*. 641.
נחיל, unde *Nilus*. 683.
נערים quid. 696.
נפשות מלואות, hinc νύμφαι μέλιαι. 615.
נקודות male verſum *vermiculatus*. 394.
נקטר, hinc *nectar*. 9.

ס

סוך, hinc σῶκος, Mercurii epitheton. 369.
סומפוניה, συμφωνία. 40.
סוף quid in Exod. 233.
ספר ad *atramentariam* γραφὴν pertinet. 38. 154. in notione *dolandi Rabbinicum* eſt. 46. ea vox ad unos quadrangulos libros pertinet. 228. aſſuta pſalmo. 229. Hinc forte exit vox *liber*. 271.
ספרתם ממחרת השבת quid in Levit. 318.
סתר, male hinc extorquent *Saturnus*. 250. 353.

ע

עור, unde *Horus*. 644.
עות, ſive עותה, hinc *otium*. 706.
עלהספר בריו, hæ voces firmant apud Hebr. *atramentariam ſcriptionem*. 47.
עט, *calamus*, non vero *ſtilus*. 44.
עטרת עטרות. 158.
על-לוח, *in tabula*, non vero *in buxo*. 43.
עלמה ſive העלמה, unde fortaſſe Græce ἄγαλμα. 300.
עורת, *papyri* a עור, *pellis*. 236.
עריסותינו curatius verterunt LXX. quam Latinus interpres. 282.
ערס, hinc ἄρτος, *panis*. 382.
ערף, & κρατεῖν formant vocem *Harpocrates*. 645.
עריץ, ſive מעריץ, unde Ἄρης, & *Mars*. xx. col. 2.

עשרה,

עשרת, inde Ἄςυ, *Athenæ*. 499.

פ

פגע, hinc πήγω, ſive πάγω. 340.
פגר, hinc *piger*. 138.
פום פיח, hinc *Pompeji* oppidum. 566.
פור, quid inde Græci conformarunt. 360.
פוסר און, hinc eduxit ποσειδῶν Clericus, ſed melius a פשט אני. 559.
פז, & פזז, quid inde Græce habemus. 359.
פטקא ab voce barbara *pittacium*. 82.
פטש, unde Græci eduxere πτύσσω. 288.
פלל, & דון quid. 304.
פלל, ſive חפלל, unde *Apollo*. 644.
פלר, & פלרים, hinc *Phalerus*, vox Neap. celebratiſſima. 678.
פנים quid. 231.
פנקס a Græca voce πίναξ. 82.
פנקס ספרא, *atramentarium* apud Chaldæos. 152. 157. 186.
פסנטרון, ψαλτήριον. 40.
פעל, hinc vox hybrida ὑπερφίαλος. 385.
פרט, על פרט, בפרט, פרטים, פרטיות, פרטי, פרטירת, a quibus vox *fratria*, & *fratores*. 601. 602.
פרש, vox multiplicis notionis. 231.
פשר, ſive פשרה, hinc *Baſſareus*. 674.
פתח, unde Græce πεινῶ. 231.
פתח אש, inde *Pithecuſæ*. 567.

צ

צור quantum differat ab אבר, quantum *rupes* a *lapis*. 221.
צלחות. 7. quid in 4. Reg. 44.
צלם vox, quæ magis accedit ad notionem *imaginis*, & εἰκόνος. 553.
צפרת, verbum difficillimæ notionis. 402.
צרף, an exeat inde Δρεπάνη. 349. vox Rabbinica. *ib.* & 351.
צרפרת, hinc urbs *Sarepta*. 350.

ק

קלמרין, vox a barbaris Græcis arceſſita καλαμάριον. 186. 187.
קסת הספר, *theca calamaria*, his de vocibus longior commentarius. 152. & ſeqq. 186.
קסתות הספר. 28.
קשרה, vox a Maſorethis confiſſa. 157. 158.
קשוט, & קשט, voces nil antiquæ, & ab Græco κεστός eductæ. 154.
קשורת an *thuribulum* in Moſe. 157.
קסרת cur *vaſculum*, & *zona*. 152. & ſeqq.
קשתורת cur non dixere Hebræi ab radice כשת. 158.

ר

רמז, ſive הרמז, unde ἁρμόζω. 341.
רפא, hinc vox χρυσόῤῥαπις. 368.

ש

שבע שבוען quid in Chald. paraphraſi. 319.
שבע שבתות השנים, verba affecta in Levit. ſanantur. 318.
שבת eſt *quies*, non *ſeptimus*. 319.
שברת, hinc *Sebetus*. 681.
שבת שבתי שבתאי xix. col. 2.
שבתות, & שבעות ab Maſorethis immutata. 318.
שחרת, inde σείω. 559.
שטפת, hinc *Stabiæ* oppidum. 566.
שטר-נרת, unde ἀμίσως *Saturnus*. 353.
שלנרת, hinc σελήνη. 207.
שפט, & שפוט ab Helleniſtis, & Latiari interprete confuſe verſum. 303. 304.
שפר quid inde Græci efformarunt. 360.
שפרפרא, cur *aurora* in Daniele. 361.
שרים, hinc Sirenes. 485.

ת

תאפרת, hinc *Tiphæus*. 567.
תאר, *circino tornavit*, ideſt *perfecit*. 45.
תבנים, מצבה, מורח, מון, משכית, צלם voces ad *imaginem*, ſive *idolum* ſpectantes; earum differentia. 553.
תורת quid in Ezech. 154.
תורי זהב male verſa *murenulas aureas*. 394.
תיק מכתב, *calamarium* apud Rabbin. 187.
תכלרת, ſive תכתל, unde δάκτυλος. 358.
תער, hinc Θοῦρος, *Mars*. 368.
תער הספר quid in Jerem. 45.
תרונתק, *compoſitum atramentarium*. 187.
תרנגולתח, תרנגלת, תרנגול, תרנגלא, תרנגלרת, voces Hebræochaldææ compoſitæ ab גול, & תרן, earum vera notio. 678.

Digitized by Google

I N D E X V.

Rerum Græcarum, & vocabulorum.

A

A Athenienſes cum tranſverſa lineola in angulo inflexa ſcribebant, contra ac Latini. 426. Vera hujus characteris figura. 427. 517. 526. Dorice in ο vertitur XXIV. *col.* 1.

A in penult. in nominib. propr. correptum. 438.

A inſcriptum in phiala in Herculanei pictura quid. XXXIII. col. 2.

Ἄβιοι qui. 483.

Ἀγαλλίς pro Ἀγαλλίας Neapolitani dicebant. 300.

Ἄγαλμα in Hom. non eſt *ſtatua*, ſed in principe notione eſt ἀνάθημα, ἐλαστήριον, quod antehac animadverſum non eſt. 297. & ſeqq. hinc veterib. Scriptorib. multa lux. 298. 299. Eſt vox πολύσημος. 300. Et φύσις fortaſſe Phalegica. *ib.*

Ἄγαλμα Ἠλίω quid in ſaxo Chriſtiano. *ib.* Ἄγαλμα, *ſtatua maximæ molis*. 542. Ἀγάλματα, vox probe adjecta mutilo Neap. theatri titulo. *ib.* Quantum differat ab voce εἰκών. 550. 551. 552. Cur Antinous ἀγάλματα meruerit. 661.

Ἀγκόρεῖς, & οἱ ἐν τῇ Ἀγκόρρᾳ, fratria Neap. ejus etymon, ſitus, &c. 650.

Ἀγκλαυών in Zacharia, S. Greg. interprete pro Ἄγκλαυον. 710. qui locus prope Neap. *ib.*

Ἄγλαος, Mercurii epitheton. 368.

Ἀγνών, quid loci in urbe Neap. 710.

Ἀγορατήριον, vox nunc primum nota ex patrio ſaxo, & Neapolitanorum propria; ejus notio longiuſculo comment. aperitur. 364. & ſeqq. etymon. 635. 636.

Ἀγράφους εἰκόνας in Luciano pro γραφικὰς εἰκόνας. XVIII. col. 1.

Ἀγών, vox ſat importuna, & ἀσύντακτος in Anthol. 218.

Ἀγὼν ἱερός Neapolitanus cujus generis fuerit, multis patefit. 400. & ſeqq.

Ἀγωνοθετῶν quoddam munus. 574.

Αἰγοκέρως, Jovis ἐπίθετον. 329.

Αἰσθητικός, & φανταστικός quid in Macrob. & Plutarch. 674.

Αἰσχροποιός, vox dubiæ notionis. 160.

Ἀκόλουθος non eſt *comes*. 171.

Ἄκρα corruptiſſime legitur in Xiphil. 423.

Ἄκραν in Strab. dum de Herculaneo loquitur, importuna vox. 562. ſcribendum μακρόν. 563.

AKTIS, ſive ATTIS quid in Herculanei pictura in phiala ſcriptum. XXXIII. col. 2.

Ἄλαβα interpretentur *atramentum*, vox ſat dubiæ notionis. 203.

Ἀλόγω ſemper cum caſu patrio, ſemel in Hom. cum quarto, hinc verſus νοθείας plenus. 307.

Ἀλαβαστήριον, vox quæ *atramentarium* denotabat apud Cyprios, longior de ea commentarius. 164. & ſeqq. σφάλματα doctiſs. virorum, & ipſius Heſychii edicentis eſſa γραφεῖον. *ib.*

Ἀλείπτης cur ſit διδάσκαλος. 165.

Ἀλείμματα, & χρίσματα an differant. 633.

Ἄλειτον, & δέπας, harum vocum ſat inconcinna etyma euſa ab Athenæo. 19.

Ἀλείφω, verbum ab Hebr. voce eductum. 166. Quid in Chalced. concilio. 184.

Ἀλκιβιάδης cur in ſaxo Neap. pro Ἀλκιβιάδης. 526.

Ἀλοκίζειν χωρίον quid in Ariſtoph. 68.

Ἄλλος ſæpe adnotat *unus*. 53.

Ἀμβροσία, & νέκταρ ungebantur Dii p. 8. & ſeq. hæ binæ voces in Hom. non tam *potiones* ſunt, quam *unguenta*. *ibid.* id firmant etyma Phœnicia, nunc primum eruta. *ib.* Homeri filii has ῥήσεις mire vexerunt, ac confudere; etiam Heſiodus. 10. Quid χαῖται ἀμβρόσιαι. *ib.* Has voces *fontem*, & *pratum* fecit Themiſtius. 11. Quid in Galeno ἀμβροσία. 11.

Ἀμβρόσιος in Theognide quid. XIII. col. 1.

Ἄμπυξ, ejuſque compoſita: de eiſdem longiuſcule adnotatio. 565. 566. 567. De hac voce nova notio, etymon Phalegicum: ab eaque Latine eſt *apex*. *ib.*

Ἀμφίκυπελλον φιάλη quid in Hom. 385.

Ἀμφίπυρος quid. 565.

Ἀναζῶσα pro ἀναζῶσαι in ſaxis. 148.

Ἀναιβάτης, famoſum Jovis epitheton. 370.

Ἀνακεῖσθαι in Dione non eſt *referri*, ſed *dedicari*. 308.

Ἀναπτύσσειν, & ἀνοίγειν quo pacto differant. 230.

Ἀνασπασγμένοις pro ἀνασπαργανωμένων in Heracl. 363.

Ἀνδρειάς, vox nunquam in Homero. 299.

Ἀνδριάσι belle homines pulchri comparantur. 24.

Ἀνειλεῖν βιβλία quid. 258.

Ἀνεωγμένον, ſive ἀνειωγμένον in Æſchine, male ἀνειλιγμένον. 234.

Ἀνηλλαγμένους pro ἀνηλλαγμένας. 310.

Ἀντιγραφεῖς μνήμης qui. 65.

Ἀντινοεῖται, fratria Neap. ex ſaxo Romæ eruto nota, ab *Antinoo* Hadriani Aug. catamito. 660. Omnium fratriarum nuperrima; ſitus divinatur. 660.

Digitized by Google

Α'ντλος, & ἀντλητὴρ quid. 21.

Α'ντροις male pro ἄντλοις in Antholog. 20. Etymon vocis ἄντρον ab Stephano ſat inconcinnum. *ib.* qui & inficetiſſime pro *vaſculo atramentario* accepit. *ib.* ſæpe amanuenſes has voces confuderunt. 21. 163.

Α'ξονες, & κύρβεις quid. 77.

Α'ποδιδρασκίνδα, luſus puerilis. 388.

Α'πόκρινοι in Macronis verſibus pro ἀπόκρινε. 159.

Α'πόλλων ἵερος Α'ρποκράτης, non contemnenda de his nominib. adnotantur, & etyma veſtigantur. 644. Α'πόλλων in Hom. eſt numen non ἀλεξίκακον, ſed κακοποιόν. 645.

Α'πόερτος de εἴκελος in Hom. 384.

Α'ργειφόντης, cur ita ſalutetur Mercurius, nunc primum pateſit; ex bina voce Phalegica educitur. 369.

Α'ργυρόπεζα, epitheton Thetidis unde componatur. 359.

Α'ρης in Lycophr. non eſt *Mars*, ſive *fortis*, ſed eſt nomen fluvii. 683. Tzetzes appellat Ε'ρις. *ib.* Etymon hujus vocis. *ib.*

Α'ρμοι, vox Phœnicia. 367.

Α'ρισταῖοι, fratria Neap. 623. e longiſſ. marmore patrio nemini antehac intellecto extracta, quod Latine datur, & illuſtratur. 624. & ſeqq. Hujus vocis etymon. 629. Eorundem ſitus. 632.

Α'ρισος quid. 629.

Α'ρμονία de planetis in Dione quo pacto accipienda. 336. & ſeqq. longior de ea voce commentarius. *ib.* vide in Latino indice *Harmonia*. Α'ρμονία διὰ τεσσάρων quid. 337. 338. Longe diverſum a μουσικῇ denotat in antiquiorib. Græcis. 339. 340. 341. ejus etymon Hebræum. 341. Etiam aliquando apud Græcos poſterioris ævi non eſt συμφωνία. 341. Α'ρμονίδης cur vocitatus ſit primus navium faber. 340.

Α'ρξας ι. ἀνδρῶν ἀρχὴν, *decemvir*, in ſaxo Neapolit. eleganter ſcalptum, & multis exemplis firmatur. 646. 647. XXVIII. col. 1.

Α'ρπεδόνη Obſopœus vertit male *pharetra*, cum ſit *funiculus*. 22.

Α'ρτεμις, Homerus hoc uno nomine Dianam vocat. 621. Hujus vocis ignotum antehac etymon cuditur. 622.

Α'ρτεμίσιοι, fratria Neap. 620. & ſeqq.

Α'ρτεμία, ejus etymon non ab ἄρω, uti vult Mazoch. ſed ex Chaldæo fonte educitur. 382.

Α'ρτος, *panis*, hoc de vocabulo longior adnotatio: ejus bene multa epitheta, & plurimæ panis ſpecies ex Græcis Scriptoribus collecta. 380. & 381. Ejuſdem vocis etymon Phalegicum. 382.

Α'ρθρα, *articuli*, nunquam in Hom. XX. col. 2.

Α'ρχοντες nunquam Neapoli ſed δήμαρχοι. 635. Ea vox inficetiſſime verſa in Platone. XXVII.

Α'ρχοντικός, in Neap. lapide valet *conſularis*, quod exemplis firmatur. 714. 715.

Α'σύνδαλος de Venere dicitur. 371.

Α'σελγής, Veneria ἐπίθετον. 371.

Α'σία, vox importuna in Caſſio pro Α'χαΐα. 610. 611.

Α'στρα longe differunt a τείρεσι. 723. 724.

Α'σφάλιστος an bona vox, & libraria. 234. non eſt pars *bacilli* librorum convolutorum. 243.

Α'στυ, Athenæ. 498. 499. & Α'στός, Athenienſis. *ib.* Ab voce Phalegica educitur. 499.

Α'στικοί, ſive Α'στικοί, Athenienſes, cur ita vocati Neapolitani. 498. 499.

Α'συνομία, quinam magiſtratus Athenis, & Neapoli. 655.

Α'τάκτου pro κακοῦ τὸν in Pſeudoplutarcho. 310.

ATH in vaſculis potoriis importune apponit Petitus. 393.

Αὖθις, hujus adverbii notio in ſaxo Neap. 614.

Αυλει pro και Ισιδι in ſaxis, non ut Grut. Αυλειδι, aut D'Orvillius Αυεις. 147.

Αὐλὸς δίοπος quid. 19.

Αὐτῆς, vocula in Strabone quorum vexata. 561.

Αὐτοκτόνος in Lycophr. quid. 676.

Α'φρήτωρ in Hom. magni momenti ῥῆσις, ſcilicet ἀναθεματισμός. 603.

Α'φρόντιον quid, vox corrupta in Athen. 387. Sam. Petiti de eade ῥῆσει παροράματα. 388.

Α'χλυόπεζος quid. 360.

B

Βάπτειν σίδηρον, non vertendum *temperare ferrum*, uti omnibus mos eſt, ſed *obdurare*. 199.

Βασιλεύς, nunquam in Hom. ea vox Diis adjecta, contra ac fecerunt hujus vatis filii. 371.

Βαθύζωνοι γυναῖκες in Hom. male verſum. 288.

Βαθυπλόκαμος, Veneris προσθετόν. 371.

Βεβαιῶν, & βεβαιῶσεις quid XXXII. col. 1.

Βιυερ. in ſaxo pro επελθ. 147.

Βίσβιος, vide Οὐισίβιος.

Βίβλος, & βύβλος, voces ob librariorum culpam in ſanctis volumin. immuratæ ſententias perturbarunt. 46. 237. etiam in profanis ſcriptoribus id ſæpe accidit. XVIII. col. 2. 236. Βίβλος, vox Græcis peregrina, & non tam antiqua. 229.

Βότρυς Α'ττική quæ XXXIII. col. 2.

Τῶν βοτρύων in Tatin pro τῷ βύσσῳ 376.

Βυλή, vox ignota Neapolitanis. 635.

C

Γαμηλία quæ. 305.

Γάρ, vocula ab Hippocr. eraſa. 133.

Γεμίνιας in ſaxis inferioris ævi pro γεμίνιος. 475.

Γέννα in Stratone ſat inficete pro γελοῖα. 280.

Γήρως, *ſenectutes*, pro λήρων, *ludorum*, in Pauſ. mire ſententiam turbat. XXII. col. 1.

Γλαύκα τέχνη, quodnam proverbium. 404.

Γλυπτός eſt *imagunculis ornatus*. 21. & γλύφειν, *ſculpere imagines*. 24. Γλυπτὴ κύλιξ quid. 25.

Γλυφανῷ in Anthol. pro γραφικῷ. 196. γλύφανον hic non eſt *ſcalpellum*, uti vult Salmaſius. 197. & Mont-

& Montfaucoius. 201.

Γλύφειν, *ſculpere*, nunquam in Hom. & Heſiod. 59. 299.

Γλυφίδας male vertit Stephanus *cultellos*. 212.

Γραικία, & Γραικός, voces optimæ, & antiquæ notæ, quod non unis exemplis præſtatur. 610.

Γραμματικὰ pocula, quæ. 382. 392. 394.

Γραμματίταστα in Neap. lapide pro γυμνασιαρχήσαντα. 654. 655.

Γραμματίκῳ in Anthol. pro γραμματικῷ. 201.

Γραμμή non *littera*, ſed *linea* in Anthol. 211. 214.

Γλάνις, fluvius non longe a Neap. vide *Clanis* in ind. Lat.

Γράφειν in Hom. verbum *bellicum*, non *ſcriptorium*, uti etiam ἐπιγράφειν, & ἐπιγράβδην. 55. quod multis exemplis patefit. *ib.* Hinc γράψας ἐν πίνακι in Hom. non eſt *ſcribere*. 56. 59.

Γράφειν, *ſcribere*, & γράμματα, *ſcripta* ſunt etiam medicorum voces. 136.

Γραφεῖον in Plutar. non eſt *atramentarium*. 204.

Γραφῆς pro γραφίδα in Polluce. 106.

Γραφίς, vox tum ſcalpturæ, tum ſcripturæ propria. 435.

Γραφὶς male *culter pennarius*, nam veteres ſcribæ calamis utebantur. 90. neque *ſtilus*. 225. In Anthol. non eſt *calamus*. 195. 218.

Γυμνάσιον non eſt nomen peculiaris ædificii, ſed γενικῶς locus, ubi quodvis exercitium celebretur, & exercitia ipſa ab p. 573. ad 590. vid. in ind. Lat. *Gymnaſium*.

Δ

Δαδοῦχος Lunæ epitheton. 365.

Δαιμονέσθλοι cur ſcalptum in ſaxo Neap. pro Δαίμονες ἐσθλοί. 480. XVI. col. 1.

Δάκτυλος, *digitus*, nunquam in Hom. & Heſiodo. 357. Quando cœpit adnotare *palmæ fructus*. *ib.* Quid ſit ῥοδοδάκτυλος. 357. & ſeqq. Hujus vocis etymon Phalegicum, & nova notio. *ib.*

Δαυκέρια, cur hac barbara voce uſi ſint Neapolitani. 628.

Δᾶνος quid. 206.

Δέλτοι πολύπτυχοι quid in Luciano. XVIII. col. 1.

Δέλτος vox Ægyptia; eſt *frutex*, ab eoque regio illa dicta Δέλτα. 40. Δέλτα μέγα, & Δέλτα μικρόν cur vocetur Ægyptus. 351.

Δέπας, vide ἄλεισον.

Δέπας quid in Hom. 384.

Δέχεσθαι apud grammaticos quid. 600.

Διαβάλλειν quid in Strab. 422.

Διαθήκη, διατίθεσθαι, quid. 120.

Διάνοια, *libellus*, *pugillaris*. 64. 65. uti Latinis *memoria*. *ib.*

Διαπορεύειν, vide πορεύειν.

Διαυλιζομένη in actis S. Aquilinæ reſtitutum a Mazochio, melius fort. διολιζομένη. 611.

Δίαυλος, in ſaxo Neap. quid. 611. Δίαυλος πνοῆς quid. *ibid.*

Δίζυγος, Auroræ epitheton. 355.

Δικαστήριον, vox inviſa Neap. & pro ea dixere ἀγοραστήριον Homerum imitantes. 634. 635.

Δίκη, hujus vocis eadem notio, ac κρίσις, *judicium*, & *pœna*. 304. 534.

Διοικητής in fratriis qui. 628.

ΔΙΟΝΙΣΟ probe litteris metallicis in vaſe pro ΔΙΟΝΥΣΟΥ. 386.

ΔΙΟΣ ΣΩΤΗΡΟΣ ubi appoſitum litteris aureis. 383.

Δίπτυχα ποιήσαντες quid in Hom. vide πτύξ.

Δίπυρος quid. 365.

Διφθεράλοιφος cur ſit διδάσκαλος. 165.

Διχόμηνος, Lunæ epitheton. 364.

ΔΝ in ſaxo Neap. notæ numerorum: non vero eſt *denaria*, ut vir eruditus ratus eſt. 641.

Δογματι συγκλήτου ex ſaxo Neap. male exſcriptum pro δογματι Πανκλητων, quod multis firmatur. 714. & ſeqq.

Δολιχήρης quid. 365.

Δρέπανον Saturni, de ea voce longior commentarius, & cum primis de etymo. 348. & ſeqq. erat ἀκαμπές. 348. Reſiſtitur bino Hebræo hujus ῥήσεως veriloquio, quod cudit Mazochius. 349. 350. Δρέπανον Saturni quo projectum ſit. XX. col. 2.

E

Ἑβδομαγένης cur Sol vocetur, cum ſecundus planeta ſit. 332.

Ἐγρεσίμοθος, Auroræ epitheton. 356.

EI in ſaxo Neap. pro TI valde turbavit Reineſium. 714.

Εἰκονοκλάσται, cur ita dicti. 552.

Εἰκών, vox nunquam in Hom. 299. Εἰκών eſt *imago depicta*, contra ἄγαλμα eſt *ſtatua* ab p. 550. ad 553. quod multis Scriptorum exemplis firmatur. *ib.* Ea vox ab Hebr. origine. 552.

Εἴλημα pro *tereti volumine* apud Græcos poſterioris ævi, & Romanenſes. 234. 238.

Εἰλημένος, εἰλυμένος, εἰλημμένος, & eorum compoſita, eo quod ſæpe librarii confudere, omnia in Scriptoribus turbarunt, & ex Luciano exemplum profertur. 238.

Εἷς, ἑνός ſæpe *idem*, *æqualis*. 220.

Εἰσπλεῖν cur in ſaxo Neap. pro Ἰταλίη. 525.

Ἕκατος in Hom. eſt *frater Dianæ*, nunquam vero hic vates vocat Dianam Ἑκάτην. 621. Hujus vocis etymon Jo. Clerici importunum: novum & fort. κυνόσπορον profertur. 621. 622.

Ἐκβαίνοντα valet in Hom. *deſcendentem*. 222.

Ἑκηβόλος, Apollinis epitheton quid. 645.

Ἔκρεμες in Anthol. ἀσυμμέτως, & inficete pro ἔντρεμες, vel ἔντρομος. 212. 213.

Ἐκτήξαιμι male in Ariſtoph. verſum eſt *liquefaciam*, cum ſit *aduram*, iſthæc notio τοῦ τήκειν deſideratur in lexicis. 70.

Digitized by Google

Ἐλελίζειν non eſt in Hom. æque, ac σείειν, *movere*, ſed eſt *convolvere*, hinc multa lux eſt divioo vati. 558.
Ἕλληνες, & Ἀττικοί, i. e. *Athenienſes* appellantur Neapolitani a Philoſtr. 498. & ſeqq. Ἕλλην pro ethnico. 518.
Ἑλληνίζειν idem, ac Ἀττικίζειν, & Ἑλληνισμός, &c. æque eſt, ac Ἀττικισμός. 500.
Ἑλληνικὰ ὀνόματα amaſſe Neapolitanos inquit Strabo, i. e. *vocabula Attica*. 502. xxxiv. *col.* 2.
Ἑλληνισμὸς in Laertio eſt *Atticiſmus*. 501.
Ἐμβάφιον, cur *atramentarium*. 165. 203.
Ἐμβλητικὴ are, & ἐμβλήματα in committendia metallis, quid. 396. & ſeqq.
Ἐμπαιστικὴ ars in committendis metallis, quæ 395. & ἐμπαίσθαι quid. *ib.* longe differt ab ἐμβάλλειν. 396.
ΕΝΔΟΞΩΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΞΙΩΣ, aut quid ſimile ſæpe de Impp. in ſaxis prædicatur. 536. 537.
Ἔνιοι in Strabone male verſum eſt *quidam*, eum valeat *primi*, ſive φανεροί. 437.
Ἐννοσίγαιος quid, vox a binis voculis Hebr. educta. 559.
Ἐνότης in lapide an beoe adjectum. 504.
Ἐνοσίχθων quid, vox ex Hebr. fonte nata. 559.
Ἐντάσεαν vox inficeta in Hippocr. reponenda ἐκπάσιος. 138.
Ἐντίθεσθαι quid in Hom. 385.
Ἐνωπῇ, & ἐνωπός, vide πολύωψ.
Ἐξάγωνοι quid in Vitruvio. 733.
Ἐξηρτημένον, vox male verſa a Caſaubono, Dalechambio, & Calmeto. 158. 159.
Ἔξω in Dione Chryſoſt. pro ἔξ. 492.
Ἔπαινον in Dione pro ἐπαίνω. 336.
Ἐπιλάθαρος, & πατρῶν voces Neapolitanis peregrinæ. 526.
Ἐπήκοος, & ὑπήκοος, Deorum ἐπίθετα. 148. 149. xvi. *col.* 1.
Ἐπι. οικοοις pro επηκοοις in ſaxis, non ut vult Grut. επικουροις. 147.
Ἐπίδειξις eſt *ſpecimen*, & *argumentum dicendi*, non *declamatio*. 511. & ſeqq.
Ἐπίμετρα quid. 667.
Ἐπιμέλιος quid. 667.
Ἐπίπλευ, vox obſcuriſſima in Heſychio multa luce donatur. 286. Fortaſſe vox luxata, cui bioa medela ſit. 287.
Ἐπιτακύνιον illuſtratur. 212. 213.
Ἐπισκύνιον, vox advectitia in Pollucem, ſententiamque omnino turbat. 389.
Ἐπίσκοποι Θεοί qui. 664.
Ἐπιτιθῶσι pro ἐπιχειρῶσι in Strab. 411.
Ἐπιτοίχασα pro ἐπιτοίχασι in Themiſt. 146.
Ἐπιφαίνω quid in actis S. Theoduli, quod tranſverſos egit ioterpretes.
Ἐπιφανέστατος adjunctum ἀγῶνος Neap. 402.
Ἐπωμεὺς, *mons Pithecuſarum*, vox Phœoicia. 567.
Ἐρᾶν, an hinc verbum Latiale *erro* ingenuum natalem nactum ſit. 199.
Ἐρχόμενοι in Anthol. pro ἐρχομένοις. 22.
Ἐσπερία, Lunæ ἐπίθετον. 364.
Ἑστίας ἱερὰ quæ. 167.
Ἑταῖρος in Hom. male vertitur *ſocius*. 173.
Εὐγλυφέας καλάμους male verſum *ſcalptos calamos* pro *bene ſcribentes*. 195. 196.
Εὐμῆδαι, fratria Neap. ex ſaxo nunc primum nota: nomeo hilaritatis plenum; hanc fratriam amaſſe Fauſtinam Aug. ex eodem ſaxo eruitur. Situs divinatur. 658. & ſeqq.
Εὐμηλεῖδαι, princeps Neap. fratria. 608. & ſeqq.
Εὔμηλος quid, ejue etymoo. 615.
Εὐνοστίς, & Πρωμυλῆς voces confictæ. 671.
Εὐνοστίδαι, fratria Neap. ex ſaxo paucis ab hinc annis Romæ eruto cognita, ab Euooſto adoleſcente σωφρονεστάτῳ dicta. 662. 663. Hi fratores erant ἄγαμοι. 664. Fratriæ ſitus cur in ſuburbio. 665.
Εὔνοστος, ſive Νόστος non eſt piſtrioorum Deus, quod multis oſtenditur contra Gorium. 666. & ſeqq. Unde id κἀβλεψίας ortum ſit. *ib.* Grammaticorum error, qui Εὔνοστον Deam fecerint. 668. 669. In gemma Goriana nno Εὔνοστος ſcalptus eſt, ſed Pittacus. 669. 670.
Εὐπλόκαμος, Lunæ epitheton. 364. etiam Veneris. 371.
Εὔπνοος, Mercurii προσθετόν. 368.
Εὐρᾶτις Mercurii tribuitur, ejus vocie nova notio. 368.
Εὖρος pro *latitudine* vox aſſuta Homero. 51.
Εὐρυγένης, non βαθυγένης Saturnus in Regio atramentario. 347.
Εὔσεος quid. 556.
Εὐστέφανος, Veneris epitheton. 371.
Εὐσροφάλιγξ, Lunæ epitheton. 364.
Εὐτυγίς in Anthol. oon oritur ab ἀτυγής, ſed ab ἀτυγάς, quæ vox lexicis addenda. 196. inficete verſa *temperantem*. 197. & ſeqq.
Εὔφυες φράτορας quid in Ariſtoph. 689.
Εὐχὰς ποιέμενοι, voces a doctiſſimis virie ſat importune in Latinum verſæ in Caſſio. xxxii. col. 1.

Z

Ζεὺς ἐλευθέριος. 505.
Ζώννυσθαι in Hom. pro ὁπλίζεσθαι. 288.
Ζῆται in Neap. marmore Attice pro ζῆσαι. 473.

H

Ἦ pro δῆ in Polluce. 390.
Ἠγέτειρα ἔργων cur dicatur Aurora. 356.
Ἦλθε pro κεῖται in Anthol. 212.
Ἥλιος in Scriptoribue, & ſaxis Chriſtianis ſæpe eſt *Chriſtus*. 300. Ἡμέρα Ἡλίου quid. 304.
Ἡμίτομος, Lunæ προσθετόν. 364.
Ἡνία non ſolum *habena*, ſed quodlibet *ligamen*. 367.
Ἡνιοχῆα inficete in Anthol. pro ἴθλω ὀχῆα. 218.
HONIONAEΩN in Neap. lapide pro ΤΩΝ IONAIΩΝ. 653.
Ἡράκλειον, vox Phœnicia. 566.

Θελε-

Digitized by Google

Θ

Θαλαμοπόλος quid in Hom. 181.
Θάλαμος in Hom. nunquam *lectus*, ſemper *domus*. 13.
Θαλάμων in Anthol. pro Χαρίτων. 22.
Θέατρον κυνηγετικόν in Veſuvio quid. 423.
Θερμικά. 11.
Θεωπίδαι, ſive Θεωπιδαῖοι, ficta Neap. fratria. 671. 672. unde ortus error. 672.
Θηγαλέως in Anthol. pro τρηχαλέας. 195.
Θῦκα in Anthol. pro ὕηγα. 222.
Θῶος, *Mars*, vox Phalegica. 368.
Θύασοι, & ὀργεῶνες quinam *ſacri miniſtri*. 593. & ſeq. Ἀρχιθιασίτης qui. 598. Θιασῖται Χαρισῆ, &c. quinam. 600. 633.

I

Ἰδεῖν pro δεῖν in Plat. XIV. col. 2.
Ἱερός cur appelletur ἀγών Neap. 490.
Ἴκτυον, vox addenda Clementi Alex. 696.
ΤΩΝ ΙΛΙΩΝ, *Ilienſium*, in ſaxo Neap. importune Reineſius confinxit ΤΟΝ ΙΔΙΟΝ. 510. 610. hac de voce bene multa habentur in additament. XXV. col. 2. XXVI. col. 1.
Ἱμαῖος quid. 667.
Ἴμαλις quid. 667.
Ἱμάς quantum differat a κεστός. XVI. col. 2.
Ἱμάτιον quid. 579.
Ἰουναῖοι, fratria Neap. ex ſaxo cognita illuſtratur. 653. & ſeqq. Reliquarum fratriarum antiquiſſima. 654. ſitus divinatur. 656. Etiam Athenis id nomen vigebat. 653.
Ἴολος quid. 667.
Ἴουλος, *barba*, vox Homero aſſuta. 51.
Ἱππόκομος, & ἱππιοχαίτης, epitheta galeæ Martis. 367.
Ἰσολυμπικός Neapolitanus ἀγών appellatur in lapidib. 491.
Ἴπυλαι, & ἴξαλαι, harum vocum vera notio pluribus pateſit. 188. earum etymon Phalegicum. *ib.*
Ἰτυπίων in Anthol. pro ἰτύπωτον. 190.

K

Καθέδρη quid in Hippocr. 130.
Καί περ ὄντων in Strab. pro καὶ περιόντων. 447.
Καλαυρεγχής, Martis epitheton. 367.
Καλαμάριον, vox barbara, quam optavit Origenes, & Hieronymus. 155. & Chalched. concilium. 184. 203. hujus vocis etymon inficetum. *ib.*
Καλαμίδα in Polluce corruptum pro κανονίδα, immerito de hac voce dubitat H. Steph. exemplo fulcitur. 189.
Καμπή cur ira appelletur. 281.
Κάνιον pro *atramentaria* vox barbara, ſicuti & κανίκλειον, &c. 191. 203.
Κάνουα, vox affectiſſima in Clem. Alex. pro κανῶν, neque reponenda κάνιον barbara ῥῆσις. 191. Κανών φύλαξ γραφίδων quid. 201. Non eſt *atramentarium*. *ib.*
Κανονίδ' ὑπάτων inficete in Anthol. pro κάνον' ἰθύτυπον, quæ medela exemplis firmatur. 189. 190. 210.
Κάπρειαι verum nomen inſulæ, non Καπρέα, aut Καπρεήνη. 479.
Κατ' ἀντιπέραν τ πόλεώς ἐστι in Caſſio pro κατά νεωτέραν τὴν πόλιν ἐστί. 589.
Καταρμόζων in Anthol. pro διαρμόζων. 215.
Καταστολή, & περιστολή in Hippocr. non ſunt *demiſſi habitus*, & *veſtitus*, uti vertunt, ſed *animus ſedatus*, & *accurata conſideratio*. 132. eadem oſcitantia circa eaſdem voces in Plutarchi interprete. *ib.*
Κάςυ, vel κάςυ in Theodotione, & Aquila pro *theca ſcriptionis*. 155.
Κυναῖοι, fratria Neap. ex ſaxo nuper eruto cognita, quod illuſtratur. 636. & ſeqq. vide in ind. Lat. vocem, *Cynæi*. Unde dicti. 641.
Κερδῷος cur ita dicatur Mercurius. 369.
Κεροέσσα, δικέρεος, εὔκραιρος, Lunæ ἐπίθετα. 364.
Κεστός, *cingulum*, in Homero adjectiva vox eſt, valetque *optime ſcalptus*: uni Homeri filii fecere ſubſtantivum. 153. quod & Latini inde imitati ſunt. *ib.* & 154. nec non Rabbini. *ib.* vide etiam p. XVI. col. 3.
Κεφαλίς βιβλίου quid in pſal. 229. 234.
Κηρός in Ariſtoph. ad apes pertinet, non ad ſcripturam contra Scholiaſtes, & interpretes. 66. Ob Librariorum ſtuporem in Diog. Laert. vox κήρος pro κέδρος. 75. Ea vox pro *cera ſignatoria*, non *ſcriptoria* in Poll. 107.
Κιβωτός cur dicta Apamea. 352.
Κίστη, & Lat. *ciſta* ἀμέτως ab קסת, ejus notio ab ἐπιθέτοις determinatur. 156. Κίστη πολύωψ eſt revera *atramentarium* contra Stephanum. 215.
Κλῆρος quid in Hom. & Lucian. 57.
Κλητός in nuperrimo ſaxo Neap. contra veram notionem ſcalptum. 507.
Κοιτῶν, inde traxere Latini *cenare*, & *cunire* in ſenſu ἀσελγῶ. 373.
Κοινόν, & κοινῶς ſat argute, & ſubtiliter interpretatur Mazochius. 219.
Κόλλημα βιβλίου quid. 245.
Κορυθαίξ, & κορυθαιόλος, Martis epitheta. 367.
Κοσμίτορα pro κοσμήτορα in ſaxo Neap. 526.
Κόσμος, & κοσμοκράτωρ quid. 331.
Κρήδιον, vox amica Homero. 473.
ΚΡΕΠΕΡΑΙΟΝ in Neap. lapide, quo pacto confingenda. 512. 620.
Κρινομένη in Aſterio valet *martyr*. XV. col. 2.
Κρίνω in Hom. non eſt *judico*, ſed ſolummodo *dimico*, & *ſejungo*. 304. & ſeqq. ſemel in notione *judicia exercendi* reperitur, ſed ii verſus νοθείας pleni ſunt, & ἀσύντακτοι, & cur adjecti. 305. 306. *Judicare* in Hom. eſt δικάζειν, & δίκη, *judicium*. 306. Κρίνασι in Hom. pro κρίνασι. *ib.*

Κεροπρόσωπος, Jovis ἐπιθετόν. 329.

Κόλασις in non unis Scriptoribus eſt *ſupplicium*, *capitalis ſententia*, & apud Chriſtianos eſt non ſemel *martyrium*, ut in præclaro ſaxo nuper eruto, aliiſque ſacris monumentis. 301. 302. & ſeqq. Accipitur etiam pro *gehenna*. 303. Κολάσεις, τιμώρηον, γέεννα in Evaog. κόλασιν ἐτδίειν, εἰς κόλασιν διαβόλω, &c. quid. *ib.* Κόλασις, vox Homeri ævo, & Heſiodi nondum nata. 304. & ſeqq.

Κροκόπεπλος, Lunæ ἐπιθετόν. 365.

Κρόνος, *Saturnus*, ab ſonte Hebr. educitur. 352.

Κουρτί vox inſuta Straboni. 448.

Κτινᾶ quid in Lycophr. 676.

Κτημένη, *ancilla*, in Hom. cur ita dicta. 483.

Κτίστης, hac voce cur Auguſtus Capreis degens vocitarit adoleſcentem Maſgabam, antehac ignotum. 482. 483. vocabulum nil Græcanicum, ſed Thracium. *ib.*

Κυάνεος de plumbi colore. 211. Et κυανόπεζος quid. 360.

Κυανοχαίτης, Jovis epitheton. 371.

Κυκεὼν apud Hom. quænam potio. 384.

Κυκλάδες inſulæ cur ita dictæ. 351.

Κύκλοισι in Anthol. forte pro ἄκροισι. 224.

Κυκλομόλιβδον non eſt *atramentarium plumbeum* contra Montfauconium. 193. 194. quid denotet. *ib.*

Κύκλος quid in Veſuvio. 422. 423.

Κυκλοτερῆ male verſum. 209.

Κυλίνδρας Laertius appellat *libros* Epicuri, locus νοθείας plenus. 235.

Κύρβεις, & ἄξονες quid. 77.

Κύμνερος, Jovis epitheton nunc primum ex lapide erutum, vox peregrina. 506.

Κυρηναϊσταί cur Neapoli degerent. 672.

Λ

Λᾶας, & λίθος quantum differant a πέτρα. 218.

Λαμπαδοδρομία potius dicendum, quam λαμπαδηφορία. 416.

Λαυκελαρχήσαντα in ſaxie Neap. pro ναυκελαρχήσαντα. 654.

Λήκυθος, vide *Lecythus*.

Λεύκιππος, Auroræ epitheton. 355.

Λεύκωμα quid. 104.

Ληθεῖς reſtitutum pro Λυρδεῖς. 439.

Λιθοκολλήτοις pro χρυσοκολλήτοις in Athen. 387.

Λίθοις pro δίφροις in Pauſan. 38. ξεστοῖσι λίθοισι in Hom. & βασιλικὸν ἐξ ἑνὸς ἐξεσμένον λίθου in Juſtino illuſtrantur. 219. 220.

Λιπαρός in Hom. non valet λευκός, ſive *nitidus*, uti omnes interpp. ſed *unctus*, eſtque ἐπιθετὸν hominum, non Deorum. Quid λιπαροκρήδεμνος, & λιπαροπλόκαμος, &c. voces antehac male verſæ. 8. Λιπαραὶ θέμιστες in Hom. ſunt *opulenta tributa*: & λιπαροὶ χῶροι, ſunt *cubicula odorata*, uti θάλαμος εὐώδης. 12. 13. XIII. col. 1.

Λίτρον quid. 582.

Λυγδός quid. 22. & ſeqq. H. Stephanus haud jure invertit in epigr. Anth. in λεπτής. 23.

M

M ſæpe a vocibus detruſa. 366.

M. Γ. in ſaxo Neap. reddenda μεγάλης Γραικίας, contra ac ratus eſt Corſinius. 609. 610. 614.

Μακηδονία cur in ſaxo Neap. pro Μακεδονία. 525.

Μάλθη in Demoſth. vox ſpuria. 72. & ſeqq. a bonis Scriptoribus minime adhibita. 73. In Cratino erat fort. *cera ſignatoria*. *ib.*

Μαράγνα vox ſat tenebricoſa. 356.

Μαχλοσύνη vox Homero aſſuta. 51.

Μέγαρον an dederit nomen parvæ inſulæ Neap. 352.

Μέλαν eſt aliquando ipſum *vas*. 163. vox potior μελανοδοχεῖον. 164.

Μέλαν, vide *atramentum*. Μέλαν κατάκαυστον, & βέλτιον. 63. Hujus vocis etymon Phalegicum nunc erutum, & laudes. 207.

Μέλαγμα longe diſtat a μέλαν. 104.

Μελέται in Philoſtr. non ſunt *declamationes*. 309.

Μέλισσαι cur dicantur nymphæ. 615.

Μὲν, & δὲ non adverſæ particulæ in Strab. 440.

Μετεωρίζειν τινά, eſt *catomo cædere*, & μετέωρος, *humeris ſublatus*. 89. 90.

Μισθὸς ἀπεστερημένος, quænam ſyntaxis. 480.

Μνήμη pro *libello*. 65. pro μιμήσει in Max. Tyr. 89. 90.

Μονόπεπλος, Auroræ epitheton. 353.

Μόψοπος in Lycophr. vox, quæ eruditiſſimos quoſque decepit, non eſt caſus patrius, ſed rectus: denotatque *Mopſopum* claſſis ducem. 685.

Μυροβόστρυχος quid, id vocabulum ignotum lexicographis. 52.

Μύρον, *unguentum*, & μύρω, *ſtillo*, cur voces Homero ignotæ. 11.

N

Νέα πόλις, urbs prope Bajas. 589. 590.

Νεάπολις male in ſaxie, & ſcalpendum Νεόπολις. 507.

Νεάπολις Dorice dicitur, uti ex tabulis Heracleenſibus conſtat XXXIV. col. 1.

Νεαπολῖται in Actis S. Niconis ſunt, qui Syracuſis degebant. 518.

Νέκταρ, vide ἀμβροσία, ejus etymon Hebræum. 9.

Νέποδες, vox in Hom. quæ doctos viros decepit. XVI. col. 2.

ΝΕΣΤΟΡΟΣ ΕΙΜΙ, ubi appoſitum litteris aureis. 383.

Νόστος, vide Εὔνοστος.

Νότω pro πόθω in lapide. 699. quid πόθω χάριτος. *ib.*

Ξ

Ξ in ſaxo Neap. eſt nota ſextarii. 639.

Ξεῖν, & ξεστός quid in Hom. & Juſtino. 220.

Ξύμβαινον quid in Plat. male tranſfuſum a Ficino. 136.

Ξυνηθέμενοι male verſum in Philoſtr. 613.

Ὀδυ-

Digitized by Google

O

Ὀδυρόμενον in Act. S. Theoduli pro ὀδυρομένῳ. 697. hujus vocis vera notio ex Hom. & ex lapidib. *ib.* & 698.

Οἶ, vocula ab interpp. male intellecta ignarum geographiæ reddit Lycophronem. 686.

Οἰκεῖος quid in Strab. 445.

Οἰκοῦνται reponendum in Philoſtr. pro ὤκισται. 493. & ſeqq. & in Strab. pro ᾠκοῦνται confingendum ᾤκηνται. 495.

Οἰκέω, hujus verbi vera notio ignota pleriſque omnibus interpp. 499.

Οἴκηται, & οἴκισται ſæpe ab amanuenſibus confuſa. 494.

Οἰκίζειν importunum, & male verſum in Philoſtrato. 493. & ſeqq.

Οἰκιστής eſt *coloniæ dux*. 441.

Οἰναίου, vox inficeta in Neap. marmore pro Κυναίου. 642.

Οἶνοι διάφοροι quid. 206.

Ὀκτώ pro ἑπτά in Heraclide, cum ſermo ſit de numero planetarum. 341. xx. col. 1.

Ὁλόχρυσος, & διάχρυσος in quo differant. 400.

Ὄλυμπος Homeri filii confundunt cum Οὐρανός. 284.

Ὄλυμπος pro *Theſſaliæ monte* vox Homero aſſuta. 51.

Ὄλυμπος quid in Hom. 558.

Ὁμογάλακτες æque, ac σύνσιτοι. 602.

Ὁμόγαλοι, vox nullius frugis, confingenda ὁμοφάγοι. 602.

Ὄμφαλος, *umbilicus*, in unis libris quadrangulis. 243.

ONANOI, vox nullius pretii, diſtinguenda in tres particulas ON AN OI. 642.

Ὀνόματα quid in Strab. 447. 500. cum addit Ἑλληνικά, ſunt *vocabula Attica*. 502.

Ὄνυξ, nunquam *vas lapideum*, contra ac ratus eſt H. Stephanus: locus Athenæi ea de voce ſuſque deque turbatus reſtituitur, novoque interpretamento honeſtatur. 5. querelæ de Caſaubono, & Scacchio. 6.

Ὄνυχες, *ungulæ*, nunquam in Homero. xx. col. a.

Ὀξαντήρ, vox, quæ forte in lexicis non eſt, quid. 212.

Ὀξύς in Anthol. valet *expeditus*, *celer*, non vero *tenuis*. 596.

Ὀπή, & ὦψ, vide πολύωψ.

Ὀργεῶνες, ac θίασοι quinam Sacerdotes. 593. & ſeqq. ὀργεωνικὰ δεῖπνα quæ. 594.

Ὄρνις apud cultiores Græcos eſt *gallina*, apud reliquos etiam γενικῶς *avis*: hinc apud Lycophr. ὀρνιθόπαιδος de Sirenibus eſt *gallinæ pedes habentis*. 684.

Ὀρωργμένης quid in Tatio. 376.

Οὐ, *non*, pro οὗ, *cujus*, Nonni ſententiam ſat inficetam reddit. 10.

Οὐεστίβιος, Οὐεσβίος, Βεσέβιος verum nomen hujus montis, non vero uti vult Mazoch. Βέσβιος. 417. & ſeqq. 510. In Strab. male legitur Οὐεσσούιος cum duplici ſibilo. 421.

Οὐρανοδρομοῦντα ναῦς in Clem. Alex. pro κυμοδρομοῦντα, vel ὑδροδρομοῦντα. 696.

Οὐρανομήκης quid. 365.

Οὐρανός, vide Ὄλυμπος.

Οὖς τινες in Porphyrio pro ἀστέρας. 324. 325.

Οὗτοι, & αὐτοί minime diſtincti ab Strab. interpretibus. 449.

Π

Παιδαγωγός, vox honeſtatis plena, longe diſtat a διδάσκαλος, ejus officium antehac ignotum exemplorum ſtrue firmatur. 173. & ſeqq. Jure volumen ſuum Clemens Alex. nuncupavit παιδαγωγός. 174. Et Paullus Ap. cur etiam ita vocet Prophetas, *ib.* & legem. 176. vide *Comes*.

Παῖδες ξένοι qui. 612.

Παιδία, cur ita Apoſtoli vocentur in Jo. 696.

Παλαιόπολις ſcribendum, non Παλαίπολις. 502. xx. col. 1.

Πάλιν pro καὶ ἐλθὼν in Platone. xxv. col. 1.

Πανκλείδαι fratria Neap. nunc primum ex ſaxo eruta, quod longiori comment. illuſtratur. 632. & ſeqq. etymon, & ſitus. 636. 715.

Πάντα τύρσα in Hom. pro πάντη. 723.

Πανδεῖον, menſis Neapolitanorum. 502.

Παραγγέλματα quid in Hippocr. 139.

Παραγραφίς quid. 189. Παράγραφον an Græcæ ſit. 195.

Παρθενοῦπες in Strab. pro Παρθενόπη. 445.

Παρθενών, qui locus Neapoli. 710.

Πατρών, & ἐπελεύθερος Neapolitanis voces peregrinæ. 526.

Παῦσαι pro κῶσαι Ariſtophanis locum reddit ſat inficetum. 142.

Πέλλα in Polluce non eſt *atramentarium*, vox a librario Onomaſtico aſſuta, cum Latiaris ſit, ac barbara, uti etiam πελλοράφος. 188. 189.

Πεντάλιθα, luſus puellarum, qui deſcribitur. 389. 390.

Πέπλος, Veneris indumentum. 371.

Περιοικέμενος in Strab. pro περικυλιόμενος. 421.

Περισολή, vide κατασολή: quantum differat περισολή a περιβολή. 133.

Περιτροχάδος potius in Euryp. quam περιτρομάδος. 24.

Πεττίζειν ad quadratos libros ſpectat. 228.

Πέτασθαι eſt *volare*, & *currere*. 368.

Πεταλουργοί qui. 405.

Πετάω, ejus etymon Phalegicum. 231.

Πέτρα, & λᾶας, ſive λίθος, quantum diſtent, multis exemplis patefit. 218. non eſt *ſpecus*. 222.

Πίναξ pro *ſcriptura cerata*, commentum H. Stephani. 76.

Ποντοπορικὸς ἀγών proprius Neapolit. 490. 491.

Πηγή, ſive πάγα ex Hebræo fonte fluit: quid inde Latine pulluler. 340.

Πηκτός, vox in Hom. reſtituta. 58. eidem vati, ac Heſiodo familiaris. 59. Πηκτὸν ἄροτρον

τρον quid. *ibidem*.

Πημεντικοὺς æque eſt, ac φαρμακοπώλης. 136.

Πιθηκῶται, vox Phœnicia. 567.

Πικρός non eſt *amarulentus* in Hippocr. ſed valet *moroſus*, hinc Latine *piger*. 137. Origo hujus vocabuli Phalegica. 138. Πικροὶ πρὸς συναντήσιας, non eſt *amarulenti in occurſus*, ſed *tardi ad contentiones*, ſive *rixas*, ſcil. *medici*. 138. Πικρίη in Hippocrate in eadem notione. 139.

Πινακίδες quid in Ariſtoph. 107.

Πίναξ πτυκτός in Hom. bene multis excutitur. 50. & ſeqq. voces tenebricoſæ, & fortaſſe Iliadi aſſutæ. *ib.* Πίναξ, & πινακίδιον ante Auguſti ætatem nunquam pro *re ſcripta*. 52. Πινάκιον, πινάκισκος, πινακοπώλης quid in Ariſtoph. *ib.* & quid in Platone, cujus verbis multum medelæ, & lucis affertur. XIII. col. 2. Quod ψήφισμα dixit Thucydides, idipſum male πινακίδιον dixere Plutarchus Ælianus, & Scholiaſtes Ariſtoph. 54. falſi ea de voce arceſſitur Plutarchus. *ib.* Πίναξ in Hom. eſt *tigillum*, non *libellus*. 56. 58. Πινακίδιον in Luca Evang. quid. 103. Vocem πίναξ ſuffurati ſunt Rabbini. 157. Nil bona fide Origenes *atramenti vaſculum* dixit πινακίδιον. *ib.* Πινακίς, & γραφεῖον eo quod exſtant in Machone, haud poeta antiquior audit. 160. 161. Falſus fortaſſe Plutarchus, quod Eumeni tribuat πινακίδιον. 204.

Πιττάκιον quid. 104.

Πλάστις in Anthol. pro γραμμῆς. 209. hujus vocis nova notio. *ib.* 287.

Ποιέτης in Dione pro ποιήτης. 334. 335.

Πόλιος, ſive Πόντιος οἶνος, quid. XXV. col. 2.

Πόλις in Neap. ſaxo eſt Parthenope. 619.

Πολύπτυχος, vide πτύξ.

Πολύωψ, vox oblita Henr. Stephano: male verſa ab interpretib. *multiforamen*, vel *multiforis*, cum valeat *multis faciebus ornatus*: longe diſtat ab πολυωπός· hinc multa lux Homero: quid ὦψ, & ὀπή· atque ἐνωπῆ, & εἰσωπός in eodem vate, quod non videre interpp. 18. Πολύωψ ab ὦψ, non ab ὀπή, & ὦψ, vox Phœnicia. 18. 19. Κίστη πολύωψ, eſt revera *atramentarium*. 215. XXXV. col. 2.

Ποσειδῶν quid, vox Phalegica. 559.

Πραγματική, & πραγματικόν quid. 263.

Προκοπή in ſaxo Neap. elegantiſſimæ notionis, quam fulcit Cic. 480.

Προμυλαία Θεός quæ. 668.

Προσεδρίη non eſt *ſeſſio*, uti vulgo vertunt in Hippocr. ſed *animus vigil*, ita etiam προσεδρεύειν. 130. 131.

Πρόσταγμα, & προστάττειν, voces medentum propriæ. 134. vide *juſſum*, & *jubere*. Προστάττων eſt κατ᾽ ἐξοχὴν *medicus*. 135. Προστάττων, & κάμνων ſimul jungit Plato *medicus*, & *æger*. 136. Προστάττειν, & πρόσταγμα inſcite verſa in Æliano. 137. Perizonius divinavit harum vocum notionem. *ib.* Etiam Hippocrates ea voce uſus eſt. 139. Προστάγματα inferioris ævi Scriptores dixere σιωπῆξεις. 140.

Πρότερον, & νῦν illuſtrantur in Novell. Juſt. 117.

Πρῶτος, πρωτεῖος, ὕστερος, ὑστερεῖος, δεύτερος. δευτερεῖος, harum vocum vera notio præſertim pro Strabonis κειμένῃ antehac tenebricoſo. 445. 446. 500.

Πτίρα importune in Clem. Alex. pro πτύρα. 191. 192.

Πτερόεντα, cur fere ſemper adjectum ab Homero verbis. 165. 222.

Πτερόπους, Mercurii epitheton. 368.

Πτεροφόροι. 192.

Πτυκτός, vid. πίναξ. Hanc pſeudhomericam vocem quidam in πηκτός, quidam in πυκτός immutarunt. 54. Πτυκτός vox Homero, & Heſiodo ignota. 59.

Πτύξ, πτυχή, & πτύσσειν, harum ῥημάτων notio, prolatis exemplis. 283. Πτύχες in Hom. & Heſiod. non ſunt *laminæ*, ut vulgo vertunt. *ib.* & 284. Πτύχες de oſtreis quid. *ib.* πτύχες Ὀλύμπου, & Οὐρανοῦ, non ſunt *juga*, hinc cælum πολύπτυχον paſſim ſalutatur. *ib.* πτύσσειν ἔγχεα antehac adeo tenebricoſum, ut ne ipſe Maro divinarit. Quid in Hom. 285. δίπτυχα ποιήσαντες toties repetitum ab hoc vate nunc primum illuſtratur. 285. Hujus vocis veriloquium ab Chaldæo fonte. 288. Libri cur dicti δίπτυχα, τρίπτυχα, πολύπτυχα, &c. *ib.* & 289. πτυχαί ſunt etiam *libri*. 289. XIX. col. 1.

Πυκτίον, & πυκτίδιον barbarum *atramentarii* nomen. 203.

Πύξιον pro voce γραφῇ in Habacuco. 403. Quid in Luciano. 77.

P

Ῥαβδοφόροι, *ſatellites*, cur ita appellentur planetæ. 348. 371.

Ῥήτρας Lycurgi abhorruere Neapolitani. 503.

Ῥιζοπῶλαι qui 144.

Ῥοδοδάκτυλος, famoſum Auroræ epitheton: de eo longiuſculus commentarius, & etymon veſtigatur. 358. & ſeqq. Quid ea de voce ſenſerit Ariſtoteles. 361.

Ῥοδόπηχυς quid, & unde educatur. 360.

Ῥοδόσφυρος quid, vox hybrida. 360.

Ῥυομένῳ pro ῥυόμενος in Anthol. 262. 215.

Σ

Σαββατικός idem, ac ἑβδοματικός. 320.

Σαββατισμός idem, ac ἑβδομάς. 320.

Σακέρδος in ſaxo quid. 673.

Σανίδες in Ariſtoph. *codices*, non *tablina*. 68.

Σεβαστή in ſaxo non eſt urbs *Sebaſte*, uti vult Vandalius, ſed eſt titulus honoris urbis Ancyræ. 648.

Σεβαστός, vox opportune ſaxo addita. 630.

Σείειν in Homeri verſu Latine dato a Virgilio poſthabitum. 285. Quantum differat in Hom.

ab

ab ἐλελίσσειν. 558. Σείειν oritur ab Phalegico ἰδιώματι. 559.
Σειώ, *Dea piſtrinorum*. 668.
Σεισίχθων non eſt vox Homerica contra Gell. 558.
Σεισμός abſolute eſt *terræ motus*, neque ea vox cum caſu patrio adhibita unquam reperitur, quod ſexcentia cujuſvis ævi Scriptorum exempla firmatur ab p. 553. ad 559. Quod imitati ſunt etiam Eccleſ. Scriptores. 555. Neque contra eſt Thucydides. 556. Quid σεισμὸς ὥρας in Polluce. *ib.* Id etiam vidit auctor indicis Æliani. *ib.* Vox σεισμός nunquam in Hom. & Heſiodo, licet uſurparint σείειν. 557. Εὔσειστος quid. 556.
ΣΕΠΤΟΣ in Neap. lapide vox tandiu vexata divinatur. 531. Vide etiam *additam.* XXVI. col. 2.
Σῆμα, & σημαίνειν in Hom. *ſignum arcanum*, & *arcana ſignare*. 56. 58. σῆμα κλήρου, & κλῆρον σημαίνειν quid in eod. vate. 56. Lucianus iſthæc σήματα interpretatur γράμματα. 57.
Σιδηροκόλλησις, quæ *glutinis* ſpecies. 404.
Σίδηρος, & πινακίς quid in Themiſtio. 76.
Σιλφιοπῶλαι qui. 144.
Σίτι δότεως ἔπαρχος, qui magiſtratus. 546.
Σκελάζειν quid in medendo. 135. 139.
Σκηπτοῦχος, Jovis προσθετόν. 370.
Σκληρός pro σχιστός in Anthol. 211.
Σκολιός, vox inſueta Hom. quam nec Heſiodus meminit in Θεογ. 307.
Σπάργανον cur ferat Mercurius, & audiat σπαργανιώτης, nunc primum patefit. 369.
Σπυθεροῖο pro σιδηροῖο in Anthol. 162. 216.
Στερεῖν, στέργειν, στέγειν confuſa a librariis. 496.
Στερέσας μὴ ἐλπίδα, nova, & elegans ſyntaxis in ſaxo Neap. 480.
Στέφανος βίου quid. 439.
Στεφανωθείς in Neap. marmore ſat importuna. 415. 537.
Στίγματα quid. 394.
Στρατηγόν pro στρατηγῷ in ſaxis, error exſcribentium. 526.
Στρατόπεδον quid in Caſſio, & in Xenoph. 605.
Στυλοειδής, & γραφιοειδής in Galeno. 77.
Συνστέρια in Anthol. non συστέρια, vult Manutius mutavit in μυστέρια. 222. 223.
Σύρων φωνήν, & συντρέχει φωνῆς quid. 166.
ΣΥ, ſive CY in Neap. eleganti ſaxo eſt initium vocis σύμπλου, vel συμπίνιον, quod multis firmatur. 639. 640.
Συγκλήτῳ Ῥωμαίων δόγματι, & ἐπὶ Ῥώμης, cur in ſaxo Neapolit. ſculpta, cum ea urbs libera eſſet, & ſuis legib. viveret. 647. 648. Vox σύγκλητος pro *ſenatu* non antiquior, Attici utebantur vocabulo βουλή, quod exemplis patefit. 716. XXIX. col. 2.
Σύγχυσις ſigna apud grammat. In Sueton. 167.
Συνάντησις in Hippocr. eſt *rixa*, non *occurſus*. 138.
Σύνδρομον in Anthol. pro συνδρόμου. 218.
Συνέχειν de committendis metallis quid. 396.
Συνεπίζευξις, vide προσάγματι.
Συστῆναι, & ὁμογάλακτοι qui. 602.
Σύστομον, vox importuna in ſaxo Neap. 641.
Σφραγῖδες an ſint characteres. 699.
Σχερία, an exeat inde Scheria. 350.
Σχῆμα in Hippocr. non eſt *veſtitus*. 138.
Σώζεται male verſum in Strab. 447.
Σῶκος de Mercurio quid. 368. vox Hebræa. 369.
Σωτὴρ de Mercurio dicitur. 368. 369.
Σωφρόνη male in Ariſtæneto pro Σωφρονί. 181.

T

Τάγμα παίδων in Neap. ſaxo illuſtr. 611. 612. 614.
Τανύπεπλος Lunæ tribuitur. 365.
Ταυροκέρως, Lunæ προσθετόν. 354. ita etiam ταυροφυής, ταυρῶπις. *ib.*
ΤΕΙΜΗΤΗΣ in Neap. ſaxo. 414. ita potius ſcribendum, quam ΤΙΜΗΤΗΣ. 416.
Τείρεα, vox ab uno Hom. & ſemel adhibita, difficillimæ antehac notionis, & ignota interpretibus denotat *planetas*, non *ſtellas*, quod multis præſtatur. 723. & ſeqq. Latini ab τείρος formarunt *ſidus*. 724. 725. reliquorum etymologorum opinio rejicitur. 525.
Τεῖρος ab originatione Phalegica. *ib.*
Τεκμαιροῖτο in Strab. pro τεκμηροῖτο. 565.
Τέκτων in Anthol. non eſt *faber lignarius*. 200. ſed *quivis faber*. 219. 510. 511.
Τερπικέραυνος, & multa id genus epitheta Jovis. 370.
Τετραθέλυμνος quid. 367.
Τετρακτύς, & πέμπτον Pythagoricum in planetarum ordine. 338. & ſeqq.
Τήκειν, & ἐκτήκειν in Ariſtoph. eſt *urere*, quod non adnotarunt lexicographi. 70.
Τιάρα vox reſtituta in Clem. Alex. pro πτίσα. 191. 192. Τιάρα importuniſſima in Daniele pro ζῶσαι, quæ *cingulum* adnotaret: erroris cauſa detegitur. 288.
Τίθεσθαι de committendis metallis quid. 396.
Τιμᾷν quid in Ariſtoph. 68.
Τιμήσεις reticeri mos eſt in ſaxis. 523.
Τιμητικός, hujus epitheti nova notio ex Neap. ſaxo. 655.
Τίτλος, vox barbara, elegantior πιττάκιον. 104.
Τορδίζειν, & τορνεύειν quid contra Salmaſium. 24. Homeros de ſepulcris, & navib. dixit τορνῶν, quod non vidit Salmaſius. *ib.* διατορνεύειν quid in Plutar. XIII. *col.* 1.
Τορδιτόν importune in Athen. uti reſtituit Petitus, pro χόρδιον. 388.
Τὰς νέας αὐτοῖς in Plat. pro τοῖς νέοις αὐτοῖς. 583.
Τράπεζα, *menſa*, cur ita dicta, non a quatuor pedibus, ut vulgo creditum eſt. 359. 350. Concertatio ſophiſtarum ea de re in Athenæo. 350. Hinc τραπεζοφόρος quid ſit, illuſtratur. *ib.*
Τρέφω, *cuſtodio*, in Ariſtoph. 67. quid in Homero. 181.
Τριακάτιοι in laminis Heracleenſib. pro τριακόσιοι. XXIV. col. 1.
Τριήρης urbs, cur ita dicta. 352.

Τρι-

Τρηχαλέην in Anthol. pro τρηχαλέον. 596.
Τρόμος γῆς eleganter dicitur, barbarum σεισμὸς γῆς. 559.
Τροφῆς in Plutarcho male pro τρυφῆς. 178.
Τροφεύς æque, ac pædagogus XVI. col. 2.
Τροφιοῦχος, Mercurii epitheton. 369.
Τροχαλοῖο vertendum *rotundi*, non *currentis*. 216.
Τῶν δὲ in Hom. pro τῶν δὲ. 306.

Υ

Ὕδωρ θεόπνοον quid in Numedio. 325.
Ὑπογράφειν, & ὑποχαράττειν quid. 91. in foforenſibus, & publicis ſcripturis valet βεβαιοῦν XXXII. col. 2.
Ὑποδέκτης in ſaxo Neap. inferioris ævi quinam magiſtratus erat, multis expenditur. 328.
Ὑπερφίαλος, vide φιάλη.
Ὑπομνήματα, hujus vocis vera notio, male verſa in Polluce. XIV. col. 2. XV. col. 1.
Ὕστρος, & ὑστριχος quid. 445. 446. 500.

Φ

Φαεσίμβροτος, φαεσφόρος, Auroræ epitheta. 355.
Φαέσφορος, & φώσφορος Lunæ tribuitur. 365.
Φαληρεῖδαι, hujus nominis nulla extitit Neapoli fratria. 674. & ſeqq.
Φαληρίς, ſive φαλαρίς quodnam avis genus. 677.
Φαλήρου τύρσις in Lycophr. vox Φάληρος non eſt alicujus *herois* nomen, ſed *avis*, quod multis firmatur, etiam ab Phalegica origine. 676. & ſeqq. vide in ind. Lat. *Phalerus*.
Φανοῦνται quid in Ariſtoph. 688.
Φαρμακοπῶλαι male verſum *unguentarii*. 741. differunt a μυροπώλαις. *ib.*
Φαρμακοτρίβαι qui. 144.
Φαρμάττειν σίδηρον non eſt *temperare*, ſed *obdurare*, & *venenare ferrum*. 199.
Φασί, vox in interpretamento Themiſtii a Petavio tranſpoſita ſententiam turbat. 571.
Φελόνη non eſt *atramentarium*, neque *theca librorum* in Paulli epiſt. 187. XVIII. col. 2.
Φέρασπις, Martis προσθετόν. 367.
Φερέσπονδος Mercurii officium adnotat. 369.
Φθόϊς κυκλοθερεῖς, voces e ſede ſua exturbatæ in Athenæo, & reſtitutæ. 380.
Φιάλη in Hom. non eſt vas, in quo bibebatur, contra ac doctiſs. interpretes adnotarunt: cur ab hoc vate dicatur ἄπυρος. 384. Ὑπερφίαλος, *ſuperbus*, *impius*, hæc notio unde orta, ſcil. ab Phalegica origine. 385. Bini Ariſtoph. loci pro hujus vocis ſignificatu appoſitiſſimi XXI. col. 1. & 2. Φιάλη ἀμφίθετος inſcite vertunt *duplex*, eſt *emblematibus ornata*. *ib.*
Φιάλιον, & φιάλιον. 392. uti φύσκαλις, & φύσκαλις. 393.
Φιλοπάρθενος, Minervæ epitheton. 390.
Φιλύριον quid in Æliano. 64.
Φοινικόπεζος quid. 360.
Φίττα vox, quæ in quadam virginum luſione dicebatur. 390.
Φοιτᾶν eſt *ad ludum litterarium ire*, quod exemplorum vi pateſit. 509. 510. XXV. col. 2.
Φρατρία, ſive Φρητρία, φράτορες, ſive φρήτορες, vide ind. Lat. voce *Fratria*, &c. Φρατρῷον quid. 595. Οἶς φράτηρ quæ. *ib.* Φρατρίαρχος qui. 598. 628. Φρατριάζειν apud Eccleſiaſticos Script. quid. 600. Ἀφρήτωρ in Hom. magni momenti ῥῆσις, ſcil. ἀναθεματισμός. 603. Etymon non a φρέαρ, *puteus*, ſed ab Hebr. fonte oritur. 601. 602. Cur Neapolitani celebrarint φρητρία, & φρήτορες, & ceteri Attici oris dixerint φρατρία, & φράτορες. 691.
Φροντιστής in fratriis qui. 628.
Φρύγιον, hujus vocis notio. 565.
Φυλὴν in Platone male pro φρατρίαν. 606.

Χ

Χαλκάσπις Marti tribuitur. 367.
Χάλκεος Martis epitheton. 367.
Χαλκολόγος in fratriis qui. 628.
Χαρακτήρ, vox male verſa in Luciano. XVIII. col. 1.
Χαριδώτης de Mercurio dicitur. 369.
Χάρτης, & γραμματίδιον μολιβδίνον quid. 42. Vox χάρτης in Zonara idem eſt, ac βυβλίον. XVIII. col. 2.
Χηνοπτίζος quid. 360.
Χόρος pro *cubiculo*. 12. 13.
Χρείσματα in ſaxo Neap. immerito doctiſs. viri Florentini immutarunt in ἐρείσματα. 634.
Χρησός in Strab. de Capreis inſula quid. 479.
Χρίσματα, & ἀλείμματα an differant. 633.
Χρονικός fortaſſe pro χρόνιος in Athen. 163.
Χρόνιον μέλαν quid in Anthol. 562.
Χροτάμπυξ, Lunæ epitheton. 365. vide ἄμπυξ.
Χρυσήνιος Auroræ tribuitur. 355. epitheton eſt etiam Martis. 367. nova notio hujus vocis. *ib.*
Χρυσοκέρως, Lunæ προσθετόν. 365.
Χρυσόπτερος de Mercurio dicitur. 368.
Χρυσόῤῥαπις, hujus vocis nova notio. 368.
Χρυσοστέφανος Venus ſalutatur. 371.
Χρυσοῦσθαι a χρυσοκολλᾶν in committendis metallis quo pacto differant. 395. 400. Χρυσοῦσθαι quot modis dixere LXX. ſenes. 402.
Χυτῆς λειμῶνα in Anthol. fortaſſe χυτῆς πληρώματα, vel χυδὴν πίνοντα. 217.

Ψ

Ψήφοις, non κήρῳ, ſive *ceratis tabellis* damnabantur rei. 67.

Ω

Ω facile immutatur in ο.
Ὠίκηνται reponendum in Strab. pro οἰκοῦνται. 495.
Οἴκισαι in Philoſtrato pro οἰκοῦνται. 493. & ſeqq.
Ὦπας, *facies*, falſiſſimus eſt Athenæus, dum interpretatur ὦτα, *aures*. 19.
Ὦρος, an denſo ſpiritu ſcribendum. 640.
Ὠστήρ, vox ſat inſcite ab librariis tranſpoſita. 53.
Ὦψ, & ὀπή, vide Πολύωψ. Ὦψ, & εἶδος quantum diſtent. 19.

IN-

I N D E X VI.

Verborum, & rerum luculentiſſimus, ac uberrimus.

A

Aedita loca, unde Sæmilanus Camp. conſularis innumerabiles ſtatuas extraxit, ac Romam tranſtulit, ſunt Harculaneum, Pompeji, & Stabiæ, quod nnn vidit Fabrettus, & Mazochius. xxxviii. *col.* 2.

Academiam Ciceronis cur vocet Auguſtinus *Gymnaſium Neapolitanum*. p. 587. & ſeqq.

Acetabulum, & *acetarium* quid differant. 204. 205.

Achillis Tatii locus affectiſsimus ſanatur. 376.

ACTIS in depicta phiala Herculanei reperta multis expenditur xxxiii. xxxiv.

Actorum S. Theoſuli locus vindicatur, & illuſtratur. 696. 697.

Adire aliquando æque eſt, ac φοιτᾷν, *in ludum litterarium ire*. xxv. *col.* 2.

Ægyptii an a planetis dies appellarint. 335. cariſſimi eiſdem *ſcarabei*. 69:.

Ægyptii attamento in re ſcriptoria uſi. 29. & calamo. 30. *Numerorum* diſciplinæ nunquam ſtuduere. 342.

Æliani verbis affectiſſimis plurimnni medelæ. 64.

Æſchinem puerum atramentum triviſſe narrat Demoſthenes. 32.

Ætna, hujus vocis etymon. 566.

Agnrrheenſes, fratria Neap. ex ſaxo patrio nune primum cognita, quod antehac nemn legit: hujus vocis etymon, & fratriæ ſitus. 630.

Agnanum, vox ævi poſterioris, lacus prope Neapolim. 710.

Alabarches, vel *arabarches* quid. 203.

Alabaſter, vas unguenti, Græcum etymon doctiſs. virorum, & Arabicum, quod cudit Clericus, rejicitur; vox pura putaque Hebræa: an unquam pro *unguento*. 7.

Amygdalinum oleum, vide *oleum*.

Anaglyptum elegantiſſimum medici ſcribentis, non tabellionis per partes illuſtratur. 128. & ſeqq. ejus ætas. *ib.* Cur in eo *bos* cum *popa*, & Dea *Hygia*. 133. Scalptum pro vntiva tabella. 146. & ſeqq.

Anaglyptum Homericum omnium elegantiſſimum Græce litteratum Neapoli viſitur, ejus deſcriptio, & certa divinatio. 471.

Anaglyptum ludi magiſtri ſat opportunum pro cerata puellorum ſcriptiona. 87.

Annuli ſignatorii antiquiſſimi apud Græcos, & ſat noti. 120. In iis quid moris erat ſcalpera atia m apud Chriſtianos. 695.

Anthologiæ epigramma ſcribendi inſtrumenta omnia complectens multis locis affectum ſanatur, & illuſtratur. 193. & ſeqq. novum interpretamentum ei adjicitur cum variantibus lectionib. 202. In reliqua ſex ejuſdem argumenti epigrammata longiſſimus commentatius. 208. & ſeqq.

Anticatonum, quos Juvenalis meminit, figura quadrangula, non teres. 277. 278.

Antinoo, Hadriani catamito fratriam dedicarunt Neap. 660. ejus adoleſcentis fatum. III. Huic juveni ubique gentium ſtatuæ, & templa erecta, & ſacerdotes addicti. 661. 662.

Antoniæ Aug. Druſi majoris uxoris marmor Neapolitanum. 659.

Antrum pro *lectica matronarum* nimis licenter in Juvenale. 21.

Antrum, quod prope Avernum inviſitur, inſcite *Sibyllæ* fuiſſe dicitur. 222. Nuperrima hujus antri epigrapha. *ib.*

Apes unguibus armantur. 67. Cur favos ſexangulos conſtruant. 732. & ſeqq.

Apex, hujus vocis vera notio, ac etymon, in eamque longiuſcula adnotatio. 366. vida ἅμπυξ· *apere*, varbum quid. *ib.*

Apollinis, ſive *Solis* templum Neapoli, ubi nunc templum maximum, in quo adhue reliquiæ. 616. 617. 618. In Deli inſula Neapolitani titulum huic numini dedicarunt. 642. In Rom. Deus hic damnoſæ notionis eſt: ejus etymon. 644. 645. Cur triplici nomine in ſaxis. 645.

Apollo non *radiatus*, ſed *laureatus* ludis præfuit. 343. præſes Deus citharædorum. 694.

Apollonius Tyanæus ſeptem annulos ab Jarcha Rege ſeptem planetis inſignes accepit. 310. 702. Quæ ſcripſit. *ib.*

Apragopolis, locus prope Capreas, & nomen vetus *Taurubola* divinatur, & ſitus antehac ignotus. 481.

Aqua Julia quæ. 544.

Aquilæ ἐκδόσεις ſacror. voluminum laudatur. 166. 167.

Arca fœderis in alterum Hieroſolymitanum templum nunquam invecta. 38. ea de re pictorum errores. *ib.*

Arcarii officium an fuerit Neapoli. 656.

Archia publica, & *grammatophylacia*. 263.

Archigubernus, & *archinavita* qui. 654.

Archimedes qun anno denatus aſt. xxv. *col.* 1.

Areo, hujus vocis etymon. 684.
Ares fluvius, vide in indice Gr. Ἄρης.
Argelitanæ tabernæ Romæ quæ. 252.
Argentum, licet rariſſime, materiee vaſculorum unguenti. 14.
Argi fabella ab voca Ἀργηφόντης, quæ pura putaque Phalegica eſt, male intellecta enata. 369.
Aridus, & *ſiccus* quid. 12.
Ariſtæi, fratria Neap. ab longiſſimo patrio marmore antehac nemini iotellecto extracta, quod Latina datur, ac illuſtratur. 623. & ſeqq. Marmor eſt ψήφισμα, qun Reip. Neapolit. decora apprima commendantur: quæ in eo continentor, pateſiont. 627. 628. Ab eo aperte colligitur fratoree fuiſſe ſacrum collegium, & menſes Attico more a Neap. recenſitns. 628. Eruitur etiam, qon die, & qua ratione uſuræ contrahebantur. 628. 629. Etymon, & ſitus. 629. 630.
Ariſtophanis bina loca tenebricoſe multa luce donaotur. 66. & ſeqq. uti etiam in p. 142. Quater etiam comicus illuſtrator. 688. & XXI. col. 1. & 2.
Artem cælandi a bolino, ut Itali dicunt, noviſſe veteres conſtat ex Regio atramentario. 405.
Artemiſiæ certamen an fuerit declamatorium. 193.
Artemiſii, fratria Neap. ex ſaxo eruta. 620. in ea Dianæ, ſive Artamidoe templum; nummi Neap. eum epigr. ΑΡΤΕΜΙΣ. 621. Ignotu antehae etymon hujue vocie proſertur. *ib.* & 622. Situe fratriæ in hac urbe, & adhue certa veſtigia. 623.
Arteria, etymon hujue vocis veſtigatur. 382.
Arvales fratres, vida *Fratria*.
Athenæi loci depravatiſſimi reſtituontor. 5. 380. 385. 387. 392. Quæ de Neſtoris poculo ſeribit, infieete verſa. 383.
Athenienſibus cariſſimæ *ticadæ*. 695.
Aſſeſſura, & *aſſeſſorium* quid in JCtis. 131.
Aſſidere, & *aſſiduus* vocee, quæ præcipue ad medaotes pertinent. 131. & XVI. col. 1.
Aſtrologi in aonulie, inque ceterie inſtrumentis planetas ſealpebant. 701. Romam acciti, & ſæpe ejecti. 702.
Aſtyci ludi qui in Suet. 498. 499.
Atramentarium hoe opus qun pacto diſpenſatum ſit, ajuſque argumentum, ordo, characterum elegantia, &c. cur oullæ ſubjectæ adnotationes: demum ἀπολογητικά quædam, & multiplicis indicie induſtria, &c. VI. & ſeqq.
Atramentarium Regium ubi gentium repertum. I. Quantum laboratum eſt a doctis viris Romæ, & Neapoli, ut ejus vaſculi icunculæ dignoſcerentur. III. & IV. Longior Mazochii epiſtola pro ajuſdem ἐξηγήσει illuſtratione. IV. & V. huie epiſtolæ reſiſtitur. *ib.* Quomodo id vaſculum ad Regem pervenerit. *ib.* ejuſdem longiuſcula deſcriptio. 3. fuiſſe ſcriptorium vaſculum ex quibuſdam ſimillimis σκεύεσι, atque ea multis veterum Scriptorum teſtimoniis ea organa faciebus diſtiocta, & icuocolis oroata deſeribentium pateſit. 15. & ſeqq. Querelæ de tot eruditiſs. ἀρχαιολόγοις, qui nihil de atramentariie organis commentati ſunt, & ne nomen quidem Latiare veſtigarunt. 151. Hujus vaſculi nomen apud Hebræne. 152. LXX. interpp. pro *theca ſcriptoris* dedera inficete *zona ſapphiri*. *ib.* & & ſeqq. confundere Hebræam vocem cum Græca κεςός. *ib.* Sincerum nomen hujus vaſculi dedit Ezech. 155. *Atramentarium ſcriptoris* non recte verſum ab Hieron. 156. 157. Rabbini docent Hieronymum, & Origenem vocem Hebræam, quæ atramentario reſpondet. 155. Nomina hujos vaſculi apud Græcos, vide *Græci*. Quo nomine boni ævi Latini hoc vaſculum ſalutarint, ſcil. *theca calamaria*. 167. & ſeqq. vide *Theca*. Atramentarium vocat opportune Clemens Alex. κακκῦν. 191.
Icunculæ, quæ Regium atramentariom exornant, ſunt ſeptem dialee planetæ. 293. Quantum lucis id vaſculum rei litterariæ intulerit. 316. De ejus planetie tam γενικῶς, quam ſiogillatim, eeteriſque ornamentie ſata in uno lib. 2. *Auroræ* icuncula ſingulare reddit hoc vaſculum, vide *Aurora*. Arte ἐμπαιςικῇ elaboratum eſt. 399. Cur Regium *atramentarium* planetie fulgeat, vide *Planetæ*. Hujue vaſculi poſſeſſorem aſtrologum Neap. fuiſſe multis firmatur. 700. & ſeqq. remotiſſimæ antiquitatie eſſe hoc ſcriptorium organum, collecta multiplici argumentorum ſerie, demonſtratur ab 725. ad 728. Certa hujus vaſculi ætas inquiritur, & bonie conjectationibus inter Auguſti, & Dioois Caſſii ætatem concluditur ab 728. ad 731. Cur Neap. faber Regium *atramentarium* ὀκτάγωνον fecerit, cum ſeptem ſint imagunculæ: probe elaboratum multie documentie præſtatur. 731. & ſeqq. Longiuſculum hujus Regii vaſculi præconium, & bene multa rationum momenta, quibue ejue ſingulare pretium commendatur, 735. & ſeqq.
Atramentarii barbara nomina ab Rabbinis coofícta, & quæ in Miſchna reperiuntur. 186. 187. *Atramentarium* Joſephi ſacardotie quodnam fuerit. *ib.* Ejoſdem vaſculi apod ævi rudioris Græcos onmina. 187. & ſeqq. 203. Κάϛιον pro *atramentario* voa barbara, ſicut & καμίκλειον, &c. 191. 203. Barbara hujue σκεύους Latina nomina *calamarium*, *atramentale*, *atramentarium*. 204. Cur Romani abhorroerint a voce *atramentarium*, licet amarint *atramentum*. 205. Vaſcula liquorum in *arium* cadentia oulla unquam apud Latinos. 205. 206.
Atramentarium Dionyſii Halicarn. 16.
Atramentarium Vaſſallianom Neapoli repertum. 16.
Atramentarium Sao-Dionyſianum nullius pretii. 731. 736.
Atramentarium omnium mihi cariſſimum huic Regio ex ære ſimillimom etiam octogonum in Herculanei pictura ouper reperta cum reliquis

Digitized by Google

liquis omnibus ſcribendi inſtrumentis: ejus picturæ exemplum apponitur in eamque longiuſculus, & nil pœnitendus commentarius ab pag. xxxiii. ad xxxvi.
Atramentarium plumbeum fruſtra adſerit Montfauconius. 193.
Atramentum an fuerit ſcribendi materies apud veteres, etiam ab eruditiſſimis noſtri ævi Scriptorib. dubitatum eſt. 27. & ſeqq. ſed antiquiſſimum illud fuiſſe ſat multis documentis pateſit. 28. &c. Ægyptii, Græci, & Romani eo uſi ſunt. 31. 32. &c. Quo liquore etiam conſcriptæ innumerabiles papyri Herculanei repertæ. 34. Moſes *atramento* uſus eſt. 39. Hebræa ſcriptoria vocabula ad eundem liquorem pertinent. *ib.* Vox, quæ *atramentum* ſignificat, in Barucho. 47. *Atramento* utebantur Lycii. 60.
Atramenti, & *calamorum* meminit etiam Juſtinianus xv. col. 2.
Attemperare, vide *temperare*.
Attici oris fuiſſe Neapolitanos multis pateſit. 498. & ſeqq.
Atticus (*Pomponius*) Neapoli domum ſibi emere concupiverat. 497.
Auguſtini locus de gymnaſio Neapolitano multis illuſtratur. 587. & ſeqq.
Auroræ atramentariæ deſcriptio. 356. cur face, & flagello armetur. *ib.* & 354. Cur ejus peplus roſis ſplendeat: & quid epitheton ῥοδοδάκτυλος, quod Hom. huic Deæ ſemper tribuit, denotet. 356. & ſeqq. vide in indice Gr. Δάκτυλος. De ejus peplo. 356. *Aurora* pro *Sole* in Regio vaſculo, eo quod artifex Neapolitanus: Neapolitani Homero enixe ſtudebant, qui *Auroram* ubique poematum celebrat, vix orientem Solem meminit. 361. & ſeqq. Hæc iuncula antiquiſſimum oſtendit eſſe Regium atramentarium. 726. imo & Neapolitanorum veterum opus. *ib.*
Aurum, materiam vaſculorum unguenti. 4.
Auſonius vocat litteras, *Cadmi filiolas atricolores*. 31.

B

Bacchus a Neapolitanis cultus. 651.
Barbati libri, vide *Liber*.
Baſſareus quinam Deus, hujus vocis etymon. 674.
Bellerophontis fabula illuſtratur. 56. ad Lyciæ regem teſſeræ genus, non libellum attulit. *ib.* ea de re Lucianus notatur. 59.
Bibliotheca Matthæi de Sarno laudes xi.
Boum ſacrificium pro ægrotis. 133.

C

Calamajo, cur ita *atramentarium* Itali vocitent. 183.
Calamaria theca, vide *Theca*.
Calamariæ thecæ deſcriptio. 1. Non fuiſſe unguenti vaſculum oſtenditur. 3. & ſeqq. vide *Atramentarium*.
Calamarius in Pollucis interpr. vox barbariei plena. 189.
Calamiſter, huic voci multa lux. 45.
Calamus ſcriptorius, de eo vivax epigr. in Anthol. 33. vox eſt Memphitica. 40. Sententia Mazochii de calami ſignificatu ſat obſcura. *ib.* Antiquior ſtilo. 41.
Caligula quid de Homero, Virgilio, & Livio ſenſerit. 546.
Campanæ curiæ Neapolitanæ laudes. 619.
Campani nunquam Græci oris, cur ſcalpſerint marmor δίγλωττον. 437. 438. Eos Neapolitani in urbem exceperunt, ac minima quædam munia tribuerunt. 445. 446.
Canicularii, & *Caniclini* qui. 203.
Cant. Cant. verba multa luce donantur. 394.
Caprearum inſulæ, elegantiſſimi ſaxi occaſione, decora enumerantur ab 476. ad 485. verum ejus nomen. 477. Civium ſat culta vivendi ratio Græcanica. *ib.* Auguſto cara. *ib.* Errores ab ſaxo deterguntur. 479. 480. *Hypatus* adoleſcens ibi denatus ab Auguſto dilectus. 480. *Capreæ*, vox Phœnicia. *ib.*
Caſſianus martyr cur a pueris ſtilis interfectus. 88.
Caſtorum templum Neapoli, cujus adhuc ingentia rudera, & epigraphe. 618. 619.
Catomum, & *catomidiare* quid. 90.
Cavernas in Apollinare ἀκροτδιονύτας interpretatus eſt Salmaſius. 20.
In cedro, non in *cera* ſcripti libri Plat. de leg. 75.
Celebriter, & *celeriter*, *celebris*, & *celeris*, voces ab librariis ſæpe immutatæ, quantum negotii interpretibus faceſſivere xxxix. col. 2.
Cenſoris munus quodnam. 414.
Cerarii in ſaxis qui. 104.
Cerarium in Cic. eſt *vectigal* pro ſigillo in ſyngraphis a Verre inductum, non pro *cerata tabella*. 127.
Ceratæ tabellæ Hebræis ignotæ. 42. Contra *ceratam ſcribendi rationem* argumenta. 49. Tabellæ *cera* oblitæ, quæ exſtant, poſterioris ævi ſunt. *ib.* Hebræi, & Græci id genus ſcripturæ nunquam meminere. *ib.* & 50. *Cerata tabella Demarati* quænam fuerit. 60. Quædam barbaræ gentes in *cera* ſcriptitarunt. 61. 63. *Ceratis tabellis* Athenienſes damnaſſe reos inficetiſſime eruitur ex quibuſdam Ariſtoph. locis. 66. & ſeqq. *Cera ſcriptoria*, ſive *maltha* Demoſtheni a poſteriore manu adjecta. 72. Uni pueri Latini, & puellæ *cerata ſcriptione* utebantur a p. 83. ad 93. 107. 180. Anaglyptum ludimagiſtri pro *cerata puellorum ſcriptione* ſat opportunum. 87. Quando grandioris ætatis homines *ceratas tabulas* adhibebant, nempe vel cum ad præſentes ſcriberent, vel cum aliquid memoriæ cauſa adnotarent ab p. 93. ad 106. hanc certam, & præclaram diſtinctionem obvoluit Lipſius, & dubii plenus propoſuit Salmaſius. 101. *Cera* pro *epiſtola* τροπικῶς in Ovid. 100. *Ceram* neque Cic. neque Plin. in

ſuis epp. e contrario *chartam* ſæpe meminerunt: Seneca utramque omnino reticet. *ib.* ſed ei ſermo eſt *de codicillis*. 101. Latini compingebant *ephemeridas ceratas*. 103. Pandectæ nunquam meminit *ceras ſcriptorias*, neque *ſtilos*. 110. 116. In verbis Marciani: *In rationibus*, *tabulis*, *cerisve*, &c. *ceræ* ſunt *ſignatoriæ*. 121. 122. Eadem verba quid in Ulpiano. *ib.* Exempla bene multa, queis *ceræ* τροπικῶς accipiuntur pro *chartis*. 123. *Cerarum* pro *ſcriptura* ſemel meminit Livius. 124. Quid valeat *prima cera*, & *ima cera*: hae voces nunquam reperire eſt in omni, quantum eſt, legum σώματι. 125. *Cera* pro ipſa *hereditate*. *ib.* Medicorum ſchedulæ aliquando in *cera* ſcriptæ. 146. ſed de medicis Latinis id dicas. 150. *Horatium* in pariete *cerata* ſcripſiſſe pernegatur XV. col. 1. & 2.

Cereris templum Neap. nunc S. Greg. Armeni. 618.

Ceres Actæa, ſive *Eleuſinia* cur a Neap. culta. 705. 712. *Plutogenia Cereris ſacerdotis* ſaxum Neap. affectiſſimum ſanatur, & longiuſculo commentario illuſtratur. 712. & ſeqq.

Ceſtus, *inceſtus*, *inceſtare*, unde ſumpſere Latini. 253.

Chæream in tabulis Heracleenſibus Siculum potius, quam ex noſtratibus Neapolitanis fuiſſe multis pateſit XXIV. & XXV.

Charta, vox ἐξωτικὴ, neque ab Hebræa, vel Gr. origine. 40. 42. In ea illinebatur, non inſculpebatur. 41. *Charta plumbea* Neronis eſt *lamina*, uti etiam Græce χάρτης aliquando. *ib.* & 42. *Charta averſa*, & *tranſverſa* quid. 101. *Chartæ* etiam, non ſolum *tabulæ* meminerunt JCti. 112. Cur *Chartæ* nomen rariſſimum in Pandectis, non tam raro in Inſtitut. & Cod. ſemper vero in Novell. in queis etiam *peculiaris charta* tabellionib. præſcribitur. 116. *Chartæ* antiquiſſimæ apud JCtos. 117. *Chartarum* vis immenſa Romæ. 124. *Charta* toti orbi nota etiam ante Alexandrum. 233. *Charta virgo*, *charta trita*, & *horrida dura mento*, *charta ſordida mento*, &c. in Martiale quid. 276. 280. *Charta anus* in Catullo quid. 279. *Altera charta plicetur* quid in Mart. 282.

Chriſtiani olim etiam pro non acceptis beneficiis votivas tabellas appendebant. 149. uni Criſtiani dies appellarunt a planetis, non vero ethnici. 296. 308. eorundem κελοκαγαθία id tribuendum, ſed cultiores id σφάλμα evitarunt. 312. Ethnicorum errores circa res Chriſtianorum. *ib.* & XIX. col. 2.

Chryſantius architectus ſub Severo Imp. ex Herculaneo, & finitimis locis ſtatuas extraxit Romamque tranſtulit XCXVIII. col. 2.

Chryſocolla, vide *gluten*.

Chryſographata ſcuta quæ. 394. 395.

Cicadæ Athenienſibus caræ. 695.

Cicero atramento ſcribebat. 32. Locus duplex in epp. ad fam. & orat. contr. Rullum affectiſſimus ſanatur, & multa luce donatur. 452. & ſeqq. 456. 457. Neapoli domum emendam curavit. 497. Ciceronis *Academiam* cur Auguſtinus vocet *gymnaſium Neapolitanum*. 587. & ſeqq. Quorumdam Homeri verſuum ἀόθεσιν non obſoluit XIX. col. 2.

Cicerones Puteolani haud dicti ab detortis vocibus *circitores*, vel *circerrantes*. 221.

Cincticulus, *cinctutus*, *ſemicinctium* quid. 288.

Circus quid. 423.

Ciſta, nomen γενικόν, ejus notio ab adjunctis determinatur, uti etiam Græce κίςη, & Hebr. קמטר. 156.

Ciſtellaria Plauti quid. 156.

Citharœdi Phœbum præſidem Deum habebant. 694.

Clanius amnis cur dicatur a Lycophr. fluere prope Neap. 680. Ejus etymon Phalegicum. 682. Eſt etiam γενικόν fluviorum nomen. 683.

Claudius Aug. cur contrectari comites puerorum, ac librarios juſſerit. 167. 168. Neap. certamini præfuit, & athletas coronavit. 415.

Claves antiquiſſimis Græcis notiſſimæ, imo elegantiſſimæ ex Hom. 110.

Clementis Alex. locus reſtituitur, & vindicatur. 695. 696.

Codex, hujus vocis vera notio antehac ignota. 255. & ſeqq. 265. cur raro reperiatur in boni ævi Scriptoribus. *ib.* *Codices eborei* in Pandect. error amanuenſium; & bona medela apponitur. 258. *Codex*, & *codices* ſunt ἴδιως *tabulæ publicæ*, nunquam *privatorum libri*, vel *membranæ*, quod ſat multis exemplis firmatur. 259. & ſeqq. Cur Hermogenis, Theodoſii, Juſtiniani legum συλλογαὶ *codices* vocitentur. 260. *Codex* in Pandect. ſolummodo pro *tabula publica* adhibetur. 260. 261. Cur unæ ſtatuæ togatæ gerant *codices*. 261. Licet eſſent innumerabiles *codices*, cur raro admodum ita appellarentur. 263. 264. *Grandis codex* in Juvenale idem eſt, ac *faſces codicum*. 264. 265. *Codicum* figura teres. *ib.* & 265. Pictores, & ſculptores tum veteres, tum recentiores pro libris quadrangulis *codices* finxerunt. 266. 267. *Codex* pro *libro* generatim barbare dicitur, hinc inficetiſſime audit *codex Mediceus*, *Palatinus*, &c. *Codex Livii*, &c. uti doctiſſimi quique uſurpant. 269. 270. Hujus vocis etymon ignotum, & inficete ab Hebræo fonte educitur. 271. De *codicibus*, ſive *teretibus libellis* Herculanei repertis ab p. 271. ad 277. & vide indicem Herculanenſem. XLIII. col. 2. *Codicis*, ſive papyri Philodemi ex eadem urbe extractæ, atque evolutæ deſcriptio, & prolixior ἐξήγησις XXIX. & ſeqq.

Codicilli, & *pugillares* qui. 101. 159.

Cœnare illuſtri mille animarum in ſaxo nuper eruto quid. 373.

Collapſa in fragmento Neap. tituli requirit *ſigna*. 539. Nunquam ea vox ſolitaria in lapidibus,
quod

Digitized by Google

quod feſtiva exemplorum vi patefit. *ib.* & 540. 541.
Colonia, vide *Neapolitani*.
Columbarium Livianum illuſtratur. 279.
Comes, hujus vocis notio antehac ignora, eſt *puerorum cuſtos*, ſive *pædagogus*, quod adjecta longæ exemplorum ſerie patefit. 168. & ſeqq. aliquando de matronis dicebatur. 171. *Comitis* munus vocabatur *comitatus*. *ib.* *Comites conductitii*. *ib.* *Comes* dictus etiam *admonitor*. *ib.* Verbum *frequentare* proprium *comitum*. *ib.* *Comites* vox male reſtituta in Pandect. 272. Dei, Deæque *comites* impp. & Cæſarum in nummis. *ib.* *Comes* quid etiam in marmoribus. *ib.* Hanc notionem vocis *comes* forte ab Hom. ſumpta. 273. *Comes* in Martyrum actis antiquioribus non eſt *dignitatis titulus*. *ib.* Feminæ etiam *comites*, eiſque ex officio appoſita nomina. 281. Raphael Archang. Tobiæ *comes*. 182. vide vocem *Pædagogus*. Vide etiam pagg. XVI. & XVII.
Commentum pro *libella*. 65.
Coorum gens cur in nummis angues fingerent. 369.
Compactor librorum, inficetum quid. 249.
Conſignatio, vox a margine in verba Pandectes immiſſa. 122.
Conſtituere, & *dedicare* ſtatuas an ſynonymas dictum in Campano ſaxo. XXXVIII. col. 2.
Cauſulum nomina unde arceſſenda. 522.
Conti, & *contacia*, librorum ſpecies. 240.
Caqui, & *fabri ferrarii* Vulcanum præſidem habebant. 694.
Corcyra an ab infortunio ἐπιφωνήματι liberata ſit. 350. Inſula eſt recurvæ falcis inſtar, contra ac credidit Mazochius. 251.
Cornelia Muſa, pientiſſima matrona Neapolitana in fratores Agarrheenſes. 630.
Cornua ſunt partes in quadrangulis libris, nempe *anguli*. 243. 244.
Cornua hircina, & *caprina* Jovi tributa. 329. etiam Junoni, quæ ideo *Ammonia* dicta. *ib.*
Corona in certaminibus unis athletis dabantur. 417.
Cortex pro *forte* in Ulpiano reſtituitur, quæ vox idem valet, ac *cruſta*, & *emblema*. 397. 398.
Cortices ſcriptorii nunquam adhibiti. 106. 110.
Corycatæ cur Neapoli degerent. 672.
Cos, & *pumex* confudit Montſauconius 201.
Criſpare haſtam, quod Hom. dixit πτύσσειν ἔγχος, an probe verſum a Marone. 285.
Croceus, & *crocatur* quid. 113.
Crucis Chriſti titulus an atramento ſcriptus. 104.
Crypta Neap. 448. 711.
Cryſtallus cur naſcatur figuræ ſexangulæ. 734.
Cura in ſaxo an recte interpretetur Mazochius; ejus ſententiæ reſiſtitur, & fortaſſe aliter legendum eſt marmor. II. III.
Curagendarii qui. III.
Curia Aug. Anniana qua in urbe fuerit. 431.
Curioſorum officium quodnam fuit. II.
Curis pro *ſuris* in Jo. Diacono. 633.
Cuſtos dicebatur potius puellarum. 269.
Cynæi, fratria Neap. nuper ex ſaxo cognita: hujus ſaxi fatum ſat deridiculum narratur. 636. & ſeqq. Marmor depingitur, & longiori commentario honeſtatur. 638. & ſeqq. Difficillimæ ejus notæ divinantur, quæ doctiſſ. viros latuere. 639. 640. 641. Cur *Cynæorum* nomen ſibi acquiſiverint, ab *Anubide* ſcil. 641. 642. *Iſidem*, & *Harpocratem* colebant. 644. *Oſirim*, *Vulcanum*, *Bacchum*, *Minervam*, & *Serapidem*. 651. Hujus fratriæ ſitus, & laudes. 652. 653. XXVIII.
Cyprii appoſite vocitabant *atramenti vas*, πλευπήγιον, & *magiſtros*, διφθεραλοιφούς. 164. 165. ab Hebræis id vocabulum deduxere. 166. Nunquam in *ceris* ſcripſere. *ib.*

D

Decemvir, quo pacto dixerint Græci Scriptores. 646. 647.
Decemvirales leges. 110.
Declamatorium certamen nunquam celebratum Neapoli, ſed *muſicum*, & *gymnicum*. 490. & ſeqq.
Decreta, ſive ψηφίσματα bina, quæ Neapolitana facit Capacius, elevantur. 635.
Decuriones nunquam Neapoli, ſed *demarchi*, 453. 456.
Delta, ſive *Ægyptus* regio ante Hom. ævum. 233.
Delum navigarunt Neapolitani, & Apollini memoriam dedicarunt. 642.
Demarati tabella terata nil officit *ſcriptioni atramentariæ* Græcorum. 60.
Demarchatus, Neap. magiſtratus. 453.
Demoſthenis loci affectiſſimi multa medela ſanantur. 53. 71. & ſeqq. ejus orat. 2. κατὰ Στεφάνου plena νοθείας. 72. hujus oratoria verba haud percepit Salmaſius. 73. Falſus eſt ſcholiaſtes, & doctiſſimi viri aientes oratorem aſſerere ternæ fuiſſe Athenis gymnaſia. 579. 580.
Diaconia a Theodoro Neapoli erecta, vide *Theodorus*.
Diaconus, vide *presbyter*.
Dierum hebdomas, vide *Hebdomas*, & *Planetæ*.
Digitorum nunquam meminere Hom. & Heſiodus. 357. imo neque *articulorum*, neque *unguium* XX. col. 2.
Dii erant unicuique opificio præſides. 654. & ſeqq.
Diogenis Laertii locus affectiſſ. ſanatur. 75.
Dionis loci non unis verbis corrupti reſtituuntur, & illuſtrantur. 334. & ſeqq. 442. 423. 610. 611. XXXI. col. 2. XXXII. col. 1.
Dionyſii Halic. imago cum theca calamaria octogona. 33.
Dioſcorides depictus cum atramenti vaſculo. 32.
Dioſcurorum templi columnæ, & ſtatuæ, quæ

adhuc

adhuc Neap. viſuntur, imo & epigraphe. 526. 527.
Diotimus, vide *Mapſapus*.
Diptycha quæ, & eorundem definitio in Heſychio multa luce ſuffunditur. 286. 287.
Diſcus cur de ſole dicatur. 324.
Diſtichon Græcum in nuperrimo Neapolitano lapide exagitatur. 507.
Doctor librarius in ſaxo eſt, qui *libros quadrangulos compingit* contra Reineſium, qui nimis licenter commutat vocem *doctor* in *ſtructor*. 249. 250. *Doctor laniſta*, *ſagittarius*, &c. qui. *ib*. *Doctor librarius* ſat ridicule interpretatur Schoettgenius. 251.
Domitianus Aug. Albana ſeceſſione delectatus. 466.
Draco ſanguine leges conſcripſit. 30.
Drepana, vide in ind. Græco Δρέπανον. Erat recurva. 348. 349. Mazochii ſententia expenditur de duplici hujus vocis etymo Phalegico, eique reſiſtitur. 350. Urbes, & inſulæ hujus nominis a *falcis* figura, non quod terræ *efferruminatæ* ſunt, ut ait ſummus vir, etiam *Sarepta* urbs. *ib*. Verum etymon hujus vocis profertur, & non unis teſtibus fulcitur. 353. 354.
Duſari ſacrum, in ternis quadratis lapidibus ſcalptum, & nuper Puteolis repertum quid. 652.
Duumvirales leges. 110.
Duumviri nunquam Neapoli. 453.

E

Ebora municipium dicta *Liberalitas Julia*. 154.
Edicta impp. in provincias miſſa cur in membranis circumvoluta. 262. 263.
Educator, vox in Pandectis aſſuta. 179.
Efferruminare de quovis metallo dicitur, inde etiam de quavis re, quæ cum alia conjungitur. 404.
Emblemata in vaſis, quæ. 395. & ſeqq. A Cic. huic vocabulo multa lux. 396. 397. In Ulpiano *emblemata argenti* quid. 398.
Empæſtica ars committendi metalla quænam ſit, vide fere omne cap. 4. lib. 2. eaque arte compactum Regium atramentarium. *ib*. Vocabulum *empæſticus*, licet peregrinum, civitate Latina donandum. 405. Eadem ars Regii atramentarii ætatem diſtinguit. 729.
Ephemerides ceratæ. 103. earum σχῆμα ex pictura Herculanenſis theſauri profertur una cum ſtilo XXXIV. XXXVI. col. 1.
Epicuri familiares in vaſis imaginem ejus ſcalpebant. 700. Non parvus *Epicureorum* grex Herculanei degebat. 569. XXX. col. 1.
Epidixis in ſaxo quid, contra Reineſium. 512. 513.
Epigramma μετρικὸν in Veneris laudem nuper Puteolis repertum, obſcuritatis plenum longiuſcula adnotatione illuſtratur. 372. & ſeqq.
Epigramma, quod prope Neapolim viſitur, & rati ſunt αἰνιγματώδες, explanatur. 374.
Epigrammata ſeptem Anthologiæ ad ſcribendi inſtrumenta ſpectantia longiuſculo commentario vindicantur, illuſtrantur, novoque μετρικῷ interpretamento honeſtantur. 193. & ſeqq. 208. & ſeqq. Primum epigramma diſticho mancum eſt. 210.
Epiſtola Mazochii pro Regii atramentarii illuſtratione expenditur. IV. & V.
Epiſtolæ Demoſth. & Æſchin. νοθείας plenæ. 235.
Epiſtolæ in teretem formam plicatæ mittebantur. 283.
Epiſtolæ latentibus litteris ſcriptæ. 32.
Epomeus, mons Inarimes, ejus etymon Phalegicum. 567.
Errans gladius quid. 298.
Eſdræ volumen cylindricum nil antiquum. 242.
Evangeliſtæ depicti in antiquis libris cum atramentario. 32.
Eugubium urbs laudatur. I.
Eumelidarum fratria Neap. ejus triplex ſaxum illuſtr. 608. & ſeqq. *Eumelum* Parthenopes patrem fuiſſe pernegatur. 615. *Eumelis* in Statio non eſt Parthenope, ut rati ſunt univerſi, ſed fratria *Eumelidarum*. 615. 616. Situs hujus fratriæ in Neap. urbe definitur. 616. Hi fratores Apollinis templum curabant, quod nunc eſt metropolitanum, in quo Chriſti tabula ſat vetus Solis grandem diſcum pedibus prementis. 616. 617. 618. In hac fratria erant & templa Cereris, & Dioſcurorum, quorum adhuc rudera. 618. 619. Hujus fratriæ præconium. 619. 620. Statium in hac fratria, & Menecraten Pollii generum vixiſſe conſtat. 619. 620.
Eumenes, ſcriba Amyntæ, an ſecum ferebat γραφεῖον, & πινακίδιον. 204.
Eumenides an alatas, & ſerpentibus horridas finxerint poetæ. 37.
Eunidæ, fratria Neap. ab ſaxo patrio nunc primum nota: de Fauſtina Aug. benemerentiſſima, cui ſtatuam erexit. 658. Hujus vocis interpretamentum, & fratriæ ſitus divinatur. 661. 662.
Eunoſtidæ, fratria Neap. ab *Eunoſto* adoleſcentulo σωφρονεστάτῳ dicta; ceterarum honeſtiſſima. 662. & ſeqq. Hi fratores erant ἄγαμοι. 664. Ad eorundem φροντιστῶν feminas adire nefas erat. 665. Situs in ſuburbio, nomenque adhuc durat. 665. 666.
Eunoſtus, numen Tanagræorum σωφροσύνῃ illuſtre. 663. & ſeqq. Fratriæ Neap. nomen dedit: *ib*. Gorii diatriba de *Eunoſto* omnino elevatur edicentis fuiſſe Deum piſtrinorum, quod idipſum aſſerere videtur Caſaubonus. 666. & ſeqq. Ea de re veterum grammaticorum σφάλματα. 667. 668. qui quidem *Eunoſtum* feminam reddidere, atque omnia confudere. *ib*. In Gorii gemma non *Eunoſtus* exhibe-

Digitized by Google

hibetur, ſed potius *Pittacus*. 670.

EXORATUS quid in lapidibus. XVI. *col.* I.

F

Falx Saturni, vide Δρέπανον.

Fata cauſarum pro *facta cauſarum* in Cod. 263.

Fauſtina Aug. de Neap. benemerentiſſima, cui ſtatua erecta. 658. Hujus Auguſtæ nomen ſequioris ævi Neapolitani ab lapide eraſerunt, ſed *Antoniæ Aug.* parſere. 650.

Favus κατ' ἐξοχὴν vocatur *figura ſexangula* a Vitruvio. 733.

Figura quid apud jureconſultos. 113. 114.

Folia arborum in ſcriptione nunquam adhibita. 110.

Foramen exiguum Regii atramentarii antiquiſſimam ætatem præſtat. 730. 731.

Forte pro *cortex* in Ulpiano. 397.

Fratres cujuſcumque tribus homines ſcribebant, mortuos vero delebant XXVII. Quatuor Ariſtoph. loci ſat tenebricoſi de *fratribus* illuſtrantur.

Fratria, vox περιβόητος in Neap. rep. Illam fuiſſe non ὑλικὴν partem urbis, ſed ἱερατικὸν paucorum miniſtrorum ſacrorum corpus nunc primum profertur ab p. 591. ad 606. & 687. Qui illuſtres Scriptores de fratriis commentarios inſtituerunt, quam parum opportune. 592. Eas in unis Athenis, & Neap. reperire eſt. 592. 593. 687. Quid in Hom. ea vox. 593. *Fratres* æquales miniſtri ſacrorum ſunt, ac *orgeones*, & *thiaſi*. 593. 594. Eorum numerus, ſcil. triginta. 594. De eorundem templo, ſacrificiis, ac reliquis ſacris ceremoniis. *ib.* & 595. & ſeqq. Iidem ſunt *fratores*, ac *thiaſotæ*. 597. 598. *Fratorum* princeps dicebatur φρατρίαρχος. 598. Erant ſacri nuptiarum miniſtri. *ib.* & 598. Iidem ac *orgeones*. 599. 600. Hinc Eccleſiaſtici Scriptores dixere *fratres Chriſti*, *fratores veritatis*. 600. Neapoli celebrantur de ſacris miniſtris voces *fratanciæ*, & *fratanciarii*. 600. 690. Conjurant in hanc notionem vocis *fratriæ* etiam lapides loquentes, & origo non Græcanica, ſed Phalegica. 601. 602. *Fratores* una convivebant. 602. Eorum exemplo enati ſunt Romæ *fratres arvales*. 602. 603. Etiam Homerus ſacram rem eſſe hanc vocem docuit, quod non vidit Cic. 603. A grammaticis minime accipranda vocis *fratriæ* notio, qui omnia turbarunt; neque a Græcis Scriptoribus, qui cum Romanis verſati ſunt. 604. 605. Platonis locus appoſitiſſimus de *fratriis* illuſtratur. 606. De Neap. *fratriis* ſingillatim ab p. 607. ad 671. Earum nomina *Eumelidæ*, *Artemiſii*, *Ariſtæi*, *Agarrheenſes*, *Panclidæ*, *Cymæi*, *Jonæi*, *Eumidæ*, *Antinoitæ*, *Eunoſtidæ*, vide in ſuis locis in hoc indice. De Pſeudofratriis *Theotadæorum*, & *Eubonitarum*; & an fratria *Phaleritarum* exſtiterit, vide etiam in ſuis locis. Nomina eorum, qui *fratriæ* præerant. 628. Quo die, & ratione ἀκνεισμὸν celebrabant. 629. *Fratoribus* unguenta donata. 633. Firmatur hos fuiſſe σύστημα ἱερατικόν. *ib.* *Fratores* ipſi civium cauſas decernebant in ἀγορᾶ. . . . , quid ea vox, pluribus expenditur. 634. & ſeqq. Joan. Diaconus videtur *fratores* meminiſſe. 633. 690. Latini vocem *fratores* dixere *fretriaci*, ut ex ſaxo eruitur. 662. *Fetrium* quid in Latiaribus ſaxis. 687. XXVIII. col. 2. XXXIX. 688. 689. Neapoli non unis in Eccleſiis hodie *fratorum* ſpecies adhuc durat. 690. *Fratria* a quibuſdam doctiſſimis viris adhibita pro *patritiorum curia*, quod reprehenditur. 690. Cur Neapolitani Attici oris dixerint φρητρία, non φρατρία. & Latini ſcripſerint *fratria*, non vero *phratria*. 691.

Frequens, & *frequentiſſima*, epitheta urbis Neap. propria. 497.

Frequentare in Labeone quid. 171. quod Ulpianus languidius dixit *ſequi*. *ib.*

Frontes ſunt in unis libris quadrangulis. 244. quot numero, & ſæpe auratæ. *ib.*

Frumenti dividundi magiſtratus qui, & quando creatus. 645. 646.

G

Galeni ſententia de vero nomine *Veſuvii*. 418. contra doctiſs. Mazochium defenditur. 510. nec non de *gymnaſis*, licet verba male verſa ſint. 578.

Gemmæ cur naſcantur ſexangulæ figuræ. 734.

Glaucus quidam efferruminandi metalla gluten invenit. 404.

Gluten, ſive *chryſocolla*, qua efferuminatæ ſunt icunculæ atramentariæ, deſcribitur a Plin. 403. 404. Auctor ejus *glutinis* quis. 404. Proverbium inde enatum. *ib.*

Glutinatores librorum quadratorum. 245. Id *gluten*, niſi exſiccaretur, liber non explicabatur. 247.

Grammaticorum errores de voce *Eunoſtus*. 667. 668.

Græci ceratam ſcribendi rationem nunquam adhibuerunt. 49. *Græca gens* adeo elegans in ſcribendo, ut etiam quodvis genus pelles, ſive membranas reſpuerent. 78. Nulla eis vox a lignea ſcriptione, uti mos eſt Latinis. 81. *Græci* pueri non cerata, ut Latini, ſed atramentaria ſcriptione utebantur. 91. *Græci* nullis unquam vinculis codices colligabant. 120. Clavibus elegantiſſimis, & arcanis vel ab Iliaca ætate uſi, & annulis ſignatoriis. *ib.* Quibus vocabulis thecas calamarias vocitabant, nempe: κίστη μελανδόχος· δοχεῖον μέλανος· δοχεῖον γραφικῆς μέτρης· ἄντλος φυλάττων μέλαν. μελανοδοχεῖον· ἀλειπτήριον· τῷ μέλαν. 161. & ſeqq. Nomina barbara hujus vaſculi. 187. & ſeqq. Carent voce pro notione *vinarii*. 206. Priva voce μέλαν dixere

Digitized by Google

xere *atramentum*, pluribus Latini. 207. Libros confecere ſemper quadrangulos, nunquam cylindricos. 232. & ſeqq.

Gymnaſium non eſt peculiaris ſtructuræ ædificium ab p. 373. ad 590. Iſthæc definitio doctiſſimis quibuſvis viris adverſatur, etiam Vitruvio. 374. & ſeqq. Eſt nomen γενικόν, uti *ſenatus*, *ſchola*, *palæſtra*. 575. ideo vox *gymnaſium* in Gruteri ind. operum publ. haud exſtat. 576. Quantum aberrarint quique erudititiſſimi in veſtiganda *gymnaſii* ſtructura. *ib.* Veterum auctoritates tum Græce, tum Lat. queis conſtat nullum fuiſſe ἴδιον ædificium. 377. & ſeqq. Demoſthenis locus appoſitiſſimus, licet male verſus, ac diſtinctus. 579. 580. Falſi ſunt hujus oratoris ſcholiaſtes, & doctiſſ. viri terna oratorem aſſerere fuiſſe *gymnaſia* Athenis. *ib.* Hac ſtatuta *gymnaſii* notione, obſcuris Scriptorum locis multa lux, præſertim Platoni, & Pauſaniæ. 582. & ſeqq. *Gymnaſium* eſt etiam ipſa *exercitatio*. 385. 586. Non igitur Titi Aug. titulus *gymnaſio* affixus. 386. Cur Strabo de Neapolitanis dicat habuiſſe *gymnaſia*, non vero *gymnaſium*. 587. In Auguſtino *gymnaſium Neapolitanum*, vel legas *Puteolanum* ob librariorum σφάλμα, vel melius loquitur de *Neapoli*, quæ exſtructa erat prope Bajas, quæ urbs nova multis exemplis firmatur. 387. & ſeqq. Quid *gymnaſium* in lib. Machab. 390. *Gymnaſium* Neap. erat etiam *Exedra* Herculis XXVI. *col.* 1. Quinam locus Athenis. *ib.*

H

Hadriani numiſma, vide *Numiſmata*. *Hadrianus* de Neap. civibus benementiſſimus, eorumque demarchus creatus. 660.

Harmonia in planetis, quam aſſerit Caſſius, quænam ſit. 336. & ſeqq. de ea recentiorum mathematicorum ſeotentiæ veritati infeſtiſſimæ. *ib.* *Harmonia diateſſaron* in planetis non eſt μουσικὴ συμφωνία, ſed quid Pythagoricæ τετρακτύος. 337. 338. Quam male & confuſe meriti ſunt tum veteres, tum recentiores de voce τετρακτύς. 338. *Harmonia* in Pythagora non eſt quid muſicum, ſed quid σύμμετρον. 338. 339. Eſt etiam in Hom. συνθήκη, *pactum*. 340. *Harmonia*, Cadmi uxor confuſa cum *Hermione*. *ib.* Heraclides fecit unam ex ſirenibus. 341. Etiam apud poſterioris ævi Græcos non eſt συμφωνία. 342.

Harpocrates a Neap. cultus, ejus vocis etymon. 644. Ejuſdem pictura cum epigraphe Herculanei reperta. XXVII. *col.* 1. XXVIII. *col.* 2.

Hoſdrubalem in cera ſcripſiſſe ait Gell. & Juſtinus Hamilcarem. 61.

Hebdomas dierum omnibus gentibus honori fuit. 294. Quando cœptum ſit numerari dies per *hebdomada*, Scriptorum adverſantes ſibi ſententiæ proferuntur. 295. XIX. *col.* 1. Uni Chriſtiani, nunquam vero ethnici dies appellarunt a planetis. 296. 307. hujus diverſitatis ratio. 312. Dionis locus de dialibus planetis multa luce donatur, & vera ſententia eruitur. 308. Dii *hebdomadis* ſunt ſolummodo dierum δεσπόται, & ἔφοροι. 309. Huic ſententiæ nihil officit Pſeudoplutarchus. *ib.* cujus titulus affectiſſimus ſanatur. 310. Brachmani dies a planetis appellabant. 310. 311. Cur unus Tibullus ex Latinis dixerit *Saturni diem*. 313. Quando cœptum ſit dies appellari nomine *feriarum*. XIX. *col.* 2.

Hebdomada dierum initium ſumpſiſſe ab Saturno, non a Sole multis patefit, quod ante Regium atramentarium ignoratum eſt. 315. & ſeqq. Neque ea de re curandi Chriſtiani Scriptores. 332. Cur Tullius Solem ducem & principem reliquorum luminum, & Proclus ἑβδομαγέτην ſalutarint. *ib.*

Hebdomadis dierum ordo cur ab cæli τάξει diverſus: hujus rei veterum Scriptorum rationes expenduntur, & rejiciuntur, nova & εὐπιστοτέρα inducta. 333. & ſeqq. Joſ. Scaligeri ſententia, & Bedæ exploditur. 333. 334. etiam antiquior Dionis Caſſii nil curanda. 335. 336. Quantum ab mente Caſſii noſtri ævi mathematici exorbitarunt. 337. vide *Harmonia*.

Hebonitæ, fratria Neap. conficta, licet *Hebo* famoſum numen Neapolitanum audierit. 673. 674. Hujus vocis etymon peregrinum; numen idem, ac *Baſſareus*. 674. Cur cives hunc Deum præcipue colerent. 711.

Hebræi ceratas tabellas ignorarunt. 42. 49. ſtilo utebantur in ſcalpendis characteribus in ſaxis, vel in æneis tabulis. 43. hinc multa lux difficilioribus V. T. locis. *ib.* & 44. Haud jure ligneam, plumbeam, marmoream ſcriptionem eiſdem tribuunt. 46. Cur ævo Auguſti dixerint libellum, πιναχίδιον. 123. Queis vocibus appellarint vaſculum atramentarium. 152. Docent Origenem, & Hieronymum vocem Hebræam, quæ atramentario reſpondet. 153. Mutilant ultimum ת in vocibus. 158. Libros cylindricos nunquam adhibuerunt. 228. & ſeqq. Eorum librariæ voces illuſtrantur. *ib.* Eorum biblia cylindrica poſteriorum ſæc. ſunt. 232. 242. vide *Liber*. Sabbati cultos apud eoſdem. 294. Varia metallis decorabant mulierum ornamenta. 394. Nulla vox apud eoſdem, quæ *imaginem* ab *ſtatua* diſtinguat. 532. 533.

Helenam non omnium mulierum pulcherrimam deſcribit Homerus, ea pulchriorem canit Penelopen. 19.

Heraclea urbis laudes. I.

Heracleenſi æneæ tabolæ quid lucis affertur. XXIV. XXV. Quædam in ea notæ explicantur. *ib.* Cur ſcribæ, & decempedatoris nomine ſubſcripta. XXXI. *col.* 2.

He-

Herculanea via, & *Hercules* quantum differant. 440. 553.
Herculanenſes ſiderum ſcientiæ dediciſſimi. 706. Quæ, & pro quibus rebus vectigalia cum finitimis populis ſolviſſent, ex nuperrima pictura edocti ſumus. xxxv. *col.* 2. Laudantur a Cic. ob *divitias*, & *magnas pecunias*. *ib.* Sæmilanus Campaniæ conſularis ab iiſdem locis ſtatuas quamplurimas extraxit, Romamque tranſtulit, uti conſtat ex nuperrimo litterato lapide, in quem prolixior commentarius. xxxvii.
Herculanenſis regio Neapoli inſicete addicta. 440.
Herculaneum colonia deducta poſt Veſuvii incendium ſub Tito. 441. De theatro, promontorio, portu, etymo Phœnicio hujus oppidi, & finitimorum locorum. 566. & vide indicem Herculanenſium antiquit. xlii.
Herculeus, & *Herculaneus* longe diſtant. 440.
Herculis Exedra Neapoli. 402. 497. xxvi. *col.* 1.
Herculis Porticus apud Petronium eſt *Herculaneum*, nunc vulgo *Portici*. 710.
Hermione confuſa cum *Harmonia*. 340.
Heſiodus nunquam ſcriptionis meminit. 49.
Heſychii auctoritas ubique ſubleſta, præſertim in definiendis Homeri vocabulis. 164. 165.
Hieronymus docetur a Rabbino vocem Hebræam, quæ thecæ calamariæ reſpondet. 155.
Hieroſolymarum urbs, quando Romana colonia evaſit. 436.
Hippocrates ſtramento ſcripſit. 31.
Hirtini, Lucana gens, nunc primum ex ſaxo noti. 505.
Homerus nunquam ſcriptionis meminit. 49. Hujus vatis volumen in purpura aureis litteris. 32. Verſus, in quo ſcripturæ meminit, fortaſſe ſpurius. 50. Bene multi verſus Rhapſodorum culpa haud tanto vate digni, enunciantur. 51. Hujus vatis ἀποθέωσις in marmore Romæ: & anaglyptum ejuſdem legentis: nuperrima elegantiſſimi operis ἀποθέωσις in vaſa argenteo Herculanei reperta, quæ deſcribitur. 266. 267. xviii. *col.* 2. Oſcitanter artifices apponunt in ejus dextera volumen teres pro quadrangulo. 269. Nunquam meminit picturas: neque in eo vox eſt, quæ ſtatuam denotet, licet non ſemel de ſtatuis loquatur. 299. Nunquam *digitos*, licet reliquas vel minimas corporis partes deſcribat, commeminit. 357. imo neque digitorum *articulos*, neque *ungues*. xx. *col.* 2. Non unæ voces in eo ab Hebr. fonte eductæ. 358. & ſeqq. Auroræ ubique poematum meminit, Solemque vix curat. 365. Contra Athenæum, & doctiſs. interpretes defenditur. 383. 384. Quæ de *Hom.* ſenſerit Caligula. 546. Vindicatur. 671. *Homericæ* Iliados, & Odyſſeæ geſta ubique urbis Neap. depicta. 711. *Homerus* in ſcuto Achillis ſeptem planetas appoſuit; quod non videre vel doctiſſimi interpretes. 722. & ſeqq.
Honoratus vir in ſaxis quo ævo cœpit ſcalpi. 433. an exſtet in Pandectis. *ib.*
Horatii, & *Plauti* locus, ubi *vinaria*, vera luce perfunditur. 205. 206.
Horatius cera ſcriptoria minime uſus eſt, contra ac dixere interpretes. xv. *col.* 1. & 2.
Horus a Neap. cultus, hujus vocis etymon. 644. an eum denſo ſpiritu ſcribendus. 649.
Hypatus Capreis donatus adoleſcens Auguſto dilectus, Octaviano, an Tiberio? 480. 481.
Hypodidaſcalus quid. 527.

I

Jarcha rex Appollonio Tyanæo ſeptem annulos dedit dialibus planetis inſignes. 310. 701.
Ilienſes in ſaxo Neap. ſunt Sardiniæ populi. 520. xxv. *col.* 2. xxvi. *col.* 1.
Ilium Trojanum an in pagum abierit. xxvi. *col.* 2.
Imagines auctorum appoſitæ libris. 244.
Imago longe differt a *ſigno*, *illa* eſt pictura, *hoc* ſtatua, quod uberrima exemplorum vi oſtenditur ab p. 544. ad 548. Hinc vox *imagines* in Camp. amphitheatri titulo importune addita pro *ſigna*. 545. Iſthæc diſtinctio ſervatur etiam in legum νόμασι. 546. 547. necnon in litterariis lapidibus. 547. Si aliquando *imago* ad *ſtatuæ* notionem extendatur, ἐπιθέτῳ aliquo indiget, veluti *aurea*, *argentea*, *ænea*, *ſculpta*, &c. 547. 548. Interdum ſine adjuncto, eſt ſpecies, quam animo ſolummodo concipimus. 549. Doctiſſ. virorum, hac diſtinctione non adverſa, ἀβλεψίαι. *ib.* vide in indic. Græc. vocum Εἰκών, & Ἄγαλμα.
Imago ſat vetus Chriſti ſervatoris Solem pedibus prementis Neapoli in templo maximo quid. 617.
In omiſſum in Pandect. & deinde appoſitum legem de legato librorum in multam lucem reſtituit. 258.
Inarime, ejus etymon Phalegicum. 567.
Inaurandi metalla ars vetuſtiſſima, & Homeri tempore nota. 400. 301. a Plinio deſcribitur. *ib.*
Inceſtus, & *inceſtare* unde arceſſiverunt Latini. 153.
Incus, *udir*, ejus etymon Hebræum. 394.
Index in libris quadrangulis qui. 244.
Inſcriptio elegans Franc. Serai in Agnelli Vaſſalli tumulum. 23.
Inſcriptiones Neapolitanæ, vide *Neapolitanæ inſcriptiones*.
Inſerta pro *cruſta*, ſive *emblemate* vox inſiceta. 397.
Interpretes legum omnes tranſverſi abacti ajentes teſtamenta, & contractus reliquos in tabulis olim conſcriptos. 110. & ſeqq.
Involutus, vox importuna in Ezech. 231.
Jenni, fratria Neapolitana ab ſaxo nota corruptiſſime exſcripto, quod reſtituitur. 653. Ab

Digitized by Google

Jonibus dicta, primis Græcorum omnium colonis. 654. 656. ſitus divinatur. 656.
Jordani (*Lucæ*) Neap. pictoris tabula cum quadratis, & teretibus voluminibus. 268.
Jova an unquam dixerint *Deum* Chriſtiani. 699.
Iſis Dea a Neapolitanis culta, hujus vocis etymon. 644.
Italiæ nomen an ſtrictiore notione aliquando accipiendum ſit. XXIV. *col.*2. XXV. *col.*1.
Judicium eſt duplicis notionis. 304.
Jupiter atramentarius, ejus epitheta præſertim a fulmine, quod geſtat. 370. Homerus, & Heſiodus *Jovi* ſceptrum nunquam tribuerunt, contra ac factitarunt eorum poſteri. *ib.* & 371. Cur ei non adſtet aquila. *ib.* De *Jovis* Olympii ſceptro. 378. 379.
Jureconſulti cur teſtamenta, & ſyngraphas *tabularum* nomine, licet chartis illita appellarint. 110. eiſdem chartæ negotium antiquiſſimum. 317.
Juſſum, *jubere*, & *imperare* ſunt voces ſollemnes medentum pro *recepto*, & *recipere*. 134. vide πρόσταγμα· earum vocum exempla bene multa. 139. 140.
Juſtini locus affectiſſimus ſanatur. 62.
Juvenalis verba de lignea ſcriptione affectiſſima ſanantur, & longiuſculo commentario illuſtrantur. 117. & ſeqq.

K

Kalendarium marmoreum Neapolitanum: in eo multa Græcitatis veſtigia. 533.
Kalendarium Trimalchionis, quod deſcribit Petronius, illuſtratur, in quo ſepteni planetæ depicti. 706. & ſeqq. Interpretes univerſi nihil de eo divinarunt. *ib.*

L

Lampadicus curſus an Neap. celebratus ſit. 416.
Lanfranci eximii pictoris *tabulæ*, ubi Evangeliſtæ cum libris quadrangulis, & teretibus. 268.
Lapides electi, materia vaſculorum unguenti. p. 4.
Lapis, & *petra* longe diſtant. 220.
Latinos in arborum corticibus, vel foliis ſcriptitaſſe inter fabellas amandandum. 81. neque officiunt vocabula *codex*, *tabulæ*, *ligna*, *codicilli*, &c. *ib.* *Pueri Latini*, ac *puellæ*, quo ad ſcribendum inſtituerentur, tabellis ceratis utebantur, ejus rei exempla a p. 83. ad 93. *Latini* quo nomine appellarint eleganti ævo atramentarium, vide *Atramentarium*. Hujus vaſculi barbara nomina *Latialia*. 204. & ſeqq. Apud eoſdem liquorum vaſa nunquam cadunt in *arium*. *ib.* Græcos quavis in re imitati. 258. *Latini* ad civitates Græcanicas ſcribentes Latiari lingua utebantur. 448. Neapoli quamvis urbe Græca conſulum nominibus annos ſignabant. 643.
Lecythus, cujus generis vas; Græculi unde etymon traxerint: vox Phalegica. 14. *lecythizare* quid. *ib.*
Leges bene multæ illuſtrantur pro teſtamentorum, &c. ſcriptione in chartis, non vero in ceratis tabellis. 111. & ſeqq. *Lex*, quæ contra quadrangulam Latinorum librorum figuram objicitur. 254. & ſeqq. vide *Pandectæ*, & *Codex*.
Leges tabellariæ. 304. *Legis Juliæ* mentio in Cic. aſſuta. 455.
Liber, de hujus vocis notione, & etymo quamplurimæ ſententiæ. 82. eſt βίβλος Latina ex primigeniis. *ib.* educi etiam poſſet ab Hebræo fonte. 271.
Librarius doctor, vide *Doctor*.
Librorum forma apud Hebræos, Græcos, & Latinos quadrata, 226. & ſeqq. *Liber*, quem vidit Zach. erat quadrangulus; & cujus meminere Machab. 228. & reliqui, de queis ſermo eſt in vet. & nov. Teſt. ejuſdem figuræ. 230. & ſeqq. *Scriptus intus*, & *foris* quid. 231. Hebræorum biblia cylindrica poſterioribus ſæculis invecta. 232. *Libri* nunquam meminit Hom. 233. *Libri quadrati* ante Trojæ excidium adhibiti. *ib.* Vox ἄλυμα nil officit *quadrangulis libris*. 234. *Libri* apud Latinos cujuſnam formæ, quadratæ, an cylindricæ. 239. & ſeqq. Anaglyptum ludimagiſtri cum *libro quadrangulo*. 87. 241. & Muſæ. 241. Omnia *librorum ornamenta* externa, & interna enumerantur, & ad unam quadrangulam eorum figuram pertinent. 243. & ſeqq. deſecabantur ad rectos angulos. 246. 247. In capita diviſi. *ib.* *Liber craſſus*, *macer*, *brevis*, *ſpiſſus*, *denſus*. 248. Erat & in *libris ruſticitas*. *ib.* Qui *libros* compingebant, erant Græci, *doctoreſque librarii* dicti. 250. Contra quadrangulam *librorum* Latinorum figuram objecta diluuntur, præſertim leges. 253. & ſeqq. vid. *Volumen*. Livii & Maronis *volumina* in Martiale erant quadrangula. 278. 279. *Libri barbati* in eodem vate qui. 280. *Liber explicitus* & *revolutus* quid. 282. *Libri duplices*, *triplices*, *quincuplices*. 283.
Ligneas Homeri ævo fuiſſe *domos*, uti ter adſtruit Mazochius, pernegatur, contrariis prolatis bene multis ex hoc vate exemplis. 218. 219.
Lignum pro ſcriptura figurate dictum. 110. Ea vox male pro *ſignum*, Salmaſius fruſtra reponit *linum*. 119. Cujacius etiam in Ovid. confingit ἀπροσδιονύσως *lignis* pro *ceris*. *ib.*
Ligorii (*Pyrrhi*) fides ſubleſtiſſima traducitur. 432. 433. 434. ejus αὐτόγραφον exſtat in Regis noſtri biblioth. 434.
Lino qua ætate teſtamenti tabulas ligari cœptum. 110.
Liquorum vaſcula nunquam in *arium* cadunt. 204. 205.

Liter-

Liternum vox Phœnicia, denotatque *ad gallinas*. 678.

Littera non a לוץ, ſed revera a *lino*. 165. Proprium *litterarum* munus eſt σώζειν φωνὴν. *ib.* & 166. 222.

Litterata pocula quæ. 392.

Liturgia Jo. Chryſoſtomi in libro cylindrico nil antiqua. 242.

Livium quam parvi fecerit Caligula. 546.

Lora in libris quadratis. 245.

Lucerna cum planetis dialibus illuſtratur. 330.

Lucernæ quas ſcalpturas habuerint. 700.

Luciani locus affectiſſimus ſanatur, & illuſtratur. XVII. *col.*2. & XVIII. *col.*2.

Lucilius Senecæ cariſſimus Neapoli philoſophiæ ſtudiis vacavit. 497.

Lucullani, ſive *Luculli villæ* ſitus. 590.

Ludimagiſtri elegans marmor. 87.

Lunæ atramentariæ epitheta a Græcis Scriptoribus collecta, & illuſtrata, præſertim χρυσόμπυξ. 364. & ſeqq.

Lunæ via in urbe Neap. & quare ita dicta. 623.

Lycii heroica ætate atramento ſcribebant. 60.

Lycophronis verſus ad Neapolim ſpectantes longiuſculo commentario illuſtrantur, novumque interpretamentum adjicitur, veteri poſthabito vatis ſententiæ adverſantiſſimo. 675. & ſeqq.

M

Machonis noveni verſus corruptiſſimi, ἀσύντακτοι, & παρωδίᾳ laborantes ſanantur. 159. & ſeqq. Hos verſus importuniſſime eruditiſſimi viri ad Ezechielem illuſtrandum detorſere. *ibid.* Hujus poetæ ætas expenditur. 160. 161.

Malleatores, artifices librorum quadratorum. 245.

Manceps, & *mancipium*: harum vocum vera notio. 180.

Marciani J.C. lex affectiſſima ſanatur. 121.

Marcus, Aretuſiorum Epiſc. cur ſtilis a pueris confoſſus. 89.

Marmor Græce ſcalptum Card. Paſſionei longiori commentario illuſtratur. 297. & ſeqq.

Marmoreus pollex pro *albo* in Ovid. 24.

Mars, ſidus atramentarium, ejus icunculæ ἐπίθετα, præſertim ab Homero deprompta. 367. hujus vocis etymon. XX. *col.*2.

Maſgabam adoleſcentem cur κτίστην vocandum juſſerit Auguſtus, multis expenditur. 482. 483.

Matrix, *portatrix*, *ſacrificatrix*, voces de Venere a ſaxo nuper eruto cognitæ. 373.

Medici ſcribentis, non tabellionis anaglyptum elegantiſſimum per partes illuſtratur. 128. & ſeqq. *Medicis* e regione ægrotantis ſedendi mos erat. 130. *Medentium* veſtitus frugalis. 133. Communis ſententia *medicos* ipſos fuiſſe pharmacopolas rejicitur, ſed uti mos eſt, ſcripſiſſe in membranula medicamina pro ægrotis, nec ea ſecum geſtaſſe: ea membranula, ſeu barbare *receptum* dicta eſt *juſſum*, & πρόσταγμα. 134. & ſeqq. *Medentum* eſt γράφειν, & γράμματα. 136. *Medicos* nil moroſos vult Hipp. 137. Quoſdam etiam habitus in ipſis etiam requirit Hippocr. licet hujus verba inficetiſſime verſa ſiat. 138. Senes *medici* juvenes expellebant. 139. Videntur *medentes* pharmacopolia viſitaſſe, & vaſa obſignaſſe. 142. Schedulas, ſive *juſſa* aliquando in cera exarabant. 148. quod de unis *medicis* Latinis intelligendum eſt. 150. *Medici* ſcribentis elegans marmor, vide *anaglyptum*. *Medicorum* ſymbolum ſerpens. 368. 369.

Medicina eſt officina medicamentorum. 145.

Megaris, inſula prope Neapolim, ejus etymon Phœnicium. 352.

Melancomam adoleſcentem, athletam Neapoli non fuiſſe Titi Aug. ἐραστὴν multis oſtenditur: omnium adoleſcentum σωφρονέστατος audiebat. 570. & ſeqq. licet nuperi Scriptores contra ſentiant, & Themiſtius de ejuſdem σωφροσύνῃ addubitet. *ib.*

Menecrates Statii amiciſſimus Neapoli ubi habitarit. 620.

Menedemus philoſophus zodiaci ſigna pileo adnexuit. 701.

Menſa ſacrificiis addicta ex ære, & variis metallis ornata Herculanei reperta. 378. XXI. *col.*2.

Mercurii ſidus atramentarium, hujus icunculæ ἐπίθετα, & ſymbola illuſtrantur. 368. Cur ſine alis. *ib.* Virga cum ſerpentibus adnotat medicinam feciſſe. *ib.* & 369. Crumenam gerit, utpote bonorum largitor. 369. Peculiaris ei veſtis addicta. *ib.* Ἀργειφόντης ſalutatur, non quod *Argum* necarit, ſed quod eſt pacis nuntius. *ib.* Gymnaſiorum præſes, & quorumnam hominum tutela. 694.

Mergilline, ubi Sannazarii villa, olim *Phaleri turris* dicta. 677. 678.

Metallo multiplici eo quod conſtat Regium atramentarium, longiſſimus commentarius de veteri committendi ſimul metalla ratione in toto cap. 4. lib. 2. inſtituitur. 376. Exempla Regio vaſculo ſimillima apponuntur. 377. & ſeqq. Non una pocula variis *metallis* ornata proferuntur, præſertim illud Neſtoris. 383. 384. *Metallorum* committendi ratio, & ars triplex diſtinguitur tam Græca, quam Latine: hanc artem cum interpretes ignorarent, omnia confudere. 295. & ſeqq. Ex triplici hac arte quænam princeps. 399. Vocabula Hebræa ad eandem artem ſpectantia, & quæ dederunt ſenes LXX. illuſtrantur. 402. 403.

Metronactem Neapolitanum philoſophiæ magiſtrum præter ceteros Seneca, & Lucilius celebrabant. 497.

Minerva a Neapolitanis culta. 651.

Miſ.bna σφάλματα in atramentarii nominibus. 187.

Miſenum ad Neapoliteni agri fines ſpectare neqnaquam cecinit Lycopbron . 685. unde ortus error . 686.

Mopſopum claſſem Miſenum deduxiſſe canit Lycophron , non *Dioſimum*, uti vult ſcholiaſtes, & eruditiſſimi quique . 685. vide in ind. Gr. Μόψοπος.

Municeps quid . 460.

Myrtis poetria . 663.

N

Natalitio themati quantum ſtuduerint veteres . 329.

Navium faber qui primus, ejuſque oomen . 340.

Ne pro *ut* reſtituendum in Suet. 118.

Neapoli ingens Romanorum numerus aceurreotium . 436. 437. 496. 497. 498. Cur dicatur *Parthenope* . 444. 445. 447. 490. Hujus urbie litterati lapides omnes Græci : Latini vel ſpurii , vel aliunde advecti . 463. 464. Urbs ob Statium civem , & Statii patrem Græce callentiſſimum nobilis . 467. 468. Tbeatrum in ea exſtructum , non vero gymnaſium . 574. Cur babuerit ſecundum Strabonem gymnaſia, non gymnaſium. 587. Trimalehionis Petroniani convivium *Neapoli* celebratum multis firmatur . 709. & ſeqq. Ubique hujus urbis Iliados & Odyſſeæ geſta depicta . 711. Cur hæc urbs ab Stat. *ſecreta* ſalutetur . 705. 712.

Neapolis altera prope Bajas . 589. 590.

Neapolitanæ inſcriptiones illuſtrantur , vel ſupplentur . 469. 470. *binæ* . 471. *binæ* . 472. 473. 474. *binæ* . 475. 476. *binæ* elegantiſſimæ . 478. 487. 504. 506. *binæ* . 507. 508. 516. *binæ* . 519. 524. 525. 527. 530. 535. 608. 609. 612. 620. 624. præclariſſima . 632. 638. 642. 644. 650. 651. *binæ* . 653. 654. 656. 658. 659. 660. 662. 672. *binæ* . 673. 712. *Binæ* Latiales rejiciuntur . XXIII. *col.* 1. & 2. XXVIII. *col.* 2. XXIX.

Neapolitani Homero enixe ſtuduiſſe non unis teſtimoniis firmatur . 362. Ilias , & Odyſſea in eorum ædibus paſſim depictæ. *ib.* Pueri *Neap.* decennes iſthæc bina poemata edocti . *ib.* In urbe *Neapoli* Homeriſtarum ingens numerus. 363. Quæ cecinit Hom. in marmoribus exprimebant, vel in tabulis pingebant. *ib.* Regii atramentarii fabrum *Neapolitanum* fuiſſe oſtenditur. 361. 364. *Neapolitani* in arte empæſtica nunc etiam famoſi . 405. Neroni numiſma dedicarunt, vide *Numiſma Neronis* . An lampadicum curſum celebrarint . 416. In marmore Titi Aug. titulos honoris recte ſcalpſerunt . 424. In ſcalpendis marmorum titulis eleganti συμμετρίας uſi . 425. Quædam vocabula Græca in Titi lapide Latine non dedere ob hujus linguæ pauperiem . *ib.* Litteras utriuſque linguæ elegantiſſime cælabant . *ib.* Cur A Latiala parum ab Græcanico diverſum ſcelpebant . 426. Campanos in urhe excepere , eiſque minima quædam munia tribuerunt . 445. 446. *Neapolitani* pictores Polygnotum imitabantur . 472. Eorum ſacrum ἀγῶνα non declamatorium , ſed muſicum , & gymnicum fuiſſe oſtenditur. 490. & ſeqq.

Neapolitani in Græca inſtitutione, atque eloquio loogo poſt Tiberium ævo perdurarunt , & argumenta doctiſſimi viri id negantis elevantur ab 462. ad 486. Græcos litteratos lapides ſancte nunc ſervant . 463. nuperrime reperti enumerantur . *ib.* & 464. bene multi apponuntur , & illuſtrantur ab 470. ad 486. Etiam Capreatum cives , otpote ea inſula erat *Neapolitanorum* , Græci oris . 476. & ſeqq. Perduraſſe apud *Neap.* Græcanicum leporem ad ſeptimum uſque fere ſæc. lapidibus , aliiſque documentis ab pag. 487. ad 534. oſtenditur . Nummi *Neap.* Græce omnea cuſi etiam ſequiori ævo. 488. Non ſolum Græci eloquii fuere , verum & Attici , quod multis prælatur . 498. & ſeqq. ideo Cererem *Acteam* , ſive *Atticam* colebant , & menſes *Athenienſium* inſtar habebant . 502. Lycurgi ῥήτρας poſthabuere ἄξονας Solonis amplexi . 503. Doriſmus in ceteris majoria Græciæ urbibus floruit , nunquam *Neapoli* . 503. & ſeqq. Prolixum Philoſtrati de *Neapolitanis* præconium longiuſculo commentario exornatur a p. 489. ad 514. Lapides producuntur , qoeis firmatur ad oct. uſque ſæculum Helleniſmum *Neapoli* perduraſſe a p. 516. ad 534.

Neapolitani in Latiari linguæ caſtitate ac δεινότητι non tam culti . 544. In ſaxo Titi minime ſcalpſere ὑπὸ Βιβλίου σεσημῶν , quod barbarum eſt . 553. & ſeqq. *Neapolitani* adoleſcentee athletæ quanta virtute, ac σωφροσύνη , vide *Melancoma* . Adhuc ann. Chr. 271. ſtatuas, & Deorum aras in templia erigebant . 613. Annos neque per conſules , neque per olympiadae cenſebant . 614. Puerorum gymnicorum τάγμα, ſive collegium alebant . 611. 612. Attico more dies enumerabant . 628. Eorum lites non in foro , quod nunquam noverant , ſed in ἀγορευτηρίῳ ab ſacrorum miniſtris , ſive fratoribus decernebantur . 634. & ſeqq. vide *Fratria* . Memoriam Apollini in inſula Deli erexerunt . 642. Græca nomina ſibi imponebant. *ib.* Sacerdotum nominibus annos ſignabant . 643. Ægyptiorum Deorum grandem numerum colebant , qui recenſeotur . 641. & ſeqq. Epigramma elegans iis vindicatur . 642. Nunquam Senatui Rom. paruerunt ; quid in ſaxis *Neap.* verba δόγματι συγκλήτε Ῥωμαίων . 647. 648. Quatuorvirum munus apud *Neap.* quodnam . 655. Arcarii munus an habuerint . 656. Eunoſtus Deus ab ipſis cultus , vid. *Eunoſtus* . Cur a Symmacho *Religioſi* ſalutentur , vide *Religioſi* . Quando Chriſtiana inſtituta ſuſceperunt . 721. 722.

Neapolitanis nunquam coloniæ nomen inditum , ſed ſuis ſemper legibus vixere ; infenſiſſimi,

ec

ac doctiſſimi viri argumenta elevantur ab p. 427. ad 442. XXII. *col.* 1. & 2. Cum omnimoda libertate eos vixiſſe nummi teſtantur. 529. Marmora, quæ contra producuntur, vel dubia, vel aliena, vel ſpuria. 430. præſertim illud Bæbii Cominii confictum ab Ligurio. 432. & ſeqq. Certa ratio affertur, cur Græce, & Lat. ſcalpſerint Titi marmor: fruſtra ſunt quotquot edixere, quod colonia evaſerant. 436. 437. Argumenta contra *Neapolitanam* libertatem elevantur ab 442. ad 462. Tullius firmat hanc *αὐτονομίαν*. 443. & ſeqq. Cum Romanis fœdere dumtaxat juncti. 450. id etiam ex lapide Alliſano nuper detecto eruitur. 451. Nil officit libertati *Neap.* famoſus Cic. locus, utpote de Neapoli Syracuſarum loquitur, & affectiſſimus eſt, quod multis præſtatur. 452. & ſeqq. Decuriones, & Duumviri non fuere *Neap.* magiſtratus. 453. 456. Alter Tullii locus contra *Neap.* libertatem ſanatur, & illuſtratur. 456. 457. Etiam Statii carmina eam nil lædunt. 458.

Neapolitani puelli longe diſpari cultu indumentorum ab Romanis ornati, nec prætextam noverant, nec auream bullam. 459. 460. E *Neapolitanis* puellis quinque & amplius millia ſelegit Nero, qui ſibi canenti plauderent. 408. Imperatores *Neapoli* Græco more induebantur. *ib.* & 460. Tullius minime *Neapolim* inter municipia adnumeravit: hujus verbis multa lux. 461.

Neapolitani ſiderum diſciplinæ enixe, & perdite ſtuduiſſe oſtenditur ab Horatio, Petronio, Statio, Tullio, & lapidibus litteratis, &c. ab 702. ad 718. Facile mulieres ſagas, uti Foliam, excipiebant. 703. *Neap.* femellæ hujus artis ſcientiſſimæ, præſertim Lunæ deducendæ. 704. Vetularum *Neap.* id genus magicæ ſtribligines enumerantur. *ib.* Hinc natum, ut una Neapolis *otioſa* ubique Scriptorum ſalutetur, quæ vox valet, *ſiderum ſtudiis addicta*, uti ex etymo noſcitur. 705. 706. Annum Lunarem Atticorum more uſurpabant, & kalendarium pictis planetarum icunculis diſtinguebant. 707. & ſeqq. Idipſum firmat Cic. 709. Ob hanc ſiderum artem Hebonem Deum enixe colebant. 711. *Neapolitanæ* ſacerdotes cur a Romanis expeterentur. 712. Deditæ myſteriis Cereris ab Stat. & ab patrio ſaxo, quod luxatiſſimum ſanatur, & illuſtratur. *ib.* & ſeqq. Ad plenam aſtrorum ſcientiam Arato impenſe *Neapolitani* ſtuduere. 716. 717. ſuis vaſculis ideo ſæpe planetas apponebant. 717. 718.

Neapolitanum theatrum an Nerona concinente ceciderit; repugnantes ſententiæ componuntur. 538. 539. Statuæ dumtaxat ab eo collapſæ ſunt. 541.

Neptuni Græca epitheta expenduntur. 558. 559.

Neronis numiſma variis metallis, uti regium atramentarium, ornatum deſcribitur, & illuſtratur. 408. & ſeqq. a Neapolitanis percuſſum multis oſtenditur. 410. 411. non videtur eſſe ex *contorniatis*. 410. cur in eo Latina epigraphe. 411. & ſeqq. *Nero* e puellis Neapolitanis quinque & amplius milla elegit, qui ſibi canenti plauderent. 498.

Neſtoris poculi opificium ex variis metallis. 379. *Neſtorem*, nil bibacem fuiſſe contra Athenæum, & doctiſſimos interpretes defenditur, quod ex male intellectis Homeri verbis aſſertum eſt. 383. 384.

S. *Nicon*, licet ſalutetur Neapolitanus, ſpectat ad Neapolim Syracuſarum. 518. 519. XXV. *col.* 1.

Nili ſtatua Neap. elegantiſſima deſcribitur cum nuperrima Matthæi Ægyptii epigraphe: cur in eo urbis ſitu erecta. 649. 650. Cur in ea ſtatua puellus. 650. 651. *Nili* etymon: eſt vox *γεννητὸν* fluviorum. 683. *Nilenſis* Neap. curiæ laudes, & magnificentia. 652.

Nolani, de eorum colonia inſcripti lapides. 430.

Notatorium in Pollucis interpr. inficeta vox. 189.

Numa atramento ſcripſit. 30. ejus libri ubi reperti. *ib.*

Numiſmata illuſtrantur bene multa, in queis imperatores codicem, ſive ſyngrapham ſupplicibus provinciis porrigunt. 261. Hadriani *nummus* ſyngrapharum ſtruem comburentis. *ib.* & 262. *Nummi* gentis Mariæ cum ſyngraphis. *ib.* In hiſtoria ſumma fide prædidi. 269. Gentis Noniæ. 328. Papiæ, Procilia, & Roſciæ. 329. *Nummus* Pyliorum. *ib.* *Nummi* quidam conſulares cur cum ſeptem ſideribus: nobis minime præſentant ludos ſæculares, ut doctiſs. quique rati ſunt. 342. & ſeqq. licet Begerus, & Stuſſius id etiam negent, tamen non ſolvunt nodum. 344. 345. *Nummi* Coorum cum ſerpente illuſtrantur. 369. *Nummi* Nervæ. 433. *Nummus* Cypriorum *δίγλωττος*. 436. *Nummus* Neapolitanorum. 488.

O

Oleum amygdalinum ad ungendum habuiſſe veterea patefit. 143.

Olympus in Hom. non eſt mons Theſſaliæ, ſed muns inter cæleſtes ſphæras. 558.

Onyx, licet vox Græcanica, pro unguenti vaſculo ab unis Latinis adhibita. 4. *Onyx ſiccus*, & *pinguis*. 12.

Oreſtis judicium, non Appii Claudii in pictura Herculanenſi per ſuas partes explicatur. 34. vide etiam indicem Herculaneuſ. antiquit. XL. *col.* 1. & ſeqq.

Origenes docetur ab Hebræo vocem, quæ atramentario reſpondet. 155. nil bona fide id vas dixit *πινακίδιον*. 152. 157.

Oſiris a Neap. cultus: recentior ejus epigraphe recitatur. 651.

Oſſa cœnæ quid in Martiale. 12.

Otioſus epitheton uni Neapoli adjectum ab Scripto-

ptoribus; nova hujus vocis notio, & etymon Phalegicum. 705. 706.

P

Paſtum, ejus etymon. 340. cur Hom. illud dixerit ἁρμονία. *ib.*

Pædagogium eſt vox ſervorum elegantiorum, non liberorum ingenuorum. 180.

Pædagogus, nomen honeſtiſſimum, errarunt plerique omnes, qui pro *ludimagiſtro* acceperunt. 88. multa exemplorum via qua Græce, præſertim ex Clem. Alex. qua Latine id oſtenditur. 273. & ſeqq. 176. & ſeqq. *Pædagogorum* auctoritas, ſæpe etiam imperium. *ib.* Curabant, ne pueri capillorum laſciviam colerent, & ne cum villicis verſarentur. 178. Non *comes*, aut *pædagogus*, ſed potius *rector* pueris non honeſto loco natis, & mente lapſis dabatur. *ib.* Reperitur & *præfectus pædagogorum*. *ib.* Etiam e regio ſanguine orti *pædagogi* munus ſubibant. *ib.* Ea vox etiam in Pandectis, & in marmoribus. 179. De hujus ἀξιας notione παιδαγωγήματα magnorum virorum. 87. 88. 179. 180. Martialis longiuſculum epigr. quo munus *pædagogi* lepide deſcribit. 180. Vnce *pædagogice* abuſus eſt Salmaſius. *ib.* Raphael Archang. Tobiæ *pædagogus*. 182. Vide vocem *Comes*, nec non pag. XVI. & XVII. *Pædagogus* dictus etiam *papas*, ſive *pappas*. *ib.*

Pagina de chartis, & membranis dicitur, non autem de tabulis. 116. *Paginarum* numerus apponebatur libris. 246.

Palæopolitani ſcribendum & *Palæopolis*, non autem *Palepolitani*, & *Palæpolis*. XXIII. *col.* 2.

Palamedes cur in remis epiſtolam exararit. 69. quem imitatos Mneſilochus in Ariſtoph. eam in ſtatuas incidit. 69.

Panclidæ, fratria Neap. ex patrio ſaxo nunc primum nota, quod longiuſculo comment. illuſtratur. 632. & ſeqq. His unguenta ab Calpurnio donata. 633. Eorundem ἀγορευτήριον reſtitutum; ἀγορευτήριον quid. 634. & ſeqq. hujus vocis etymon. 635. Hujus fratriæ ſitus. 636.

Panis ſpecies apud veteres elegantiſſimæ, & multiplices. 380. & cultro incidebatur, Pythagora ita jubente. *ib.* *Panis* ὀκτάβλωμος, & litteratus Herculanei repertus deſcribitur, & obiter illuſtratur: panis etiam in pictura. 388. XXXIII. *col.* 2.

Papas, ſive *pappas*, idem ac *pædagogus*. XVI. XVII. Quid ea de voce ſenſerit Mazochius. *ib.* vide *Pædagogus*.

Papyrus Hom. tempore adhibita. 233. De *papyris* Herculanei repertis a p. 271. ad 277. *Papyri* Philodemi ab eadem urbe extractæ, & evolutæ deſcriptio, & prolixior ἐξήγησις. XXIX. & ſeqq. vide vocem *Codex*. *Papyrus* cum litterato titulo. XXXV. *col.* 2.

Paulli J.C. lex omnium difficillima, ac ſatis affecta enodatur, ac ſanatur. 125. 126.

Pauſaniæ locus obſcuritatis plenus illuſtratur, & ſanatur. 236. XVIII. *col.* 2. nec non XXII. *col.* 1. & 2.

Pauſilypus, an potius *Pauſilypum*, collis vulgo prope Neap. 419. ejus penultima producenda. 420.

PA XX AN in papyro, quæ in Herculanenſi pariete depicta eſt, quo pacto legendum. XXXV. *col.* 2.

P. C. N. eſt *patronus coloniæ Nolanæ*, non vero *Neapolitanæ*. 430. 431. 456.

Penelopem Helena pulchriorem canit Homerus. 19.

Pennarius culter, vox ignota Latinis. 87. 90.

Penula in ep. Paulli an ſit *atramentarium*. 187. XVIII. *col.* 2.

Periclis decretum in tabella ſcriptum adſerit Plutarchus, quod non dixit Thucydides. 34. falſi arceſſitur hic βιογράφος. *ib.*

Perſæ fortaſſe in tabellis ceratis aliquando ſcripſere. 61. eos in membranis illeviſſe ait Diod. Sic. 78.

Petaſus unde dictus, vox Chaldæa. 288.

Petra, vide *Lapis*.

Phaleridæ, fratria hujus nominis nunquam extitit Neap. 674. & ſeqq. De *Phalero* quantum tranſverſi acti ſint Scriptores Neap. 175. *Turris Phaleri* in Lycophr. qui locus ſit, Mergilline ſcil. 677. 678. 679. *Phalerus* non eſt *heros* quidam, ſed *mergus*, avis, ex Phœnicia origine. *ib.* Hujus vocis meminit Statius, ſed librarii ipſam inficetiſſime immutarunt. 679.

Pharmacopolas, eorumque tabernas olim extitiſſe bene multis comprobatur. 140. & ſeqq. eas medicos viſitaſſe, atque vaſa obſignaſſe eruitur ab Ariſtoph. 142. *Pharmacopolæ* etiam Romæ antiquiſſimis temporibus floruerunt. 144. 145.

Pharus prope Ægyptum inſula an unquam extiterit. 350.

Philippi Pulchri Gall. regis non unæ ceratæ tabellæ. 49.

Philippus conſul ann. 348. Neapoli denatus; ejus Græcus titulus extat in ſacello Pontani. 524. 525.

Philodemi papyrus Herculanei reperta, vide *Papyrus*. Quinam fuerit hic ſophiſta. XXX. *col.* 1. Eo quod iſthæc *papyrus* nomine Philodemi ſubſcripta ſit, publicus libellus audit, idque exemplis bene multis firmatur. *ib.* & *ſeqq.* Cur etiam bis ſubſcripta. XXXII. *col.* 2.

Philoſtrati longiora verba pro Neap. Atticiſmi præconio ſat prolixo commentario reſtituuntur, & illuſtrantur. 489. & ſeqq.

Philoſtrati præconium de Neapolitanis longo commentario exornatur ab p. 489. ad 514.

Pictorum, ac ſculptorum oſcitantia tum veterum, tum recentiorum pro quadratis libris teretia volu-

Digitized by Google

volumina fingentium. 266. 267. 268. Culpantur, quod cum anſerum penna veteres Scriptores nobis præſentant. 269. *Pictores* Chriſtiani in librorum figura omnia turbarunt. *ib.* *Pictores* Neapolitani Polygnotum imitabantur. 472.

Pictura Herculanenſis omnium maxima, & rerum varietate nobilis, etiam ſcribendi inſtrumentis & atramentario, longiuſculo commentario illuſtratur a p. XXXIII. ad XXXVI.

Pigmentarii æquus, ac pharmacopolæ. 136.

Pincæ quid in hiſt. S. Felic. Nol. 90.

Pithecuſa, non Græcum vocabulum, ſed Phœnicium. 567.

Pithus Deæ icuncula ex Neap. anaglypto nunc primum exhibetur. 471.

Pittacium, tabellæ ſcriptæ genus. 103. 104. dictum etiam λεύκωμα. *ib.* Titulus Crucis Chr. melius dicas πιττάκιον. *ib.*

Piſſacus in Gorii gemma, non Eunoſtus. 670.

Planetarum icunculæ affixæ Regio atramentario. 203. De dialibus *planetis*, vide *hebdomas*. *Planetas* cymbula, ſive poculo per mare incedentes finxere veteres. 324. 325. quod a Moſe, & a Jobo ſumptum oſtenditur. 325. vide etiam p. XIX. *col.* 2. XX. *col.* 1. Eadem aſtra alterno ordine diſpoſita in ſaxo illuſtrantur contra Montfauconium putantem eſſe zodiaci ſigna. 326. 327. Iſthæc ſeptena ſidera in gemma una cum Arcitenente adverſus eundem ſummum virum, qui hiſtoriam in ea ſcalptam ratus eſt, vindicantur. 327. & ſeqq. Lucerna cum *planetis* dialibus. 330. Chriſtiani ordinem dialium ſiderum turbarunt. 332. Cur Cicero vocet Solem ducem & principem luminum reliquorum. *ib.* Cur *planetæ* alium ordinem in cælo, alium in diebus ſervent, longo commentario excutitur: & tum veterum Scriptorum, tum recentiorum ſententiæ rejiciuntur, & nova proceditur, quæ ad *Pythagoricum* τέταρτον refertur. 333. & ſeqq. In quibuſdam familiarum numis *planetæ*, non triones cuſi ſunt. 343. In candelabro Hieroſol. templi *planetæ* ſeptem: in lucernis etiam Chriſtianorum appoſiti, &c. 345. De *planetis* Regii atramentarii ſingillatim, de eorum habitu, veſtibus, ſymbolis, etymo, &c. 346. & ſeqq. Cur ῥαβδοφόροι. 348. Cur Regio atramentario appoſiti, excutitur omni cap. 7. lib. 2. pag. 602. *Planetæ* in annulo Apollonii Tyanæi. 701. Homerus meminit *planetarum*, quos non viderunt antehac interpretes: Solem, & Lunam dumtaxat κυρίῳ nomine vocat, reliquos quinos dicit τείρεα. 722. & ſeqq. quod & ita facit Heſiodus, & Moſes. 724. idipſum cernere eſt in gemmis, & nummis quibuſdam. *ib.* Diales atramentarii Regii *planetæ* ejus ætatem diſtinguunt. 729. 730. Horum *planetarum* ornamenta vaſculi vetuſtatem etiam præſeferunt. 731.

Platanon, cujus Petronius meminit, Neapoli locus eſt amœnitatis plenus, atque adhucdum ita ſalutatur. 710.

Platonis libri de leg. in *cedro* ſcripti, non in *cera*. 75. Ejus verba ſat inficete in Latinum verſa. XXVII.

Plauti, & Horatii verſus, ubi vox *vinaria*, vera luce perfunditur. 206. 207.

Plico, vox barbara. 281.

Plicare, & *plicatura*: harum vocum notio antehac ignota, ſcil. *in curvum ſinuare*, quam multa exemplorum vi oſtenditur. 281. & ſeqq. Idipſum adnotant compoſita verba. *ib.* *Explicit liber* quid, & quando diei cœptum. 283.

Plinius ſenior caſtigatur dicens Heroicis temporibus in pugillaribus contra Hom. fidem ſcriptitatum. 59.

Plumbum: ſervi a *plumbo* qui. 194. differunt a *plumbariis*, Gothofredus confundit cum *plumariis*. 197.

Plutarchi locus affectiſſ. ſanatur. 132. ejus titulus de dialibus planetis ſpurius oſtenditur. 309.

Plutogeniæ Neapoli Sacerdotis Cereris ſaxum corruptiſſimum adverſus Reineſium ſanatur, & illuſtratur. 712. & ſeqq.

Pollucis omne caput 14. lib. 10. quod de ſcribendi inſtrumentis eſt, antehac tenebricoſum, & fœde interpunctum in grandem lucem, & integritatem reſtituitur. 106. & ſeqq.

Polygnotum Neapolitani pictores imitabantur. 472.

Polyphemus in Herculanenſi pictura. XIX. *col.* 1.

Polypodes vermiculi, qui in fruſta diſciſſi iterum oboriuntur, noti Auguſtino. 108.

Pompeji oppidum, ejus veriloquium Hebr. 566.

Ponderarium, vox quæ ex nuperrimo lapide novimus, quid. 542.

Pontoni (*Joviani*) ſacellum Neapoli. 524. antiquis Græcis epigraphis illuſtre. *ib.* & 525.

Pontificis maximi titulus in ſaxis, & in nummis primus legitur. 414.

Pontus quando adjectus eſt Bithyniæ. 646.

Porcii Latronis vis memoriæ admiranda. 260.

Porphyrii locus ſat obſcurus, & luxatiſſimus illuſtratur, ac ſanatur. 324. 325.

Porticus Herculis in Petronio eſt Herculaneum, nunc *Portici*. 710.

Poſtremus quid. 231.

Præduſtal, vox barbara. 195.

Presbyter, diaconus, ſubdiaconus mariti in ſaxis. 127. 128.

Proculus Crepercjus conſul in ſaxo Neap. quo anno eo munere functus eſt, longiuſculo commentario excutitur a p. 519. ad 523.

Promiſſum opus pilarum in Puteolano ſaxo, & aqua Julia *promiſſa* in Paterculo quid. 543. 544.

Provinciæ in nummis cur ſupplices ante imperatores. 262. 263.

Provinciæ nomen poſt voces *conſulares*, & *correctores*, &c. apponebatur. 519. 520.

Pſalmorum tituli non tam remotæ ætatis. 318.

Puri-

Digitized by Google

Puellæ innuptæ imago in ſepulcris ſcalpebatur aquæ vas geſtans. 470.
Pueri, & puellæ Latini, & Græci quibus organia ſcriptitabant, vide *Ceratæ tabellæ*.
Pugillares, & *codicilli* quid. 101. & ſeqq. *Pugillares* figura & exemplar ex Herculanei pictura profertur. XXXIV. XXXVI. *col.* 1.
Pugillararii in ſaxis qui. 104.
Pulviſculus, res ignota veteribus ſcribis, contra ac ſentit Stephanus. 160.
Pumex, & *cos* confudit Montſaucon. 201.
Pupillaris ſubſtitutio olim non in tabulis ceratis, ſed in charta. 514. 515.
Puteoli colonia. 457.
Pythagoræ ἁρμονία longo commentario illuſtratur, & Pythagoræorum τέτρακτυν. 336. & ſeqq. vide in indice Græco Α᾽ρμονία, & Τετρακτύς.

Q

Quadra cur a Virg. dicta ſit menſa. 359.
Quaſi adverb. quid in Tacito. 533.
Quatuorvirum magiſtratus quinam fuerit Neap. 655.
Quinquennalia celebratiſſima Neapoli. 490. 655.

R

Rabbini bene multa vocabula ab Græcis, ac Latinis ſuffurati ſunt. 186. 187. ignorantiæ crimine arceſſuntur. *ib.*
Reineſius vindicatur contra Mazochium ajentem tantum virum Creperejam gentem ignoraſſe. 522. 523.
Religioſa, epitheton Neapolitanæ urbi a Symmacho tributum, non æque eſt, ac *ſuperſtitioſa*, uti doctiſſimi quique interpretati ſunt, ſed valet *officii plena*, *obſequens*, *&c.* quod ſexcentis exemplis ab ipſo Symm. collectis præſtatur. 718. & ſeqq. Vocat etiam Laurentum *civitatem religioſam* in eadem notione. 720. Adſtipulatur σύγχρονος Ambroſius. *ib.* & 721.
Res cur ab librariis omiſſa in Paulli lege. 526. ea vox J. C. familaris. *ib.*
RESTITVIT, verbum importunum in mutilo Camp. amphitheatri titulo. 541.
Retina villa prope Neap. corrupte in Plin. pro *Patina*, quam ſibi exſtruxerat *Papirius Pætus*; de ea longiuſculus commentarius. 368. XXVI. *col.* 2. vide indicem *Herculanenſ. antiquit.*
Rhapſodi Homeriti quæ damna Iliadi, & Odyſſeæ intulerunt. 51.
Rumpere teſtamentum, *gradus* agnatione *rumpi* &c. τροπικῶς intelligendum. 112.

S

Sabbatum, ejus diei cultus apud Hebræos. 304. de eo ethnicorum errores. 312. Rati ſunt idem eſſe *Sabbatum*, ac *Saturnum*. 313. 314. XIX. *col.* 2. hinc non uni Scriptorum loci illuſtrantur. *ib.* *Sabbatum* circa Machabæorum ætatem diei cœpit initium hebdomadis; antea erat unus dies ſeptimus. 317. 318. *Una Sabbati*, *altera Sabbati* in novi fœderis libris dumtaxat reperire eſt, nec curandi tituli pſalmorum. *ib.* Neque obſtant Hebræa verba Levitici, utpote corrupta, quibus multa lux. *ib.* Cur profani Scriptores poſt Machabæos *Sabbatum* dixerint *dies ſeptimus*. 319. 320. & aliquando etiam Chriſtiani: hujus erroris fons eſt Hebrææ linguæ imperitia. *ib.* Multa lux epiſt. Paulli. *ib.* Pauca etiam adnotantur de *Sabbato*. p. XIX. *col.* 2.
De ſacra via artifices qui: ea *via* cur Romæ celeberrima. 250. inibi fere omnes opifices mechanici. *ib.* & elegantiores, hinc honoris ergo in eorum ſepulcris ſculpebatur *de ſacra via*. 251. 252. Cur Horatius eam amaverit. *ib.* hac in re Vandalio reſiſtitur. *ib.*
Sæmilani Campaniæ conſularis *titulus* nuper repertus, & Herculanenſib. antiquitatib. opportuniſſimus multis illuſtratur. p. XXXVI. & ſeqq.
Santerna, quodnam glutinis genus, an hoc glutine icunculæ argenteæ affixæ ſint atramentario. 403. 404.
Sarepta, & Drepane an ab eodem Phalegico fonte. 351.
Saturni dies, vide *Hebdomas*; eſt initium hebdomadis, quod antehac ignotum. 315. & ſeqq. vid. *Sabbatum*. Hoc *Saturni* πρωτεῖον multis Scriptorum, aliorumque monumentorum teſtimoniis firmatur. 320. & ſeqq. præſertim ex πολυθρυλλήτῳ Dionis loco. 322. ex ænea ſcaphula. 323. & ex ſaxo. 326. Vocis *Saturnus* ſat vendibile etymon, quod auctoritatibus non unis fulcitur. 354. Hoc ſidus primo loco appoſitum Regio atramentario ejus antiquitatem commendat. 727.
Scalprum librarum quid in Suet. 46.
Scaphula, ſive *poculum* cum planetis ἑβδοματικοῖς illuſtratur. 323.
Scarabeos quantum curarint Ægyptii. 695.
Scribere, γράφω nunquam adhibitum, & *inſcribere* τροπικῶς ſemel, aut iterum uſurpatum a Virg. 59. *Scribendi* multiplex ratio per fraudem. 63.
Sculptores, vide *Pictores*.
Scytala utebantur Lacedæmones in arcana ſcribendi ratione. 63.
SE. VIVO in Puteolano ſaxo pro SEVIRO, quod affectiſſimum ſanatur, & illuſtratur. XXVIII. *col.* 2. XXIX.
Sebetus, parvus fluvius juxta Neap. vix veteribus notus. 680. 681. Suſpectiſſimus lapis, in quo legitur SEBETHO, pro EX BOTO. 681. Etiam etymon præfefert fuiſſe ποτάμιςκον nullius famæ. *ib.* & 682.
Sectio librarum ad rectos angulos. 247. nequaquam a Siculis invecta. *ib.*
Semizonarii qui. 288.
Seneca Neapoli philoſophos facile audiebat. 457.
Septenarius dierum numerus omnibus gentibus honori fuit. 294. vide *Hebdomas*.

Sera-

Digitized by Google

Serapis a Neapolitanis cultus 651. 652. etiam a Puteolanis, cujus ſtatua nuper reperta. 652.
Seviri, & *Sevir atus* quid. xxix.
Sexangulæ figuræ laudes. 732. & ſeqq. cur ipſa κατ' ἐξοχὴν vocetur *favus* a Vitruvio. 733. natura eam perſequitur in gemmis, cryſtallis, &c. *ib.*
Sibylla Cumana non in ſpecu, ſed in βασιλικῇ oracula edebat. 219. 221.
Siccus, & *aridus*. quid 12.
Siculorum propria nomina quæ. 455. 456.
Sidus, hujus vocis etymon antehac ignotum. 725.
SIGNA, vox probe appoſita in mutilo Neap. titulo. 540. vide *Imago*.
Signatura quid in Suet. 118.
Siliginiarii qui. 382.
Simpulum quodnam vas, an *ſympulum* potius ſcribendum, ea de re ardens lis grammaticorum. 639.640.641.
Sirenes gallinarum pedes habuiſſe præſtatur. 684. Quid de iiſdem ſenſerit Hom. *ib.*
Sirona, piſtrinorum Dea. 668.
Solem non tanti curavit Homerus, quanti Auroram. 361.
Solis dies non eſt initium hebdomadis. 316.
Solis iencula, ſive *Auroræ* ſecundo loco affixa Regio atramentario ejus vetuſtatem commendat. 727.
Solis templum Neap. vide *Apollinis templum*.
Solis via Neap. quæ. 617.
Solonis lex de ferendis teſtimoniis illuſtratur. 72.
Sortes, quæ capiebantur Trojani belli tempore, an ſcriptæ. 56.
Soſis in Cic. non eſt ex noſtratibus Neapolitanis, ſed Syracuſanus. 454.xxv. *col. 1.*
Specula, an pars domus. 308.309.
Spiſſus, & *denſus* liber, non eſt craſſus, & magnæ molis, ſed elaboratus. 248.
Spongia in Suet. pro *avaro*. 12.
Stabiæ oppidum, ejus etymon Phalegicum. 566.
Statinæ, locus in Campania. 482.
Statius Neap. quoties a Domitiano coronatus. 416. Licet Latine ſcripſerit, Græce doctiſſimus oſtenditur. 465. 466. Ab eodem Aug. agro Albano donatus, atque ad cœnam accitus. *ib.* *Statii* patris Græce callentiſſimi laudes. 467. 468. 491. 493. Cereris Neapolitanæ ſe myſtam dicit. 616. Qua in hujus urbis fratria degebat cum Menecrate. 219. 610.
Statuas publice erigere cui jus faſque eſſet. xxxviii. *col.* 2. xxxix. *col.* 1.
Statuæ togatæ cur ferant codices. 261. *Statua* quid ab *imagine* differat, vide *Imagines*, & Εἰκών.
Stemma civitatis Neap. cur ad Solem, & Lunam ſpectet. 619.
Stilo utebantur Hebræi in ſcalpendis characteribus vel in ſaxis, vel in æneis tabulis. 43. Scriptorius *ſtilus* ipſis ignotus, & culpandi interpretes. 44. *Stilus* in ſepulcris ſcalptus adnotat inibi puellum conditum eſſe. 88. Martyres cur a pueris *ſtilo* interfecti, *ib.* & 89. quod de S. Felice Nolano negatur. 90. *Stilorum* mentio apud Scriptores, cum de curia ſermo eſt; hine Jul. Cæſar *ſtilis* confoſſus, &c. 105. 106. *Stili*, vel ceræ nulla prorſus mentio in quovis legum σώματι. 110. 116. 125.
Strabonis loci corruptiſſimi ſanantur. 421. & ſeqq. 443. & ſeqq. 562. & ſeqq.
Structor quinam artifex, de eo Reineſii σφάλμα. 249.
Subdiaconus, vide *Presbyter*.
Sublimis in Plauto eſt *ſutomo cadendus*. 90. etiam in Terent. xv. *col.* 2.
Subſcribere verbum eſt, quod ad libellos forenſes, & publicas ſcripturas pertinet: hinc *ſubſcriptores* ſunt *cauſidici*, & *ſubſcribendarii* audiunt *actuarii*, & *tabularii*: hac in re ἀβλεψία Salmaſii patefit. xxx. *col.* 2. xxxi. Suetonii, & Caſſii auctoritas contra tantum virum, & tabula Heracleenſis. xxxi. *col.* 2. xxxii. ſuffragatur etiam vox Græca ὑπογράφειν. xxxii. *col.* 2. Noſtra hac ætate libellos ſuos cauſidici *ſubſcribunt*. xxxix. *col.* 1. Reliqui, qui ad contractus, ac forum minime ſpectant libri, *inſcribi* dicuntur. xxxi. *col.* 1. & 2.
Suffectus, vox conſulum apponebatur in ſaxis. 521.
Suſceptores in legum σώματι qui. 528. erant etiam Neapoli dicti ὑποδεκταί, *ib.* dicti etiam arcarii, *ib.* vide Ὑποδεκταί.
Syllabæ repetitæ facile a librariis omittuntur. 126. xvi. *col.* 1.
Syngraphæ, vide *Tabulæ teſtamenti*. Cur in nummis in imperatorum dextra. 261.262. In provincias miſſæ in membranis circumvolutis. 263.
Syngraphæ, & *teſtamenta* in omnis chartis, non in tabulis conſcripta. 109. & ſeqq. vide *Tabulæ teſtamenti*.

T

T depictum, non inciſum in frontibus Hebræorum. 155.
Tabellæ ceratæ, vide *Ceratæ tabellæ*. *Tabellæ laureatæ* quid. 98. 99. *Tabella* idem, ac *membrana*. 112. *Denſæ tabellæ* quid. 248.
Tabellæ votivæ, vide *Chriſtiani*.
Tabellariæ leges. 104.
Tabulæ teſtamenti, *dotales*, &c. τροπικῶς accipiendæ, revera fuerunt vel chartæ, vel membranæ. 109. & ſeqq. Cur ſere ſemper Pandectæ meminerint *tabulas*, raro *chartas*: rarior ſit vox *tabula* in Inſtit. rariſſima in Codice: & tandem Novellis ne vice quidem ſimplici illita ſit, & tabellionibus peculiaris chartæ uſus præſcribatur. 116. 117. Quare in Pand. videre eſt *tabulæ teſtamenti*, *tabulæ dotales*, *tabulæ ſignatæ*: in Cod. vero minus concinne *ſcriptura teſtamenti*, *dotalia inſtrumenta*, *ſcriptura ſignata*. 116. An Romani cum Albanis in *tabulis ceratis* pacta celebrarint. 124.
Taliſmanorum ætas. 701.

Tanagræi Deum Eunoſtum colebant. 663.
Tarentum an Homericis ſtudiis floruerit. 362.
Taurubulæ, inſulæ, vide *Apragopolis*.
Temperare calamos præpoſtere eruditiſſimi quique interpretati ſunt *acuere*, ſed valet idem, ac *ſtilum temperare*. 197. 198. quod clare eruitur ex Cic. & Hieron. &c. *ib.* Idipſum valet *attemperare*. 198. Quid in Statio *Tigris temperat ungues*. 200.
Terræ motibus ſigna collapſa, elegantius dicitur, *vi terræ motus*, quod ſexcentis exemplis evincitur. 542. 543. 544. Latini carent vocabulo quod τῷ σεισμῷ reſpondeat. 555. Longior commentarius de hac Græca voce adverſus Mazoch. ab p. 553. ad 559. Homericæ *terræ motus* ὑποτύπωσις elegantiſſima, quam nil aſſecutus eſt Maro. 557.
Teſtamenta, & *ſyngraphæ* in unis chartis conſcriptæ, non vero in tabulis. 109. & ſeqq. vide *Tabulæ teſtamenti*.
Teſtimonia in cera, ſive in maltha ſcripta apud Athenienſes interpretum commentum eſt. 72.
Theatrum Neap. vide *Neap. theatrum*.
Theca calamaria eſt nomen Latinum elegantis ævi pro *atramentario*, quod multis patefit. 167. & ſeqq. 182. 183. Male lexica ſelectiora verterunt *pennajuolo*, & quidam interpretati ſunt eſſe *canon*. 184.
Theca graphiaria quæ. 167. 182.
Theotatæ, vel *Theotadæi*, conficte Neap. fratria a doctiſs. viris: erroris origo detegitur. 671. 672.
Theodorus, dux Neapolitanus diaconiam erexit ſub Leone Iſauro, & marmor *Theodori* tandiu vexatum ſuppletur, & longiuſculo commentario illuſtratur. 529. & ſeqq.
Thermenſis regio in Neapoli. 440.
Tiara, capitis operimentum Perſarum, & aliarum gentium. 191. nunquam pennis ornata, contra ac dixiſſe videtur ſcholiaſtes Ariſtoph. 192.
Tibiarius, vox nova, & differt a *tibicen*. 250.
Titi Veſp. marmoris Neap. fragmentum Græcolatinum a Mazochio ſuppletum, ac illuſtratum excutitur, & novo, ac longiori ſupplemento decoratur. 412. & ſeqq. Hic Auguſtus in lapidibus *cenſoris* titulum nactus. 414. 424. Novum ſupplementum eidem marmori apponitur perquam a Mazochiano diverſum, & aliorum lapidum exemplis fulcitur. 535. & ſeqq. Quo anno hic Auguſtus Neapolim advenerit, diſquiritur, quod non curatum antehac. 372. 373. Titulus hujus Auguſti affixus theatro, non gymnaſio. 374. 386.
Titulus in libris quadrangulis. 244.
Toga, ſive *ſindon* in libris quadrangulis. *ibid.*
Torre del Greco, locus prope Neapolim, cur id nominis ipſi inditum. xxxiv. *col.* 1.
Trajanus vivens *Divus* ſalutatus. II.
Trapezitæ ſcribentis omnia inſtrumenta ex pictura Herculanenſi, quæ per partes explicatur, & exemplar profertur. xxxiv. & ſeqq.
Trimalchionis convivium a Petronio deſcriptum Neapoli fuiſſe celebratum multis oſtenditur, 709. & ſeqq.
Turricium urbs, ubi Regium atramentarium repertum eſt, commendatur. I. lapides litterati in eo reperti illuſtrantur. II. III.

V

Vel particula quid ſæpe apud juriſconſultos. 122.
Vellus aureum fuit liber quadrangulus. 232.
Veneris atramentariæ epitheta, & deſcriptio. 371.
Ventos Ælius Verus Imp. appellavit *nuntios*. 192.
Veſuvius quo nomine Græce donetur. 417. & ſeqq. Eſt nomen adjectivum, ut fere omnia montium nomina tam Græce, quam Latine. 419. Uni poetæ uſi ſunt voce *Beſbius*, vel *Veſvius* cum privo V in medio. *Veſvi concuſſionibus* in Neap. ſaxo importuniſſimum pro *terræ motibus*. 421. Multa lux veteribus Scriptoribus, qui hunc montem meminere. *ibid.* & ſeqq. ejus etymon Phalegicum. 424. 566. Cur *Maulus* dictus. 566.
Via: de ſacra via cur apponatur in ſaxis, vide *Sacra via*.
Viceſimam annonariam ſolvebant Romanis Herculaneoles, & finitimi populi. xxxv. *col.* 2.
Vinarium non eſt *vini vas*, ſed *omnis vini delectus*, uti *acetarium* eſt omne genus herbæ: hinc multum lucis Horatio, & Plauto. 205. 206. *Vinarium* an in Petronio pro vaſe. 206. *Vinaria* a locis nomen adepta. xxv. *col.* 2.
Virgilii ſepulcrum, quod prope Neap. oſtenditur, eſt potius vetuſtiſſimum Parthenopes Sirenis, quod ex Statio patefit. 670. *Virgilium* artis magicæ callentiſſimum fuiſſe vulgus credit. 705.
Virgilium quam parvi æſtimaverit Caligula. 546.
Vitis cur in atramentario: id ornamenti genus in vaſculis facile appoſitum, quod etiam imitati ſunt Chriſtiani. 373. & ſeqq.
Vitrum, materia vaſculorum unguenti 4. 8. 13.
Vitrum uſtorium conſtat habuiſſe veteres ex Ariſtoph. 70.
Vitulus aureus, fit obſcurus de eo locus illuſtratur. 45.
Ulpiani lex de legato librorum tenebricoſa, & perquam affecta illuſtratur, & ſanatur. 253. & ſeqq. illuſtratur etiam. 265. Item in l. 3. de trit. vin. &c. leg. longior commentarius. 397. & ſeqq.
Umbilicus quid in ſolis libris quadrangulis. 243. hinc facile conſtat, quid denotet ad *umbilicum perducere*. *ib.*
Unci in libris an extiterint 245.
Unguenta nunquam ſervata in vaſculis æneis, ſed ex auro, ex electis lapidibus, vel ex vitro. 4. & ſeqq. *Unguenta* calcei delibuti. 8. ea etiam bibebant veteres. 11. Etiam in argenteis, ſed raro admodum, condita. 14. *Unguentarii* vaſculi figura apud Maretorium. *ib.*

Un-

Unguenta fratoribus donata. 633.
Unguentarium pro *unguenti vas*, vox barbara. 204.
Unus ſæpe valet *æqualis*. 220. ſæpe *primus*. 437.
Volvere libros pertinet ad eorum quadrangulam figuram. 227.255.257.
Volumina, vox eſt, quæ denotat *librum quadratum*. 227. ſicuti etiam *volvere* pertinet ad libros πολυπτύχες, non ad cylindricos. *ib.* & 228. *Volumen cylindricum* a Trotzio confictum. 242. Obſcuriſſima lex Ulp. de legato librorum, in qua vox *volumina*, clariſſima evadit, ſi pro quadratis libris accipiantur. 255. & ſeqq. *Volumen*, & *liber* ſynonyma eſſe exemplis multis præſtatur. 256. 257. vide *Codex*.
Vet. variarum tabellarum exempla. 147. & ſeqq.
Urbes ſæpe nomen acceperunt a figura, quam præſeferunt. 251.252.xx.*col.*1.& 2.
Uva glianica apud vulgus Neapolit. quæ, atque unde optimæ vocis deformitas orta. xxxiv.
Vulcanus a Neap. cultus. 631. Quorum artificum præſes. 694.

In detergendis typographicis erroribus, quam ſolerti cura utendum ſit, is unus novit, qui aliquando ad id operis incubuerit: & niſi more patientiſſimus ſit, ſe lubenter falli iraſcitur, præſertim ſi Latinis Hebræa, & Græca ſanequam multa immixta ſint. Mihi autem nil opis propriæ, ac facultatis diſſimulanti, ſcilicet qui nactus ingenium æſtuoſum, & nil ſum lentum negotium, & quamvis omnis fuerim in operarum πλημμέλημασι perpurgandis, tamen quædam exciderunt in his non exiguæ molis voluminibus, quæ hic appendam, & ſat pauca, quæ vel tiro deprehendit, lubens poſthabui. Itaque ſi aliquando reperire ſit, Phaleſgicus, ſurculus, luſcioioſus, Delecambius, πλαυγίς, ἐξοχώτατος, &c. *nec non quando de planetis ſermo mihi eſt*, Jovem ter, *aut bis legas pro* Sole, *indulgendum jubeo ingenio meo aliquando nimium feſtinanti, præſertim cum etiam ſæpius inciſum ſit* Phalegicus, ſulculus, luſcitioſus, Dalechambios: πλαυγίς, ἐξοχώτατος. *Si quem vero ſat moroſum iſthæc parva incuria acrius urat, nil inclementius a Superis ei apprecor, quam ut illum ad typographorum errata ſaltem unius menſis intervallo Græce, & Latine, ut de Hebræis ſileam, abſtergenda damnent irati.*

pag. lin.

9. 38. Venua, Juno.
20. 6. honeſtaretor, honeſtari.
28. 12. peragam, cauſam peragam.
35. 32. judex, accuſator.
41. 8. qui, quos.
42. 35. cupido, copido veſtigandi.
78. 26. ſuarum, ſuorom.
ibid. 27. qui, ex qoo.
114. 40. jorecooſultum, imperatorem.
133. 5. moouerat utiturque, monuiſſe uſumque eſſe.
ibid. 42. quoſvis, ob quaſvis.
149. 17. ſuſpendimus, relinquimus, ſuſpendamus, relinquamus.
151. 22. Mattiali, Martiale.
156. 37. conqueri autem me, *dele* me.
161. 5. tempore, tempora.
175. 39. eos illeviſſe miratos ſum, illeverunt.
177. 43. cui pueritiæ, cujus pueritiæ.
184. 18. pag. pag. 164.
222. 29. affertque, afferentique.
219. 19. apponaa, opponas.
238. 35. deſeribit, deſcribat.
249. 1. Reineſio reparatori, Reioeſius reparator.
257. 21. libri, libros.
278. 16. Martialis, Juvenalis.
285. 22. verberabant, verberarent.
293. 16. commiſcentis, commiſcente.
296. 10. legere, legere eſt.

30. 5. σκοίνῳ, σχοίνῳ.
55. 33. γραμπτῦς, & verſ. 36. γραψῦς pro γραπτῦς.

pag. lin.

315. 39. de Paſſerium, *dele* de.
332. 9. ante Exodum, aote Geneſim;
341. 13. traoſmutavit, tranſmutarit.
355. 43. *nil*, *haud*.
364. 21. oon adegiſſet, *dele* oon.
368. 15. ſollemnis, ſollemne.
371. 36. litterarum, litterarum.
442. 21. a municipio, de monicipio.
ibid. 28. Mazoch. pag. 252. Mazoch. pag. 242.
452. 26. perſeferat, præſeferat.
471. 3. Proſerpinæ raptum *pro* Eurydicem ab inferis redeuntem.
480. 14. ſedent, ſedet.
524. 5. in qoa, in quo.
574. 31. ſubiturum, ſubeundum.
575. 24. Vitruvius lib. 1. pro lib. 4.
618. 41. quæ duorum; Deorum: *corrige*: etiam exſtant doorum Deorum.
679. v. ult. *dele*, Meoecratem.
704. 42. concoquiebat, coneoquebat.
721. 31. tanrum divinum, vatem divinum.
xxiv. col.2. 37. Italiotidas, Italiotas.
xxxiv. col.2. 14. ſtant, præſtant.
xxxviii. col.1. 26. intereat, intererat.
lxxxvii. In voce *plumbum*, & *plumbarii* 197. *pro* 105.
ibid. col.2. 35. Alex. Severi, Sept. Severi.
Campanos, quod, Campanos, quoa, *ſed pagella me fugit*.

77. 11. βελανειδῶν, βελονοειδῶν.
120. 43. δακτολογλύπτειν, δακτυλιογλύπτειν.
165. 36. ςοχεῖν, ςοιχεῖν.

199. 41. ςεῤῥοπειῶν, ςομοπειῶν, ςεῤῥοποιῶν, ςομοποιῶν.
238. 28. συλλαβάνειν, συλλαμβάνειν.
288. 34. γυναῖκαι, γυναῖκες.
308. 22. τὰς ἀςέρας, ἐς τὰς ἀςέρας.
331. 16. ἀνκλπίςως, ἀνελπίςως.
400. 42. ἀργυρῆθαι, ἀργυροῦσθαι.
402. 43. κεχρυσομένη, κεχρυσωμένη.
ibid. 7. ἄκραν pro μάκραν, μάκραν pro ἄκραν.
564. 14. διάζωσιν, διάξωσιν.
LXIX. Παρθενών pro πλακπινών.
LXXI. In voce συντήμα dele, vult.
Ε'κποιίζεσοι & ἐπιτρέπεσαι, pro ἐκπορίζεσι, & ἐπιτρέπεσι, *ſed pagella me fugit*.
635. 42. רגרי, pro דברי.

POſtquam typis edita ſunt ambo, iſthæc volumina, & multa annorum intercapedo interceſſit, quo omnium juris eſſent, factum eſt, ut ad firmanda validius, quæ in iis a me adverſus aliorum ſententiam corrogata ſunt, dum quodvis genus ſcriptores evoluerem, quidquid ab his excerpſi, hic apponendum ratus ſim, veluti ſucciſivum, & ſterile: nam pigebat perditum iri hæc, quæ curſim arripui; cumque jam a me recta, imo & opipara cœna data ſit, uti ſportula excipiantur.

Pag. 4. & ſequ. Studioſiſſimus fui in aggerendis veterum exemplis, quo quibuſdam ſucceuturiatis refractariis obſtarem, furtim, & paucorum invidorum precario crepantibus hanc regiam thecam calamariam fuiſſe unguenti vaſculum, quamvis exemplis affluenter conſtitit unguenta nunquam ſervata in thecis ex ære, ſed vel ex gemmis, vel ex auro, vel ex alabuſtro; non poſthabendum reor illud Capitolini in Vero Imp. num. 5. pag. 419. *Data & vaſa aurea cum unguentis ad ſpeciem alabaſtrorum*.

Pag. 49. & ſeqq. Oſtenſum eſt nunquam Græcos ſcriptitaſſe in tabulis, at videtur Æſchyli ævo dramaticorum veterrimi id moris obtinuiſſe, *in Supplicib. v.* 953.

Ταῦτ' ἐ πίναξιν ἐςιν ἐγγεγραμμένα,
Οὐδ' ἐν πτυχαῖς βίβλων κατεσφραγισμένα,
Σαφῆ δ' ἀκέεις ἐξ ἐλευθεροςόμυ
Γλώσσης.

Quæ ita vulgo vertuntur, ſcholiaſte præde ajente, ἐκ ἐγγράφως ταῦτα εἶπον·, ἀλλὰ ζώσῃ φωνῇ, *hæc non ſcribendo dixi, ſed voce viva*.

Hæc tabulis non ſunt inſcripta,
Nec in plicaturis librorum ſigillata,
Sed manifeſte audis ex libere-loquente
Lingua.

Verum ſi poetæ verba attentius perpendas, nil opportunius, quo ligneam ſcriptionem Græcis omnino deneges: nam rex Argivus præconi adſtanti hos verſus indicit, nempe ſe apertiſſime loqui, non per arcana verba, & per teſſeras, neque per ſculpta ſigna: recoquit poeta verba illa Homeri *γράψας ἐν πίνακι*, cum parens Bellerophontis huic *σήματα λυγρά* tradidit, quo a Lyciæ rege interficeretur, quibus Iliados verbis ſat obſcuris me multum lucis dediſſe haud denegandum pag. 56. 57. 58. Novimus autem Æſchylum adeo Homericis locutionibus addictum, ut jure illius ſimia ſalutandus ſit; quare quam longiſſime abeſt, ut huic dramatico de Græcorum ritu in tabulis ſcribendi mens fuerit, ſed ſolummodo de arcana exarandi notas quaſdam ratione cogitaſſe credas.

Pag. 52. Quis fortaſſe autumet me conſulto aufugiſſe verſum 450. Ariſtophanis in Avibus, utpote mihi adverſantiſſimum, qui primus edixerim Græcos præſertim melioris ævi nunquam in tabulis ſcripſiſſe, neque in cera quid exaraſſe:

Σκοπεῖν δ' ὅ, τι ἂν προγράψωμεν ἐν πινα-

Digitized by Google

πιναχίοις,

Conſiderandum, *quid præſcribamus in tabulis:*

iſthæc verba commeminiſſe nil mihi operæ pretium ſuiſſe ratus ſum, cum hoc in verſu de pactis conventis ſermo ſit, notumque eſt quavis veterrima ætate fœdera, & pactiones apud gentes univerſas, etiam Hebræas in tabulis ſive æneis, ſive marmoreis, ſive eboreis, ſive cedrinis incidi, & inſcribi: etenim affatim mihi erant, quæ adverti hac pag. 52. de *πιναχίῳ σμικρῷ*, quo ipſe Ariſtophanes in Veſp. utitur, quæ conſulas oro.

Pag. 88. & ſeqq. Quo firmarem Latinos ſolummodo pueros uſos ad ſcribendum ſtilis, nunquam vero Græcos, allata a me ſunt martyrum exempla, qui his ferreis inſtrumentis a puellis perfoſſi enectique ſunt: neque quis credat me nanciſci Evagrium ſcholaſticum facilem adverſarium adſerentem lib. 3. cap. 10. Stephanum Antiochiæ Epiſcopum a pueris interemptum, *ὃν παῖδες Ἀντιοχέων καλάμοις διεχειρήσαντο ἴσα δόρασιν ὀξυνθεῖσι*, *calamis inſtar telorum acutiſſimis*; nam patet apertiſſime, cum Græci hi Antiochenſes pueli in ſcribendo ferrum minime adhiberent, arundinum acie huic Præſuli cædem intuliſſe.

Pag. 139. & ſequ. Non unis exemplis admonui *imperare*, & *jubere* fuiſſe medicorum, addas Perſii verba Sat. 3. v. 90. *A medico juſſus requieſcere:* & Plinii in Trajan. cap. 22. num. 3. *Ægri quoque*, *neglecto medentum imperio*, *quaſi ad ſalutem*, *ſanitatemque prorepere*.

Pag. 148. Legere eſt Superos, ſi votis annuerint, dictos *ἐπηκόους*, ſi contra *ἀνηκόους*. Addas, quæ me docet magnus D' Orvillius in Charitone pag. 169. nempe Numina ſæpe precibus *ἀνανεύσαι*, vel *ἐπινεύσαι*, & oblitus eſt voces *ἀνήκοος*; *ἐπήκοος*.

Pag. 173. & ſequ. pag. XXVI. XXVII. Cum longiori ſermone, & multa exemplorum (etiam ſacrorum) copia antiquos ſcriptores pro præſtanti puerorum cuſtodis officio vocem *pædagogus* ſemper adhibuiſſe, & e contrario eruditiſſimos quoſque ævi noſtri notionem detorſiſſe patefecerim, quorum paucos enumerandos curavi, demiratus ſum etiam duo viros elegantioris Latinitatis promoſcondos D' Orvillium in libris ſuis non ſimplici vice, & Mazochium in Vindiciis repetitis contra Stiltingum in nequiorem partem uſurpaſſe.

Pag. 323. & ſeqq. Non una monumenta figurata planetarum colligenda curavi; at nondum eruditiſs. Mazochius luculentam Etruſci ingenii, & operis pateram, me tunc ſcribente, vulgaverat in æneis tabulis Heracleenſibus pag. 554. atque initio pag. 552. ſe aliis onus imponit, quænam ſint icunculæ in patera divinandi, aitque, *Imaginum*, *quæ in patera exhibentur*, *probabilem aliquam extundere rationem*, *haud facile arbitror: eoque magis*, *quo res eſt obſcurior*, *habebunt eruditorum ingenia*, *in quo ſe exerceant*. Verum non ſummi ingenii eſt imaginum illarum extundere veritatem: depicti etenim ſunt in ea ipſi planetæ, licet neque ſecundum hebdomadis ordinem, uti in theca noſtra calamaria, neque ſecundum cæli rationem. ſiquidem in antica pateræ facie cernere eſt palam Saturnum cum falce, inde Martem duos ſtringentem haſtas ſiniſtra, dextera vero quandam ſcuti ſpeciem regentem: inſequitur mulier cum ſceptro, quam Venerem dicas, poſt pateræ anſam adſtat Mercurius, quem certum nobis dat crumena: demum ſummus Jupiter etiam cum ſceptro, quocum in unum ex gigantibus ſtatura enormem, ac ſupplicem animadvertit, uti a poetis ſalutatur *σκηπτοῦχος*, & *γιγαντοφόνος*. Duo reliqui ex planetis in poſtica pateræ parte confícti ſunt, Apollo ſcilicet crinitus, ſive Sol, atque Diana, ſive

Luna

Luna noctis peplo implicita ejus germana ſoror ſecum ſecreto communicantes. Sat appoſite binos hos Deos ſeorſim a ceteris elaboravit Etruſcus artifex, quippe qui principes planetæ, atque ἀδελφοί. Hinc unuſquiſque nunc demirabitur edixiſſe ſummum virum, *Imaginum, quæ in patera exhibentur, probabilem extundere rationem haud facile arbitror*, quod ſat pronum dicas. Præterea, licet non ſit pronum, ac paratum imagines planetarum invenire ſecundum dierum ordinem, uti a me oſtenſum eſt, tamen inter tot ſummæ ratitatis cimelia obtulit Regi fortunatiſſimo Herculaneum etiam planetarum protomas ex opere plaſtico quoad hebdomadis ſeriem. Ludovicus de Bochat in to. 2. pag. 403. Luſannæ 1749. ubi ſermo eſt de veterib. monumentis Helvetiorum, affert vas, ſive ſimpulum ex ære, in quo videre eſt inciſos etiam quoad hebdomatis τάξιν planetarios Deos; verum thecam calamariam ſemper prædices ſingularem, cum in ea dumtaxat intueri eſt Auroram pro Sole, quem morem patefactum eſt privum fuiſſe Neapolitanorum civium, quippe quos Ὁμηρικῶς vixiſſe in bene multis probavimus.

Pag. 365. & ſequ. Novam notionem dedi votabulo ἄμπυξ, & p.8.12.13.XIII. col. 2. & epitheto λιπαρός, Jo. Daniel Lennep in animadv. in Coluthum pag. 12. de ambabus vocibus quædam docte commentatus eſt, at quæ multa a me dicta ſunt, ipſum fugerunt.

Pag. 553. & ſequ. Adeo verum dicas ab Græcæ linguæ ingenio deſciviſſe, qui rati ſunt dici σεισμὸς γῆς pro privo σεισμός, *terræ motus*, quod multis a me firmatum eſt, ut ſi quando motum terræ diſtinguendum ſcriptoribus acciderit a motu maris, ſolummodo uſurparint σεισμὸς ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ θαλάσσης, uti Herodot. lib.8. in concione Themiſtoclis ob bellum Salaminæ.

Pag. 610. Bonam, & antiquam eſſe vocem Γραικός pateſeci, & non unos auctores vades dedi, quibus adjicias Alexandrum Ætholum Ptolomæo Philadelpho ſupparem in epigrammatis verſu 1. ab Macrob. in Saturn. lib. 5. c. 22. n. 521. exſcripti, Γραικοῖσι μελέσθαι.

Pag. *626*. Paucis commoneſeci, quæ adnotavit Vandalius in diſſ. IX. *de Fratriis, &c.* pag.738. de egregio noſtrate decreto bene multis verbis Græce concepto, atque a me in veterem elegantiam reſtituto: ſi quis hujus ſummi viri longiuſculam obſervationem perlegat, ſane deprehendet, non ſolummodo argumentum marmoris non divinaſſe, verum & nomina propria in alia detorſiſſe, quod mihi, ceteriſque non mediocri admirationi futurum.

Pag. *636*. Ob fortunæ noſtræ Neapolitanorum abundantiam repertus eſt lapis fratriæ Cynæorum, quem multa de nocte quidam de tam egregio patriæ momento ſceleſtiſſime meriti furtim vendidere: ſibique impendio liberali redemit Joannes Caraſa Nojæ Dux, cui ob ſingulare hoc pignus, atque exoptatiſſimum cives, & municipes gratulantur libentes merito.

Pag. *679*. Legere eſt ſepulcrum, quod ſupra Mergillinæ collem inviſitur, me Virgilio vati eripuiſſe, & libentius tribuiſſe Parthenopæ: accidit autem, ut poſt editum hoc thecæ Calamariæ opus collem cum cariſſimis amicorum adirem, reperi fuiſſe columbarium alicujus proſapiæ: etenim circa quatuor illos ruſticitatis plenos parietes exſtant adhuc plus minus viginti ollaria, in quibus ſervari cineres novimus; quare neque unius viri, neque unius Sirenis dicas conditorium: & mirum eſt tot noſtrates exteroſque ſcriptores id minime advertiſſe, ut me etiam traherent in errorem, quamvis ſim αὐτόχθων, at ſero ſatis fuiſſe αὐτόπτην nunc piget,

pœ-

pœnitetque. Si quis optet ejus ſepulcri elegantius præ ceteris exemplar externum, internumqne ſuis cum loculis, Neapoli degens ſibi accuravit magnus D'Orvillius: inde ei in eruditione compar Petrus Burmannus præfationi operis immortalis *Sicula* inſcripti appoſuit. Quando nam nos pudeat longiſſime gentium viros noſtris vetuſtatis monumentis edendis ſibi laudem honoremque depeculari?

Pag. 723. & ſeqq. Multum lncis allatum a me eſt Homericæ voci τεῖρος, atque aliquantulo liberius adſerui ſolitariam reperiri in nna Iliade, atque ἅπαξ λεγομένην· at licet rariſſima ſit, piget me ipſam non inviſiſſe in Callim. hymn. in Delum v. 175. *ἰσάριθμοι (Τιτῆνες) Τείρεσιν, ἡνίκα πλεῖστα κατ' ἠέρα βουκολέονται, numero pares (Titanes) ſtellis, cum plurimæ per cælum paſcuntur*. Mirabitnr, mecum quiſque Callimachnm poetam cultiſſimum in notione τεῖρος ab Homero fuiſſe degenerem, qui Homerus ad unos planetas ea utitur voce, Callimachus ad ſtellas univerſas denotandas intorquet. Conqueror etiam de Arato, qui v. 604. etiam ab Homerica veritate deflexit, cum nobis confinxit cæli epitheton πολυτειρής, neque curaudus Onomacritus, qui in hymn. in Natur. 6. ingeſſit πολύτειρος. Optabam ſelectiſſima quæque a Spanhemio in ſuis obſervat. ea de ῥύσει, ſed tacitam omnino compreſſamque reliquit.

Pag. 733. Non pauca dicta ſnut de apum favis; at oblitus ſum verſum 99. Philæ *de animal. propriet. tit. de apib. inertib.* σχήμασιν, ἢ λημμασιν ὀρθογωνίοις, ſi ſcripſiſſet apes compingere favos ὀρθογωνίως, *rectangulos*, ſane erraſſet Phile; etenim figura ſexangula *obtuſos* præ ſe fert angulos; qnare etiam ἀπροσδιόνυσος eſt iſthæc adnotatio Cornelii Pawii: *Erunt, quibus ἰσογωνίοις pro ὀρθογωνίοις, placebit: ſed nullus ego dubito, quin iſta pro ſyronymis bic habuerit auctor; 'rectangula ſcilicet æquiangula ſunt certo reſpectu:* hinc quovis pretio immutarem ἑξαγωνίοις, *ſexagonis*, uti re vera ſunt favi.

Pag. XXXIII. Perbrevem commentarium appoſitum vides in Herculanei grandem picturam, in qua & atramentarii octogoni figura efficta eſt: ſecutis temporibus ab effoſſionibus Pompejorum non minor altera emerſit, atque inter cetera ſcribendi organa, ſcilicet papyrum convolutam, cum ſcriptionis ſignis, pugillar, cujus quaternæ, aut quinæ ligneæ plagulæ, aut eboreæ affabre expreſſæ, & tabellam quandam fortaſſe earum unam, quæ cera oblinebantur, notis quibuſdam inciſis inſignem, cernere eſt thecam calamariam rotundam flavi coloris, quo pictor anricbalcum exhiberet tribus parvis projecturis in ſumma, media, imaque parte cinctam, atque exornatam: in ejus arctum os immiſſi ſunt bini calami, unus præ altero brevior, magnitudo vaſculi æqua eſt huic noſtro octangulo. Verum emitiat e viſceribus tot monumentorum vim ingentem fœcundiſſima tellus non ſine ſociis atramentariis thecis vel depictis, vel metallicis, quorum jam dives eſt cimeliarchium ad Regis noſtri famam fortunamque, difficillimum dicas fore, ut aliud σκευάριον paris elegantiæ huic noſtro proferat, quod regio imperio binis voluminibus honeſtatum a me eſt.

Pag. XXXIX. Me commoſtraſſe vides contra Mazochium Auguſtos, & præſertim Septimium Severum ſine ſenatus arbitratu ſtatuas tranſtuliſſe; ceteris auctoritatibus jam allatis addenda iſthæc Spartiani de eodem Severo ajentis num. 26. pag. 924. *Statuas ſummorum virorum in foro Trajani collocavit undique tranſlatas*.

Digitized by Google

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ

Contractiſſima , ac liberalis in actionem ſexcentorum puerilium errorum , quam in me de hoc Atramentario negotio in ſuo libello irrogavit vir quidam tranſmontanus inoffícioſiſſimus .

Pag. 563. Locum affectiſſimum Strabonis reſtitui , quo verum Herculanei ſitum vindicarem , una litterula appoſita *μακρὰν ἔχον* , ſcilicet , pro *ἄκραν ἔχον*· at neſcio quis rumor per urbem incaluit quendam tranſmontanum ſcriptorem in libello perquam flaccido , & contumelioſo non ſolum in me , ſed etiam in viros in re litteraria principes , veluti alterum Timagenem , qui parſit nemini , petulanter invehi , & præter cetera , quod hanc vocem *ἄκραν* in *μακρὰν* immutarim , obgannitque petulantia plenus ſe Græce ad miraculum doctum nequaquam didiciſſe hunc dicendi morem *μακρὰν ἔχειν* , neque ſe uſquam reperiſſe *μακρὰν* in hac adverbii vice , atque injurioſus excandeſcit , quod exemplis id tutari non ſatis ſui . Verum ipſe contumelias ad corvos amando , at patellarium , & minorum gentium Græculum dico , qui id ignorat ; ſi hujus ſyntaxeos exempla poſthabuerim , noveram H. Stephanum bene multa collegiſſe , & turpe mihi ſemper viſum expilare lexica : ex mea autem penu , niſi e re puerili ſuiſſet , recitaſſem ab Æſchylo in Supplic. v. 932. *Κλάοις ἂν μάλ' ἐς μακρὰν* , ab Ariſtoph. in Veſp. v. 107. *τιμῶν τὴν μακρὰν* , ab Eurip. in Phœniſ. v. 913. *Οὐδ' ὦ μακρὰν ἄπεισι* , ab Antholog. lib. 2. cap. 13. epig. ult. *αὐτοῖς ὦ μακρὰν φαίνεται*· atque etiam ab ſcriptoribus Eccleſiaſticis , uti eſt auctor Anonymus de Paſchate , quem Græce edidit Petavius pag. 214. Uranolog. *Οὐ μακρὰν τῶν Ἀποστολικῶν γενόμενος* . Atque etiam in re geographica ſcholiaſtes Sophoclis in Ajace v. 215. ait , *Μακρὰν γὰρ Φρυγία Σαλαμῖνος* . Addere potis fuiſſem iſthæc præterea exempla ab Ariſtoph. in Veſp. v. 451. *Ἡμῖν δώσετον ἀκλεῶν δίκην οὐκ εἰς μακρὰν* . In Ran. 437. *Μηδὲν μακρὰν ἀπέλθῃς* . In Avib. *Κἄστ' ὦ μακρὰν ἄπωθεν , ἀλλ' ἐνταυθοῖ που ἤδη 'στιν*. Idipſum teneo ab hiſtoricis caſtiſſime ſcribentibus , uti eſt Dio Caſſius lib. 46. num. 3. pag. 453. edit. Reimari : *Μακρὰν χαίρειν τῷ τε υἱῷ , καὶ ταῖς Ἀθήναις ἐπαγγέλλει* , loquitur de Tullio , & id genus *ὅσα κόνις* , idque pueri ſcire debent , imo & puerastri . Ceterum , niſi *τὸ μακρὰν* reficias in Strabone , is de Herculanei ſitu falſiſſimus audiet .

Ut autem naſutulis quibuſque grammaticaſtris os omnino obſtruatur , ac doceantur tandem , (licet jactitent ſe Græce ſapere ad prodigium) me jure ſummo *μακρὰν ἔχον* ſcripſiſſe : proſtat in Ariſtophane in Nubib. v. 211. locus , in quo ſermo eſt de Eubœa , quæ utpote in grandem longitudinem extenditur , ac protrahitur (uti noſtrum Herculaneum) eadem dicendi ratione utitur comicus , quam ego videre viſus ſum in geographo :

. . . . . Ἡ δ' Εὔβοι , ὡς ὁρᾷς ,
Ἡδὶ , παρατέταται μακρὰ πόῤῥω πάνυ.
. . . . *Hæc Eubœa eſt , ut vides ,*
Ea admodum eſt diſtracta in longitudinem .

At licet editiones exhibeant *μακρὰ* , non autem *μακρὰν* , cum tot exempla , maxime ab ipſo Ariſtophane , ſelegerim , quiſque haud precario reficiet , *παρατέταται μακρὰν πόῤῥω πάνυ* , eo magis , quod ſcholiaſtes hanc ſyntaxin hic adhibeat , *παρατέταται τὸ ἐπίμηκες* , fortaſſe ævo ſuo *μακρὰν* in comico legere erat : etiam eruditiſſimi quique dant Latine *in longitudinem* : vide , quæ hunc in verſum Ariſtophanis ſummus vir Spanhemius in hymn.

in

Digitized by Google

in Delum Callim. verſ.20. adnotavit, vertitque etiam, *in longitudinem*. Demum ſateor me conjecturam hoc de Strabonis loco dediſſe: at doceatur tandem tranſmontanus, quæ magnus Perizonius edicit de affectiſſimis Æliani verbis pag. 441. queis ab eruditiſſimis viris varium medelæ genus appoſitum: *Conjectura hæc eſt, ſed commodi ſenſus, & conjecturis agi oportet, ubi MSti conſpirant, uti hic faciunt, in manifeſtum errorem.*

Pag. 373. Grande pudoris pretium duxi in eleganti Veneris Deæ carmine patefacere verbum *cœnare* ſumi in notione ἀσελγεῖ, atque turpi, uti κοινωνεῖν· uſuſque ſum verbis modeſtiæ plenis, neque exempla corrogavi a Martiale præſertim, qui ſæpe latenter ludit, optatque in *cœna* pulchram puellam, & joculariter τῷ *cacaturire*, & *cœnaturire*, ac id genus fœdis ambiguiſque argutiis abutitur: tranſmontanus ille ſcriptor, caſtus Muſarum ſacerdos, mihi infeſtiſſimus inſperſit chartis ſuis ſe omnem Martialem (quod ei optime vertat) lectitaſſe, at eo in poeta haſce malitioſas urbanitates minime deprehendiſſe. Mihi affatim fuit afferre Suetonii locum, *cœnat adulteria*, cui videtur occinere Plinius in panegyr. in Trajan. cap. 49. num.8. *Neque enim aut peregrinæ ſuperſtitionis miniſteria, aut obſcœna petulantia menſis principis oberrat, ſed benigna invitatio:* quorum verborum bene multa interpretamenta in adnotationibus cernere eſt, ſed fortaſſe ἀπροσδιόνυσα.

Pag. XXXVI. Parvam διατριβὴν appoſui, ut egregium Sæmilani Campaniæ conſularis lapidem nova luce donarem, cumque in eo mentio ſit *thermarum Severianarum*, conſulto interpretatus ſum illum loqui de iis, quas Septimius Severus Aug. exſtruxerat, uti me docuit Spartianus num. 19. pag. 630. *Opera publica præcipua ejus exſtant ſeptizonium, & thermæ Severianæ.* Verum iſte vir tranſmontanus, nomini ejus parcendum reor, licet ipſe quavis fere operæ ſuæ pagina non parſerit meo (neſcio quæ Errinnyes ad id adegerunt) illevit chartulis ſuis me grande peccatum peccaſſe, cum provocarim ad Spartianum, Septimii Severi biographum, quando recitare neceſſum erat Lampridium vitæ Alex. Severi auctorem. At quis non ad ſtuporem demirabitur impetiginoſum hunc criticaſtrum ignoraſſe utrumque Auguſtum thermas exſtruxiſſe, attamen illas Septimii, dictas *Severianas*, at quas excitarat Alexander, *Alexandrinas*? ita aperte teſtatur Lampridius num. 25. pag. 921. *Nova multa (Alex. Severus) conſtituit, in his thermas nominis ſui, aqua inducta, quæ Alexandrina nunc dicitur:* atque Caſaubonus hanc apponit adnotationem, *Thermas nominis Alexandrinas: vide Urbis deſcriptiones in regione nova*. Cum igitur in Sæmilani marmore ſcriptum ſit *Severianas*, non vero *Alexandrinas thermas*, merito ad Septimium Aug. non ad Alexandrum marmor referendum, vade Spartiano, duxi. Toleranda ſane, licet me mordeat, iſtius audacia cum ſumma mihi, aliiſque maledicendi rabie, atque ὑπερηφανίᾳ conjuncta; at alii, non ego, hanc hominis lepram curent ſtrigile, non bonorum verborum collyriis.

Minime ipſe denegem exſtare pagina XXXVIII. col. 2. v. 34. *Alex. Severi* pro *Sept. Severi*, attamen vir tranſmontanus tria ſilentio preſſit dolo malo, qui legibus eſſet vindicandus, primum me in meorum indice errorum refeciſſe *Alex. Severi*: præterea circa medium epiſtolæ, qua opus hoc atramentarium Regi offero, ſcriptum eſt propalam, *Septimium Severum æmulatus, &c.* tertium, cum ipſe initio pag. XXXVII. col. 2. v.4. adnotarim, *Severi thermas vix meminit Spartianus*, ſane quiſque ratum volet me

locutum de Septimio, non vero de Alexandro, cum ex verbis paullo ſuperne allatis evidentiſſime pateſit Spartianum pauca de Septimii thermis enarraſſe, at plura Lampridium de iis, quæ *Alexandrinæ* audiebant. Demum in extrema pag. xxxviii. col. 2. iſthæc verba ſcripta a me ſunt, *Spartiani hiſt. Aug.* 10.10.1. *pag.* 612 *de Sept. Severo*, non autem, *Alex.Severo*, atque ubique ejus diatribæ me ſemper Spartiani, nunquam vero Lampridii commeminiſſe vides. Id genus erratiunculas, quarum indicem fraudulentus poſthabuit, in ſilvam, vel in chaos libelli ſui converrit novus iſte Ariſtarchus, quas expromere grandi vitio vertendi, turbaſque ciendi gratia audaculi, ſimul minuti, & miſerrimi ingenii negotium eſt. Poſthabenda reor quot hic verboſiſſimus tranſmontanus hoſpes, & peregrinus contra me converrit de teretibus libris Herculanei repertis; quæ ipſe de iis ſcripſi, omnia ſubdole perſtringit, & ſcurriliter; meliora negligit, mendacia quæque oggerit, documenta, rationeſque meas, vel mancas profert, vel infringit furunculi nocturni inſtar, qui timore percitus ſtamnea convaſat, quamvis proſtent per ædes domus aurea, & argentea. Quæ de eiſdem papyris ipſe docet, vel in meo leguntur libro, vel quæ protrita jam ſunt, vel impudentiſſima latrocinia; utinam quis, ut deteſtetur hanc tam pravi animi loliginem, parum laboris ſuſcipiat, conferatque per minimum horæ ſpatium, quæ non contemnenda ipſe de Herculanei codicibus commentatus ſum cum iis, quæ hic longe gentium alienigena corraſit (ſi modo in ſuas manus devenerit ejus libelli farrago) ſane detrudet continuo ipſum ad Ceritas, & capite cenſos, cum eundem deprehendat ornatiſſimum eruditionis omnigenæ paupertate, egeſtate, mendicitate. Interea temporis hac parva ſtrena fruatur hic tranſmontanus.

His a me irati ſſimo animadverſis, quonam tranſmontanus homo doctiſſimos quoſque arrodit, & lancinat: gaudendum tamen eſt, quod hos inter me intueor primas agere, quibuſcum minime comparandus ſum, quiſnam me componat cum Comite de Caylus, viro undequaque doctiſſimo?

Optaſſem ab iſta Æſopica vulpecula, qui faſtidioſo deſpicatui habet eas eruditionis opes, queis ipſe, uti rana plumis, deſertiſſimus eſt, neque ingenioli ſui, licet vafri, ac veteratorii vires aſſequi ſatis ſunt, ut privum illud argumentum elevaſſet, quo nobis Junonem, non nubem daret, quod a me ſexcentis auctorum dictis ſtatutum eſt Græcis, Latiniſque in longa ἐγγύῃ pag. xxix. libros Herculanenſes convolutos, propterea quod ſunt ſubſcripti, non vero inſcripti, ad fori res pertinuiſſe, & publica auctoritate exaratos: nec ſolummodo libellum ſuum turpiſſimis maledictis inferſiſſet, nec calumniis; hinc ab lectore mihi venia ſit, ſi adjiciam alias non paucas veterum Scriptorum auctoritates, & recentium vota, ut quodvis negotium ſcriptum, ſi ſubſcriptum ſit, fuiſſe non privatæ, ſed publicæ fidei, ac ponderis etiam atque etiam firmem, quo fortaſſe os hominis decocti pudoris obſtruatur. Lampridius de Severo Aug. num. 31. p. 933. inquit: *Poſt meridianas horas ſubſcriptioni, & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita ab epiſtolis, & libellis, & a memoria ſemper aſſiſterent*, ſelectiſſimæ eruditionis adnotationem attexuit Salmaſius, qua abunde conſtat has Severi epiſtolas ad regimen imperii ſubſcriptas, in ſcrinioque ſervatas. Vopiſcus de Tacito Imper. num. 8. pag. 606. *Habet bibliotheca Ulpia in armario ſexto librum elephantinum, in quo hoc S. C. perſcriptum eſt, cui Tacitus manu ſua ſubſcripſit*: advertas rogo apertum diſcrimen inter *perſcribere*, &

ſub-

Digitized by Google

ſubſcribere. Etiam tyrones in jure citiſſime docentur edicere Juſtinianum in Inſtitut. lib. 3. tit. 24. venditionis, & emptionis inſtrumenta (χειρογραφάς) non perfici, niſi ſint a contrahentibus *ſubſcripta*. Idipſum habes a publicis Epiſcoporum libellis, uti adnotavit eruditiſſ. Mazochius de cultu Sanct. Ep. Neap. pag. 270. *De Clericorum notariorum officiis nihil illis addam, quæ de iis notavi in Comm. ad XXIX. Mart. pag. 129. adnot. 75. hi Græcis vocantur ὑπογραφεῖς, aut ὑπογραμματεῖς*, ſubſcriptores, *eo quod epiſtolis Eccleſiaſticis, aliiſque id genus monumentis nomen ſuum ſubſcriberent, eoque modo exemplis a ſe ſubſcriptis αὐθεντίαν, ac robur impertirent, &c.*

E contrario, quod a publica regendorum civium utilitate, atque a forenſibus negotiis alienum erat cujuſcunque generis volumen, auctoris nomen inſcriptum præferebat, præter documenta a me jam allata, ut brevis ſim, verba Scholiaſtæ Thucydidis ſolummodo adſcribam, qui aperte adnotat moris fuiſſe ſcriptores initio, κατ' ἀρχάς, operum nomen ſuum appingere, rationemque etiam nos docet pag. 1. Πάντως μέμνηται τοῦ οἰκείου ὀνόματος κατ' ἀρχὰς ἀναδιαστέλλων ἑαυτὸν τῶν ὁμωνύμων ἐν τοῖς ἔτεσιν, ἅμα μὲν τῆς αὐτῆς αἰτίας ἕνεκεν, ἅμα δὲ καὶ τοῦ μὴ ἕτερόν τινα τὸ αὐτοῦ σφετερίσασθαι σύνταγμα, quod ita vertendum: *Jure mentionem facit (Thucydides) ſui nominis ab initio, quo ſe ipſe diſtingueret ab iis, qui erant ea ætate cognomines, & ſimul ob hanc rationem, ſimulque ne quis plagiarius opus ſibi adſcriberet.* Hinc merito magnus Heinſius in lection. Theocr. pag. 69. edit. Oxoniæ, cujus auctoritas plurimi æſtimanda, edicit: *Antiqui in omnibus monumentis, & ſcriptis a nomine ſuo inchoabant, quod in ſacris fere omnibus, profanis autem Herodoto, & Thucydide videmus: ſic Herodotus*, Ἡροδότου Ἁλικαρνασσῆος ἱστορίης ἀπόδεξις ἥδε. Quod & imitatus eſt Horodoti ſimia, auctor Homeri vitæ, cujus initium etiam eſt, Ἡρόδοτος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς περὶ Ὁμήρου γενέσιος, κ. τ. λ. Neque hic adulterinus ſcriptor iſthæc eadem verba in Homericæ vitæ fine appingit, quod etiam finxiſſet, ſi magnus Herodotus nomen etiam ſuum extremis Muſis ſubſcripſiſſet, uti mentitus eſt unus Dionyſius Alicarn. aitque, Τὸ γὰρ αὐτὸ προοίμιόν τε, καὶ ἀρχὴ, καὶ τέλος τῆς ἱστορίας (Ἡροδότου) cum omnia hujus principis hiſtorici exemplaria etiam veterrima in fine hoc procemio careant, hinc Dionyſii fidem ſubleſtiſſimam dicas. Ceterum vide, quæ multa hac de Herodoti ſubſcriptione adnotavit Gronovius in extrema pag. obſervationum in Herod. Poſſem præterea alia pro librorum inſcriptorum, & codicum ſubſcriptorum diſcrimine exempla inſerere, ſed piget in re ſat nota cujuſcunque vel patientiſſimi iram provocare. Ceterum criticaſter tranſmontanus, ſi guttam ingenui ſanguinis habuiſſet, conſtans diſcrimen τοῦ *inſcribere*, atque τοῦ *ſubſcribere* tot exemplis fultum falſum oſtendere debuiſſet, non vero rem gerere calumniis, & convitiis; præſertim cum ipſe ſententiam meam ratam voluerim ex eo etiam, quod Herculanei codices inviſuntur teretes, quæ unam librorum formam privis publicis libellis aptatam multis oſtenderam, reliquis vero quadrangulam: at tranſmontanus veterator, omnia hæc rationum momenta fraudulentius omiſit, quo incautos faſcinaret: proferat ipſe vel unum ſaltem argumentum, cur codices illi circumvoluti ſint, & ſimul ſubſcripti, ſi jam totius antiquitatis, atque eruditionis μονοπωλίαν ſibi vindicavit? Ulteriora, in quibus mihi impudenter allatrat, non cogito, procacitatis ſuæ jam luit pœnas, vide adnotatiunculam in extrema pagella ſui libelli in

Gal-

Gallicam linguam converſi: neque errorum portenta, queis horret idem libellus patefacienda curo, nam hæc δικαιολογία in grande volumen increſceret, meque averteret a ſtudiis elegantioribus.

Advertas pag. XCIII. *col.2. v.* 34. in antica pateræ facie *immutandum* in ſubjecta pateræ parte; *e contrario ibid. v.* 47. in poſtica pateræ parte *reficiendum* in ſuperna pateræ facie.

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Digitized by Google

VETUS ATRAMENTARIUM EX AERE

A Ginglymus seu uncinus cum injecto clavulo

C Pessulus exiguus, quo mobile operculum firmatur

B Foramen cui pessulus immittitur

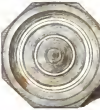
D Manubriolum pessuli desuper exertum.

Atramentarij ambitus revolutus cum argenteis imagunculis.

Totius Atramentarij schema clauso minori operimento ad archetypi magnitudinem.

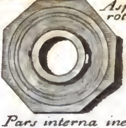
Pars inferna torno ducta.

Aspectus interior rotundus ad imum usque.

Pars superna recluso operculo cum vite aurea.

Pars interna inelegantior majoris operimenti haud mobilis

Anton. Baldi delin. et incid. Neap. curante Jacobo Martorellio regio Gr. L. Prof.

Digitized by Google

DE REGIA THECA CALAMARIA

LIBER PRIMUS

DE ANTIQUIS SCRIBENDI INSTRUMENTIS, QUORUM PRINCEPS SEMPER THECA CALAMARIA, SIVE ATRAMENTARIUM, ET ATRAMENTUM, APUD HEBRÆOS, GRÆCOS, AC ROMANOS.

ATRAMENTARII vaſculi negotium antehac omnibus ἀρχαιολόγοις intentatum adeo mihi jacens atque anguſtum videbatur, ut ad abſtergendam illius obſcuritatem aggredi ſerus, ac pæne invitus animi mentem induxerim; probe enim noveram in re admodum tenui, ne tenuem quidem gloriam adſecuturum. Verum cum etiam in ſcribendo τὸ πρέπον ſectari, & quod valeant humeri pondus ſubire oporteat, ratus ſum tandem illud mihi, qui neque ingenio, neque exercitatione maximarum rerum valeo, nec importunum, nec grave. Id unum ſpondeo, ſi a me nec præclara ſatis, aut quæſitiſſima exſpectanda ſint, quæ ex veterum monumentis, ac trium principum linguarum ſcriptoribus corraſi, omnia ſuis accommodata locis daturum, quo ne ſaltem opus perturbatione laboret: ſcio legentem fore ut minime pœniteat, ſi in ſuſcepto labore in ordine & momento peccatum non ſit.

Regia hæc theca calamaria unde vicinarum gentium Neapolim, & qua fortuna advecta ſit, in προλεγομένοις dictum a me eſt, quæ perlegas te rogatum vellem, ut de ea quid ſummi viri etiam ſenſerint, vel ſcripſerint, antequam noſtra evolvas, veluti in antecœnium habeas.

CAPUT PRIMUM.

Regium hoc vaſculum fuiſse unguenti receptaculum bene multis refellitur.

I. REgii atramentarii ſchema, & deſcriptio. II. Eſt revera atramentarium, non autem unguentarium vaſculum. III. Unguenta nunquam ſervata in vaſculis æneis, ſed vel in lapideis, vel in vitreis, vel in aureis. Quid ſit ὄνυξ. IV. Athenæi locus omnium depravatiſſimus reſtituitur, cui medelam Henr. Stephanus, & Caſaubonus, &c. non fecerunt. V. Clauſa unguenta in alabaſtris, etiam Chriſtiano more. VI. Ἀλάβαστρος ſuam faciunt ῥῆσιν Græculi: genuinum atque ἄμεσον etymon Phaleſgicum: male Clericus ex voce Arabica extorquet. VII. Exempla vaſculorum unguentariorum e vitro. Plauto lux. VIII. Vox λιπαρὸς Homero adeo ſollemnis, ſed tenebricoſa nunc primum illuſtratur: inficete hujus vatis interpretes ajunt peræque eſſe, ac λευκὸς. IX. Quid apud Hom. & Heſiod. ἀμβροσία, & νέκταρ, unguenta melius, quam potiones. X. Ambarum vocum Hebræa etyma ab re unguentaria. Nonni verſus reſtituitur. XI. Homeri filiorum tam Græcorum, quam Latinorum error ἀμβροσίαν cibum eſſe ajentium. Verſus ab Heſiodo expungitur. Jo. Clericus refellitur. XII. Pro vera notione τῆς ἀμβροσίας elegans Anthologiæ epigramma: & ſatis opportunus Galeni locus. XIII. Voces μύρον, & μύρω cur non Homericæ. XIV. Quid apud Hom. λιπαραὶ θέμιστες, multa lux his vocibus a Latinis ſcriptoribus. XV. Quid apud Heſiod. λιπαροὶ χόροι, res antehac ignota: & quid θάλαμος apud Homerum. XVI. Ab Herculanenſibus ruderibus erutæ vaſa unguentaria e vitro, & marmore.. XVII. Quid ἀλάβαστρος apud Epiphan. XVIII. Exempla vaſculorum unguenti ex auro, etiam ab Hom. XIX. Quid lecythus apud hunc vatem: ejus vocis etymon Græculorum: verum etymon Phœnicium. Raro τὰ μύρα coercita in argento. Iſidorus refellitur. XX. Unguentarii σκευαρίου figura apud Muratorium.

I. CURATUM omni ope a me eſt, ut hoc regium cimelium in æs incideretur ab noſtrate artifice graphices arte cum primis ſubacto, ita ut uno intuitu & vas omne, & in ſuas majores partes veluti diſciſſum propria epigraphe ornatas inſpectari poſſit, omniſque ejus elegantia atque κομψότης ſe proderet. Quare nihil mihi reliquum eſt, quam ut pauca adnotem, quæ ab artifice potuiſſe exprimi, diu mihi deſperatum eſt. Itaque omne atramentarium (hanc vocem ne mihi invideas) ex ære conflatum eſt, atque octogonæ pyramidis inverſæ partem belle refert: majus operculum initio fuſo argento ejus ori adglutinatum, vel tempeſtatis ſpatio, vel hominum injuria diſtractum mihi obtulere. Partem internam rotundam faber ærarius induxit, ne atramentum craſſius angulis adhæreſcens ſe occuleret, atque ablutioni obſiſteret (ne minima quidem poſthabuere veteres) ſicuti pars inferna exterior facili torno ducta in medio introrſum aliquantulum cedit, ut extimum labellum firmius ſolo aſſideat. Peſſulus, & ginglymus adjecti ſunt ex cupro, utpote quod ære mollius metallum, & frangendo non tam obnoxium. Minus operculum mobile tam exa-

Digitized by Google

exacte majori aptatur & quadrat, ut ſi forte vaſculum inverti accidiſſet, liquor per nullas prorſus rimulas foras obreperet. Durior artificis labor ſe prodit in ſeptenis icunculis æri imprimendis: & ſane prius ferro in unaquaque atramentarii facie tenues ſurculos duxit, & bonam partem introrſum æs complanando leviter, rudes imagines veluti inumbravit, inde iis partibus, quas inciderat, argentea filamenta, atque admodum tenues lamellas nihil eminentes applicuit; qua autem arte, & glutino firmarit, in extrema hujus operis parte a me accipies. Mox ſeriem omnium muſculorum, capillos, faces ambas, ceteraque Deorum ſymbola acutiſſimi cæli aciem circumducendo concinne effinxit, & imagunculas perfecit.

Itaque ſic exprimi ab Neapolitano artifice ſchema noſtrum curavimus, ut quod in charta candorem præſefert, id omne argenteum tibi ſit. Cum autem ſceptra Deorum, flagellum Auroræ, Jovis fulmina, Martis haſta, herbulæ illæ, decuſſatæque lineolæ ſub eorum pedibus ad ingenium inciſæ exiles admodum ſint, licet argenteæ, albore eas donare haud valuit ſculptor: arduum ſane ſuit, imo ἀδύνατον exacte tenuia omnia filamenta ex argento in charta fingere, quæ in æreos ſurculos immiſſa veſtes Deorum, Martis thoracem, clypeum, & caſſida intuentibus vaſculum exhibent; ut taceam tam ſexcentas lineolas illas, quæ Veneris peplum exornant, quam floſculos, qui Auroræ veſtem exhilarant.

Demum operimentum majus, eo quod patentius, principe metallo honeſtavit faber atramentarius; ideoque vitem auream cum capreolis, pampinis, racemiſque inter duos circulos argenteos curatiſsime elaboratos, ſcilicet σκαληνώδεις duarum coronidum inſtar concluſam apponendam excogitavit: & ita vaſculum

Argento partim, partim cælaverat auro,

quod cecinit de Nilei clypeo Ovid. Metam. lib. 5. v. 157. Hæc ſatis de haud æqua elegantiſsimi, & χρυσοῦ χρυσοτέρου organi deſcriptione, quod longe melius in charta emicat, ſuoque atramento ſe luculentius depinxit.

Fuiſſe hoc organum atramenti receptaculum (quod Græci appellitabant μελανοδοχεῖον, & Latini *thecam calamariam*, de qua voce dicam inferne) ſi quis neget, aut dubius ſit, eum ſane iratis muſis natum dicam, & ingratiis ſanctæ antiquitatis vivere, atque ut ſatis diu ita vivat imprecor.

II. Porro regium hoc σκευάριον ob grandem elegantiam quidam in hac florentiſſima litteratorum republica, quidam longe gentium vel ad oblectamentum, vel ob cimelia antiqua dignoſcendi inſcitiam non thecam calamariam, ſed unguenti vas eſſe ad ravim uſque inclamarunt; pretium laboris mei poſtulat, ut antequam bene multis, quas corrogavi, auctoritatibus, & Græcis cum primis monumentis firmem eſſe atramentarium, διὰ βραχέων comprobem non eſſe unguenti vaſculum: & piget in re certa rataque oleum perdere; ceterum etiam minus doctis, & refractariis aliquando indulgendum, & faciendum eſt ſatis: reorque ἀμεθοδικώτερον objectis in principio præſto eſſe, quo deinde oratio liberior & promptior

Digitized by Google

ptior pro atramentarii tutela & ope ſpatietur.

III. Quoniam nullus dum veſtigare ſtuduerit, vel cogitarit in cujuſnam materiei vaſculis ſervarint veteres unguenta, ne ipſe quidem vir doctiſſimus Fortunatus Scacchus in admirandæ eruditionis opere : *Eleochriſmatωn myrothecium*, cujus id veſtigare maxime intererat , ut taceam Lazarum Bayſium in *Tract. de vaſculis*, Petrum Servium *De odoribus*, & Uiinum *Adpend. triclin.* mihi accurandum fuit, ut id præſtarem, collectis undequaque ex Latinis Græciſque ſcriptoribus exemplis ; ex quibus ſane quam luculenter dignoſces veteres unguenta nunquam adſervaſſe in vaſculis æneis, vel in id genus σκεύεσι χαλκείοις, quæ facile æruginem contraherent teſte Plin. lib. 34. cap. 9. *Et æra quidem exterſa rubiginem celerius trahunt, quam neglecta, niſi oleo perunguntur*. Contra vero accluſa legas ſemper in vaſculis ex *auro* ; vel ex *electis lapidibus*, & præſertim ex alabaſtro; vel in *vitreis phialis*, in quibus nihil vitii, vel mucoris ſubire poſſunt, atque unguenti vis ac fides incorrupta diutiſſime viget. Exempla hic mixtim ſubjecta patienter ut legas , te rogatum volo . Videtur ſane auctor Etymologici , ut a vaſculis lapideis incipiam , edixiſſe nil melius, quam lapidea receptacula τὰ μύρα ſervare : Λήκυθον λιθινὴν πρὸς μύρων ἀπόθεσιν , *vaſculum lapideum ad unguenta reponenda*. Agmen ducat inter Latinos Hor. lib.4. od. 12. v.16. *Nardo vina merebere: Nardi parvus onyx eliciet cadum :* pueri ſciunt onychem eſſe quæſitiſſimi marmoris genus: hinc Mart. lib. 12. ep. 50. *Calcatuſque tuo ſub pede lucet onyx :* & noſter Statius Syl. lib. 1. de baln. Etruſci v. 35. *Mæret onyx, queriturque excluſus ophites :* aliquando etiam operimentum conchylii ; Dioſcorides lib. v. cap. 10. Ὄνυξ ἐστὶ πῶμα κογχυλίου · nos autem ſcriptorum teſtimonia curamus pro onyche, unguentario marmore . Satis notum epigr. 93. lib. 7. Mart. *Unguentum fuerat , quod onyx modo parva gerebat : Olfecit poſtquam Papilus, ecce garum eſt*. Catull. de com. Beren. v. 82. *Quam jucunda mihi munera libet onyx*. Propert. lib. 3. eleg. 9. v. 22. *Sit menſæ ratio , noxque inter pocula currat, Et crocino nares murrheus ungat onyx*. Et lib. 2. el. 13. v. 31. *Oſculaque in gelidis pones ſuprema tabellis, Cum dabitur Syrio munere plenus onyx*. Miratus ſum nullibi Græcorum ſcriptorum inveniſſe ὄνυξ in notione vaſis unguentarii, cum contra toties Latini eam vocem celebraſſent , & Pollucem ipſum , qui pluries unguenta , eorumque receptacula meminerit , ὄνυξ minime adnumeraſſe. Verum notum eſt non omnia a Græcis fontibus Latinos derivaſſe . Interea vides jam unguenta adſervaſse veteres in lapide onyche.

IV. Hic autem ſcio mihi opponi poſse ex Theſ. H. Stephani ὄνυξ non ſemper eſſe lapidem, ſed aliquando denotare quid ligneum, dicique ξύλινον ποτήριον , vide in voce ὄνυξ , laudatque Stephanus Athenæi locum. Verum cum Dipnoſophiſtas conſuluiſſem, non enim in animum inducere unquam potui , ut quid lapideum monſtroſa mutatione ligneum evaderet; neque me tanti viri auctoritas fregit ; reperi ſane adeo prave &

fœde

fœde corrupta Athenæi verba, ut neque oculis fidelibus præſtarem fidem; quare danda venia mihi eſt, ſi te aliquantulum detineam, fortaſſe volupe erit tibi noſſe, an in affectiſſimorum verborum medela navus ſim ac induſtrius. Et quod magis mirum, ignoro Græca ne an Latina vitioſiora ſint; imo nec ſibi reſpondent: apponam uti nunc illa in omnibus editionibus jacent, deinde refingam. Enumerat Athen. lib. XI. pag. 494. omne genus poculorum: Οἰνιστηρία· Οἱ μέλλοντες ἀποκείρειν τὴν σκόλλυν, φησὶ Πάμφιλος, εἰσφέρουσι τῷ Ἡρακλεῖ μέγα ποτήριον πληρώσαντες οἴνου, ὃ καλοῦσιν οἰνιστηρίαν, καὶ σπείσαντες τοῖς συνελθοῦσι διδόασι πιεῖν. ΟΝΥΞ. Πάμφιλος ἐν Ἀττικαῖς λέξεσι τὸ ξύλινον ποτήριον ἀποδίδωσι. ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΟΝ. Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος ἐν ἕκτῃ καὶ τριακοστῇ τῶν ἱστοριῶν, ὡς οὕτω καλουμένων τινῶν ποτηρίων μέμνηται γράφων οὕτως· ἦσαν δὲ καὶ ὀνύχινοι σκύφοι, καὶ συνδέσεις τούτων μέχρι δικοτύλων, καὶ Παναθηναϊκὰ μέγιστα τὰ μὲν δίχοα, τὰ δὲ καὶ μείζονα. ΠΡΟΑΡΟΝ, ξύλινος κρατήρ, κ. τ. λ. *Oeneſteria. At tonſuri comam, inquit Pamphilus, Herculi magnum poculum vino plenum offerunt, quod οἰνιστηρίαν vocant, & poſt libationem iis, qui convenerunt, bibendum dant. Poſidonius philoſophus libro trigeſimo ſexto hiſtoriarum poculorum meminit, quæ ONYCHINA vocant, his verbis: Adfuerunt, & onychini ſcyphi acervatim congeſti ad eos uſque; duas cotylas, qui caperent, Panathenaica maxima capacia quædam duorum congiorum, & alia majora. PANATHENAICUM, ligneum poculum eſſe Pamphilus ſcribit in Atticis dictionibus. PROARON, ligneus crater eſt, &c.* Quiſquis vel perquam modice in Græcis navus dignoſcit omnia in utraque lingua nec ſententiam concludere, & ſuſque deque apposita: ſane ξύλινον ποτήριον attributum in Græcis τῷ ΟΝΥΞ vides, in verbis vero Latialibus adſcriptum τῷ PANATHENAICUM; quare facile crimen hoc ſomnicoloſis librariis importes. Curatum a me eſt, ut luxata ſuo loco reſtituantur, neque ὄνυχα, qui lapis eſt, lignum etiam fuiſſe poſthac dicas cum Stephano. Apponam verba uti alleverat Athenæus, veramque ſententiam accipies: ΟΙΝΗΣΤΗΡΙΑ, οἱ μέλλοντες ἀποκείρειν τὴν σκόλλυν, φησὶ Πάμφιλος, εἰσφέρουσι τῷ Ἡρακλεῖ μέγα ποτήριον πληρώσαντες οἴνου, ὃ καλοῦσιν οἰνιστηρίαν, καὶ σπείσαντες τοῖς συνελθοῦσι διδόασι πιεῖν. ΟΝΥΞ, Ποσειδώνιος ὁ φιλόσοφος ἐν ἕκτῃ καὶ τριακοστῇ τῶν ἱστοριῶν, ὡς οὕτω καλουμένων τινῶν ποτηρίων μέμνηται γράφων· ἦσαν δὲ καὶ ὀνύχινοι σκύφοι, καὶ συνδέσεις τούτων μέχρι δικοτύλων. ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΚΑ, μέγιστα τὰ μὲν δίχοα, τὰ δὲ καὶ μείζονα· Πάμφιλος ἐν Ἀττικαῖς λέξεσι τὸ ξύλινον ποτήριον ἀποδίδωσι Παναθηναϊκόν. ΠΡΟΑΡΟΝ, κρατὴρ ξύλινος, κ. τ. λ. Quæ ſic transfundas: *OENESTERIA, tonſuri comam, inquit Pamphilus, Herculi dicant ingens poculum vino implentes, quod poculum vocant οἰνιστηρίαν, & libantes iis, qui convenerant, præbent bibendum. ONYX, Poſidonius philoſophus in ſexto & trigeſimo hiſtoriarum, poculorum, quæ ita appellantur, commeminit ſcribens: erant & onychini ſcyphi, eorundemque collectiones ad duarum cotylarum capacitatem. PANATHENAICA, ſunt quædam maxima, duorum congiorum*

rum

rum capacia, quædam etiam majora: Pamphilus inter Atticas dictiones ligneum poculum apponit Panathenaicum. PROARON, crater ligneus, &c. Si parum otii conteras in Athenæi verbis a me ſuo loco non ſine diuturna cura reſtitutis, & advertas, quæ vere majoribus characteribus diſtincta ſunt, ſtatim juraveris probe a me omnia conformata, & amanuenſium ſtuporem demiraberis. Obſerves interea adcenſuiſſe Athenæum inter vaſa lignea, non quidem onychina, ſed panathenaica. Miror ipſe magis Caſaubonum in animadverſionibus in Athenæum doctiſſimis hic nihil vidiſſe, cum ceteroqui non una loca peræque affectiſſima reſtituerit: neque eruditiſſimus Fortun. Scacchus in Myrothecio lib. 1. c. *46.* qui hunc Athenæi locum laudat, tantam librariorum incuriam advertere ſatis fuit. Demum adnotandum reor H. Stephanum in Theſ. oblitum eſſe vocis τερμανοςῆ, licet ad τȣ͂ κειμένȣ ſententiam non interſit, monitoſque vellem adoleſcentes φιληλληνικȣ͂ς, ut tandem ſentiant minime fidendum vel verſionibus, vel Græcis ſcriptoribus, cum eorum verba ab aliis laudantur. Concludam igitur falſi crimine arceſſendum Stephanum, vel potius librariorum torpore deceptum ajentem vaſa onychina fuiſſe aliquando lignea.

v. Verum ex orbita in viam. Præter onychem ſollemnius erat tum Græcis, tum Latinis, queis & Hebræos addas, in lapide alabaſtro unguenta ſervare. Callimachus in hymno in Pall. lavacr. ver. 13. Κὰ μὴ μύρα, μηδ' ἀλαβάςρως Οἴσεπ. Theocr. Idyl. 15. v. 114. Συρίω δὲ μύρω χρύσει' ἀλάβαςρα. Agathias in Anthologia epig. ult. pag. 541. in corp. poetar. Trojæ ruinam deplorans canit:

Πῆ Παφίης ἀλάβαςρα, ϰ͵ πάγχρυσ☉ ἐφεςρίς;
Πῆ δὲ Τερπογενȣ͂ς δείκελον ἐνδαπίης;

Et Luciani Aſinus de muliere quadam ait: Κὰ μύρον ἔκ τινος ἀλαβάςρȣ προχεαμένη τȣ́τῳ ἀλείφεται. Athenæus lib. 15. cap. 10. p. *686.* Περιενεγκόντων δὲ τῶν παιδῶν ἐν ἀλαβάςροις, ϰ͵ ἄλλοις χρυσοῖς σκεύεσι μύρα, τ Κύνȣλκον θεασάμενός τι, πολλῷ τῷ μύρῳ τὸ πρόσωπον ἐπέχριστεν. Et lib. *6.* Ἔπειτ' ἀλάβαςρ☉ αὐθέως ἔξει μύρȣ αὐτόματος. Nec non lib. 15. c. 13. ubi laudat verſus quoſdam ex Alexide: Οὐ γὰρ ἐμυρίζετ' ἐξ ἀλαβάςρȣ πρᾶγμά τι γιγνόμενον ἀεὶ κρονικόν κ. τ. λ. Ælian. lib. 12. cap. 18. var. hiſt. Ἀνθ' ὧν ἡ Θεὸς ἔδωκεν ἀλάβαςρον αὐτῷ, ϰ͵ εἶχεν αὐτὴ μύρον, ᾧ χριόμεν☉ ὁ Φάων ἐγένετο ἀνθρώπων κάλλιςτ☉. Lucian. in Dial. meretr. p. 751. edit. Græv. Ἀλάβαςρον μύρȣ ἐκ Φοινίκης. Vide etiam Pollucem, qui ſæpe de unguentariis vaſculis meminit, ſcil. lib. *6.* fragm. 105. & lib. 10. fragm. 120. ubi legere eſt ἀλαβάςρια, & ἀλαβαςροφόρος, & ſatis appoſite ἀλάβαςροι μονόλιθοι, nunquam vero leges μονόχαλκοι. Adde Theophraſtum *De odorib.* Ἀλαβάςρȣς ζητȣ͂σι τοιȣ́τȣ λίθȣ. Vide & Suidam in ἀλαβαςροθήκας. Hinc etiam Eccleſia Græcanica vas, in quo ſacrum chriſma ſervatur, ἀλάβαςρον dicit, conſule Goar Euchol. p. 509. & adnotationem 41. Venet. edit.

Pauca autem ex Latiali ſermone exempla converramus (amamus enim potius inter Græca verſari) ut a Latinis etiam conſtet unguenta nunquam occlu-

occluſa in æneis receptaculis, ſed in lapideis, præſertim ex alabaſtro. Cic. Acad. 2. apud Non. Marcell. 15. 17. *Alabaſter plenus unguenti*. Petronius cap. 60. *Alabaſter unguenti*. Martial. lib. XI. ep. 9. v. 9. *Quod Coſmi* (myropolæ) *redolent alabaſtra, focique Deorum*. Plinius lib. 36. c. 7. *Hunc aliqui lapidem* (onychem) *alabaſtritem vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optime ſervare incorrupta dicitur:* cariſſimus mihi eſt hic Plinii locus, cum aperte edicat unguenta optime & incorrupte ſervari in cavis lapidibus; cui συμφωνεῖ locus alter ejuſdem hiſtorici æque carior ibid. licet de lapide Lygdino loquatur: *Paullum diſtare ab eo* (onyche) *in unguentorum fide multi exiſtimant Lygdinos in Paro repertos*. Quin ab eodem hiſtorico lib. 33. c. 6. ſcimus, cujuſdam alabaſtri cum duo ſint genera mas & femina, probari magis alabaſtrum feminam, & ſtimmi etiam appellari. Demum addam Servium in Virg. Æn. 3. *Ab eo donatus unguenti alabaſtro*. Non mihi obliviſcendi ſunt Hebræi, quos notum eſt ex Matth. 26. 7. & Marc. 14. 10. uſos eſſe in ſervandis unguentis etiam alabaſtro; vide cl. Pricæum in Evang. Matthæi, & præſertim ſæpe laudatum Fortunatum Scacchum; ita ut nuſquam gentium in æneis vaſculis ea incluſa legas.

VI. Quoniam autem ſermo eſt de alabaſtro, liceat ſane quam pauca de hac voce commentari. Eam non ſatis ſui reperire in Græcis, ſi Theocritum Syracuſanum excipias, ante Auguſti ætatem florentibus; antiquiſſimam vero fuiſſe noſco ex LXX. interpretibus, qui tenebricoſam vocem צלחת 2. Reg. 21. 13. ἀλάβαστρον reddidere; poſterioribus inde Græcis evaſit celebratiſſima. Curent grammatici, an melius audiat ἀλάβαστρος, aut ἀλάβαστος· vide ea de re plura in adnot. Alberti in Heſychium. De ejus etymo doctiſſimi viri Voſſius, H. Stephanus, Perizonius, & Salmaſius, ut taceam veteres, Etymolog. auctorem, Heſychium, & Suidam, qui univerſi veluti juratiſſimi ab τῷ α στερητικῷ, & λαμβάνω confictum ajunt, quia adeo lenis eſt alabaſter, ut prehendi haud poſſit; vel ab α, & λαβὴ *anſa*, quod anſas non habeat. Verum tantorum virorum venia, lapidum electorum nomina a peregrinis gentibus Græcos accepiſſe ſcimus, neque in Græco ſolo nata, atque αὐτόχθονα, quare illudere videntur, qui detorta, licet pulchra, at non vera præſtant, præſertim ſi Græcanicæ dictiones liquido ab vetuſtiore lingua naſcantur: quare ἀλάβαστρος iiſdem στοιχείοις eſt ab Phœniciis חלב סתר *pinguedinis receptaculum*; חלב autem quanti Hebraice revera valeat, vel ejus linguæ tirones norunt: oboluerat ſane Jo. Clericus ἀλάβαστρον exoticam eſſe ῥῆσιν, quare ab Arabicis vocib. אל בצרה, *opobalſamum* extrahit, verum ex elementis quædam deſunt, quædam diverſæ naturæ ſunt: peccatur demum, ſi vetuſtiſſimas Græcas voces ab Arabico ſermone derivemus, qui longe poſterioris ævi eſt, & barbariei plenus. Demum haud ſcio an unquam veteres alabaſtrum pro ipſo unguento acceperint. Atque de ῥήσει alabaſtro ſatis. Si quis alabaſtri figuram intueri optet conſulat Fortun. Scacchum in Myrothecio pag. 240.

VII.

VII. Præterea non ſantummodo in vaſis ex eleganti marmore recondita legimus unguenta; verum & in vitreis, in quibus nunquam alicujus mucoris periculum erat: hinc Petronius cap. 78. *Ampullam nardi aperuit*, neque dubites, quin ampulla ſit vaſculum vitreum, cum Plin. lib. 20. c. 14. aperte *vitreas* appellet. Non prætermittendus Cic. 4. de fin. cap. 12. *Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla, aut ſtrigilis accedat*; ideſt vas unguenti vitreum pro balineis. Ita etiam Plautus Perſ. act. 1. ſc. 3. v. 43. *Cynica eſſe e gente oportet paraſitum probe: Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium, Marſupium habeat, &c.* in hunc Plauti locum Turneb. ait: *Unde & αὐτολήκυθοι a Græcis vocabantur pauperes, qui ſibimetipſis ad balneas ampullas ferebant, cum ſervos ampulligeros non haberent*. Item Plaut. in Merc. act. 5. ſc. 2. v. 86. EV. *Nam nec te introducam*. CH. *Tollo ampullam, atque hinc eo*. Ex hoc comici loco diſcimus peregre proficiſcentes oleum, ſeu unguentum ſecum comportaſſe, quo calceos ungerent, ita Heſych. Ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, ὑποδήσασθαι.

VIII. Hic in cauſa mihi eſt Plautus, ut quædam Homeri noſtri ἐπίθετα antehac obſcura luci ſuæ reſtituam, ſcil. λιπαρός, & ἀμβρόσιος, & νεκτάρεος, ita ut Deorum membra, vel veſtes, utpote divinas, νέκταρι, vel ἀμβροσίᾳ inunctas legas: hominum vero calceos, pedeſque λιπαρὸς appellat, in eaque diviſione conſtans, & fidus eſt divinus vates. Itaque de Agamemnone Il. β. v. 50. canit, & alibi paſſim de heroibus ſuis: Ποσσὶ δ᾽ ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, ubi inconcinne τὸ λιπαροῖσιν reddunt *nitidis*, reſtitue Latine *unctis*, vel *nitidis unguento*, uti canit Tibul. lib. 1. el. 7. v. 51. *Illius e nitido ſtillent unguenta capillo*. Et brevia ſcholia hic facem mihi præbent ajentia: λιπαροῖς, i. e. λευκοῖς, καὶ εὐτραφέσιν, ἢ προαλειφομένοις ἐν τῷ ὑποδεδέσθαι, & miror omnibus Homeri interpretibus placuiſſe quidem τὸ λευκοῖς, & τὸ εὐτραφέσι, *nitidis*, non autem τὸ προαλειφομένοις, *præunctis*, in pejus ſemper ruimus. Hinc Il. σ. v. 382. Χάρις λιπαροκρήδεμνος eſt, *Gratia ornata vittis unguento delibutis*, ſicuti κεφαλὴ λιπαροπλόκαμος Il. τ. v. 126. quod imitatus eſt Martial. ep. 29. lib. 2. v. 5. *Cujus olet toto pinguis coma Marcelliano*, ideſt unguento Marcelli myropolæ. Et Suet. in Neron. c. 20. *Inſignes pinguiſſima coma, & excellentiſſimo ornatu pueri*, loquitur de Neapolitanis. Adde Tibullum lib. 1. el. 8. v. 9. *Quid tibi nunc molles prodeſt coluiſſe capillos?* i. e. *unguento molles*. Et ibid. 16. *Nec nitidum tarda compſerit arte caput*. i. e. *nitidum unguento*: quæ aliter, & longe a poetæ mente viri docti interpretati ſunt.

IX. Dii contra ἀμβροσίᾳ inunguntur, Il. ξ. 170. veluti, dum ſe Venus baſilice induit, in paucis verſibus pluries utitur Homerus voce ἀμβροσίη, & ἀμβρόσιος.

Ἀμβροσίῃ μὲν πρῶτον ἀπὸ χροὸς ἱμερόεντος
Λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο δὲ λίπ᾽ ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ, ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν·

Τοῦ

Digitized by Google

Τοῦ ϗ κινυμένοιο Διὸς ποτὶ χαλκοβατὲς δῶ,
Ἔμπης ἐς γαῖάν τε, ϗ οὐρανὸν ἷκετ' ἀϋτμή.
Τῷ ῥ' ἥγε χρόα καλὸν ἀλειψαμένη, ἰδὲ χαίτας
Πεξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἔπλεξε φαεινούς,
Καλοὺς, ἀμβροσίους, ἐκ κράατος ἀθανάτοιο.

Et Il. γ. v. 385. leges νεκταρέω ἑανῷ, & Il. τ. v. 25. νεκταρέῳ χιτῶνι, eo quod erant id genus veſtimenta iis odoratiſſimis liquoribus perfuſa. Itaque apud Homerum νέκταρ, & ἀμβροσίη raro potiones ſunt, frequentiſſime vero unguenta, Il. τ. v. 38.

Πατρόκλῳ δ' αὖτ' ἀμβροσίην, ϗ νέκταρ ἐρυθρὸν
Στάξε κατὰ ῥινῶν, ἵνα οἱ χρὼς ἔμπεδος εἴη.

Etiam Idothea Protei filia, quo Menelaus, & ſocii fœtorem marinarum phocarum ferre poſſent, unguentum ex ambroſia eorum naribus inſtillavit, Odyſſ. δ. v. 445.

Ἀμβροσίην ὑπὸ ῥῖνα ἑκάστῳ θῆκε φέρουσα,
Ἡδὺ μάλα πνείουσαν, ὄλεσσε δὲ κήτεος ὀδμήν.

Et ἀμβροσίαν eſſe unguentum, quo Dii ungerentur, ipſe magnus vates aperte me docuit, Odyſſ. θ. v. 365.

Ἔνθα δέ μιν Χάριτες λοῦσαν, ϗ χρῖσαν ἐλαίῳ
Ἀμβρότῳ, οἷα θεοὺς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἐόντας.
Hic ergo ipſam (Venerem) *Gratiæ lavarunt, & unxerunt unguento,*
Quod fit ex ambroſia, uti mos eſt deorum immortalium.

Quæ verba ſententiam omnino firmant ἀμβροσίην Homericam non tam potum, quam unguentum fuiſſe Deorum. Imo etyma harum vocum a re unguentaria oriuntur, νέκταρ enim iiſdem elementis ab Phœnicio נקטר, *ſuffitus* habemus, & ἀμβροσία accipimus a bina voce חמא פרש, *lacteæ pinguedinis expanſio*, i. e. quod ejus ambroſiæ odor longe lateque extenditur; non curamus ſane Græculos, qui harum Deorum potionum, vel melius unguentorum nomina a ſuo fonte trahunt.

x. Neque curamus Homeri filios, qui ἀμβροσίαν fecere cibum, νέκταρ vero potum a patre ſuo degeneres, qui utramque ῥῆσιν liquidum ac fluidum fuiſſe ſemper occinit, ut ſatis clare Od. ι. v. 359. Ἀλλὰ τόδ' ἀμβροσίης, ϗ νέκταρός ἐστιν ἀποῤῥώξ, *ſed hoc ambroſiæ, & nectaris eſt rivus*, ſermo eſt de vino Ulyſſis. Sic Plato ſapientum Homerus de republ. ut Latinos omnino præteream, ab divini vatis mente diſcedens, quocum in amicitiam coire nunquam voluit, ait: Ἀμβροσίαν ἔδῃ, ϗ νέκταρ πίῃ. Ac ſi optes inferioris ævi & ſubſellii ſcriptorum exempla, præſto eſt Nonnus Dionyſ. lib. 10. v. 284. qui ex binis hiſce potionibus unam edulium facit: Οὐ πότον ἕλκω Νέκταρος, ἀμβροσίης δ' οὐ δάομαι. Et lib. 12. v. 207. Ἀμβροσίην, ϗ νέκταρ ἐμῷ Διὸς, Ἄμπελε, τίκτεις, hic ſane uva eſt *ambroſia*, i. e. *eſca*, & *nectar* eſt *liquor vini*, ſive *potus*; loquitur poeta de Ampelo in vitem mutato. Hinc ibid. v. 211. Bacchus ait: Εἶδαρ ἐγὼ μερόπεσσι, ϗ οὐ πόμα μοῦνον ὀπάσσω. Pro re nata mendum in eodem Nonni libro v. 146. ab-

VII. Præterea non tantummodo in vaſis ex eleganti marmore recondita legimus unguenta; verum & in vitreis, in quibus nunquam alicujus mucoris periculum erat: hinc Petronius cap. 78. *Ampullam nardi aperuit*, neque dubites, quin ampulla ſit vaſculum vitreum, cum Plin. lib. 20. c. 14. aperte *vitreas* appellet. Non prætermittendus Cic. 4. de fin. cap. 12. *Si ad illam vitam, quæ cum virtute degatur, ampulla, aut ſtrigilis accedat*; ideſt vas unguenti vitreum pro balineis. Ita etiam Plautus Perſ. act. 1. ſc. 3. v. 43. *Cynica eſſe e gente oportet paraſitum probe: Ampullam, ſtrigilem, ſcaphium, ſoccos, pallium, Marſupium habeat, &c.* in hunc Plauti locum Turneb. ait: *Unde & αὐτολήκυθοι a Græcis vocabantur pauperes, qui ſibimetipſis ad balneas ampullas ferebant, cum ſervos ampulligeros non haberent*. Item Plaut. in Merc. act. 5. ſc. 2. v. 86. EV. *Nam nec te introducam*. CH. *Tollo ampullam, atque hinc eo*. Ex hoc comici loco diſcimus peregre proficiſcentes oleum, ſeu unguentum ſecum comportaſſe, quo calceos ungerent, ita Heſych. Ἠλείφοντο τοὺς πόδας οἱ ἀρχαῖοι, ὑποδήσασθαι.

VIII. Hic in cauſa mihi eſt Plautus, ut quædam Homeri noſtri ἐπίθετα antehac obſcura luci ſuæ reſtituam, ſcil. λιπαρὸς, & ἀμβρόσιος, & νεκτάρεος, ita ut Deorum membra, vel veſtes, utpote divinas, νέκταρι, vel ἀμβροσίᾳ inunctas legas: hominum vero calceos, pedeſque λιπαρὺς appellat, in eaque diviſione conſtans, & fidus eſt divinus vates. Itaque de Agamemnone Il. β. v. 50. canit, & alibi paſſim de heroibus ſuis: Ποσσὶ δ' ὑπαὶ λιπαροῖσιν ἐδήσατο καλὰ πέδιλα, ubi inconcinne τὸ λιπαροῖσιν reddunt *nitidis*, reſtitue Latine *unctis*, vel *nitidis unguento*, uti canit Tibul. lib. 1. el. 7. v. 51. *Illius e nitido ſtillent unguenta capillo*. Et brevia ſcholia hic facem mihi præbent ajentia: λιπαροῖς, i. e. λαμπροῖς, καὶ εὐτραφέσιν, ἢ προαλειφομένοις ἐν τῷ ὑποδεδέσθαι, & miror omnibus Homeri interpretibus placuiſſe quidem τὸ λευκοῖς, & τὸ εὐτραφέσι, *nitidis*, non autem τὸ προαλειφομένοις, *præunctis*, in pejus ſemper ruimus. Hinc Il. σ. v. 382. Χάρις λιπαροκρήδεμνος eſt, *Gratia ornata vittis unguento delibutis*, ſicuti κεφαλὴ λιπαροπλόκαμος Il. τ. v. 126. quod imitatus eſt Martial. ep. 29. lib. 2. v. 5. *Cujus olet toto pinguis coma Marcelliano*, ideſt unguento Marcelli myropolæ. Et Suet. in Neron. c. 20. *Inſignes pinguiſſima coma, & excellentiſſimo ornatu pueri*, loquitur de Neapolitanis. Adde Tibullum lib. 1. el. 8. v. 9. *Quid tibi nunc molles prodeſt coluiſſe capillos?* i. e. *unguento molles*. Et ibid. 16. *Nec nitidum tarda compſerit arte caput*. i. e. *nitidum unguento*: quæ aliter, & longe a poetæ mente viri docti interpretati ſunt.

IX. Dii contra ἀμβροσίᾳ inunguntur, Il. ξ. 170. veluti, dum ſe Venus baſilice induit, in paucis verſibus pluries utitur Homerus voce ἀμβροσίῃ, & ἀμβρόσιος.

Ἀμβροσίῃ μὲν πρῶτον ἀπὸ χροὸς ἱμερόεντος
Λύματα πάντα κάθηρεν, ἀλείψατο δὲ λίπ' ἐλαίῳ
Ἀμβροσίῳ, ἑδανῷ, τό ῥά οἱ τεθυωμένον ἦεν·

Τοῦ

Τοῦ κ̉ κινυμένοιο Διὸς προτὶ χαλκοβατὲς δῶ,
Ε῎μπης ἐς γαῖάν τε, κ̉ οὐρανὸν ἵκετ᾽ ἀϋτμή.
Τῷ ῥ᾽ ἥγε χρόα καλὸν ἀλειψαμένη, ἰδὲ χαίτας
Πεξαμένη, χερσὶ πλοκάμους ἔπλεξε φαεινοὺς,
Καλοὺς, ἀμβροσίους, ἐκ κράατ☉ ἀθανάτοιο.

Et Il. γ. v. 385. leges νεκταρέυ ἑανῦ, & Il. σ. v. 25. νεκταρέῳ χιτῶνι, eo quod erant id genus veſtimenta iis odoratiſſimis liquoribus perfuſa. Itaque apud Homerum νέκταρ, & ἀμβροσίη raro potiones ſunt, frequentiſſime vero unguenta, Il. τ. v. 38.

Πατρόκλῳ δ᾽ αὖτ᾽ ἀμβροσίην, κ̉ νέκταρ ἐρυθρὸν
Στάξε κατὰ ῥινῶν, ἵνα οἱ χρὼς ἔμπεδ☉ εἴη.

Etiam Idothea Protei filia, quo Menelaus, & ſocii fœtorem marinarum phocarum ferre poſſent, unguentum ex ambroſia eorum naribus inſtillavit, Odyſſ. δ. v. 445.

Α᾽μβροσίην ὑπὸ ῥῖνα ἑκάστῳ θῆκε φέρυσα,
Η῾δὺ μάλα πνείουσαν, ὄλεσσε δὲ κήτ☉ ὀδμήν.

Et ἀμβροσίαν eſſe unguentum, quo Dii ungerentur, ipſe magnus vates aperte me docuit, Odyſſ. θ. v. 365.

Ε᾽νθάδε μὶν Χάριτες λῦσαν, κ̉ χρῖσαν ἐλαίῳ
Α᾽μβρότῳ, οἷα Θεὺς ἐπενήνοθεν αἰὲν ἐόντας.
Hic ergo ipſam (Venerem) *Gratiæ lavarunt, & unxerunt unguento,*
Quod ſit ex ambroſia, uti mos eſt deorum immortalium.

Quæ verba ſententiam omnino firmant ἀμβροσίην Homericam non tam potum, quam unguentum fuiſſe Deorum. Imo etyma harum vocum a re unguentaria oriuntur, νέκταρ enim iiſdem elementis ab Phœnicio נקטר, *ſuffitus* habemus, & ἀμβροσίαν accipimus a bina voce חמא פרש, *lacteæ pinguedinis expanſio*, i. e. quod ejus ambroſiæ odor longe lateque extenditur; non curamus ſane Græculos, qui harum Deorum potionum, vel melius unguentorum nomina a ſuo fonte trahunt.

x. Neque curamus Homeri filios, qui ἀμβροσίαν fecere cibum, νέκταρ vero potum a patre ſuo degeneres, qui utramque ῥῆσιν liquidum ac fluidum fuiſſe ſemper occinit, ut ſatis clare Od. ι. v. 359. Α᾽λλὰ τόδ᾽ ἀμβροσίης, κ̉ νέκταρ☉ ἐστὶν ἀποῤῥὼξ, *ſed hoc ambroſiæ, & nectaris eſt rivus*, ſermo eſt de vino Ulyſſis. Sic Plato ſapientum Homerus de republ. ut Latinos omnino prætereaṁ, ab divini vatis mente diſcedens, quocum in amicitiam coire nunquam voluit, ait: Α᾽μβροσίαν ἔδῃ, κ̉ νέκταρ πίῃ. Ac ſi optes inferioris ævi & ſubſellii ſcriptorum exempla, præſto eſt Nonnus Dionyſ. lib. 10. v. 284. qui ex binis hiſce potionibus unam edulium facit: Οὐ πότον ἕλκω Νέκταρος, ἀμβροσίης δ᾽ ὐ δαίομαι. Et lib. 12. v. 207. Α᾽μβροσίην, κ̉ νέκταρ ἐμῦ Διὸς, Α῎μπελε, τίκτεις, hic ſane uva eſt *ambroſia*, i. e. *eſca*, & *nectar* eſt *liquor vini*, ſive *potus*; loquitur poeta de Ampelo in vitem mutato. Hinc ibid. v. 211. Bacchus ait: Εἶδαρ ἐγὼ μερόπεσσι, κ̉ ὐ πόμα μῦνον ὀπάσσω. Pro re nata mendum in eodem Nonni libro v. 146. ab-

ſtergam: Α῎μπελος ὀ τέθνηκε, ϗ εἰ θάνεν, ἱμέροεν γὰρ Ε'ς πότον, ὀ γλυκὺ νέκταρ ἐγὼ σέο κοῦρον ἀμείψω, quæ ita verſa leguntur: *Ampelus non mortuus eſt, licet obierit, deſiderabilem enim in potum, non dulce nectar ego tuum puellum mutabo*: vides qua Græcis, qua Latinis negari Ampelum vertendum *in dulce nectar*, cum poetæ omnes vitem (ἄμπελον) ſive vinum nectar uſque appellitent: quin & Nonnus ipſe ibid. v. 223. affirmat, Ampelum in nectar converſum: Σὸν δέμας εἰς γλυκὺ νέκταρ ἄναξ ἤμειψε Κρονίων. Quare ut ſibi conſtet poeta in laudato verſu 146. ἐς πότον, ὀ γλυκὺ νέκταρ, particulam ὀ', *non* refinge in ὃ, *cujus*, quod pronum factu erat, oriturque bona & conſtans Nonni ſententia: ἐς πότον, ὃ γλυκὺ νέκταρ, ἐγὼ σέο κοῦρον ἀμείψω, *in potum, cujus dulce nectar, ego tuum filium mutabo*: & mirabitur quiſque mecum rem adeo planam & apertam neque interpretes, neque viros doctos advertiſſe.

XI. Piget me Heſiodum nunc primum contra Homeri mentem Theogoniæ v. 640. cum ceteroqui ſemper ſit σύμφωνος, canere: Νέκταρ τ' ἀμβροσίην τε, τάπερ θεοὶ αὐτοὶ ἔδουσιν, & mox v. 642. Ω'ς νέκταρ δ' ἐπάσαντο, ϗ ἀμβροσίην ἐρατεινήν, quæ verba ex Hom. Il. τ. 347. exſcripſit: & videtur Aſcræus vates ambas voces confundere, atque eſſe eſcas, non potiones; verum ſi Guietus ſecundum hunc verſum inſititium traducit, ipſe potius primum expungerem, cum ἐπάσαντο reddatur, *guſtarunt*, quod potioni etiam convenit, & foret Homero concors Heſiodus. Itaque adjunctum ἀμβρόσιος ſi aptetur vel Deorum membris, ut χαῖται ἀμβρόσιαι Il. α. v. 529. ne dicas *divinas*, θείας, uti ſcholiaſtæ, ſed *unguento nitidas*, εὐόσμους, & Nonnus de pedibus: Καὶ ποδὸς ἀμβροσίοιο μετέμβολον ἴχνος ἐπείγων, *pedis unguento odori*. Si vero aptetur nocti, vel ſomno, a dulcedine ſumatur ſignificatio: idipſum dicas de voce νεκτάρεος. Quam Homeri cum Heſiodo ὁμόνοιαν cum perſcrutari non ſatis fuiſſet Jo. Clericus in adnot. in Heſiodum pag. 102. duoviris ſummis vatibus negligentiæ atque ἀκυρολογίας dicam ſcribit. Etenim poſtquam recitaſſet, quæ ἀσύστατα adnotavit de ambroſia, & nectare in Hom. Euſtathius, iſthæc Clericum ipſum effundere haud pœnituit: *Verum multo ſimplicius dixerimus & Homerum, & Heſiodum minus accurate locutos, neque ex* ἀκυρολογίᾳ *ullum conſectarium eſſe deducendum. Verum tamen eſt, nonnullis veteribus nectar fuiſſe ſolidum cibum, ambroſiam vero potum, quod oſtendit Euſtathius in ſequentibus verbis, ex Anaxandride, Alcmane, & Sapbone. Sic parum ſibi conſtant poetæ in meris figmentis*. Optarem, ut id genus viri eruditiſſimi non tam præcipites ſatis longævæ Homeri famæ officerent, & pinguiori otio rem, qua de agitur, prius excuterent, inde ſcita ſua edicerent: haud enim ſcriptorem, qui Homero ſit conſtantior, & κυκλώπειος unquam legere ſperandum eſt, & Heſiodo, qui cum eo ſemper conjurat amiciſſime. Adde me reperiſſe in Athenæo lib. 15. c. 8. ambroſiam dictam fuiſſe κρίνον, *lilium*: Πρoείρηται δ' ἄνω περὶ δ' αὐτῆς (ἀμβροσίας) ὅτι τὸ κρίνον ὅπως λέγουσι. Demum Themiſthi ætate adeo

male

male ab Homerica, atque ingenita notione binarum vocum νέκταρ, & ἀμβροσία deſcitum eſt, ut hic ſophiſta primam fecerit *fontem*, alteram vero *pratum*, ita ut aqua & herba tandem evaſerint divina & electiſſima unguenta, neſcio qua vi urgentur homines, ut ſanctæ vetuſtatis verborum indolem corrumpant, & veluti ἀτιμάζωσιν, Themiſt. orat. 4. pag. 119. edition. 1618. quam habeo: Ἀλλὰ καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ τοῦ Διός, καὶ ἡ ἀληθινὴ προεδρία, καὶ αἱ πηγαὶ τοῦ νέκταρος, καὶ ὁ λειμὼν τῆς ἀμβροσίας.

XII. Miror ſane, quo pacto cum Homero conſpirans in Antholog. lib. 4. cap. 18. ep. 34. Marianus Scholaſticus ſcriptor infelicioris ævi advertit adjunctum ἀμβρόσιος valere *unguentis oblitus*; quando reliqui ſapientiſſima ætate nati in longe diverſam ſententiam detorſerint, Latini præſertim, quos tuipſe legas, cum mihi nec deſiderium ſit, nec otium inviſendi laudandique; apponam Mariani non inelegans epigramma in balneum Veneris.

Μητέρα Κύπριν ἔλουσεν Ἔρως ποτὲ τῷδε λοετρῷ
  Αὐτὸς ἀποφλέξας λαμπάδι καλὸν ὕδωρ·
Ἱδρὼς δ' ἀμβροσίοιο χυθεὶς χροὸς ἄμμιγα λευκοῖς
  Ὕδασι, φεῦ πνοιῆς ὅσσον ἄνηψεν ἔαρ·
Ἔνθεν ἀεὶ ῥοδόεσσαν ἀναζείουσιν ἀϋτμήν,
  Ὡς ἔτι τῆς χρυσῆς λουομένης Παφίης.

Quod ſic fere κατὰ λέξιν converſum per otium a me teneas, cum ceteri ſententiam ſolummodo verſu aucupentur.

Cyprida Amor matrem dum proluit hiſce lavacris,
  Fons purus gnati lampade concaluit:
Sudor ab ambroſia fuſus cute, mixtus & almis
  Undis, o quantum veris ad inſtar olet!
Exinde & roſeos exſpirant ſemper odores,
  Aurea adhuc veluti ſe lavet ipſa Venus.

Vel luſciniosus hic viderit χρὼς ἀμβρόσιος audire *cutis ambroſia inuncta*, cum Marianus in 5. verſu clare recinat eam ambroſiam, ſive unguentum *roſaceum* fuiſſe, quod exinde omne balineum perdiu afflaverat. Si vero, ut dictum eſt, aliquoties ἀμβροσίη in Hom. ſit cibus, unguenti naturam non amittit, cum veteres unguenta etiam potaſſe multis docuerit doctiſſimus Fortunatus Scacchus in Myrothecio lib. 1. cap. 42. p. 210. quem inviſas, grateſque habeo, quod in eo me quocumque labore levarit: verum vir laborioſiſſimus oblitus eſt Galeni medentium principis De loc. affect. lib. 4. cap. 9. qui appoſitiſſime θηριακήν, qua unguenti ſimul & potus vice utimur ἀμβροσίαν vocitavit, certiſſimus juro id ab Hom. dediciſſe: profecto in magni nominis, & ſapientiſſimis ſcriptoribus ejus, quod verum eſt atque antiquum, reliquiæ ſæpe emicant: Ἐδίδουν δὲ καὶ πίνειν αὐτῷ φάρμακα, τήν τε μιθριδάτειον ὀνομαζομένην ἀντίδοτον, ἀμβροσίαν, καὶ θηριακήν.

XIII. Porro rogaris, ut advertas Homerum, & ſupparem Heſiodum ignoraſſe celebre apud reliquos ſcriptores vocabulum μύρον, *unguentum*, & μύρω, *ſtillo*, quamquam antiquiſſimum ſit, utpote Hebræum; quare ipſe conjicerem

voces ἀμβροσία, & νέκταρ apud hos principes vates peræque valuiſſe, ac μύρον, cum quiſque noverit veteres electiſſimis unguentis, ſive μύροις impenſe ſtuduiſſe; porro ſi ἀμβροσία, & νέκταρ pro quæſitiſſimis μύροις in iis ambobus vatibus non accipias, ut dictum eſt, unguenta γενικῶ nomine caruiſſent. Et uſque mirari me oportet Homeri poſteros tanti vatis προσθετά facile oblitos, ita ut, cum Homerus χαίτας dicat ἀμβροσίας, Meleager Anthol. lib. 4. ἀπὸ χειρωνακτῶν epigr. 6. a tanto patre degener uſus ſit voce μυροβόστρυχος, *unguento-unctas-comas-habens*, quæ vox fugit lexicographos.

XIV. Sed ut illuc, unde abii, redeam, unum mihi reliquum eſt, ut explicem, quid ſit apud Homerum λιπαραὶ θέμιστες, Il. ι. v. 156. & v. 298. quod appoſitiſſime interpretati ſunt ſcholiaſtæ πλουσία, *opulenta tributa*; quod autem λιπαρός audiat *opulentus*, nullumdum adnotaſſe memini; ſane Latini facem mihi prætulerunt, qui fere ad tædium homines bene nummatos vocant *unctos* & *pingues*; contra vero, qui egentiſſimi ſunt, & quibus quæſito opus eſt, *ſiccos* atque *aridos:* Catull. ep. 30. v. 44. *Niſi uncta devorare patrimonia*. Et epigr. 10. v. 11. *Cur quiſquam caput unctius referret*, i. e. *ditior rediret*. Adde illud Hor. lib. 1. epiſt. 17. v. 11. quod tonſoribus notum: *Si prodeſſe tuis, paulloque benignius ipſum Te tractare voles, accedes ſiccus ad unctum*. Et epiſt. 15. ib. in fin. *Verum ubi quid melius contingit, & unctius*, i. e. *lucroſius*. Martial. ep. 45. lib. 5. lautiorem cœnam dicit *unctiorem*; tenuem vero, ſive ſiccam, *oſſa cœnæ* appellat: *Antiquæ venies ad oſſa cœnæ*. Eadem notione accipias ἐπιθετόν *pinguis*: Catul. in carm. nupt. v. 3. *Surgere jam tempus, jam pingues linquere menſas*. Hinc vulgo auditur *pinguis hereditas*, &c. Contra vero *aridus*, & *aritudo* voces ſunt, quæ inopiam, vel meram præſeferunt avaritiam, peræque ac *ſiccus:* Plaut. in Rud. act. 2. ſc. 6. v. 39. LA. *O ſcirpe, ſcirpe, laudo fortunas tuas, Qui ſemper ſervas gloriam aritudinis*. Cic. pro Q. Roſc. *In ruſticis moribus, in victu arido, in hac horrida incultaque vita*. Et pro Quint. c. 30. *Vitam ſemper horridam, atque aridam oppoſuit profuſis ſumptibus*. Et nunc primum novimus, quid ſit in Martiali *ſiccus onyx*, lib. XI. ep. 50. *Nunc furtiva lucri fieri bonbycina poſcit, Profertur Coſmi nunc mihi ſiccus onyx:* & alibi contra vocat *pinguis onyx anhelat æſtus*, i. e. vas unguenti vel *vacuum*, vel *plenum*, quod miſere torſit interpretes, & ſexcenta id genus exempla. Unum addere mihi liceat locum Suet. in Veſpaſ. c. 16. ne te multis exemplis premam, in quo *ſiccos*, & *humentes* ſimul σκωπτικῶς junctos cernes: *Creditur etiam procuratorum rapaciſſimum quemque ad ampliora officia ex induſtria ſolitus promovere, quo locupletiores mox condemnaret, quibus quidem vulgo pro ſpongiis dicebatur uti, quod & quaſi ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes*.

XV. Demum ſi a me poſtules, quid ſint Heſiodo Theog. v. 63. Muſarum λιπαροὶ χόροι, καὶ δώματα καλά, quæ verba inconcinne tranſlata leges, *ſplendidi chori, & ædes pulchræ*, ſtatim reponam, præmiſſa vera notione vocis λιπαρός, eſſe *cubicula odorata choreis apta, & pulchræ ædes*; χόρος

enim,

enim, ut tirones norunt, & *chorea* ipſa eſt, & locus ſaltationis, ut Latinis *concio:* neque hæreas, ſi ædes & cubicula λιπαρὰ, *odorata* dicantur, cum Hom. Il. *γ*. v. 383. canat: Κὰδ δ' εἷσ' ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι, *collocavit in* (Paridis) *domo* (θάλαμος Homero *domus* eſt, nunquam vero lectus, quod non videre neque ſcholiaſtæ, neque interpretes) *ſuaveolente*, *ſuffimentis flagrante*. Atque de Homericis προσθετοῖς unguentariis, deque Latinorum elegantiis plura quam exſpectabas.

XVI. Nunc mihi ad vitrea unguentorum receptacula redeundum; atque iis, quæ ſuperne dicta ſunt, unum addam: adeo verum eſt in more fuiſſe in vitris adſervaſſe veteres unguenta, ut ex Herculanei ruderibus non unas grandes ſolidiſſimi vitri ampullas rei odoratiſſimæ plenas effoſſas inviſamus; quæ ab Rege religioſe ſervantur, præſertim quaſdam parvas ex electiſſimo marmore veluti phialas, ita ut materieſne, an opus ſit elegantius, ignores.

XVII. Epiphanius, quia ſæpius ex vitro fabricari μυροθήκας cerneret, etiam alabaſtrum Mariæ ſororis Lazari fuiſſe βικίον ὑέλινον, *vaſculum vitreum* credidit: & auctor Etymologici ἀλάβαστρον interpretatus eſt σκεῦός τι ἐξ ὕελυ; quibus addas Synaxarium in fer. 3. majoris hebdom. vide Goar p. 516.

XVIII. Poſtquam dedi accluſum ab veteribus fuiſſe unguentum in quæſitiſſimis lapidibus, atque in vitreis vaſculis, διὰ βραχέων addam ſervatum etiam eſſe in aureis; & præter Athenæum ſuperne laudatum, teſtes do Petron. cap. 7. *Pueri capillati attulerunt unguentum in aurea pelve*, & Plutarchum in Alexand. Ὡς δὲ εἶδε μὲν ὄλκια, καὶ κρωσσοὺς, καὶ πυέλυς, καὶ ἀλαβάστρυς πάντα χρυσᾶ ἠσκημένα περιττῶς ὠδώδει δὲ θεσπέσιον, οἷον ὑπὸ ἀρωμάτων καὶ μύρων ὁ οἶκος. Et eodem loco ait Plutarchus Alexandrum, Dario in fugam miſſo, inter ceteras divitias reperiſſe *hydrias*, *pelves*, & *alabaſtros*, *cuncta auro lita*. Idem Athenæus inquit pag. 198. Καὶ φιάλαι δύο χρυσαῖ κασίας μεσταὶ, καὶ κρόκυ, cum pompam Ptolemæi deſcribat, & quiſque novit ex caſia, & croco confici unguenta πιστικὰ, ſicuti ex nardo, & cinnamomo. Et pag. 203. in eadem pompa fuiſſe aurea ἀλειπτρα μέγαλα δέκα. Et lib. 4. c. 1. Καὶ νιψάμενοι τὰς χεῖρας ἐστεφανώμεθα, καὶ πάλιν στλέγγιδας ἐλάβομεν χρυσᾶς διπλασίυς τῶν προτέρων, καὶ ἄλλο διλήκυθον μύρυ, & *manus abluentes*, & *iterum accepimus urnas aureas duplo majores prioribus*, & *alios binos lecythos unguenti*. Demum ſcimus etiam ex Athenæi lib. 5. ſub init. adeo ſollemnia ex auro vaſa unguentaria, ut omnes in gymnaſio iis uterentur: Ἐν τῷ γυμνασίῳ πάντες ἐκ χρυσῶν ὀλκίων ἠλείφοντο κροκίνῳ μύρῳ. Atque ex lib. 5. cap. 4. Βασιλικοὶ δὲ παῖδες παρῆλθον ἑξακόσιοι χρυσώματα ἔχοντες· ἔπειτα δὲ γυναῖκες ἐκ χρυσῶν καλπίδων μύρυς ἔῤῥαινον εἰς διακοσίας, ſunt autem κάλπιδες χρυσαῖ, *urnæ aureæ*. Plura exempla piguit me jam defatigatum aggerere, præſertim cum, quæ allata ſunt, non e lexicis, neque indicibus, uti quibuſdam moris eſt, corraſerim: πολλῶν ἀντάξιον ἄλλων ſit mihi quibuſdam Homeri

Digitized by Google

meri locis rem firmare, qui bis in Od. ζ. v. *79.* & v. 215. canit: Δῶκε δὲ χρυσείῃ ἐν ληκύθῳ ὑγρὸν ἔλαιον; & mihi gratulor, quod vel heroicis temporibus non in æneis, ſed in aureis ληκύθοις incluſa opobalſama legamus.

XIX. Quid autem ſit lecythus, & quantæ elegantiæ in Græcis ſcriptoribus, præſertim poſterioris ævi, vide H. Stephan. in Theſ. & Fortun. Scacchum in Myrothec. cap. 45. lib. 1. p. 227. ubi quæſitiſſima collegerunt, & noſces etiam quid ſit lecythizare: mihi ſatis ſit advertere in Homero eſſe vas γενικόν, quod ab προσθετῷ determinatur; contra vero Græculi edicunt eſſe ampullam oleariam, dicique quaſi ἐλαιόκυθος, ſcilicet eo quod ἔλαιον κεύθει, vide Euſtathium. Verum cum apud Hebræos לקט ſit *collectio*, & *receptaculum*, nihil prohibet, quin ab eo fonte repetamus; quod etymon facile fuiſſet Voſſio invenire, qui hanc vocem Etymologico non illevit. Ne credas me fugiſſe coercita τὰ μύρα in vaſculis etiam ex argento, verum quam raro id factum ſit, ab eo collegi, quod cum non paucos, ut vides, ſcriptores evolviſſem, vix bini loci ſe mihi obtulere de argenteis unguentariis thecis: Athenæus lib. 4. cap. 1. de puellis unguenta miniſtrantibus in menſis ait: Ἄλλαι φέρουσαι ληκύθους μύρου ἑκάστη δύο συνδεδεμένας ἱμάντι χρυσῷ, τὴν μὲν ἀργυρᾶν, τὴν δὲ χρυσᾶν κοτυλιαίας, καὶ ἑκάστῳ προσέδωκαν. Cui addo Pollucem, lib. *6.* cap. *19.* fragm. 105. Τὰ δὲ ἀγγεῖα τῶν μύρων, λήκυθος μυρηρὰ, καὶ ἀλάβαστρον· Φερεκράτης δὲ ἐν Λήροις εἴρηκε καὶ κυάθιον δι᾽ ἀργύρου, ᾧ τὸ μύρον ἐγχέομεν. Contra vero in neminem incidiſſe, ſi fides ſit, fateor, qui nos etiam in æs injecta unguenta docuerit. Neque me turbavit bonus Iſidorus lib. 10. cap. 7. Orig. qui facile definit, lenticulam eſſe *medium vas æneum*, *vel argenteum*, *quadrangulum*, *in latere apertum*, *quod & lecythum*; *eſt enim vas olei*: etenim hujus παροράματα jam viderat Fortunat. Schacchus in Myrothec. p. *63.* edit. Hag. Comit. quare mecum conjurans inquit in multis decipi Iſidorum, probatque lenticulam fuiſſe vas rotundum vel ex eo quod ab Hebr. dicitur גלה a rotunditate; inde firmat fuiſſe ex auro, aitque: *Cumque inter olearia vaſa etiam lenticulæ connumerentur*, *has quoque aureas exſtitiſſe certiſſimum erit*. Igitur mecum fatearis neceſſe eſt in æneis receptaculis accluſos ſolummodo ignobilioris materiei liquores, ut atramentum, &c.

XX. Demum ſi cui voluptati ſit intueri unguentarii vaſculi figuram, adeat Theſaur. Inſcr. Murator. pag. 508. 1. 2. 3. 4. eſtque unguentorum nominibus ornatum, quadratæ formæ, atque ex lapide viridi exſculptum. Hæc affatim eſſe reor, quo importunis quibuſdam oblocutoribus obviam itum ſit, qui regium noſtrum vaſculum atramentarium, κειμήλιον ſingulare inter unguentaria σκεύη, quæ ubique gentium proſtant, amandarunt: rogatos vellem id genus homines, qui irata Minerva nati contra reliquias ſanctæ vetuſtatis gemmis cariores temere obſtrepunt, ut prius vel quædam cimeliarchia inviſant, ſi non tanti ſint, ut Græcos ſcriptores lectitent, vel ſaltem grande opus Antiquitatum Montfauconii evolvant,

quo

Digitized by Google

quo tirocinia ἀρχαιολογίας addiſcant ; interea rerum antiquarum pretium, & divinationem ſervent aliis : & piget me opus ab querelis inceptaſſe.

****

C A P U T II.

Eſſe hoc regium ὄργανον revera atramentarium ex binis ſimillimis id genus vaſculis, atque a Græcis monumentis illud veluti deſcribentibus, oſtenditur.

I. *Fuiſſe vas atramentarium conſtat ab τῦ μέλανος veſtigiis.* II. *Praeterea ab ſimillima theca calamaria Dionyſii Halicarnaſſæi.* III. *Atque ab περιτριλλίστῳ Vaſſalliano atramentario planetarum ſignis pertuſo.* IV. *Luculentius id oſtenditur ex veteri epigrammate.* V. *Vera licet antehac ignota notio vocum πολιώψ, & πολίωπος, nec non ὤψ, & ὄπα. Quid tenebricoſa ῥῆσις Homerica ἐνωπῇ.* VI. *Athenæus falſus eſt, cum ὦπας* facies *interpretetur, ὦτα,* aures: *ſuiſque in etymis ἀσύστατον non raro ſe probat: ὤψ vox Phœnicia ſatis diverſa ab εἶδος.* VII. *Conſtat etiam eſſe atramentarium ex altero Anthologiæ epigrammate, in quo turpe vides librariorum mendum, ἄντροις ſcil. pro ἄντλοις. H. Stephanus notatur.* VIII. *Summi viri Salmaſii παρόραμα.* IX. *Clariſs. Petavius nihil vidit in hoc epigrammate explanando. Audaciſſima Juvenalis ſententia.* X. *In more fuit librariis ἄντλος invertere in ἄντρον.* XI. *Quid ἄντλος ſecundum Heſychium, &c.* XII. *Quid λυγδὸς γλυπτοὶ in eleganti epigrammate; cujus verſio ab Obſopæo concinnata refellitur: & Græca nitori ſuo reſtituuntur.* XIII. *Aliquando γλυπτός reticetur, & eadem eſt ſententia.* XIV. *Præclaro Luciani loco firmatur γλυπτός eſſe* imagunculis ſculptus. *Non pauca de vocibus τορνεύειν, & τορνοῦν: quarum veram notionem ex Homero oblitus eſt non ſine culpa Salmaſius. Quid* tornatus, tornatilis, & rotundus *apud profanos, ſacroſque ſcriptores.* XV. *Γλυπτός eſſe* icunculis ornatus *demum fortius ſtatuitur ex concinno epigrammate.*

I. SCIO neque arduum, neque moleſtum fuiſſe, quid hoc σκελάγιον non fuerit, præſtitiſſe: opus laborque reputatur, an certe pro atramenti receptaculo habendum ſit, oſtendere : verum mihi ſane gratulor aperta & paratiſſima ſuppetere argumenta, queis id comprobem, ut ne obſtinatior quiſque repudiaverit. Sane e veteris ſepulchri ruderibus ipſum vix extractum, atque immiſſa aqua ad abluendum, nigerrimam ſtatim defluxiſſe teſtatur fide major Pauvius, olim vaſculi poſſeſſor; nunc etiam, ſi quis digitis fortius affricare ejus fundum amet, atro colore tinctos inſpiciet ; teſte divite etiam cl. Mazochio in allata in προλεγ. epiſtola: *Illud*, inquit, *neſcio cur prætermiſerim, in eodem inſtrumento haud dubia atramenti veſtigia deprehendi, etſi multis partibus ſtudio deterſa fuerint*.

II. Sed refractarius quis & moleſtus τὸ μέλαν injectum hac tempeſtate reponere mihi poſſet ; quare ad luculentiora & potiora confugiendum. Bernardus de Montfaucon in Palæogr. Græc. p. 24. imaginem Dionyſii Halicarnaſſæi ſcribentis ex Codice Chiggiano membranaceo affabre expreſ-

ſam

ſam affert, interque cetera ſcriptoria organa exſtat atramentarium ejuſdem figuræ, & octonis faciebus diſtinctum, inque medio operimento admodum arctum foramen eſt, licet nullæ renideant imagunculæ, fortaſſe quod nimia exiguitate laboret, cujus ſchema hic vides, ſed longe grandius archetypo, ad ejus tamen fidem bonam expreſſum: Igitur ſollemne erat olim ejus numeri frontibus vaſa atramentaria conformare. Quanquam vero quis urgeat codicem illum eſſe ſequioris ævi, & pictorem expreſſiſſe atramentarii ſuæ ætatis ſpeciem; verum ipſe adjicere poſſem decimi ſæculi exſcriptorem ex antiquiore membrana Dionyſii imaginem deſumpſiſſe, cum elegantior ſit, quam ferebat decimi ſæculi barbaries.

III. Ne autem otium perdam in conquirendis ex imaginibus, quas appingi mos erat in libris mss. vaſculis atramentariis formæ octogonæ: appono, quod vides ex archetypo e marmore non unius coloris: hoc mihi vaſculum inſperatiſſimum ab amicis etiam archetypis oblatum fuit. Porro calamariam hanc thecam poſſident clariſſima gens Vaſſalliorum Neapolitana, inter quos Agnellus diu mihi amiciſſimus doctrina, conſtantique prudentia admirandus non diu denatus eſt: cumque Franc. Serai noſtri medentis longe gentium notiſſimi longæva conſuetudine frueretur, cippum ab eo cum hoc officii pleno, & elegantiæ epigrammate demeritus eſt:

AGNELLVS · VASSALLVS · HIERONYMI · F
HEIC . SITVS . EST

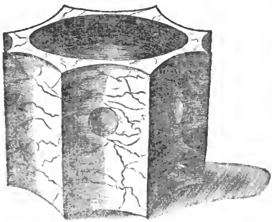
QVI . TANTVM . IN . FINGENDO . AD . EXIMIAE . HONESTATIS . FORMAM . ANIMO STVDIVM . POSVIT . VT . PRAE . EO . INGENĪ . DOCTRINAE . ELOQVENTIAE LAVDEM . QVA . PAR . SVMMIS . HABEBATVR . VISVS . SIT . NEGLEXISSE IDEM . IN . PVBLICORVM . NEAPOL. CIVITATIS . NEGOTIORVM . ADMINISTRATIONEM IMPLICITVS . EA . FIDEI . PROBITATIS . ABSTINENTIAE . DOCVMENTA . EDIDIT QVAE . IVGI . COMMEMORATIONE . PER . AETATES . VICTVRA . FACILE . EX . VNIVERSA POSTERITATE . ADMIRATORES . NON . FACILE . AEMVLATORES . INVENIENT

VIXIT . ANNOS . LII. M. X. D. III
F . MEDIO . PVLCHERRIMORVM . FACTORVM . CVRSV
SVBLATVS . EST . PRIDIE . KAL. DECEMBRES . MDCCLI

AMICO . RARISSIMI . EXEMPLI
OPTIMO . QVAM . DVLCISSIMO . INDIVIDVO
FRANCISCVS . SERAVS . SIBI . RELICTVS
MAERORI . SCILICET . DESIDERIOQVE . RELICTVS
PROPINQVITATI . ET . AMICIS . CETERIS . PRAEREPTO . OFFICIO
MONVMENTVM . POSVIT

Hos teſtes locupletes advoco, ne exteri credant a me hoc alterum tam rarum atramentarium monumentum confictum, ſed ut vere audiam horum vaſculorum ſollers ſcrutator, cum antehac nemo ea curarit, & quo huic Regis noſtri *σκελαρίῳ* pretium increſcat. Porro paucis ante annis hujus

hujus noſtræ urbis aquaria (ὑδραγωγεῖα) quæ millena per ſubterraneos cuniculos, ſive formas mire excurrunt qua familiarum uſu, qua voluptate, perpurgantibus hominibus ὑδροφύλαξι, qui e plebe ſunt, ab iiſdem inter eos cuniculos repertum eſt id marmoreum μελανοδοχεῖον, ac Vaſſalliis, qui quodam aquarum publicarum munere gaudent, obtulere, iique ſitu deterſo ornandum curarunt, ac primævo uſui dedicarunt. Vides igitur in ipſo octonas facies, in ſummo latiores, arctiores in imo, uti in regio vaſculo, niſi quod in Vaſſalliano recurvæ ſunt, uti in Dionyſiano: in noſtro prorſus planæ: ſeptem quidem pertuſæ, octava omnis æqua eſt, nulloque foramine perfoſſa; quæ quidem

varietas admirationi perdiu fuit amicis, donec a me commonefierent ſeptenis illis foraminibus affixas fuiſſe totidem planetarum icunculas argenteas, ut in regio atramentario, quas vel aquariorum virorum ſacra & vehemens avarities detraxit, vel longa ætas decuſſit, ſed ego in primum jurarem: verum de his imagunculis, & foraminibus in altero hujus operis libro, quando de ſeptenis ſideribus ſermo erit, multa commentabimur. Quantam lucem ſibi mutuam præſtent ſeptem aſtris ſplendentia bina hæc vaſcula, nullusdum non videt; & poſthac Vaſſallii ſuum hoc cimelium carius habeant ac tutentur: vel potius Regi illud offerant, quo gemella iſthæc atramentaria ſupellex juncta ſimul pretium ſibi concilient, & per ævum durent. Igitur ex ambobus certis Dionyſiano, & Vaſſalliano atramentariis quiſque contumax fateri cogitur, vaſculum hoc regium, eo quod ob octogonam figuram, & ſeptenas icunculas cum iis conſpiret & conveniat, etiam pro μελανοδοχείῳ adhibuiſſe veteres; nihil enim magis ac fortius movet, ac urget animum in re antiquaria, quam exemplorum ſimilium imagines & monumenta.

IV. Præterea in atramentario negotio me non averſa avi natum gaudeo, qui in Græca documenta offenderim (a Græcis optima quæque exſpectanda) quæ regium hoc ὄργανον eſſe calamariam thecam aperte præſeferunt,

& adeo certis ſignis depingunt, ut res ad τὸ ἀποδεικτικόν accedat: quare tum octogonum σχῆμα, tum icunculas, quid ratum ac proprium horum vaſculorum fuiſſe in animum induxi. Porro lectitanti mihi Anthologiam Græcorum epigrammatum, quorum nunquam ſatias eſt, & a queis veluti e penu ditiſſima, quidquid expetimus, depromere licet, occurrit epigram. 4. lib. *6.* edit. Aldi tit. ἀπὸ τῶν ταχυγράφων, ubi legere eſt Callimenem ταχύγραφον uſum eſſe in ſcribendo κίστῃ μελανδόχῳ πολυώπι, *theca atramentaria multis-faciebus-diſtincta*, id eſt *octonis*, ſi etenim pluribus cincta eſſet, ab perfecto numero, atque ab ἀσχήμονι figura deſciviſſet. Ac primum miror H. Stephanum dictionem πολύωψ lexico ſuo non illeviſſe; deinde qui epigramma in Latinum verterunt, ſatis inficete adſcripſiſſe, *ſcriniolum multiforamen, atramentum capiens*: miror etiam magis cl. Kuſterum eandem Græcam vocem in Suidæ lexico in *multiforem thecam* Latine commutaſſe. Sane eos deceptos credam ab Homero, qui Od. χ. v. 386. belle vocat rete πολυωπόν, quod προσεπὸν revera valet *multifore*, ſicuti etiam in epigr. 7. lib. *6.* Anthol. ἀπὸ ἁλιέων, allitum eſt πολυωπὸν λίνον.

v. Verum quantum diſtent ambæ voces πολύωψ, & πολυωπός vel tirones norunt; prima pullulante ab ὦψ, *facies*, altera ab ὀπή, *foramen*; eo quod thecæ calamariæ non unis faciebus, uti vaſculum regium, ornabantur, jure πολύωπες audiebant: contra vero, cum retia millenis foraminibus ſint pertuſa, merito πολυωπά dixere veteres. Quarum vocum διάγνωσιν cum non advertiſſent interpretes, omnia in Græcis voluminibus convertendis turbarunt; ſatis ſit quædam in medium afferre a vatum principe, qui cum non ſemel utatur voce ἐνωπῇ, quæ ab ὀπή, *foramen* deducenda eſt, & *clanculum* Latine reddenda, omnes oſcitanter reponunt, quod oppoſitum eſt, ſcilicet *palam*, rati ab ὦψ, *facies* compoſitam, uti in Il. φ. v. 510. ubi Jupiter interrogat Latonam vulneratam ab Junone:

Τίς νύ σε τοιάδ᾽ ἔρεξε, φίλον τέκος, οὐρανιώνων
Μαψιδίως, ὡς εἴ τι κακὸν ῥέζουσαν ἐνωπῇ;

ſi enim quid mali palam feciſſet Latona, ſanequam Jupiter ſciviſſet, & fruſtra id noſſe a Dea quæſiviſſet; etenim quæ neſcimus, & clanculum patrata ſunt, interrogamus: quare ῥέζουσαν κακὸν ἐνωπῇ, bene vertes, *num malum occulte te patrantem?* Eadem legas Il. ε. v. 374. Contra vero ſcholia brevia in Il. ο. v. *653.* εἴσωποι ἐγένοντο νεῶν, recte interpretantur, ὑπὸ τὴν στέγην νεῶν ἐγένοντο, *ſub tabulatis navium ſe occultavere*: quarum vocum ſignificationem vel pueri Homerici internoſcere ſatis eſſent, cum ῥήσεις, quæ ab ὦψ educuntur, ab hoc vate principe diverſa ratione inflectantur, veluti ἀγρύωψ, ἑλίκωψ, κ. τ. λ. Plura in ea re errata interpretum proferre poſſem, utpote in Homericis deliciis δαψιλῶς innutritus, ſed longus nimis eſſem, ſat mihi oſtendiſſe, quo pacto ab eorum peccatis cavendum ſit. Neque mihi opponas vocem ὀπή ſcribi cum τῷ ο, contra vero in compoſitis ab Homero cum τῷ ω, nam reponam ſollemnem eſſe

hanc

Digitized by Google

hanc φωνηέντων elementorum permutationem, ut πεςμόδυνος, πολυώνυμος, & ſexcenta id genus, quæ enumerat d'Orvillius in Charitonem pag. 785. 786. & Cornelius de Paw in Anacreonte pag. 70. Sæpe etiam ea mutationis ſpecies poſthabetur, ut apud Athenæum extrema cera paginæ 176. διόπος αὐλός, quod ipſemet Athenæus interpretatur μυτοκόπος καὶ ὑπότρητος, *foramine pertuſa tibia*. Hinc in mentem revoces Opicam gentem ita dici ab Juvenali ſat. 3. v. 207. quod cavernas, ſeu foramina incolerent, ideoque *mures* appellat: *Et divina Opici rodebant carmina mures:* quod jam ab aliis notatum: ſed longe diverſum eſt ejus gentis etymon, vid. noſtrum Mazochium in Amph. Camp. p. 159.

VI. Ex his colligas κίστιν πολύωπα in eo epigram. non eſſe *ſcriniolum multifore*, ſed *multis faciebus elaboratum*, cum ab ὤψ, non vero ab ὀπὴ ea vox fruticet; ſane theca calamaria multis foraminibus pertuſa, quo pacto atramentum ſervaret? Si vero quis accuratiorem a me ſedulitatem poſtulet, atque exemplum quærat, quo certo ſuadeam veteres vaſorum facies ὦπας dixiſſe, ajo non diu a me laboratum fuiſſe, quo id reperiſſem: præſto fuit Athenæus in longiori fragmento tom. 2. p. 783. nondum Latine verſo: Καλεῖται δὲ δέπας ἤτοι, ὅτι δίδοται πᾶσι τοῖς σπένδειν βουλομένοις, εἶτε καὶ τοῖς πίνειν· ἢ ὅτι δύο ὦπας εἶχε (ταῦτα δὲ ἂν εἴη τὰ ὦτα·) τὸ δὲ ἄλεισον, ἢ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἄγαν λεῖον εἶναι, ἢ ὅτι ἁλίζεται ἐν αὐτῷ τὸ ὑγρόν, *Vocatur autem* δέπας *quidem, quod præbetur ſacrificare, & bibere volentibus; aut propterea quod duabus faciebus ornatum eſt, (eæ autem facile eſſe poſſunt aures, ſive anſæ)* ἄλεισον *autem dictum eſt, eo quod ſit valde lene, aut quia in ipſo condiuntur ſale liquores*. Ecce tibi δέπας δύο ὦπας ἔχον, ſcilicet cum vas duas anſas, ſeu aures præferat, anteriorem, ac poſteriorem faciem habere dicitur. Neque te turbet, quod Athenæus ὦπας interpretetur ὦτα, *aures*, in eo enim falſiſſimus eſt, atque inficete in animum induxit vaſorum ὦπας eſſe aures: quis unquam, vel felicioris ævi, vel nequioris, ſi modo vigilet, dicat *aures* eſſe *facies?* Neque miror Athenæum deceptum eſſe in notione dictionis ὤψ, *facies*, interpretantem τὸ οὖς, *auricula*, quando præſtat nobis etyma ſatis ἀσύστατα vocum δέπας, & ἄλεισον, vide ſuperna ejuſdem verba; videtur enim vocum δύναμιν, ac originationem parum penſitaſſe, & in qua ἰδιότητι Græci antiquiores vocabula acceperint. Si autem ſincerum ejus vocis ὤψ etymon extundendum ſit, Phœnicium ſe prodet, iiſdem enim binis litteris *facies* eſt אף ubique ſacrorum codicum, unde ἀμέσως tractum ὤψ vides. Verum de utraque voce Hebræa, Græcaque in illuſtratione Homerici elegantiſſimi anaglypti plura ſervo, cum dicendum mihi ſit Helenam non omnigena venuſtatis forma deſcripſiſſe divinum vatem, imo longe majorem ipſi Penelope tributam legas, cum de prima ὦπα laudaverit, de altera τὸ εἶδος, atque ἐπιθετὰ utriuſque matronæ ab hoc poeta principe appoſita longe melius τὸ κάλλος alterius, quam primæ commendant. Igitur, ut omnia recte colligam, ſi πολύωψ ſit *id, quod non*

unis conſtat faciebus, ut bene multis oſtenſum eſt, non vero *undique pertuſum*, & veteres κίσται μελάνδοχοι formarentur πολύωπες, nemo poſthac, qui verum amet, negaverit hoc regium vaſculum, cum etiam πολύωψ ſe prodat, quin ſit κίστη μελάνδοχος, *theca calamaria*.

VII. Age vetus teſtimonium proferamus, quod adſtruat, præterquamquod atramentaria ſpecie πολύωπι fabrefierent, etiam imagunculis honeſtarentur. Sane niſi cœpti operis amor me mirifice fallat ex epigr. 3. ibid. luce clarius id eruo: inibi enim legimus, Philodemum ταχύγραφον inter cetera artis ſuæ ἀναθήματα obtuliſſe Mercurio Καὶ χρόνιον γλυπτοῖσι μέλαν πεφυλαγμένον ἄντροις, *& vetus in ſculptis atramentum ſervatum antris*: ſed quid ſibi velit *ſculptum antrum* pro atramentario, cum ignariſſimis ignoro; quis unquam vas illud ſatis parvum *ſpecus* atque *antri* nomine donare ſomniaverit? adde ſpecum illam fuiſſe ſculptam, γλυπτὴν, quo nihil inſolentius nihilque inconcinnius. Verum inſignis hæc amanuenſium corruptela facile detergetur, ſi pro ἄντροις reponas ἄντλοις, quam vocem iiſdem librariis tanquam ἐξωτικωτέρων in notiorem & vulgarem, ſententiæ parum ſolliciti, commutarunt: *Vocabulum enim quo rarius, eo magis corruptelæ exponitur*, inquit Jungermannus in Pollucem to. 2. pag. 1214. Viſum eſt H. Stephano haud tolerandum in hoc Paulli Silentiarii epigrammate atramentarium dici ἄντρον, verum nullam medelam affectæ voci attulit, & inſolens vocabulum etymo haud tanto viro digno tutari aggreſſus eſt, illudque individuum in partes miſere diſſecuit: inquit enim vaſculum atramentarium vocatum ἄντρον, eo quod ἄνω τέτρηται, ſcilicet quod *ſuperne perforatum eſt*.

VIII. Neque pro re nata me virorum ſummi Salmaſii auctoritas turbat *in jus Att. & Rom. pag.* 501. ajentis Sidonium Apollinarem carmine 17. vocaſſe *cavernas* arctos loculos illos, queis diſtinctus erat abacus, atque ubi quaſi defoſſa paria vaſorum reponebantur, ne facile deciderent & colliderentur:

Non tibi gemmatis ponuntur prandia menſis,
Aſſyrius murex nec tibi ſigna dabit:
Nec per multiplices, abaco ſplendente, cavernas
Argenti nigri pondera defodiam.

Etenim venia tanti viri longe diverſa eſt Sidonii ſententia, ſiquidem *cavernas* hic accipit non pro parvis loculamentis vaſorum, ſed pro grandibus argenti fodinis: itaque dicit Sidonius: *Non defodiam per multiplices terræ cavernas pondera argenti, quo abacus, ſive menſa reſplendeat*, ſicuti antecedenti verſu dixerat *non quærendum muricem ab Aſſyriis*. Atque ita locutum Latinorum principem Tullium reperi 2. de nat. Deor. cap. 60. *Nos ex terræ cavernis ferrum elicimus*. Quare Salmaſii auctoritas haud ſatis eſt, ut ἄντρον in hoc Silentiarii epigrammate pro parvo vaſculo ſit.

IX. Poſthabenda jubeo, quæ illevit in notis in Themiſtium pag. 592. edit. Pariſ. 1618. ſummus vir Petavius in eos Silentiarii verſus, nihili enim

ſunt,

Digitized by Google

ſunt, & ἀπροσδιόνυτα, qui & hic nihil immutavit, legitque etiam ἄντροις. Præterea ſubiraſcor Juvenali, propterea quod lecticam matronarum divitum grandi mole laborantem poetica libidine appellarit *antrum*, & ob ſæculi indolem ei parcendum duco, ſat. 4. v. 20.

....Magnæ ſi miſit amicæ,
Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.

Quis igitur etiam ferat, vaſculum molis ſatis exiguæ, uti atramentarium, ἄντρον vocitari? gerras audis germanas. Quare quovis pignore in epigrammate pro ἄντροις refinge ἄντλοις.

x. Quid ſi hanc meam medelam bonis conjecturis innixam ſat firmis momentis radicitus firmem? Reperi ego in admirandis poſt homines natos adnotationibus Jo. Alberti in Heſychium ſollemne fuiſſe ſomniculoſis librariis invertere ἄντλος in ἄντρον, quod accidiſſe credas, vel ob ſoni affinitatem, vel ob vocabuli frequentiorem uſum. Itaque Alberti vir magnus monet in Euryp. Troade v. *686.* male appoſitum ἄντρον pro ἄντλον· & Georg. d'Arnaud in Nicandri Theriac. v. 5*46.* (non vero 547.) ex ſcholiaſte pro ἄντρῳ reſtituit ἄντλῳ, quod & notaverat Kuſterus, & Salmaſius de Hyl. Jatr. cap. 48. in fin. Quare tantorum virorum auctoritate & votis, nemo mihi non ſuffragatur, a me in epigrammate Anthologiæ probe factum, ut, evulſo τῷ ἄντροις, vera vox ἄντλοις refloreſceret: & miror laudatiſſimos hos viros eundem errorem amanuenſium in Anthol. quæ eorum manibus deterebatur, minime abſterſiſſe: ex uberrima ab ipſis collecta eruditionis meſſe exiguos manipulos mihi reliquerunt, quo magis de re atramentaria demererer.

xI. Reſtat, ut nunc ſtabiliam vocem ἄντλος valere, præter notas omnibus ſignificationes, etiam genus vaſculi admodum parvi, quod piget tot doctos noſtri ævi lexicographos minime adnotaſſe, & in re protrita paucis te teneam: omnium inſtar ſit mihi Heſychius, qui Silentiario epigrammatis auctori pæne σύγχρονος ait ἄντλον eſſe τὸν κάδον· quis autem ignorat κάδος adnumerari inter exiguas vaſculorum ſpecies tum Græce, tum Latine? hic tibi lexica inviſere in voce κάδος per me liceat, quæ etiam ex Athenæo ῥῆσιν inde ortam, ſcil. ἀντλητὴρ, apponunt, & inter ipſos cyathos adnumerant. Vide etiam Heſych. qui ἀντλητὴρ vocat κάδος ναυτικός.

xII. His animadverſis, nemo mihi neget auctorem epigrammatis deſcripſiſſe atramentarium imagunculis, uti noſtrum, inſculptum & ornatum, præſertim cum addat γλυπτοῖς, quæ vox de imaginibus accipienda eſt dubio procul. Si autem quæ lexica de hac ῥήσει adnotarunt non ſatis eſſe quis credat, cum id genus librorum jam ſordeſcant, & revera veteres ſcriptores minime lectitantium ſunt perfugium, ſufficiam exempla ex Anthol. lib. 7. ep. 22. ex Ald. edit. ubi legere eſt λυγδὸς γλυπτὴ, *lapis lydius ſculptus*; ideſt *in quandam ſtatuam apte conformatus*; ita etiam fas eſt accipias γλυπτοὶ ἄντλοι, *vaſcula icunculis ſculptis elegantia*; hinc neceſſe eſt, ut a te ipſe impetres & fatearis olim thecas calamarias, uti regiam, imagunculis cæ-

lari

Digitized by Google

lari conſueſſe, quod luce clarius προσθετὸν hoc γλυπτοῖς oſtendit.

Quoniam autem politiſſimum illud epigram. 22. librariorum ignoratione, atque interpretum pigritia corruptiſſime editum indoleo, nitori ſuo reſtituere parum diu mihi laboratum eſt:

Αὐτοὶ τὴν ἁπαλὴν Εἰρήνιον εἶδον ἔρωτες
  Κύπριδος ἐκ χρυσέων ἐρχόμενοι θαλάμων,
Ἐκ τριχὸς ἄχρι ποδῶν ἱερὸν θάλος, οἷά τε λυγδοῦ
  Γλυπτὴν παρθενίων βριθομένην θαλάμων·
Καὶ πολλοὺς τότε χερσὶν ἐπ' ἠϊθέοισιν ὀϊστοὺς
  Τόξου πορφυρέης ἧκαν ἀφ' ἁρπεδόνης.

Quod ita legas transfuſum ab Obſopœo in libell. adnot. in epigramm. pag. 507. quam unam verſionem inviſere mihi otium fuit.

Ipſi teneram Irenion viderunt cupidines
  Veneris ex aureis venientes thalamis,
A capillo uſque ad pedes ſacrum germem, tanquam Parium lapidem
  Sculptum virgineis gravatum thalamis:
Et multas tunc manibus in juvenes ſagittas
  Arcu purpurea miſerunt a pharetra.

Quem non pigeret licet parum Græce imbutum hos carminum veterum flores intuentem tam miſere ſqualere in utraque lingua? quare repone pro ἐρχόμενοι veram vocem ἐρχομένην, Irenium etenim puellam tanta pulchritudine & venuſtate circumfluentem eſſe oportuit, quæ cum Venere antea verſata eſt, ab eaque mox diſcedentem intuitos eſſe cupidines, quod planum eſt. Λυγδοῦ facile inductum pro λυγδόν, ut cum eo adjunctum γλυπτήν conveniat. Παρθενίων θαλάμων βριθομένην inficentiſſime dictum, quare vel tiro deleret θαλάμων, & χαιτῶν illineret: quod fortaſſe non Manutii σφάλμα fuit, ſed typographorum: cumque hujus mutationis plura exempla habeam, ex Anthologia unum do appoſitiſſimum ex feſtivo ſcitoque epigr. 89. edit. Ald. ejuſd. lib. quod legas rogo: Οὔπω σοὶ καλύκων γυμνὸν θέρος, οὐδὲ μελαίνει Βότρυς ὁ παρθενίους πρωτοβολῶν χάριτας, κ.τ.λ. loquitur Philodemus epigram. auctor de Lyſidicæ pulchritudine, ubi vides παρθενίους χαίτας, non θαλάμους, quæ vox in epigr. de Irenio puella eſt omnino ἀσύστατος. Miror ſane quo pacto in mentem Obſopœi venerit, ut ἁρπεδόνη ſit *pharetra*, quæ valet *funiculus*. Deterſa igitur tanta labe ab optimo carmine, per otium fere κατὰ λέξιν, ut Græcæ linguæ decus, quoad fieri poſſit, ſervetur, convertendum curavi:

Ut teneram Irenem turba ipſa inſpexit amorum,
  Cypridis auratis dum redit a thalamis,
Vertice ad uſque pedes vivax quæ gratia! Lygdus
  Sculpta velut, quantus virginitatis honos!
Tunc crebras dextra in juvenes torſere ſagittas
  Arcus vi, & tincti murice funiculi.

Scias præterea adeo obſcuram viſam eſſe quibuſdam doctis viris vocem γλυπτήν

πτήν in hoc epigrammate, ut contra fidem veterrimarum membranarum eam mutarint in λεπτήν, quos inter piget adcenſere H. Stephanum in Theſ. voce λυγδός (quam immerito ἀῤῥενικήν etiam facit) & λυγδὸς λεπτή, *marmor tenue* nihil prorſus eſt. Hic jure Kuſterus in adnotat. in Suidam voce λύγδινα nos admonuit: *Locum hunc ex mss. Pariſ. emendavi, qui in prioribus editionibus male ſic legebatur.... λεπτήν.... Cum mss. conſentit Anthologia epigr..... unde fragmentum hoc Suidas excerpſit*. Atque advertas animum rogo, quamnam καταστροφήν binæ voces ἄντλος, & γλυπτός mihi cariſſimæ ſubierint, quas inficete converſas ſæpe legimus in ἄντρον, & λεπτός.

XIII. Hic adnotandum reor ſæpe ſcriptores reticere vocem γλυπτός, præſertim poetas, & apponere ſolummodo λυγδός, atque illud quidem adjunctum animi mente ſupplendum, ut in lepidiſſimo ac terſo epigram. libri 7. circ. fin. quod nullis maculis fœdum fortunæ potius tribuo, quam exſcribentium ſtudio.

Νῦν μοι χαῖρε λέγεις, ὅτε σοῦ τὸ πρόσωπον ἀπῆλθεν,
  Κεῖνο τὸ τῆς λυγδοῦ, βάσκανε, λειότερον·
Νῦν μοι προσπαίζεις, ὅτε τὰς τρίχας ἠφάνικάς σου,
  Τὰς ἐπὶ τοῖς σοβαροῖς αὐχέσι πλαζομένας·
Μηκέτι μοι, μετέωρε, προσέρχεο, μὴ δὲ συναντα,
  Ἀντὶ ῥόδου γὰρ ἐγὼ τὴν βάτον οὐ δέχομαι.

Quod ita tranſtulit Urſinus ſententiam curans melius, quam vim verborum:

Nunc tua cum periit facies ingrata, ſalutas,
  Illa quidem Lygdo terſa nitenſque magis:
Nunc ultro arrides, poſtquam cervice ſuperba
  Olim quaſſatæ deperiere comæ:
Ne mihi nunc, elata, veni, neve obvius ito,
  Horrida decerptis quo mihi ſpina roſis?

Ne mihi veni, dictum eſt ἀσυντάκτως & invenuſte, pro *ad me*: τὸ *obvius* de puella turpiter obliviosum traducit Urſinum. Quare epigrammatis nitori, atque omnium verborum ordini conſulendum duxi, cum mea magni interſit, quoad fert linguæ Latiaris mendicitas, verborum diſpoſitio, nam Græca munditíes deſperanda: ita converſum accipe:

Nunc mihi ſalve a te eſt, decoxit cum decor oris
  Ille tuus lygdo, perfida, ſplendidior:
Nunc mihi blandiris, ſenior quando abripit ætas
  Per tua inerrantes colla ſuperba comas:
A me ſis, elata, procul, nec & ante recurras
  Carpo roſam, haud ſpina eſt excipienda mihi.

Addam præterea diſtichon Arabii Scholaſtici, quod eſt ἀντίστρεφον, i.e. quod in ſe convertitur, Anthol. lib. 6. c. 4. ep. 4. Ἔπλασε Πραξιτέλης Δανάην, καὶ φάρεα νυμφῶν Λύγδινα, καὶ πέτρης Πᾶνά με Παντελικῆς. Scias in more eſſe poetarum

tarum comparandi multam muliebrem pulchritudinem ſculptis marmoribus, ſeu ſtatuarum venuſtati, ut Euryp. in Ecuba act. 3. v. 560. dum canit de Polyxena:

Μαςοὺς τ' ἔδειξε, ςέρνα θ' ὡς ἀγάλματος
Κάλλιςα.

hic quidam reponunt melius ἀγάλματα, locus enim διττογραφεῖται. Eurypidi συμφώνει pæne iiſdem verbis diſtichon ſat elegans, quod in Suida reperi voce λύγδινα,

Χὴν ςέρνοις ἔτι κεῖνα τὰ λύγδινα κώνια μαςῶν
Ε῎ςηκεν, μίτρης γυμνὰ περιτρομάδος.

vel potius περιτροχάδος, ut emendavit Kuſterus. Neque putes me Latinos minime curare, quos in hac ſententia audaciores video, do teſtem Ovid. Metam. lib. 13. v. 746.

.... Et lacrymæ vocem impediere loquentis,
Quas ubi marmoreo deterſit pollice virgo,
Et ſolata Deam eſt.

Et ne poetas uſque celebremus, oratores etiam homines pulcherrimos ſtatuis affabre ſculptis compararunt: Dio Chryſoſt. orat. 28. pag. 289. de Melancomæ Neapolitani pugilis admiranda pulchritudine inquit: Η῏ν δὲ ὅμοιος τοῖς ἀνδριάσι τοῖς ἀκριβῶς εἰργασμένοις.

XIV. Verum miſſis, quæ ad rem parum ſpectare fortaſſe quis conqueritur, cum dicendum ſit de voce γλύφειν, atque an reperire ſit eam veteres vaſis appoſuiſſe, quo firmem ἄνθλος γλυπτὸς eſſe *ſculptum vaſculum*, ideſt *icunculis ornatum*; ſane haud mihi moleſtum fuit e Plutarcho exemplum ἄκαιρον nanciſci in Apopht. circa init. Σχολὴν ποτὲ κεράμεα κομίσαντος ξένε ἔθραυσα, κὴ λεπτὰ πιθανῶς δὲ, κὴ περιττῶς εἰργασμένα γλυφαῖς τισὶ, κὴ τορείαις· quid ſit γλυφή, & τορεία, vide Salmaſium in Solinum p. 735. ubi labore improbo, quæ de τῷ γλύφειν, τορεύειν, & τορνεύειν dici & aggeri poſſunt, inibi περιττῶς & δαψιλῶς exſcripſit; licet eum fugerit hic Plutarchi locus; definitque ſummus vir γλύφειν eſſe *cælare*; inde totus eſt, ut diſtinguat τορεύειν ab τορνεύειν, negatque primum ῥῆμα de torno dici poſſe, inde contendit libros omnes in ambabus his vocibus mendaces eſſe ob librariorum noxam, qui miſere eas confuderunt; quod an bene præſtiterit, e mea re futurum exiſtimo ſilere magis, quam tanto viro dicam inferre; id ſane optaſſem, ut oſtendiſſet, quid ſit apud Homerum tum Il. ψ. v. 255. τορνῶν σῆμα, *tornare ſepulchrum*:

Τορνώσαντο δὲ σῆμα, θεμείλιά τε προβάλοντο
Α᾽μφὶ πυρήν· εἶθαρ δὲ χυτὴν ἐπὶ γαῖαν ἔχευαν.

tum Od. ε. v. 249. τορνῶν ἔδαφος νηός, *tornare fundum navis*,

Ο῞σσον τίς τ' ἔδαφος νηὸς τορνώσεται ἀνὴρ
Φορτίδος, εὐρείης.

Verum virum undequaque doctiſſimum latuere bina hæc principis poetæ loca, quod maxime miror, utpote qui longiſſimam inſtituit de ea voce dia-

diatribam, & nemo ignorat ab Homero ſcriptorum parente repetendam eſſe vocabulorum poteſtatem; quæ quidem loca ſi vidiſſet Salmaſius, non tam cito edixiſſet τὸ τορνέειν, ſeu τορνεῖν de tornandi arte ſolummodo dici, cum in Homero ſit vox γεννικωτέρα, & ſepulchra etiam, & naves τορνῶνται. Ac probe inquit bis Athenæus, dum Ptolemæi Philadelphi pompam graphice deſcribit p. 199. ad Homeri imitationem *imagines tornatæ*, i. e. *affabre elaboratæ*, ζῶα τετορνευμένα, non ut vertit Delecampius, *torno ſculptæ*. Hinc etiam ad hujus vatis ſtilum Horat. de art. v. 441. dicit *verſus male tornatos*, i. e. *male elaboratos*, quam vocem non ſine injuria refingit Bentlejus in *ter natos*, cum ῥῆσις *tornatus* valeat juxta ac *rotundus*, quod ἐπιθετὸν ſummæ laudis eſſe ſcimus: hinc *os rotundum*, et *vir totus teres*, *atque rotundus*, &c. Hebræis ipſis pro *re perfecta*, vel *pulchra* ſollemnis eſt vox גלל *rotundus*, quam ſatis apposite interpretes reddidere *tornatilis:* atque in Cant. Cant. *manus tornatiles* cap. 5. 14. *umbilicus*, & *crater tornatilis* cap. 7. 2. Vide etiam Iſa. cap. 44. 13. qui utitur voce תאר *in circino tornavit*, ideſt *perfecit*, quam notionem non videre lexicographi. *Tornatus* autem & *rotundus* idem eſſe eruo ex Lucret. 4. v. 361.

Hinc ubi ſuffugit ſenſum ſimul angulus omnis,
Fit quaſi tornata, ut ſaxorum ſtructa tuantur:
Non tamen ut coram quæ ſunt, vereque rotunda,
Sed quaſi adumbratim paullum ſimulata videntur.

Habes igitur ab Lucret. *rotundum* & *tornatum* eſſe συνώνυμα, quod ſatis eſt, ut Horatium, & ſanctos codices recte percipiamus, quod neque Horatianos interpretes, neque biblicos advertiſſe miror. Sed, unde diverteram, redeundum; jure igitur in Plutar. σκεύη εἰργασμένα γλυφαῖς, καὶ τορείαις interpretor *vaſcula imagunculis probe exornata*, queis regium vaſculum etiam niter.

xv. Præterea, ut ex Anthologia exempla petam, & quid ſit γλυπτὸς omnino firmem, neque adhucdum dubites, quin valeat *icunculis ſcalptus*, aut *affabre cælatus*, relegas epigr. 2. lib. 3. εἰς μεθύσους·

Τῆς πολιῆς τόδε σῆμα Μαρωνίδος, ἧς ἐπὶ τύμβῳ
  Γλυπτὴν ἐκ πέτρης αὐτὸς ὁρῇς κύλικα·
Ἡ δὲ φιλάκρητος, καὶ ἀεὶ λάλος, οὐκ ἐπὶ τέκνοις
  Μύρεται, οὐ πενίῃ ἀχνυμένῃ πατέρων·
Ἓν δὲ τόδ' αἰάζει καὶ ὑπ' ἠρίον, ὅττι τὸ Βάκχῳ
  Ἄρμενον, οὐ Βάκχου πλῆρες ἔπεστι τάφῳ.

Quod Latine accipiant, qui non tam prompte Græca norunt, transfuſum fere κατὰ λέξιν, ut moris mei eſt:

Annoſæ hæc ſunt buſta Maronidis, inſidet urnæ
E ſaxo exſculptum, quem ipſe vides, calicem:
Quæ vinoſa, ac uſque loquax non illacrymatur
Ob gnatos, gnatis quodve pater careat:
Unum haud fert denata licet, quod dignus Iaccho
Non Jaccho exundans inſideat tumulo.

D Vi-

Digitized by Google

Vides jam in hoc politiſſimo epigr. κύλιξ γλυπτὴ eſſe *icunculis affabre ſcalptus calix*, ideoque dicitur *dignus Baccho*, ſcilicet ob elegantiam opificii, non ſane, quod ex marmore eſſet: quæ quidem interpretatio cum prona ſit, nemo mihi negaturus eſt ἄντλος γλυπτὸς eſſe *vaſculum parvis imaginibus nitens*, ubi ſermo eſt de atramentario σκλαϐίῳ. Hinc facile colliges mirum non eſſe, ſi regia hæc theca calamaria ſcalptis pulcherrimis aſtriferorum Deorum ſeptenis icunculis fulgeat, cum legas jam id olim in more fuiſſe in vaſis fingendis, & vocem γλυπτὸς aperte *figuris ſcalptus* denotare non unis exemplis præſtitum ſit. Igitur ex binis Dionyſiano, & Vaſſalliano atramentariis parili artificio fabrefactis, atque ex Anthologiæ carminibus ratum firmumque ſtatutum eſt id genus vaſcula veteres tum octonis ὠψὶ, *faciebus*, tum γλυπτοῖς, i.e. *quæ imagunculis ſcalptæ eſſent*, conformaſſe: quis igitur poſthac, niſi morio, aut communi ſenſu deſertiſſimus hoc elegans regium σκευάριον eſſe atramentarium non prædicet, cum ab antiquis veluti depictum oſtenderim? Reliquum eſſet, ut quiſnam fuerit ejus poſſeſſor, qua ætate, & qua in urbe conflatum, deque ejuſdem ornamentis dicerem: verum multa mihi præmittenda reor, quo iſthæc omnia bene multis documentis, & fortaſſe haud pœnitendis in tertio hujus operis libro explicem.

C A P U T III.

Veteres atramentum in communi & ſueta ſcribendi ratione ſolummodo adhibuiſſe, mixtim, & διὰ βραχέων exemplis, & non unis etiam ex Hebræo fonte petitis oſtenditur.

I. A*Rgumentum hujus capitis apud eruditiſſimos quoſque turbatum & confuſum, adeo ut videatur* παράδοξον. *Dica Canepario*. II. *Hebræis, Græciſque voces* cera, & tabula *pro ſcriptura ignotæ, contra vero vox* atramentum *celebratiſſima*. III. *Homerus, & Heſiodus ſcriptionis nunquam meminere: Herm. Hugo notatus*. IV. *Ægyptios eo liquore papyros tinxiſſe oſtenditur*. V. *Numæ, & Hippocratis ætate homines fuere* μελανογράφοι. VI. *Sequentibus ſæculis meſſis plurima exemplorum atramentariæ ſcriptionis, præſertim quæ ſunt ab Perſeo, Cic. etiam a Demoſth. atque ab Anthologia, &c.* VII. *Idipſum habeo ex non unis Herculanenſis cimeliarchii clariſſimis monumentis: ex plurimis voluminibus, atque ex muſicis tabellis inibi repertis*. VIII. *Adde* περίβλεπτον *ejuſd. cimeliarchii parietis picturam, cujus divinatio antehac* ἀρχαιολόγοις *ignota aperitur, & ſchema apponitur; eſtque famoſum* ORESTIS JUDICIUM. IX. *Pictura per ſuas partes explicatur. Quædam pictor videtur confudiſſe non ſine arte*. X. *Non pœnitenda quædam de Eumenidibus. Virgilius notatur. Pauſaniæ* παρόραμα. XI. *Cur tentorium cum columnis*. XII. *Plura & appoſitiſſima de ſcabellis. Ab Pauſania eraſum* λίθος, *& re-*

ſti-

ſtituta vera vox δίφρυς. XIII. *Hujus picturæ pretium commendatur* . XIV. *Plurima pro tuenda apud Hebræos atramentaria ſcriptione : ea in re binis tantum vocibus utuntur* כתב *&* ספר, *contra vero voces* ſtilus , tabula , cera , *&c. eiſdem ignotiſſimæ. Moſes ab Ægyptiis* μελανογράφος *inſtitutus eſt: non unæ voces rei ſcriptoriæ Ægyptiæ.* XV. *Vera* διάγνωσις *vocis* δέλτος, *perperam Hebræa audit apud Mazochium . Frutices ſæpe dant nomen regionibus etiam ex* Caſaub. XVI. *Nullibi ſacrorum codicum* דנג cera, *&* לוחת tabulæ *in notione ſcribendi* . XVII. *Neque unquam* ſtili , *ſive ferrei inſtrumenti* γραφικῦ *mentio. Quid re vera* עט *audiat : locus 4. reg. 21. 13. illuſtratur : nihil in Iſaia 8. 1. de ſtilo ferreo ſcriptorio ; ejus verbis nova lux* . XVIII. *Verba Exod. 32. 4. de ſtilo tenebricoſa illuſtrantur: quid de iis ſenſerit Bochartus . H.Stephanus , & Mazochius doctiſs. virorum biga notantur.* חרט *vox duplicis notionis* , calamus *ſcil. &* ferrum , *uti* γραφὶς *Græce , & Latine* calamus , *inde* calamiſter. *Quid Jer. 36. 23.* תער הספר XIX. *Cl. Mazochio ajenti Hebræos in duriori materie ſcriptitaſſe reſiſtitur , & ſollemnis vox* ספר *ſapienti Hebræorum ſæculo non eſt* dolavit , *quod docuit vir ſummus, ſed* ſcripſit . XX. *Ex Tobia 7. 16. chartis , ideoque atramento uſos eſſe Hebræos oſtenditur . Quid* βίβλος , *&* βύβλος . *Demum fere* ἀποδεικτικὸν *teſtimonium ſcriptionis atramentariæ apud eoſdem ex Jer. 36. 18. Totius hujus capitis ſumma* .

I. AD ingentem , ac multiplicem materiem aggredior , atque unde ordiar , & quo demum tendam , undique difficultatibus me fateor implicatum . Cum autem tot doctiſſimos viros , quos duces habeo , & queis de re ſcriptoria plura volumina conſcripſiſſe placuit , confudiſſe omnia repererim , potius mihi ingens negotium crearunt , quam viam opemque præſtiterunt : univerſos enim atramentariæ rationis ſcribendi tanquam hoſtes juratiſſimos , ad arborum codices , vel ad ceratas tabellas defeciſſe miratus ſum : ita ut omnium poſtremus , & virorum ſummus Mazochius vel ipſe dubii plenus idipſum edicat in laudata epiſt. in προλεγομ. *Etſi non deſunt , qui contradicant , rati dubium eſſe utrum ejuſmodi* ὄργανον *ad continendum atramentum apud antiquos fuerit , ad quod ſignificandum nulla dum prodita Latina dictio a quoquam reperiatur, &c.*

Evolvi non vice ſimplici , ut ab antiquioribus diſcedam , refertum eruditione non exiguum Trotzii volumen , *De prima ſcribendi origine*, quod an. 1738. lucem vidit , ut Funcium taceam *De ſcript. vet.* an. 1743. & PP. Benedictinos Pariſienſes ἀνωνύμως , qui tribus ante annis corpus diplomaticum quæſitiſſimum conflare aggreſſi ſunt , & præter æternam rerum perturbationem , atramentarium ſcribendi negotium adeo parvi curavere , ut haud ſciam , an ſemel nomen *atramenti* , nunquam vero *atramentarii vaſculi* in eorundem doctis operibus inſpectes , verum ſingula legas tabularum , ſtilorum , & cerarum plena . Itaque non contemnendum , vel πρόβλημα , vel παράδοξον dicas , cur tot clariſſimi ſcriptores , ne cultiores quidem jureconſultos excipias , cum ubique veterum librorum trium principum linguarum in *atramentum* inciderint , ſæpe etiam in hujus liquoris receptaculi nomen , vel parum ſatis , vel nihil omnino de iis vocibus commentati ſint ; quidam etiam eam ſcribendi rationem viguiſſe negarint . Et quis mecum non iraſcatur Canepario , qui , cum volumen in-

 gens,

gens, *De atramentis cujuſcunq. gen.* conferſerit, cujus nimium intererat plurima de eo liquore, & vaſculo pro antiqua ſcribendi ratione aggerere, ea de re ne privum quidem verbum feciſſe, atque a præclaro ſui operis titulo diſpar omne & alienum corrogaſſe, atque ad ἐξωτικά quæque longe divertiſſe, ut ne ſemel quidem illum hic a me laudatum cernas? Jure Trotzius ibid. pag. 103. de eodem conqueritur: *Præter ſplendidum titulum nihil antiquitatis exhibet, nec Venuſinam ſpirat lucernam diffuſum illud opus.*

Ut autem ipſe hanc inſanam contra veterrimum ſcriptitandi atramentarium morem ſententiam exſuant, quotquot tum ſummorum virorum auctoritate, tum temporis veluti præſcripti longa intercapedine jam ratam eſſe jubent, pro ipſa τοῦ μέλανος ſcriptione peragam, & acturus in multis ſeqq. capp. rem omnem ordine, quoad fieri poterit, artis pleno diſpeſcam: quorum capitum argumenta, ſive περιοχάς optarem, ut, antequam ſingula, quæ a me appoſita ſunt, lectites, curſim evolveres, quo prius γενικά momenta rationum noſcas, & veluti paratus ad materiam omnem exinde accedas.

II. Id unum nunc ſane ſpondeo me in Hebræis ſanctis libris, & millenis Græcis neque unquam tabularum ſcriptarum, neque ceratarum veſtigia, verum τὸ μέλαν, & τὰ μελανοδοχεῖα ſolummodo reperiſſe: contra vero in Latiaribus voluminibus illas voces celebrari fateor: attamen, ſi ſæpe tabulas ſcriptorias, præſertim Pandectes, & quidam ſcriptores ceras etiam meminerint, tantum abeſt, ut hæ dictiones γραφῇ atramentariæ officiant, ut firment potius. Hinc quæ res antehac præ ipſo τῷ μέλανι tenebricoſior videbatur, nunc, niſi egregie errem, luce clariorem ſe prodet.

Ab ea tempeſtate homines *thecas calamarias*, ſive μελανοδοχεῖα, ſive קסתות הספר, *thecas ſcriptoris* Ezech. 9. 2. fabricatos eſſe, quando *atramento*, μέλανι, & τῷ דיו *atramento* Jerem. 36. 18. uti cœperunt, quiſquis ſaniori mente eſt, minime inficiabitur: imo quando & כתב, & γράφειν, & *ſcribere* didicerunt, hæ enim ternæ voces veterrimos auctores cuivis lectitanti patent, & dubio procul ad atramentariam ſcriptionem pertinent. Porro ſi nomina jam & liquoris γραφικοῦ, & receptaculi antiquiſſima ſint, res ipſas etiam exſtitiſſe neceſſe eſt: adde unumquodque artificium initio inducitur ab re promptiore, atque ab inſtrumentis, quæ ſint parabilia, & haberi cito poſſint: longe igitur facilius eſſe quis neget, & potius a natura homini inſitum pelles, & papyros, & quicquid albicans eſt carbone, atque colore atro, qui ἀπόβλητος & viliſſimus eſt, tingere, quam ſtilo ferreo tabellas non ſine multa arte cera inducta ſurculis ſcriptoriis cælare? Verum in veterum moribus definiendis ac firmandis rationi longe præſtat auctoritas ac teſtimonia, quare ad iſthæc confugiendum: quorum longam συναγωγήν hic apponam, præſertim quæ ex Hebræis deprompſi.

III. Et ſane ab Jove poetarum, & ſcriptorum omnium duce Homero prin-

principium mihi ſuit, illumque inviſere placuit, an in divinis ſuis ῥαψῳδίαις, uti vulgus appellat, atramentariæ ſcriptionis vola aut veſtigium ineſſet, & pro certa re habeas, Homerum neque litterarum, neque ſcripturæ quodcumque genus in ſuis æternis Iliade, & Odyſſea unquam meminiſse, ſi excipias voces πίναξ πτυκτὸς, & σήματα λυγρὰ Il. ζ. v. *169*. quæ ſibi fatalia Bellerophon ad Prætum Lydiæ regem attulerat: de ῥήτεσιν his πίναξ & πτυκτὸς cap. ſeq. plurima commentabimur, & famoſum hunc verſum non unis multa arte collectis argumentis νοθεία damnabimus: imo ibidem animadvertes beata Homeri ætate γράφειν & ἐπιγράφειν longe diverſa ſignificaſſe, quam *ſcribere*, quod fortaſſe volupe tibi erit lectitare. Conſulendum etiam ratus ſum Heſiodum Homero dicendi majeſtate ſupparem, in eoque ne vice quidem ſimplici vox γράφειν illita eſt: verum Hermannus Hugo, De prim. ſcrib. orig. cap. 10. pag. 78. edit. Trotzii neſcio, quæ commentus eſt, & videtur ab Heſiodo in ἔργ. καὶ ἡμέρ. v. 41. rationem ſcribendi in maltha (ἐν τῇ μαλάχῃ) arceſſere, cum inibi de ejus fruticis, atque aſphodali eſu μυστηριῶδες quid canat poeta: quem verſum longis adnotationibus onerarunt οἱ πάνυ Heinſius, & Clericus, quos inviſas.

IV. Cum autem gemini hi principes poetæ & veterrimi de ſcribendi more nihil omnino nos commonefaciant, ab eorum filiis, & poſterioris ætatis ſcriptoribus argumenta γραφῆς atramentariæ mixtim arripiam, quo τοῦ μέλανος vaſcula quovis ævo celebratiſſima credas. Porro priſcæ ætatis gentes atramento in ſcribendo uſas acceptum refero non in unis operis ſui locis Horapollini adſerenti Ægyptios populares ſuos illud uſurpaſſe lib. 1. cap. 14. pag. 28. edit. 1727. Δέλτον αὐτῷ παρατίθησιν ὁ ἱερεὺς, καὶ σχοινίον, καὶ ΜΕΛΑΝ πειράζων, εἰ ἐκ τῆς ἐπισαμένης ἐςὶ συγγενείας γράμματα, καὶ εἰ γράφει, *Papyrum ei apponit ſacerdos, & juncum, & ATRAMENTUM tentans, ſitne ex eorum genere, qui ſcribendi gnari ſint*. Et eod. lib. cap. 38. pag. 50. Αἰγύπτια δὲ γράμματα δηλοῦντες, ἢ ἱερογραμματέα, ἢ πέρας, ἢ ΜΕΛΑΝ, καὶ κόσκινον, καὶ σχοινίον ζωγραφοῦσιν, *Ægyptias litteras, aut ſacrum ſcribam, aut finem innuentes, ATRAMENTUM, cribum, & juncum pingunt*. Huic Horo accinit Clem. Alexandrinus Strom. to. 2. pag. 757. edit. Oxon. Ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται ἔχων πτέρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βιβλίον τε ἐν χερσὶ, καὶ κάνονα, ἐν ᾧ ΓΡΑΦΙΚΟΝ ΜΕΛΑΝ, καὶ σχοῖνον, ᾗ γράφουσιν, ita vertunt: *Deinde autem ſacrorum ſcriba procedit habens pennas in capite, librum in manibus, & vaſculum, in quo SCRIPTORIUM ATRAMENTUM, & juncum, quo ſcribere ſolent*. Siquidem, cum Ægyptii papyro, & Memphiticis σχοίνοις, *juncis* diteſcerent, neceſſe erat, ut τῷ μέλανι, *atramento* illam tingerent. Neque de ambobus teſtibus Horo, & Clemente dubites, quippe qui inibi gentium floruerunt, reſque ſuas veteres probe calluiſſe tenendum eſt. Hunc Clementis locum inferne multis expendam, & librariorum oſcitantiam in vocibus πτέρα, & κάνονα redarguam. Demum quo γραφὴν Ægyptiorum atra-

atramentariam omnino firmem, præſto eſt tertium Horapollo, ſive Horus ibid. pag. 52. qui edicit gentem hanc ſuam uno calamo in ſcriptione uſam, negatque Ægyptiis aliud quidpiam γραφικόν inſtrumentum; quibus verbis nihil mihi potius ac carius: Αἰγύπτια μὲν γράμματα διὰ τὸ τούτοις πάντα παρ' Αἰγυπτίοις τὰ γραφόμενα ἐκτελεῖσθαι· σχοίνῳ γὰρ γράφουσι, καὶ οὐκ ἄλλῳ τινί. E re mea eſt, ut Ægyptii papyros calamo litteris tinxerint, qui in hujus cap. extrema cera, quibus ὀργάνοις Hebræi ſcripſerint, plurima congeram.

v. Plutarchus in Solone pag. 160. edit. Steph. refert Draconem αἵματι potius, quam μέλανι leges Athenienſibus ſcripſiſſe: Διὸ Δημάδης ὕστερον εὐδοκίμησεν εἰπών, ὅτι δι' αἵματος, οὐ διὰ μέλανος τοὺς νόμους ὁ Δράκων ἔγραψεν· legiſlatorem hunc non longe poſt ἡγεμονικὸν ævum victitaſſe ſcimus; ſi quis mihi moleſtiſſimus reponeret Plutarchum ad Draconis legum ſeveritatem augendam morem atramentariæ ſcriptionis ſui temporis ad eam priſcam ætatem tranſtuliſſe, is ſane Plutarchum ſcriptorem πολυμαθέστατον veterum ſcribendi rationis ignariſſimum traduceret. Præterea, etiamſi ſubleſtioris fidei ſit id, quod Plinius narrat de Numæ libris in charta conſcriptis, & quos in arca poſt annos 535. incluſos reperiſſe ait Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum repaſtinantem, attamen, quod noſtra refert, ab ea hiſtoriola pro certo eruimus Plinium crediдiſſe μελανογραφικοὺς fuiſſe ejus ætatis homines, nam *chartarum*, non tabellarum meminit, quare etiam Numæ diebus μελανοδοχεῖα exſtitiſse ſecundum hujus hiſtorici mentem nemo unus pernegaverit. Idipſum Livius antea ſcripſerat dec. 4. lib. 10. c. 12. verum hos duoviros in quibuſdam non magni momenti rebus diſſidere adverti. Apponam longiora Plinii verba, quippe jucunda lectu ſunt lib. 13. cap. 13. pag. *692*. „ Ingentia exempla contra Varronis ſententiam de chartis
„ reperiuntur. Namque Caſſius Hemina vetuſtiſſimus auctor Annalium
„ quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium ſcribam agrum ſuum in Ja-
„ niculo repaſtinantem, offendiſſe arcam, in qua Numa, qui Romæ regna-
„ vit, ſitus fuiſſet. In eadem libros ejus repertos P. Cornelio L. F. Cethe-
„ go, M. Bæbio Q. F. Pamphilo Coſs. ad quos a regno Numæ colliguntur
„ anni DXXXV. & hos fuiſſe e charta majore etiamnum miraculo, quod tot
„ infoſſi duraverunt annis: quapropter in re tanta ipſius Heminæ verba po-
„ nam. Mirabantur alii, quomodo illi libri durare potuiſſent: ille ita ratio-
„ nem reddebat: lapidem fuiſſe quadratum circiter in media arca vinctum
„ candelis quoquoverſus. In eo lapide inſuper libros impoſitos fuiſſe: pro-
„ pterea arbitrari eos non computruiſſe. Et libros citratos fuiſſe: propterea
„ arbitrarier tineas non tetigiſſe. In his libris ſcripta erant philoſophiæ Py-
„ thagoricæ, eoſque combuſtos a Q. Petilio prætore, quia philoſophiæ ſcri-
„ pta eſſent. Hoc idem tradit L. Piſo Cenſorius primo commentariorum:
„ ſed libros ſeptem juris Pontificii, totidemque Pythagoricos fuiſſe: Tu-
„ ditanus decimo tertio, Numæ decretorum fuiſſe: ipſe Varro humanarum
„ antiquitatum ſexto, Antias ſecundo, duos pontificales Latinos, totidem

„ Græ-

Digitized by Google

„ Græcos præcepta philoſophiæ continentes . Idem tertio ponit , quo „ comburi eos placuerit „ . Scias hæc Plinii verba etiam Allatium de rebus Græcanicis præ omnibus retro litteratis viris benemerentiſſimum pro antiquiſſimo chartarum uſu docto commentario honeſtare in Animadverſ. in antiquit. Etruſc. fragm. pag. 122. & miror Arduinum Plinianæ editionis promum locupletiſſimum hunc Allatii opus non vidiſſe.

Neque obliviſcendus Galenus antiquitatis peritiſſimus , qui ait ſub initium lib. 3. *περὶ δυσπνοίας* Theſſalum Hippocratis filium paternos commentarios *ἐν διφθέραις, ἢ δέλτοις*, *in membranis* , *vel papyris* inveniſſe, additiſque de ſuo non paucis, in unum collegiſſe: *Ὁμολόγηται γὰρ οὖν ἤδη καὶ ταῦτα συνθεῖναι Θέσσαλον τὸν Ἱπποκράτους υἱὸν τὰ μὲν αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἐν διφθέραις τισὶν, ἢ δέλτοις εὑρόντα ὑπομνήματα, προσθέντα δέ τινα καὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγα*. Si igitur ſcripti in papyris hi commentarii inventi ſint, atramento illitos opus fuiſſe quis dubitet ?

VI. Si vacuum mihi eſſet, plura vetuſtiora Græca volumina, & monumenta ætatis remotiſſimæ *τὸ μέλαν* ajentia in more fuiſſe perſcrutarer: verum id pluribus docere ſatietatis eſt, quam ut vitem etiam ſequentis ævi ſcriptores pæne omnes atramento ſcriptitatum eſſe ubique teſtantes prætereo ; præſertim cum exemplorum tum Græce, tum Latine pro atramentaria ſcriptura in eorundem libris meſſis dives proſtet : pauca, licet ſupervacanei operis ſit , addam . Notum eſt Horat. illud ſæpius recoctum, *illinere chartis* ; & quod de bono verſuum cenſore docet in fin. Art. verſ. 445. *Vir bonus . . . Incomptis allinet atrum Tranſverſo calamo ſignum* : & 2. ep. 2. v. 235. oſtendit atramentum , uti noſtro accidit , bene liquidum fuiſſe, utpote quod ſæpe pro litteris demittebat labem : *Sed veluti tractata notam labemque remittunt Atramenta , fere ſcriptores carmine fœdo Splendida facta linunt:* adde lib. 2. ep. 1. v. 114. *Et prius orto Sole vigil chartas, calamos , & ſcrinia poſco*. Et tritum vocabulum *litura:* Ovid. de Pon. ep. 12. v. 24. *Sæpe ego correxi ſub te cenſore libellos, Sæpe tibi admonitu facta litura meo eſt.* Sed præ omnibus ſat notus locus Perſii Sat. 3. v. 11. quem pueri omnes *διὰ μνήμης* habent, & præclare ad rem atramentariam facit, in quo *τὸ μέλαν* veluti *γραφικῶς* depingitur , ſcil. fuiſſe craſſius , & ſciſſam arundinem illud minime demiſiſſe: contra, infuſa aqua, in charta evanidos, & geminos characteres effinxiſſe ; & ubique ſcriptorum his Poetis *συγχρόνων* Græcorum, ac Latialium fere eadem de hoc atro liquore reperire facile cuique eſt: ſtruem exemplorum ex Ovidio, Plinio, Martiali collegi : ſed ipſe bene novi iſthæc facile unicuique præſto eſſe , dummodo ad ipſorum lectionem accedat hac animi mente, veteres revera atramento ſcriptitaſſe. Porro nimium diverterem, ſi ex Ovidii Epiſtolis, & De arte amandi pro atramento loca corraderem , præſertim, quo legentem oblectarem, ratum facerem *τὰς ἐρασὰς* adeo ſtuduiſſe ſcriptoriis humoribus, ut latentes in epiſtoliis litteras, quas *ἐρασταὶ* ſolæ legerent, exarare didicerint. Imo

Imo veteres γραφικοῖς liquoribus tantum operæ dediſſe novi, ut etiam aureos confecerint, queis ad exſcribendos maximæ famæ libros uſi ſunt: hinc habes in hiſtor. Auguſt. to. 2. pag. 70. matrem Maximini junioris dono dediſſe huic ſuo filio Homeri volumen in purpura aureis illitum characteribus: *Quum grammatico daretur* (Maximinus) *quædam mater ſua libros Homericos omnes purpureos dedit aureis litteris ſcriptos:* dignum principe juvene donum, & tantus vates peræque dignus eſt, qui privis ex auro elementis in purpura exaretur; & piget me, quotquot Homeri libris honores collatos meminerint, hoc Maximini volumen elegantiſſimum oblitos. Præterea conſului, quas initiis veterum librorum imagines appingi ſollemne fuit, & nullaſdum reperi, quæ cum ſtilo tabellas ſcalperent, ſed univerſe vel quadratos libros vel membranas calamo tingerent: teſtem voco Lambecium in commentar. in bibliothec. Vindebon. pag. 568. to. 2. ubi cernere eſt Dioſcoridem affabre pictum atramentario utentem, & quadrangulum volumen ſcriptitantem. In eodemque Lambecio pag. 317. to. 4. icunculæ ſe offerunt Evangeliſtarum Matthæi, & Marci cum quaternis, aut quinis inſtrumentis ad γραφὴν atramentariam ſpectantibus; ut S. Lucæ, & Dionyſ. Halicarnaſſei effigies prætercam a Montfauconio adpictas Palæographiæ ſuæ pag. 22. & 24.

VII. Peccaſſem ſane, quippe Græca ſæpius, quam Latina verſans, ſi nullum in Cic. locum ſcrutatus eſſem pro rei atramentariæ tutela; cujus ſummi oratoris auctoritas & ornamenti eſt, & maximæ molis; ad Q. Fratrem ep. 25. lib. 2. videtur conqueſtus eſſe Quintus de epiſtolis prava ſcriptione ad ſe datis, quare de Tullii iracundia ſibi metuebat; reſpondit Cicero hac de re nihil ſuſpicandum, ſed ad familiares quovis calamo abuti in epiſtolis miſſitandis, verum in poſterum fore, ut bonum calamum, ***atramentum temperatum***, & levigatam chartam adhibeat; orator maximus potius eloquentiæ vim, quam decentiam characterum, & μελαντίον quæſitiſſimum curabat. Verum de hoc cariſſimo mihi Tullii loco bene multa, & non pœnitenda dicturum inferne ſpondeo.

Quid ſi & in tanta Demoſthenis orationum luce τὸ μέλαν me inſpexiſſe non fugerit? Æſchinis pueri vitam ipſe ſale Attico perfricans graphice more ſuo deſcribit in orat. περὶ στεφάνου paullo ante finem: Παῖς μὲν ὢν. μετὰ πολλῆς ἐνδείας ἐτράφης ἅμα τῷ διδασκαλείῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν τρίβων, καὶ τὰ βάθρα σπογγίζων, καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἰκέτου τάξιν, οὐκ ἐλευθέρου παιδὸς ἔχων. Itaque Æſchines tanta rei familiaris caritate laborabat, ut pro ludi magiſtri mercede puerilem operam in atramento conficiendo (non in tabellis cera oblinendis, vel ſtilis cote acuendis) locaviſſet. Demum quo lectorem in re certa jam tædio fatiſcentem (miſſis etiam Auſonii verbis, cuique notis appellantis epiſt. 7. v. 48. characteres, *Cadmi filiolas atricolores*) exhilarem, epigramma ex Anthologiæ ἐπιτηδειότατον addam, quod ob Græcam puritatem, & quia ἄδηλον, perantiquum eſt, reor autem eſſe ex Meleagri συλλογῇ, qua in re Græce ſapien-

tes,

tes, mihi amice conjuraturos ſpero, lib. I. cap. 18.

Ἤμην ἀγρεῖον κάλαμος φυτόν· ἐκ γὰρ ἐμεῖο
Οὐ σῦκ', οὐ μῆλον φύεται, οὐ σταφυλή·
Ἀλλά μ' ἀνὴρ ἐμύησ' Ἑλικωνίδα λεπτὰ τορήσας
Χείλεα, καὶ στεινὸν ῥεῦν ὀχετευσάμενος·
Ἐκ δὲ τοῦ ἔντε πίοιμι μέλαν ποτὸν, ἔνθεος οἷα,
Πᾶν ἔπος ἀφθέγκτῳ τῷδε λέγω στόματι.

Piget me apponere Paulli Stephani *μετάφρασιν*, cum Græcam *δεινότητα*, & vim ingenitam ob Latinitatis egeſtatem non ſatis aſsecutus ſit, multoque minus ceteri interpretes; ſed ne videar nimium Græcis meis aſſentari, lubens aliorum judicium ſubibo, eamque exſcribam:

Nullus eram calamus, nullo bene cognitus uſu,
Non uvas, ficus, poma nec ulla dabam;
Muſarum ſum edocta ſonos, mihi culter acutus
Anguſtum in rivum parva labella ſcidit;
Ut nigros hauſi potus, tum numinis inſtar
Et muto voces quaslibet ore dedi.

Addam præterea ex eadem Anth.pag.552. inter corp.poetar. epigramma alterum, quod fere omnia ſcribendi organa enumerat, idque reor perveſtum, parilis enim elegantiæ plenum eſt, ejuſque lepos nativus, non adſcitus, auctoremque ignoramus:

Ἡ φύσις ἐξεῦρεν φιλίης δεσμοὺς ἀγαπῶσα,
Τῶν ἀποδημούντων ὄργανα συντυχίης,
Τὸν κάλαμον, χάρτην, τὸ μέλαν, τὰ χαράγματα χειρὸς,
Σύμβολα τῆς ψυχῆς τηλόθεν ἀχνυμένης.

Quod ita Latialiter do per otium, etenim verſiones omnes fidem Græcam poſthabent, ipſe vero transfudi *γνησιωτέρως*, & *κατὰ λέξιν* carmine concluſi:

Natura hæc invenit amoris vincula amatrix,
Abſentum quæ ſunt organa colloquii,
Et calamum, chartam, atramentum, ſignaque dextræ,
Symbola ſunt animi hæc, qui procul optat opem.

Hinc nihil certius colliges, quam veteres uſos non ceris, & tabulis, ſed chartis, calamis, & atramento in epiſtolis ad amicos abſentes miſſitandis, quanto magis in conſcribendis voluminibus? Hic porro appoſitiſſima forent ſeptena epigrammata tit. *τῶν ταχυγράφων* ejuſdem Anthologiæ, ſed longius exſpatiarer, illa opportuniori loco inferne ſervo, in quorum ſingulis atramenti, & hujus liquoris vaſculi mentio plena deſiderii mei eſt.

Et ne exputes me profana monumenta dumtaxat conſuluiſſe, poſthabitis omnino ſacris, quæ virum Eccleſiaſticum verſare cum primis neceſſe eſt, do Theodoretum Hiſt. Eccleſ. lib. 4. c. 16. pag. 684. Valentis Imp. tempeſtate vadem moris ſcriptionis atramentariæ conjuratiſſimum: Τὸν περὶ τῆς ὑπογραφῆς γραφῆναι νόμον ἐκέλευσε· τοῦτον δὲ τῇ χειρὶ πειραθεὶς βε-

βαιῶσαι, οὐδὲ μίαν στοιχείου κεραίαν ἐξέτεινεν· ὁ δὲ κάλαμος συνετρίβη· ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ δεύτερος, καὶ ὁ τρίτος κάλαμος τοῦτο πάθος ὑπέμεινε, καὶ βεβαιῶσαι τὸν δυσσεβῆ νόμον ἐκεῖνον ἐφιλονείκει, ἐσείσθη μὲν ἡ δεξιά, καὶ τρόμον ἐδέξατο· δείματος δὲ πλήρης ἡ ψυχὴ γενομένη, ἀμφοῖν ταῖν χεροῖν τὸν χάρτην διέρρηξε. Vides igitur, Valente edictum de Divi Baſilii ejectione ſubſcribente, divina ope ternos calamos diffractos; & paucis verbis conceptam decretorum vim in chartis, non in ceratis tabellis exaratam, atque Auguſtos ipſos atramento, & calamis, non ſtilis uſos.

VII. His adde quamplurima cylindrica volumina ex papyro tum Græca & Latina, tum quædam ignotiſſimi *ἰδιώματος* inter præclariſſima Herculanei ſpolia adnumerata nigris characteribus conſcripta, de quibus in fine hujus libri. Præterea inter ejus oppidi rudera vidi egomet non vice ſimplici pauca quædam fragmenta exilium tabellarum lignearum lineis, & ſignis veluti muſicis, ut quidam exputabant, diſtincta, quæ atramento picta ſunt: in queis, ſive tabella parva fuerit rationes accepti complectens, vel quidam adverſariorum libellus, certe videre eſt lineas dextrorſum & ſiniſtrorſum ductas, eaſque ignotis *σήμασι* ubique conſciſsas & diſtinctas. Ceterum mea intereſt, ut advertas olim etiam tabulas atramento infectas, quas ceratas ſolummodo fuiſſe & *ἀρχαιόλογοι*, & juriſconſulti edixerunt.

VIII. Demum adeo verum dicas veteres atramento chartas tinxiſſe, ut in millenis Herculanenſibus picturis nullas ceratas tabellas videas: e contrario non unos libros & papyros, vel membranas nigerrimis characteribus allitas cernamus. Inter ceteras omnium *περιβόντος* pictura quinas circiter pedes longa, quaternos lata viſitur, quam hic inciſam do, prout a me centies conſpectam exprimendam ſculptori multa fide ſuggeſſi. Vides in medio virum ſeminudum aſſidere manu ſtringentem chartulam multis nigricantibus verſibus tinctam cum notis ad characterum inſtar, quam impenſo ſtudio legit, quo exprimeret pictor Herculanenſis veterrimum morem ſcribendi atramentarium etiam in judiciis publicis, in quibus cerata ligna adhibita inculcant univerſi.

Pro re nata mihi copia ſit divinandi, quodnam argumentum pictor in hoc præclariſſimo opere effinxerit. Scio litteratos *ἀρχαιολόγους* incolas, atque advenas multas venditaſſe hariolationes, ſed longe *ἀπροσδιονύσους*. Ne autem exteri in animi mentem inducant Neapolitanos

in

in rebus ſuis interpretandis alienigenarum doctas lucubrationes exſpectare, & cum ab hiſce de ejus oppidi admirandis antiquitatibus non una grandia volumina edita jam ſint; ſed peregrina potius, quam noſtratia curarunt: quo ipſe patrio decori ac famæ conſultum eam, hujus picturæ divinationem vero proximam apponam, cum certus ſim Regi Domino noſtro Auguſto futuram cariſſimam.

Plenæ ſunt eruditorum chartæ pictam hic objici veterem Romanæ reipublicæ hiſtoriam, ſed quam turpe ea in re erratum ſit, haud ſero quiſque noſcitat; eſt etenim pura putaque fabella, cum ſtantem pharetratam Minervam cernas, & inter mille eas picturas nihil Romanorum facinorum, aut ullum Latinum heroa, aut ducem reperire ſit: contra vero ſtatuæ vel proconſulum, vel Cæſarum effoſſæ ſunt; quare id accidat, juro me noviſſe, ſed longius a propoſito aberrarem, ſi nunc dicerem, feliciori tempeſtati id ſervo. Igitur cum certa Græcanica fabula hic depicta ſit, & judicantium parvam turbam intuearis, ex mythologia petendum eſt, in quodnam judicium Minerva adventaverit. Evolutis igitur quoad bonam partem Græcis meis ſcriptoribus, reperi ſolummodo in famoſum Oreſtis judicium Minervam accitam: idque pictorem mente, & coloribus intendiſſe pro certo habui.

De eo autem judicio non pauca Pauſanias in Arcad. lib.8. cap. 34. pag. *669*. illevit, atque Æſchylus totam *Eumenides* inſcriptam tragœdiam compoſuit: quorum ſcriptorum fere omnia me in hoc opere deprehendiſſe gaudeo, licet pictori, ut moris eſt, aliquid audendi libertas fuerit. Itaque extremam hujus judicii πολυθρυλλήτυ partem, quæ dramatis ſolutio eſt, artifex expreſsit, ſcilicet, cum Minerva, auditis furiarum criminationibus, atque Oreſtis propugnationibus, Areopagi judicibus cauſam detulit, quorum votis enumeratis, ac paribus repertis, Dea calculo ſuo pro Oreſte adjecto ἰσοψηφίαν diremit, Græcumque heroa maternæ internecionis reum abſolvendum edixit.

IX. Itaque hic vides Oreſtem heroica veſte ornatum, cogitabundum, timoris plenum, ac *triſtem*, ut vocat Horat. in Arte v. 124. manuque frontem prementem, dum judex enumeratis calculis ſententiam legit, atque alius Areopagi ſenex erectus curate auſcultat. Adeſt Minerva hilari vultu, & Oreſti animum deſpondenti benemerentiſsima loquentis habitu opem affert; quæ omnia in Æſchyli dramate facile tu ipſe legas.

Neque dubites, quin vetula illa recurva ad ſagæ exemplar capite obnupta, & longa inſolentique veſte ſubfuſco colore tincta induta, plurimam iram concoquens, & digito vultuque minax, ſit una ex grege Eumenidum, quas Æſchylus contra Oreſtem inducit. Reliquas binas mulierculas ſtolatas, & colore albo ſplendidas credas etiam Eumenidas, quas pictor noverat ex formidando aſpectu in hilaritatis ſpeciem immutatas, atque ad Oreſtis opem converſas, ex nigriſque albas factas, atque ex Fu-

 riis

Digitized by Google

riis Gratias evaſiſſe, uti tenes ex Pauſan. laud. loc. ideoque una illum amplectitur, quo addat timenti animos: Πεποίηται δὲ Εὐμενίσι καὶ αὐτόθι ἱερόν· ταύτας τὰς Θεὰς ἡνίκα τὸν Ὀρέστην ἔκφρονα ἔμελλον ποιήσειν, φασὶν αὐτῷ φανῆναι μελαίνας· ὡς δὲ ἀπέφαγε τὸν δάκτυλον, τὰς δὲ αὖθις δοκεῖν οἱ λευκὰς εἶναι, καὶ αὐτὸν σωφρονῆσαί τε ἐπὶ τῇ θέᾳ, καὶ οὕτω ταῖς μὲν ἐνήγισεν ἀποτρέπων τὸ μήνιμα αὐτῶν, ταῖς δὲ ἔθυσε ταῖς λευκαῖς· ὁμοῦ δὲ αὐταῖς, καὶ Χάρισι θύειν νομίζουσι. Pictor autem Oreſtis geſta confundens ac miſcens, quod alibi, & ante judicium acciderat, furias nempe ex atris in candidas converſas eſſe, obliviosus credidit id in Areopago accidiſſe: vel etiam crederem in judicio ipſo eandem fuiſſe μεταμόρφωσιν, quam Æſchylus, quo drama eſſet luctuoſius, reticuit: multa enim dubia adhuc erant in hoc judicio: ſicuti Pauſaniæ tempore dubitabatur a Perilao Clytemneſtræ patruele, an a Tyndareo Oreſtes accuſatus ſit, vid. Pauſan. ibid. Quare nihil vetat, quin de tempore mutationis Eumenidum in Gratias etiam dubitet quis, præſertim quando pictor Herculanenſis Æſchylo opponitur.

Ut autem divinationem etiam firmem, multa mixtim aggeram. Vides ſane Minervam adeſſe *ſine haſta*, atque ita in Areopagum pro Oreſte adcurriſſe ab Æſchylo ſcimus: his verbis etenim Deam exorat Oreſtes v. 287.

Καὶ νῦν ἀφ' ἁγνοῦ στόματος εὐφήμως καλῶ
Χώρας ἄνασσαν τῆσδ' Ἀθηναίαν ἐμοὶ
Μολεῖν ἀρωγόν· κτήσεται δ' ἄνευ δορὸς
Αὐτόν τε, καὶ γῆν, καὶ τὸν Ἀργεῖον λεὼν
Πιστὸν δικαίως ἐς τὸ πᾶν τε σύμμαχον.

Optat igitur Oreſtes, ut Minerva ἄνευ δορός, *ſine haſta* ſibi, & populo opem præſtet: jure pictor illam *ſine haſta* exhibuit. Neque hæreas, quin mulier hæc pharetrata ſit Minerva, licet quibuſdam veteres Græcos poetas parum verſantibus videatur melius Diana; nam lunula in ejus fronte minime fulget, ut moris eſt hanc Deam fingere: quia ſæpe pictores, & poetæ binarum dearum ſpecies & numina confudere: etenim Antiphilus in Antholog. lib. 4. cap. ἀπὸ στρατιωτῶν epigr. 9. Alexandri haſtam Dianæ tanquam Deæ bellorum præſidi ſacrat:

Δοῦρας Ἀλεξάνδροιο, λέγει δέ σε γράμματ' ἐκεῖνον
Ἐκ πολέμου θέσθαι σύμβολον Ἀρτέμιδι, κ. τ. λ.
Haſta Alexandri, dicunt te litteræ illum
Poſt bellum dedicaſſe ſymbolum Dianæ, &c.

Et contra in eodem Anthol. capite bellica armorum ἀναθήματα fere omnia Ἀθήνῃ, ſive Παλλάδι ab ducibus dicata vides.

x. Præterea hanc Eumenida anus aſpectu deformem ex eodem Tragico traxit pictor v. 734. Ἐπεὶ καθιππάζῃ με πρεσβύτην νέος. Et v. 851. Minerva alloquitur eandem, appellatque γεραιτέραν· nec non v. 6. Erynnies dicuntur,

....κόραι

. . . . κόραι

Γραῖαι, παλαιαὶ παῖδες, αἷς ὠ' μίγνυται

Θεῶν τις, ὠδ' ἄνθρωπος, ὠδὲ θὴρ ποτε.

Aliter diſtinguit primum verſum Cornel. Paw, conſule ejus adnotat. hic. Videtur porro pictor ab hoc Æſchyli dramate id omne expreſſiſſe, cum hanc Eumenida anum ſolummodo fecerit, ac ſtatu motuque fœdam, non vero alatam: ceteri enim vates cum alis finxerunt, ut Euryp. in Oreſt. v. 317.

Δρομάδες ὦ πτεροφόροι,

Ποτνιάδες Θεαὶ,

Ἀβάκχευτον αἳ θίασον ἐλάχετ' ἐν

Δάκρυσι καὶ γόοις,

Μελαγχρῶτες Εὐμενίδες.

Eas igitur dicit Eurypides πτεροφόρους, *alatas*. Quin & Virgil. Æn. 12. v. 847. de ſuo iiſdem furiis ſerpentes addidit:

. . . . *Paribuſque revinxit*

Serpentum ſpiris, ventoſaſque addidit alas.

E contrario Æſchylus non uno loco eas divas alatas negat v. 51.

. . . . ἄπτεροί γε μὴν ἰδεῖν

Αὗται, μέλαιναι δ' ἐς τὸ πᾶν βδελύκτροποι.

Et v. 250.

Ὑπέρ τε πόντον ἀπτέροις ποτήμασιν

Ἦλθον διώκουσ', ὠδὲν ὑστέρα νεώς.

Pauſaniæ autem fidem minime adjungere te jubeo, qui in Atticis lib. 1. cap. 28. p. 68. primum Æſchylum finxiſſe ait ſerpentibus furiarum crines eſſe implicitos, cum in tota, quanta eſt Eumenidum tragœdia, hoc nullusdum repererit: fieri tamen poteſt, ut imperitus quis in Pauſaniæ ſcriptoris curatiſſimi κειμένῳ id appinxerit: & miror neminem id mendacii, qui illum illuſtrarunt, advertiſſe.

Si autem unam habitu & colore Eumenidum hic cernimus, licet adverſus Oreſtem multæ debacchatæ ſint, optime ſibi conſuluit artifex, cum in omni hoc dramate una ubique loquatur, ceteræque prorſus ſileant: hinc merito admonet lectorem Cornelius Paw in adnotat. pag. 1049. *Non a toto igitur choro, ſed ab Erinnyum una hæc dicuntur*. Et v. 588. Eumenis ipſa fatetur ſe eſſe multas, unam vero contra Oreſtem contendere:

Πολλαὶ μέν ἐσμεν, λέξομέν δε συντόμως.

XI. Nullus præterea miretur, ſi in pictura inviſat tentorium cum columnis, aulæiſque quibuſdam, ſive ſipario ſuperne involuto, cum pictor ea ipſa in Æſchylo legerit. v. 688.

Πάγον δ' Ἄρειον, τόνδ' Ἀμαζόνων ἕδραν,

Σκηνάς θ', κ. τ. λ.

Atque ipſe artifici gratulor, qui minima quæque, ſed vera ex Tragico imitatus eſt; & ſane quam commendandus, utpote qui tanta fide hujus carmi-

minum ſententiam expreſſerit : iraſcendum autem noſtri ævi pictoribus, qui plerique omnes ignariſſimi ad hanc omnium præclariſſimam artem aggrediuntur.

XII. Nihil tandem clarius patefacit hanc divinationem, quam binæ ſedes, ubi ipſe actor, & reus Oreſtes adſident, cum ex Pauſan. eod. loc. eum judiciorum morem habeam: Τὰς δε ἀργυρȣ̃ς λίθȣς (corrige δίφρȣς) ἐφ' ὧν ἑςᾶσιν, ὅσοι δίκας ὑπέχȣσι, καὶ οἱ διώκοντες, τὸν μὲν ὕβρεως, τὸν δε ἀναιδείας (corrige cum Adr.Junio ἀναιτίας) αὐτοῖς (corr. αὐτοὶ) ὀνομάζȣσι, *duo argentea ſcabella* (nam *argenteos lapides* nihili ſunt, & miror neminem id adnotaſſe, quod pronum erat) *in quibus inſident rei, & accuſatores, alterum quidem contumeliæ, alterum innocentiæ, ipſi* (Athenienſes) *vocant*. Jure igitur pictor & bina ſcabella effinxit, quibus videre eſt inſidentes Oreſtem reum, & virum illum ſententiam ex charta pronuntiantem tanquam actorem : pelle autem ferina ſedem inſtravit pictor, cui inſidet Oreſtes, tum ad artis ſuæ decorem, tum pro viri honeſtate, advertas tamen noſtri ſchematis ſculptorem falſe pellem appoſuiſſe in ſella accuſatoris : ceterum Oreſtis ſcabellum in pariete ob temporis malignitatem vix cernitur: & ſane altera legentis ſedes ob partium exilitatem, quin metallica ſit, ne dubites. Utinam ambos illos ſcyphos ex argento haberemus, quos meminit Plin. lib. 33. cap. 55. in quibus judicium hoc Oreſtis, atque Areopagitas Zopirus cælator eximius expreſſit, fortaſſe cum iiſdem noſtra Herculanenſis pictura juxta congrueret.

XIII. Hæc διὰ βραχέων de harum præclariſſimarum perſonarum interpretatione, quæ perdiu tot doctis viris ſalivæ multum commoverunt: quarum explanationem longiori commentario oneraſſem, ſi nunc meæ pretium operæ eſſet : videor ἀντὶ βατταλογίας antehac obſcuræ ſatis fabellæ haud malus Œdipus fuiſſe, cum fere omnes ejus picturæ partes cum divinatione conſpirent; ſi qua aliquantulum exorbitet, vel audaciæ artificis, & arbitratui, vel ejuſdem pectoris dormitioni condonandum; errores autem minime deprehendes, de quibus ſæpe conquerimur, & plenæ ſunt eruditorum chartæ tum priſcæ ætatis, tum noſtræ pictorum & ſculptorum τὰς παραβλέψεις patefacientes. Et ne veteris vel recentis ætatis pictorum oſcitationes refricem, quis ferat noſtratem Franciſcum Solimenium in ea arte elegantiſſimum, & quocum pæne extinctam indolemus, arcam fœderis depinxiſſe, cum Heliodori hiſtoriam e Machabæorum libris in omnium maximo Sacerdotum Societatis Jeſu templo coloribus expreſſerit ; quam quidem arcam in alterum Hieroſolymitanum templum invectam non legimus, & quo conceſſerat, omnino latet : quod παρόραμα fortaſſe ab Raphaele Urbinate pictorum principe hauſerat Solimenius . Vide Carpzovium de quæſtione , *Quorſum arca fœderis pervenerit* , Buxtorfium in *Exercit. de arc. fœd.* Friſchut *de non ſperanda arca fœderis*, & Theſaur. Theol. philolog. ut Calmetum taceam in diſſert. adſcripta ante Machab. libr. E contrario in id genus peccata Herculanenſem pictorem non impe-

pegiſſe cernis, ſed potius fidum, & fabellæ tenaciſſimum ſe prodidit; ſi quæ aliquantulum exorbitant, eum ex induſtria non curaſſe dicas. Ceterum porro faceſſant, qui de Romana hiſtoria cogitarunt, imo ſcriptis mandare non veriti ſunt. Utinam millenas reliquas pićturas Herculanei ad nominis Neapolitani decus, ad omnium exſpectationem, atque ad Regis Auguſtiſſimi deſiderium is, cujus intereſt maxime, explicet tandem, & eruditione, qua pollet plurima, citius honeſtet, vel aliis id oneris imponat. Hæc ſatis, quo tandem quiſque certus ſit Ægyptios, Græcos, & Romanos in ſcriptionis uſu atramentum, ac proinde ejus vaſcula concelebraſſe.

XIV. Verum partes laboris mei ſunt, utpote ſacros codices fere quotidie volventis, hos etiam libros ab Θεοπνεύστοις viris atramento illitos fuiſse & conſcriptos ſtudio audentiori vindicare; quod ſi evincam, atramentariæ rei multa lux affulgebit, perdiu ingenitam ejus obſcuritatem detergam, & late ob remotioris ævi vetuſtatem hujus atri liquoris receptacula inclareſcent. Vocabula ſanctæ linguæ ſcriptionem teſtantia ambo περιβόητα, & ſexcenties repetita ſunt ספר *ſcriba*, *liber*, *narravit*, & כתב, *ſcripſit*, *ſcriptura*; nunquam vero offendes voculam vel ceratis tabellis, vel ſtilo aptandam (de tabulis lapideis Moſaicæ legis, & de ſtilo ferreo Jobi paullo inferne dicam) & contra inſunt voces bene multæ atramentariæ ſcripturæ obnoxiæ, *calamus*, *culter*, *charta*, *volumen*, *atramentum*, *atramentarium*; ſane cum Hebræi ſcriptores omnium antiquiſſimi audiant, naturæ apte ſtuduere, quæ omnibus ad exprimenda animi ſenſa colorem atrum cuivis complanatæ materiei idoneum præſtat abunde; verum ars incidendi ſtilo tabellas illitas craſſa materia, vel cera longe quæſitiſſima eſt, & indolem refert poſterioris temporis nova quæque, & artificioſiora affectantis.

Itaque כתב & ספר vocibus ſolummodo utuntur Hebræi in cujuſvis ſcriptionis uſu, & nomine; & nulluſdum potui unquam veſtigare locutionem ita detortam, vel ſignatam, ut ex ea apud gentem ſanctam morem invaluiſſe noverim ſtilo in tabellas στοιχεῖα incidendi, uti inter Latinos bene multæ ſunt ῥήσεις id conſuetudinis exprimentes, veluti *codex*, *tabellarius*, *ſtilus perfectiſſimus*, *impurus*, *cenſorius*, *vertere ſtilum*, *&c.* audacior non ſane eſſem, ſi concludendum autumem Moſen, & Hebræos calamo, & atramento ſcriptitaſſe; meque magis urget ipſum Ægyptiorum diſciplinis ſubactum hujus gentis morem ſcriptionis dubio procul addidiciſſe, neminemque unum latet non ſtilo, & tabellis, ſed calamis, & papyro Ægyptios ſcribas uſos eſſe, teſte divite Horapolline, quem pag. 29. laudavimus: neque quis dubitet, quin tot voces ipſæ veterrimæ δέλτος, βίβλος, πάπυρος, χάρτης, φιλύρα, imo & κάλαμος nomina Memphitica ſint, tum quia eorum etymon penitus ignotum eſt (quamquam Græculi, vel Ἑβραΐζοντες ægre & vi ab ſuo fonte extorqueant) tum quia plantæ, & frutices etiam apud exteras gentes ſervant nomen ſibi appoſitum, ubi primum

mum enati, vel ubi optimi ſunt, & multiplices: cuique notus Mart. verſus lib. 14. ep. 3. *Dat chartis habiles calamos Memphitica tellus:* & Apul. init. lib. 1. de Aſin. *Niloticus calamus*. Verum miratus ſum ſemper ac in Mazochii Diatr. de Dipt. Quirin. pag. 38. relegi *κάννη calamum* oriri ab Chald. קולמוס, cum Chaldæi eam ab Græcis ſuffurati ſint, hi autem ab Ægyptiis ſuppilarint. Quæ deinde addit vir doctiſſimus, fateor me non tanti eſſe, ut eorum ſententiam adſequar: *Calamus vox primario ſignificatu non aliud fuit, quam inſtrumentum ſcriptorium, deinde propter ſimilitudinem de ceteris quoque arundineis uſurpatur:* cum ſciam calamum primum fuiſſe arundineum fruticem, deinde veteres aptaſſe, atque acuiſſe, ut ſcribendi eſſet inſtrumentum, quod de ſe ipſemet fatetur calamus in eleganti Epigr. a me adjecto pag. 33. ſeque vocat prius φυτὸν ἀγρεῖον, *ſilveſtrem plantam*, mox gloriabundus ſe prædicat *omnium linguarum inſtrumentum*. Adde Martial. & Apul. nuper laudatos.

xv. Inter has voces ſcriptorias δέλτος præ ceteris Ægyptia eſt, cum hæc regio Δέλτα audiat; vel melius quod fruticibus nomine δέλτοις abundet, in quibus ſcribebatur; etenim nomen Δέλτα huic regioni circiter ævum Auguſti inditum eſt: attamen vox δέλτος pro *charta*, ſive *papyro* antiquiſſima; & nil dubii eſt, quin plantæ nomen dederint locis, conſule Caſaubon. in Athen. cap. xi. p. 103. *Sciendum etiam, ceraſorum appellationem ipſius Ceraſuntis urbis natalibus eſſe priorem & antiquiorem: nedum ut Larenſis vera ſit ſententia:* Κερασοῦς *indubitanter dicta* ἀπὸ τῶν κεράσων, *ut* Ἀγνοῦς, Ἀναγυροῦς, Ῥαμνοῦς, Μυῤῥινοῦς, Σελινοῦς, Πυξοῦς, Μυρμηκοῦς, *& ſimilia his ab aliis plantis locorum deducta nomina*, huc uſque Caſaubonus. Hinc Jer. xxvi. v. 23. dum de volumine loquitur, & hujus pagellas appellat דלתות δέλτους, utitur voce Memphitica, & Hebræis ἐξωτικῇ, non una etenim eſt in ſancto codice vox alienigena, uti in ceteris ἰδιώμασι· & ut ſexcentas prætoream, famoſæ ſunt ternæ illæ apud Danielem cap. 3. e Græcia ad Chaldæos invectæ cum ipſis muſicæ inſtrumentis, quas nemo dixerit Chaldæas, סומפוניה συμφωνία· פסנתרין ψαλτήριον· קתרוס κιθάρα, vox quidem Chaldæa tanquam ex κίθαρος· quare nihil mirum ſi Iſaias abutatur voce Memphitica דלתות. Neque adſentior Mazochio viro undequaque docto de Dipt. Quir. pag. 36. ῥῆσιν hanc Ægyptiam Hebræam eſſe ajenti, & quæ inibi præclare diſputat, aliquantulum turbata, ejus multa pace dicatur, mihi viſa ſunt. Pro re nata uti poſſem verbis Salmaſii τοῦ πάνυ in funere ling. Hellen. p. 145. conquerentis de iis, qui vocabula exotica ab Hebræis Græciſque minime excernunt: *Inde illa omnia Æonum Valentinianorum nomina Ægyptiaca fuiſſe liquet, quæ pro Hebraicis interpretantur viri magni.*

Idipſum dicendum de peregrina voce *charta*, quam ἀπρονόητως extrahunt ἀπὸ τοῦ χαράττειν, aut χαίρειν. Neque te Mazochii auctoritas, qua floret maxima, abripiat, adſciſcentis vocem *charta* ab Hebr. חרט *ſtilus*, vel ab חרת *inſculpſit*, cum tabellæ, vel ſaxa ferreo inſtrumento incidantur,

non

non papyri, vel chartæ, neque unquam invenire eſt *chartas*, aut *papyros* cum adjuncto *inſculptas*, ſed vel *ſcriptas*, vel *illitas*, hinc Horatianum illud protritum ſatis, *illinere chartis:* contra ac ſentit ibidem Mazochius, inquit enim: *Charta quaſi* ſculptilis *dicta*, *nam ea olim ex duriore materia parabatur*, *ſaxis*, *lateribus*, *plumbo*, *lignis*, quod auribus vel parum teretibus abſonum eſt & durum: id tanto viro condonandum, quippe vel ipſe in opinionem abripi paſſus eſt ſtilum calamo fuiſſe antiquiorem & apud Hebræos, qui id genus ferreo inſtrumento nunquam abuſos in hoc capite abunde præſtamus: *Antiquitus*, inquit cl. Mazochius, *litteræ cælo*, *aut ſtilo inſculpebantur*, *unde characteres dicti*, *antequam ſcilicet pingendi atramento mos inolevisſet*. At fortaſse non legerat vir ſummus Plinium lib. 13. cap. 36. apertiſſime commoneſacientem chartas utpote tenuioris materiei calamis tingi: *Chartiſque ſerviunt calami Ægyptii maxime*, *cognatione quadam papyri*. Quin diu miratus ſum, pro tuenda antehac inaudita chartæ duritie, Suetonium vadem ſibi adſciviſſe: *Ergo*, ait vir magnus, *quia antiquitus litteræ ſcalpebantur*, *& charta ex duriore materia fiebat*, *unde chartam plumbeam apud Suetonium reperire licet in Nerone cap.* 20. *inde a ſculpendo tractum eſt chartæ nomen*. Verum Suetonius inibi nihil prorſus de charta ſcriptoria commeminit, ſed ſolummodo de lamina quadam plumbea, quam conſervandæ vocis cauſa Nero pectori apponebat: verba hiſtorici exſcribam non quidem decurtata, quo ſententiam plane noſcas: *Nec eorum quicquam omittere* cœpit *quæ generis ejus artifices vel conſervandæ vocis cauſa*, *vel augendæ factitarent: ſed & plumbeam chartam ſupinus pectore ſuſtinere*, *& clyſtere vomituque purgari; & abſtinere pomis*, *&c.* Hinc etiam Facciolatus ſanctioris Latinitatis promus condus in lexico voce *charta* adnotavit: *Charta plumbea pro lamina plumbea*, *Suet. in Ner. c.* 20. *lamina enim extenſa eſt chartæ perſimilis*. Nihil igitur ex Suet. verbis colligere eſt chartam olim ex duriori materie conſtitiſſe. Scio Voſſium in Art. Grammat. lib. 1. cap. 35. eadem Suetonii verba de charta ſcriptoria interpretatum eſſe, unde fortaſſe locum Mazochium arripuiſſe ſuſpicor.

Adeo verum dicas chartas plumbeas hic accipi pro laminis, quæ ad inſtar chartarum ſunt, ut hanc Suetonii φράσιν celebratiſſimam legerim etiam apud Græcos ſcriptores: porro Joſephus contra Apion. lib. 1. circa fin. pag. *466*. edit. Avercamp. refert Hebræos lepra fœdos chartis plumbeis incluſos in mare dejectos: Τὺς δὲ λεπρὺς εἰς μολιβδίνυς χάρτας ἐδήσαντας, ἵνα καθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος. Ad hæc Salmaſius to. 2. Hiſt. Aug. p. 548. bene multa eruditionis plena aggerit de ὑποχαρτώσει, & ὑποπλακώσει, interque ceterea edicit: *Nam* χάρται *&* πλάκες *idem ſunt*, *hinc chartæ plumbeæ*, *chartæ aureæ pro laminis aureis*, *vel plumbeis*; laudatque epiſtolas Pontificum: ipſum conſulas. Et bini PP. Benedictini in opere diplomat. Gallice ſcripto me docuere to. 1. p. 473. Sergium Pontificem trullum Eccleſiæ fuſis *chartis plumbeis* cooperuiſse. Animadvertas etiam Plutarchum ſcri-

pturam in plumbo appellaſse γραμματίδιον μολίβδινον, fortaſse χάρται μολίβδινοι, in ea, quam diximus laminarum notione ſolummodo accipiebantur, de virtut.mulier. p.254. edit.Francofurti: Ἐνέβαλε μολίβδινον γραμματίδιον εἰς πλακοῦντα. Atque Æneas in commentario Poliorcet. cap.31. pag. 1790.in fine to.2. Hiſt. Polybii plumbum characteribus ſcalptum non vocat χάρτην μολίβδινον, verum ita rem circumſcribit: Πρὸς δὲ πηλὸς, καὶ τὰ ὕδατα, εἰς κασσίτερον ἠλασμένον λεπτὸν γραφέσθω, πρὸς τὸ μὴ ἀφανίζεσθαι ὑπὸ τῶν ὑδάτων τὰ γράμματα, *ut autem nihil ſcriptis noceant, neque lutum, neque aquæ, ſcribebatur in candido plumbo, quod malleo ad magnam tenuitatem fuerit ductum, ne aquis litteræ deleantur*. Cur hæc omnia Mazochium virum æternæ lectionis fugerint, ignoro. Quæ Fungius pag. 45. *de chartis plumbeis* affert, non ſunt unius aſſis.

Igitur cum charta tenui admodum materia conſtiterit, in eaque characteres ferro inſculpi haud potuerint, ſed ſolummodo atramento tingi, ſequitur ejus etymon ab חרט *ſtilus*, vel ab חרת *inſculpſit* neque ratum, neque genuinum dici poſſe, ſed fatendum nobis illud prorſus ignotum, cum vox *charta* fruticis Ægyptii nomen ſit. Multa afferre poſſem, ſi id agerem, de his ἐξωτικοῖς ſcriptionis vocabulis, quæ quidem ſervo pro Homerici anaglypti illuſtratione, qui ſua poemata non unis Memphiticis vocibus honeſtavit, præſertim cum de peplo Helenæ verba mihi factitanda ſint.

XVI. Age, ut huic ſententiæ momentum addam, fere cuncta divini codicis verba τὰ πρὸς γραφὴν penſitemus, quæ LXX. viri, & Latiaris interpres vel ſæculi genio, vel errori ſervientes Hebræis ſcribis ſæpe ſtilum & tabellas, ſæpe calamos & chartas ἀκαίρως atque ad arbitrium attribuerunt; & dum medelam eorundem verſionibus faciam, Hebræos atrum liquorem ſanctis libris ſolummodo infudiſſe oſtendam; atque illud poſthac ἱερὸν μέλαν vocitare fas erit, & vaſculum, quo is liquor continebatur, ἱερὸν μελανοδοχεῖον. Porro certum eſt Hebræos omnino ignoraſſe uſum ceratarum tabellarum; nullibi enim ſanctorum voluminum ejus rei leve veſtigium reperire eſt, & vox דנג *cera* ἁπλῶς audit, quod e melle excerpitur; ne Machabæorum quidem ævo, quando jam cum Romanis, aliiſque profanis gentibus pacta feriebant, in moreſque earum ſenſim dilabebantur. Porro ſi veterrimi hominum ceræ ſenſa ſua quiſque mandaſſent, omnium primi Hebræa gens idipſum factitaſſet.

Præterea me cupido inceſſit, num ex eodem divino codice ſublluceret vel tenue ſignum tabellarum ſtilo inciſarum, ſed fruſta mihi labor fuit, nam vox לוח *tabula*, & לוחות *tabulæ* ubique communi notione accipiuntur, uti apud Græcos πίνακες & πλάκες: nullumque mihi faceſſitur negotium, ſi in Exodi 22. & ſeqq. ſæpe ſermo ſit de Moſis tabulis lapideis, cum quiſque ex ſe ipſe arguere potis ſit, legum divinarum mandata, ut calamitati temporum obſiſterent, cunctiſque legenda proſtarent, oportuiſse ſaxo inſculpi, non chartis pingi. Idipſum dicas de Jer. loco 17.1. exprobrantis populo: *Peccatum ejus exaratum ſtilo ferreo in ungue adamantino, &*

in

Digitized by Google

in tabula cordis eorum, *&* *in cornibus altaris*, quod dubio procul æneum erat; & tabulas, licet hic μεταφορικῶς ſint, etiam ſtili acie ſculpi opus fuit: imo Machabæorum tempore, cum ad majorem luxum omnia oportuerit defeciſse, ultra progreſſum eſt, atque in æneis tabulis cum Spartanis Romaniſque icta fœdera inciſa legas; quod & aliis gentibus in more fuiſſe in publicis litteratis monumentis norunt omnes. Hinc ſat lucis affulget non unis ſacrorum voluminum locis, veluti Iſa. cap. 30. v. 8. *Scribe ei ſuper buxum*, *&* *in libro diligenter exara illud:* verum על לוח verte *in tabula* non autem *ſuper buxum*, cum לוח ſit plerumque nomen γενικόν, & adnotet quamcumque expanſam materiem, ſive æneam, ſive ſaxeam, ſive ligneam: neque hinc colligas Hebræos ſcriptitaſse in ligneis tabellis, ut, quotquot doctiſſimos interpretes legi, edicunt: verum ex Iſaia contrarium tenes, cum jubeat prophetiæ verba tum palam exarari in tabulis fortaſse marmoreis, quo omnium oculis exponerentur, tum atramento, uti ſollemne erat, in libro etiam ſcribi, quo Hebræa poſteritas in omne ævum legeret: quem duplicem ſcribendi morem ubique gentium ſemper viguiſse nulluſdum inficiabitur.

Idipſum prorſus, quod Iſaias, optat Jobus cap. 19. v. 23. & 24. cujus verba, ut in Hebræo fonte ſunt, accipe, cum Græca, & Latiaria aliquantulum ab eo recedant: *Quis ſane det* *&* *ſcribantur ſermones mei, quis det ut in libro exarentur? In ſtilo ferreo*, *&* *plumbeo per ævum in rupe incidantur?* Vides igitur Jobum apprecari, ut *liber*, qui atramento illinitur, & ut *ſilices*, qui ſtilo indigent & plumbo (quo exciſi characteres impleantur, uti probe intelligit Codurcus) excipiant ſermones ſuos. Itaque, hic te rogatum vellem, ne quoſvis interpretes inviſas, cum univerſi crambem recoquant, veteres nempe in γραφικῷ negotio ligna, ceras, plumbum uſurpaſſe, & perquam ſero atramentum invectum. Auguſtino Calmeto iraſcor, qui pro hujus loci explanatione quædam verba recitat longiſſimi, & ſatis inficetioris ſæculi epitaphii Sertii cujuſdam paraſiti, quod ex Manut. orthogr. laudat oblitus Theſauri Gruter. ubi etiam pag. 329. proſtat, atque in extrema cera a doctis viris exſibilatur. Demum ne mihi opponas locum Abacuci cap. 2. v. 2. *Et reſpondit Dominus*, *&* *dixit: ſcribe viſum*, *&* *explana eum ſuper tabulas, ut percurrat, qui legerit eum:* & Græci interpretes auſi ſunt etiam hic ipſam tabularum materiam determinare, *buxeam* ſcilicet: Γράψον ὅρασιν σαφῶς εἰς πυξίον, ὅπως διώκῃ ὁ ἀναγινώσκων αὐτά· ne opponas, inquam, quo Hebræam ſcribendi cum ſtilis, non cum atramento rationem tuearis communi opinioni juratiſſimus: reponam etenim hujus prophetæ verba ejuſdem ſententiæ eſſe & ponderis, quo ſunt illa Iſaiæ, ac Jobi paullo ante excuſſa: juſſiſse nempe Deum, ut Abacucus tum in libro ſcriberet viſiones vulgari more, atramentario ſcilicet, ideoque Hebr. eſt כתב in prima commatis parte, i. e. *ſcribe*, *uti moris eſt*, tanti enim valere τὸ כתב ſuperne inculcatum eſt: tum etiam in ſecundo commatis membro ne dubita, quin imperarit Deus, ut

eaſdem viſiones *incideret* propheta *in tabulas marmoreas*: cum Hebrææ voces ובאר על הלחות ita vertendæ ſint, non ut vides Græce, & Latialiter, longe enim ambo interpretes ab earum vi ingenita diſceſsere, imo Græcus inficete reddidit σκαφῶς verbum באר, quod Hebræi tirones norunt valere *effodere*, hinc etiam באר *puteus* eſt, & בור *fovea* & *ciſterna:* firmant cum primis, quod adſero, ea quæ adjicit Abacucus: *ut viator etiam relegat:* etenim tum quæ palam in ſilicibus, tum quæ grandibus characteribus inciſa ſunt, lectu facilia etiam iter agentibus. Tutemet igitur advertis, quam bene ſibi σύμφωνοι ſint terni hi prophetæ Iſaias, Jobus, & Abacucus, non ſolum principem atramentarium ſcribendi uſum nos docent, verum etiam in lapideis tabulis adhibendum eſſe ſtilum.

XVII. Hæc quidem plana; urgeor maxime, eo quod in ſanctis libris plus vice ſimplici *ſtili* mentio eſt, cujus inſtrumenti uſus atramentariæ ſcripturæ κατ' ἐξοχὴν opponitur; verum quæ ſentio paucis dabo: vocem עט, quæ *calamus* eſt, interpretes, prout eis lubebat, nunc *ſtili*, Latiali genio abrepti, nunc *calami* nomine donarunt: ſiquidem in Pſ. 44. v. 2. *Calamus ſcribæ* legimus; e contrario 4. Reg. 21. 13. interpres ῥυθμῶς *ſtilum* & *tabellas* appoſuit; vox etenim צלחת eſt *paropſis*, *lebes*, & ſecundum LXX. πύξις, nunquam vero *tabella*, primumque σφάλμα alterum ſecum traxit, & verbum מחה verſum eſt, *ducam crebrius ſtilum*, veluti ſi inibi μεταφορικῶς de ſcriptione ſermo ſit, cum nihil ſecus; conſulantur de his vocibus orientalium linguarum magiſtri, doctique interpretes; mihi ſat eſt admonere inibi agiographum nihil prorſus de ſtilo ſcriptorio cogitaſſe; non enim tanti ſum, ut tenebricoſum hoc comma luce adſpergam.

Nec meæ ſententiæ Hebræis atramentariam ſcriptionem vindicantis obſiſtunt verba Iſaiæ cap. 8. 1. *Sume tibi librum grandem, & ſcribe in eo ſtilo hominis: velociter ſpolia detrahe, &c.* etenim vox חרט, quam *ſtilus* Latini, & Græci γραφὶς reddidere, obſcuritatis plena eſt, vide commentarios; verum lubens utrique verſioni adſentiri poſſem, dummodo nemo propterea exiſtimet Iſaiam librum ferro exaraſſe; inibi τὸ חרט אנוש *ſtilus hominis* accipienda ſunt pro methodo, & aperta facilique ratione ſcribendi, minime vero pro ferreo inſtrumento; atque hoc pacto concipiendum eſt Dei juſſum: *Scribe ita luculenter oraculum, ut perſpici ſtatim ab hominibus queat, non verbis ſanctis myſteriis refertis, ſed ſermone a quavis ambiguitate ſecluſo*; hoc quidem pronum, atque ex Chaldæa παραφράσει hauſtum eſt, & huic interpretationi fere omnes adhæſere. Attamen, quæ ipſe cogitarim, apponam. In tenebricoſa hac voce חרט deprehendo calamum ipſum γραφικόν, (*libro* enim *grandi* גליון גדול convenit calamus, non ferrum) non vero planam ſcribendi rationem, & methodum, & vox אנוש *hominis*, Hebræa ἔμφασις eſt, & quæ ſæpe, uti notum eſt, παρέλκει; præſertim cum verba ejus prophetiæ non aperta, neque ad hominum intelligentiam prona, ſed e contrario omnium ſunt caliginoſa & μυστηριώδη· quis etenim ſtatim advertat, quid ſibi velint breviſſima hujus obſcuriſſimi Prophetæ

ver-

verba : *Velociter ſpolia detrabe, cito prædare ?* Itaque non parum prima interpretum ſententia labat. Si vero quis mihi intercedat voces *calamo hominis* eo ſenſu otioſas omnino eſſe, repono etiam tirones noſſe ſtilum ſanctum plurimum nativæ ſimplicitati ſtudere . Verum, quæ ſequuntur, longe melius hanc vocem חרט explanant.

XVIII. Præterea, ut ſponte difficultatibus obvius fiam, eadem *ῥῆσις* חרט Exod.32.4. quin pro ſtilo ferreo aperte accipiatur, nullus dubitat, cum inibi dicatur Aaron vitulum formaſſe aureum בחרט *in ſtilo*, quem niſi dicas metallicum, auro cælando poliendoque ineptiſſimus fuiſſet; igitur, dicat quis, ſi Iſaias *grandem librum* בחרט conſcripſerit, non *calamo*, ſed tabellas *ferreo inſtrumento* exſculpſit. Verum Exodi locus hic tanta laborat obſcuritate, ut æternis commentariis mactatus ſit, & nemo adhuc unus ex ſummis viris clara illum luce adſperſerit; imo Samuel Bochartus Jerozoic.to.1.lib. 2. cap. 34. pag. 334. & ſeqq. edit. Londin. cum adnotaſſet hoc Exodi *κόμμα* tenebris undique premi, & verſiones inter ſe diſtare, *quantum Hypanis Veneto diſtat ab Eridano*, tandem Jonatanis verſionem ſecutus interpretatur חרט *ſaccum*, *crumenam*, reſpuitque omnino *ſtilum*; ne longus ſim, tantus vir adeatur rogo. Ne credas H. Stephano in Theſ. voce *γραφίς*, quam hic LXX. viri allevere, ſatis importune vertenti *opere fuſorio*. Scio Mazochium *τὸν πάνυ* idipſum vocabulum Exodi, de quo tot turbæ ſunt, accepiſſe pro *ferro ſcriptorio* in Diatrib. Dipt. Quiriniani eruditionis plena pag.38. qua ratione innixum, prorſus ignoro; verum inibi Aaron ſtilo utitur in aurei vituli idolo conformando, nihilque penitus de re ſcriptoria fingi poteſt.

Nec refragandum mihi eſt vocem חרט aliquando pro *ferrea virgula*, aut *cælo* accepiſſe Hebræos, uti Moſen in hoc vitulo aureo, & Iſaiam 3.22. pro *aciculis muliebribus*, quibus calefactis illæ utebantur ad intorquendos capillos, ſed id nominis ferreis fiſtulis tributum eſt, quia cavæ, & ob ſimilem formam ſcriptoriæ arundinis; Latinique ipſi hoc muliebre inſtrumentum ex ferro eadem ratione *calamiſtrum* vocitarunt; atque apud Græcos vocem *γραφὶς* tum atramentariæ ſcripturæ, tum ſculpturæ propriam eſſe vel ex lexicis conſtat. Quare ſicuti voces *calamus*, & *calamiſter*, una *lignum*, altera *ferrum* adnotat, ita ſane Hebraica חרט pro loci ſententia nunc quid *metallicum*, nunc quid *ligneum* menti legentium ingerit: quod cum non adverterint, ac ſecreverint doctiſſimi viri, quotquot ſancta volumina quæſitiſſimis commentariis honeſtarunt, omnia nobis turbata ejus vocis cauſa præſtiterunt. Propterea probe concludam Latinum interpretem parum fidum fuiſſe, ſuæque verſionis ſtilo non ſincere Hebræa vocabula ſignaſſe atque expreſſiſſe, cum *ferrum*, & *arundinem* una confuderit: contra apprime commendandus cum voces תער הספר in Jer. 36.23. ubi de inſtrumento ſcriptorio ſermo eſt, verterit *ξυρίως ſcalpellum ſcribæ*, quo librarii Hebræi calamos acuebant aptabantque ad ſcribendum, vel ad eradendas litteras: & videtur exſcripſiſſe locum Suetonii

in

in Vitell. cap. 2. qui de Cn. Piſone ait, *ſcalpro librario venas ſibi incidit*: ex quo Jeremiæ loco firmatur magis mos ſcriptionis veterum per calamum, non per ferramenta, quæ quidem, ut acuerentur, cote indigebant, arundines ſcalpello. Demum Salmaſium, cum more ſuo in Hiſt. Auguſt. to. 2. pag. 502. 503. penitiora quæque de voce *calamus* tum Græce, tum Latine exprompſerit, de ῥήτει חרט omnino oblitum demiror.

XIX. Reſtat demum, quod me magis mordet, cl. Mazochii auctoritas, quæ mihi ejus ἀκροατῃ diuturno ſemper ſanctiſſima fuit; ut enim vir ſummus in Diatriba altera de Dipt. Quirin. pag. 34. oſtendat voluminibus cylindricis antiquiora fuiſſe diptycha, Hebræis ſcriptoribus duriorem materiem, *ligneam*, *plumbeam*, & *marmoream* attribuit, quamquam pag. 37. eiſdem *membranas* minime deneget; momentum ſententiæ ſuæ trahit ex Chaldæorum, Syrorumque poſterioris ævi ἰδιωτισμῷ, non ex puro priſcoque Hebræo fonte; eo quod Chaldæi, Syri, Arabes vetuſtiſſimam, ac Moſaicam vocem ספר, *ſcripſit*, *numeravit*, *liber*, in degenerem notionem detorſerunt, i. e. *raſit* & *dolavit*, hinc concludit Mazochius noſter Hebræos etiam veterrimos tabellas uſurpaſſe, non chartas, hinc ſtilo incidiſſe, non atramento ſcriptitaſſe; *dolare* enim & *radere* duriori materiæ convenire ait vir ὁ πάνυ. Verum quantæ auctoritatis ſint interpretes hi ſequiores, quantumque nativam Hebrææ veteris διαλέκτῳ vim infirmarint, norunt, qui verſiones illas iterum aut ſemel nimium patienter conſuluere. Optaſſem autem, ut Mazochius e ſacro codice exemplum unum vocis ספר pro *radendi dolandique* διαγνώσει adſcripſiſſet. Hæc adnotanda cenſui, ne tanti viri valens & gravis auctoritas rei atramentariæ rationes plurimum labefactaret. Si vero eo quod Moſes ceterique ἁγιόγραφοι calamis, non ferro; & chartis, non tabellis uſi ſint, vis omnis rationum, quas pro diptychorum vetuſtate præ teretibus voluminibus aggeſſit, nutant, ſatis eſt ipſe Mazochius ſanctæ linguæ interpres ὁ πλαυγής, ponderoſiora adſciſcere. Verum volumina, an diptycha ſint vetuſtioris ætatis in παρέργῳ in fine hujus lib. I. aſſuto pluribus habebis.

XX. Præterea quid ſi aperte oſtendam charta, & atramento uſos eſſe Hebræos? Cap. 7. v. 16. Tob. in celebritate nuptiarum filii legimus: *Et accepta charta fecerunt conſcriptionem conjugii*; ſane chartæ τῷ μέλανι ſcribebantur: ſcio veterem Græcam verſionem pro *charta* præferre βιβλίον, *librum*, vocem γενικωτέραν, verum probe conjectandum eſt olim lectum fuiſſe βύβλον cum litterula υ, *papyrum*, *chartam*, quod utpote non tam tritum vocabulum, ejus vice injectum eſt potius βιβλίον, & quidem βύβλος, *charta*, ſatis erat nuptiali conventioni, ſubſcriptioni, ſigilloque: Λαβὼν βιβλίον (corrige βύβλον) ἔγραψε συγγραφὴν, ϗ ἐσφραγίσατο. Quantum autem differant vocabula βίβλος ſive βιβλίον, & βύβλος accipies in eodem παρέργῳ, quod in fine hujus lib. I. ubi non unis ſacrorum codicum locis lucem impertimur, appoſui: quæ cum prona ſint, cur tot doctiſſimi interpretes non adverterint, ignoro.

Aper-

Digitized by Google

Vehemens & perquam dives teſtimonium pro atramento mihi ſe offert Jerem.36.18. Interrogavit Baruchum filium Neriæ populus, *Quomodo ſcripſiſſet ſermones comminationum ex ore Jeremiæ*, repoſuit Baruchus tanquam ludibundus, vel potius σαρκάζων: *Ex ore ſuo loquebatur, quaſi legens ad me omnes ſermones iſtos, & ego ſcribebam* על הספר בדיו *in volumine cum atramento*; qui locus pæne ἀποδεικτικῶς ſcribendi morem *cum atramento* firmat: etenim importunæ interrogationi, quo pacto librum illeviſſet, Baruchus Jeremiæ ſcriba appoſite reſpondit, *atramento*, i.e. communi nigricanti liquore, cuivis ex vulgo noto. Quin autem דיו, licet vox ἅπαξ λεγομένη, *atramentum* notet, nemo unus adhucdum temporis dubitavit. Inferius etiam vas ipſum, nempe *theca calamaria* ſancto idiomate conſecrabimus, cum de hac voce diſputandum ſit.

Itaque, ut quæ aliquanto prolixius corrogata ſunt, συντόμως colligam: pro virili adniſus ſum fere omnia Hebræorum teſtimonia pro tuenda τοῦ μέλανος vetuſtate aggerere. Si autem Auguſtini Calmeti diatriben de ratione ſcribendi Hebræorum hic ne meminerim quidem, non te pœniteat; etenim vulgata quæque corraſit, & quæ Græcorum erant, & Latinorum propria pro negotio γραφικῷ ad gentem ſanctam importune tranſtulit. Præterea quædam ab initio hujus cap. protuli Græcorum, & Latinorum valentiora pro atramento exempla, quis enim ſatis ſit univerſa converrere in tanta utriuſque linguæ Scriptorum vi & ſtrue? Reliquus nunc mihi eſt labor improbus, ut bene multis affatim faciam, quæ prompte objici poſſent quoad Græcorum locutiones (cum me ab iis Hebræorum facile jam liberarim: Latinorum autem plurimæ φράσεις, atque contortæ omne cap.5. & 6. occupabunt) ut ex ipſa contentione ſententiæ meæ pro primigenia atramentaria ſcriptione ſanctius ac firmius momentum arripiam. Neque vellem, ut queraris, cum ſubſequens cap. 4. prolixitate laborare videas, & diu te inter Græca verſari oporteat, fortaſſe ſpes eſt, fore ut te rerum varietas, & Scriptorum elegantiſſimi ſæculi verba vel luce multa a me aſperſa, vel nimium affecta veteri decori reſtituta oblectent. Cogitaram ſane in binas partes illud incidere, quo veluti in longo itinere quieſceres, verum adeo res ſibi cohærent atque aptantur, ut diviſioni locus nullibi opportunus mihi occurrerit. Ceterum ea, quæ eodem collineant, ſi una ſint & ſimul aſpiciantur, magis probantur, diſtracta vero potius obturbant.

CA-

CAPUT IV.

Quæ multa objiciuntur ex Græcis Scriptoribus pro lignea, vel cerata ſcriptione refelluntur, atque aliter accipienda, ſcholiaſtis, & interpretibus poſthabitis, demonſtratur.

I. *LIgnei, vel cerati libri conficiendi difficultas; qui exſtant, ſcimus eſſe recentioris ætatis: qui reliqui ſunt univerſi omnes vel ex papyro, vel ex membranis.* II. *Doctiſſimi quique, ne Mazochium quidem excipias, conjuratiſſimi omnes Homeri ævo in tabulis ſcriptitatum perperam eliciunt; cujus verſus γράψας ἐν πίνακι, κ.τ.λ. ſpurius traducitur, ab rhapſodis aſſutus.* III. *Plurimi verſus Pſeudhomerici.* IV. Πίναξ *&* πινακίδιον *felici Græcorum ætate nunquam pro re ſcripta; atque iis, quæ objici poſſunt ex Ariſtotele, & Demoſthene, reſpondetur.* V. *Demoſthenis locus longe tenebricoſus & affectus reſtituitur, cui fruſtra medelam facere tentavit Corſinius.* VI. *Quod Thucidides* ψήφισμα *vocat, grex non cultioris ævi Scriptorum præpoſtere dixere* πινάκιον. VII. *Plutarchus in Pericle mendacii arceſſitur, contra Thucididi præſtanda fides.* VIII. *Vox* πτυκτός *in Homero legitur etiam* πυκτός, *&* πυκτός, *quod non adnotavit Barneſius.* IX. *Etiamſi* γνήσιος *ſit verſus hic Homericus longe diverſa dicit a re ſcriptoria:* γράφειν *in divino vate eſt potius vocabulum* bellicum. X. *Quid revera* σῆμα *&* σημαίνειν *Homericum, antehac ignotum: Luciani locus, & ipſius Homeri appoſitiſſimus.* XI. *Ad Prætum Bellerophon non libellum, ſed teſſeræ quandam ſpeciem attulit: Argilii adoleſcentis exemplum.* XII. *Vox* πτυκτός *Homero ignota, reſtituitur vera,* πτυκτός *ſcilicet huic vati ſollemnis. Plinius, Lucianus, & Euſtathius notati.* XIII. *Ignoratur Homeri, & Heſiodi ævo, quæ vox Græca* τῷ ſcribere *reſponderit.* XIV. *In Herodoto cerata ſcriptio Græcorum non eſt, teſte etiam Polluce, ſed cera* γραφικὴ *Perſarum propria.* XV. *Plurima lux Gellio, & Juſtino, primus ſane obliviosus traducitur, & turpe mendum ab altero abſtergitur, eique fides deſideratur. Trotzius reprehenditur.* XVI. *Exempla doloſæ ſcriptionis Græcorum per atramentum, non per ceras.* XVII. *Perſas in tabellis ſcriptitaſſe firmat Ælianus: cujus verba inficete converſa: & Græca ob amanuenſium incuriam mutilata reſtituuntur.* XVIII. *Quid in Æliano* διάνοια *Græcis, & Latiaribus auctoritatibus commonſtratur.* XIX. *Ariſtophanis verſus pro cerata ſcriptura luculentiſſime oſtenditur ſatis inepte in Latinum converſos; & tum ſcholiaſtas, tum doctiſſimos interpretes mirum in modum deceptos.* XX. *Alter ejuſdem Comici locus pro cera peræque exploditur, & puerilia* παροράματα *interpretum deteguntur.* XXI. *Tertius Comici locus pro lignea ſcriptura explanatur.* XXII. *Quartus demum pro cera difficillimus expenditur; & quid revera ſit* τὸ τεῖχιον *in Ariſtophane, antehac ignotum, oſtenditur.* XXIII. *Vehementiſſimum Demoſthenis teſtimonium pro ceratis tabellis plurimis rationum momentis infringitur: VVolfii verſio ſatis infida traducitur. Summi Oratoris ſententia male interpuncta reſtituitur.* XXIV. *Scriptio quædam* ἐν μάλθῃ *fortaſſe Stephani commentum.* XXV. *Non eſſe Demoſtheneam hanc contra Stephanum orationem non una divinatione ad credendum rapior. Querelæ de Funcio, & Trotzio. Scapulæ puerile peccatum.* XXVI. *Salmaſius in hunc tenebricoſum Demoſthenis locum commentario longiori omnia miſcuit ac turbavit.* XXVII. *Vox* κηρός *importuniſſima ex Diogene Laertio eraſa, & ſincera* κέδρος *reſtituta, quod non fecit Menagius.* XXVIII. *Adverſus Scultigium, & Eineccium vocabula* πίναξ, *&* σίδηρος *in Themiſtio explicantur.* XXIX. *H. Stephani* παρόραμα *dicentis* πύξιον *accipi pro pugillaribus ex picea ſeu larice.*

UT

1. UT verum fatear, pacto neſcio quo in omnium animis inſederit opinio veteres ſtilo in tabellis ceratis ſcripſiſſe, ita ut, quotquot ſunt, ſunt autem plerique omnes, qui de antiqua ſcribendi ratione χεδιάσματα, vel vigilatas διατριβὰς elaborarunt, edicant primos hominum ferramentis in corticibus arborum, complanatis lignis, vel cera obſitis σήματα & characteres potius formaſſe, quam nigrore depinxiſſe chartas, vel quid ſimile rati magis tritum & commodum tum ſcriptioni, tum complicationi. Quî enim mentem ſubire poteſt tot Moſis, ceteraque agiographorum ſcripta, Homeri, Ariſtotelis grandia volumina, & Platonis; tot Comicorum, & Tragicorum labores, ut novem Herodoti muſas, & ſexcentas doctas Græcorum veterum lucubrationes taceam, tabulis cera oblitis initio, & poſtea per longum temporis ſtilo exſculptas fuiſſe? Sane præterquam quod eo pacto compactus liber, quamvis minimæ molis, cariſſime ſtetiſſet, ob tineas, & annorum injuriam parum diu duraſſet, præſertim cum cera facile deletitia ſit, atque ἐξάλειπτος· procul dubio, ne unum quidem vel Hebræum, vel Græcum volumen, vel Latiale ad id ætatis deveniſſet. Et mirum profecto, quod nullus ceratus liber vel totus, vel ejus particula edacitatem temporis vitaverit; contra vero membranacei atramento picti pæne innumerabiles, & quidam veterrimi ſatis multas bibliothecas honeſtant, & non paucos in philyra & papyro conſcriptos adhuc legendos cuſtodes ſervant, & oſtentant. Scio autem monſtrari non unas tabellas ceratas characteribus ſculptis lectu non difficillimis, quarum unam vir magni nominis Cocchius interpretatus eſt (licet duoviri Benedictini ſuperne ſæpe laudati quaſdam voces non adſecutum Cocchium conquerantur) binas etiam in Diplom. opere iidem Benedictini proferunt: quartam præterea novi ex Biblioth. ration. an. 1752. art. 13. pag. 225. quæ proſtat Genevæ in publica bibliotheca, quam Cramer ὁ πάνυ nuper denatus philoſophus, & ἀρχαιολόγος maximus exſcripſit ſupplevitque. Verum fato neſcio quo evenerit, ut hæ tabellæ nigra quadam cera tectæ omnes nihil aliud præſeferant, quam rationes impenſarum Philippi Pulchri cognomento Gallorum Regis; quare cum opus ſit quarti decimi ſæculi ineuntis, & recentioris ævi monumentum, non tanti faciendas reor. Hæc porro evidentiſſima ſunt & plana; abſtruſiora quæramus.

Cum optimam operam ἄνευ βασκανίας dederim legendis Græcis Scriptoribus, qui ante Auguſti ætatem vixerunt, in eis, ſicuti oſtenſum eſt de Hebræis, nullam omnino dictionem de cera, lignis, & γραφικοῖς ferramentis reperire fuit, quod ſcio admirationi omnibus futurum, & vereor, ut mihi in hoc fides præſtetur, præſertim cum iterato inculcatum ubique legamus veteres ſtilo, cera, & tabulis uſos eſſe in ſcriptione; ſi autem nomine *veterum* Græcos & Hebræos intelligant, pura putaque mendacia venditarunt. Haud autem negem exſtare non ſolidum quid, ſed tenue & umbratile de cerata ſcriptura, & ſtili ductu in priſcorum Græcorum voluminibus; attamen animum non adverterunt in frequentiori-

bus & luculentioribus chartæ, papyri, & atramenti vocibus atque exemplis eorum potuiſſe oculos immorari, atque exſaturari. Aggredior pro virili ad quoſdam veterum Græcorum locos excutiendos, eorumque obſcuritatem, & ἀμφιβολίαν abſtergam: & animus blanditur, in hoc longiori cap. non leve induſtriæ & laboris teſtimonium me daturum.

II. Et ſanctior quidem ordinis ratio poſtulat, ut ab Homero, tanquam ab Jove poetarum incipiam, quo ſatis diu concoctam opinionem ligneæ ſcriptionis ab eruditorum animis evellam: ſane omnes veluti facto agmine pro lignea ſcribendi ratione etiam ante Trojanam excidionem vigente, tanquam pro focis, pugnant, & famoſos Homeri verſus Il. ζ. 168. objiciunt:

Πέμπε δέ μιν Λυκίηνδε, πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρά,
Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά.

Qui quidem quanta ſcholiorum & commentariorum ſtrue mactati ſint, quiſquis in Iliade hoſpes eſt, is ſolummodo ignorat; quare ut moris mei eſt, aliorum curas ac judicia lubens prætereo; ceterum in id omnes collineant, ut σήματα ſint ἱερογράμματα, & πίναξ πτυκτός ſit *plicatilis ligneus libellus*, ſeu *pugillaris*, quibus etiam Græce doctiſſimus & φιλόμηρος Mazochius in Diatrib. de Dipt. Quirin. p. 32. & 33. fidem præſtitit ſuam. Verum cum ſummus vir nihil otii in iis verſibus interpretandis contriverit; gaudendum eſt, quod id penſi mihi relictum ſit, quo Homeri mentem ipſe aperiam, cujus æterno ſtudio ac lectioni norunt me omnes devotiſſimum. Et ſane edico Homerum nihil omnino de ligneo libello cogitaſſe, cujus rei ſatis multa rationum ſeges mihi præſto eſt.

Equidem plena dubii res eſt, an revera alter verſus: Γράψας ἐν πίνακι, κ. τ. λ. Homeri fœtus ſit ἀκίβδηλος, imo de illius νοθείᾳ non infirmæ ſe offerunt conjectationes. Etenim ſi ipſum expungas ab Homericæ enarrationis contextu, ſententia nihil læditur, neque labat, imo quo brevior, eo concinnior elucet; λυγρά enim & θυμοφθόρα πολλά, ejuſdem ponderis eſſe, & olere ταυτολογίαν nemo non videt. Præterea verba ipſa πίναξ πτυκτός non ſibi conſtant, neque congruunt ſimul *tabella complicata*, ut vulgo vertunt; membranæ & quodvis genus chartæ convolvi & plicari poſſunt, non ligneæ tabellæ: idque adeo verum eſt, ut Herodotus uſus ſit δέλτιον δίπτυχον, atque Attici dixerint γραμματεῖον πολύπτυχον, teſte Polluce lib. 4. frag. 18. & quidem δέλτος & γραμματεῖον, utpote papyris vel membranis conſtantia plicari poſſunt, non vero πίναξ, ſi unum hoc Homeri exemplum excipias: imo Pollux laudato loco, veluti mirabundus monet unum *Homerum* dixiſſe πίνακι πτυκτῷ, jam enim ævo Pollucis inſutus erat Iliadi verſus, de cujus ingenuitate diſputamus. Adde etiam Homerum ipſum voce δίπτυχος uti de pinguedine, qua uſtulandæ carnes amiciuntur.

Ad hæc: cum maximus vates religioſe morem ſervet, quos antea præ-

præmiſerat verſus, recinendi, ſi res urgeat, hic autem cum ver ſu 176. iteret σήματα, & verſ. 178. σῆμα κακόν, indolem ſuam veluti oblitus Homerus ſilet de vocibus πίναξ πτυκτός, & θυμοφθόρα πολλά· hinc facile concludas, qui primus hunc ſpurium verſum Iliadi adſuit, non fuiſſe Ὁμηρικώτατον, alias ſane ſollemnes Homericas iterationes ſarctas ſervaſſet, quo melius legentibus fucum crearet, atque illuderet. Ut autem ne dubites, quin veteres rhapſodi ſuis verſibus Homericam poeſin infarſerint, do vades Salmaſ. in Solin. pag. *609.* & Fabric. Bibl. Gr. to. 1. p. 256. Apponam licet ſatis nota Salmaſii verba: *Certe Cynætum multa in Homeri poeſim inſulſiſſe, & veluti inſuiſſe ſcribit vetus ſcholiaſtes:* ῥαψῳδοὶ ἐπιφανεῖς ἐγένοντο, οἱ περὶ Κύναιθον, ὅς φασὶ πολλὰ τῶν ἐπῶν ποιήσαντας ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὁμήρου ποίησιν, *ideo propter has additiones & emblemata non mediocriter Homericæ poeſi nocuiſſe rhapſodos illos, &c.* huc uſque Salm. Quod etiam teſtatum reliquit Euſtathius, vide Fabricium ibid. p. 333. de ætate Cynæti diſputantem. Verum jamdudum circa ſui operis initium de Homeri ſpuriis verſibus nos monuerat Strabo. Idipſum accidiſſe Æneadi indolemus; quare Burmannus in præclara Virgilii ἐκδόσει verſus non unos eradit ſumma induſtria, & ope plurium optimæ notæ m. ss. quem conſulas. Non mirum igitur, ſi quædam ἀσύστατα in ambobus principibus poetis legere ſit. Atque felicem me ſalutandum reor, utpote pluribus in locis ſqualentes verſus tum ab Iliade, tum ab Odyſſea deterſi, uti in Homerici anaglypti illuſtratione, atque in geographica Puteolanæ regionis deſcriptione σὺν Θεῷ oſtendam. Pauca minime ἀκίβδηλα carmina indicabo, quo tuum legentis deſiderium excitem.

III. Sane aſſutos reperi binos verſus Il. γ. 57. & 58. ubi ſermo eſt de Paride ut adultero lapidibus obruendo, cum ſcrutatus ſim, Dionem Chryſoſt. (in Orat. XI. ὑπὲρ τοῦ Ἴλιον μὴ ἁλῶναι) verſus omnes Hectoris contra Paridem recitare pag. *166.* ambos vero illos adulterinos reticuiſſe, ævo igitur Dionis eos nondum confinxerant rhapſodi. Abſtergendi præterea ſolidi decem verſus in Od. λ. ab 310. uſque ad 320. quos legas longe alienos ab Homeri elegantia, & ſine δεινότητι cuſos, atque inſunt ῥήσεις aliquot, quæ beato illo ævo lucem non adhuc viderant, ut ἴουλος, Εὖρος, Ὄλυμπος pro Theſſaliæ monte &c. In Od. μ. poſt v. *68.* quæ de navi Argo narrantur, ſubleſtiſſimæ fidei ſunt, cum ea fabella poſt Homerum confiсta ſit, nec Heſiodus navim illam meminerit. Demum ſtatim ſpongiæ ſubjicies binos verſus Il. ω. 29. & 30. ubi judicium Paridis indicatur; voceſque illitæ ſunt, uti μαχλοσύνη, Homerica ἀσεβείᾳ haud dignæ; longus eſſem ſi quotquot collegi ſpuria Homeri carmina hic illinerem, & rationum momenta omnia, quæ me urgent ad expungenda apponerem; ſatis ſuperque ſit pro re nata pauca ſignificaſſe, ut κίβδηλοι jure optimo credas verſum, in quo eſt πίναξ πτυκτός.

IV. Præterea, ſi quid ſapio, antiquiores Græci, ii nempe, qui ante Auguſti tempora ſcripſere, nunquam uſurparunt vocem πίναξ, vel πινακί-

 διον

διον pro re ſcripta, contra vero qui poſt id ætatis vixere ad tædium illam celebraſſe legas; cujus rei ratio eſt eam ῥῆσιν nondum Iliadi inſertam feliciori Græcorum ævo; alias ſiquidem etiam veterrimi Græcorum non δέλτος, βιβλίον, γραμματεῖον ſemper dixiſſent, verum etiam πίναξ, πινάκιον, πινακίδιον, cum Homerica vocabula poetis potiſſimum cara eſſent & culta ſanctiſſime; contra vero furtim immiſſa ea ῥήσει ab rhapſodis inter noſtri vatis Iliada, ſtatim veluti ab optimo patre nata frequentiſſime uſurpari cœpta eſt.

Nemo vero in animum inducat, me ignorare etiam felicioris Græcanici ſæculi Scriptores raro admodum uſos eſſe voce πινάκιον, veluti Ariſtotelem Polit. lib. 2. cap. *6.* & Ariſtophanem in Veſp. v. *167.* πινάκιον τιμητικόν, & interpretes vertiſſe *codicillus*, aut *tabella*, ſed contra fidem Græcam; etenim in Ariſtotele πινάκιον eſt *calculus ligneus*, uti aperte vides ex ipſis Ariſtotelis verbis: Τὰς δὲ κρίσεις ἐν τοῖς δικαστηρίοις ȣ διὰ ψηφοφορίας ᾤετο γίνεσθαι δεῖν, ἀλλὰ φέρειν ἕκαστον πινάκιον, ἐν ᾧ γράφειν, εἰ καταδικάζοι ἁπλῶς τὴν δίκην, quæ ſic convertas: *Judicia autem in tribunali non decretis fieri oportet, ſed unumquemque ferre calculum (tigillum) in quo inſcribatur, ſi ſimpliciter pœna ſit irroganda:* itaque uti Latini una litterula parvo ligno ſcalpta vel condemnabant reos, vel abſolvebant, vel ampliabant; ita Græci, qui Romanis præiverant, πινακίῳ, *tabella exigua*, non ψηφοφορίᾳ, *longioribus decretorum formulis*, criminoſos puniebant: vides quam longe diſtet πινάκιον Ariſtotelis ab πινακιδίοις poſteriorum Scriptorum, qui utique pro ſcriptis libris accipiunt; diſtat ſane tantum, quantum *tigillum* ab *libello*. Idipſum dicas de Ariſtophanis πινακίῳ τιμητικῷ, ideſt *calculo cenſorio*. Et probe vetus quoddam lexicon id genus πινάκιον definit σύμβολον δικαστικόν, *votum*, *calculus judicialis*. Nihil igitur cogites de *libelli ſcripti* notione; præſertim cum e contrario ſexcenties legas πίναξ in Pluto v. *997.* in Theſmeph. 785. πινακοπώλης in Avib. v. 14. πινακίσκος in Plut. 814. πινακηδόν in Ran. 845. in ipſius tabulæ, ſeu ligni ſignificatione, ſemel autem in hoc Comico pro teſſerula damnatoria paucis litterulis inciſa.

Neque credas me non evolviſſe Demoſthenis orationes, quas ob munus, quo urgeor, pluries evolviſſe neceſſe fuit, in quibus ſemel etiam me reperiſſe fateor πινάκιον, niſi mea ſedulitas læva fuerit, in Orat. ſcil. contra Bœotum circ. init. pag. *637.* Τὼ δυοῖν πινακίοιν τὸν ἕνα κληροῦσθαι, τί ἄλλο ἐστὶν; εἶτ' ἐφ' ᾧ θάνατον ζημίαν ὁ νόμος λέγει, τοῦθ' ἡμῖν ἀδεῶς ἔξεσθαι πράττειν; *unam duabus ſortiri tabellis, quid eſt aliud? Itane quod legibus extremo ſupplicio mulctatur, id impune libebit nobis facere?* Hic etiam aperte vides πινάκιον non eſſe *codicillos*, aut *ſcriptam tabellam*, ſed *ſortes ex tigillis factas* nomine candidatorum ſcriptas pro magiſtratuum electione, quæ quidem πινάκια paſſim ſummus orator ψήφους vocitat.

v. Pro re nata miror Græce doctiſſimum Corſinium Faſt. Att. to. 1. pag. 19.

19. hunc Demoſthenis locum illuſtrantem edicere hæc πινάκια fuiſſe *ærea*, atque dicta etiam fuiſſe χαλκεῖα, ſuæque ſententiæ fundos dat Harpocrationem, & Suidam, quos inter etiam adnexuit Heſychium; horum auctoritatem parvi faciendam duco, quippe qui ſcriptores ævi inſipientioris: hos tranſverſos egerunt verba Oratoris, quæ ἀμέτως ſequuntur, obſcuritatis plena, & fortaſſe etiam parum corrupta: Πρὸς Διός, ἐὰν δ' ἀρχὴν ἡντινοῦν ἡ πόλις κληροῖ, οἷον βουλῆς, θεσμοθέτου, τῶν ἄλλων, τῷ δῆλος ὁ λαχὼν ἡμῶν ἔσται; πλὴν εἰ μὴ σημεῖον * ὥσπερ ἄλλῳ τινὶ τῷ χαλκείῳ πρόσεσθαι· καὶ οὐδὲ τοῦθ' ὁπότερου ἐστὶν, οἱ πολλοὶ γνώσονται· οὐκοῦν σὺ μὲν σεαυτὸν, ἐγὼ δ' ἐμαυτὸν φήσω τὸν εἰληχότα εἶναι, κ. τ. λ. Quæ ita habes verſa a Wolfio: *Age vero, Deum immortalem, ſi publice de quocumque magiſtratu fiet ſortitio, ut de ſenatu, de ſexviratu, reliquis: qui diſcernetur uter noſtrum ſit creatus? Niſi forte nota, ut æneo vaſi, aut alteri cuipiam rei adjiciatur; ac ne ea quidem utrius ſit, vulgus agnoſcet: proinde ego me creatum contendam, tu vero te, &c.* quam verſionem ita ſuggillat Corſinius: *At nullus æreo vaſi locus hic eſſe poteſt, vertendumque omnino fuerat: Niſi forte nota quædam tanquam alteri cuidam diſtinctæque æreæ laminæ adjiciatur*. Sane fateor, ſi quid Græce ſapio, in Demoſthenis hoc κειμένῳ æneas tabellas me non inſpicere, ſed revera videre vas æneum; quare licet Wolfius ſententiam vix conſecutus ſit, a notione χαλκεῖου non tam longe, quam Corſinius diſceſſit: quare ne te diutius teneam, ſi voculam ὥσπερ tranſponas, Oratoris mentem adſequeris: πλὴν εἰ μὴ σημεῖον ἄλλῳ, ὥσπέρ τινι τῷ χαλκείῳ πρόσεσθαι, *niſi forte nota alteri ex nobis, tanquam cuidam æneo vaſi adjiciatur:* controverſia enim erat inter duos eodem nomine a matre donatos, quorum alter, ut dignoſceretur, edicebat unum ſignandum nota aliqua, tanquam quædam vaſa ænea artificis nomine ſculpebantur, uti lucernæ, &c. quare nitide vides nullum locum hic eſſe æneæ tabellæ, aut teſſeræ ſcriptæ, neque in hoc Demoſthenis loco tot turbas eſſe excitandas. Si vero illud ὥσπερ loco dimoverim, ſane cum cernas in editis codicibus huic voculæ ſtellulam appoſitam, ſcimus variantem fuiſſe lectionem; & librarios ſæpe voces ad arbitrium loco ſuo exturbaſſe queruntur, qui bonam veterum librorum reſtitutioni operam collocant: vide inter ceteros Philippum D'Orville in Chafitonem. Ἄλλος autem adnotare etiam *unus ex duobus* Græci pueri norunt, & ex lexicis colliges.

VI. Quæ quidem omnia ita eſſe, ut adverti, præſto mihi eſt exemplum a Thucidide excerptum appoſitiſſime; quod enim ſummus hiſtoricus appellavit pluries pag. 91. & ſeqq. edit. Dukeri ψήφισμα περὶ Μεγαρέων, inficetioris ævi Scriptores, & cum Latiaribus hominibus victitantes, vel quod jam in Homerum illud πίναξ πτυκτὸς immiſſum legebant, ſtatim eandem Thucidideam hiſtoriam, & verba exhibentes vocabulum ψήφισμα antiquum & verum in novum & vernam, πινάκιον ſcil. immutarunt: Plutarchus in Periclis vita pag. 168. edit. Francofurti, πινάκιον, inquit, ἐν ᾧ τὸ ψήφισμα γεγραμ-

γραμμένον ἐτύγχανε, Thucidides vero nullibi hiſtoriæ ſuæ πινάκιον appoſuit. Ælianus Var. Hiſt. lib. 12. c. 53. hoc Thucididis κείμενον etiam immutat: (Πόλεμον) τόν γε Πελοποννήσιον διὰ τὸ Μεγαρέων πινάκιον· & Hiſt. Anim. lib. VI. cap. 27. Καὶ τοῦ μακροῦ πολέμου ὑπόθεσις τοῖς Ἕλλησι τὸ πινάκιον τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων. Idipſum ſcias feciſſe Ariſtophanis ſcholiaſtem tum in Εἰρήνῃ v. 604. Περικλῆς.... ἔγραψε τὸ κατὰ Μεγαρέων πινάκιον· tum v. 118. Τὸν Περικλέα φησὶ γράψαι τὸ κατὰ τῶν Μεγαρέων πινάκιον. Vides igitur idem Periclis decretum, quod Thucidides probe dixit ψήφισμα, gregem præpoſterorum Scriptorum πινάκιον appellitaſſe; atque ſtultiſſimus audiret ſane is, qui fidem potius his ſequioris ætatis Scriptoribus præſtans adſereret Periclem in tabellis decretum exaraſſe, non vero Thucididi, qui nunquam quid de ligno cogitarit, cum ἁπλῶς vocem ψήφισμα illeverit; atque hinc certo colligere licet vocabula vel ob mores hominum, vel ob ſcribentium incuriam ſatis diverſam ac degenerem notionem adipiſci volventibus annis.

VII. Hic autem a me ipſe impetrare non ſatis habeo, ut Thucididis hiſtorici ἀκιβδήλου cauſam acturus levitatis Plutarchum non arceſſam, qui in ea Periclis vita præfracte aſſerit Athenienſes famoſum hoc περὶ Μεγαρέων ψήφισμα in πινακίῳ ſcalpſiſse, atque iis, quæ non dixit Thucidides, ex vulgo hiſtoriolas captans Periclis vitam inſarſit: ait enim hic βιογράφος, *fama eſt*, (λέγουσι) *Legatos veniſſe a Lacedæmoniis Athenas, & cum legem Pericles firmam ratamque obtenderet, quæ tabellam, in quam plebiſcitum eſſet relatum, revellere interdiceret, dixiſſe unum ex legatis Polyarcem: Tu vero ne revulſeris, ſed converte tabellam intro, cum non vigeat lex ulla, quæ hoc probibeat. Hoc dictum quamvis facetum videretur, nihil fuit remiſſior Pericles, &c.* Porro quiſque contra hanc Plutarchi fabellam reponeret, neminem fidem dare legatum Spartanum ante Athenienſis ſenatus majeſtatem verba irriſionis plena protuliſse: præterea, cum Thucidides αὐτόπτης exſtiterit earum rerum, quas poſteris mandavit, & hanc Lacedæmonum legationem multis deſcripſerit, longiſſimamque Periclis, & gravibus verbis refertam concionem ſervarit, quî fieri potuiſset, ut amarum hoc Polyarcis dicterium poſthabuiſset? Demum vel luſcinioſus cerneret Plutarchi verba fide laborare, cum e vulgaribus ſermonibus famaque incerta id arripuerit, apponens vocem dubii plenam τὸ *fertur* (λέγουσι) & ſpecioſa potius referre amaverit, quam vera. Quare quiſque mecum Thucididi συγχρόνῳ ſcriptori nihil tabularum commemoranti rectius crederet, quam Plutarcho longo poſt temporis intervallo victitanti, & vocem antiquam ψήφισμα in πινάκιον ad ſæculi indolem permutanti. Sed piget me ab Homero longius aberraſſe.

VIII. Demum quod ſincerum non eſt, & antiquum corruptioni facile obnoxium credas; ideo cum adjunctum illud πτυκτός, *plicatilis*, tabulæ minime quadrare viſum ſit quibuſdam, immutatum eſt in πηκτός, uti ab H. Steph. in voce πίναξ docemur; vel in πυκτός, vide adnotat. in

Pol-

Polluc. lib. 4. frag. 18. (miror Barneſii hanc, quæ tanti eſt, variantem lectionem in ſua elegantiſſima Hom. editione non adjeciſſe) ſane tabella *bene compacta* longe aptius audit, quam *plicatilis*. Illud autem, niſi mirifice fallor hujus verſus jam πολυθρύλλητα certam νοθείαν palam facit, quod cum Homerus Il. *η.* v. 187. & 189. eadem ferme recinat, ſcilicet ἐπιγράψας, & σῆμα, materiem ſcriptionis omnino reticet; igitur illud πίνακι πτυκτῷ ab rhapſodis corruptoribus habemus Homeri indolem ignorantibus, qui, cum idem diverſis locis ipſi dicendum ſit, eadem verba religioſe reponit.

Huc uſque de his ambabus vocibus, quas *Pſeudhomericas* eſſe φιλομήροις probatum iri confido; quare nemo poſthac opponat ante Trojana tempora Homerum teſtem advocans ſcriptitatum eſſe in ligno, cum ſat infida auctoritate innitatur: neque mihi Plinium lib. 13. cap. XI. pag. *689.* verba πίναξ πτυκτός in Homero agnoſcentem, & pro lignea epiſtola, ſive codicillo interpretantem moleſtiſſime quis objiciat, cum jam ſuperne dictum ſit, multo ante hujus hiſtorici tempeſtatem hunc poetæ principis locum rhapſodos corrupiſſe.

IX. Verum adeo de Homero benemereri, atque inter ejus delicias verſari amo, ut licet minime contemnenda ſint, quæ contra hunc verſum allevi, tamen aggredior ad oſtendendum, ſi revera Homerica ſint πολύβοητα illa verba πίναξ πτυκτός, longe diverſa ſignificare ab iis, quæ & veteres & nuperi interpretes ſomniarunt, ſcilicet *libellus plicatilis*. Sane omnes deceptos video, eo quod rati ſunt verbum γράψας in eo loci adnotare *ſcribens*; cum contra ſit, & γράφειν atque ἐπιγράφειν in Homero ſolummodo valeant *incidere*, *ferire*, *vulnerare*, atque non inter voces *ſcriptorias*, ſed *bellicas*, ut ita dicam; adnumeranda, quiſquis diurna nocturnaque manu hunc vatem verſat, mecum jurabit: quam notionem τοῦ γράφειν, *diſcerpere*, H. Stephanus, cum in Homero ſemel ipſe adverterit, *miram* appellat, aliiſque inveſtigandam relinquit. Exempla quotquot exſtare in divino vate reor, proferam Il. *ρ.* v. *599.* γράψεν δέ οἱ ὀστέον ἄχρις Αἰχμὴ Πουλυδάμαντος, *diſcerpſit ad os uſque cuſpis Polydamantis*. Od. *ω.* v. 227. de Laerte ruſticante canit: περὶ δὲ κνήμῃσι βοείας Κνημῖδας ῥαπτὰς δέδετο, γραμπτῦς ἀλεείνων, Χειρῖδας τ' ἐπὶ χερσὶ, βάτων ἕνεκα, *circum vero crura bubulas ocreas ſutiles ligaverat vulnera vitans*, *chirothecaſque circa manus*, *ſentium cauſa:* luce clarius vides, quid ſit hic & γράψε, & γραπτῦς, nam *ſpinæ*, & *haſtarum cuſpides diſcerpunt quidem ac vulnerant*. Eandem notionem advertis in compoſitis Il. *δ.* v. 138. ubi de vulnere Menelai ſermo eſt: Ἀκρότατον δ' ἄρ' ὀϊστὸς ἐπέγραψε χρόα φωτός· Αὐτίκα δ' ἔρρεεν αἷμα κελαινεφὲς ἐξ ὠτειλῆς. Et Iliad. *λ.* v. 388. de telo impacto Diomedis dextro pedi: Νῦν δέ μ' ἐπιγράψας ταρσὸν ποδὸς, εὔχεαι αὔτως. Atque adverbium ἐπιγράβδην ex ἐπιγράφω pullulans in infligendis vulneribus appoſitum legis Il. *φ.* v. *166.* πῆχυν ἐπιγράβδην βάλε, *cubitum vulnerando percuſſit*.

x. His

x. His animadverſis, ajo etiam illud γράψας ἐν πίνακι, cum Homerus vocabulorum ſignificationis tenax ſit, in eaque ſibi conſtans, valere idem ac *incidens ferro in tabella*, non vero, uti ab omnibus verſum eſt, *ſcribere*. Certe res ita ſe habuit: Bellerophon inſons adoleſcentulus a patre mittitur ad Lyciæ regem occidendus, accepta a patre tabella, ſeu lignea teſſera ſcalpta notis hieroglyphicis, ſibique ignotis, & capitis ſui ſententiam occultante, quam quidem Bellerophon ſociale pignus ſe regi afferre ratus lubens Lyciam adiit. Teſſeras autem tigilla fuiſſe parva ſignis inciſa hoſpitibus ultro citroque ſolummodo notis, res protrita eſt, atque ab Homero ipſo peræque ſcimus, qui tigillum vocat quidem πίναξ, atque notas arcanas merito σήματα λυγρὰ, & mox σῆμα κακὸν· neque dubites, quin σήματα in Iliade accipiantur pro *ſignis occultis*, & σημαίνειν *involuta quædam ſignare*, cum ab Homero ipſo habeas Il. η. v. 175. ubi ſummus vates narrat, cum plures Græci heroes in ſingulari certamine cum Hectore congredi arderent, ad ſortes ventum eſſe; itaque κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος, *ſortem ſignarunt unuſquiſque*, atque in galeam immiſere, inde illa Ajacis fortuito extracta, quam, cum oſtendiſſet præco heroibus illis, minime agnoverunt: contra vero Ajaci oblata, is ſane γνῶ δὲ κλήρου σῆμα ἰδὼν, ὡς μιν ἐπέγραψεν, *cognovit ſortis notam ſciens, quoniam ipſam inciderat*. Vides igitur hic σῆμα eſſe *ſignum arcanum & involutum*, quod ſolus Ajax, non vero ceteri heroes cognovere: neque dicas cum brevibus ſcholiis in Hom. heroas illos litteras minime legere noviſſe, cum Joſue Barneſius hanc interpretationem putidam traducat, addatque: *Et nos enim ſortes variis modis ſignamus, nec minus litteras novimus*.

Pro re nata mihi venia ſit, tum quo hunc divini vatis locum exornem, tum quo clare videas κλήρους non fuiſſe ſcriptos, ſed inciſos: Luciani in Hermotimo dial. p. 535. edit. Græv. longiorem narrationem apponere, quæ hic opportune quadrat caditque; & ab Homeri hiſce verſibus verba mutuatum Lucianum advertes; & miror tot doctiſſimos Homeri interpretes, ne Euſtathium quidem excipias, Luciani verba non laudaſſe: Κάλπις ἀργυρᾶ πρόκειται ἱερὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς ταύτην ἐμβάλλονται κλῆροι μικροὶ, ὅσον δὴ κυαμιαῖοι τὸ μέγεθος, ἐπιγράμμενοι· ἐγγράφεται δὲ ἐς δύο μὲν ἄλφα ἐν ἑκατέρῳ· ἐς δύο δὲ τὸ βῆτα· καὶ ἐς ἄλλους δύο τὸ γάμμα, καὶ ἑξῆς κατὰ τὰ αὐτὰ, ἢν πλείους οἱ ἀθλεταὶ ὦσι, δύο ἀεὶ κλῆροι τὸ αὐτὸ γράμμα ἔχοντες. Προσελθὼν δὲ τῶν ἀθλητῶν ἕκαστος, προσευξάμενος τῷ Διῒ, καθεὶς τὴν χεῖρα ἐς τὴν κάλπιν, ἀνασπᾷ τῶν κληρῶν ἕνα, καὶ μετ' ἐκεῖνον ἕτερος· καὶ παρεστὼς μαστιγοφόρος ἑκάστῳ ἀντέχει αὐτοῦ τὴν χεῖρα, οὐ παρέχων ἀναγνῶναι, ὅ τι τὸ γράμμα ἐστὶν, ὃ ἀνέσπακεν. Ἀπάντων δὲ ἤδη ἐχόντων, ὁ ἀλυτάρχης, οἶμαι, ἢ τῶν Ἑλλανοδικῶν αὐτῶν εἷς, οὐκ ἔτι γὰρ τοῦτο μέμνημαι, περιιὼν ἐπισκοπεῖ τοὺς κλήρους ἐν κύκλῳ ἑστώτων· καὶ οὕτω τὸν τὸ ἄλφα ἔχοντα τῷ τὸ ἕτερον ἄλφα ἀνεσπακότι παλαίειν, ἢ παγκρατιάζειν συνάπτει· τὸν δὲ τὸ βῆτα τῷ τὸ βῆτα ὁμοίως· καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὁμογράμμους κατὰ ταὐτά. Οὕτω μὲν γὰρ, ἢν ἄρτιοι ὦσιν οἱ ἀγωνισταὶ, οἷον ὀκτὼ, ἢ τέσσαρες, ἢ δώδεκα· ἢ δὲ περιττοὶ, πέντε, ἑπτὰ, ἐννέα, γράμματι

περιτ-

Digitized by Google

περιττὸν ἑνὶ κλήρῳ ἐγγραφὲν, συμβάλλεται αὐτοῖς ἀντίγραφον ἄλλο οὐκ ἔχον· ὃς δ᾽ ἂν τοῦτο ἀνασπάσῃ, ἐφεδρεύει, περιμένων ἕως, ἂν ἐκεῖνοι ἀγωνίσωνται, οὐ γὰρ ἔχει τὸ ἀντίγραμμα· καὶ ἔστι τοῦτο οὐ μικρὰ εὐτυχία τοῦ ἀθλητοῦ, τὸ μέλλειν ἀκμῆτα τοῖς κεκμηκόσι συμπεσεῖσθαι. *Argentea urna Deo ſacra in medio poſita eſt, in eam parvæ ſortes injiciuntur, fabæ magnitudine, litteris inſcriptæ: duabus, utrique nimirum* alpha *inſcribitur: duabus item* beta: *duabus quoque aliis* gamma, *ac deinceps ordine litterarum, ſi ſint athletæ plures, duæ ſemper ſortes eandem litteram habent. Tum athletarum quiſque accedit, & invocato Jove, manuque in urnam immiſſa, unam ex ſortibus trahit, & poſt eum alter: & adſtans unicuique flagellifer (maſtigophorus) protenſa manu obſtat, quominus legant, quænam ſit littera, quam traxit. Sed cum jam habent omnes, alytarchus, opinor, aut unus ex Hellanodicis, non enim id amplius memini, circumeundo ſortes in orbe ſtantium inſpicit; ſicque eum, qui* alpha *habet cum eo, qui* alpha *alterum traxit, aut lucta, aut pancratio decertaturum committit: eum quoque, qui* beta *cum eo, qui* beta, *ſimiliter: alioſque eadem ratione, qui eaſdem litteras ſortiuntur. Sic enim committuntur, ſi pari numero ſint athletæ, ut octo, vel quatuor, vel duodecim: ſi vero impares, quinque, ſeptem, novem, ſupervacua aliqua littera uni ſorti inſcripta, una cum aliis in urnam conjicitur litteram aliquam ſibi reſpondentem non habens: quam qui traxerit, victori imminet, exſpectans dum illi certaverint, non enim oppoſitam litteram habet. Nec parva eſt iſta felicitas athletæ, quod viribus integer cum defeſſis eſt certaturus.* Igitur hic vides binas Homericas voces κλῆρος, & ἐπιγράφειν, & quæ ſummus vates dicit σῆμα, Lucianum vocare γράμμα. Quin κλῆρος ſit *tigillum* ne dubites, cum ad inſtar κυάμου, *fabæ*, fuiſſe dicat; atque illud ἐπιγράφειν Lucianeum non cum interpretibus verterem *inſcribere*, ſed *incidere*, quo hujus vocis parentem Homerum ſequamur, ab ejus enim Iliade extracta eſt: ſane melius in lignis incidi characteres, quam inſcribi dicuntur. Præterea advertas degeneres Homeri filios σήματα inconcinne reddidiſſe γράμματα, cum vox illa non *litteras* denotet, ſed *ſigna* quædam paucis nota, hinc in κλήροις contra Homeri mentem male inſculpſere ἄλφα, βῆτα, γάμμα, κ.τ.λ. & adverte ſcholiaſtas etiam omnes interpretari γράμματα vocem σήματα· meque pœnitet Lucianum ſophiſtam elegantiſſimum cum horum grege conjuraſſe.

Ut autem omnino firmem σήματα eſſe quaſdam *teſſeras*, & *involuta ſigna*, non characteres lectu faciles, certum fundum do Homerum ipſum Od. ψ. v. 109. ubi Penelope, ut certior fieret de Ulyſſis adventu, poſtulat id genus ſigna ſibi nota, ceteris vero obſcura, eaque σήματα appellat ibidem, ἔστι γὰρ ἡμῖν σήμαθ᾽, ἃ δὴ καὶ νῶϊ κεκρυμμένα ἴδμεν ἀπ᾽ ἄλλων, *ſunt enim nobis ſigna, quæ ſcilicet & nos ſcimus abſcondita aliis.* Vides igitur quam ſollemnis mos viguerit heroum tempeſtate ſibi ultro citroque σήματα lignis inciſa tradere, quæ nihil habent commune

cum libellis ligneis ac plicatilibus, & id genus nugis: & diſcant tandem interpretes, Homerum ut intelligant, ſe ab Homero ipſo lucem mutuari, & per me liceat etiam ab Heſiodo cum divino vate in omnibus συμφώνῳ ac concordi.

XI. Igitur, ut ad Bellerophontis πίνακα ſermo redeat, ſi pater ei σήματα λυγρὰ ἐν πίνακι ferenda tradidit ad regem Lyciæ, ne quid cogites omnino vel de epiſtola, vel de libello, verum de aliqua lignea teſſera arcanis notis ſcalpta Prœto, & regi Lyciæ ſolummodo claris; quod ſatis conſtat exemplo fortis Ajacis ceteris heroibus ignotæ. Etenim ſi Bellerophon ligneum libellum de nece ſibi inferenda claris characteribus ſcriptum ſecum tuliſſet ad regem, periculum certum fuiſſet, quin illum aperuiſſet, & paternæ impietatis technas prudens vitaſſet: exemplo ſit, quod Æmilius Probus affert in Pauſania c. 4. *Interim Argilius quidam adoleſcentulus, quem puerum Pauſanias amore venereo dilexerat, cum epiſtolam ab eo ad Artabazum accepiſſet, eique in ſuſpicionem veniſſet aliquid in ea de ſe ſcriptum, quod nemo eorum rediiſſet, qui ſupra tali cauſa eodem miſſi erant, vincula epiſtolæ laxavit, ſignoque detracto, cognovit, ſi pertuliſſet, ſibi eſſe pereundum:* profecto majori ſuſpicione, quam Argilius, agitabatur Bellerophon, quippe qui a matre nefando ſcelere arceſſebatur; quare dubio procul, ſi ferret ſecum litteras, explicaſſet, quo vitæ ſuæ conſuleret.

Ut autem omnia, quæ dicta ſunt, ſtrictim colligam, vides jam τὸ γράψας, quod Prœto, & τὸ ἐπιγράψας, quod Ajaci ab Hom. tribuitur, minime ad ſcribendi, ſed ad incidendi rationem pertinere, cum præſertim in primo exemplo ſequatur ἐν πίνακι, & tabula quidem ſcalpitur: præterea clare præſtiti σημαίνειν eſſe, arcanum quid ſignare, non litteras ſcribere, & τὸ σῆμα, *nota involuta & obſcura*. Nihil igitur princeps vates de lignea ſcriptione in Prœti, & Bellerophontis facinore cogitavit: falſiſſimi etiam ſunt, & Homericis ſacris parum initiati, quotquot ex hoc Iliadis verſu edixere ante Trojanum excidium in lignis ſcriptitatum eſſe.

XII. Neque credas me oblitum eſſe vocis πτυκτός, *plicatilis*, quæ omnes interpretes torſit, atque ipſa in cauſa fuit, quo ceteros Scriptores taceam, ut Plinius memoriæ commendarit, *Pugillarium uſum fuiſſe ante Trojana tempora:* atque doctiſs. Mazochius *miram eorum antiquitatem* crederet, doceretque ex voce Homerica πτυκτός nata eſſe *diptycha*, & *polyptycha*, De diptych. Quirin. p. 32. Verum jam ſuperne dictum eſt propter hoc προσθετόν tabulis adjectum, quas nemo plicatiles dixerit unquam, verſum illum eſſe rhapſodorum fœtum: ceterum facile Homericum eſſe, & tanto vate dignum dicas, ſi una litterula mutata legas ἐν πίνακι πηκτῷ, *in tabula, ſeu ligno bene compacto*, quo nihil decentius; quanto enim durius eſt lignum, tanto concinnius notæ, vel litteræ in eo ſcalpentur: atque hanc lectionem H. Stephani auctoritate innixam legas in Theſaur. in voce πίναξ, fortaſſe in veterrimis Homeri membranis ita exaratam vidiſſe

faci-

Digitized by Google

facile credam: (quidam ſe πυκτῷ reperiſſe contendunt, quod parum diſtat ab πηκτῷ). Adde Stephanum eandem lectionem inveniſſe in Herodiani lib. 7. c. 6. qui Homericis verbis utitur: Ἔδωκε κατατετημασμένα γράμματα ἐν πυκτοῖς (Stephanus πηκτοῖς) πίναξι, δι' ὧν τὰ ἀπόρρητα, κὴ κρυπτὰ ἀγγέλματα τοῖς βασιλεῦσιν ἐπιστέλλεται· verſio Politiani, *litteras obſignatas duplicibus libellis*, nihili eſt, fortaſſe legerat πτυκτοῖς, non πυκτοῖς, neque potius πηκτοῖς· quot hallucinationes magnorum virorum unius Homericæ vocis obſcurioris gratia! Itaque in Homero refinge meo, & H. Stephani periculo πηκτῷ, quo bene conſtet ſententia; præſertim cum nunquam alias voce πτυκτός uſus ſit Homerus, ſitque omnino ἅπαξ λεγομένη· contra vero πηκτός huic vati familiaris eſt, nam Il. κ. v. 353. ac Il. ν. v. 703. canit ἄροτρον πηκτόν, cui, uti ſemper, adſtipulatur par ætate, & poeſeos gloria Heſiodus in ἔργοις v. 433. & duplex genus aratra optat agricolis αὐτόγυον, κὴ πηκτόν· (in has voces conſulas rogo adnotationes Jo. Grævii quæſitiſſimas:) mihi ſatis ſit oſtendere ex Homero ipſo adjunctum πηκτός copulari cum aratro, quod ligneum eſt, uti πίναξ· contra vero neque in Heſiodo, neque in Homero ullibi legere eſt vocem πτυκτός, utpote longe poſteriori ævo natam, atque ab librariis corruptoribus in Iliada invectam. Quantum autem diſtet πίναξ πηκτός ab πίναξ πτυκτός nemo non videt, cum hoc ἐπιθετόν facile ingerit menti ſpeciem quandam plicatilis libelli, non vero adjunctum πηκτός, *compactus*, quod ligni proprium eſt; & falſus eſt Plinius (de quo crimine ſæpe indolemus) qui primus ex hoc obſcuro, & vexatiſſimo Homeri loco adſtruit nihil cunctabundus heroicis temporibus in pugillaribus ſcriptitatum eſſe, totque eruditorum turbæ deinceps impoſuit. Lucianum contra indoctum, & multos ementem libros to. 2. p. 388. edit. 1687. cordatiorem Plinio reperio, qui licet mentem Homeri adſecutus non ſit, tamen pro πίναξ πτυκτός poſuit βιβλίον, vocem γενικήν, ita ut derideat indoctum illum circumferentem *librum*, tanquam Bellerophontem: ὡς Βελλεροφόντης περιφέρων τὸ βιβλίον, ex teſſera librum facit. Euſtathium nihil curamus idipſum adſerentem, quippe ſatis poſterioris ævi ſcholiaſtem. Miror ſane doctiſſ. Harduinum omne genus bonæ frugis Plinianæ promum condum, atque hæc Homeri carmina recitantem in voce πτυκτός nihil vidiſſe.

XIII. Vellem, ut adverteres neſcire nos, quo vocabulo uſi ſint Græci circa Homeri tempora, quod ſane reſponderet τῷ *ſcribere* Latinorum, cum ſuperne oſtenſum ſit τὸ γράφειν, & quidem multis exemplis, adnotare aut *vulnerare*, & inter bellicas voces appoſuiſſe Homerum, aut *incidere & cælare*, ſi de ligneo negotio ſermo ſit, præſertim cum γλύφειν, quod valet *cælare*, neque in Homero reperies, neque in Heſiodo: hinc diſcimus in τῷ γλύφειν notione eiſdem ſuffeciſſe γράφειν & ἐπιγράφειν. Hujus autem vocabuli defectum fortuitum eſſe in Homero nemo neget, (ſicuti in Marone nunquam leges ῥῆμα ipſum *ſcribere*, & vix ſemel aut iterum τὸ *inſcribere*, verum τροπικῶς potius adhibitum;) quare ne hinc concludas heroum ſæculis ſcriptioni minime navatam operam, nam duo grandia Homeri

meri volumina, niſi ille ſcripſiſſet, quo pacto ad poſteros deveniſſent? quin & chartis atro liquore exarata, cum teſtetur Plin. lib. 13. c. 13. p. 639. Mucianum ter conſulem, dum Lyciæ præſideret, legiſſe Sarpedonis a Troja ſcriptam in quodam templo epiſtolæ *chartam*; cur autem illam Plinius admiretur ignoro.

Atque hæc de binis πεϱιθρυλλήτοις Homeri verſibus dixiſſe ſufficiat; litemque conteſtor, ſive Homero eos adſciſcas, ſive abjudices; veto autem poſthac, ne ab hoc vatum principe pro lignea ſcriptione patrocinium quis imploret.

XIV. Excipit poetarum parentem Homerum Hiſtoricorum princeps Herodotus in fine Polymniæ pag. 459. ubi ceræ & ligneæ tabellæ valde quam illuſtre monumentum exſtat, quod defugere haud ſcio an ſatis habeam, & qui inviſent, dicturi ſint fore mihi Syrtim, vel Scyllam, de qua ait Hom. τῆδ' ὔπω τὶς νῆυς φύγεν ἀνδρῶν, ἥ τις ἵκηται· verum inter difficultates non concidendum, ſed contra urgendum. Inquit hic hiſtoricorum parens, Demaratum miro modo certiores fecisse Lacedæmonas Xerſem inſana militum vi in eos invadere, ſcil. per pugillaria, e quibus ceram eraſit, inde in eorundem ligno regis conſilium exaravit: quo facto iterum cera a Demarato litteræ inductæ ſunt, ne cuſtodes viarum tabellario vacua illa gerenti quid negotii faceſſerent: Δελτίον δίπτυχον λαβὼν τὸν κηρὸν αὐτῦ ἐξέκνησε, καὶ ἔπειτα ἐν τῷ ξύλῳ τῦ δελτίυ ἔγραψε τὴν βασιλέως γνώμην· ποιήσας δὲ ταῦτα, ὀπίσω ἐπέτηξε τὸν κηρὸν ἐπὶ τὰ γράμματα, ἵνα φερόμενον κεινὸν τὸ δελτίον μηδὲν πρῆγμα παρέχοι πρὸς τῶν ὁδοφυλάκων. Quæ ubi Lacedæmonem allata, nihil aſſequi conjectura ſatis fuerunt cives; tandem Gorgo Leonidæ uxor eos edocuit fortaſſe ſubter cera litteras latitare, qua deterſa, εὗρησαν τὰ γράμματα ἐν τῷ ξύλῳ· hæc Herodotus.

Sed animum mihi non deſpondendum fuit illa lectitanti, cum nullibi tot aliorum auctorum, qui Græce ſcripſere, ſi ab Herodoto diſcedam, quid ligni, vel ceræ invenire fuit, cum contra commonſtratum ſit atramentarium ſcribendi morem apud Græcos fuiſſe pervagatum & vulgarem. Itaque quod ex Polymnia objicitur, prompte reſpondendum apud barbaros Perſas id moris viguiſſe, qui ceratos pugillares adhibebant ſcriptitando, eo magis quod Lacedæmones nihil prorſus de litteris ſub cera abditis ſuſpicati ſunt; cum contra, ſi res in more fuiſſet, ſtatim in uniuſcujuſque mentem cecidiſſet ἐν τῷ ξύλῳ latitare τὰ γράμματα, neque tabellarius a Suſis miſſus tot cuſtodes, qui ad Spartam uſque iter tutabantur τῷ κεινῷ δελτίῳ, i. e. *vacuis tabellis*, decepiſſet; præſertim cum belli tempeſtate cuncta in metum prona ſint, & ſuſpicionis latebræ omnes veſtigentur. Præterea tam inſolens viſa eſt Herodoto hæc Demarati ſcribendi techna, ut τρόπον θωϋμάσιον appellaverit, tanquam in re nova *miraculum*; ſi autem Græcis ſollemne fuiſſet ſcriptoriis tabulis cera infartis uti, in tantam admirationem τῦ διπτύχυ Demarati minime abrepti fuiſſent, ſtatimque noſſent ſollers ducis conſilium, atque aſtutum facinus.

Mihi

Mihi autem grandis momenti eſt Pollucem lib. 10. c. 14. frag. 58. ut probet veteres ex Græcis in cera ſcripſiſſe, teſtem adhibuiſſe privum hunc Herodoti locum, quem ei fortaſſe ſolum excerpendi facultas fuit ex innumeris voluminibus, quæ ævo ſuo terebantur; atque egomet ab non valde paucis, quæ ex vetuſtatis injuria nobis reliqua ſunt, aliud ceræ documentum expiſcari fruſtra adlaborare viſus ſum. Verum mirari non deſinam Pollucem minime adnotaſſe id moris Perſarum tantummodo fuiſſe, non ceterarum gentium, cum hunc hiſtoriæ patrem ipſemet teſtem vocet. Quæ autem de maltha lignis γραφικοῖς impoſita ex Cratino, & Ariſtophane Pollux ipſe profert teſtimonia, quoniam ambæ illæ comœdiæ ivere peſſum, nihili ducenda ſunt, cum ipſe ὀνομαστικογράφος ſit, non auctor; & quin horum comicorum ſententiam ſit aſſecutus, probe dubitandum.

XV. Verum ad Herodoti locum redeundum, cujus verborum ſententiam ſemel Gellium imitatum video, bis vero Juſtinum, ſive Trogum, quæ pro re nata apponenda reor, quibuſdam enim indigent animadverſionibus: Gell. lib. 17. cap. 9. *Legebamus id quoque in vetere hiſtoria rerum Punicarum virum indidem quempiam illuſtrem (ſive ille Haſdrubal, ſive quis alius eſt, non retineo) epiſtolam ſcriptam ſuper rebus arcanis hoc modo abſcondiſſe: pugillaria nova non dum etiam cera illita accepiſſe: litteras in lignum incidiſſe: poſtea tabulas (uti ſolitum eſt) cera colliviſſe, eaſque tabulas tanquam non ſcriptas, cui futurum id prædixerat, miſiſſe. Eum deinde ceram deraſiſſe, litteraſque incolumes ligno inciſas legiſſe.* Nunquam mirari deſinam Trotzium hunc Gellii locum Livio tribuere recitantem dec. 1. vide ejus adnot. in Herm. Hugonem de pr. ſcrib. orig. pag. 82. cui ſæpe etiam iratus ſum, quod facilem, & mendacem in laudandis Scriptorum locis deprehendi. Vides in his verbis κείμενον Herodoti Latine converſum; quare res dubii plena eſt, an Demarati inventum in Haſdrubalem Gellius transfuderit obliviosſus: & mos tabellas illinendi apud barbaros Perſas adhuc erit, quarum gentium ſcripturæ modus mea non intereſt: τὰ παρεντιθέμενα (*uti ſolitum eſt*) ne credas Gellio apponenti; etenim ipſe, quippe Romanus, populis omnibus communem eſse in cera ſcriptionis morem exputabat, quem Hebræos, Græcoſque omnino ignoraſſe enixe jam oſtenſum eſt. Ceterum ſi etiam a Pœnis excogitata ſit tabella id genus cerata, nihil intercedo, cum ſermo tantum ſit de Hebræa, & Græcanica gente, neque nos barbarorum exempla moremque curamus. Hic advertas, quæ Gellius de Haſdrubale narrat, Juſtinum lib. 21. cap. 6. in fin. de Hamilcare dicere: *Igitur Hamilcar, per Parmenionem aditu regis* (Alexandri M.) *obtento, profugiſſe ſe ad regem expulſum patria fingit, militemque ſe expeditionis offert. Atque ita conſiliis ejus exploratis, in tabellis ligneis deſuper cera vacua inducta civibus ſuis omnibus perſcribebat.*

Addam hoc Demarati tabellarum facinus ex Juſtino, ſed non omnino fido interprete lib. 2. cap. 10. ex Herodoto etiam exſcriptum, & mendum, quod

tot

Digitized by Google

tot doctiſſimos viros torſit, abſtergam: *Igitur Xerſes bellum a patre cœptum adverſus Græciam per quinquennium inſtruxit. Quod ubi primum didicit Demaratus rex Lacedæmoniorum, qui apud Xerſem exſulabat, amicior patriæ poſt fugam, quam regi poſt beneficia, ne inopinato bello opprimeretur, omnia in tabellis ligneis magiſtratibus perſcribit, eaſdemque* (al. *eademque*) *cera ſuperinducta delet, ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet. Fido deinde ſervo perferendas tradit juſſo magiſtratibus Spartanorum tradere. Quibus prolatis Lacedæmona, quæſtioni res diu fuit, quod neque ſcriptum aliquid viderent, nec fruſtra miſſas ſuſpicarentur; tantoque rem majorem, quanto ſit occultior, putabant. Hærentibus in conjectura viris, ſoror regis Leonidæ conſilium ſcribentis invenit: eraſa igitur cera, belli conſilia deteguntur*. Ex Juſtino etiam novimus Lacedæmonios ad tabellarum iſtiuſmodi novitatem animo diu hæſiſſe, qui ſi in cera ſcribendi in Peloponneſo mos viguiſſet, ſane non ſatis diu ea de re conſuluiſſent. Itaque hæ Demarati tabellæ firmant melius ac validius, quod multis mecum conjuratiſſimis teſtibus intenderam, ſcil. ceram γραφικὴν gentem omnem Græcanicam prorſus ignoraſſe. Hic monitum te volo Gorgonem, quam Juſtinus ſororem fingit Leonidæ, apud Herodotum audire uxorem; fides porro Juſtino, ſive Trogo deſideranda.

Præterea luce indigent quædam ex his Juſtini verbis, iſthæc præſertim, *Eadem* (ſcil. verba, quæ in tabellis inciderat) *cera ſuperinducta DELET, ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet*, tanta commentariorum mole onerata a doctiſſimis viris aggeſtorum, ut eos etiam legere ipſe animum deſponderim, vide adnotat. varior. Et ſane gnariſſimum quemque turbat ῥῆμα illud *delet*, neque enim in tabulis inciſi characteres ab infuſa cera delentur; quare adeo locum hunc ſollicitarunt ac torſerunt, ut de ſuo interpretes vel binas, vel ternas voces infarſerint, quo ſententiam fulcirent. Quidam mutarunt in *delevit*, dummodo fruticet, ajunt, a *delino*, non autem a *deleo*, in eaque medela ſibi plaudunt; norant enim ceram, ſcalptis in ligno litteris ſi infundatur, non delere quidem, ſed eas occulere dumtaxat: tamen poſthabuerunt quatuor ante verbis ineſſe *perſcribit*, non *perſcripſit*, ut tempora in utroque verbo ſint σύμφωνα. Itaque mihi videntur iidem interpretes πολυμαθέστατοι, vel multiplex verbum inſarciendo, vel licentius immutando, Trogi ſententiam tenebricoſiorem reddidiſſe, præſertim cum quæſitiſſimis, ac æternis adnotationibus illam ægre aucupari adniſi ſint. Verum, ſi quid ſapio, minima elementorum mutatione mens Trogi ſtatim emicat, ſi *delet* refingas in *celat*; celare autem & tegere inciſos characteres ceræ proprium eſt: neque de hac nativa medela dubites, cum mox ſequantur voces, quæ idipſum recinunt, ſcil. *ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret*; vide quam appoſite ſibi reſpondeant *celare* & *tegere*. Optaſſem, ut id tot docti viri advertiſſent, ſane tantum olei in his Juſtini verbis minime perdidiſſent,

quod

quod factu pronum erat & ἀπόρρητον. Ne legas rogo, quæ adnotavit Trotzius in Herm. Hugonem pag. 156. in iſthæc Juſtini verba, ſunt etenim eadem, quæ alii in hunc ſcriptorem alleverant, nihilque de ſuo promit; imo inertiæ atque oblivionis arceſſendus, qui Gellium, & Trogum hic laudat, Herodotum vero ejus ſcriptionis artificii plenæ teſtem antiquiorem ac honeſtiorem poſthabuit.

XVI. Ut autem appoſite concludam, certum eſt, etiamſi verum dicas hoc Demarati, vel Hamilcaris, vel Haſdrubalis (mira ſane hominum varietas!) inſuetum rarumque facinus ceratæ tabellæ apud Perſas, vel etiam apud Pœnos exoticas gentes, minime curandum; cum noſtra interſit ſcribendi mos Græcorum, & Hebræorum, quem certe atramentarium fuiſſe ad ſatietatem dedimus, & Græcis tam inſolens viſum eſt hoc in cera ſcribendi genus, ut monſtroſum quid, teſte Herodoto, crediderint. Porro ipſa Græcorum gens, ſi eis opus fuiſſet litteras dolo & arte plenas ſcribere, atramento etiam utebantur, eorumque inventum elegans erat, non aſtu barbaro excogitatum, per ſcytalam ſcilicet, quem clandeſtinum ſcribendi modum, ut Nepotem taceam, Gellius lib. 17. cap. 9. prolixe recitat, quem locum inviſere te jubeo, rem enim perleges mira ſollertia, & Græca indole dignam. Præterea ſi plures doloſas ſcribendi artes Græcorum lectitare ames, conſule Æneam in comment. poliorcet. in fine to. 2. Polyb. cap. 31. atque doctas Caſauboni adnotationes a pag. 1771. uſque ad 1790. ubi vicenas artificii plenas ſcribendi ſpecies, quibus uſi ſunt duces, enumerat, illas autem multiplices hic adſuere pertæſum eſt: interea fraudes illas ſcriptorias per atramentum pluries factas advertes, & elegantiſſima etiam hujus nigri liquoris genera doceris, ſcilicet μέλαν κατάκολλον, & μέλαν βέλτιστον· ſemel vero meminit ceratæ ſcriptionis, quam reputo eandem eſſe, qua uſus eſt Demaratus; nam ad eam proxime accedit, ac γενικῶς loquitur, nullique peculiari duci tribuit Æneas: Ἤδη δέ τις ἐν δέλτῳ ἐν ξύλῳ γράψας, κηρὸν ἐπέθηκε, καὶ ἄλλα εἰς τὸν κηρὸν ἐνέγραψεν· εἶτα ὅταν ἔλθῃ, παρ' ὃν δεῖ, ἐκκνήσας τὸν κηρὸν, καὶ ἀναγνοὺς, γράψας πάλιν, ὡσαύτως ἀπέστειλε. Denique non obliviſcendus Livii locus, ubi quid umbratile de id genus γραφικοῖς dolis reperire eſt to. 4. lib. 34. cap. 61. pag. 885. edit. Drakenborchii: *Ariſtonem quendam Tyrium* (Annibal) *nactus Epheſi, Carthaginem cum mandatis mittit, edit nomina eorum, quibus conventis opus eſſet, inſtruit etiam ſecretis notis, per quas haud dubie agnoſcerent ſua mandata eſſe*, &c. vide hic Drakehborchii adnotationes.

XVII. Quo autem ultimum momentum addam, & firmem Perſas, non vero Græcanicam gentem, tabellis in ſcribendo abuſos, præſto mihi fuit inſperato Ælianus var. hiſt. lib. 14. cap. 12. qui utinam nomen regis docuiſſet: Ὅτι ὁ Περσῶν βασιλεὺς ὁδοιπορῶν, ἵνα μὴ ἀλύῃ, φιλύριον εἶχε, καὶ μαχαίριον, ἵνα ξέῃ τοῦτο· καὶ τοῦτο εἰργάζοντο αἱ βασιλέως χεῖρες· πάντως γὰρ οὐκ εἶχεν οὐ βιβλίον, οὐ διάνοιαν, ἵν' ἢ σπουδαῖόν τι καὶ σεμνὸν ἀναγινώσκῃ, ἢ γενναῖόν τι καὶ λόγου ἄξιον βουλεύεται (corrige, ἢ εἰ γενναῖον τι καὶ λόγου ἄξιον

ἄξιον βουλεύηται , γράφῃ), quæ ita verſa ſunt in eleganti edit. Abr. Gronov. 1731. *Perſarum rex iter faciens , ne tædium ei obreperet , tabellam tenebat , &, quo id raderet , cultellum ; atque hoc faciebant regis manus : prorſus enim neque libellum habebat , neque meditationem , ut vel ſerium quid , aut grave legeret , vel egregium aliquid & memorabile cogitaret :* vides igitur Perſas tabellas raſiſſe, quo ſcriberent, Græcis autem id moris fuiſſe nullibi reperies . Quo pacto , & quibus inſtrumentis gentes barbaricæ ſcriptitarint, iterum edico minime curandum.

Miror ſane , cum tot eruditiſſimi viri , quos inter Jac. Perizonius, Ælianum æternis adnotationibus mactarint, huic χωρίῳ affectiſſimo nullam medelam feciſſe : & quiſque novit verba Latialia : *Prorſus enim* , & quæ ſequuntur, ineptam ſententiam præſeſerre , & vocem *meditationem* ſatis eſſe hic inſrunitam & obtundentem . Quin Græca ipſa , cum verbo deſtituantur, γνησίως convertere fruſtra adlaboratum eſt : quare ſi poſt τὸ βουλεύηται adjicias γράφῃ , *ſcriberet* , extrema belle cum primis reſpondere advertes : dummodo διάνοιαν non *meditationem* dicas , ſed *memoriam* , ſcilicet *pugillarem* illum, ſive *libellum*, quem ſollemne erat ſecum comportare veteres , in quo extemporale quid exararent : itaque refinge ſecundum κόμμα : *Prorſus enim neque librum habebat , neque memoriam , ut vel grave quid & ſerium legeret : vel egregium aliquid & memorabile cogitaret , ſcriberet .* Nunc ſiquidem totius περιόδου partes ſibi apprime conſpirant , *librum* ſcilicet, & *legeret :* & præterea *memoriam*, ſive *pugillarem*, & *ſcriberet :* & Græce, βιβλίον & ἀναγνώτῃ, atque etiam διάνοιαν & γράφῃ, quæ extrema vox vel temporis vetuſtate a membranis evanuit, vel exſcribentium noxa prætermiſſa eſt ; quam ſane , niſi ſi reponas, nihilo inconſtantius eſſet Æliani ſententia .

Neque credas me temere verbum γράφῃ inſuiſſe , cum opportunus mihi ſe præſtitit , quo id firmem , Herodianus lib. I. init. cap. 16. fere eadem de Commodo , quæ Ælianus de rege Perſarum, illinens : Ο῾ δὲ Κόμμοδος .... λαβὼν γραμματεῖον τούτων δὴ τῶν ἐκ φιλύρας εἰς λεπτότητα ἠσκημένων ἐπαλλήλῳ τε ἀνακλάσει ἀμφοτέρωθεν ἐπτυγμένων ΓΡΑΦΕΙ, ὅτους χρὴ τῆς νυκτὸς φονευθῆναι, quæ converſa accipe ex Politiano : *Commodus .... ſumpto in manus libello , quales de philyra tenuiſſimi , atque in utramque partem replicabiles fiunt , CONSCRIBIT in eo , quoſcunque illa nocte interficere deſtinaverat .* Ex quibus verbis nemo neget vocem φιλύριον Æliani prorſus otioſam eſſe & importunam , niſi ſubſequatur τὸ γράφῃ, uti factum vides ab Herodiano : γράφει γραμματεῖον ἐκ φιλύρας · quod pronum eſt , & multis non indigebant interpretes , quo hunc locum mutilum atque hiantem in priſtinum integritatem reſtituerent .

XVIII. Quod autem vocabulum διάνοια valeat , *libellus* , ſive *pugillaris*, ne hæreas, id enim a Latinis haurio, qui eam ſcribendi extemporalem rationem *memoriam* vocitare conſuevere : Sueton. in Octav. cap. 79. de hujus principis ſtatura ait : *Quam tamen Julius Marathus libertus etiam*

in

in memoria (al. *a memoria*) *ejus quinque pedum & dodrantis fuiſſe tradit*: ubi doctiores interpretes τὸ *in memoria* pro *pugillari* accipiunt. Adde lib. *6*. Cod. Theod. l. 17. De Prox. & Comit. ubi quinam ſint *proximi a memoria* doceris, vide interpp. Reperi etiam ſaxum apud Reineſium, quod ad illuſtrandam hanc leg. nulluſdum adſcripſit: M. AVRELIO AVG. LIB. PROXIMO A MEMORIA, &c. ac legas, quæ allevit ipſe Reineſius in claſ. IX. *60*. Conſule etiam luculentiorem ſilicem ejuſdem in claſ. VI. 13. qui in hac urbe Neap. ſervabatur: AVRELIO SYMPHORO AVG. LIB. OFFICIALI VETERI A MEMORIA ET DIPLOMATIBVS, &c. nec non quæ inibi adnotata ſunt. Addas Lampridium in Alexand. Sever. cap. 31. *Poſt meridianas horas ſubſcriptioni, & lectioni epiſtolarum ſemper dedit operam, ita ut ab epiſtolis, & libellis, & a memoria ſemper aſſiſterent: nonnunquam etiam, ſi ſtare per valetudinem non poſſet, ſederent, relegentibus cuncta librariis, & iis, qui ſcrinium gerebant*. Piget autem me hic aſſuere quæſitiſſimum & ingentem Caſauboni, & Salmaſii in Vopiſcum in Caro commentarium pag. 784. &c. qui lucem afferunt his verbis: *Junius Calpurnius ad memoriam dictabat, talem ad præfectum urbis ſuper morte Cari epiſtolam dedit inter cetera*, cum Græca, potius quærenda ſunt, & quæ ab aliis prætermiſſa. Porro Græci Scriptores, qui erant *a memoria*, appellant ἀντιγραφεῖς τῆς μνήμης, quod me docuit Caſaubonus in Vopiſc. pag. 785. & ab Herodiano τῆς μνήμης προεςῶτες lib. 4. cap. 8. dicuntur: Ἦν αὐτῷ τις τῶν ἀπελευθέρων φίλτατος Φῆςος μὲν ὄνομα, τῆς δὲ βασιλείου μνήμης προεςώς, quem locum appoſite vertit Politianus, *libertus a memoria*.

Quæ cum ita ſint, ad Ælianum redeo, cujus verba, οὐκ εἶχεν οὐ βιβλίον, οὐ διάνοιαν, valent juxta ac οὐ βιβλίον, οὐ μνήμην, *non libellum, neque memoriam*, ideſt *pugillarem*, cum τὸ *meditationem*, uti verſum eſt, nullius frugis dicas. Quod autem διάνοια & μνήμη ſint ἰσοδύναμα teneo a gloſſis, quæ ἐπίνοια, cum idem ſit ac διάνοια, interpretantur *commentum* vid. adnot. in Polluc. pag. 262. tom. 1. quod appoſuere pro *commentario*, ſive *re ſcripta*, Cicerone de cl. Orat. ajente *commenta & ſcripta*. Et nunc ſane mens Æliani bene conſtat aſſerentis regem illum Perſarum non habuiſſe neque βιβλίον, quod legeret, neque διάνοιαν, i. e. *pugillarem*, ſive *memorialem libellum*, uti appellat Sueton. in Cæſ. c. 56. in quo aliquid ſe dignum γράφῃ. Sed me pœnitet tandem diu ceris Demarati, & Perſarum adhæſiſſe.

XIX. Nihil vero me magis turbavit, ita ut fere animi mentem deſponderim, quam plures Ariſtophanis loci caliginis pleni, a quibus veluti certo evincitur Græcos aliquando in ſcriptura cera abuſos fuiſſe; & pro cera hujus Comici auctoritate nuperi interpretes, & ſcholiaſtæ veteres conjurant. Verum ipſe, excuſſa re curis melioribus, reperiſſe mihi videor omnes hariolationibus induliſſe, & Græca Ariſtophanis miſerum in modum ſollicitaſſe. In Veſpis v. 104.

Digitized by Google

Εὐθὺς δ' ἀπὸ δορπιςοῦ κέκραγεν ἐμβάδας,
Κἄπειτ' ἐκεῖσ' ἐλθὼν, προκαθεύδει πρωῒ πάνυ,
Ὥσπερ λεπὰς προσεχόμενος τῷ κίονι.
Ὑπὸ δυσκολίας δ' ἅπασι τιμῶν τὴν μακράν,
Ὥσπερ μέλιττ', ἢ βομβυλιὸς εἰσέρχεται
Ὑπὸ τοῖς ὄνυξι κηρὸν ὑποπεπλασμένος.
Ψήφων δὲ δείσας μὴ δεηθείη ποτὲ,
Ἵν' ἔχη δικάζειν, αἰγιαλὸν ἔνδον τρέφει.
Τοιαῦτ' ἀλύει, νουθετούμενος δ' ἀεὶ,
Μᾶλλον δικάζει. Τοῦτον οὖν φυλάττομεν
Μοχλοῖσιν ἐγκλείσαντες, ὡς ἂν μὴ 'ξίῃ. κ. τ. λ. quæ ita verſa legas:
Cœnatus alta voce poſcit baxeas,
Illucque pergit, atque eum nondum experit
Multum ante mane: dormit, & pilæ hæſitat
Ut concha petræ: damnat omnes linea
Longa ſeverus: intrat ut tenax apis,
Penituſque cera ſublitos ungues refert.
Neve ad ferendas calculus ſententias
Deſit, dat intus operam alundo littori.
His gaudet ille: ſi admones, impenſius
Judicia celebrat. Itaque cuſtodimus hunc,
Seriſque vinctum claudimus, ne huc exeat. &c.

Habes jam ex verſione ſenem Philocleonem perdito judicandi furore, & damnandi omnes pœna capitis ſerre uti apem digitos & ungues cera oblitos: hinc certo concludunt Ariſtophanis ævo Græcos etiam in ceratis tabellis ſcriptitaſſe. Idipſum hic ſcholiaſtæ obganniunt: τοὺς δικαστὰς ἐν πινακίῳ, ἤτοι ἐπὶ σανίδος κηρῷ ἀληλιμένης .... ἕλκειν μακρὰν γραμμήν. Verum adeo vocabulum cera oculos interpretum veterum, & recentium infecit, ut non viderint Comicum eam non tribuiſſe digitis fatui Philocleonis, ſed μελίττῃ, & βομβυλιῷ, quos ſcimus κηρὸν ὄνυξι ὑποπλάττειν. Quare ut probe noveris Ariſtophanis mentem, in animum revoces hujus comœdiæ argumentum, ſcilicet: Philocleon ſenex actus furiis exercendi judicia forenſia celebrabat δικαστήρια: Bdelycleon filius morbum hunc ægre ferens, variis artibus & monitis ſenem patrem ad ſaniorem mentem revocare conatur; ſene ab incepto minime deſiſtente, ut paterno amori judiciorum fucum faceret, domi judicare ei indulget, dum unis domeſticis jus diceret, &c. In his Comici verſibus, quos exſcripſimus, inducitur Philocleon bene mane forenſem operam exercendi ardore furens; columnæ adnixus indormit: mox damnandi omnes capite deſiderio incenſus εἰσέρχεται, *procedit* ſedulus, atque officii ſui diligentiſſimus, veluti apis, aut βομβυλιός, qui urgent ſumma cura pedibus ceræ opus. Vides igitur Comicum, ut argutam atque inſanam ſenis ſedulitatem derideat, apium labori ceram cupidiſſime fabricantium illum opportune comparare.

Ὥσπερ

Digitized by Google

Ὥσπερ μέλλιττ᾽, ἢ βομβυλιός, κ. τ. λ.
Comparare autem cum apibus ardens hominum factitandi aliquid deſiderium, adeo trita res eſt, ut ad nauſeam peræque legamus, atque audiamus. Neque mihi objectes apes ὄνυχας, *ungues*, non habere, cum præſto mihi ſit Plinius rerum naturalium promus condus, qui lib. XI. c. 10. *Quæ flores*, inquit, *comportant*, *prioribus pedibus femina onerant*, *propter id natura ſcabra*, *priores pedes roſtro*; itaque adeo adunci earum ungues ſunt, ut roſtro potius eos exæquet. Illud ὑποπεπλασμένος· ne active reddere hæreas, ſcil. *fabricans*, non vero παθητικῶς *oblitus*; nam pueri ſciunt id genus voces Græcas utroque modo ad arbitrium ſæpe uſurpari: rem fulciam exemplo non aliunde, quam ex hac ipſa comœdia petito ver. 394. φανή μέ τις ἐγκεκύκλωται· & vide D'Orvillium in Charitonem pag. 660.

Hoc noſtrum interpretamentum ratum certumque reddunt, quæ ſequuntur, Comico adſerente, ſenem reos damnare marinis calculis, quorum numerum immanem domum convectandum curaverat, ita ut littus appareret domus: hinc legis, αἰγιαλὸν ἔνδον τρέφει, verte, *littus domi cuſtodit*; non autem *nutrit*, ut omnes male, cum τρέφω ſit *nutrio*, & *cuſtodio*; quare id genus calculis, non ceratis tabellis Philocleon utebatur. Et paullo ſuperne idem dixerat, adeo adſuevisſe ſenem digitis τὰς ψήφους prehendere, ut vix experrectus ternos primos digitos contraheret ac ſtringeret veluti calculos judiciales capturus ad eorum inſtar, qui thus acerræ imponunt, verſ. 94.

Ὑπὸ τοῦ δὲ τὴν ψῆφόν γ᾽ ἔχειν εἰωθέναι,
Τοὺς τρεῖς ξυνέχων τῶν δακτύλων, ἀνίσταται
Ὥσπερ λιβανωτὸν ἐπιθεὶς νουμηνίᾳ.

Præterea vide verſum 981. ubi ſenex canem, qui caſeum abligurierat, calculo etiam morti addicit; atque verſ. 162. poſtulat enſem, vel thecam ligneam damnatoriam, in qua inerant ipſi calculi:

Πῶς ἄν σ᾽ ἀποκτείναιμι; πῶς; δότε ξίφος
Ὅπως τάχιστ᾽, ἢ πινάκιον τιμητικόν.

De his duobus verſiculis vide, quæ lepide & docte adnotavit D'Orvillius in Charitonem pag. 681. contra Daweſium reſtituentem ſuaviſſime extrema verba in πινάκιον τι τιμητικόν.

Ceterum licet omnis hæc comœdia ubique oſtentet ſenem judicia exercentem, nunquam tamen ceræ mentio eſt, in qua ſi Græci judices quid ſcripſiſſent, ſæpius eam Comicum iterare oportuiſſet. Demum quis in animum inducat, ut credat Græcos judices elegantiſſimos unguibus cerata tigilla, quo homines vel abſolverent, vel damnarent, proſcidiſſe? Quod ſi ita res ſe habuiſſet pleni eſſent ejus moris tot oratorum Græcorum libri, in quibus ceræ neque vola, neque veſtigium, quamquam in iis ſexcentorum judiciorum ſpecies legas, quæ omnia ſolis ψήφοις peracta novimus. Satis mihi ſit ex bene multis Demoſthenis locis unicus hic aptiſſimus orat. contra Eubulidem circ. init. pag. 537. Οἱ δὲ λαμβάνοντες δύο καὶ τρεῖς ψήφους, ἕκαστος παρὰ

τύπων ἐνέβαλλον εἰς τὸν καδίσκον· σημεῖον δὲ οἱ μὲν γὰρ ψηφισάμενοι οἱ πλείους, ἢ ἑξήκοντα, κ. τ. λ. Et rogandus es, ut omnem tragœdiam Æſchyli *Eumenides* inſcriptam evolvas, quæ tota quanta eſt circa Oreſtis matricidæ judicium verſatur, neque quid ceræ inviſes, neque quid ſcripturæ, ſed negotium hoc omne judiciale ſolis ψήφοις peragitur atque abſolvitur.

XX. Alter Ariſtophanis locus peræque caliginoſus in eodem dramate viſitur verſ. 843. & ſeqq. ubi canis, qui caſeum devoraverat, judicium inſtituitur apud ſenem Philocleonem: atque inter cetera hæc habes:

ΦΙ. Ἀλλ' εἴσαγ' ἀνύσας· ὡς ἐγὼ τιμᾶν βλέπω.
ΒΔ. Φέρε νῦν, ἐνέγκω τὰς σανίδας, καὶ τὰς γραφάς.
ΦΙ. Οἴ μοι διατρίψεις, κατολεῖς τελψημερῶν·
Ἐγὼ δ' ἀλοκίζειν ἐδεόμην τὸ χωρίον.
Ἴδου κάλει νῦν, κ. τ. λ.

Quæ ita vertit Florens Chriſtianus ſecutus ſcholiaſtæ mentem,

PHI. *Verum fer intro, bonore dignum cenſeo.*
BDE. *En nunc tabellas, & tablina defero.*
PHI. *Vah obteris me, & enicas, tempus terens:*
Mibi ſat fuiſſet ungue ſulcos ducere.
Jam nunc voca in jus, &c.

Tenes igitur iterato ſcriptionem ceream unguibus factam, quod Comicus prorſus non dicit, ſed primum σφάλμα traxit hoc alterum inficetius: quare κατὰ λέξιν ita reſtitue ejus verba:

PHI. *Verum introduc celerans: ego enim ad judicium intendo.*
BDE. *Age, nunc fero tablina, & codices.*
PHI. *Hei mibi obteres, & perdes me toto conſumens die:*
Ego autem arare vellem campum:
Jam age voca in jus, &c.

Igitur ſenex apparat ſe, ut judicet: filius affert ſtatim σανίδας, (quæ vox cum obſcura ſatis ſit, haud ſcio an Latine *tablinis* reſpondeat,) & codices: pater fingit tanquam judex emeritus, licet judicandi ardentiſſimus, ſe ejus muneris jam pertæſum, ſeque optare ait potius aratoris officio fungi, quam judicis: atque veluti invitus judicio tandem adſidet, juberque acciri reos, &c. Hæc porro Ariſtophanis mens eſt, ejuſque verborum ſententia; *ungues* hic, & *ceras* non vides: & uſque mirari non deſinam tot doctiſſimos interpretes tam longe aberraſſe ab his, quæ lepide cogitarat Comicus, tamque male Græca omnia vertiſſe: veluti ὡς ἐγὼ τιμᾶν βλέπω, *bonore dignum cenſeo*, quæ nihili ſunt; cum pueri ſecundæ claſſis norint τιμᾶν ſæpe denotare *pœnas irrogare*: eadem dicas de voce τελψημερῶν. Quis ferat bina verba ἀλοκίζειν χωρίον transfuſa Latine, *ſulcos ducere in tabella*, cum χωρίον ſit *ager* & *rus*? oboluerat difficultatem interpres Flor. Chriſtianus, quare in verſione veluti anguem vocem χωρίον aufugit, ut taceam reliqua id genus παροράματα. Habes igitur bina Ariſtophanis loca γνησίως reſtituta, ratumque teneas Græcos nunquam in ſcriptitando ceram adhibuiſſe, ac demi-

reris

reris multiplicem interpretum oſcitantiam: firmamus etiam atque etiam parum fidei ineſſe Latialibus Græcorum Auctorum verſionibus.

XXI. Tertius Comici locus eſt in Θεσμοφοριαζούσαις v. 775. ubi vel oculatiſſimus decipi paſſus eſt Græcos in lignis ſtilo ſcripſiſſe: verum, ut hic brevis ſim, ſcias ex his Ariſtophanis verſibus prorſus oppoſitum ceratæ ſcriptioni te doceri, quod ſtatim noveris, ſi cauſam legas, cur Mneſilochus in lignum quædam verba inciderit. Inducitur ſiquidem Mneſilochus in carceris moleſtias conjectus, & queribundus, nihil ſe habere, quo Euripidi amico litteras ſcriberet, ut ſibi opem ferret, ne ipſas quidem πλάτας, *palmulas*, quas olim Palamedes characteribus ſcalptas in mare projecit, quarum una ad patrem Naplium forte directa eſt: ligneas ſtatuas Mneſilochus ferro ſcripſit, exemploque Palamedis eas hortatur, ut per quamcunque viam celerrime abeant: longiuſculos Comici verſus apponam, quo rem cito advertas:

MN..... Φέρε δὴ, τίν' ἂν ἄγγελον
Πέμψαιμ' ἐπ' αὐτόν· οἶδ' ἐγὼ καὶ δὴ πόρον
Ἐκ τοῦ Παλαμήδους, ὡς ἐκεῖνος, τὰς πλάτας
Ῥίψω γράφων· ἀλλ' οὐ πάρεισιν αἱ πλάται·
Πόθεν οὖν γένοιντ' ἄν μοι πλάται; πόθεν;
Τί δ' ἂν εἰ τάδι τ' ἀγάλματ' ἀντὶ τῶν πλατῶν
Γράφων διαῤῥίπτοιμι; βέλτιον πολύ·
Ξύλον γέ τοι καὶ ταῦτα, κἀκεῖν' ἦν ξύλα.
Ὦ χεῖρες ἐμαὶ,
Ἐγχειρεῖν ἔργῳ ποριμῷ,
Ἄγε δὴ πινάκων ξεστῶν, δέλτοι,
Δέξασθε σμιλῆς ὁλκὰς,
Κήρυκας ἐμῶν μόχθων· οἴμοι
Τουτὶ τὸ ῥῶ μοχθηρόν.
Χώρει, χώρει· ὁποίαν αὔλακα;
Βάσκετ', ἐπείγετε πάσας καθ' ὁδοὺς
Κείνᾳ, ταῦτα ταχέως χρή.

Quos accipias, quoad fert Latina fides.

MN..... Age quemnam igitur nuncium
Mitterem ad ipſum (**Euripidem**,) *novi ego & viam*
Palamedis exemplo, ut ille, remos
Mittam inſcribens; ſed non adſunt mibi remi:
Unde igitur ſint mibi remi? unde?
Quid vero ſi has ſtatuas pro remis
Scribens tranſmittam? multo melius foret:
Lignum enim & hæ, & illi erant ligna.
O manus meæ,
Aggredi oportet prompte.
Age ex tabulis levigatis, epiſtola,

Exci-

Excipe cultri tractus,
Nuncios meorum dolorum: hei mihi
Littera rho informis.
Vade, vade; per qualemcunque vicum
Incede, feſtina per omnem viam
Hac, & illac: celeritate opus eſt.

Tutemet igitur luculenter advertis eſſe in Comico id genus ligneæ ſcripturæ quid inſolens, & inauditum Græcis, & ingenti neceſſitate urente, adhibitum, tanquam *artificium ſalutis expediendæ*, μηχανὴν σωτηρίας, ut ait ipſe Ariſtoph. v. 772. Nemo ergo unus hinc colliget Græcis in tabulis ligniſque morem fuiſſe ſcriptitandi: & quotquot ἀρχαιολόγυς, ſunt autem plerique omnes, hoc exemplo ad id probandum abuſos lego, fatendum ſane hos Comici verſus ſubſultim lectitaſſe. Et magis miror Pollucem ad hos verſus lib. 10. cap. 14. frag. 58. provocare pro veterum ſcribendi materie.

XXII. Rurſus hujus lepidiſſimi poetæ auctoritas me frangit, etenim ſi ligni γραφικῦ vocabulum nunc ab eo deterſerim, ceram, quam in eodem Comico in Nubib. act. 2. ſc. 1. quoſdam ſe inveniſſe inclamant, haud ſcio an eradere ſatis ſim. Et quidem initio in hac etiam fide ipſemet fueram, tandem illuxit quid candidum, & nihil prorſus obſcurum, aut cereum inibi deprehendi, ſolent enim id mali ceræ faceſſere; quare cavendum cum Martiali lib. XIV. cap. V. *Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ:* Strepſiades ſenex ruſticus, & obæratiſſimus ſtolide lætatur coram Socrate ſe modum reperiſſe, ne ſibi unquam impingatur dica; cum etenim, inquit, γραμματεὺς actionem in me ſcribat, ipſe vitrum ardenti ſoli opponam, litteraſque ἐκτήξαιμι, *liquefaciam*. Si autem res agenda ſit Lexicorum patrocinio, cauſa ipſe ſanequam caderem, cum omnes lexicographi ſatis exemplorum aggeſtent pro ſola *liquandi* vi & notione in verbo τήκω· ſi ſenex, dicat aliquis, radiis ſolis per vitrum refractis ſpondeat ſe ſcripturam dicæ ſuæ liquefacturum, quin in cera fuerit haud dubitandum eſt, ſolideque apud Græcos mos ceratarum tabellarum firmatur. Verum paucis me expediam; etenim præterquamquod Ariſtophanes neque tabellas, neque ceram inibi meminit, reperi ego τὸ τήκειν etiam ipſam *exurendi* ſignificationem intime complecti, non equidem in Scriptoribus perdiu a Comico remotis, ſed in Euripidis συμβιῶντος Cyclope v. 458. ubi ita loquitur Ulyſſes hujus monſtri oculum adurere aggrediens, Ἀκρήμονα ἐλαίας εἰς μέσον βαλὼν Κύκλωπος ὄψιν ὄμματ᾽ ἐκτήξω πυρί, *ramum oleæ in mediam Cyclopis frontem intrudens oculum aduram igne*. Igitur etiam Ariſtophanem eadem voce uſum, deque uſtione loquentem hanc virtutem, non autem liquandi in voce ἐκτήξαιμι expreſſiſſe quis neget? Et ſane chartis vel papyris dicam Græci ſcribæ illinebant, quæ facillime uſtionem concipere poſſunt inflammanti vitro obnoxiæ. Optarem autem, ut huic verbo in lexicis ea notio apponeretur. Itaque nemo unus

nus poſthac Ariſtophanis haud bene percepti fide nixus, vel oblivioſis ſcholiaſtis & interpretibus opinatoribus indulgens Græcos ſcribas tabulas cera oblitas habuiſſe ſibi atque aliis perſuaſurus ſit.

XXIII. Præterea quo Græcorum exiſtimationi conſulam, qui nunquam in ſcriptione ſe ceræ immiſcuere, ad delendam ceram, ſive maltham ab Demoſthene aggredior, cujus verba omnium mihi difficillima viſa ſunt, quæque ceris fortiter quis adhæreſcens objicere poſſet orat. 2. adv. Stephanum, ubi quaſdam hujus Stephani tabellas τῇ μάλθῃ illitas meminit. Fateor verba Demoſthenis initio non parum mihi negotii creaviſſe, & ſerius, quam par fuit, animadvertiſſe tum maximum Oratorem contra ceras peroraſſe, tum Græce doctiſſimum Wolfium illius ſententiam minime aſſecutum: non te pigeat paullo prolixiora ejuſdem verba percurrere: Ἔτι τοίνυν κἂν ἀπὸ τοῦ γραμματείου γνοίη τις, ἐν ᾧ ἡ μαρτυρία γέγραπται, ὅτι τὰ ψευδῆ μεμαρτύρηκε· λελευκωμένον τι γάρ ἐστι, καὶ οἴκοθεν κατεσκευασμένον· καί τοι τοὺς μὲν τὰ πεπραγμένα μαρτυροῦντας προσήκει οἴκοθεν τὰς μαρτυρίας κατεσκευασμένας μαρτυρεῖν, τοὺς δὲ τὰς προκλήσεις μαρτυροῦντας τοὺς ἀπὸ ταὐτομάτου προστάντας, καὶ ἐν μάλθῃ γεγραμμένους τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴ τι προσγράψαι, ἢ ἀπαλεῖψαι βουληθῇ, ῥᾴδιον ᾖ. Οὐκοῦν κατὰ μὲν ταῦτα πάντα ἐξελέγχεται τὰ ψευδῆ μεμαρτυρηκώς, καὶ παρὰ τὸν νόμον. Quæ ita transfudit in Romanum Wolfius: *Jam & e tabulis intelligi poteſt, in quibus ſcriptum eſt teſtimonium, eum hæc falſo eſſe teſtificatum: nam & candidatæ ſunt, & domi concinnatæ: convenit autem iis, qui res factas teſtificantur, confecta teſtimonia domo efferre; eos vero, qui de provocationibus teſtificantur, cum fortuito aſtiterunt, ceratis inſcribere teſtimonium, ut ſi quid adſcribere, vel delere voluerint, facile poſſint. Proinde hæc omnia oſtendunt, eum falſa eſſe teſtificatum, & contra legem.* Vides jam meridiana luce clarius in Wolfiana verſione Demoſthenem penitus oppoſita fateri, Stephanum ſcil. falſum eſſe teſtem, eo quod domi teſtimonium ſcripſerat, mox Orator adſtruit, quod negarat, ideſt, convenire, ut illud domi ſcriberet: idipſum dicas de ſententia, quam idem Orator profert de ceratis tabellis, quas eodem tempore repellere videtur, eodemque neceſſarias clamat. Quis autem in animum inducat, ut credat Oratorem ſummum uſque eo ἀλόγως locutum?

Miror ſane Wolfium, qui de Demoſthenis locis longius tenebricoſis egregie meruit, hunc paullo dormitantius vertiſſe. Quare ut te non ſatis diu teneam, Demoſthenes judices non ſolum hic alloquitur, ſed ut Stephani improbitatem clarius aperiat, eos interrogat, num liceat domi, ſeu clanculum libellum teſtimonii conſcribere? atque an lubeat in maltha exarare, in qua facile quidvis exares, & inducas? cum autem utroque pacto teſtatus ſit Stephanus, falſum igitur protulit teſtimonium, & contra legem: atque ita pura putaque ſe prodet mens Oratoris maximi, nihil ſibi adverſantis, ſed vim quandam verbis ſuis addentis. Quare ſi στιγμὴν, ſive ſignum interrogationis, quod non appoſuere amanuenſes locis ſuis

illi-

illinas, veram ſtatim ſententiam adſequeris.

Hinc igitur colliges apud Græcos nunquam invaluiſſe tabulas cum maltha, ſeu cera, rejectumque proinde Stephani teſtimonium in ea inciſum, qui ſolus fortaſſe primum Græcanicis judicibus tale proferre auſus eſt, hinc haud ſincerum, ſive falſum traductum vides. Quis igitur poſthac pertinaciſſimus contenderit Romanos teſtamenta, & id genus chirographa ceris mandaſſe, cum certum ſit ex hoc Demoſthenis loco eas facile poſſe corrumpi, ac ἀναλείφεσθαι, Romanamque prudentiam voluerit a Græca vinci? Quare quiſque mecum conveniat, & ceras tabulaſque, ut Latinæ majeſtati conſulat, inter τροπικὰς locutiones amandet: ut multis paullo inſerne cap. VI. oſtendam.

XXIV. Neque velim credas me effugere, quod hic objici poſſet: licet in publicis Græcorum judiciis inhibitæ eſſent ceratæ tabellæ, tamen exemplo Stephani ψευδομαρτυρῶντος certo colligi id moris ſcribendi inter Græcos viguiſſe. Verum reponere poſſem ipſius Stephani commentum fuiſſe, cum apud Scriptores, qui in Græcia vixere, neque cum Romanis communicarunt, vocem κηρὸς, aut μάλθη in ea notione, ut ſuperne oſtenſum eſt, nunquam reperies. Et lex Solonis, quam paullo ante in ead. orat. Demoſthenes recitat, quæ jubet, quo pacto teſtimonium ferri oporteat, ſi exarare ceras apud Athenienſes in more fuiſſet, in ſcribendis teſtimoniis interdixiſſet profecto, ut hominum technis occurreret: edicitque dumtaxat, ut teſtium verba ſcripto conciperentur, quo firma, & conſtans eſſet teſtantis voluntas, neque ceram, ſeu maltham meminit, quam ſane inhibuiſſet, ſi Athenienſes cives eam in more habuiſſent, utpote corrumpi facilis, & deletitia: apponam Demoſthenis verba legem recitantis. Οἱ δέ γε νόμοι οὐ ταῦτα λέγουσι, ἀλλ' ἂν (corrige ἃ) εἰδῇ τις, καὶ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύουσιν ἐν γραμματείῳ γεγραμμένα· ἵνα μή τ' ἀφελεῖν ἐξῇ μηδέν, μήτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις, *Leges autem non iſthæc dicunt, ſed quæ viderit quis, & quibus interfuerit, ea teſtari jubent in libello ſcripta; ut neque delere aliquid, aut adjicere iis, quæ quis ſcripſerit, liceat*. Verum quæ in hoc ſequenti §. XXV. apponam, vero propiora reor, teque probaturum, quod ſentio.

XXV. Quoniam autem alicui faſtidienti ipſe imbecillius reſpondiſſe videar, penſi mei eſt, ut ſententiam fulciam, præſertim cum facile ſit contra ceras malthamque urgere. Fateor me partim neceſſitate, partim voluptate ſatis diu Demoſthenis orationes triviſſe, atque hanc alteram contra Stephanum poſterioris ævi fœtum eſſe oboluiſſe, cum ſatis elumbis ſit, & vim & lucernam Demoſtheneam nihil oleat, in eaque omnia turbata legas, & permixta, vel eadem, quæ in prima dicta ſunt, recoquat; vel apponat quædam, quæ ſine crimine a ſummo Oratore prætiriri in prima minime potuiſſent, quorum unum eſſet, Stephanum in maltha ſcripſiſſe teſtimonium contra Solonis ſcitum: atque hinc eruo Græculum Romanenſem ſophiſtam eam confinxiſſe, uti non unam Demoſthe-

ni

Digitized by Google

ni adjudicatam legis: quare dealbatas tabellas, & ceratas ab Demoſthene quin quiſque expungat nullus dubito.

Verum cum id eſſet nodum exſcindere, non vero ſolvere, longioribus argumentis probandum eſſet iis, qui ſummi Oratoris eloquentiæ indolem non dum norunt; quare ajo in hoc unius orationis loco curſim ceræ mentionem fieri, quæ ſi in more fuiſſet, ſaltem iterum illius uſum in Demoſthene, ceteriſque bonis Græcis deprehendiſſem, cum ad faſtidium ſcriptionis vocabula commeminerint, atque ex eo dumtaxat unicuique bonæ frugi viro locus ſubleſtiſſimæ fidei arceſſendus. Demum adde Pollucem cap. XIV. lib. X. cum de maltha ſcriptoria exempla dubii plena a Græcis afferat, hanc ei Demoſthenis maltham latuiſſe; igitur poſt Pollucem orationem confictam facile crederem.

Interea advertendum reor, neminem tot eruditorum noſtrorum temporum, qui confecere vel volumina, uti Funcius, & Trotzius, vel qui longiores commentationes, & pro cerata ſcriptione ſimul conjuravere omnes, hunc Demoſthenis locum, licet oculatiſſimi, neque quotquot doctiſſimis adnotationibus Pollucem de voce *maltha* onerarunt, vidiſſe; cum nihil dubii ſit, quin illum ad ſuæ ſententiæ patrocinium comportaſſent. Miſeret autem me Jo. Scapulæ, qui, cum H. Stephani theſaurum compilaſſet, hunc Demoſthenis locum apponit orationi *pro corona*, quando H. Stephanus recte Theſauro ſuo illeverat Græce κατὰ Στεφάνου, Scapula puerili errore exſcripſit περὶ στεφάνου, quod adnotandum, ut quanta fides habenda ſit lexicis diſcant, qui ab iis Auctorum exempla aucupantur.

XXVI. Hæc vix commentatus eram, cum adverti cl. Salmaſio in Jus Att. & Rom. pag. 823. & ſeq. etiam aquam hæſiſſe, & ad arbitrium, quo ad ſententiam ſuam traheret, hujus orationis Demoſtheneæ verba permutaſſe: verum adeo obſcura deprehendi, quæ adnotavit vir ſummus, ut cum etiam atque etiam lectitaſſem, fatendum mihi ſit ea minime percepiſſe: quare veniam rogo adſcribendi omnia, quæ Salmaſius excogitavit, ut quiſque ex ſe judicet, an reapſe ſint tenebricoſa, & fortaſſe etiam ſibi non conſtantia: *Jure Attico, qui volentes teſtimonium ferebant, id domi in tabulis inſcribere neceſſe habebant albatis, ne quicquam addere, aut detrahere, vel immutare ex eo, quod ſcriptum eſſet, poſſent. Qui vero coacti teſtimonium perhibebant, aut caſu oblati, ceratis tabulis id mandabant, ut ſi quid ex eo mutare additione, vel detractione ipſis collibitum eſſet, liceret; Demoſthenes in ſecunda contra Stephanum de falſo teſtimonio:* Ἔτι τοίνυν καὶ ἀπὸ γραμματείου γνοίη τις, ὅτι τὰ ψευδῆ μεμαρτύρηκε, λελευκωμένον τε γάρ ἐστι, καὶ οἴκοθεν κατεσκευασμένον. *Ex tabellæ genere, in quo teſtimonium ſcripſerit, falſum eum dixiſſe argui ait, quia & domi concinnata fuerat, ac dealbata.* Λεύκωμα *fuiſſe indicat, quod erat* γραμματεῖον λελευκωμένον, *non tabella exaſciata & expolita, ut vertit vir eruditiſſimus. Ex eo arguit falſum eum teſtimonium ſcripſiſſe, quod in tabella dealbata id conſcri-*

 pſerat.

pſerat. Quo genere ſolo ſolebant uti de rebus, quas ipſi vidiſſent, qui ſponte ſuper his teſtimonium perhibebant, ut ſtatim addit: κ᾽ τὰς μὲν τὰ πεπραγμένα μαρτυρȣ̃ντας προσήκει οἴκοθεν τὰς μαρτυρίας κατεσκευασμένας μαρτυρεῖν, τὰς δὲ τὰς προκλήσεις μαρτυρȣ̃ντας, κ᾽ τὰς ἀπὸ ταυτομάτȣ προσάντας, κ᾽ ἐν μάλθῃ γεγραμμένας τὴν μαρτυρίαν, ἵνα εἴ τι προσγράψαι, ἢ ἀπαλεῖψαι βȣληθῇ ῥᾴδιον ᾖ· *ita ſcribendum in verbis Demoſthenis. Nam diverſi ſunt* οἱ τὰς προκλήσεις μαρτυρȣ̃ντες, *quibus teſtimonium lege denuntiabatur, & οἱ* ἀπὸ ταυτομάτȣ προσάντες, *quos caſus in re præſenti dabat. Iſta duo genera teſtium in maltha, hoc eſt in ceratis tabulis teſtimonium ſuum ſcribere debuerunt, ut detrahere, delere, aut addere, quæ vellent, poſſent, cera omnis in ſcribendo mutationis capace.* Μάλθη *eſt tabellæ ceratæ cera,* ὁ ἐπὼν τῇ πινακίδι κηρός, *inquit Pollux lib. 10. c. 14. Qui, & alio loco* μάλθην *exponit,* ᾧ κατήλειπτο τὸ πινάκιον, *ceram, qua tabella erat inducta, & oblita. Voluntarii vero teſtes in* λελευκώματι *id lege jubebantur ſcribere, & domo prolatas exhibere, ne quid mutare in iis poſſent. Non enim in dealbata tabula, ſive* λελευκώματι, *ut palimpſeſto, deleri, aut reponi, quod cuique liberet, licuit.* Γραμματεῖον *abſolute hoc vocabatur in lege, quæ id ſanciebat, ut legitur apud eundem Demoſthenem:* οἱ δέ γε νόμοι ȣ̓ ταυτὶ λέγȣσιν, ἀλλ᾽ ἃν εἰδῇ τις, κ᾽ οἷς ἂν παραγένηται πραττομένοις, ταῦτα μαρτυρεῖν κελεύȣσιν ἐν γραμματείῳ γεγραμμένα, ἵνα μήτ᾽ ἀφελεῖν ἐξῇ μηδὲν, μήτε προσθεῖναι τοῖς γεγραμμένοις. *Si in cerata tabella, ut infra dicit, deleri, detrahi, vel addi, quodcumque liberet, licuit, oportet non ceratam fuiſſe tabellam, in qua id fieri poterat. Ergo illa dealbata fuerit, ut etiam paulo poſt vocavit. Et vereor etiam, ne hic ſcribi debeat* ἐν γραμματείῳ λελευκωμένῳ pro γεγραμμένα· *nam vox* γραμματεῖον *tam de ceratis tabulis accipiebatur, quam de albatis: unde apud Ariſtoph.*

Τὴν μάλθαν ἐκ τῶν γραμματείων ἔσθιον.

Videtur tamen aliis locis infra Demoſthenes abſolute γραμματεῖον *poſuiſſe de ea tabella, quæ albata eſſet, ac ceratam vocare ſimpliciter* μάλθην, κ᾽ ἐν μάλθῃ γεγραμμένας τὴν μαρτυρίαν. *Pollux quoque lib. 8. c. 5. inter inſtrumenta* δικαστικὰ *recenſet* μάλθην, *quam videtur pro tabella inducta maltha poſuiſſe:* πινάκιον τιμητικὸν μάλθη, ᾧ κατήλειπτο τὸ πινάκιον. Huc uſque Salmaſius pro illuſtratione orationis Demoſthenis. Piget me tot doctiſſimi viri παροράματα in his longiſſimis ejus verbis indicare, prolixior enim ſermo excurreret: verum eo quod communis error etiam Salmaſium abripuit, ſcil. Græcos in cera, & tabulis ſcriptitaſſe, hunc Demoſthenis locum adeo turbavit confuditque, ut quæ orator ne cogitaverat quidem, vir magnus eum dixiſſe confinxit. Ceterum demiror, quotquot de Atticis legibus erudite ſcripſere, etiam clariſs. Veſſellingius in tit. de Teſtibus, de hoc τεθρυλλήτῳ Demoſthenis loco ne verbum quidem feciſſe, imo veluti Syrtim, evitandum ratos eſſe. Et mihi gratulor hanc ex *cera*, ſive ex *maltha* maculam ab Demoſthene eraſiſſe,

ſiſſe, etiamſi orationem illam γνήσιον fœtum dicas, quam e contrario ipſe, quoniam μάλθης in ea mentio eſt, νόθείας arceſſam, quippe in reliquis, quæ plurimæ ſunt, orationibus κηρὸν, aut μάλθην nunquam inviſi, verum ubique γραμματεῖον. Et ſcias vocem μάλθη apud cultioris Græciæ ætatis Scriptores me non reperiſſe, ſi Pollucem excipias, qui binos locos laudat Cratini, & Ariſtophanis ex deperditis jam comœdiis, qui an de Græcis loquatur, plane incertum eſt: ceterum etiam potiori conjectura dicerem binos comicos loqui non de ſcriptoria cera, ſed de *ſignatoria*, quam habuiſſe Græcos melioris, & antiquiſsimi ævi nullus neget: & Pollux ipſe ſtatim convertit ſermonem ad id genus ceræ, quæ ad ſignandum utebantur veteres. Quare non parum divinatio fulcietur, Demoſthenis orationem adverſus Stephanum Græculum declamatorem ad ætatis ſuæ indolem confinxiſſe.

XXVII. Adeo me ſincerum habes, ut, licet prompte edixerim nuſlibi Græcorum Scriptorum reperiſſe vocabulum κηρός inter librariam ſupellectilem, uti non ſemel tenes a Latinis, non evitem locum Diog. Laertii in Plat. ſegm. 37. p. 186. quem procul dubio veluti in ſcopulum me impegiſſe clamites: ait enim hic βιογράφος leges quaſdam Platonis *in cera* fuiſſe exaratas; accipe Græcum κείμενον, atque ut exſtat Latialiter in edit. Menag. Ἔνιοί τέ φασιν, ὅτι Φίλιππος ὁ Ὀπούντιος τοὺς νόμους αὐτοῦ μετέγραψεν ὄντας ἐν κηρῷ, *plerique autumant Philippum Opuntium ipſius leges, quæ erant in cera, tranſcripſiſſe*. Fateor initio ab his Laertianis verbis obturbatum, verum cum in primo hoc Græcanico ſcriptore κηρός in ea notione repererim, malam eſſe verborum fidem ratus ſum; præſertim cum, ſi hic κηρός præfracte ſuſtentes, nihil præclari, & Platonis fama dignum Laertius poſteris dediſset. Quare non te ſatis diu teneo (hortor autem, ne erres cum librariis) & pro ἐν κηρῷ quovis pignore reſtitue, quod genuinum eſt ἐν κέδρῳ, hac parva mutatione optimam vides ſententiam in Platonis decus & laudem, veteres ſcil. exaraſſe Platonis leges in cedrinis, & publicis tabulis, quo temporis voracitati obſiſterent, ab eiſque deinde Philippum civem Opuntium exſcripſiſſe: omne enim hoc ſegm. 37. quorundam divini Philoſophi librorum præconium complectitur: exempli cauſa, recitanti Platonem volumen *de anima* omnes aſſurrexiſſe præter Ariſtotelem, qui prope aſſidebat, ut laudes de libris, quos *de repub.* ſcripſerat, & de elegantia verborum taceam; eodem pacto Laertius, ut illos de Legibus extollat, *in cedro* fuiſſe olim inſculptos tradit. Itaque non eſſet unius aſsis, ſi in Laertio hic reponas ἐν κηρῷ ſcriptas eas leges, contra ſupremæ laudi futurum Platoni, ſi dicatur νόμους ὄντας ἐν κέδρῳ. Præſertim cum tirones norint, quæ cecinit Perſius ſat. I. v. 42. *Et cedro digna locutus*; reliqua Latinorum exempla proſtant vel in lexicis: ſi Græca quæras pro me admirandæ eruditionis vir Caſaubonus hic in Perſ. opportune quædam collegit. Quare ſpem bonam nutrio fore, ut probes me jure ex Laertio *ceram* abſterſiſſe; & miror Menagium τὸν πάνυ, ceteroſque interpretes nihil hic adnotaſſe, cum

pronum fuiſset, neque diu laborandum, ut quis exiſtimaret Platonis libros *cedro* dignos, & *cera* hic ſit vox ſatis ἄκαιρος.

XXVIII. Demum objici mihi poteſt locus Heineccii antiq. Rom. lib. 2. tit. X. XI. XII. de ordin. teſt. n. 12. in adnot. quem male exſcripſit a Schulting. quippe uterque Themiſtium minime adire & conſulere accurarunt, cum laudent orationes *16.* & 18. hujus philoſophi, quando in *6.* quæ opponi poſsent contra atramentariam ſcriptionem, tantummodo reperiuntur pag. 159. edit. Pariſienſ. *1618.* Poſtquam Themiſtius Theodoſii Imp. grandem rerum geſtarum multitudinem admiratus eſſet ait: Ταῦτα οὖν μοι ἐπὶ ἕκαστον ἐπισκοποῦντι ἀτρέμα χρῆσθαι ἀνάγκη τῇ πινακίδι, καὶ τῷ σιδήρῳ, quæ ita Latine verſa ſunt: *hæc igitur cum ſingillatim conſidero, pedetentim uti pugillaribus, ac ſtilo neceſſe eſt*. Ex quibus verbis non fide bona a ſe laudatis colligit Heineccius adhuc Theodoſii ævo ceræ ſcriptoriæ uſum perduraſse: cum contra quiſque vel luſciniosus cerneret Themiſtium τροπικῶς loqui Latinorum more, ſcil. velle ſe Imperatoris geſta non ſtilo jejuno celerique, ſed preſſo ac gravitatis pleno concelebrare; profecto Theodoſii tempeſtate Græci nimis ἐῤῥωμαΐζον. Neque de ea re dubites, quando etenim philoſophus hic poſthabitis tropis loquitur, ſollemnibus atramentariæ ſcripturæ vocibus uſum legimus, vid. Orat. IX. p. 194. Ὅτι Θεοῖς ἐχθρὸς ἄνθρωπος ἐν ὑπογραφέως ἀεὶ μοίρᾳ διαβιοὺς, ἐκ τοῦ μέλανος, καὶ τῆς καλαμίδος ἐτόλμησεν εἰς νοῦν ἐμβαλέσθαι τὴν Ρωμαίων ἡγεμονίαν, κ.τ.λ. *cum homo Diis inviſus, qui in ſcribæ, & notarii perpetua ſorte vixiſſet, ex atramento, & calamo prodiens Romani imperiii magnitudinem in animum inducere eſſet auſus* &c. carpit hic acerrime Themiſtius Procopium Juliani Imp. propinquum, qui notarius, ac tribunus fuerat, inde Conſtantinopoli repente tyrannidem arripuit. Vides hunc Philoſophum, quando hiſtorici vice fungitur, & ſine oratoriis pigmentis loquitur, γνήσιον, & tritam ſcribendi conſuetudinem dictis uſurpare.

XXIX. Poſtremo quiſque condonandum exiſtimet H. Stephano, utpote Gr. ling. Theſaurum, tanti laboris opus compingenti, qui laudat ſane Euripidem in Phœdra, ubi vocem πεύκην ait *accipi pro pugillaribus, ſive codicillis e picea, ſive larice factis ante repertum chartæ uſum*. Cum autem ipſe fragmentum ejus tragœdiæ conſuluiſsem, vid. Eurip. Barneſii part. 2. pag. 540. in eo fragmento nihil de ſcriptione, neque vox πεύκη illita eſt: me ſatis piguiſset, ſi piceas tabellas uſurpaſse Græcos elegantiæ plenos reperiſsem, quos neque ceratis ipſis abuſos tot Scriptorum lectione, & non exiguo labore comprobarim. Atque iterum mihi cum H. Stephano litem eſſe ſcias, qui nihil dubitans in voce στύλος pag. 1808. edicit: *στύλος pro graphio accipi, quo in tabulis cereis exarabant: apparet ex* στυλοειδής, *quod Galeno idem eſt, quod* γραφιοειδής, Mox in voce στυλοειδής ait idem Stephanus: στυλοειδής *dicitur proceſſus oſſis petroſi ab inferiori ejuſdem ſede exoriens, ſolidus, tenuis, & oblongus inſtar ſtili, ſeu graphii, vel acus, unde Galenus* γραφιοειδῆ, & βελονοειδῆ *eum*

ſe

ſe appellare ſcribit libro de oſſibus : inde adnotat per η vocem στηλοειδὴς dici apud Rufum Epheſium. Hinc quis mihi objicere Stephani ſententia nixus poſſet Græcos etiam ſtilo ſcripſiſſe in ceris, cum Galenus nomen cuidam ex oſsibus circa aures ob figuram ſtili, ſive graphii tribuat: verum facile reponam Galenum, quoniam ſecundo Chriſti ſæculo vixerit, a Latinis vocem στυλοειδὴς efformaſſe, quam ſane apud vetuſtiores medicos minime reperies, quare, cum oſsiculum iſtud ſtili ſcriptorii Latinorum ſpeciem referret, στυλοειδὲς, ſive γραφιοειδὲς appellavit: neque hinc colliges Græcam gentem in ceris litteras incidiſſe: apponam Galeni χείμενον cap. 1. de ſuturis, & capitis oſsibus edit. Charterii pag. 13. to. 4. Ἐν τούτῳ καὶ ἡ στυλοειδὴς ἀπόφυσίς ἐστιν, ἣν ἐγὼ βελονοειδῆ τε καὶ γραφιοειδῆ καλῶ, ἡ τὸν ἀκουστικὸν περιέχουσα πόρον, quæ verba ita vides transfuſa Latialiter in Copo, & Charterio : *In eo & ſtyloides, (columniformis) apophyſis eſt, quam ego & belenoidem (acuiformem,) & graphioidem (ſtyliformem) voco, & ea, quæ auditus meatum continet :* miror hos duoviros rei medicæ doctiſsimos vertiſſe στυλοειδὴς *columniformis*, cum illud oſsiculum apertiſsime figuram habeat βελόνης, *acus*, & γραφεῖυ, *ſtili :* parcendum vero H. Stephano, qui videtur permiſcere proceſſum oſsis λιθοειδὺς, *petroſi*, ac oſsis γραφειοειδὺς, *ſtiliformis*.

Scio quoſdam mihi hic moleſtos, quod voces κύρβεις, & ἄξονες, apud Athenienſes præſertim celebratiſſimas quaſi vitaverim : verum cum mihi res ſit de ſueta ſcribendi Græcorum ratione, non vero de tabulis legum, vel trigonis, vel quadrangulis, & cujuſcunque materiei fuiſse dicas, quas, cum atramentariæ ſollemnique Græcorum ſcriptioni nihil officiant, prætereundas duxi. Neque a me exſpectes, quænam fuerint κύρβεις, & ἄξονες, cum adeo implexum negotium deprehenderim, ut quotquot veſtigarim ἀρχαιολόγυς, qui eas voces, & rem ipſam explanare ſategerint, opinionum varietate, & importuna eruditione etiam atque etiam magis occuluerunt. Si tibi otii quid ſuppetat, conſule Salmaſium de modo uſurar. licet te potius quæſitiſſimis, ac multis, quæ ad eas ῥήσεις illuſtrandas converrit, obtundat: præſto etiam ſunt H. Stephanus in Theſaur. indice, & qui in Pollucem eruditiſſimas adnotationes adtexuerunt, & quotquot in leges Atticas commentarios ſcriptitare aggreſſi ſunt.

Poſthabenda præterea exiſtimavi, quæ Lucianus dial. contra indoctum to. 2. pag. 387. edit. Grævii afferit de lignea tabella, in qua Æſchylus ſua carmina exarabat, illam ſcilicet impenſo ſtudio Dionyſium Syracuſanum comparaſſe, ut in ſcribendis tragœdiis hujus vatis entheo furore corriperetur: etenim cum ipſe valentibus argumentis, exemplisque bene multis præſtiterim Græcos neque tabulas ceraſque noviſſe, quiſque mecum juraverit Lucianum Romanenſibus moribus imbutum veteribus Græcis ea tribuiſſe, quæ hi prorſus ignoraverant. Et me magis movet non inveniſſe unquam in Græcis ſapientioris ævi Scriptoribus vocem πυξίον, vel πυξίδιον, qua quidem hic utitur Lucianus in notione *pugillaris*, ſed ſolummodo in Græcani-

cis,

cis, qui cum Latinis verſati ſunt, queis *πίνακες* *tabellæ*, *buxus*, & *ceræ*, & id genus ſcribendi materia erat celebratiſsima; vide Pollucem, Heſychium, &c. in eoſque adnotationes. Verba Luciani ſunt: Οὗτος (Διονύσιος) τοίνυν πυθόμενος, ὡς ἐγγελᾶται, τὸ Αἰσχύλου πυξίον, εἰς ὃ ἐκεῖνος ἔγραφε, σὺν πολλῇ σπουδῇ κτησάμενος αὐτὸ· ᾤετο ἔνθεος ἔσεσθαι, καὶ κάτοχος ἐκ τοῦ πυξίου.

Ceterum in extrema hujus longioris capitis cera ſervavi cariſſima mihi Herodoti verba, quæ ferme ἀποδεικτικῶς præſtant Græcorum gentem indolis elegantiſſimæ adeo ab ſtilis ſcriptoriis, & tabulis ceratis abhorruiſſe, ut & membranas ipſas ſcriptioni aptiſsimas, veluti barbaricam materiem damnarint, & longe conqueſti ſint de quibuſdam Græcanicis populis, qui nondum papyros chartaſque cognoverint: quibus ſane dicteriis oneraſsent, ſi qua Græca civitas in tabellis ceriſque ſcriptitaſset? Herodoti verba legere eſt in Polymn. cap. 50. Καὶ τὰς βίβλους (corr. βύβλους, ut oſtendam in παρέργῳ in fin. hujus lib.) διφθέρας καλέουσι ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ Ἴωνες· ὅτι κοτὲ ἐν σπάνει βίβλων (corrige βύβλων) ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγείῃσί τε, καὶ οἰέῃσι. Ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας, quæ ſic vertas, poſthabita interpretatione vel Gronovianæ editionis, in qua quædam involuta leges: *Papyros pelles appellant priſca conſuetudine Jones: quoniam olim ob papyrorum caritatem pellibus caprinis, ovilliſque utebantur. Atque adhuc mea tempeſtate plerique barbarorum in id genus pellibus ſcriptitant*. Qui ſane unicus locus ſatis abunde eſſet, quo ſententiam tuear, Græcos nunquam ceratas tabellas noviſse, licet eam etiam multiplici argumentorum vi firmarim, & objectis appoſite reſponſum ſit. Quare ſecundum hanc Herodoti ſententiam Perſas etiam inter barbaros ableges res ſuarum geſtas membranis inſcribere ſolitos, uti prodidit Diodor. Siculus biblioth. lib. II. ex Cteſia, qui ſua ſe hauſiſſe dicit: Ἐκ τῶν βασιλικῶν διφθερῶν, ἐν αἷς οἱ Πέρσαι τὰς παλαιὰς πράξεις κατά τινα νόμον εἶχον συντεταγμένας. Atque hæc habui a Græcis meis, quæ atramentarium ſcriptionis morem infirmare videbantur; quæ, utpote perobſcura, vel ſubleſtæ fidei, egregie cordatum hominem inflectere ſatis eſse haud credam, ut adhuc exiſtimet gentem illam indolis elegantioris γραφικὰς ceras, ac tabellas habuiſse; cum ceteroqui vehementiora ſolius τοῦ μέλανος teſtimonia jam a me prolata ſint.

CA-

C A P U T V.

Princeps, & ſueta ſcribendi Latinorum ratio per atramentum, raro admodum per ceratas tabellas.

I. LAtinorum ſcribendi ratio apud ἀρχαιολόγους univerſos ſuſque deque turbata. Totius hujus cap. diviſio. II. *Error communis detegitur, veteres ſcil. ſcripſiſſe in corticibus, atque in lignis, non vero in chartis.* III. *Vox* liber *quid: ejus etymon a doctis viris cuſum refellitur.* לבלר *vox Rabbinica: Mazochio τῷ πάνυ pleraque γραφικὰ vocabula Targumiſtarum antiqua eſſe ajenti reſiſtitur.* IV. *Bene multis veterum auctoritatibus oſtenditur unos Latinos puellos cera uſos, pro characterum ſcil. conformatione.* V. *Locus Quintiliani aptiſſimus, qui contra Salmaſium reſtituitur: ab hoc Rhetore Martiali lux. Aliorum Scriptorum loca pro puerorum cera.* VI. *Idipſum firmatur ſatis opportuni anaglyphi marmorei ſchemate. Clariſſ. duoviri Mamachius, & Facciolatus in voce* pædagogus *notantur.* VII. *Pueros ſtilis ſcriptoriis uſos non unis ſacris monumentis pateſit. Sozomeni verba male Latinè reddita Græcæ fidei reſtituuntur. Quid revera μετωπίζω, & μέτωπον contra interpretes, nec non Bollandum, & Mamachium.* VIII. *Græcos puellos characteres diverſo a Latinis modo edoctos ex Platone, & Max. Tyrio eruitur, quorum verba inficete converſa reparantur. Quid revera ὑπογράφειν. Vox μνήμη ab Tyrio detergitur, & genuina, i. e. μίμησις illinitur.* IX. *Etiam femellæ Latinæ in ceratis tabellis ſcribillabant characteres docendæ.* X. *Viri aliquando cera γραφικῇ utebantur, ſcil. in miſſitandis ad præſentes epiſtoliis: quod multorum Scriptorum teſtimoniis evincitur; præſertim duabus Ovidii elegiis.* XI. *Quid* tabulæ laureatæ. XII. *Contra vero, cum ſcribendum eſſet ad abſentes ab urbe, chartas adhibuiſſe conſtat; hinc nulla ceræ mentio in epiſtolis Cic. & Plin.* XIII. *Præter ceratas haſce epiſtolas ferebant ſecum Romani tabellas, in queis extemporalia adnotabant.* XIV. *Quod ex Auguſtino etiam diſcimus, atque ex Zachariæ πινακίδιον.* XV. *Etiam liber ephemeridum, & rationes accepti, & expenſi in ceris.* XVI. *Quid* pittacium, *& λεύκωμα. Quædam de* pugillariorum, *&* cerariorum *collegio ex ſaxis litteratis.* XVII. *In judiciis, & ſuffragiis etiam tabellæ cera illitæ adhibitæ: duplex Suetonii locus illuſtratur: Plutarchus explicatur: ſententiæ Pollucis tenebricoſæ lux.* XVIII. *Fere omnis hujus capitis argumentum adeo firmum eſt, ut in ipſo Polluce me inveniſſe gratuler: cujus verba male antehac interpuncta, & turbata.*

I. HEBRÆI Græcique non tantum mihi negotii facere viſi ſunt, quippe in eorum voluminibus conſtantius, & apertius atramentarias dictiones mihi facile invenire fuit; ita ut ſine periculo auſus ſim firmaſſe eos ceratas tabellas ſtilumque ne agnoviſse quidem. Verum Latini, &, qui cum iis convixere, Græci omnia perturbarunt; & haud ſatis eſſet laborioſiſsimus quiſque internoſcere, num atro liquore chartas membranaſque tinxerint, an dolatas ceraque obductas tabellas exaraverint, ut longinquis, aut poſteris ſenſa ſua communicarent. Evolvi eruditiſsimos quoſque, qui de veterum ratione ſcribendi ſelectiſsima quæque collegere, Pancirolum, Herm. Hugonem, Voſsium, Calmetum, Pignorium, Eſchembachium, Bariſſonium,

Digitized by Google

nium, Scwartium, Montfauconium, Jo. Clericum, Funcium, Trotzium, qui omnium optimus Hugonem ipſum commentario æterno, & docto oneravit honeſtavitque; & binos anonymos Benedictinos in opere diplomatico, ut taceam bene plures, qui Juſtinianei juris verba ad teſtamentorum, & codicillorum ſcriptionem facientia præ ceteris elegantius interpretati ſunt, uti Salmaſius de mod. uſurar. in iiſque nihil ſane miratus ſum, niſi longam exemplorum ſtruem pro utraque Latinorum ratione ſcribendi, & lectores eadem ambiguitate laborantes, & forſitan etiam tædio affectos dimittunt; veluti ſi ſat habuerint Auctorum disjecta hac illac exempla perquam ſedulo colligentium partes egiſſe, de optime concludentis argumenti fide nihil ſolliciti; tanquam ii, qui totum diem jaculantur, nunquam vero collineant. Sentio autem, quam arduum & operoſum ſit tot veterum Scriptorum ſolutæ, & ligatæ orationis teſtimonia, & præſertim legum dictata raro pro atramento, paſſim vero pro tabellis, aliquando etiam ſibi adverſantia conciliare: utinam ſicuti Hebræorum, Græcorumque τοῦ μέλανος concordem, & plenam exemplorum vim in lucem protuli, etiam Latinorum conſtantem atramentariæ ſcripturæ morem fuiſſe, ipſoſque cum his antiquioribus ambabus nationibus, uti fere in rebus ceteris conſpirant, conſentire teſtatum faciam; quod ſi aſſequar, nihil ambigo, quin lectoribus carus viverem.

Ut autem, quæ antehac in animis inſedere omnium, ſenſim adimantur, ſic ſtatuo: Latiales ſcribas nunquam in corticibus arborum, ſeu codicibus; in ceratis autem tabulis cum ſtilo pueros, ut elementa formarent, ſcriptitaſſe; ſenatuſconſulta, decreta, & id genus ſanctiones publicas in ære, in ſaxo, in ligno, vel in albo, ſive λευκώματι ferro etiam incidiſſe; quæ pugillaria appellata ſunt, uſui privato, & notandis memoriæ ergo rebus extemporalibus addicta ferro etiam exarata: ceterum in miſſitandis longe gentium epiſtolis, & quotidiana & ſueta ſcriptione, vel hiſtoriis, poematis, vel, quicquid aliud vis, conſcribendis, calamos, & atramentum Romanos adhibuiſſe: demum formulas quaſdam, veluti, ſtilum vertere, ſtilus elegans, ubertas ſtili depaſcenda; tabellarius, teſtamenti tabulæ, rumpere teſtamentum, & ſexcenta id genus, ad orationis ornatum, & τροπικῶς celebraſſe: hinc etiam proclive eſt noſſe, quid notet heres prima cera inſtitutus, quid codicis extrema, vel ima cera. Quæ omnia cum exemplis, & vehementi veſtigatione probanda ſint, duo mihi timenda ſunt, ne longior ſermo oberret, & ne animus tandem obliviosus langueſcat, & quædam miſſa faciat. Id tamen ſpondeo lubens, quæ ab aliis docte occupata ſunt, minime ſurrepturum; demiratus enim ſemper ſum, cur in re litteraria nemo repetundis poſtuletur. Ne autem in ordine, quem in primis amo, peccetur, vel ingens argumentum turbatione laboret, illud in duplex caput diſpeſcere optavi: atque in hoc quidem γενικὸν Latinorum ſcribendi modum, in ſequenti jureconſultorum formulas, & rem eorum omnem ſcriptoriam pro virili complectar.

II. Ve-

II. Veteres autem ſcripſiſſe in arborum codicibus Latini Scriptores plerique omnes pro arbitrio aſſerere adniſi ſunt, ſicuti etiam in earundem foliis; interea nullos teſtes proferunt, cum inter barbaras gentes morem hunc invaluiſſe credam, & apud caſcos, ut ait Hieron. & qui ferinam vitam victitabant: vel a Sibyllarum fabellis derivarunt, ut vocabulis μυθικοῖς potius linguæ ſuæ ſermonem ditarent, quam ut rerum veritati ſtuderent. Hinc in eorum libris ad ſatietatem legimus *codices*, *tabulas*, *ligna*, *folia* pro re ſcripta; hinc etiam Romana jura κατ' ἐξοχὴν dicta *codex* pro legum majeſtate vocabulo inficetiore & ἀκόμψῳ, ultimæque ſanctæ voluntates ὑποκοριστικῶς *codicilli*. Sed præſtat referre Hieron. ipſius verba epiſt. 42. ad Niceam: *Quid enim eſt, ut ita dicam, tam præſens inter abſentes, quam per epiſtolas & alloqui, & audire, quos diligas? Nam & rudes illi Italiæ homines, quos caſcos Ennius appellat, qui ſibi, ut in Rhetoricis Cicero ait, ritu ferino victum quærebant ante chartæ & membranarum uſum, aut in dolatis e ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutua epiſtolarum colloquia miſſitabant, unde & portitores earum tabellarios, & ſcriptores a libris arborum librarios vocavere: quanto magis nos expolito artibus mundo... præſtat, ut chartæ ſchedulam, &c.* Igitur poſt chartæ uſum, ne ipſa quidem epiſtolia in dolatis lignis exarata ſunt, quæ vel ad caſcos, vel ad fabulas amandanda. Græci contra, qui caſtigatius ſuæ locutionis ſanctitatem, & ſollertius confinxere, nullam vocem γραφικὴν vel a fabulis, vel a feris nationibus mutuati ſunt; nunquam enim reperies φύλλα pro paginis librorum, uti apud degeneres Latinos uſurpatum eſt; neque κορμός, & στέλεχος, neque λέπισμα, aut φλοιός, *codex*, & *cortex*, atque id genus rudia vocabula pro βιβλίοις· quod valde quam mihi mirum eſt, nam ſi vetuſti homines in corticibus arboreis ſcripſiſſent, ante Latinos noviſſent Græci, Hebræique, privamque ſaltem voculam ex eo ſcriptionis modo ſua civitate donaſſent. Et mihi egregie arridet, quotquot politioris noſtri ævi veteris ſcripturæ negotium illuſtrarunt, eos non ex Græco, ſed ex Latiali ſermone cuncta *ſtili*, & *ceræ* exempla corrogaſſe.

III. Neque vocem ipſam *liber* antiquiſſimam, & tanto a Latinis celebratam, ignotæque originis, (nam fruſtra quis ejus etymon vel ab Hebræo, vel ab Græco fonte vi extorqueret, ut moris eſt quorundam,) opponere quis poſſet, quo oſtendat Romanos antiquiſsimi ævi in corticibus arborum incidiſse litteras; nam *liber* in eodem cenſu habendus eſt, ac philyra, papyrus, tilia, δέλτος, & βύβλος, utpote ſolummodo atro liquore imbibendo idoneæ; tenuiſsima enim *liber* eſt, & *uda* quarundam arborum membrana, Virgil. Georg. I. v. 77. & Iſidorus lib. VI. cap. XIII. non corticem, ſed interiorem corticis tunicam appoſite appellat *liber*. Tenuem autem, ac interiorem hunc corticem adcenſendum eſſe inter γραφικοὺς frutices definit Ulpianus l. 52. D. de leg. 3. qui inter ſpecies librorum enumerat tiliam, & philyram; *tilia* hic non ar-

L bos,

Digitized by Google

bos, ſed exilis admodum membrana eſt, quæ inter corticem, & lignum coarctatur, ita Plin. l. 16. c. 14. quæ Græce audit φιλύρα, atque in ſcribendo utebantur, ex eaque volumina conformabant, ut ex eodem jureconſulto habes, ſicuti etiam ex charta, & papyro, qui cortices ob exilitatem non ſtilos, ſed ſolummodo atramentum ferre poterant, quos inter γραφικοὺς tenues cortices *liber* etiam adcenſendus. Igitur ex voce *liber* nemo objicere quid mihi poſset contra veterum Latinorum atramentariam ſcriptionem, cum ſit lignea, & molliſsima plagula ſoli atramento apta, neque invenire unquam eſt *ceratus liber*, ſicuti nec *cerata papyrus*, aut *philyra*, quæ ſcriptorio ſtilo minime indigebant.

Pauca autem dabo de ejus vocabuli origine, cum hac de re ad Grammaticos lectorem provocem. Paullo ante dictum mihi eſt, neque ex Græco fonte, neque ex Latiali illam trahi poſſe: Gerardus Voſsius ab λέπος, *cortex*, educit, quæ vox ſignificatione melius cum ῥύτει *liber* conjurat, quam cum ejus στοιχείοις, pleraque enim ex his permutanda ſunt; neque Claud. Salmaſium moror de mod. uſur. p. 406. qui ex Græcanica voce βίβλος docte extorquet Latialem *liber*, ſcil. ex Æolico γλίβορ pro βίβλος, deterſa prima litterula, tandem recuditur *liber*. Neque originationem Hebræam præſefert, licet apud Rabbinos, & Targumiſtas reperiam לבלר *libellarius*, *ſcriba*; cum id genus hominum ab Hebræa puritate late deſecerint, & cum Latinis victitantes, legenteſque Græculos linguam ſanctam puramque innumeris peregrinis vocabulis deturparunt, & tanquam monſtrum τρίγλωττον efformarunt; uti illorum ſcripta & commentarios verſanti ſtatim patet; quare dictionem לבלר inter cetera adſcivere, quæ pura putaque Latina eſt. Miror autem cur Mazochius in laborioſiſſimis ſuis libris, qui utinam omnium manibus nocturnis, diurniſque terantur, hujus furſuris voces Rabbinicas pleraſque bene multas edicit eſſe primigenias, ex eiſque & Græcos, & Romanos traxiſſe ſuas tanquam ſubolem, cum contra ſit omnino; apponam hic voculas Rabbinorum, quæ ſolummodo ad meam γραφικὴν rationem faciunt, quas ſummus vir in fine diſſert. de Quirin. dipt. collegit, barbaras quidem, ſed ipſe in oriente natas adſtruit, כורא *codex:* טבלא *tabula*, חרתא *charta*, פנקס πίναξ, פטקא *pittacium*, קולמס, *calamus:* adtexuiſſet etiam, ſi Mazochii oculos non fugiſſet, librarium etiam vocabulum ſuperius לבלר; ex his autem quædam, uti טבלא ſententiæ meæ atramentariæ longe officiunt probantis nunquam Hebræos ſcriptorias tabellas ſtilo exaraſſe; quare tanti viri auctoritas honeſte elevanda mihi erat, & voces haſce in inficetam ætatem, qua e tenebris emerſerunt, amandare non tanti mihi ſtetit; nam cuivis eas expendenti quaquaverſus Græcitatem, & Latinitatem olent. Si quis quærat, in qua officina cuſa ſit ῥῆσις *liber*, reponam prompte ex Hetruſcis ad Latinos advectam, atque eſſe ex vocibus Italis πρωτοτύποις· quarum reliquiæ multæ ſatis poſt Græcas colonias minime ejectæ ſunt e nativo ſolo, ac deturbatæ.

Igitur vox *liber* nihil contra ſcriptorium atramentum eſt. Verum in

ſco-

Digitized by Google

ſcopulos urgeor, quos an ſuperare ſatis ſim ἄνευ Θεᾶς κρηδέμνου, Hom.Od. ignoro. Scio equidem plena eſſe Romanorum volumina vocum *ſtilus*, *tabella*, *cera*, in quas ſane frequentius, quam in atramentum, & chartas incurrimus, & valde quam arduum eſt inficiari hanc gentem in re libraria ab illis abſtinuiſſe; opinio autem ceratarum tabularum γραφικῶν adeo in animis omnium eruditorum radices egit, ut nemo unus ſit, quos lectitavi, evolvi enim quamplurimos, qui ea de re ſaltem addubitet, nedum neget; imo ὁμιληδόν, ut iterato Homeri verbis utar, & amiciſſime in eam ſententiam conjurarunt; quos inter Mazochius noſter omnium poſtremus ſymbolam ſuam in Dipt. Quirin. p. 38. ponderoſiorem injecit, *Antiquitus*, inquit, *litteræ ſcalpebantur*, & *charta ex duriori materia fiebat*, *unde chartam plumbeam apud Sueton. in Nerone cap.* 20. *inde a ſcalpendo tractum eſt chartæ nomen*, *at poſtquam illinendi litteras uſus invaluit*, *chartæ vox apud Talmudicos atramentum ſignificare cœpit*. Verum contra tot eruditiſſimorum Scriptorum turbam neſcio quid animus magnopere confidit, ſpondetque ſe lætiorem colorem veteri atramento allaturum, ſtilumque, & ceras longe etiam ab Latinis averruncare; ſicuti ab Hebræorum, & Græcorum libris ſcriptione ferrea deterſa, μέλαιναν reſtitutam quaſi poſtliminio vidimus.

IV. Salubri conſilio me uti reor, ſi non divortia quæram, ſed ſi certa ab dubiis ſecernam. Ex veterum auctoritate liquido deprompſi tantummodo ἀναλφαβήτους pueros, puellaſque ceratis tabellis, ut ad ſcribendum inſtituerentur, abuſos eſſe, idque ſana ratione factum eſt; chartarum enim jacturæ proviſum ibant, nam indoles puerorum ad luſum prona illas vel atramentaria labe facile adſpergebant, vel ad varias nugas complicabant lacerabantque; nam ea tempeſtate chartarum caritate fere laborabatur, membranæque raro iiſdem puellis pro characterum conformatione concedebantur: rem ita fuiſſe non unis exemplis haud facili otio collectis commonſtrare aggredior.

In Plauti Bacchidib. act. 3. ſc. 3. v. 33. Philoxenes ſenex queribundus, quæ devexæ ætatis hominum conſuetudo eſt, increpat ævi ſui adoleſcentum mores:

P. Alii, *Lyde*, *nunc ſunt mores*. *L. id equidem ego certe ſcio*,
Nam olim populi prius honorem capiebat ſuffragio,
Quam magiſtro deſinebat dicto eſſe obediens.
At nunc, *priuſquam eſt ſeptennis*, *ſi attingas eum manu*,
Extemplo puer pædagogo tabula dirumpit caput.

Igitur huic ætatulæ puellis tabellæ ſcriptoriæ, non chartæ in more erant, qui aliquando vapulantes pædagogi caput frangebant, erantque certe craſſiores, ſi ad tantum facinoris aptæ erant; alioquin eas etiam petulans illa ætas ſæpe dirupiſſet. Idipſum ſed aliquanto obſcurius Horatius adſtruit de pueris artem arithmeticam docendis lib. 1. ſat. 6. v. 71. laudatque patris ſedulam ſui educationem:

Cauſa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavii ludum me mittere; magni
Quo pueri magnis e centurionibus orti
Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto
Ibant octonis referentes idibus æra.

In tabulis adoleſcentes numerorum rationes addiſcebant, ne chartarum affatim abſumerent. Juvenali gratias habeo, qui præ omnibus apertius puerilem hanc inſtitutionem canit ſat. 14. v. 189.

Poſt finem autumni media de nocte ſupinum
Clamoſus juvenem pater excitat: accipe ceras,
Scribe, puer, vigila, cauſas age, perlege rubras
Majorum leges.

Ubi graphice depingit puerorum ſupinitatem, & patrum noſtri ævi ſollicitudinem. Locus Martialis non me fugit, qui vult filiolos ſtilo donandos vice largi muneris lib. 14. ep. 21.

Hæc tibi erunt armata ſuo graphiaria ferro;
Si puero dones, non leve munus erit.

Bonæ frugi adoleſcentibus ſcholaſtica ſupellex cupediis ipſis contra ſolent eſſe longe cariora.

Inter Latinos cooptandus Pollux περὶ βιβλίων, καὶ τῶν αὐτὰ γράφειν σκευῶν, lib. x. c. 14. frag. 59. ſub Commodi enim imperio Romæ ſcripſit, moreſque Romanos imbibit; Τῷ δὲ παιδὶ δέοι ἂν παρεῖναι γραφεῖον, παραγραφίδα, κηλαμίδα, πυξίον, *puero autem adeſſe debent ſtilus, theca ſtilorum, & calamorum* (non ut barbare verſum eſt, *notatorium, calamarius*) *tabella*. Sane quam animadvertendum eſt hunc ὀνομαστικογράφον inter. ſcribarum inſtrumenta γραφεῖον paullo ante minime adnumeraſſe, veluti ſi proprium puerorum eſſet inſtrumentum. Addam præterea locum peræque opportunum ex libro m. ſc. cui titulus, *colloquia puerilia*, quem ſortuito in adnotationibus in Petron. p. 585. edit. Burman. reperi: Μετὰ ταῦτα γραφεῖον ἐπεζήτησα, καὶ σωμάτιον, καὶ ταῦτα παρέδωκα ἐμῷ παιδὶ· ἑτοιμασθεὶς ἂν εἰς πάντα προῆλθον, ἀκολουθοῦντός μοι παιδαγωγοῦ, quod ita verto: *poſtea graphium expoſtulavi, & tabellam, atque hæc ſervo meo ferenda tradidi: expeditus igitur ad omnia proceſſi, ſequente me comite:* vides porro tradi puello ad ſcholam itanti γραφεῖον, *ſtilum*, & σωμάτιον, *tabellam*. Et ut noſcas omnia probe conſpirare, eo quod puerorum erant graphia, non parum lucis eſt huic ſatis noto Senecæ loco de Clem. lib. 1. cap. 1. in fin. *Erixonem equitem Rom. memoria noſtra, quia filium ſuum flagellis occiderat, populus in foro graphiis confodit: vix illum Aug. Cæſaris auctoritas infeſtis tam patrum, quam filiorum manibus eripuit.* Hoc cap. ſapienter inculcat parentibus Seneca, ut ne filios inique puniant; utiturque hujus Erixonis furentis exemplo, in quem ira perciti interfecti pueri ſodales ſtilis, ſive graphiis irruentes ob armorum imbecillitatem patrem confoderunt quidem, at enecare minime ſatis fuere; qua-

quare Auguſti auctoritas ab eorum filiorum manibus vix eripere valuit: haud dubium eſt, quin pueri e gymnaſio egreſſi cum ſtilis patri παιδοκτόνῳ obviam facti ſint irarum pleni.

v. Damni mihi foret, ſi Quintiliani auctoritas ex Burmanni edit. lib. 1. orat. inſt. cap. 1. circ. med. me defugiſſet, qui præ omnibus clarius ſtilum, ac ceram pueris dumtaxat tribuit in ſcribendo, & ornate more ſuo, *Cum vero ductus ſequi cœperit*, inquit, *non inutile erit eas* (litteras) *tabellæ quam optime inſcalpi, ut per illos velut ſulcos ducatur ſtilus: nam neque errabit, quemadmodum in ceris; continebitur enim utriſque marginibus; neque extra præſcriptum poterit egredi, & celerius, ac ſæpius ſequendo certa veſtigia firmabit articulos, neque egebit adjutorio manum ſuam manu ſuperimpoſita regentis*. Salmaſius de mod. uſur. pag. 484. *certa veſtigia* in *raſa* invertit; non animum attendit vir ſummus ad voces fingendas pronus τὸ ῥῆμα *radere* juxta eſſe, ac *delere*, quod contra Rhetoris mentem eſt: idque ratum habeo ex Ovid. Amor. lib. eleg. XI. v. 21. qui optabat, ut in Corinnæ ſuæ pugillaribus ceratis quidam characteres eſſent raſi, quo diu, & jucundius in iis interterpretandis immoraretur: *Comprimat ordinibus verſus, oculoſque moretur Margine in extremo littera raſa meos*. Sane melius apponerem *cæſa veſtigia*, ut τῷ *inſcalpi* apprime reſpondeant, quod non vidit Burmannus. Præterea nullus dubitet, quin ſponte mihi ipſe objiciam alterum Quintiliani locum, qui ceratam ſcribendi rationem ſtabilire pleriſque viſus eſt, ſed mihi ſpecie tenus officit, is eſt Inſtit. lib. 10. in fin. cap. 3. *Illa quoque minora (ſed nihil in ſtudiis parvum eſt) non ſunt tranſeunda, ſcribi optime in ceris, in quibus facillima eſt ratio delendi, niſi forte viſus infirmior membranarum potius uſum exiget, quæ ut juvant aciem, ita crebra relatione, quoad intinguntur calami, morantur manum, & cogitationis impetum frangunt. Relinquendæ autem in utrolibet genere contra vacuæ tabellæ, in quibus libera adjicienti ſit excurſio. Nam interim pigritiam emendandi anguſtiæ faciunt, aut certe novorum interpoſitione priora confundunt. Ne latas quidem ultra modum eſſe ceras velim expertus juvenem ſtudioſum alioqui prælongos habuiſſe ſermones, quia illos numero verſuum metiebatur; idque vitium, quod frequenti admonitione corrigi non potuerat, mutatis codicibus, eſſe ſublatum*. Hæc, inquam, ſpecie tenus γραφικάς ceras tuentur, meamque ſententiam e contrario enixe firmant; nam Quintilianus adoleſcentulos inſtituendos ſibi proponit, qui, cum non eis ſit libera adhuc recte ſcribendi facilitas, turbata, vel luxuriantia omnia procudunt, quare eiſdem ceras offert, in quibus prona eſt ratio delendi ordinandique melius, quam in chartis & membranis, ut non nimium & papyri, & otii terant: & quiſque ab ſe ipſe dignoſcit de tironibus loqui Rhetorem, cum apponat *juvenem ſtudioſum*, & ubique hujus capitis adoleſcentum meminit. Ex hoc Quintiliani loco lucem mutuantur ambo Martialis diſticha de ceris lib. 14. ep. 4.

Eſſe

Eſſe putes ceras, licet hæc membrana vocetur,
Delebis, quoties ſcripta novare velis.

ideſt utere membranis inſtar puerilium cerarum: atque eodem lib. 14. epigr. 3.

Languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ,
Nigra tibi niveum littera pingat ebur.

De pueris ditioribus artem γραφικὴν edocendis videtur poeta loqui, quibus eboreas tabellas deletu faciles, & oculis laborantibus ceris clariores proponit.

Præterea eodem pacto intelligenda, quæ idem Quintil. ibid. lib. XI. cap. 2. n. 991. jubet: *Illud neminem non juvabit iiſdem, quibus ſcripſerit, ceris ediſcere: ſequitur enim veſtigiis quibuſdam memoriam, &c.* adoleſcentes ſiquidem docet Fabius, quo pacto colant juventque memoriam: quibus, ut jam ante dictum eſt, appoſuit, quo ſcriberent, ceras. Seneca etiam epiſtola 15. Lucilio ſuo adoleſcenti, quo recte ſcribendi ſtudio ſe exerceat, exhibet pugillares: *Neque ego te jubeo ſemper imminere libro, aut pugillaribus: dandum eſt aliquod intervallum animo, ita tamen ut non reſolvatur, ſed remittatur.* Cui Plinius in fine longiuſculæ epiſt. 9. lib. 7. συμφώνει, dum Fuſcum adoleſcentem monet, quibus ſtudiis det operam: *Tam immodice epiſtola me extendi, ut, dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim: quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum, quod cœperas, ſcribis.* Qui minores natu ſunt, ab ipſis facile peccatur in ſcribendo, quare cerati pugillares, i. e. ceratæ tabellæ eiſdem traduntur, quo facile, quod erratum eſt, reficiant.

Non ſine noxa præterirem Ambroſii locum mihi cariſſimum Hexaem. lib. 3. c. 13. qui luculentius præ omnibus definit buxum, ac proinde ſtilum, tabulas, ac ceram ἴδια puerorum inſtrumenta ſcribendi fuiſſe: *Buxus quoque elementorum apicibus utilis exprimendis levi materia uſum manus puerilis informat, unde ait ſcriptura, ſcribe in buxo.* Elegantius & concinnius Ambroſio idipſum inculcat Iſidorus orig. lib. 6. cap. 9. vocatque ceras, *puerorum nutrices*, & ſententiam firmat verſu neſcio cujus, quo nihil appoſitius: *Dant ceræ ingenium pueris, primordia ſenſus.*

VI. Diu mihi adlaboratum eſt, an monumentum vel marmorei anaglyphi, vel depictæ tabulæ ex antiquis ruderibus forte objiceretur: quare ſemel atque iterum Regis noſtri millenas picturas Herculanei repertas inviſi, ubi quæcumque ad antiquitatem illuſtrandam optes, reperire eſt; verum puelli, qui ſtilo ceratas tabulas arent, non dum e Veſuvii cineribus emerſerunt, ſed haud dubium, quin ad regii cimeliarchii decus eos proferat tandem ætas. Verum cum hanc nuperrimam ſententiam, ſcil. quod uni puelluli ſtilo pro ſcriptionis arte uterentur, marmoribus firmandam concuperem, ſortem mihi auſpicatiſſimam gratulor, cum Romæ paucis annis

Digitized by Google

nis ante prope S. Mariæ in Monte Cælio ſaxeum anaglyphum, cujus ſchema hic vides, erutum ſit: quod Boldettus primum, & nuper Mamachius pag.333. tom.3. Ant. Chr. protulerunt, ſed doctiſſimi hi duoviri præter ſtili figuram, nihil pro marmoris dignitate adnotarunt. Attamen mea magni intereſt, ut hic animi mentem advertas, quam apte hoc ſaxum mihi conjurat adſtruenti ſolummodo primæ ætatis filios adhibuiſſe ad conformanda στοιχεῖα ſtilos, & tabulas, uti tutemet cernis illum in ſiniſtro anaglyphi latere ſedentem: contra vero dextrorſum adoleſcentulum annis florentiorem verſari inter chartas, ſive membranas, quarum unam manibus evolvit; & atramenti phialam ad pedes erectam; ludique magiſtrum librum pro ſcabello premere; adeo verum eſt, cum ſemel recta progredi nobis cœptum ſit, omnia ad exitum probe conſpirare.

Hic autem mihi parum dolendum eſt, de levi Mamachii ἀβλεψία confundentis *album*, & *ceratas tabulas*; necnon *ſtilum*, & *pennarium cultrum*; quanquam ignoro, quid ſibi velit vox *pennarius* in re veteri ſcriptoria; notus erat dumtaxat tunc temporis *calamus*. Sed magis mihi viſum eſt durum atque incoctum virum longiſſimæ lectionis hunc ludi magiſtrum hirſutum, clamoſum, adoleſcentique ſtanti aſperrime minitantem appellaſſe *pædagogum*; quando munus, & vox pædagogi honeſtiſſima audiebat felici Romanorum ætate, juxta ac *comes*, qua de voce mox plura, notionemque veram aperiam: piget idipſum dixiſſe Facciolatum (de me miſſis doctis litteris benemerentiſſimum), qui in lexico adſtruit:

Digitized by Google

ſtruit : *pædagogus interdum eſt in contemptu, ut apud Italos pedante ;* verum exempla, queis utitur, huic notioni adverſantiſſima reperies, nam Pœtum Thraſeam, quem Nero necandum edixerat, ex ipſo Suet. & Tac. ſummis honoribus ac muneribus floruiſſe conſtat ; pædagogos autem atque comites fuiſſe adoleſcentium præſertim principum morum rectores ſolummodo ac duces me ubique reperiſſe fateor, nunquam autem magiſtrorum ludi nomine, vel officio infames. Interea ſatis ſit nunc unus Quintilianus, qui lib. 1. cap. 1. n. 14. luculentiſſime, ac longe diſtinguit pædagogos a ludimagiſtris, ſive præceptoribus, illos quidem præcipue moratos optat pueris, hos vero doctrina excultos : *De pædagogis hoc amplius, ut aut ſint eruditi plane, quam primam eſſe curam velim ; aut ſe non eſſe eruditos ſciant : nihil enim pejus eſt iis, qui paullum aliquid ultra primas litteras progreſſi falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induerunt : nam & cedere præcipiendi eruditis indignantur, & veluti jure quodam poteſtatis, quo fere hoc hominum genus intumeſcit, imperioſi, atque interim ſævientes ſtultitiam ſuam perdocent.* Sed ex orbita in viam : affert Mamachius ibid. in adnotat. ex Boldetto parvam inſcriptionem, MARTINVS IN PACE, quæ ſculptum exhibet ſtilum, ac tabellam ; hinc ego colligo Martinum fuiſſe puerum, eo quod appoſitum eſt ejus ætatis indicium, cum puelluli id inſtrumentum uſurparent, uti jam multis probatum eſt.

VII. Age parumper ſacra monumenta inviſamus, in quibus etiam a puellorum manibus ſtilos, ceraſque teri doceris, atque advertes, quam bene ſibi mutuam præſtent opem ſacri, profanique, quos vocant, Scriptores. Quo meam hanc ſententiam tuear, nihil ſolidius eſt Prudentii hymno 1. περὶ στεφάνων, quem cecinit, poſtquam S. Caſſiani Brixienſis martyrium in pictura vidiſſet, quod elegantioris ævi ſtilo deſcribit ; pauca ſeligam, quæ mea magis interſunt, & ornamento ſunt :

Innumeri circum pueri, miſerabile viſu,
Confoſſa parvis membra figebant ſtilis.
v. 12. *Unde pugillares ſoliti percurrere ceras*
Scholare murmur adnotantes ſcripſerant.
v. 43. *Vincitur poſt terga manus, ſpoliatus amictu,*
Adeſt acutis agmen armatum ſtilis.
v. 47. *Conjiciunt alii fragiles inque ora tabellas*
Frangunt, reliſa fronte lignum diſſilit ;
Buxa crepant cerata genis impacta cruentis,
Rubetque ab ictu curta, & humens pagina.
Unde alii ſtimulos, & acumina ferrea vibrant ;
Qua parte aratis cera ſulcis ſcribitur, &c.

Ex quibus nitidiſſimis verſibus clare noſcitas ſtilos, ceraſque ſolummodo puerilia in ſcholis inſtrumenta fuiſſe, neque ex hoc Prudentii hymno abſolute edicas, ut ceteri interpretes, olim homines in ceris ſcripſiſſe, verum

rum

rum conſiderantius, & reſtrictius loquendum iiſdem unos puellos uſos, quo ſcribendi artem addiſcerent.

Ejus generis martyrium feciſſe Marcum Arethuſiorum in Syria Epiſcopum apparatiſſimis verbis narrat Theodoret. hiſt. lib. 3. cap. 3. circ. fin. Εἶτα εἰς ὑπονόμους δυσώδεις (Μάρκον) ἐμβαλόντες, κἀκεῖθεν ἀναγαγόντες τῷ πλήθει τῶν μειρακίων παρέδοσαν, ἀφειδῶς αὐτὸν κατακεντεῖν ταῖς γραφίσι κελεύσαντες, *deinde in fœtidas cloacas conjectum* (Marcum,) *atque inde poſtea eductum adoleſcentulorum gregi tradunt, jubentque, ut eum ſtilis confodiant*. Vides iterum puellos uti ſtilis ſcriptoriis pro armis adverſus martyrem, eamque conſuetudinem ſæculo quarto ad finem vergente adhuc perdurantem an. nempe 362. quo Marcum martyrii palma donatum legimus. Hic autem brevis mihi venia ſit, ut quæ de eodem Marco aſſerit Sozomenus hiſt. Eccl. lib. 5. cap. 10. pag. 179. edit. Aug. Taurin. recitem, & pauca adnotem: Παῖδες δὲ εἰς διδασκάλους φοιτῶντες παίγνιον ἐποιοῦντο τὸ πρᾶγμα· καὶ μετεωρίζοντες αὐτὸν, καὶ πρὸς ἑαυτὸν κυλίοντες ἀντεπέμπόν τε, καὶ ἀνεδέχοντο ταῖς γραφίσι, καὶ ἀφειδῶς κατεκέντουν, quæ ita converſa legas parum ſatis ſecundum Græcam fidem, & miror a magnis viris, qui Sozomenum illuſtrarunt, probari: *Sed pueri, qui ſcholas frequentabant, ludicrum ex eo fecerunt, eumque in ſublime tollentes, & in ſeipſum volventes jactabant ad ſe invicem, atque excipiebant ſtilis eum atrociter configentes:* vides verba, *in ſublime tollentes, & in ſeipſum volventes jactabant ad ſe invicem, atque excipiebant*, nihil intellectu facilia, neque puellorum vires ea aggredi potuiſſe; dicunt enim Marci corpus ab iiſdem puellis jactari, atque excipi tanquam pilam, vel follem: ut brevis ſim, potius convertenda reor: *Pueri, qui ſcholas celebrare ſolebant ludicrum quid patrantes Marcum in humeris impoſitum, atque in gyrum actum ad ſingulos remittebant, atque ſtilorum ictibus excipiebant*. Igitur pueri, ut martyrem irriſionibus exponerent, παιδαριώδει more *catomo* cædendum cujuſdam humeris imponunt, verum non flagellis, ſed ἀφειδῶς ſtilis confodiunt, & ut ordine πρᾶγμα παίδιον, *ludicrum negotium*, procederet per ſcholam circumducitur, quo ab omnibus puellis perfodiatur. Neque dubites, quin μετεωρίζοντες αὐτὸν adnotet, *ſublimem ferentes*, ideſt *ſupra humeros imponentes*, hoc enim habeo ab Prudentio, qui puellum eo martyrio affectum deſcribit, utiturque iiſdem verbis, *ſublime tollant*, περὶ στεφ. hymn. 10. i. e. μετεωρίζωσι.

....Puſionem præcipit,
Sublime tollant, & manu pulſent nates,
Mox & remota veſte virgis verberent,
Plus unde lactis, quam cruoris defluat.

Tandem vocem μετέωρος reperi in S. Gregorii Naz. orat. 3. pag. 89. edit. Pariſ. item de S. Marci cruciatibus loquentis: Παισὶν ἐκ παιδῶν μετέωρος ἀντεπέμπετο, γραφίσι ὑποδεχομένων τὸ γενναῖον σῶμα, καὶ παίγνιον ποιουμένων τὴν τραγῳδίαν, piget elegantiæ plena verba ita Latine me legere: *A pue-*

pueris ad pueros pendulus remittebatur, *cultris pennariis generoſum illud corpus excipientes*, *atque hanc tragœdiam inſtar ludi habentes*; quis ferat μετέωρος transfundi *pendulus*, & γραφίσι *cultris pennariis*, tanquam ſi Gregorii ævo *pennis* uterentur ſcribæ? Et miror Bollandum ipſum die 29. Mart. edicere hunc Marcum etiam *pendulum cultris pennariis* confoſſum: cui addas clariſs. Mamachium antiq. Chriſt. tom. 3. pag. 225. cujus antiquos mores, & doctrinam coram miratus ſum, atque ab aliis quoque concelebrari lubens audio. Si cupias quæſitiſſima & uberrima de voce *catomus*, & *catomidiare* nimium patienter conſulas Caſaubonum, & Salmaſium in Spartianum cap. 18. Voſſium in etymolog. & adnotat. in Petronium edit. Burmanni cap. 132. Tillemontius in hujus Marci vita, quanquam omnium diligentiſſimum expertus ſim, hic citiſſime ſe expedit, neque quid de τῷ μετεωρίζειν advertit. Quo autem firmem penitus vocem *ſublimis*, & Græce μετέωρος in ea notione certo eſſe, quam nunc præſtiti, gratulor me non ſemel eam deprehendiſſe in Plauto, licet omnes interpretes cæcutiſſe indoleam, & longe a Comici mente aberraſſe: in Milit. act. 5. ſc. 1. v. 1. *Ducite iſtum*, *ſi non ſequitur*, *rapite ſublimem foras* ... *Facite inter terram*, *atque cælum*, *ut medius ſit*, *diſcindite*: interpretes oſcitanter illud *rapite ſublimem* explicant *ſuſpendite*, quod in ſequentibus verbis dicit Plautus, i. e. *ſit medius inter cælum*, *& terram*. Eandem elegantem Latinitatis formulam legas in Menæchm. act. 5. ſc. 7. v. 3. *Facite ille homo jam in medicinam ablatus ſublimis ſiet*. Et v. 6. *Quid ſtatis? quid dubitatis? jam in ſublimem raptum oportuit*. Adde v. 13. *Herum meum indigniſſume neſcio*, *qui ſublimem ferunt*. Et ibid. act. 5. ſc. 8. v. 2. *Quin modo eripui*, *homines*, *qui te ferebant ſublimem quatuor*, alios Plauti locos, ſi qui ſunt, tutemet inviſas. Hinc noſcis, unde Prudentius verba illa *ſublime tollant* ſurripuerit. Non curamus, quod a Scriptoribus inſipientis ætatis traditum eſt etiam S. Felicem Nolanum ſtilis, ſeu ſubulis a pueris impetitum, ita interpretantes *in pincis*, eo quod *pincæ* ſæculis rudioribus erant *ſubulæ*: hic cum Mazochio conjuro ajente in Kal. Neap. pag. 13. tom. 1. in adnot. *Eoque demum deventum fuit*, *ut non erubuerit Jac. de Voragine illud in pincis interpretari in ſubulis*, *quaſi hoc is martyr inſtrumento confixus occubuerit*: apponam verba Jacobi de Vorag. a Bollando to. 1. p. 940. exſcripta, queis fidem ne præſtes: *Ajunt enim*, *quod cum puerorum magiſter exſtiterit*, *& eis nimium rigidus fuerit*, *tentus a paganis*, *cum Chriſtum libere confiteretur*, *traditus fuit in manibus puerorum*, *quos ipſe docuerat*, *qui cum ſtilis & ſubulis occiderunt*. Vide etiam Petrum de Natalibus lib. 2. c. 73. Quid revera valeat τὸ *in pincis*, adiſis ibid. ſummum virum Mazochium, & quæ poſt ipſum illevere Nolani Scriptores, a cujus ſententia diſcedunt, licet non inviſerint ejus Kalendarium.

VIII. Latini igitur puelli in ceratis tabellis ſcribillare docebantur: contra vero ſi cupias, quo pacto Græcorum filii ad ſcribendum inſtituerentur, non

non iratis muſis ſatis fui ex Platone expromere, qui cum a ceris omnino abhorrerent, eadem ratione, qua noſtrates pueri characteres efformare incipiebant: Plat. in Protag. pag. 392. edit. Aldi: Ὥσπερ οἱ γραμματισταὶ τοῖς μή πω δεινοῖς γράφειν τῶν παιδῶν ὑπογράψαντες γραμμὰς τῇ γραφίδι, οὕτω τὸ γραμμάτιον διδόασι, καὶ ἀναγκάζουσι γράφειν κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν γραμμῶν, quæ ita verſa a Ficino, & ceteris vides ſatis inficete: *Sed quemadmodum litterarum magiſtri pueris adhuc ſcribendi ignaris, calamo exemplar quoddam præſcribunt, & libellum tradunt, jubentque litterarum ductum ſcribendo imitari:* verum quæ non dixit Plato appoſuit Latialiter Ficinus, non enim exemplar antea præſcriptum, quod imitarentur, pueris concredebatur, ſed ſolummodo characteres vel leviter, vel per puncta conſormatos eiſdem apponendi in more fuiſſe ait; quare opportune utitur vocibus ὑπογράψαντες, & ὑφήγησιν, vim autem præpoſitionis ὑπό in compoſitis vel tirones norunt, ſicuti inter Latinos *ſub*, hinc *ſubrideo*, parum rideo, & *ſuboſcurus*; quare ὑπογράψαντες γραμμὰς eſt, *quoad puncta* & *partes elementa delineantes*; & ὑφήγησιν valet eorundem *non perfectam delineationem ac ductum*, quem deinde puelli calamo complebant, quod etiam noſtris magiſtris characterum ſollemne eſt. Neque credas H. Stephano hunc Platonis locum laudanti, & importune ajenti ὑπογράψαντες valere hic προγράψαντες. Ut autem nihil dubites de hac τοῦ ὑπογράφειν notione, teſtem divitem do Ariſtotelem, qui eodem ῥήματι utitur de pictoribus εἰκόνας ſolummodo delineantes, quo exinde perfecte compleant: Καὶ γὰρ οἱ γραφεῖς ὑπογράψαντες ταῖς γραμμαῖς οὕτως ἀναλείφουσι τὸ ζῶον, de Gen. 2.

Idipſum clarius ſcrutatus ſum ex Maximo Tyrio Platonis ſtudioſiſſimo diſſert. 8. ſecundum Marklandi edit. Londini 1740. pag. 81. in aliis edit. diſſert. 38. circa init. Οἷον καὶ τοῖς παισὶν οἱ γραμματισταὶ μηχανῶνται, ὑποχαράττοντες αὐτοῖς σημεῖα ἀμυδρά, οἷς ἐπάγοντες τὴν χειρουργίαν ἐθίζονται τῇ μνήμῃ πρὸς τὴν τέχνην· piget Latina verba adjicere, quæ Maximi ſententiæ omnino adverſantur: *Ita pueris, qui elementa addiſcunt prima, tenues quaſdam magiſtelli notas ſolent præſcribere, ad quas manu deducant eos, donec paullatim memoriæ beneficio arti inſueſcant.* Vides jam ὑποχαράττοντες male verſum, *ſolent præſcribere*, cum peræque ſit, ac illud Platonis ὑπογράψαντες, i.e. *characteres leviter*, ſeu *punctis ſignantes*. Præterea voces οἷς ἐπάγοντες χειρουργίαν minime referuntur ad magiſtros, ſed ad puellos, quare verba *manu deducant eos* contra fidem Græcam appoſita ſunt, repone igitur, *in quibus* (imperfectis elementis) *manu ſe exercentes*; & ſane tirones exerceri oportet, non præceptores, præſertim cum ἀμέσως ſequatur ἐθίζονται, *aſſueſcunt*, uſus autem, & exercitatio propria eſt diſcipulorum. Verum nodus eſt in voce τῇ μνήμῃ, quam reddidere, *memoriæ beneficio*; quam importuna hic ſit vox μνήμῃ, vel luſcinioſi vident, cum pueri non quidem *memoria*, ſed *exercitatione*, & *imitatione* formam elegantium characterum addiſcunt, quare ſine peri-

culo, imo quovis pignore repone μιμήσει ἐθίζονται, *imitatione aſſueſcunt*, quo recta ſit Tyrii ſententia; quis enim dixerit memoriam requirendam in puellis pro bona characterum conformatione, imitationem autem (μίμησιν) optandam nemo negaverit. Porro novi, quare librarii eam vocem immutarint, viderant enim Maximum in longiore hac περιόδῳ bis uſum opportune vocabulis μνήμη, & ἀνάμνησις, de ſuo ῥῆσιν veram μιμήσει inverterunt in μνήμῃ, quam iterato legebant, ſed hic futilem, atque ab ſententia ſatis alienam; rogaris, ut longiorem Tyrii locum relegas, nam infrunitam amanuenſium licentiam ſtatim advertes. Miror doctiſſimum Marklandum in eleganti, & nupera hujus philoſophi edit. Londini 1740. in his verbis tum Græce, tum Latine nihil animadvertiſſe. Habes igitur ex Platone, & Maximo rationem, qua ſcriptionem addiſcebant Græci pueri; illam Ægyptiorum, atque Hebræorum filiorum invenire deſperandum eſt, cum monumentis earum gentium nos deſertiſſimos eſſe indoleamus.

IX. Scio præterea nullius ſatietatis fore addere documenta adoleſcentularum Latinarum, quæ etiam ad ſcribendum inſtituebantur ſtilo, & tabellis, teſtem advoco Juvenal. ſat. 14. v. 29. qui matresfamilias inſectatur acriter, quæ domeſticis exemplis mœchas reddunt filiolas:

. . . . . Conſcia matri
Virgo fuit, ceras nunc, hac dictante, puſilla
Implet, & ad mœchum dat eiſdem ferre cinœdis.

Igitur Satyricus virgunculæ adeo puſillæ ceras tradit, quæ amatorias breves epiſtolas non adhuc exarare didicerat, & alpha vix, & beta conformare noverat, eas ſceleſta mater dictabat. Juvenali addas Hieron. epiſt. 8. ad Lætam de inſtitutione filiæ, qui uſum manuducendi ad ſcriptionem hujus ætatis puellas κομψοτάτως expreſſit ex Quintiliano fortaſſe verba mutuatus, quem Rhetorem ſtudioſe cultum ab Hieronymo norunt omnes, vide ea de re Hieronymi bene multa teſtimonia in Burmanniana edit. *Cum cœperit trementi manu ſtilum in cera ducere, vel alterius ſuperpoſita manu teneri regantur articuli, vel in tabula ſculpantur elementa, ut per eoſdem ſulcos incluſa marginibus trahantur veſtigia, ut foras non queant evagari.* Duo mihi conſideranda ſuppetunt ex appoſitiſſimis Hieronymi verbis, unum, quod ſua adhuc ætate cera, & ſtilus perduraverit, quando atramentum perquam vulgare erat; alterum, quod eadem ſedulitate & magiſterio, quo hodiedum, dextera puerorum ſcriptitare occipientium regeretur. Præterea pueris membranæ librorum ob canitiem ſatiſcentium jam legendo non aptæ dabantur, ſcil. ſiqua a poſtica parte ſcriptionis patiens ſupereſſet; quod e Martialis lib. 4. epigr. 87. eruo: *Inverſa pueris aranda charta;* quæ cum nullo uſui eſſet, parvi referebat, ſi puerilis ἀκράτεια eam deturparet, vel comminueret; quam quidem atramento tingere oportuit, cum nullibi Scriptorum reperies *cerata membrana:* igitur ne huic ætatulæ quidem τῦ μέλανος tractatio prohibebatur.

Profecto ſi pueros puellaſque excipias, reliqui omnes papyros, vel mem-

membranas atro colore inficiebant, aliquando etiam juvenes, quos nigro liquore uſos eſſe teſtatiſſimum tenes ab Perſeo initio ſatyræ 3. ubi juvenis ſcribendi faſtidioſiſſimus nunc nodoſos calamos, & ſepiam nunc craſſam, nunc evaneſcentem incuſans inducitur. Scias autem in eruditionis plena diſſert. de Dipt. Quirin. pag. 9. Mazochium latiſſime intendere uſum ceratæ ſcriptionis, ajentem Romanos orationes, poemata, & epiſtolas prius in ceris exaraſſe, quos inter Ciceronem ipſum enumerat, inde in mundum exſcripſiſſe; cum id moris ab adoleſcentulis dumtaxat ſervatum pluribus præſtitum ſit: *Prior modus* (tabellarum ceratarum) *ferme in αὐτοσχεδίοις locum habebat; veluti in poematibus, aut orationibus meditandis, quæ poſtea in mundum recipiebantur .... Quid quod etiam epiſtolas conſueverat Cicero (quod & aliorum Cicerone minus felicia ingenia factitaſſe credendum eſt) in codicillis ipſe σχεδιάζειν, quæ poſtea ab amanuenſi in mundum receptæ, ſic demum perſerebantur*. Animadvertendum hic eſt me in Græcis ne umbratile quidem de ſuorum puerorum, vel puellularum ſcribendi diſciplina per ſtilum, & ceram reperire ſatis fuiſſe, quanquam perquiſitor catus exſtiterim; contra vero ſuperne pag. 32. adnotatum eſt Æſchinem puerum τὸ μέλαν τρίψαι, ita ut, quacumque ætate eſſent, liquore atro chartas infecerint, tum quia magis cultior eſt, & diuturnior ita conſcriptus liber, tum quia Ægypto utpote Græcia vicinior, non tanti, quanti apud Latinos, charta proſtabat. Igitur poſt tantam exemplorum molem ſe odioſe gereret poſthac, ſi quis ab Latinorum puerorum manu ſtilum, & ceram amoverit.

x. Penſi mei nunc temporis eſt, ut inquiram, an viri aliquoties iiſdem inſtrumentis ſcriptorias tabellas inciderint, ut veterem ſcriptitandi morem cancellis ſuis concludam, & quod confuſum antehac ea in re, perturbatumque eſt, quo concinnius fieri poſſit, componam; quare paucis oſtendam grandioris ætatis homines ceram, & ferrum uſurpaſſe vel in quibuſdam brevibus epiſtolis per non diſtans loci ſpatium miſſitandis, vel in rebus ſubitis, & minoris momenti memoriæ ergo exarandis: vel in judicialibus, & comitialibus ſuffragiis id genus tabellis ceratis uſos: ceterum in voluminibus compingendis, dandiſque ad abſentes amicos, aut gentiles epiſtolis chartam illeviſſe. Id etiam ratione niti nemo neget, alias in immanem molem liber increviſſet cera, & lignis compactus, & tabellarii, quibus plurimæ ferendæ committebantur epiſtolæ, nimio faſce multa via futuri ut fatiſcerent. Sed res agenda eſt exemplis.

Antiquius documentum epiſtolii cerati mihi ſufficit Plautus Bacchid. ſc. 4. act. 4. v. 63. ubi Mneſilochus dictante ſervo, cum jam Epheſo domum rediiſſet, tabellam cera, & ſtilo aſtu lepidiſſimo confictam patri mittit, ut ducentis nummis eum probe emungeret: *Effer cito* P. *quid?* C. *ſtilum ceram, tabellas, & linum*. . . . . v. 77. *Quod jubebo ſcribito hic, nam propterea te volo ſcribere, ut pater cognoſcat litteras, quando legat; ſcribe*. Si igitur Comicus ceras meminit, patet eas adhibuiſſe epiſtolæ

ſtolæ cauſa, quam filius ad patrem mittit in eadem urbe, non longe gentium degentem. Verum nihil ridiculoſius, & facetiarum magis plenum, quam epiſtolium, quod finxit Plautus in Pſeud. act. 1. ſc. 1. & meretrix Phœnicium miſit ad adoleſcentem Calidorum, hic legendum tradidit Pſeudulo ſervo; quod epiſtolium ceratum, utpote omnem hanc fere ſcenam occupat, tumetipſe legas: paucos ſolummodo verſus adſcribam v. 38. Pſ. *Tace, dum tabellas pellego. Ca. ergo quin legis? Pſ. Phœnicium Calidoro amatori ſuo -- Per ceram, & linum, litteraſque interpretes -- Salutem mittit, & ſalutem a ſe expetit -- Lacrumans titubanti animo, corde, & pectore -- Ca. Perii! ſalutem nuſquam invenio, Pſeudole, -- Quam illi remittam. Pſ. quam ſalutem? Ca. argenteam -- Pſ. Pro lignean' ſalute vis argenteam -- Remittere illi? vide ſis, quam tu rem geris, &c.* Scias autem & Calidorum, & mulierculam Phœnicium in eadem urbe commorantes inducere Plautum, non vero longe gentium; quare non mirum, ſi negotium litterarium videas per tabellas, & ceras, non vero per chartas.

Præterea nihil mihi, aliiſque lectu jucundius eſt, quam Propertii eleg. 22. lib. 3. de tabellis buxeis deperditis ad ἐραστείαν a ſe miſſis, nihilque eſt inter Latinos, quod melius Græcam ſapiat venuſtatem: *Ergo etiam doctæ nobis periere tabellæ, Scripta quibus pariter tot periere bona .... Non illas fixum chartas effecerat aurum, Vulgari buxo ſordida cera fuit. ..... Me miſerum! his aliquis rationem ſcribit avari, Et ponit duras inter ephemeridas. Quas ſi quis mihi rettulerit, donabitur auro: Quis pro divitiis ligna retenta velit?* ϗ τὰ λοιπά. Sane Propertius quanquam diſerte buxi, ligni, ceræque meminerit, non illa ad communem ſcribendi rationem extendit, ſed ad peculiares codicillos, quos amatorculi, amatriceſque ultro citroque miſſitabant, quo fides eſſet certior; nam facilius, quam charta dignoſcebantur, quare ne obſignari quidem neceſſum erat; hinc ipſe Propertius adſtruit: *Has quondam noſtris manibus detriverat uſus, Qui non ſignatas juſſit habere fidem:* & Cynthia ſua Romæ etiam commorabatur. Cum autem ad Mecænatem ſcribendum ſit vaſtum æquor navigantem, non cera, ſed calamis, ergo etiam atramento utitur, aſſeritque propalam, *Exactis calamis ſe mihi jactet equus* lib. 3. eleg. 8. ver. 20.

Addendus jure Propertio Catullus, qui tot turbas ciet in epigr. 43. (quo nihil lepidius concinniuſque inter Latinos leges,) eo quod mœcha quoſdam ejus pugillares, ſive codicillos ſuffurata eſt; exputandum eſt Catullum tabellam huic mœchæ miſiſſe, quam reddere vel ob contemptum, vel ob muliebrem avaritiam inficiata eſt, quare illam poeta amariſſimis hendecaſyllabis inſectatur v. 11.

Mœcha putida redde codicillos,
Redde putida mœcha codicillos.

& v. 21. *Sed nil proficimus, nihil movetur:*

Mu-

Digitized by Google

Mutanda eſt ratio, moduſque vobis,
Si quid proficere amplius poteſtis:
Pudica & proba redde codicillos.

Et ſane Romæ id ſcortum degiſſe certum dicas, quod alloqui per ceras ſtuduit Catullus.

Nemo elegantius & clarius præ Ovidio metam. IX. fab. XI. Biblidem puellam fratri ſuo Cauno ſcribentem repræſentare ſatis eſſet, cujus *Dextra tenet ferrum, vacuam tenet altera ceram: Incipit, & dubitat: ſcribit, damnatque tabellas:* mox: *Scripta ſoror fuerat, viſum eſt delere ſororem, Verbaque correptis incidere talia ceris:* demum in ima cera epiſtolæ: *Talia nequicquam perorantem plena reliquit Cera manum, ſummoque in margine verſus adhæſit;* (hanc Biblidis fabellam in fontem mutatæ legat rogo, cui mens non læva ſit, ſed ἔμπεδοι φρένες, Hom.) Jam quiſque in ea noſcit ſororem ceratum pugillarem fratri miſiſſe in vicinia commoranti; alloqui vero rubebat, etenim *Non ſoror ut fratrem, nec, qua debebat, amavit;* & per litteras audaciores ſane ſumus.

Quod autem ceratæ tabellæ ad amicos in eadem urbe non in longe diſſitis locis, vel regionibus degentes, (hos enim chartis, ut mox oſtendam, alloqui ſollemne erat,) miſſitabantur, præter alios Latiares Scriptores, Ovidius me docuit, qui fere mille epiſtolarum ſcripſit, cujus carmina nimium patienter percurri, atque id moris adeo conſtans ratumque reperi, ut ſi quis poſthac ea de re ambigat, omnium pertinaciſſimus traducendus: & ne utramque ceram impleam, pauca ex eodem exempla exſcribam. De art. lib. I. v. 437. præcipit per ceratas litteras amicæ indolem tentandam eſſe: quæ in eadem urbe, ubi procus eſt, commoratur:

Cera vadum tentet raſis infuſa tabellis,
Cera tuæ primum nuncia mentis eat.

Et ibid. v. 464. hortatur, ne in his pugillaribus moleſta verba incidantur:

Sed lateant vires, nec ſis in fronte diſertus;
Effugiant ceræ verba moleſta tuæ.

Optat præterea ibid. lib. 2. ver. 395. ut tabellæ, quæ ad præſentes ἐρασ-ἐίας mittuntur, iterum legantur, nam plura interpretantur in litteris, quam ſcribuntur:

Et quoties ſcribes, totas prius ipſe tabellas
Inſpice, plus multæ, quam ſibi miſſa, legunt.

Et ibid. v. 543. oſtendit ἐρασ-ἐίας amatoribus etiam in lignis ſcripſiſſe:

Innuet illa, feras: ſcribet, ne tange tabellas;
Unde volet, veniat; quoque libebit, eat.

Sed nihil validius ſententiam firmat, quam quæ hic vates canit ibid. lib. 3. v. 469. & ſeqq. ubi præter cetera rationem adſcribit, cur in ceris puella ἐρωτικὰ epiſtolia exaret, ſcilicet quod ſit tutum negotium, & deletu facile: præterea, cum eadem ſit tabella, quæ ultro citroque it reditque, nunquam occupatura ſit geminas manus. Neque dubites, quin de ama-

amatorculis in eadem urbe commorantibus poeta loquatur, cum vel ab ancilla, vel ab puero ceras ferendas edicat, ſtabiliatque etiam ligni ſpeciem, nempe abiegnam: licet in lib. 1. eleg. XI. v. ult. dicat fuiſſe etiam ex acere.

Verba vadum tentent abiegnis ſcripta tabellis,
Accipiat miſſas apta miniſtra notas....
Ancillæ puerique manus ferat apta tabellas,
Pignora nec juveni credite veſtra novo....
Nec niſi deletis tutum reſcribere ceris,
Ne teneat geminas una tabella manus.

Nunc ſane advertimus, quare Catullus mœcham hendecaſyllabis, ut paullo ante dictum eſt, proſcindit, quod ſuos pugillares ſuffurata eſt; verebatur merito, ne, quæ ipſe inciderat, aliis mœcha patefaceret.

Non obliviſcendum eſt mihi Ovidium de art. lib. 3. v. 621. adnotare etiam modum, quo furtim ancillæ meretriciæ artis conſciæ, & adminiſtræ codicillos ceratos tulerint, ſcilicet ſub faſcia; quos & in ſinu abdebant.

Conſcia cum poſſit ſcriptas portare tabellas,
Quas tegat in tepido faſcia lata ſinu.

Idipſum, & cultius jam ante Ovidium cecinerat Tibullus lib. 2. el. ult. ver. 45.

Lena vetat miſerum! Phryne, furtimque tabellas
Occulto portans itque, reditque ſinu.

Vides ex te ipſe, ſi lenæ tabellas ferant ad procos, certe non multum itineris conficere. Ceterum miror tot viros doctiſſimos, qui Tibullum, atque Ovidium illuſtrarunt pro utriuſque vatis mutua luce bina hæc diſticha non vidiſſe, quo ſimul conferrent. Demum ſatis diu hæſeram, an binas Ovidii elegias hic illinerem XI. ſcil. & XII. lib. 1. Amor. verum, cum ſcribam ſapientioribus & cordatioribus, illas apponam, ubi graphice ἐρωτικῶς haſce ceratas tabellas, earumque uſum ad vicinas mœchas adportandas definit:

Ad Napem, ut paratas tabellas ad Corinnam perferat.

Colligere incertos, & in ordine ponere, crines
Docta, neque ancillas inter habenda, Nape;
Inque miniſteriis furtivæ cognita noctis,
Utilis & dandis ingenioſa notis;
Sæpe venire ad me dubitantem hortata Corinnam;
Sæpe laboranti fida reperta mihi;
Accipe, & ad dominam peraratas mane tabellas
Perfer; & obſtantes ſedula pelle moras.
Nec ſilicum venæ, nec durum in pectore ferrum,
Nec tibi ſimplicitas ordine major ineſt.

Cre-

Digitized by Google

Credibile eſt, & te ſenſiſſe Cupidinis arcus.
In me militiæ ſigna tuere tuæ.
Si quæret, quid agam; magna ſpe vivere, dices.
Cætera fert blande cera notata manu.
Dum loquor, hora fugit: vacuæ bene redde tabellas:
Verum continuo fac tamen illa legat.
Aſpicias oculos mando, frontemque legentis:
E tacito vultu ſcire futura licet.
Nec mora: perlectis reſcribat multa jubeto,
Odi cum late ſplendida cera vacat.
Comprimat ordinibus verſus, oculoſque moretur
Margine in extremo littera raſa meos.
Quid digitos opus eſt graphio laſſare tenendo?
Hoc habeat ſcriptum tota tabella, Veni.
Non ego victrices lauro redimire tabellas,
Nec Veneris media ponere in æde morer.
Subſcribam, Veneris fidas ſibi Naſo miniſtras
Dedicat: at nuper vile fuiſtis acer.

Tabellas exſecratur, eo quod amica, quæ ipſe petierat, negarat.

Flete meos caſus: triſtes rediere tabellæ.
Infelix hodie littera poſſe negat.
Omnia ſunt aliquid: modo cum diſcedere vellet,
Ad limen digitos reſtitit icta Nape.
Miſſa foras iterum limen tranſire memento
Cautius; atque alte ſobria ferre pedem.
Ite hinc difficiles funebria ligna tabellæ,
Tuque negaturis cera referta notis.
Quam puto de longæ collectam flore cicutæ
Melle ſub infami Corſica miſit apis.
At, tanquam minio, penitus medicata rubebas:
Ille color vere ſanguinolentus erat.
Projectæ triviis jaceatis inutile lignum:
Voſque rotæ frangat prætereuntis onus.
Illum etiam, qui vos ex arbore vertit in uſum,
Convincam puras non habuiſſe manus.
Præbuit illa arbor miſero ſuſpendia collo,
Carnifici duras præbuit illa cruces:
Illa dedit turpes raucis bubonibus umbras,
Vulturis in ramis, & ſtrigis ova tulit.
His ego commiſi noſtros inſanus amores,
Molliaque ad dominam verba ferenda dedi?

Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ,
Quas aliquis duro cognitor ore legat.
Inter ephemeridas melius, tabulaſque jacerent,
In quibus abſumptas fleret avarus opes.
Ergo ego vos rebus duplices pro nomine ſenſi?
Auſpicii numerus non erat ipſe boni.
Quid precer iratus? niſi vos carioſa ſenectus
Rodat, & immundo cera ſit alba ſitu.

Ne me moreris rogo, ut multa, quæ ad ligneam hanc ſcripturam ſpectant, ipſe adnotem, firmemque etiam atque etiam ſententiam, quam tueor, cum plana omnia videas, & quæ multis exemplis undique corraſis oſtendi, in binis his carminibus collecta habeas.

Neque mihi poſthabenda Auſonii auctoritas, qui in extremo epigrammate ad notarium velociſſime excipientem verba canit: *Puer notarum præpetum -- Sollers miniſter advola, -- Bipatens pugillar expedi..... Inſtarque denſæ grandinis -- Torrente lingua perſtrepo, -- Tibi nec aures ambigunt, -- Nec aucupatur pagina, -- Et mota parce dextera -- Volat per æquor cereum..... Tu ſenſa noſtri pectoris -- Vix dicta jam ceris tenes, &c.* Nam eo quod puero notario bipatens pugillar ceratum, non membranas apponit, parum dubii eſt, quin ἐρωτικά quædam brevemque epiſtolam exarandam dictaverit, præſertim cum me non fugiat Auſonium, quanquam Chriſti partes ſecutum, quæ potior ſententia eſt, ethnicis propiora & liberiora ſcripſiſſe. Contra vero, quando Auſonius de ſueta libros & membranas ratione ſcribendi loquitur, poeticis luminibus celebrat atramentum epiſt. 4. indeque litteras vocat *Cadmi nigellas filias*, *notaſque furvæ ſepiæ*.

Ægerrime profecto pertuli recenſere haſce vatum meras inſanias, quare rogo, nequis plura harum tabellarum exempla veſtiget. Porro ad quid decentius accedam. Reperi autem in Catullo epigr. 51. in more etiam fuiſſe id genus ceratas tabellas miſſitandi ad amicos prope degentes, in quibus ſcriptis varii numeri carminibus, aut hendecaſyllabis ſe ultro citroque laceſſebant, lepideque horas ac docte terebant, ita ut una eademque tabella circumferretur, deletis facile amici carminibus, utpote in cera ſcalptis, & pro reſponſo novis ab altero ſodali in eadem appoſitis; ita ſane interpretor verſus hoſce Catullianos ad Licinium: *Heſterno, Licini, die otioſi -- Multum luſimus in meis tabellis, -- Ut convenerat eſſe delicatos: -- Scribens verſiculos uterque noſtrum, -- Ludebat numero modo hoc, modo illoc, -- Reddens mutua per jocum atque vinum. -- Atque illinc abii tuo lepore -- Incenſus, Licini, facetiiſque, &c.*

XI. Pauca addenda reor de *laureatis tabellis*, de quibus nemo, quod ſciam, qui de ſcribendi ratione verba inſtituit, aliquid delibavit: non me fugit Lampridium id genus tabellarum in Severo pag. 1023. meminiſſe, quibuſcum ab imperatoribus de victoriis certior ordo, & populus Rom. fie-

fiebat; quas licet longe gentium miſſas quis mihi objicere poſſet fuiſſe ligneas, quod lubens do; etenim hæ erant ejus generis tabellæ, quæ raro admodum in urbem, & ritu ſollemni inſerebantur, atque fortaſſe longe grandiores præ ceteris, quippe lauro undique ornatæ, quas nullusdum inter epiſtolas ſuetas, de quibus mihi ſermo eſt, adnumeret. Vide magnum Salmaſium plurima inibi adnotantem, licet oblitus ſit Ovidii verſus, qui Corinnæ ſuæ pugillarem inſtar harum militarium tabellarum lauro ſe exornaturum ſpondet Amor. lib. I. el. XI. v. 25. *Non ego victrices lauro redimire tabellas, Nec Veneris media ponere in æde moror.* Sæpe viros ſummos, quæ opportuniora ſunt, latent.

XII. Quoniam autem argumenta, quæ a contrariis petuntur, non minus ponderoſiora ſunt, quot haud deſide otio collegi exempla proferam, atque oſtendam epiſtolas licet breviores ad amicos vel ab urbe, vel longe gentium abſentes, in chartis ſolummodo conſcriptas. Sane ſi omnem Ovidii librum epiſt. heroidum perlegas, quæ ad exteros univerſæ datæ ſunt, nunquam in eiſdem vel *cera*, vel *tabella* reperies; idipſum dicendum de epiſtolis librorum quatuor ex Ponto, queis addere poſſem quinque libros Triſtes, quorum elegias meras epiſtolas dicas, in iiſque chartarum, & calamorum mentio, ceræ nunquam, vel ligni. Ep. XI. Heroid. ver. I.

Si qua tamen cæcis errabunt ſcripta lituris,
Oblitus a dominæ cæde libellus erit.
Dextra tenet calamum, ſtrictum tenet altera ferrum,
Et jacet in gremio charta ſoluta meo.

Et ibid. eleg. 18. v. 19. *Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis, Cetera cum charta dextra locuta mea eſt.* Atque epiſt. 21. v. 244. *Non timuit tecum, quod mea charta loqui. Tam ſatis invalidos calamo laſſavimus artus, &c.* Ut taceam verſus, ubi ſæpe vides ῥητῶν *litura*, quæ chartarum propria eſt, hinc tritum illud *illinere chartis*, exemplo ſit ver. 3. epiſt. 3. *Quaſcumque aſpicias, lacrymæ fecere lituras, &c.* ceras autem ſcriptas quis unquam dicat ab lacrimis deleri poſſe?

Eadem habeo in epiſtolis ex Ponto, lib. 4. ep. 13. ubi Ovidius ſcribit amico ſuo eum poſſe perſpicere, unde veniat longe gentium miſſa epiſtola ex chartæ colore. Et ubique librorum Triſtium ῥητῶν *chartam* legere eſt, lib. 3. el. I. v. 4. *Nullus in hac charta verſus amare docet;* & v. 55. *Aſpicis exangui chartam pallere colore.* Addas ibid. lib. 4. eleg. 7. v. 7. *Cur quoties alicui chartæ ſua vincula dempſi, Illam ſperavi nomen habere tuum?* Et ibid. lib. 5. eleg. 13. v. 38. ubi certa mentio epiſtolæ in charta a Getico ſolo Romam ad amicum miſſæ: *Sic ferat, ac referat tacitas nunc littera voces: Et peragant linguæ charta manuſque vices.* Nec non epiſt. 7. lib. 3. ibid. v. 5. *Noſtraque quid portat jam noſtis epiſtola, quamvis Charta ſit a vinclis jam labefacta ſuis.* Ne autem ſemper ad Ovidium te provocem, Catullus ſuam epiſtolam ad Manlium v. 45. epigr. 69. vocat

chartam . Hic autem parum reſiſtere oportet, ne credas me nodos quoſdam devitare; reperi etenim in epiſtolis ex Ponto lib. 4. ep. 1. v. xi. vocem *ceras* pro litteris: *O quoties alii vellem cum ſcribere , nomen Rettulit in ceras inſcia dextra tuum,* atque notum eſt, dicat quis, eas epiſtolas Romam ad amicos datas , non ad proximos : verum ſi Ovidii verba propius ſpectes, vates videtur procul dubio indicare non epiſtolas in Urbem miſſas, quas attentius in charta ſcribi oportuit, ſed ſuetos illos codicillos & pugillares ceratos, qui ad præſentes amicos ſcribebantur, in quibus, amore urgente, atque uſu, pro alterius nomine illud Pompeji errore non pœnitendo incidebat, quare ſubdit: *Ipſe mihi placuit mendis in talibus error*, *Et vix invita facta litura manu eſt*. Vel ſi dicas *ceras* hic accipi τροπικῶς pro quavis materia ſcriptioni apta, etiam charta, non intercedam; præſertim cum Ovidius adjiciat vocem *litura* , quæ chartarum propria eſt, & chartis illinitur; & ipſe cap. ſeq. aliquando ceras pro papyris adhiberi multis oſtendam; verum quod primum repoſui, arridet magis, cum nullibi ſuorum voluminum Ovidius τροπικῶς *ceras* celebret, ne in iis quidem verſibus 101. & 102. ex Pont. lib. 4. ep. 9. *Nec mihi credideris; exſtant decreta, quibus nos Laudat , & immunes publica cera facit;* nam interpretes certant, num hic *publica cera* ſint decreta publica ſcripta in tabulis ceratis , an ſigilla reipublicæ Tomitanæ, vide varior. adnotat.

Præterea volumen epiſtolarum Plinii verſare aggreſſus ſum, inibique ſæpe chartarum nomen, ceras autem ſcriptorias nunquam inviſi, eæ etenim epiſtolæ ad abſentes amicos ſcriptæ ſunt: ne ſatietatiſ ſim, locos binos adſcribam: lib. 3. ep. 14. *Quid præterea novi? quid? nihil, alioquin ſubjungerem; nam & charta adhuc ſupereſt , & dies feriatus patitur plura contexi*. Et ep. 15. lib. 8. *Igitur mihi quoque licebit ſcribere, quæ legas, ſit modo, unde chartæ emi poſſint, quæ ſi ſcabræ bibulæque ſint, aut non ſcribendum, aut neceſſario quidquid ſcripſerimus boni, malive, delebimus;* adnotes veterum chartarum vitia, peræque ac noſtrarum. Et cui mirum non videbitur in tot Tullii libris epiſtolarum ad Att. & ad Familiar. nunquam inveniri vocem *ceram* , aut *tabellam?* contra vero ῥητεῖς *charta* , *atramentum* , *calamus* lectites, quas promptas habes ex Ciceronianis lexicis: neque alia ſubeſt ratio, quam quod ad abſentes datas legas. Si autem ſemel aut iterum *cera*, *tabella*, aut *ſtilus* in ceteris Tullii voluminibus videas, vel τροπικῶς illum eas voces adhibuiſſe, vel longe aliena notione ab ſcriptura, atque epiſtolis accepiſſe, niſi falli ames, animadvertes. Miratus ſum ſane Senecam in ſuo epiſtolarum volumine ad Lucil. neque ceræ, neque chartæ unquam meminiſſe. Demum ab Suetonio aperte habes litteras per longius ſpatium miſſas in charta conſcriptas; quin formam, & exarandi modum noſces, in Jul. cap. 56. *Epiſtolæ quoque ejus exſtant ad ſenatum, quas primus videtur ad paginas, & formam memorialis libelli convertiſſe; cum antea coſſ. & duces nonniſi tranſverſa char-*

Digitized by Google

charta ſcriptas mitterent. Quin *charta tranſverſa* ſit illa, quæ, dum illinis, longior eſt, quam lata, nemo dubitet: ſicuti *charta averſa* eſt pars oppoſita ſcripto, ſive quæ a tergo ſcripta eſt, Juvenal. ſat.1. v.5. Hinc Martialis Picenti cuidam illudit lib. 8. ep. 62. *Scribit in averſa Picens epigrammata charta, Et dolet averſo, quod facit illa, Deo*, jocatur, quod Picens ad nauſeam longa epigrammata ſcriberet, ut opiſtographo indigeret. Verum jam ſatis de ceratis tabellis, atque epiſtolis in charta exaratis.

XIII. Reſtat, quo omnia, quæ de cera γραφικῇ dici poſſunt, abſolvam, intraque fines ſuos ſtrictius coarctem, ut inquiram, an Romani præter breves epiſtolas in cera inciſas ad viciniores amicos datas, in aliis ſcribendi occaſionibus ea abuſi ſint; & ſane adverti ex non unis exemplis eos ſecum habuiſſe ceratos quoſdam pugillares, ſive codicillos, in queis adnotabant extemporalia memoriæ cauſa, quos ſæpe etiam ſecum comportabant, ſi quid exarare accidiſſet; id moris etiam nunc ſervamus, cum plerique omnes libellum nobiſcum geſtamus pagellis diſtinctum gypſo, vel ſimili materia illitis pro ſubita ſcriptione, aut pro adnotandis, quæ in itineribus eveniunt, ne obliviſcamur. Ne autem te exemplis ex Cic. epp. ad Att. atque ad Familiar. obtundam, id facile ab indicibus, & ex lexicis tenes, vide in voce *codicilli*, quos Orator maximus ab epiſtolis in charta ſcriptis aperte diſtinguit; ſicuti Plinius ep. 18. lib. 3. *codicillos* a *libellis* diſcrevit: *Cœpi autem non mediocrem voluptatem, quod hunc librum cum amicis recitare voluiſſem, non per codicillos, non per libellos, ſed*, &c. ſcil. non in cera, neque in charta raptim, & incompte ſcriptum. Eadem autem fere verba ſcripſerat Seneca in ima cera epiſtolæ 55. *Video te, mi Lucili, cum maxime audio: adeo tecum ſum, ut dubitem, an incipiam non epiſtolas, ſed codicillos tibi ſcribere*; quæ ita illuſtrat Lipſius in adnotat. *mitti ſolitos ad præſentes*; atque paullo ſuperne multis oſtendi ceratas tabellas ad amicos in eadem urbe degentes miſſitari. Ita etiam diſtinguit ep. 6. lib. 9. *Omne hoc tempus inter pugillares, ac libellos jucundiſſima quiete tranſmiſi*. Et epiſt. 5. lib. 6. *Nam & Celſus Nepoti ex libello reſpondit, & Celſo Nepos ex pugillaribus*. Neque unus Lipſius oboluerat pugillares ad præſentes miſſitari; verum etiam magnus Salmaſius, licet dubitanter id aſſerat, adeo cerata ſcriptura ejus oculos perſtrinxerat: *Videntur epiſtolæ ad longinqua mittendæ in charta tum fuiſſe ſcriptæ; quæ vero in urbe ad amicos mittebantur, in tabulis ceratis perſcribebantur*, de ſubſcribend. teſtament. pag. 273.

Verum nemo clarius dat intelligere notionem codicillorum, quam ipſe Plinius ep. 16. lib. 6. dum ait avunculum ſuum diſceſſurum ad Veſuvii incendium propius inviſendum, codicillos accepiſſe, atque in itu dictaſſe, & notaſſe omnia; nemo ſane in re ſubita credat Plinium thecham calamariam, chartaſque ſumpſiſſe, non vero tabellas cera oblitas iter agentibus opportunas ſatis. Ita etiam Plinius nepos in more habuit, cum venatum iret, non chartas, ſed pugillares ſecum geſtandi, quod a binis

locis

Digitized by Google

locis habeo ep. 36. lib. 9. *Venor aliquando, ſed non ſine pugillaribus, ut quamvis nihil ceperim, non nihil referam*. Et clarius idipſum dicit ep. 6. lib. 1. quam fere omnem exſcribam, jucunda enim lectu eſt: *Ego ille, quem noſti, apros tris, & quidem pulcherrimos cepi.... Ad retia ſedebam. Erant in proximo non venabulum, aut lancea, ſed ſtilus, & pugillares: meditabar aliquid, enotabamque, ut ſi manus vacuas, plenas tamen ceras reportarem... Jam undique ſilvæ, & ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde, cum venabere, licebit auctore me, ut panarium, & lagunculam, ſic etiam pugillares feres. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare. Vale*. Addas Senecam epiſt. 87. circ. init. ajentem ſe, cum iter ageret, ſemper circumtuliſſe *caricas, & pugillares*. Idemque philoſophus epiſt. 108. circ. init. longe queritur *de multis auditoribus, queis ſchola philoſophorum diverſorium otii erat, de paucis, qui cum pugillaribus veniebant, non ut res exciperent, ſed verba*; caſtigat igitur Seneca uſum pugillarium in ſcholis, utpote qui ad ſcribendas magni momenti res importuni.

Quæ cum ita ſint, ſi aliquando in veteribus Scriptoribus quoſdam domi in pugillaribus quid exarare advertas, dicas illos res, vel extemporales, vel memoriæ cauſa, vel etiam ea, quæ in libellos vel chartas deinde tranſfundenda ſunt, inſculpere, ut in Plin. ep. 1. lib. 3. *Peractis ſeptem millibus paſſuum, iterum ambulat mille, iterum reſidit, vel ſe cubiculo, ac ſtilo reddit: ſcribit enim, & quidem utraque lingua lyrica doctiſſime, &c.* Sane verſus non tam prompte ſcribimus, & non ſine lituris procudimus, quare ceræ aptiores ſunt, quæ facile complanantur, quam chartæ. Neque aliter accipias verba epiſt. 27. lib. 3. *Ubi cœpit adveſperaſcere, jubet ſterni ſibi prima domus parte, poſcit pugillares, ſtilum, lumen, &c.* & paullo inferius: *Rurſuſque ceris, & ſtilo incumbit*. Hæc ita ſe habere colligo luculenter ex ejuſdem Plin. ep. 21. lib. 7. qui fatetur eo, quod oculis laborabat, nonniſi ſtilo, & lectioni ſtudebat parciſſime; qui enim oculis non valet, res longiores ſcripturus non eſt, quare ceris merito utitur: *Infirmitati oculorum, ut jubes conſulo... & hinc non ſtilo modo, verum etiam lectionibus difficulter, ſed abſtineo, ſoliſque auribus ſtudeo*.

XIV. Ceterum ne ſemper ad profana provocemus, rem, de qua diſputamus, Auguſtini verbis in libr. confeſſ. 9. cap. 4. n. 8. ſtatuam, qui, urgente re ſubita, & dentium dolore eum urente, pro ſcriptione ad ceras confugit: *Dolore dentium tunc excruciabas me, & cum in tantum ingraveſceret, ut non valerem loqui, aſcendit in cor meum admonere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me Deum ſalutis omnimodæ. Et ſcripſi hoc in cera, & dedi eis, ut legeretur: mox ut genua ſupplici affectu fiximus, fugit dolor*. Hinc lux erit Lucæ cap. 1. v. 62. ubi de Zacharia dicitur: *Et poſtulans pugillarem ſcripſit dicens,*

Joan-

Digitized by Google

Joannes eſt nomen ejus, Καὶ αἰτήσας πινακίδιον ἔγραψε λέγων, Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. Vides in re ſubita, & in paucorum verborum περιόδῳ Zachariæ muto, & jam ſeneſcenti ſatis fuiſſe *ceratam tabellam*, πινακίδιον. Neque hic moleſtus ſis, me cap. 3. multis oſtendiſſe Hebræos ceras, & tabellas γραφικὰς ignoraſſe, reponam etenim, me de Hebræis locutum iis, qui cum Romanis nunquam communicarunt: Servatoris Jeſu Chriſti ævo, quoniam Syria Romanorum imperium ſubierat, plurimos eorum mores Judæi amplexi ſunt; & Græcanicam etiam linguam innumeris Latiaribus vocibus, & formulis infecerunt, veluti κράββατος, κῆνσος, πραιτώριον, δηνάριον, τίτλος, vid. πολυμαθεστάτου viri, & acerrimi ingenii Jo. Lamii librum de erudit. Apoſt. quare pronum fuit, ut præter bene multa Romanorum inſtituta, inductum etiam morem ſcribendi in pugillaribus. Præterea relegas, quæ multa de voce πινάκιον, & πινακίδιον cap. 4. n. 4. ſuperne adnotavimus. Poſthabeas rogo, quæ de his Zachariæ pugillaribus adſtruit Trotzius in Hugonem de pr. ſcrib. orig. pag. 594. & diſſertat. Franciſci Beringii, quam in Theſauro Theolog. Philolog. N. T. reperies, qui hos pugillares quadrangulum librum fuiſſe exputant. Ceterum ſuetam tunc temporis Hebræis ῥωμαΐζειν rationem ſcribendi notum eſt fuiſſe per *calamum*, & *atramentum:* Joan. epiſt. 3. v. 13. Πολλὰ εἶχον γράφειν, ἀλλ' οὐ θέλω διὰ μέλανος, καὶ καλάμου σοὶ γράψαι.

XV. Verum ut uſum omnem ceratarum tabellarum apud Romanos expromam, reperi eas etiam adhibitas in adnotandis vel expenſis, vel ſtrictim iis, quæ quotidie accidere ſolebant: hinc Cic. pro Quint. cap. 18. *Ad ephemeridem revertitur, invenitur dies profectionis*, id genus pugillares Græca voce *ephemeridas* appellitabant; eos enim facile erat ſecum ferre, utpote ſcriptioni extemporali aptiores. Hinc Propertius el. 22. lib. 3. v. 19. pugillares deperditos timet, ne quis avarus reddat ephemeridas: *Me miſerum his* (tabellis) *aliquis rationes ſcribit avari*, *Et ponit duras inter ephemeridas*. Contra vero Ovid. Amor. lib. 1. eleg. 12. v. 25. ſuas ceratas tabellas ab ἐραστείᾳ rejectas exſecrans optat, ut quis inter ephemeridas apponat. *Inter ephemeridas melius tabulaſque jacerent*, *In quibus abſumptas fleret avarus opes*. Adde his quoque pugillaribus uſos proclamatores, ac rabulas, cum accirent, qui ſponſiones dederant ad certum diem ſe ſiſtendi in judicio; Ovid. ibid. v. 23. *Aptius hæ capiant vadimonia garrula ceræ*, *Quas aliquis duro cognitor ore legat*.

XVI. Ceterum cum ſermo ſit de ligneis pugillaribus, laboris pretium eſſet quædam adjicere de *pittaciis*, verum cum ſit vocabulum admodum inſuetum, & ſatis parva tabella, aut ſchedula paucorum στοιχείων, vel ſtilo ſcalpta, vel atramento illita, quæ præſertim vaſis, plerumque vinariis, pro liquorum vetuſtate adnotanda appendebatur, prætereundum reor: Petron. in ſatyr. cap. 35. *Allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, quarum in cervicibus pittacia erant affixa cum hoc titulo: Falernum annorum centum;* vide Burmanni inibi adnotat. & Salmaſium in Lampridium

dium in Severo cap. 21. Sed omnium diligentius quædam de pittaciis collegit Trotzius de prima ſcrib. orig. pag. 356. verum oblitus eſt Diogenis Laert. locum in Cratete fragm. 89. pag. 357. edit. Menag. qui tabellam, quam fronti ſuæ hic philoſophus affixit ab Nicodromo in faciem cæſus inſcriptam binis his verbis, Νικόδρομος ἐποίει, jure appellat πιττάκιον. Præterea cum hæc tabella gypſo perlita eſſet, vocabatur etiam λεύκωμα, hinc idem Laertius in Diogene fragm. 33. pag. 331. ait, Πληγὰς ἔλαβε, μετὰ δὲ ἐγγράψας τὰ ὀνόματα εἰς λεύκωμα τῶν πληξάντων περιῄει ἐξημμένος, *plagas accepit, deinde nomina eorum, qui eum ceciderant, in albo, ſive pittacio inſcribens, atque alligans circumibat*. Notionem pittacii in Cod. Theodoſ. & ejus ætatis Scriptoribus nihil curo: quid valeat ea vox apud Celſum, & medicos tutemet legas. Hinc titulus Grucis Chriſti ſervatori, barbare τίτλος dictus, qui γνησίως audiret πιττάκιον. An idem titulus ſcalptus, an vero atramento tinctus fuerit, ſumma animi contentione id definire aggreſſus eſt Salmaſius initio libri de modo uſurarum, quod, ſi tibi otium ſuppetat, non ſine fœnore evolves. De eodem titulo multa amiciſſimus & benemerentiſſimus Gorius in ſuis ſymbolis volum. IX. de tit. Crucis Chriſti cap. 7. edenda curavit.

Præterea ne exputes me marmorum oblitum eſſe, a quibus etiam quædam de pugillaribus edocemur, ſcilicet horum artifices vocitatos *pugillariarios*, uti habes e ſaxo paucis ante annis Romæ eruto, quod affert Ficoronius de perſonis ſcæn. pag. 192. M. CAECILIO HILARO PVGILLARIARIO; hos quidem artifices fabricaviſſe pugillares ex multiplici materie, citreos ſcil. & eboreos ex Martiali tenes, imo etiam membranaceos ex Gruter. inſcript. 7. pag. 174. ubi inter cetera TI. TARFENIVS. TI. F. SABINVS. TESTAMENTO. LEGAV. PVGILLARES. MEMBRANACIOS. OPERCVLIS. EBOREIS, &c. Præterea reperi in Fabretto cap. 10. pag. 731. collegium horum artificum nomine *cerariorum*, quoniam id genus tabellas cera inducebant pro puellis, & ceteris, qui eas ſecum comportabant pro aliqua re ſubita adnotanda, vel pro litteris ad præſentes mittendis, ut dictum eſt: hinc eorum ſodalitia Romæ floruiſſe legimus: DECVRIAE. SCRIBARVM. CERARIOR. ET LIBRARIOR, quod epigramma, cum Trotzius de pr. ſcribend. orig. pag. 468. recitet, in hac voce CERARIORVM miror ſane nihil vidiſſe.

XVII. Demum non obliviſcendæ tabellæ ceratæ, quibus in judiciis, in ſuffragiis, atque in omnibus comitiis utebantur Romani; de quibus notiſſimæ exſtant quaternæ leges tabellariæ, Gabinia an. V. C. 614. Caſſia 616. Papiria 621. & Cælia 635. & in nummis earumdem monumentum ſervatum cernimus, vide Scriptores, qui ſupellectilem Rom. familiarum collegerunt in gente Licinia, & Caſſia. Quæ quidem tabellæ populo a diribitoribus diſtribuebantur; & ſane neque ex papyro, neque ex charta eſſe oportuit, quo commodiores inſano Romanorum numero in ſuffragia coeuntium citius traderentur, promptius ſtilo exararentur, & facilius etiam colligerentur in ciſtam, ad longi temporis ſpatium duraturæ.

At-

Digitized by Google

Atque ceratas fuiſſe aperte habemus ex Tullio in divinat. in Q. Cæcilium cap. 7. *Ceratam unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infami ac neſaria.* De his tabellis, ac ſuffragiis omnis eſt epiſtola Plinii 20. lib. 3. *Meminiſti te ſæpe legiſſe quantas contentiones excitavit lex tabellaria? .... Omnes comitiorum die tabellas poſtulaverunt, &c.* Et circa finem: *Interim beneficio tabellarum babebimus magiſtratus, qui maxime fieri debuerunt, &c.* & epiſt. 25. lib. 4. etiam circa comitiorum ſuffragia verſatur, meminitque ſtili, & tabellarum: *Proximis comitiis in quibuſdam tabellis multa jocularia, atque etiam fœda dictu... Popoſcit tabellas, ſtilum accepit, demiſit caput, &c.* Verum de re protrita ſat exemplorum fruſtra eſt colligere. Si vero concupias id genus tabellas ſatis parvas, quibus ſuffragia, vel comitia celebrabantur, inſpicere, adeas ἀφθονώτατον Regis D. N. cimeliarchium, in quo bene multas buxeas tabellas numeris diſtinctas, duobus circiter digitis longas, uno latas, ex Herculanei ruderibus erutas non exigua animi voluptate inviſes.

Sane cum in judiciis, atque in curia id genus tabellas ſtilo incidere ſollemne fuiſſe fateamur, clare elucet, cur J. Cæſar brachium Caſsii arreptum graphio trajecerit, etenim Cæſarem curiæ aſsediſſe ait Suetonius cap. 82. qui illo ſe inſtrumento ad tutandum aggreſſus eſt, quod eo loci pro exarandis ceratis tabellis judicialibus proſtabat. Præterea lux eſt capiti 28. in Caligula, qui imperator, *Cum diſcerpi ſenatorem concupiſſet, ſubornavit, qui ingredientem curiam, repente boſtem publicum appellantes invaderent, graphiiſque confoſſum ceteris traderent; nec ante ſatiatus eſt, &c.* Vides igitur in curia dumtaxat exſtare *graphia*, ubi & Cæſarem eis uſum fuiſſe, & ſenatorem confoſſum; non alia ſcil. de cauſa, quam quod eo ferro judiciales tabellæ inciderentur. Adde me in eodem Suet. in Claud. cap. 15. in fin. reperiſſe hujus Cæſaris genas ab equite Rom. leviter perſtrictas, in ejus faciem in tribunali degentis, graphio injecto: quod inibi erat id genus inſtrumenti celebratiſſimum: *Equitem Romanum . . . ſatis conſtat . . . graphium, & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna ſtultitiæ, & ſevitiæ exprobratione jeciſſe in faciem ejus, ut genas perſtringeret.* Miror interea tot doctiſſimos Suetonii interpretes id non advertiſſe. Idipſum vehementius firmat Plutarchus in Gracchis pag. 840. edit. Francofurti, ubi narrat Antyllium conſulis Opimii lictorem ab iis, qui Gracchianis partibus ſtudebant, interfectum eſſe, confoſſum magnis graphiis ad idipſum paratis: Ἀποθνήσκει γοῦν εὐθὺς ὁ Ἀντύλλιος ἐκεῖ μεγάλοις γραφείοις κεντούμενος ἐπ' αὐτὸ τοῦτο πεποιῆσθαι λεγομένοις· etenim populum ait conveniſſe in capitolium ad Gracchorum leges antiquandas, qui cum non ſine tabellis ſtilo incidendis ſuffragia ferret, & tunc omnia ad ſeditionem prona eſſent, ſibi conſuluit, & longiora graphia comparavit; vides igitur ex quaternis exemplis in judiciis, & in curia ſtilos adhibitos. Præterea ſatis affecto Pollucis ſegmento 61. lib. x. cap. 15. medela affertur, & ſen-

Digitized by Google

tentia antehac tenebricoſa luculentior prodit, dum enumerat vaſcula forenſia: Κιβώτια ϗ ἴσως γραμματοφόρα, ϗ γραμματεῖα, ϗ κάλαμοι γραφεῖς, ϗ κληροτήριον, quæ ita verſa legis: *Tum & arculæ tabellariæ, & tabellæ, & calami, & ſtili, & ſortilegium*. Verum reſtitue cum Jungermanno, ϗ κάλαμοι, ϗ γραφεῖα, ut fori inſtrumenta, quæ vera ſunt, enumerentur, & turbæ hic commotæ ab interpretibus faceſſant, cum certe conſtet in curia fuiſſe γραφεῖα, quod nomen optarunt etiam ſibi Latini *graphium*. Stilorum uſum in curia, quo judices ſententiam vel in reos, vel pro inſontibus in calculis inciderent, aperte teneo ab Apulejo in metam. lib. 10. pag. 215. edit. Pricæi 1650. *Cum jam ſententiæ pares, cunctorum ſtilis ad unum ſermonem congruentibus, ex more perpetuo in urnam æneam deberent conjici . . . unus e curia ſenior præ ceteris compertæ fidei, atque auctoritatis præcipuæ medicus orificium urnæ manu contegens, ne quis mitteret calculum temere, hæc ad ordinem pertulit*. Quæ Apuleji verba ſi vidiſſent Pitiſcus, & Burmannus pro ternis Suetonii, quos nuper laudavi locos, illuſtrandis attexuiſſent ad doctos ſuos commentarios.

Atque hæc de ſatis circumſcripta Latinorum cerata ſcriptione: cum quoties ab eiſdem adhibitam teſtatiſsimum ſecerim, ſcil. in edocendis puellis characteres: in miſsitandis ad viciniores epiſtoliis: in adnotandis rebus extemporalibus: atque in judiciariis, vel comitialibus tabellis: neque alias ceram uſurpatam reperies: contra in ceteris omnigenis ſcribendi modis atramentum principem & ſuetam materiem fuiſſe dicas: qua quidem diſtinctione invecta, ambages omnes in negotio ſcriptorio longe faceſſent, & veteres Scriptores coibunt in fœdus. Quare iraſcendum jubeo tot doctis viris, (ſunt autem, quorum numerum aſſequi haud poteris, qui de veterum ſcribendi ratione bene longos commentarios illeverunt,) eo quod omnes, ne unum quidem excipias, veteres γενικῶς in corticibus arborum, in lignis, in cera ſcriptitaſſe edixerunt, celebratiſsimo atramenti uſu pæne poſthabito. Verum ſi in corticibus ſcriptum ſit aliquando, Aborigenes id feciſſe ait Symmachus lib. 4. ep. 28. quorum morem jam ſenex optabat, cum ipſum pigeret longas epiſtolas amicis expetentibus ſcriptitare: nam eæ gentes lignis paucas admodum voces incidebant, miſſitabantque brevem alternæ ſalutis dictionem: verba Symmachi tutemet legas, habent enim cum amabili brevitate elegantiam concinnam.

XVIII. Hæc cum a me ipſe cogitaſſem, atque ex ſat multis Auctorum monumentis concoxiſſem, non mediocriter mihi gratulari viſus ſum, reperiſſe Pollucem in hoc ſcribendi diſcrimine mecum lib. x. cap. 14. ſumma fide conjurantem; licet adeo turbata ejus verba, & fœde interpuncta vel in bene caſtigatis editionibus proſtent, ut ſine multa vi ingenii, & ſedulitate onomaſticographi ſententiam non extrudas; neque interpreti confidas, longe enim a Pollucis mente peregrinatur.

Pollucis mens facile dignoſcetur, ſi omne caput XIV. in ternas ſuas

partes

Digitized by Google

partes diſpenſaveris, ipſe enim primum ediſſerit *γενικῶς* de libris, deinde de pugillaribus cera obſitis, demum de inſtrumentis puerorum ſcriptoriis: inquit enim, qui inter libros verſari cupiat, habeat *βιβλία*, *χάρτας*, *πέλλας*, *διφθέρας*, *γραμματεῖα*, *γραμματίδια*, *δέλτυς*, *δελτία*, *ὡς ἐστιν εἰπεῖν*, *γραμματίδιον δίθυρον*, *ἢ τρίπτυχον*, *ἢ πλειόνων πτυχῶν*, ſtatimque apponit, ut moris Pollucis eſt, famoſum Homeri locum obſcuritatis plenum *πίνακα πτυκτόν*, quem multis illuſtrare adniſus ſum pag. 50. & ſeqq. & locum Ariſtoph. in Theſmoph. vides igitur hunc grammaticum in hac prima capitis parte communia librorum fere omnia nomina, nihilque ligni, vel ceræ meminiſſe.

Aggreditur ad alteram capitis partem onomaſticographus, ubi de pugillaribus agit, quos *πινάκιδας* appoſite vocat, jubetque oportere eſſe ceratos, atque orditur ab verbis: *Καὶ πινάκιδας . . . . ὁ δὲ ἐνὼν τῇ πινάκιδι κηρὸς, ἢ μάλθη*, iterumque apponit ab priſcis Scriptoribus Herodoto, Cratino, & Ariſtophane exempla. Verum ne credas Herodotum loqui de Græcorum pugillaribus, qui nunquam vel ligneos, vel ceratos habuerunt, ſed de Perſarum, uti pag. *63*. a me oſtenſum eſt: Cratinus autem, & Ariſtophanes meminere quidem *ſignatoriam* ceram, quorum comœdiæ, ſi peſſum non iviſſent, de id genus cera locutos hos comicos certo dignoſceres: immo Pollux ipſe ſtatim ad ſignatoriam ceram verba convertit: atque ipſe fortaſſe ad tædium oſtendere adlaboravi Græcos nunquam voce *κηρός* pro re ſcriptoria abuſos eſſe: contra vero ſi Pollux ait, *ὁ δὲ κηρὸς ἐνὼν τῇ πινάκιδι*, more Latinorum loquitur, nam Romani ſolummodo ceratos codicillos & pugillares habuere.

Ad tertiam capitis partem progreditur Pollux, edicitque puero eſſe ad ſcribendum neceſſaria, *ſtilum*, *thecam graphiariam*, *regulam*, *& tabulam buxeam:* *Τῷ δὲ παιδὶ δέοι ἂν προσεῖναι γραφεῖον*, *παραγραφίδα*, *καλαμίδα*, (appone, ut inferius oſtendam, *κανονίδα*,) *πυξίον*· hæc quam barbare verſa ſint, accipe: *puero vero adeſſe debent ſtilus*, *notatorium*, *calamarius*, *tabella*, quæ verborum monſtra miror tot doctiſſimos interpretes non ſtatim induxiſſe. Jure igitur ſcriptoriis tabellis, ſtiloque unos puellos, donavimus, atque hunc morem corraſis undique exemplis fulciendum adlaboratum mihi eſt. Advertas rogo hic Pollucem loqui de Latialibus pueris, nam Græcos *παῖδας* elegantius ad ſcribendum edoctos ex Platone, atque ex Max. Tyrio (vide ſuperne pag. *90*.) novimus.

Nollem autem, ut addubites de tribus hiſce membris in hoc Pollucis de ſcribendi inſtrumentis capite, quoniam ipſe per particulam triplicem *δὲ* apte illud diſpeſcuit; imo veteres membranæ titulum unicuique *κόμματα* apponunt, vide adnotationes. Demum Pollux in fine ejuſdem cap. tanquam quid ſatis notum ac tritum, addendas ait voces *atramentum*, *atramentaria*, & *calamos*, *μέλαν*, *μελανοδοχεῖα*, *καλάμους*, veluti ſibi ſupervacanea, adeo communia, & uſu celebratiſſima rebatur. Hæc *διὰ βραχέων* de onomaſticographi mente; exputans me gratiam initurum, cum

 ceteri

ceteri doctiſſimi interpretes circa nuda verba locupletes adnotationes aggeſſerint. Atque iterum teſtor omnium fidem me hoc veterum ſcribendi diſcrimen minime ab Polluce hauſiſſe, verum poſtquam ipſe excogitavi, in ejus onomaſtico latitare deprehendi.

Cum hæc jam typographi edidiſſent in lucem, contigit mihi magnum Auguſtinum lectitanti de quant. animæ cap. 41. pag. 320. edit. Anver. to. 1. reperiſſe ipſum bis ſtili puerorum, qui ſecum ſtudiorum cauſa verſabantur, meminiſſe, & ne locus ſatis opportunus te fugeret, in extrema cera hujus cap. adnotandum ratus ſum; licet adſcribendus fuiſſet pag. 86. cumque verbis Ambroſii conjungendus. Rogatum te volo, ut Auguſtini κείμενον relegas, longius enim eſt, quam hic allini poſſit: inibi vermiculos illos graphice deſcribit, quos nunc phyſici *polypodas* vocitant, quique diſciſſi in fruſta, totidem oboriuntur, ita ut ſeparatim natos dicas: & diſces id monſtroſi fœtus inventum Auguſtino acceptum referre Batavos.

Reliquum eſt, quo fidem ſolvam, quam ab initio hujus cap. ſpoponderam, ut de ceris, tabuliſque jureconſultorum agam: negotium ſane longum, & difficultatibus quaquaverſum ſeptum; ſcio, me plus quam pars virilis poſtulat, oneris ac muneris ſuſcipere, verum animum non deſpondendum eſt, fortaſſe mihi potenter lecta fuit res.

C A P U T VI.

Teſtamenta & ſyngraphæ in unis chartis, aut membranis olim atramento illita: voces *tabulæ* apud juriſconſultos, & *ceræ* τροπικῶς accipiendæ.

I. *Vox* tabulæ *τροπικῶς accipienda apud jureconſultos: teſtamenta chartis illita.* II. *Unde orta ſit τροπικὴ hæc* tabularum *dictio pro chartis.* III. *Id eruitur etiam ex Ulpiano.* IV. Tabulas *juxta valere, ac membranas multa exemplorum vi firmatur.* V. *Juriſconſultorum etiam auctoritate. Quid vox* figura. VI. *Trotzius huic τροπικῇ locutioni videtur adſtipulari. Si in charta ſit ſatis tenebricoſa pupillaris ſubſtitutio omnem lucem adipiſcitur.* VII. *Cur raro vox* tabula *in lib. Inſtitut. rariſſime in Cod. nunquam in Novell.* VIII. *Juvenalis verſus mire corruptus de lignea ſcriptione in integritatem reſtituitur: pro ea medela Suetonii locus aptiſſimus, ſed librariorum noxa affectus.* IX. *Ovidii verſus pro* lignis *haud jure affertur a* Cujacio X. *Homerus defenditur contra Salmaſ. Euſtath. nec non & Plin.* XI. *Vox* ceræ *pro ſcriptura etiam κατὰ τρόπον accipienda: quarum nulla mentio in juris σώματι. Binæ leges depravatiſſimæ ſanantur.* XII. *Formulæ*, uti in his tabulis ceriſque, &c. *vera ſententia. Briſſonius, & Trotzius notantur.* XIII. *Quid* prima, & ima cera. XIV. *Paulli lex, quæ miſerrime perdiu torſit interpretes, tandem in nativam lucem reſtituitur.* XV. *Quid* extrema cera *in Cic. Vox* cerarium *ejuſdem Oratoris antehac ignota explicatur.* XVI. *Præceps Scriptorum quorundam, & amicorum opinio ab præclariſſimo mar-*

more

Digitized by Google

more colligentium teſtamenta exarata in lignis rejicitur. XVII. *In eo ſaxo exſculptum non* tabellionem, *ſed* medicum *multis firmatur. Quid* προσεδρεῖν, *&* προσεδρεύειν, *& Latine* aſſidere, *voces propriæ medentium. Hippocrates, & bini ep. ad Corinth. loci illuſtrantur.* XVIII. *Quid* καταστολή, *&* περιστολή *in Hippocr. ab omnibus male verſa. Vox* περιβολή *in Plutar. importuna, cujus verba multa luce donantur.* XIX. *Cur bovis ſacrificium, & Dea Hygia in marmore.* XX. *Errori communi conſulitur medicos ſchedulas* (recepta) *pro ægrotis non ſcriptitaſſe.* XXI. *Vox barbarica* receptum, *Græce apposite dicitur* πρόσταγμα· *&* προστάττειν *verbum* ἰδιώτατον *medicorum, quod antehac ignorabatur. Platoni lux, quædam etiam male verſa. Olympiodori verba ſatis opportuna p o ſchedulis medicorum.* XXII. *Perizonius pro notione* προστάγματος *mecum jurat. Hippocrati lux. Vanderlindenius notatur. Quid* πικρῶς *in Hippocrate, vox inficete transfuſa, ejus etymon Phaleſgicum.* XXIII. *Latinorum medentium erat* jubere, *&* juſſa, *Græcorum* προστάττειν, *&* προστάγματα. XXIV. *Fuiſſe etiam olim* pharmacopolas *nunc primum firmatur. Salmaſio, & Voſſio reſiſtitur.* XXV. *Ariſtophanes videtur dixiſſe medicos viſitaſſe* φαρμακοπωλεῖν, *& vaſa urente ferro ſignaſſe. Vox* παῦσαι *nullius frugi in Ariſtoph. reſtituitur bona, ſcil.* καῦσαι. XXVI. *Floruiſſe pharmacopolas conſtat etiam ex Herculanei pictura, quæ hic deſcribitur.* XXVII. *Idipſum omnium apertiſſime ex Plinio, ex Themiſtio, atque ex ipſo marmore oſtenditur.* XXVIII. *Cum marmor non* tabellionem *exhibeat, ſed* medicum, *nihil officit ſententiæ neganti teſtamenta in cera, & lignis exarata. Ratio affertur, cur medentes in tabella lignea* προστάγματα *incidere potuerint.* XXIX. *Saxum ſcalptum pro votiva tabella. Inſcriptiones quædam illuſtrantur. D'Orvillius notatur. Quid* ἐπήκοος *in ſaxis. Demum juſtæ querelæ. Capitis concluſio.*

I. AGEDUM pro atramento contra jureconſultos officia & partes ſumam, qui a ſuis libris illud omnino ablegaſſe viſi ſunt, mihique defenſitanti eorum auctoritas grande negotium creat, ut ſit tandem atro huic liquori poſtliminium; nam ad faſtidium in immani collectione Juſtinianea legere eſt, *tabulæ teſtamenti*, *tabellæ dotales*, *nuptiales*, &c. *ruptum teſtamentum*: præterea, *prima*, *ſecunda*, *ima cera*, & id genus voces ſexcentas, quibus aſſiduiſſime Romanum forum perſtrepebat. Fateor autem, ſi tot legum locos luce offundere pertentem, duo mihi timenda, unum ne longius vagari jure reprehendar, alterum ne quis oblganniat tritum illud, *veniat de plebe togata*, *Qui juris nodos*, *& legum ænigmata ſolvat*, Juvenal. ſat. 8. v. 39. Mirari non deſinam, quotquot perlegi interpretes vel ſagaciores, univerſos ἁπλῶς pro ligno ὑπερβόντων illud juris vocabulum τὸ *tabulæ* accepiſſe, neque cuiquam ſuboluiſſe legum latores τροπικῶς locutos, ut antiquas opinione tantum inductas dictiones & verba juris farcta ſervarent; ceterum quodvis genus conventionum, ultimas voluntatis ſententias, ſtipulationes, atque aliorum farraginem contractuum, & nomina, ὅσα κόνις, vel chartis, vel membranis mandari oportuit, niſi velimus ſuſque deque omnia turbare & commiſcere; quis enim in animum induxerit ad Juſtiniani Imp. ævum cerata ligna duraviſſe, cum membranæ chartæque adeo in vulgari quæſtu erant, ut jam viliſſima quæque iis advolverentur: imo longe antea poeta ceciderat, *Laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas*; teſtes ſunt tot libri Juſtinia-
no

Digitized by Google

no ſuppares, atque etiam antiquiores omnes ex membrana, vel ex papyro, nullique prorſus lignei; qui ſi unquam exſtitiſſent, ſaltem quid reliquiarum hanc ætatem attigiſſet, & ſi unus, aut alter oſtendatur & prædicetur, νοθείας, vel νεότητος facile arceſſendus. Neque interpretes quid rationi conſonum procudere ſatis haberent, cur Imperator in tabulis potius, quam in communi charta teſtamenta, & pacta cujuſvis generis exarari juſſerit, niſi ut quædam verba ſollemnia, & vetuſtate jam honeſtiſſima adſervarentur; habet enim, præcipue in legibus, majorem auctoritatem antiquitas.

De ratione autem ſcribendi τροπικῶς locutos eſſe jureconſultos palam eſt, aliter ubique aqua nobis hæreret, ſi verborum tenus *tabulas*, & *ceras* interpretari in animo ſit: etenim nemo ſibi unquam perſuaſerit jureconſultos in re teſtamentaria, & ceteris conventionibus indicendis fere ſemper tabulas meminiſſe, tanquam ſi in papyro & in membrana teſtatoris & contrahentium voluntas irrita eſſet; nam valde quam rara chartarum apud legum latores, tabellarum vero ad tædium frequens mentio celebratur; quare ſi hujus generis ligna νομικά accipiantur τροπικῶς, i. e. pro quavis materia ſcriptioni apta, quæ tunc temporis uſui erat, & καταχρηστικῶς *tabulæ* nomenclatura donabantur, vera atque opportunior legalis pactiones & teſtamenta ſcribendi ratio reſtituetur, quæ in membranis chartiſque eſſe oportuit non ſine atro liquore, ſeu atramento, quo reliqui libri ac volumina tingebantur, uti ſuperne multis demonſtratum eſt.

II. Quoniam fortaſſe adhuc quis de hac τροπικῇ legum locutione dubitare poſſet, idipſum ἰδιωτάτῳ exemplo firmius fulciendum eſt; ſicuti enim ſequioris temporis Scriptores librorum paginas *foliorum* nomine inconcinne compellabant, (quod nomen adhuc temporis durat,) non alia ratione ducti, quam temere ac cito ſibi perſuaſere & Sibyllas, & caſcos in arborum non modo corticibus, verum etiam in earum foliis ſcriptitaſſe, membranæ papyrique alieno, atque ex fabellis petito nomine *folia* audivere; nil ergo mirum, ſi idem ligneæ ſcriptioni accidiſſe dicas. Si autem ſolidiori conjecturæ ſit locus, cur in omni quotum eſt juris corpore quidquid contractuum eſt, & quævis extrema voluntas *tabularum* nomine exprimitur, dicerem ſane Latinos frequentiſſimas has juris locutiones derivaſſe ex eo, quod leges Decemvirales in lignis inſculptas rati ſint, (hinc tot turbæ interpretum, an roboreæ, vel eboreæ fuerint; quanquam Horatius aperte canat: *Fuit hæc ſapientia quondam .... leges incidere ligno*, de art. poet. v. 399.) invaluitque, ut nomen *tabulæ* ἁπλῶς pro legibus ipſis acceptaretur; inde poſteriores ſanctiones, & privatorum ſyngraphæ & contractus veteri *tabularum* vocabulo, licet chartis inſcripti, appellarentur. Propterea nunquam mirum mihi viſum eſt, ſi nullibi Juſtinianus utatur *ſtili*, & *ceræ* voce, licet tabularum ſemper meminerit; ſed τὸ *ſcribere*, quod proprium calami eſt, ubique uſurpet; hinc probe concludam vocem *tabulas* apud pruden-

tes

Digitized by Google

tes jure membranas eſſe, vel papyros; quis enim vero credat infinita pæne chirographa, publica, privataque inſtrumenta, teſtamenta, litium & cauſarum acta, & ſexcenta conventionum vana plerumque nomina lignis mandata fuiſſe? præſertim cum minus malignitati temporis obſtent; brevique ævo computreſcant, & *carioſa ſenectus rodat*, Ovid. de art. el. 12. v. 29. ſi vero ceris illita, uti vulgus fert, fateamur, illæ quidem facili obliterationi obnoxiæ corruptelæque. fuiſſent, *& immundo cera fit alba ſitu*, Ovid. ibid. quod ſanequam acerrima cura vitandum, ut familiæ bona, & latifundia heredibus firma, & cautiora perdiu ſervarentur, quod per membranas melius & ſecurius adſequebantur: ita ut quidam avariſſimi, uti Staberius, quo relictæ hæreditati caverent, ſaxo ſummam patrimonii inſculpere hæredes juſſerint, Hor. ſerm. lib. 2. ſat. 3. v. 90. Quod prompte deleri ceræ poſſent ex Martialis ep. 7. ult. lib. conſtat: *Eſſe puta ceras, licet hæc membrana vocetur, Delebis, quoties ſcripta novare voles.* Hinc etiam conficta nomina *tabularium*, *tabellarius*, *tabellio*, nihil negotii creant, cum unde educta ſint, eodem ſenſu, ac δυνάμει polleant.

III. Ut autem, quæ diſputo, propius veritatem ſint, ad verba Ulpiani provoco, qui partes meas agere viſus eſt in omni leg. 52. de legat. 3. ab §. 1. uſque ad 7. adſcribam hanc longiorem legem, ſcio enim lectores pigere libros, qui recitantur, inviſere: *Librorum appellatione continentur omnia volumina, ſive in charta, ſive in membrana ſint, ſive in quavis alia materia; ſed & ſi in philyra, aut in tilia, (ut nonnulli conficiunt,) aut in quo alio corio, idem erit dicendum. Quod ſi in codicibus ſint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis: an debeantur, videamus? & Gajus Caſſius ſcribit deberi & membranas, libris legatis*. Inde in §. 1. & 2. juriſconſultus ad librorum legata tranſit. §. 3. *Libris autem legatis, bibliothecas non contineri Sabinus ſcripſit: idem & Caſſius; ait enim membranas, quæ ſcriptæ ſint contineri* .... §. 4. *Quod autem Caſſius de membranis puris ſcripſit, verum eſt, nam nec chartæ puræ debentur, libris legatis, nec chartis legatis, libri debebuntur, niſi forte, & hic non urſerit voluntas: ut puta, ſi quis forte chartas ſic reliquerit: chartas meas univerſas, qui nihil aliud, quam libros habebat, ſtudioſus ſtudioſo, nemo enim dubitabit, libros deberi: nam & in uſu plerique libros chartas appellant. Quid ergo ſi quis chartas legaverit puras? membranæ non continebuntur, neque ceteræ ad ſcribendum materiæ, ſed nec cœpti ſcribi libri.... membranæ non dum conſutæ continebuntur*. §. 6. *Chartis legatis, neque chartæ nondum perfectæ continebuntur:* in quibus legibus juriſconſultus ſolummodo chartarum & membranarum meminit legatarum, pleraſque omnes earumdem ſpecies diſtincte enumerat, imo adſtruit §. 4. chartarum nomine conſueviſſe libros appellari: tantumque abeſt, ut ævo ſuo γραφικὰς tabellas uſurparint homines, ut inter legata, quæ ad biblio-

Digitized by Google

bibliothecam pertinent, jureconſultus illas omnino taceat; papyros vero, philyras, membranas, ſive puras, ſive ſcriptas, tanquam materiem ſolummodo uſu tritam & vulgarem inter varias legatorum ſpecies ſæpe meminerit. Si autem inter codices enumeret etiam eboreos, & ceratos codicillos, fatendum eſt illos quidem atramento ſcriptos teſte Martiale lib. 14. ep. 5. *Nigra tibi niveum littera pingat ebur*; hos vero, utpote ultimo loco nominatos, facile aſſentiar veteres Romanos pro re ſubita, & extemporali adnotanda, vel pro epiſtoliis ad amicos non abſentes dandis, uti ſuperiori cap. multo otio probatum eſt, aliquoties adhibuiſſe: præterea adverte Ulpianum eos *codicillos* inter codicum genera jure adcenſuiſſe extimo loco, tanquam τὸ περιττόν. Igitur jureconſulti, cum non τροπικῶς, ſed κυρίως locuti ſunt, *chartarum* dumtaxat meminere, dum vero ἀρχαίως, & ſecundum legum majeſtatem, *tabularum* voce abuti viſi ſunt.

Idipſum ex leg. 5. D. De injur. & famoſis libell. oſtendere poſſem, inibi ſuppar eſt Pythagoricæ ἐχεμυθίᾳ tabellarum ſilentium, ſed contra paſſim legere eſt, *libros*, *ſcriptura*, *carmina*, ἐπιγράμματα, *inſcriptiones*. Vide etiam Paull. ſentent. 5. 4. 15. Paucis me expediam ex dictis, cur ſollemnes ſint jure doctis ῥήσεις illæ *rumpere teſtamentum*, & in *tabulas incidere*, leg. 20. D. de injuſt. rupt. irr. teſtam. at ſemel *lignum* pro *tabulis*, D. de bon. poſſeſſ. contr. tab. & in Sueton. in Nerone cap. 17. *tabulæ pertuſæ*, nempe ut ſervaretur ὁμολογία, & locutiones apte ſibi reſponderent. Non autem dubites, quin τὸ *rumpere* & *reſcindere* hoc pacto accipiantur, ſcilicet καταχρηστικῶς, nam jureconſulti τὸ *rumpere* detorquent etiam ad eas res, quas tantum mente animi concipimus, quare in jure non ſemel docemur *gradus rumpi agnatione*, & *teſtamentum alio teſtamento*.

IV. Ut autem has legum locutiones τροπικὰς melius firmemus, locum Juvenalis ſat. 7. v. 23. addam, quem ipſe mihi aptiorem effingere non ſatis fuiſſem, luce enim clarius edicit *tabellam* idem eſſe ac *membranam*, ut omnino ex animo evellatur, quod radicitus hærebat, veteres in lignis ſcriptitaſſe, eo quod tabularum voce ſæpius, quam membranarum uſos eſſe legimus; hortatur autem ſatyricus Teleſinum malum poetam, ut carmina ſua igni, vel blattis mandet, vel quæ bella cecinerat, una litura deleat;

Si qua aliunde putas rerum exſpectanda tuarum
Præſidia, atque ideo croceæ membrana tabellæ
Impletur, lignorum aliquid poſce ocyus, & quæ
Componis dona Veneris, Teleſine, marito:
Aut claude, & poſitos tineæ pertunde libellos
Frange miſer calamos, vigilataque carmina dele.

Nihil aſciatius, ut oſtendat *tabellam* accipi pro *membrana*, præſertim dum appoſite claudit, *frange miſer calamos*, quos ſolummodo tingendis chartis adhibitos novimus; præterquam quod ἐπιθετὸν *croceus* de unis membranis dicitur; hinc Iſidorus mecum belle conjurat lib. 6. c. 11. *Membrana*

na vel candida, *vel lutea*, *vel purpurea fuerunt*: *candida exſiſtunt naturaliter*: *luteum membranarum bicolor eſt*, *quod a confectore una tingitur parte*, *ideſt* CROCATUR, *de qua Perſius*: *Jam liber & poſitis bicolor membrana capillis*. Sed aptius fuiſſet, quam Perſii, locuples Juvenalis teſtimonium, & miror illud Iſidorum fugiſſe.

Quanti vis pretii eſt Martialis diſtichon, qui grande Ovidii metamorphoſeωn volumen in quindenos libros digeſtum vocat *maſſam ſtructam multiplici tabella*, lib. 14. ep. 192.

Hæc tibi, *multiplici quæ ſtructa eſt maſſa tabella*,
Carmina Naſonis quinque decemque gerit.

ubi *tabella multiplex*, ſi ex ligno conſtaſſet, non vero ex papyro, vel membrana, quod & ipſius diſtichi λῆμμα præſefert, ſcilicet *Ovidii metamorphoſis in membranis*, in enormem molem excreviſſet, maxime cum Martialis ævo majoribus ϛοιχείοις libri præcipue exſcriberentur. Quæ poetarum exempla potiſſima ſunt, ut nullus poſthac ambigat, quin jureconſultorum tabulas non ligneas, ſed membranaceas fuiſſe credat, veluti ex ipſius Martialis lib. 1. ep. 3. *Hos eme*, *quos arctat brevibus membrana tabellis*, *Scrinia da magnis*: *me manus una capit*: ecce tibi idem membrana ac tabella. Idem de Homero in membranis lib. 14. ep. 184. *Ilias*, & *Priami regnis inimicus Ulyſſes Multiplici pariter condita pelle latent*: qui paullo ante dixerat *multiplicem tabellam* Metamorphoſin Ovidii, hic vocat Iliada, & Odyſſeam *pellem multiplicem*; atque de Livio lib. 14. ep. 190. *Pellibus exiguis arctatur Livius ingens*: itaque epigrammatographus confundit *tabulas* & *pelles*, ſive *membranas*. Addam Auſonium, qui in epiſt. 26. apertius præ ceteris, quam dixit *chartam*, inde vocat *tabellam*: v. 5. *Unde iſtam meruit non felix charta repulſam?* verſ. 34. *Non ego longinquos*, *ut texat pagina*, *verſus Poſtulo*, *multiplicique oneres ſermone tabellas*.

v. Quid ſi ipſi veteres jureconſulti moneant ſe tabulas pro chartis accepiſſe? Paullus in 4. ſent. tit. 7. *Tabularum autem appellatione chartæ quoque & membranæ continentur*. Ulpianus in princip. l. 1. D. de bon. poſſ. ſec. tab. *Tabulas teſtamenti accipere debemus omnem materiæ figuram*: *ſive igitur tabulæ ſint ligneæ*, *ſive cujuſcunque alterius materiæ*, *ſive chartæ*, *ſive membranæ ſint*, *vel ſi e corio alicujus animalis*, *tabulæ recte dicentur*. Hic parum advertere te jubeo vocem *figuram* ab Ulpiano ſumi pro *ſpecie*, ita ut edicat teſtamenta ſcribi poſſe in quavis materiæ ſpecie, non ut adnotavit Gothofredus pro *qualitate* & *forma* teſtamenti, ut opportune more ſuo Mazochius in Quirin. dipt. pag. 12. in adnotat. interpretatus eſt: verum nihil novi nos docuit vir ſummus, etenim Schultingius in Paulli ſentent. lib. 4. tit. 7. pag. 406. id jam occupaverat, *Nihil*, *inquit*, *aliud eſt figura*, *quam ſpecies*: inde ex ipſis jureconſultis exempla profert ſcil. *variæ cauſarum figuræ*, & *capiendi figuræ* ex Pandecte: *juris figuræ* ex Inſtitut. fortaſſe Schultingium Mazochius non legerat. Scias hanc

P vocem

vocem *figuram* nimium torſiſſe Claud. Salmaſium de modo uſur. pag. 415. & longe tranſverſum egiſſe; multa enim congerit, ut hujus legis verba ſuſque deque miſceat, juriſque conſultum falſum eſſe redarguat; atque duplici licentia haud tanto viro digna turbat verba, videl. *Tabulas teſtamenti accipere debemus omnem materiam ea figura*, vel minori mutatione; *omnis materiæ figuram*; & τὸ *figuram* refert revera ad quadratam lignearum tabularum formam, i. e. ad τετράδια · & vult Ulpianum a legato librorum omne genus prorſus excludere, quod cylindricam formam exhibeat, non vero τὸν τετράγωνον. Verum jureconſulto idem eſt *liber* ac *volumen*, quod clare hujus legis initio definitur; atque ipſe inferius in παρέργῳ hujus lib. 1. ab animis præjudicatam perdiu opinionem evellam, quam omnes & legum interpretes, & rei ſcriptoriæ auctores tuentur, nempe exſtitiſſe olim volumina cylindrica, ſive εἰλήματα, qui non unis detortiſque exemplis quaſi certum venditant, imponuntque, cum ſint unum idemque bina hæc vocabula *liber* & *volumen*.

Si autem cenſeatur ab juriſprudentibus etiam lignea figura, ſeu materies una cum coriacea, & chartacea ſcriptioni idonea, inde non aliud concludas, quam legem ſinere ad ultimæ voluntatis tuendæ gratiam, & litium vitandarum ergo, ut quis etiam illam lignis exaret, licet communis & vulgaris mos viguerit membranis papyriſque illinendi; eodem pacto intelligas Juſtinianum §. 12. Inſtit. de teſtam. ordinand. *Nihil autem intereſt teſtamentum in tabulis, an in chartis membraniſque, vel in alia materia fiat*.

VI. Gratiæ mihi habendæ ſunt Trotzio J.C. de prima ſcrib. orig. pag. 84. qui tenebricoſam Ulpiani legem 7. D. de juriſd. eodem modo eodemq. lumine offudit: verba legis ſunt: *Si quis id quod juriſdictionis perpetuæ cauſa, non quod prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, dolo malo corruperit, datur in eum quingentorum aureorum judicium:* quam ita interpretatur Trotzius, *Licet olim in albo tantum propoſuerit edicta prætor, tractu temporis tamen & in alia materia propoſuiſſe videtur: ſane hoc innuere videtur Ulpianus, qui vel exempli cauſa illa adjecit, ut dubitatio omnis tolleretur, ſi quando in illa re diſputarent litigantes*. Igitur hic non obſcuri nominis interpres mecum ſentit juriſprudentes quædam vocabula apponere, ut litigantium ſubdolis cavillationibus obviam eant; neque alia de gratia in hac lege ſcriptionis in albo jam obſoletæ ſecundum Trotzium meminit Ulpianus; ergo etiam ligneas tabellas ſolummodo τροπικῶς in legibus inveniri multis oſtendere audentius periculum facio.

Atque hoc pacto verba §. 3. Inſtitut. lib. 2. tit. 16. de pup. ſubſt. nulla prorſus obſcuritate laborant: ubi legere eſt jureconſultum velle, *Ut teſtator, ne ſubſtitutus pupilli impuberis vitæ inſidias ſtruat, vulgarem ſubſtitutionem palam faciat, & in primis teſtamenti partibus ordinare debeat; illam autem ſubſtitutionem, per quam ſi heres exſtiterit pupillus,*

Digitized by Google

pillus, & intra pubertatem deceſſerit, ſubſtitutus vocetur, ſeparatim in inferioribus partibus ſubſcribere debeat, eamque partem proprio lino, propriaque cera conſignet; & in priore parte teſtamenti caveat, ne inferiores tabulæ vivo filio, & adbuc impubere aperiantur. Idipſum clarius habeo ab Cajo Inſtit. lib. 2. tit. 4. §. 2. *Sed pupillaris ſubſtitutio ita ſecreta eſſe debet, ut ad notitiam ſubſtituti pervenire non poſſit, ne vitæ pupilli aliquas ſubſtitutus inſidias moliatur: nam in extrema pagina teſtamenti fieri debet, ut pars illa, in qua ſubſtitutio pupillaris ſcripta eſt, quandiu pupillus annos pubertatis egrediatur, obſignata permaneat, & prior pars teſtamenti, in quo heres ſcriptus eſt, reſeretur*. Nulla, inquam, verba hæc obſcuritate laborant, ſi ab omnium interpretum opinione pro ceratis tabellis jurantium diſceſſeris, & ad chartas, vel membranas confugeris. Etenim facile vel tiro percipiet, quo pacto nomen ſubſtituti in inferioribus tabulis claudatur & deliteſcat: ſi ſcilicet vel charta, vel membrana ab ima parte, ubi ſubſtitutum ſcribi jubet jureconſultus, complicetur, & lino, & cera conſignetur; etenim ſi tabulas revera ligneas, non autem τροπικῶς hic intelligas, nullusdum perſpicaciſſimus divinet *inferioris ligni partes*, ſive *extrema tabellæ pagina*, ſive *extrema*, aut *ima cera*, vel *pars* teſtamenti *noviſſima*, quo pacto *lino*, & *ſigillo obſignari*, & *aperiri*, ſive *reſerari* poſſit; præſertim, cum *ima cera* non ſit ultima pagella teſtamenti, ſicuti vult Schultingius pag. 112. in Juriſpr. Antejuſt. ſed valeat *extremitas ceræ*, ſive quod *extremum* eſt, & *imum paginæ*; ſicuti *ſuperior pars*, & *prima cera* eſt *paginæ initium*.

Quæ cum non animadverterit Schultingius, requiri adſerit ſaltem tres, vel quatuor ceratas tabellas pro quavis pupillari ſubſtitutione; quod ipſe ſibi confingit, id lege omnino non jubente. Ceterum ut te omnibus difficultatibus extricem, verba Caji rogaris, ut attentius penſites, qui, niſi tua etiam *obſcurarint lumina ceræ*, inſpicies jureconſultum aperte meminiſſe chartæ, quando inquit, *extrema pagina teſtamenti*; vocem enim *pagina* nunquam reperies dictam de *lignis ceratis*, ſed dumtaxat de membranis, chartis, & papyris; hinc tritum apud poetas *milleſima pagina* de libris. Igitur ſi ſubſtitutionem pupillarem in membranis, vel chartis fuiſſe dicas ſubſignatam lino, ceraque, nihil erit nugatorium, aut obſcurum; contra vero quis neget, quin tres, vel quatuor ceratis tabellis clauſis, & ſimul compreſſis, ceræ deleantur, & commiſceantur, quas fuiſſe deletu facillimas teſtatum reliquere veteres? vide Quintil. & Martial. ſuperiori cap. Ceterum quæcumque plurima de pupillari hac ſubſtitutione ceteri non ſordidi juris interpretes, & de lignea materia hujus teſtamenti, veluti pro focis pugnantes aggeſſere, poſthabenda reor: quos inter Salmaſium ἐξωκότατον adnumeres de mod. uſur. paullo ante fin. cap. XI. & de ſubſcrib. teſtam. cap. 29. pag. 292. qui doctis & laborioſis obſervationibus in hanc legem nimium me ἐκόπωσε confuditque; imo pleraque ſibi ad-

verſantia veluti obliviosſus comminiſcitur. Demum quænam teſtamenta in lignis incidendi neceſsitas, cum chartæ non tanti conſtarent, & ipſe Cajus in negotio ſcriptorio, dummodo τροπικῶς non loquatur, eas commemoret? vid. lib. 2. tit. 1. de reb. §. 4. *Quod & de chartis, & pergamenis, ſi in alienis ſcribat, licet aureis, vel argenteis litteris, ſimiliter ejus eſt ſcriptura, cujus charta, aut pergamena fuerit.*

VII. Hoc forſitan haud imbecillo fundamento adniſus quiſque ex ſe ipſe bene quam multa juriſprudentum ſcita, & leges, ſi tabularum mentio ſit, percipiet; quas ne longus ſim lubens prætereo. Peccarem profecto, ſi qua in univerſo juris σώματι curſim verſando, ut penitus ſcriptoria ligna ab eo averruncem, animadverti, faſtiditus miſſa faciam. Et quidem Πανδέκτας, utpote cultior, & linguæ Latialis ſanctioris ſectator pro chartis membraniſque adſciſcit & adſcribit plerumque *tabulas*, uti etiam moris eſt aureæ Latinitatis Scriptorum; quos juvat ad orationis ornatum uti verborum immutationibus, quos τρόπους compellabant; contra vero minus ſæpe invenire eſt in Inſtitutionibus ῥητῶς *tabulas*, qui quatuor libri contracti confictique ſunt ad Juſtinianei ævi ingenium. Si autem grande Codicis volumen verſes, per quam rariſsimas locutiones τροπικὰς deprehendes, & pro *teſtamenti tabulis*, minus concinne appoſitum eſt *ſcriptura teſtamenti*, & pro *tabulis dotalibus* releges *dotalia inſtrumenta*; id autem cuique eos titulos legenti patebit. Verum ut quæ adſtruo, ita ſe habere, & non ſecus, comprobem, prompta mihi obverſata ſunt verba apud Imp. Theod. & Valent. init. leg. 21. Cod. de teſtam. ubi hi principes appellant teſtamentum *ſcripturam conſignatam, vel ligatam, vel tantum clauſam involutamque*; Ulpianus vero D. qui teſtam. fac. poſſ. l. 22. §. 7. vocat teſtamentum *tabulas ſignatas, & linteo involutas*; vides jam luce clarius unum omnino idem eſſe *tabulas* ac *ſcripturam*, primamque vocem καταχρηστικῶς, alteram γνησίως adhibitam, ut ex animi mente tandem evellamus nunquam olim ultimas voluntates lignis conſignatas fuiſſe, ſed atramento chartis commendatas.

Jam tandem pigebat me diu commoratum eſſe cum jureconſultis, juvat enim magis cum Græcis verſari, quare manum de tabula; unum ſpondeo me addere, quo chartarum, ac proinde etiam atramenti cauſam vehementius perorem. Reliquum mihi erat Novellas Juſtin. conſtitutiones evolvere, in iiſque nullus reperire ſatis fui ne vice quidem ſimplici ceram, aut tabulas, ſed in Novell. 44. aperte Imperator chartæ uſum tabelliomibus perdiu familiarem, & majoribus longe temporis acceptum refert, in eaque *omne genus contractuum* celebrari & inſcribi jubet, non autem in lignis: *Novimus multas falſitates ex talibus chartis oſtenſas & PRIUS, & nunc . . . . . ſancimus tabelliones in ſola tali quarta* (charta), *quali diximus documenta ſcribere . . . . . Hæc itaque, quæ de qualitate chartarum a nobis decreta ſunt . . . . cuſtodiri modis omnibus volumus a tabellionibus, ſive in ipſa feliciſſi-*

Digitized by Google

ciſſima civitate, *ubi plurima chartarum abundantia eſt*, *& ubi plurima contrahentium multitudo*, *ſive in provinciis*, hæc ex Novel. præpoſtero ordine, ſed eorundem verborum exemplo ad rei claritatem contraximus. Nemo autem mihi moroſus ſit intercedatque Juſtiniani ævo ligneam ſcribendi rationem exoleviſſe nova inducta; cum Princeps adſtruat PRIUS, *& nunc* tabellionum incuria, vel dolo in chartis peccatum eſſe: procul dubio Græce πρότερον Latinis auribus ſonat *prioribus temporibus*, cui opponitur νῦν, i. e. *noſtris*; præterquamquod vetuſtiſſima tempeſtate chartas collinere ſollemne erat, ejuſque antiquæ conſuetudinis exemplorum meſſem colligere poſſem, & quædam jam a me prolata ſunt. Imo tempeſtate Paulli J. C. chartas in more fuiſſe vult Anianus, dum verba Paulli ſentent. recept. lib. 5. tit. 25. §. 5. interpretatur; vide Schultingium pag. 517. to. 1. Anianus autem inquit: *Qui chartas qualeſcumque adulteraverit*, *&c.* Et Ulpianus leg. 7. D. de juriſdict. etiam chartarum meminit: *Si quis id*, *quod juriſdictionis perpetuæ cauſa*, *non quod*, *prout res incidit*, *in albo*, *vel in charta*, *vel in alia materia propoſitum erit*, *dolo malo corruperit*, *&c.* Vides igitur etiam longe ante Juſtiniani ævum chirograha, & acta publica in chartis celebrari. Verum de toto chartarum negotio & origine Salmaſius in Hiſt. Aug. to. 2. pag. 706. & ſeqq. & Mazochius in Dipt. Quir. pag. 32. duoviri πολυμαθέστατοι pleraque multa, ſed ſibi adverſantia, namque primus alterum fugerat, congeſſerunt, qui ut conſulantur, optarem.

VIII. Jam tandem in animo mihi erat aggredi ad jureperitorum ceras, cum ſatis ſuperque rem ſcribendi *tabellariam* intra fines ſuos τροπικῶς arctaverim; a quibus ſi non nemo extrahere largiuſque extendere conabitur, næ is operam luſerit, legeſque turbaverit. Quare reſtabat unus Juvenalis locus pro lignea ſcriptione tuenda Cimmeriis tenebris obſcurior, meamque ſententiam ſpecie tenus convellens; quem, cum longa verborum περιόδῳ elevandus eſſet & infirmandus, præterire ſatius rebar; & ſi quis illum objeciſſet, quærerem prius de ejus loci ſententia, quam ne Œdypus quidem ipſe, uti nunc verba jacent, divinaret; parum enim curamus ea, quæ nihil menti exhibent. Conſolatur Juvenalis ſat. 13. 136. Calvinum, cui denegata fuit a debitoribus pecunia depoſita:

Si decies lectis diverſa parte tabellis,
Vana ſupervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipſorum quos littera, gemmaque princeps
Sardonyches, loculis quæ cuſtoditur eburnis.
Te nunc &c.

Piget me ob eundem dolum Græcos etiam male audiviſſe teſte Polyb. in fin. lib. 6. Παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐὰν τάλαντον μόνον πιστευθῶσιν, ἀντιγραφεῖς ἔχοντες δέκα, καὶ σφραγῖδας τοσαύτας, καὶ μάρτυρας διπλασίους, οὐ δύνανται τηρεῖν τὴν πίστιν. Et quid ſibi velit ſatyricus tenebricoſis illis verbis *chirogra-*

rographa vana ſupervacui ligni, quæ atramentario negotio contra prorſus ſunt, cum ignariſſimis ignoro, ineſtque valdequam inſolens ταυτολογία: dictum erat *vana chirographa*, cur additur ſuperfluum τὸ *ſupervacuum lignum?* quare hi verſus potius inter mendoſiſſimos amandandi, quam ut ligneam ſcriptionem firment. Verum hoc eſſet nodum incidere, non autem ſolvere; quare quidam hortati ſunt, ut quid lucis his verbis afferrem, vel medelam tam male affectis, prolixitatis minime ſollicitus. Itaque ſi reficiam: *Vana ſupervacuis dicunt chirographa ſignis*, nihil emaculatius, & ligna huic loco importuniſſima longe faceſſent: aperit enim ſubdolas, uti moris eſt, forenſium hominum technas Juvenalis, qui vel cautiorem chirographorum fidem in dubium revocant, imo perlecta decies vana traducunt, & ſigna haud impreſſa, vel adulterina clamitant: quanquam publicæ litteræ, i. e. *chirographa*, & *gemma ſardonyches*, ſeu ſignum de γνησιότητι & veritate eos arguant & convincant: igitur ſi ſatyricus in tertio laudatorum verſuum recinat *litteras* pro *chirographis*, & *gemmam*, hæc ipſa *gemma* admonet poetam *ſigna* præpoſuiſſe, de *lignis* nihil omnino cogitantem; quam vocem *ſigna* poſterior manus ab ſuperiore voce *tabellis* illuſa in τὸ *ligni* transſudit; perbene enim ſibi reſpondent *chirographa*, & *litteræ*; nec non *ſignum*, & *gemma*, male autem *gemma*, & *lignum*. Inductum eſt etiam erratum in ſyntaxi ab amanuenſibus, qui non animadvertentes extremas verſuum litteras vitio ætatis facile eradi, inſcripſere *ligni* pro *lignis*, & ne ἀσύντακτος locus eſſet, ab *ſupervacuis* ultimum ſibilum detruncarunt: *Quod in codicibus manuſcriptis non raro accidiſſe nemo, qui eos oculis uſurpaverit, inficias ibit*, teſte juvene doctiſs. Lennepio in Coluthum pag. XI.

Ne quis autem credat mihi ipſi ſolummodo blandiri, quod mentem Juvenalis perſcrutans ad arbitrium, imo licentius quædam στοιχεῖα commutavi, ſors arriſit, ut Suetonius in Nerone c. 17. iiſdem pæne verbis uſus ſit, quæque ego reſtitui, hiſtoricus hic omnino firmavit; inquit enim; *Cautum, ut in teſtamentis primæ duæ ceræ, teſtatorum modo nomine inſcripto, vacuæ ſignaturis oſtenderentur, ac ne quis propria manu legata ſibi ſcriberet:* adnotanda ſunt verba *vacuæ ſignaturis*, quæ apprime reſpondent *ſupervacuis ſignis:* quæ mirum in modum detorquet Salmaſius in hujus Neronianæ legis interpretatione erudite garrulus de modo uſur. pag. 458. in ejuſque verba amice juravit Pitiſcus, & Burmannus. Verum nihil μυστηριῶδες huic conſtitutioni inerit, ſi τὸ μόριον UT in NE vertas; itaque cavet imperator, ne ſolummodo (ita accipias τὸ *modo*) in tabulis teſtamenti nomine inſcripto teſtatoris, ipſæ vacuæ & deſtitutæ ſignaturis, ſeu ſignis producantur; τὸ *ſignaturis* eſt a recto *ſignatura*, vox cuſa ævo Suetonii; Salmaſius confidenter reponit *ſignatoribus*, vel *ſubſignaturis*. Nemo mihi iraſcatur, ſi pro vocula *ut* τὴν *ne* appinxerim, tum quia eadem paullo ante præcedit, atque ἀμέσως inſequitur iterato NE, *ne quis legata &c.* tum quia imperatoris mens clariſſime patet duo jubentis, non ſolum nomen apponi teſtatoris, ſed & imprimi ſigna, quæ cautiores

reddunt

reddunt teſtamenti tabulas; illaſque pertundendas, & filo conſuendas edicit ibidem Nero ipſe; tantum abeſt, ut vacuas ſignis proferri cenſuerit. Et miror nil hic vidiſſe Burmannum in doctiſſimis adnotat. in Tranquillum. Quæcumque autem in hanc Neronis legem docte aggerit Salmaſius ἀπροσδιόνυσα partim ſunt, partim nimium detorta, & longe arceſſita. Itaque Juvenalis, & Suetonii loca mutuam lucem, in qua cæcutiiſſe interpretes ceteroqui doctiſſimos miror, fœnerantur, *ligníque* vocem noſtro atramento gravem adverſariam ab poeta non ineleganti fortaſſe non ſine induſtria deterſimus.

Ne quis autem in animum inducat me dolo, vel negligentia Salmaſianam medelam hujus Juvenalis verſus jam περιβοήτως ſubterfugiſſe, quem ſecundum quædam exemplaria reſtituit pag. 115. de ſign. & ſubſcr. teſtam. vir operoſiſſimæ lectionis, ſcil. *Vana ſupervacui dicunt chirographa lini*, libens reponam cauſæ atramentariæ ſolummodo officere, ſi legatur *ligni;* ceterum ſi quis tanti viri auctoritate minime abducatur, clare dignoſcet, eo quod verſus mendo eſt obnoxius, ſententiam fore longe potiorem, ſi apponamus τὸ *ſignis*, cum ea vox longe melius *gemmæ* reſpondeat, & Suetonius ipſe apprime adſtipuletur, dum ait, *vacuæ ſignaturis tabellæ;* qui Tranquilli locus ſi Salmaſio non latuiſſet, vocem *lini* in τὴν *ſignis* dubio procul vertiſſet, vel quia ab importuna illa *ligni* minus diſtat, quam *lini.*

IX. Demum non me fugit magnum Cujacium obſerv. lib. XI. c. 14. in hoc Ovidii diſticho ob variantes lectiones vexatiſſimo, ep. 9. lib. 2. ex Ponto; *Nec mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella Mendacem linis impoſuiſſe notam*, amaſſe potius *lignis*, quam *linis;* quare etiam contra jureconſultorum principem mihi urgendum eſt in re teſtamentaria exputantem etiam lignis ſcriptoriis abuſos Romanos communi opinione abreptum: quam lectionem τὴν *lignis* ſi cum Cujacio tuearis in Ovidio, eandem in Juvenali ſervandam quiſque jure opponat, a cujus ſatyra longe ablegandam multo otio oſtenſum eſt. Verum ne te diu teneam, noſcas vocem hanc *linis* in veteribus membranis legi *chartis*, *tabulis*, *lignis*, *ſignis*, & *ceris*, vid. adnotat. varior. quare, ſi verum ames, repone ſine periculo opportuniorem ῥητὴν *ceris;* etenim cum de re teſtamentaria loquatur Ovidius, conſtat *gemmam*, ſive ſignum ἰδίως imponi, ſive imprimi *ceris*, non *linis;* e contrario *ceras* ἀμέτως infundi lino, quod & trita res eſt: nihilo apertius tenes ex Paulli recept. ſentent. lib. 5. tit. 25. §. 6. *Tabulæ perforatæ triplici lino conſtringantur, atque impoſitæ ſupra linum ceræ ſigna imprimantur.* Si igitur vel cum Cujacio jures, vel cum iis, qui ab Ovidii verſu *ceras* abraſere, ſatis inficete dicendum eſſet, gemmam ſignatoriam imprimi *lignis*, vel *lino*, cum vel pueri noverint in molli materie imprimendam, præſertim ſi jam melioris notæ membranæ vocem *ceris*, non *linis* præſeferant. Ceterum piget me legiſſe tot doctiſſimos viros, qui hunc Naſonis verſum perdiu ſollicitarunt, oblitos hujus poetæ ætate tabulas teſtamenti linis ligari non dum cœptas, quod ſub

Digitized by Google

ſub Nerone ſancitum fuiſſe tirones norunt : licet Salmaſius ibid. p. 117. unicum linum antiquitus fuiſſe prædicet. Vides porro probe Juvenali medelam factam ; & turbatam Cujacii mentem facile advertis, cui in Ovidio magis placuerit vox *lignis*, quam *ceris*.

x. Ut autem in claudendis teſtamenti tabulis neceſſitatem lini, atque hanc lectionem in Juvenale tueatur Salmaſius quæſitiſſima more ſuo aggerit ; de Homero autem ipſum peſſime mereri mihi dolendum eſt, cujus poetæ ἀνυπερβλήτου cauſam ſuſcipiendam diu maximum pulcherrimumque jusjurandum juravi ; inquit enim ibid. p. 116. *Iliacis temporibus, quibus nec ſigna, nec claves in uſu fuere, & ſola vinculorum circumligatione* (tabulæ, vel codex) *claudebantur ;* primum quidem errat in Odyſſeæ libro enunciando, vel memoriæ, vel typographorum ἁμαρτήματι· deinde falſo ait Homerica tempeſtate, & Demoſthenea in tabulis ſcriptum eſſe ; nam *teſtamenta*, & *teſtari* vocibus διαθήκη, & διατίθεσθαι ſolummodo donabantur ; neque de *vinculis* teſtamenti, aut de lignis, ulla apud bonæ ætatis Græcos Scriptores mentio : vir ſummus Græcum teſtandi morem cum Romano miſcet. Demum imperare mihi non valeo, quin incuſem dormitantem in Homeri ſtudium Salmaſium, qui omnino negat Iliaca tempeſtate claves in uſu fuiſſe, ſed arcas ſolis δεσμοῖς conſtrictas, cum contra divinus vates claves meminerit elaboratiſſimas, & veluti arcanas, Il. ξ. v. 167.

Βῆ δ' ἴμεν εἰς θάλαμον τόν οἱ φίλος υἱὸς ἔτευξεν
Ἥφαιστος, πυκινὰς δὲ θύρας σταθμοῖσιν ἐπῆρσε
Κληῖδι κρυπτῇ, τὴν δ' οὐ θεὸς ἄλλος ἀνῷγεν.

Et Od. φ. v. 6. canit clavim Penelopes fuiſſe inter cetera ex principe metallo, καλὴν, εὐκαμπέα χαλκείην, & ejus *manubrium ex ebore*, κώπη δ' ἐλέφαντος. Ceterum clavium creberrima mentio eſt in divino vate. Fortaſſe Euſtathius Salmaſio impoſuit, qui utpote Ὁμηρικώτατος, facile ſibi fidem fœneratur ; ille quidem fidentiſſime ait, ἡ κλεὶς νεωτέρων, καὶ Λακώνων εὕρημα· in his verbis miror Archiepiſcopi ſtuporem, qui quanquam æternis commentariis Homerum mactaſſet, ignorat Laconas fuiſſe veterrimos Græcorum, Helenamque Laconicam Iliacæ calamitatis in cauſa fuiſſe. Sed æquius cum Plinio agendum, qui lib. 30. cap. 1. teſtatum idipſum reliquit : *Iliacis temporibus ..... conditas arcis veſtes, & vaſa aurea argenteaque, & ea colligata nodo, non annuli nota ;* etenim non eo, quo Euſtathius in Homerum ſtudio arſerat ; optarem autem ut tanti vatis auctoritate melius uſi eſſent veteres, nuperique Scriptores, quo φιλομηροτέρους ſe probarent.

Ceterum quis ferat liberiorem ac pronam Plinii licentiam ajentis veterrimos Græcos non noſſe annulos, cum Laertius Solonis legem nobis ſervarit caventis, ne liceret annulario retinere jam venditi annuli ſigillum ? Δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν, τοῦ πραχθέντος δακτυλίου· itaque ſi ars τοῦ δακτυλογλύπτειν Solone antiquior audit, aut ipſa Home-

Homero ὁμόχρονος eſt, aut parum diu poſterior. Ut incuſem etiam Salmaſium neceſſe mihi eſt, qui æque ac Plinius, uti paullo ante notatum eſt, ſigilla Homerica ætate inciſa eſſe facile negat; cum hic Laertii locus pro vetuſtate σφραγίδων proſtet luculentiſſimus. Hæc de Juvenalis verſu tenebricoſo prolixiora, quam quæ cogitaveram. Animi ſane angor Mazochium noſtrum, qui iſthæc Juvenalis verba in Quir. Dipt. meminit pag. 12. not. 17. nihil nodi in gemina voce *ſupervacui ligni* offendiſſe, quem a me fortaſſe non bene dolatum ipſe totius rei litterariæ τέχνην peritiſſimus elaboratius exaſciaſſet.

XI. Pretium operæ nunc eſt, ut de cera jureconſultorum pauca adnectam, uti ſuperne receperam, meamque fidem liberem; ſed ab eo labore temperare poſſem, cum aperte commonſtratum ſit tabularum nomen in juris σώματι accipi καταχρηστικῶς, neque ligneas prorſus fuiſſe; ita etiamſi ceras legum conditores forte meminerint, τροπικῇ appellatione abuſos fuiſſe nemo neget; tantique fatendum valere vocem *ceram* apud eoſdem, quanti *tabulam*, *chartam*, vel *membranam*; quis enim in animi mentem induxerit res maximi momenti, uti teſtamenta, idque genus chirographa ceris deletu facillimis commendaſſe veteres, præſertim quando jam chartæ, papyri, membranæque ubique proſtarent? Cum igitur omnem Juſtinianeam collectionem inviſiſſem, reperi vix ſemel, & iterum ceræ inibi veſtigium eſſe, quare falſus eſt Trotzius pag. 82. in Hugonem de prima ſcrib. orig. egregiæ notæ jureconſultus, qui nimia παῤῥησίᾳ adſtruit legum conditores *tabulas ceraſque plerumque conjungere*. Primus locus eſt Ulpiani leg. 59. de legat. 3. ubi *ceratos codicillos* legimus, quem paullo ante pag. 112. probe excuſſimus: alter eſt notior Marciani l. 1. §. 4. D. de leg. Cornel. de falſ. quem locum Briſſonius de verb. ſignif. voce *cera*, Schultingius in juriſprud. antiqu. pag. *629*. & Bynkershoekius obſervat. lib. 3. c. 21. pro ceris ſcriptoriis accipiunt: verba legis ſunt: *Qui in rationibus, tabulis, ceriſve, vel aliqua re ſane conſignatione falſum fecerint, vel rem amoverint, perinde ex his cauſis, atque ſi erant falſarii puniuntur*: (illud *ſane* Gothofredus immutavit in *ſive*:) vertit etiam vocem *ceriſque* in *ceteriſve*, illamque fatigat tanquam otioſam; ſed quid ſibi velit hæc inconcinna περιττολογία *in ceteris, vel aliqua re* (corrige *aliave re*, ut in lege mox apponenda,) ſanequam ignoro; itaque omnia miſcet Gothofredus.

Verum, quæ exputo de his verbis mire pravis, aperiam, ſed timeo, ut huic conjectioni ſit locus; *ceræ* hic ſunt longe quid diverſum a tabulis, & Marcianus pro *ſignis* illas appoſuit; vetus quis interpres margini adſcripſerat ad ejus vocabuli lucem hæc bina verba *ſive conſignatione*, poſterior amanuenſis rure inficetior, (quod peccatum fuiſſe identidem conquerimur,) ἀκαταλλήλως, ſcil. loco non ſuo illa huic legi intermiſcuit: quæ ambo ſi eradamus, ſententia conſtabit; dummodo *cera* pro ſigno, ſive conſignatione accipias: itaque aut nihil, aut ſaltem parum

 dubi-

dubites, quin Marcianus ſatis concinne clareque ſcripſerat: *Qui in rationibus, tabulis, ceriſve, vel alia re falſum fecerint, vel rem amoverint, perinde ex his cauſis, atque ſi erant falſarii, puniuntur*, qua ſententia nihil luculentius; ſi autem immiſceas binas voces, *ſane* (vel *ſive*) *conſignatione*, quas ex margine indoctus librarius κειμένῳ, earum locum nihil advertens, adſcripſit, omnia turbata & tenebricoſa vides. Quod autem ceræ *ſignum* audiant, teſtis locuples Juſtinianus inſtitut. lib. 2. tit. 16. §. 3. *Eamque partem proprio lino propriaque cera conſignare*; & tabulas ſignis muniri pro Quintio Cic. adſtruit: *Tabulæ maxime ſignis hominum nobilium conſignantur:* frequentius autem apud poetas, Ovid. lib. 2. ex Pont. el. 9. *Non mea ſubjecta convicta eſt gemma tabella Mendacem ceris impoſuiſſe notam*; verum hoc tritum. Otium tereret, ſi quis, ut in ſuperiori lege tueatur verba illa νοθείας plena, *ſive conſignatione*, mihi objiceret Paulli legem 16. §. 2. eod. tit. quæ fere iiſdem verbis concepta eſt: *Sed & ceteros, qui in rationibus, tabulis, litteris publicis, aliave qua re ſine conſignatione falſum fecerunt ..... eadem pœna* (falſi) *affici ſolere:* (hic etiam Gothofredo aqua hæſit, qui ſuſpicatur particulam *ſine* retinendam;) nam reponam, niſi eadem verba *ſine*, vel *ſive conſignatione* hinc etiam abſtergantur ex ſuperiori lege ſurrepta, & huc importune ingeſta, primo σφάλματι alterum trahente, nihil ſani ex verbis Paulli elicimus, imo omnino ſunt rationi abſona; cum notum ſit litteras publicas ſine ſignis, aut ſubſcriptione, (utrunque enim notat vox *conſignatio*, uti docte oſtendit Salmaſius de mod. uſur. p. 397. atque in volumine de ſubſignand. teſtam. quas binas leges me piget virum ſummum non illuſtraſſe,) publicas non vocitari, proindeque, neque falſas, neque veras traduci poſſe; tamque ratum ac ſollemne erat pacta conventa ſubſignare, ut Seneca lib. 3. de benefic. c. 15. ira excandeſcat: *O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confeſſionem! annulis noſtris plus, quam animis creditur, &c.* Igitur fruſtra eſt Gothofredus, cum τὸ μόριον *ſine* retinendum clamitet: & miror tot doctiſſimos ævi noſtri jure conſultiſsimos adeo in harum legum ambagibus ſe contorſiſſe. Ceterum ſi in prima lege *ceras* legas, ne dicas cum Bynkershoekio, & Schultingio hinc colligi veteres ſcripſiſſe in *ceris*, cum *ceræ* hic ſint *ſigna*, uti recte interpretatus eſt quicunque mundo illeverat, *ſive conſignatione*, inde importune in legem ipſam hæ binæ ῥήσεις immiſſæ ſunt.

XII. Præterea ſcio plenam eſſe tenebrarum formulam nuncupationis, quam Ulpianus tit. 20. regular. §. 9. nobis ſervatam voluit: *Hæc, uti his tabulis ceriſve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor, itaque, vos Quirites, teſtimonium præbitote*, a qua interpretes fere omnes cito ſe expediunt ajentes ſatis ſibi eſſe, ſi libere pronuncient veteres in ceris ſcriptitaſſe: ſed ætatem ceratarum tabularum certam firmare nulla arte valent. Heineccius antiq. Rom. lib. 2. tit. x. §. 12. Bynkershoekium, & Schultingium vades proferens eodem recidit, cum ait: *Utrunque jungebatur captio-*

ptio-

Digitized by Google

ptionis vitandæ ergo, proprie enim non inſcribebatur tabulis, ſed ceris. Trotzius in Hugonem pag.82. *tabulas* hic, ſcripturam ſtudioſius elaboratam intelligit; *ceras*, pugillares, in quos tumultuarie omnia conjiciebantur; ſuam hanc hariolationem, ut probet ῥητὰ καὶ ἄῤῥητα importat, interque cetera Juvenalis locum, *Nonne libet medio ceras implere capaces Quadrivio* ſat. 1. v. 63. blateratque ſatyricum inibi teſtamentorum meminiſſe; cum contra *cerarum* nomine ſatyrarum ſuarum grande volumen adverſus licentiam morum tempeſtivam medelam eſſe inclamet; ea in re oſcitanti Trotzio impoſuit Briſſonius de verb. ſignif. in voce *cera*, qui etiam pro teſtamenti tabulis hunc Juvenalis verſum laudat; miſeret me tantorum virorum, qui exſcriptoribus ſubitam præſtant fidem, poſthabitis auctoribus ipſis, ita errores in ævum durant. Demum Salmaſius de ſubſcrib. & ſignan. teſtam. pag. 209. has ceras exteriores illas, quibus ſigna imprimebantur, accipiendas ait, cum jam tabularum appellatio præceſſerit: hic arguit Salmaſium Heineccius, tanquam ſi ipſe meliora cudiſſet; verum in Salmaſio culpa reſidet, eo quod, ut ſententiæ ſuæ ſucum crearet, verba nuncupationis intorſit, & pro *ceriſve*, appinxit *ceriſque*, & διαζεῦξιν, & σύνδεσιν confudit: de vi μορίου *vel* vid. Mazoch. in Aſcia p.156.

Si autem his legum anteſignanis mihi fas ſit intercedere, ῥήσεις illas *tabulis ceriſve* haud dubie ſumi ajo apud veteres jureconſultos κατ' ἐπαναδίπλωσιν, ita ut ambo hæc vocabula unam eamdemque menti rem ingerant; licet *cera* apud melioris ætatis Scriptores plerumque ſint ſigilla, conſtat chartas ſæpe etiam adnotare, vide quæ paullo ante dixi in Juvenal. qui ſatyrarum librum *capaces ceras* vocat: quare in Marciani lege *tabulas ceraſve corruperit*, revera *ceræ* ſunt *ſigna*; contra in hac nuncupationis formula nil prohibet, quominus *tabulæ ceræve* unum idemque ſit, & τροπικῶς pro teſtamenti ſcripti charta, vel membrana accipiamus. Et ut rem omnino ſtabiliam, advertas rogo ſatyras ſuas Juvenalem dicere *ceras*, quæ ſatyræ certiſſime chartis illitæ fuere; cum e contrario Horatius ſuas ſincero *chartarum* donet nomine, qui ſperat fore, ut *tempus reddat meliores, ut vina*, epiſt. lib. 1. 2. v. 35. vides igitur binos ſatyricorum libros ab altero *ceras*, ab altero *chartas* vocitatos, quo non mireris, ſi aliquando chartas jure periti *ceras* dixerint. Præterea ſcias nihil dubii eſſe, quin *ceræ* peræque ſint, ac *tabulæ*, uti in hac Ulpiani nuncupatione; etenim quas non uni Scriptores dixere *Cærites tabulas*, vid. Gell. lib. 16. c. 13. & Aſcon. in Divinat. Horat. tamen ep. 6. lib. 1. v. 62. *Cæritem ceram* vocat. Quæ nam fuerint hæ *Cærites tabulæ*, ſi noſſe aveas vide Salmut in Pancirol. de reb. deperd. & invent. Ne autem a re teſtamentaria diſcedam, quas jureconſulti vocant *ſupremas tabulas*, dictas reperimus etiam *ſupremas* & *ultimas ceras*: atque nunc mens opportune ſuggerit verſus Martialis: *Nil Aniano præter aridam veſtem moriens reliquit ultimis pater ceris*. Et ſane nullus unquam poſſum in animum inducere, ut tanti momenti res, ſcil. ultimas voluntates ceris ſexcentis

dolis obnoxiis Romanos concrediditſe : quare nomen cerarum pro chartis Romana *mundities non dum pepulit , ſed in longum ævum manſerunt veſtigia ruris*, Hor. ep. lib. 2. 1. v. 160. & caſcarum gentium reliquiæ; atque in eadem τροπικῇ notione habendæ , ac ſtili , limæ , tabularum vocabula. Et ſane , niſi ſcriptura in unis chartis apud Romanos celebrata fuiſſet , teſtatum non reliquiſſet Vopiſcus de Firmo tyranno hiſt. Aug. p. 695. *Tantum habuiſſe de chartis , ut publice diceret exercitum ſe alere poſſe papyro , & glutino*. Quin ea chartarum vis etiam reip. tempeſtate Romæ proſtabat , ut iis piper , & ſcombros advolverent , imo eaſdem vilioribus rebus, turpique uſui deſtinarent, uti notum eſt de chartis Voluſianis , quas belle, ut ſui moris eſt, deridet Catullus.

Denique pæne oblitus eram commoneſacere Livium in ingenti hiſtoriarum opere ſemel dumtaxat meminiſſe locutionis *tabularum ceræve* , ſcil. dum ei ſermo eſt de quibuſdam legibus Romanos inter Albanoſque ſancitis anno V. C. ſecundo circiter & octogeſimo Horatiorum, & Curiatiorum tempore , quando nempe vix a ſtiva & rure ad arma tractanda Romani deſcenderant ; quare cum Livius ævo ſuo ſcita & leges in chartis ſcribi, & τροπικὰς locutiones *tabularum* ubique celebrari cerneret , *tabulas ceramque* ad primum Romanorum fœdus , quos adhuc ruſticitatis plenos noverant, rejecit. Neque ambigas hæc mente concoxiſse Livium , dum ea de Romanis Albaniſque ſcriberet, cum etiam clare ab Horat. teneas rudes, & antiquiſsimos Romanorum ſapientes leges in tabulis inciſiſse, de art. v. 396. & 400. *Fuit hæc ſapientia quondam .... leges incidere ligno.* Quod etiamſi verum dicas, quæ de caſca primaque Romanorum gente leges in ligno, ceraque ſcribente, biga hæc Scriptorum adſtruit, nihil mihi curanda ſunt , qui dumtaxat, & reipub. cultiora tempora , & ſub imperatoribus γραφικὸν morem teſtamentorum, & ſyngrapharum perſequi adnitor. Apponam hic laudatum Livii locum, quo eum conſulendi labore televem, lib. 1. cap. 24. p. 104. edit. Drakenborchii . „ Audi Jupiter , audi „ paterpatrate populi Albani , audi tu populus Albanus: ut illa palam „ prima poſtrema ex illis tabulis, cerave recitata ſunt ſine dolo malo, „ utique ea hic hodie rectiſsime intellecta ſunt : illis legibus populus Rom. „ prior non deficiat: ſi prior defexit publico conſilio, dolo malo , tum „ me Dieſpiter populum Rom. ſic ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam : tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque. “

XIII. Ex his omnibus, quæ de tabulis, ceriſque congeſſi, quid ſit *prima*, atque *ima cera* in teſtamentis, quæ verba licet in omni , quanta eſt Juſtinianea legum συλλογή, reperire non ſit, apud reliquos Scriptores pervagatiſſima ſunt, facile quiſque internoſcet , ſi ab animo deponat , quod ubique interpretum legitur : *teſtamenta fere in ceris ſcripta eſſe , quæ ligneis tabulis infundebantur* , Heinec. Ant. Rom. lib. 2. tit. 10. & cavendum legentium *languida ne triſtes obſcurent lumina ceræ*, Mart. lib. 14. 5. Itaque ſi invecta cerarum τροπικῇ notione, & non quidem vocem,

ſed

ſed rem ipſam penſitemus, quidquid *prima cera*, atque *ima*, ſeu *extrema* ab veteribus Scriptoribus vocatur, juxta valere reperiemus, ac *prima, & ſecunda teſtamenti pars; ſive ſuperior, & inferior; ſive prima, ac noviſſima;* aut *heredes primi, & ſubſtituti* apud jureconſultos; vide Salmaſium exempla mixtim conglutinantem de ſubſcrib. teſtam. p. 293. ſed ipſe in ceratas tabellas jurat; verum has ambas teſtamenti partes ab legum latoribus nunquam *ceras* vocitatas deprehendi; addo & Caji auctoritatem, qui lib. 2. tit. 4. §. 3. ſecundam teſtamenti partem *extremam paginam* compellat, quam paginam neque de ligneis tabulis, neque de ceris dictam unquam reperi, ſed ſolummodo de chartis, aut de membranis; in eoque mihi adſentiri videtur Salmaſius de ſubſcrib. teſtam. pag. 293. Atque adeo verum eſt cera τροπικῶς Latinos abuti, ut hereditatem ipſam noverim ab Juvenale dictam etiam *ceram* ſat. 4. v. 18. *Conſilium laudo artificis, qui munere tanto Præcipuam in tabulis ceram ſenis abſtulit orbi;* ubi vides ſatyricum laudantem quemdam, qui muneribus miſſis majorem orbi ſenis hereditatis partem captaverat, quam ἁπλῶς *ceram* appellat. Itaque, ut omnia ſint σύμφωνα, dicendum Scriptores illos ad orationis ornatum & lucem tranſlata atque τροπικῇ voce *cera* uti, quam jureconſulti defugere, qui res potius curant, quam verba. Eccui mirum non ſit hos nunquam *ſtili* meminiſſe? contra, ſi teſtamentum ceris revera commendaſſent veteres, Pandectes id vocis ad nauſeam uſque iteraſſet.

Scio te haud moræ patientiſſimum eſſe, an ipſe πολυθρύλλητον ſenatus conſultum, quod contraxit Paullus ſent. recept. lib. 5. tit. 25. §. 6. enodem, ubi cultiores prudentes juris, niſi ceratas teſtamenti tabulas fuiſſe dicamus, nullam huic legi, quam Nero ſanxerat, ſententiam ineſſe prædicant: *Ampliſsimus ordo decrevit eas tabulas, quæ publici, vel privati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus, ita ſignari, ut in ſumma marginis ad mediam partem perforatæ triplici lino conſtringantur; atque impoſitum* (al. *impoſitæ*) *ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores ſcripturæ fidem interiori ſervent. Aliter tabulæ prolatæ nihil momenti habent*. Schultingius hic ſtatim tranſverſus actus eſt, & poſtrema verba: *atque impoſitæ ſupra linum ceræ, &c.* quæ certe, uti jacent, ſatis αἰνιγματώδη ſunt, *ſtare non poſſe*, ait, *cum in exteriori parte* (teſtamenti) *ſigna quidem apparere debeant, non etiam ſcriptura*; vides Schultingium in animum induxiſſe vocem *exteriores* τῷ *ſcripturæ* cohærere. Magnus Salmaſius adeo horridum atque ἀδιάβατον hunc Paulli locum credidit, ut contra Heraldum de ſubſcr. teſtam. pag. 156. hæc effuderit: *Quod ſi potes mihi explicare, tunc faciam, ut pro juriſconſulto tanto habearis, quantus haberi vis*. Verum, quoniam ceratæ teſtamenti ſcripturæ opinio, quam a pueris imbiberat, atque ab aliis etiam inaudiverat, tanti viri mentem turbaverat, ut in hiſce verbis, quo ceratum negotium veſtigaret, ea vel ad arbitrium immutarit, vel mutilarit: quare de mod. uſur. cap. XI. ita reſtituit, *ut exterior cera fidem interiori ſervet*.

Inde

Inde in laudata pag. 156. de ſubſcr. teſt. veluti ſi hujus mutationis pœnituiſſet, audentior reponit: *Impoſitæ ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, ut exteriores fidem interioribus ſervent*; & utrobique vides ῥητὸν *ſcripturæ* angue pejorem aufugiſſe, veluti ceratis ſuis tabellis infeſtiſſimam: quam etiam vitavit ibid. Schultingius, cujus emendationem prætereundam reor, utpote quæ cum Salmaſianis conveniat; reliquos interpretes, ne cures, qui ſatis inficetiora procuderunt.

Verum neſcio, cur tantas turbas ciere adlaborarint, & iſthæc verba tanto ſtudio ſollicitarint, quæ plana ſunt, & ſibi apprime conſtantia, dummodo unam voculam, quæ ſolita librariorum noxa exciderat, γραφικῶν cerarum tandem oblitus reſtituas. Reſcribe igitur: *Ut exteriores RES ſcripturæ fidem interiori ſervent*; res autem ſcripti teſtamenti exteriores, quas præmiſerat Paullus, quaternæ ſunt *foramina*, *linum*, *ceræ*, *ſigna*, quibuſcum ſane interioris ſcripturæ fidem ſervandam lex jubet. Conſtat autem amanuenſes ſyllabas repetitas facile omiſiſſe, (cujus rei cauſa noſtris typographis ſæpe iraſcimur;) hinc cum vox *exteriores* cadat in ſyllabam *res*, alteram ῥητὸν *res*, tanquam ſupervacuam atque redundantem librarii plerumque indoctiſſimi poſthabuere. Id genus hominum peccata, in antiquis membranis tum Græcis, tum Latinis deprehendes; ſi ſexcenta exempla poſtules, præſto eſt D'Orvillius, in Charitone p. 220. 212. ubi totus eſt vir Græce doctiſſimus in converrendis amanuenſium erratis repetitam ſyllabam omittentium, cujus diligentiæ maxime nunc gratulandum mihi eſt.

Neque credas me deſtitui exemplis juriſconſultorum, qui, quæ antea nominibus ſuis dixerant, repetunt exinde γενικῷ nomine *rerum*; & ne ex Pandecte locos arripiam, ubi plurimos invenire eſt, unum, miſſis ceteris, quos collegeram, ab eodem Paullo apponam opportunum ſatis ibid. lib. 2. tit. 31. §. 25. *Sive ſegetes per furtum, ſive quælibet arbores cæſæ ſint, in duplum ejus rei nomine reus convenitur*: vides Paullum, quæ vocat *ſegetes*, & *arbores*, mox *res* dicit; ſed hoc aliis eſt etiam Scriptoribus commune. Reor hujus legis nodum & ænigma me tandem ſolviſſe, quæ tamdiu & miſere torſit interpretes, qui eam enormi commentario onerarunt; & mirari non deſinam viros in παλαιογραφίᾳ apprime verſatos ſatis tritum amanuenſium σφάλμα non vidiſſe. Verum mea intereſt Paullum nihil in hoc S. C. ceram ſcriptoriam meminiſſe, ſed dumtaxat ſignatoriam, quo ſententiam meam magis firmem, & contractus vel publicos, vel privatos; & teſtamenta in cera nunquam condita, tranſverſoſque abactos Salmaſium, Schultingium ceteroſque prudentes juris, qui hic exteriorem, & interiorem ceram inviſerunt, imo potius de ſuo appoſuerunt, & vocem *ſcripturæ* mihi cariſſimam audaciſſime expunxerunt.

xv. Demum non me latet Tullium binis, aut ternis dumtaxat locis orationum ceras meminiſſe, verum maximi oratoris auctoritas tantum abeſt, ut ſollemnem ævo ſuo atramentarium ſcribendi morem elevet, ut fortius tuea-

Digitized by Google

tueatur. Etenim ſi in Verrem lib. 1. cap. 36. hereditatem pupilli Malleoli inhiantem excandeſcat, detegatque fraudem Verris, eo quod nomen infimum deleverit a ſyngrapha, ſane, dum ceræ meminit, etiam τροπικῶς locutum certo dicas: *Multis efflagitatus aliquando dixit H-S decies; deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſervo H-S ſexcenta millia accepta pupillo Malleolo retulit, quomodo ex decies H-S ſexcenta ſint facta.... cur id nomen infimum in litura ſit vos exiſtimabitis*; primum advertas rogo Tullium loqui de codice, non de tabella, ſive codicillis; codices, ſive libros ceratos nunquam reperies: deinde non bene ſibi reſpondent *cera*, & *litura*, contra vero conveniunt cera, & raſura, hinc Ovid. 1. Amor. el. 11. v. 19. *Nec mora, perlectis reſcribat multa jubeto, Odi cum late ſplendida cera vacat. Comprimat ordinibus verſus, oculoſque moretur Margine in extremo littera raſa meos:* & Martialis lib. 10. 2. *Nota leges quædam, ſed lima raſa recenti:* vides vocem *raſa* dici κυρίως de *cera*, & de *lima*; e contrario chartis illinimus: & lituræ ad chartas, & membranas pertinent. Igitur ſi Cicero de codicis flagitioſa litura in extrema cera facta a Verre conqueritur, ad orationis ornamentum, & τρόπον pro ima charta, *extrema cera* dixit; uti Martialis eodem epigr. contrario τρόπῳ *chartam* dicit *lima raſam* verſ. 3. & 11. Recoque etiam, quæ de jureconſultorum cera nuper dicta ſunt. Neque te abducant adnotationes ſummorum virorum in hunc Ciceronis locum, qui univerſi pro ſcriptione cerata jurant.

Verum improbo negotio laborat alter Cic. locus in Verrem lib. 3. c. 78. pro cujus ſententia adſequenda ad ſcriptoriam ceram confugiunt doctiſſimi virorum ſuis commentariis, ita ut piaculum rati ſint ceræ non adhæreſcere, atque immergi. Porro Verres indixerat pro ſcribis ſuis non unam nummariam deductionem, interque eas de cerario: *Ex omni pecunia, quam aratoribus ſolvere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, pro ſpectatione, & collybo: deinde neſcio quo cerario. Hæc omnia, judices, non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt vocabula. Nam collybus quinam eſſe poteſt, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium vero quid? quomodo ad pecuniam publicam allatum eſt? &c.* Hoc igitur cerarium Verrinum, quaſi juramento ſibi præſtito univerſi interpretes ajunt fuiſſe mercedem quamdam ſcribarum pro cera, qua tabellæ γραφικαὶ illinebantur: hinc colligunt morem ſcriptitandi in ceris ſollemnem fuiſſe ac tritum. Verum ſi quid ſapio, nullus dum mihi prohibere poterit, quominus hoc novum, & Ciceroni antea inauditum vectigal cerarium non pro ſcriptoria, ſed pro cera *ſignatoria* a Verre indictum eſſe interpreter. Nam vel tiro novit publicas tabulas, & ſyngraphas ſine ſignis in cera immiſſis nihili valuiſſe, imo ne oſtendi quidem potuiſſe: exempla pag. 122. protulimus, quibus firmatum eſt ceras ἁπλῶς accipi pro ſignis. Quare Verres novo improbiſſimi furti vocabulo tributum cerarium, ideſt pro ſignis in cera, ut ſyngraphæ αὐθεντικῶς haberen-

Digitized by Google

berentur ſolvendum juſſit. Et dolendum etiam hac tempeſtate tum in ſacris, tum in profanis chirographis cerarium vectigal ſolvi, a quo longe abhorrendum eſſet, cum Verrem Tullius illius auctorem maledictis figat & mactet. Vides igitur novam vocabuli *cerarii* notionem, & fortaſſe veram, quo jam dudum contra veterum ſcribendi atramentarium morem doctiſſimi interpretes importune abuſi ſunt. Demum advertas pro re nata *ceratium*, *κηράτιον*, longe quid diverſum ab *cerario* apud juriſconſultos, vid. Briſſon. de verb. ſignif.

XIV. His omnibus animadverſis, quæ jureconſultis doctioribus, & non feris ſtudiorum probatum iri ſpes mihi eſt, explanandum ſervavi marmor, quod fortuito amicorum doctiſſimi conſiderandum obtulere, quique inaudiverant me a teſtamentorum ſcriptione ligna, & ceras averruncaſſe, meas vero lucubrationes, & multarum rationum momenta non dum legerant, ut elegantiſſimi marmoris auctoritate & pondere inanem ſen-

tentiam meam traducerent ac everterent, ovationemque canerent ante bellum. Saxum ipſum appono graphice & vera fide expreſſum, quod primum incidit pag.203. in libello inſcripto, *Vetuſtalia*, ſeu *vetuſtatis admiranda* Franc. Ptolemæus Senenſis in Rom. Gymnaſio pandect. interpres Romæ edito 1670. & ſuperiori anno doctiſſ. Fuginius affabre delineandum curavit in fronte curatiſſimæ diatribæ de teſtamentis, quam an typis dederit, ignoro. Itaque ab omnibus conjuratum eſt in hoc elegantiſſimo ſilice opere ana-

glypti-

Digitized by Google

glyptico teſtamenti factionem expreſſam eſſe, præſertim cum viderint ſenem illum, quem tabellionem rati ſunt, ceratam tabulam ſtilo, intentoque ſtudio exarantem. Quare ajebant aliquanto importunius, ſi fides inſit marmoribus, queis ſumma ſemper data eſt, ex eo monumento, quod auro ſibi jureconſulti carius exputant, penitus elevari, atque obtundi ſententiam atramentariæ teſtamentorum ſcriptionis, ceratæ e contrario lapidum momentis firmari.

Haud negem initio, Ptolemæi, Fuginii, & tot amicorum juriſprudentum auctoritate, quorum pleniſsimo numero Neapolitanum forum exundat atque exuberat, parum animi mente hæſiſſe; præter quam quod contra lapidum litteratorum vim mihi urgendum eſſet. Verum domi anaglyptum paullo attentius conſideranti facile occurrit longe aliud a teſtamento ſculptorem cogitaſſe; quod, quanto majorem mihi ipſe brevitatem imperare poſſum, oſtendam; nunquam enim in animum inducere potis eram, ut marmor tabellionem nobis offerret, quando ab condendis teſtamentis ceras, & ſtilos multa rationum, atque exemplorum vi longe ablegaveram.

Porro neque ad teſtandi morem tempeſtate reip. neque ſub primis impp. marmor ſcalptum dicas, cum ſollemnitates a legibus ſcitæ deſint, præſertim teſtium numerus, quæ vel tironibus nota ſunt: ſcio impp. Theodoſium, & Valentinianum in l. *Hac conſultiſſima* §. *ex imperfecto* 21. Cod. de teſtam. edixiſſe teſtamentum inter liberos valere etiamſi careat teſtium ſubſcriptione, & ſignis, dummodo bene conſtet teſtantis voluntas, vid. Cujac. in novell. 107. de teſtam. factis inter liberos, & in lib. *6.* reſponſ. Papinian. & Gothofredum hic; verum id etiam notum eſt, & tritum; neque propterea lapidis ſcalpturam ad teſtantem inter liberos referas; licet in ea teſtamenti ſpecie teſtes deſiderari poſſint, nam horum Cæſarum ætas longe poſterior eſt noſtro marmore, quippe quod ſumma elegantia pollet, & Trajani, vel finitimi Cæſaris ævo inciſum eſt, ut cuique, qui indolem temporum in ea arte callet, ſaxum intuenti patet.

Præterea ſilex ipſe minime præſeferre poteſt teſtamenti factionem, cum videas bovis ſacrificium, & præſertim ſenem ægrotum cum uxore colloquentem, non vero cum tabellione, vel ſervo ſcribente, quem intueri oportuiſſet, ſi voluntatem ultimam, & hereditatem ei commendaret. Et me fortius urget ridiculum videri, ſi quis jubeat inſculpi marmoribus rem teſtamentariam, quam neque plebs, neque ordo curaret, & nihil novi oculis objiceret. Quare quid ſanius in animo habuit, qui ſculpturam edixerat: & quiſque mecum poſthac mirabitur, quo pacto in Ptolemæi, Fuginii, aliorumque amicorum mentem cadere potuiſſet teſtamenti factionem. Adſentiendum mihi igitur illum, qui in hoc marmore tabella, & ſtilo utitur, voluntatem ultimam minime ſcribere, atque integram meam ſententiam eſse, qui a publicis chirographis ea inſtrumenta primus averti, & atramento, ſeu communi ſcribendi more condita oſtendere adniſus ſum.

R XVII.

Digitized by Google

XVII. Scio nunc penſi mei eſſe, quid nam anaglyptum occulat, aperire, cum parum laudis ſit aliorum ſenſa evertere, niſi noſtra prodamus; neque mei moris eſt, uti quorundam, qui facile aliena carpunt, ſua nunquam edunt. Ajo ſenem illum ſcriptorem, medicum eſse, qui pro ægroto in cerata tabella medicamenta præſcribit: cui interpretationi jam vides omnia apprime conſpirare, ſcil. cognatorum, filii, & uxoris luctum, & bovis ſacrificium Deæ Hygiæ, ſanitatis præſidi ac tutelæ, ſcribentiſque ſenis τοποθεσίαν · exſculptumque marmor dicas pro votiva tabula reciperatæ valetudinis: quæ cuncta oſtendere ſingillatim aggredior:

Τοποθεσία, ſive locus, in quo ſenex ſcriptor reſidet, medentem dubio procul nobis offert; e regione enim, non vero ad latus ægrotantis medico aſſidendum eſſe norunt omnes ex Celſi lib. 3. cap. *6*. pag. 130. edit. Rotterodami 1750. *Ob quam cauſam medicus neque in tenebris, neque a capite ægri reſidere: ſed illuſtriori loco adverſus eum, ut omnes motus ex vultu quoque cubantis perſpiciat*; cum igitur in eo poſitu cernas in marmore ſenem ſcribentem, haud ſcio, an quis, niſi pertinaciſſimus, aut cui morbo mens caleat, medentem eſſe negaverit.

Quod veterum medicorum ſedendi ſcitum ab Hippocrate, ut moris eſt, Celſus exſcripſerat, quanquam in illius, quæ reliqua ſunt, operibus nunc minime legas; id autem præceptum, quin in Hippocratis libris exſtiterit, nullus ambigo; etenim in cap. περὶ εὐσχημοσύνης n. IX. medico inculcat γενικῶς, ut cum primis καθέδρης, *ſeſſionis*, meminerit; modum autem, ab ægroti ſcil. regione, ab ipſo Celſo ejus diſcipulo novimus. Neque mihi contumax ſis in eo κειμένῳ medicorum principem uti etiam voce προσεδρείη, quæ a bonis, maliſque interpretibus intelligitur *ad ægri latus ſeſſio*, quare Hippocrates Celſo adverſarius exputatur. Verum accipe verba, indeque utrumque Græcum, Latialemque medicum συμφώνους fateberis: Ἐν δὲ εἰσόδῳ μεμνῆσθαι καὶ καθέδρης, καὶ καταστολῆς, περιστολῆς, ἀνακυριώσιος, βραχυλογίης, ἀταρακτοποιησίης, προσεδρείης, ἐπιμελείης, ἀντιλέξιος πρὸς τὰ ἀπαντώμενα, πρὸς τοὺς ὄχλους ἐπιγινομένους, εὐσταθίης τῆς ἐν ἑαυτῷ, πρὸς τοὺς θορύβους ἐπιπλήξιος, πρὸς τὰς ὑπουργίας ἑτοιμασίης, quæ ita verſa legere eſt in edit. Foeſii 1657. pag. 24. *In egreſſu* (corr. *ingreſſu*) *autem te meminiſſe convenit ſeſſionis, demiſsi habitus, veſtitus, gravitatis, breviloquentiæ, ac ne quid perturbato animo facias, ut ægro aſsideas: in omnibus diligentiam adhibeas, ad ea, quæ objiciuntur reſpondeas, & ad omnes perturbationes animi conſtantiam adferas, tumultus verbis caſtiges, & ad omnia ſubminiſtranda te promptum exbibeas*. Vanderlindenii interpretatio pag. 57. to. I. parum ab hac Foeſii diſtat. Et ſane in primis verbis μεμνῆσθαι καθέδρης ſedendi modum, ſcil. adverſus ægrum edicit Hippocrates; at longe aliter accipiendum τὸ μεμνῆσθαι προσεδρείης, ſcil. *ſollicitæ cogitationis tum officii, tum periculi*, ut Cic. verbis utar lib. 7. ad famil. ep. 13. hinc merito vocem προσεδρείη conjungit cum ἐπιμελείῃ · non autem accipias de corporis poſitu, etenim ταυτολόγος eſſet Hippocrates, qui

antea

antea jam de ſeſſione medicum monuerat: igitur *animi perſeverantiam* requirit, quam appellat ſollemni voce, & medicorum propria προσεδρείαν. Hæc autem διάγνωσις vocabulorum προσεδρεία, & προσεδρεύειν vel ex lexicis noſcites, quorum exempla ne compilem, illinam hic nova ex ep. Paulli 1. ad Cor. 9. v. 13. Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ τὰ ἱερὰ ἐργαζόμενοι, ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐσθίουσιν; οἱ τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντες τῷ θυσιαστηρίῳ συμμερίζονται; quæ languidiuſcula Latinitate donata dolet intueri: *Neſcitis, quoniam qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? & qui altari deſerviunt, cum altari participant?* vim vocis προσεδρεύοντες interpretem minime vidiſſe ſentio, repone igitur, *qui aſſidue incumbunt & perſeverant*. Quibus verbis lux additur ex cap. 7. 35. ibid. Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν σύμφερον λέγω· οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως, miror ſane nihil de voce εὐπρόσεδρον adſecutum vulgarem interpretem, qui vertit *obſecrantem*, vera δεινότης ejus ῥήσεως eſt, *Chriſto Domino aſſidue adhærentem*. Quod licet adverterint doctiores hujus ætatis viri, quos adeas rogo, eos tamen latuere, quo rem melius firmarent, ethnicorum Scriptorum exempla; præſertim cum hæ binæ voces in ſanctis voluminibus, utpote ἅπαξ λεγόμενα, profana luce indigeant.

Porro ſcias verbum προσεδρεύειν proprium medicorum audire, ut jam vides ex Hippocrate, idque notionis etiam τῷ *aſſidere* Latini, ſervorum inſtar Græcorum imitatores impertiere, quare nihil frequentius in his Scriptoribus invenies, cum de ægrorum cura ſermo ſit; Celſus lib. 3. cap. 4. p. 120. *Ille aſſideat, neceſſe eſt, qui, quod ſolum neceſſe eſt, viſurus eſt.* Horat. lib. 1. ſat. 1. v. 80. *At ſi condoluit tentatum frigore corpus, Aut alius caſus lecto te affixit, habes qui Aſſideat, fomentaque paret, &c.* Ovid. Heroid. ep. 20. v. 133. *Me miſerum! quod non medicorum juſſa miniſtro, Effingoque manus, aſſideoque toro:* male quidam legunt *inſideoque*, vide adnotat. Et ibid. v. 137. *Ille manus iſtas affingit, & aſſidet ægræ.* Tacitus etiam annal. lib. 6. cap. 26. refert Tiberium Nervæ, qui conſilium moriendi ceperat, *aſſediſſe*. Plinius lib. 1. epiſt. 22. cum amicus Titus Ariſton gravi valetudine premeretur ſe ei *aſſidentem* dicit pag. 86. edit. Longolii: *Nunc enim nihil legere, nihil ſcribere, aut aſſidenti* (mihi) *vacat, aut anxio libet*, vide hujus cl. viri adnotat. ubi laudat hæc Apuleji verba: *Quaſi parentem aſſideret ægrotum:* definitque idem Longolius: *Aſſidere dicuntur, qui ægrotis adſunt*. Præterea Plin. lib. 7. init. ep. 19. *Angit me Fanniæ valetudo: contraxit hanc, dum aſſidet Juniæ virgini* (i. e. Veſtali) *ſponte primum, eſt enim affinis, deinde etiam auctoritate pontificum*. Hinc natum eſt, ut *aſſidere*, & *aſſiduus* ab intenta fortaſſe medicorum cura erga ægrotos adnotent *frequentem eſſe*, atque *occupatum*; vide etym. Voſſ. in voce *aſſiduus*. Inde etiam educta ſunt nomina *aſſeſſura* in Ulpiano l. 3. D. de proxenet. & *aſſeſſorium* l. 5. §. 8. D. de injur. & fam. libell. de quibus adiſis interpretes. Tenes igitur quam longe diſtet in Hippocr. καθέδρη ab προσεδρείῃ,

 quas

quas medicorum filii hic una confuderunt.

XVIII. Hic pro re nata pacem mihi rogo, ut caliginoſa bina Hippocratis verba μεμνῆσθαι καταστολῆς, περιστολῆς luci ſuæ reddam, quis enim ferat ea claſſici aſſiduique Scriptoris tam miſere Latine converſa, *memento demiſſi habitus*, *veſtitus ?* ſane deridiculus ſalutaretur Hippocrates, qui jubet medicum jam ægroti ædes ingreſſum, quo pacto ſe induat., cogitare; quare vocem περιστολὴν longe quid a *veſte* alienum adnotare dicas; ſicuti igitur καταστολὴ ad animi dotes pertinet, hinc converſam eam vocem vides *animus demiſſus*, dicerem potius, *animus minime contumax*, *facilis*, *ſedatus*; uti act. 19. Apoſt. 35. Καταστείλας δὲ ὁ γραμματεὺς τὸν ὄχλον, *& cum ſedaſſet ſcriba turbas*: ita etiam περιστολὴ non eſt *veſtitus*, ſed ut iterato Cic. verbis utar, Acad. 4. c. XI. dicerem, *circumſpectio*, *& accurata conſideratio*. Quod ut firmem, opportune animus ſuggerit eadem verba me quondam lectitaſſe in Plutarcho in Pericle pag. 154. edit. Pariſ. quæ reor vel librariorum noxa, vel ſemidoctorum petulantia corruptiſſime legi: Ὁ Περικλῆς καὶ τῆς λεγομένης μετεωρολογίας, καὶ μεταρσιολεσχίας ὑποπιμπλάμενος, οὐ μόνον (ὡς ἔοικε) τὸ φρόνημα σοβαρὸν, καὶ τὸν λόγον ὑψηλὸν εἶχε, καὶ καθαρὸν ὀχλικῆς, καὶ πανούργου βωμολοχίας· ἀλλὰ καὶ προσώπου σύστασις ἄθρυπτος εἰς γέλωτα, καὶ πραότης πορείας· καὶ καταστολὴ περιβολῆς πρὸς οὐδὲν ἐκταραττομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν, καὶ πλάσμα φωνῆς ἀθόρυβον, καὶ ὅσα ταῦτα πάντας θαυμαστῶς ἐξέπληττεν. Quæ ita transfudit Xylander: *Imbutus autem ſcientia ſublimium, & cæleſtium, non ſolum ſcilicet elato fuit animo, & ſublimi uſus eſt dicendi genere puro a plebeja, & arceſſita garrulitate; verum etiam vultus ad riſum immotus, inceſſus comis, modeſtus veſtitus, animus in dicendo imperterritus, modulatio ſedata vocis, & reliqua ejus generis omnes adduxerunt ad ſtuporem*. Pleraque ex his Xylandri verbis vix tangunt Græcam vim, & δεινότητα· verum καταστολὴ περιβολῆς πρὸς ἐκταραχτομένη πάθος ἐν τῷ λέγειν, *modeſtus veſtitus*, *animus in dicendo imperterritus*, omnino a mente Plutarchi exorbitant, quin unum comma Græce in binum Latine diſcerptum eſt: neque advertit vir Græce doctiſſimus locum librariorum peccatis ſqualentem; quare reſtitue ab Hippocrate accipiens vadimonium, cujus verba nuper laudata mutuari, quin exſcribere viſus eſt Plutarchus: καταστολὴ καὶ περιβολὴ πρὸς οὐδὲν, κ.τ.λ. & vertas, uti ſuperne factum eſt, *animus minime contumax*, *& circumſpectio*, *& conſideratio ad quemcunque caſum imperterrita*; etenim vox ἐκταραττομένη, quæ adjungitur τῷ περιβολή, nemo dixerit, *veſtitus imperterritus*, quare Xylander ad incitas redactus ἐκταραττομένη adglutinavit Pericli, ſyntaxεως ſatis obliviosus, atque unicum membrum in duplex conſcidit. Quare jure a me vocabulum περιβολῆς, *veſtitus*, hic importunum in antiquum, ac verum, nempe περιστολῆς commutandum reor, ut conſpiret Plutarchus cum Hippocrate, a quo tanquam optimo magiſtro ternas has voces καταστολή, περιστολή, atque ἐκταραττομένη didicerat. Et mirari non deſinam tot clariſſimos viros, qui Hippocra-

pocratem, & Plutarchum illuſtrarunt, bina hæc loca minime ſimul comparaſſe, quo lucem ſibi ultro citroque præſtarent.

Præterea ut rem firmiſſime ſiſtam, ſciendum eſt magnum Hippocratem jam ab initio §. 2. quo pacto, & qua frugalitate ſe induant medici, monuerat, utiturque verbis non ambiguis, ſed ἰδιωτέτοις pag. 52. Ἴδοι δέ τις καὶ ἐπ' ἐσθῆτος, καὶ τῇσιν ἄλλῃσι περιγραφῇσι· κὴν γὰρ ἔωσιν ὑπερηφανέως κεκοσμένοι, πολὺ μᾶλλον φευκτέοι, καὶ μισητέοι τοῖσι θεωμένοισίν εἰσι. Τὴν δὲ ἐναντίην χρειώδεες σκοπέειν, οἷς οὐ διδακτὴ κατασκευὴ, οὐδὲ περιεργίη ἔκ τε περιβολῆς, καὶ τῆς ἐν ταύτῃ ἀσχημοσύνης, καὶ ἀφελίης οὐ πρὸς ἀδοξίην πεφυκυίης, quæ ſic mecum vertas: *Noverit autem quis ex veſtitu, aliiſque delineamentis: quamvis enim ſint magnifice ornati, multo magis vitandi, & odio habendi ab iis, qui eos (medicos) aſpiciunt. Qui vero contrario modo ſe gerunt, potius conſiderandi ſunt, ſi ſcil. quæſitum ornatum minime præſeferunt, neque nitorem redundantem in ſuis ipſorum indumentis nequaquam ad ſuperfluitatem comparatis*; ne cures exſuccam Vanderlindenii interpretationem; & ſcias voculam γάρ his verbis infeſtam me eraſiſſe. Vides Hippocratem, quando de medentis veſtitu ſibi ſermo eſt, uti ἰδίοις vocibus ἐσθής, & περιβολή, (hanc igitur Plutarcho jure reſtitui:) in ῥήσει autem περιπολή puerorum more deceptos dicas, qui tum τῇ περιβολῇ in hoc medicorum principe confudere. Ceterum me non pœnitet, neque queis jecur Græce ſapit, quod parum a propoſito aberrarim.

XIX. Nemo ignorat pro amico, vel patre ægrotante etiam grandia ſacrificia voviſſe veteres, mihique intime carus eſt, atque veluti ad unguem factus pro marmoris intellectu Juvenalis locus ſat. 12. verſ. 97.

.... Coturnix
Nulla unquam pro patre cadit: ſentire calorem
Si cœpit locuples Gallita, & Parcius orbi,
Legitime fixis veſtitur tota tabellis
Porticus, exſiſtunt, qui promittant hecatomben,
Quatenus hic non ſunt, nec venales elephanti, &c.

Queritur hic ſatyricus ne minimam quidem hoſtiam patrem filios habentem demereri; contra vero orbos locupletes, ſi vix febris calorem ſentiant, honeſtari bobus, & ſi ſuperis placet, etiam elephantorum maximis victimis. Vides igitur jure in lapide victimarium ſuccintorum poparum habitu cum ſecuri, (quæ ſuperne detrita eſt, hinc Ovid. metam. 12. v. 248. *Veluti qui candida tauri Rumpere ſacrifica molitur colla ſecuri,*) bovem cervice arreptam pro ægri incolumitate mactaturum. Si vero plura ejuſdem ſacrificii exempla optes, conſule in hunc ſatyrici locum commentarios. Neque dubitandum, quin Dea illa in baſi ſtans Hygia ſit, licet careat ſerpente, & patera, vel tribus globulis, ſeu pharmacorum pilulis, quæ geſtare ei ſollemne eſt, ut videre dat in lucernis Paſſerius tab. *69.* tom. 2. pag. 44. Italiæ noſtræ quoſvis interiores litteras lumen τὸ τηλαυγές· cum ſæpe numina non a ſymbolis, verum a loco, atque ab adjun-

Digitized by Google

junctis, quæ proxime ſunt, oportet diſcernamus; & ne ab atramentario noſtro diſcedam, dignoſcimus extremam puellam eſſe Venerem, licet concha, vel columba, vel cupidine deficiat, ſed ab adjectis ſex icunculis Deorum, qui præcedunt, ſe facile Venus prodit. Eodem pacto cum in marmore tuear ægrotantem, & ſacrificulum vitula, aut bove cuidam Deæ facientem, ex his fidentiſſime concludam illam Juvalitiam eſſe, ſive Valentiam, ſive Hygiam. De his votivis tabellis mox plura inferne num. XXIX.

XX. Scio mihi moleſtiſſimos fore omnes medicorum filios obgannientes nullibi ſe legiſſe medicos affectis hominibus pharmaca ſcripſiſſe, ſed ſecum ea comportaſſe, ita ut veteres medentes conſtet fuiſſe etiam pharmacopolas: eaque opinio adeo eorum animis inſedit, ut ſi ab illa eos deturbare quis velit, medicæ hiſtoriæ indoctiſſimus & hoſpes audiat: ſemper enim pigebit, quæ a teneris docti ſumus, perdenda fateri. Quot enim Italiæ noſtræ principes medicos per litteras conſului, idipſum mihi reſponſum eſt, veteres medicos fuiſſe etiam pharmacopolas; neque veſtigium, neque volam exſtare moris medicamina in tabella, vel membranula ſcribendi, quam *receptum* barbare nunc dicunt. Verum excipiendus eſt Seraus Academiæ noſtræ decus, qui ingenue, ut moris ſui eſt, me monuit medicos veteres juxta ac nos feciſſe medicinam, & ſcriptitaſſe pharmaca ægris neceſſum eſſe, nec ſecum ea geſtaſſe; verum ſe nullibi legiſſe vocem, neque Græcanicam, neque Latialem, quæ *recepto* reſpondeat: adeo vera eſt Serai ſententia, ut etiam per epiſtolas, ſeu per *conſulta*, quod ajunt, opiniones ſuas ægrotantibus iidem aperuerint, ut moris nunc eſt, quem in Seneca legiſſe videor (maximi momenti artes eundem tenorem modumque ſervaſſe ſemper oportuit) init. epiſt. 22. p. 71. edit. Elzevir. 1672. *Non poteſt medicus per epiſtolas cibi, aut balnei tempus eligere, vena tangenda eſt .... quid fieri ſoleat in univerſum, & mandari poteſt & ſcribi, &c.*

XXI. Igitur adlaborandum mihi fuit, ut in Græcis, Latiniſque Scriptoribus ingenti cura & ſollertia veſtigarem, an medici medicaminum ſchedulas pro curatione ægrorum ad pharmacopolas miſſitarent. Lectis cito & curſim iis, quæ in medicinæ hiſtoriam a multis congeſta ſunt, & quæ nuperrime præmiſit lexico medico Jameſius, ubi multa mixtim & tumultuarie corrogata circa medendi veterum mores, de qua re agimus ne verbum quidem; in corpore vero lexici, in voce *receptum* ſatis eſt Jameſio adnotaſſe dumtaxat eam eſſe barbaricam, indeque dici, *medici receptarii*. Verum ipſe, ut te non diu hærentem teneam, reperi Græce τὸ *receptum* dictum eſſe πρόσταγμα, & τὸ *ſcribere* προστάττειν, Latine vero apud bonos Scriptores *juſſum*, & *jubere* & *imperare*; & nunc primum ſcimus, cur in l. 26. D. de oper. libert. medici audiunt *imperantes*; quod adeo verum eſt, ut ubique legere ſit *jubere medicos*, & ἰατροὺς προστάττειν, idque vocabulum eorum artis ἰδιωτικὸν evaſerit: hinc concludas velim, cum medentes *jubeant*, & προστάττωσι pharmaca, non ea ſecum tuliſſe, ſed oportuit, ut a venditotibus

ribus emerent, & accurarent ſibi ægri ſecundum *juſſa* medentium; exemplorum ſatis ſervo, pauca dabo, quo rem firmem: Plato lib. IV. de LL. de ſervo, qui medicinam faciebat ſervis ægrotis ait, Προστάξας δὲ αὐτῷ τὰ δόξαντα ἐξ ἐμπειρίας, *ſed imperans ægro, quæ viſa ſunt pro experientia;* atque ibid. Καθόσον οἷός τέ ἐστι, διδάσκει τὸν ἀσθενοῦντα αὐτὸν, καὶ οὐ πρότερον ἐπέταξε, πρὶν ἄν πῃ συμπείσῃ, *quantum poteſt, inſtruit ægrum, nec ſcribit quidquam prius, quam eum convicerit ſuadendo.* Ælian. var. hiſt. lib. I. cap. 37. bis utitur eodem commate voce προστάττειν de medicis loquens, ubi Perizonius addit Athenæi auctoritatem in lib. X. pag. 429. ajentis: Μὴ προστάξαντος ἰατροῦ θεραπείας ἕνεκα. Non me fugit locus aptiſſimus Ælian. ib. lib. 9. cap. 37. Ἐκεῖ δὲ ἐνόσει ποτὲ Ἀλέξανδρος, εἶτα προσέταξεν ὁ ἰατρὸς ῥόφημα σκευασθῆναι, γελάσας ὁ Ἀλέξανδρος, κ. τ. λ. vides igitur hic medicum præſcribere potionem, alios vero parare. Eodemque pacto loquitur ibidem cap. 13. Φάρμακον οὖν αὐτῷ τοῦδε τοῦ πάθους συνέταξαν οἱ ἰατροί, φασὶ, βελόνας λεπτὰς κατασκευάσασθαι μηκίστας. Memini etiam me legiſſe in Plutar. Ἐπεὶ δὲ νοσοῦντι συνέταξε κίχλην ὁ ἰατρός, *poſtquam turdum ægroto præſcripſiſſet medicus.*

Quo autem luculentius conſtet medicos nequaquam ſecum comportaſſe φάρμακα, at aliunde, ex tabernis ſcil. ægrotos ea ſibi comparaſſe ſecundum illorum προστάγματα, imo medentem κατ᾽ ἐξοχὴν appellatum προστάττοντα, apponam longiorem Platonis locum: Εἴπομεν γὰρ δὴ πρός γε ἡμᾶς αὐτοὺς ἰατρὸν μέλλοντα, ἢ καί τινα γυμναστικὸν ἀποδημεῖν, καὶ ἀπέσεσθαι τῶν θεραπευομένων συχνὸν, ὡς οἴοιτο, χρόνον, μὴ μνημονεύσειν οἰηθέντα τὰ προσταχθέντα τοὺς γυμναζομένους, ἢ τοὺς κάμνοντας, ὑπομνήματα γράφειν ἂν ἐθέλειν αὐτοῖς, ἢ πῶς; ΣΩ. οὕτω. ΞΕ. Τί δὲ εἰ παρὰ δόξαν ἐλάττω χρόνον ἀποδημήσας ἔλθοι πάλιν, ἆρ᾽ οὐκ ἂν παρ᾽ ἐκεῖνα τὰ γράμματα τολμήσειεν ἄλλα ὑποτίθεσθαι, ξυμβαινόντων ἄλλων βελτιόνων τοῖς κάμνουσι διὰ πνεύματα, ἤ τι καὶ ἄλλο παρὰ τὴν ἐλπίδα τῶν ἐκ Διὸς ἑτέρως πως τῶν εἰωθότων γενόμενα; (corr. γενομένων) Καρτερῶν δ᾽ ἂν ἡγεῖτο δεῖν μὴ ἐκβαίνειν τὰ ἀρχαῖά ποτε νομοθετηθέντα· μήτε αὐτὸν προστάττοντα ἄλλα, μήτε τὸν κάμνοντα ἕτερα τολμῶντα παρὰ τὰ γραφέντα δρᾷν, ὡς ταῦτα ὄντα ἰατρικὰ, καὶ ὑγιεινά· τὰ δὲ ἑτέρως γιγνόμενα νοσώδη τε, καὶ οὐκ ἔντεχνα; ἢ πᾶν τοιοῦτον ἔν γε ἐπιστήμῃ ξυμβαῖνον, καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ πρὸς ἅπαντα παντάπασι γέλως ἂν ὁ μέγιστος γίγνοιτο τῶν νομοθετημάτων; ΣΩ. παντάπασι μὲν οὖν. Hæc Plato in πολιτικῷ edit. Aldi pag. 178. Converſa accipe a Ficino, qui ſententiam γενικὴν & vagam adſequi accuravit, verba parum penſitavit: *Si medicus quidam, aut gymnaſticus imminente longa peregrinatione procul ab iis, quos curat, abfuturum diu ſe putet, putetque aut qui exercentur, aut qui ægrotant, ſuas præceptiones non recordaturos, num agendorum monumenta quædam illis conſcribere cogitabit, nec ne? SO. Cogitabit utique. HO. Quid ſi præter opinionem ocyus, quam putaverat, revertatur, verebitur ne alia illis præcipere, præter ea, quæ quondam ſcripſerat, ſi qua potiora ægrotantibus adhiberi poſſint ob ventos, aut quid aliud præter ſpem Dei voluntа-*

luntate contingere ſolitum? Perſeverabitne, inquam, in priori propoſito; neque primas inſtitutiones tranſgredi quemquam patietur, nec ipſe mandare alia, nec ab ægrotante alia præter ſolita obſervari, quaſi ea, & medicinæ artis propria ſint, & ſaluberrima; quæ vero aliter fiant præter artem ſint, & noxia? an potius quidquid in ejuſmodi ſcientia, arteque vera accidit circa omnia riſum plurimum de præſcriptis illis concitabit? SO. & maxime quidem.

Ex quo Platonis prolixiori χειμένῳ tenes eadem prorſus medendi μεθόδῳ veteres uſos, qua noſtrates; quare ſi accidiſſet, ut medicus ab ægroto per menſes abſuturus eſſet, præcepta, & medicamenta ſcripta relinquebat, ſane ab pharmacopolis emenda: vides præterea eos illa ſcriptitaſſe, cum Plato utatur verbo γράφειν, & voce γράμματα· & cum τὸ προςάττειν medicorum vocabulum ſit, non vice ſimplici appoſitum eſt; quin probe opponit vocem προςάττοντα voci τῷ κάμνοντι, *medicum ægroto*. Miror, quotquot medicinæ hiſtoriam ſcripſere, Philoſophi dialogos non inviſiſſe, præſertim cum vir divinus comparationes non unas ab hac illuſtri arte depromat. Advertas demum in Ficini verſione extrema verba, *an potius quidquid, &c.* tenebricoſa ſatis, utpote ξυμβαῖνον transfudit, *quidquid accidit*, cum hic valeat *quidquid utile eſt*: repone igitur, quo ſtet ſententia: *an quicquid hæc ſcientia, veraque ars præſcribit, quovis tempore opportunum ac utile futurum; hac præceptione plurimi ridendi occaſionem nonne nanciſcentur? SO. maxime quidem.*

Demum fortuito mihi obtigit, ut in etymolog. Voſſii in voce *pingo* perlegerem Olympiodori Platonici ſententiam, qua luce clarius definitur medentes pharmaca ſcripſiſſe, pharmacopolas exinde miniſtraſſe, piget me hunc ſcriptorem adhuc m. ſc. in bibliothecis ſervari, vid. Fabricii bibl. Gr. to. 9. p. 354. Ὁ μὲν ἰατρὸς ἐπιτάττει, ὁ δὲ πημεντάριος διακονεῖ τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἀτρεπίζων, *medicus quidem præſcribit, pharmacopola vero miniſtrat ea, quæ uſui ſunt, apparans*; adverte hic etiam verbum ἐπιτάττειν in ſatis certa ſcribendi notione; neque dubites, quin vox πημεντάριος ſit peræque, & φαρμακοπώλης, etenim gloſſæ aperte edicunt, *pigmentarius*, μυροπώλης, φαρμακοπώλης, μυρεψός. Et Marcianus l. 3. §. 3. D. ad leg. Cornel. de ſicar. *pharmacopolas* vocat *pigmentarios*, neque aliter in ea lege accipi poteſt, teſte etiam Gothofredo. Haud dicas Olympiodorum ſequioris ſæculi mores ſcripſiſſe; reponam enim neminem futurum, qui in animum inducat eo ipſo Olympiodori ævo medicos pro ægrotis medicamenta ſcriptitare cœpiſſe; & non id moris ſub Galeno, quem vix binis ante ſæculis vixiſſe conjicimus, viguiſſe jure credat, ut de anterioribus medentibus ſileam, præſertim cum τὸ προςάττειν etiam Hippocraticum eſſe mox oſtendam.

XXII. Verum ut rem propius tangamus, poſthabitis pleriſque multis exemplis, proferam illud appoſitiſſimum ejuſdem Æliani lib. 9. c. 23. Ἀριστοτέλης ἐνόσει ποτέ· προςέταξε δὲ αὐτῷ ὁ ἰατρός πρόςταγμά τι, quod ita verterunt

runt interpretes, *Ariſtoteles morbo laborabat ; medicus autem ei præceptum quoddam dabat*, tute ipſe vides, quam exſuccum illud, *præceptum dabat*, ignota enim eiſdem erat vis vocum προστάττειν, & πρόσταγμα, quare repone, *ſcripſerat ei medicus receptum quoddam ;* ſic ſententiæ medelam facies. Si vero adhuc dubites, quin ita ambæ hæ ῥήσεις accipiendæ ſint, ſcias id adeo verum eſſe, & fixum, ut quæ ipſe cogitaveram de voce πρόσταγμα medicorum ſcribentium propria, lætabundus repererim etiam veniſſe in mentem magno Perizonio, qui mihi mutuam opem tulit, cujus viri auctoritati refragari, totque Scriptorum teſtimonia a me aggeſta infringere is ſane auderet, qui omnino agere præpoſtere amaret. Itaque Perizonius in Æliani indice verb. & locution. Græcar. in voce προστάττειν, ubi longiorem adnotationem illevit, ait: Προστάττειν, *imperare, verbum eſt medicis proprium, & pediſſequum habet τὸ recipe, &c.* qua interpretatione nihil verius, ac ſolidius. Medici igitur pro ægrotis pharmaca nullo alio pacto, niſi ſchedulis ſcriptis, quas pharmacopolæ recipiebant, imperare poterant, quæ προστάγματα audiebant.

Demum quid ſi etiam in medicorum parente Hippocrate in eadem ſententia τὸ προστάττειν videas, atque beato illius ſummi medentis ævo pharmaca pro ægrotis ſcriptitata ſint? Sane ſi apud ejus filios προστάττειν, *medicamenta ſcribere* valuit, ei tanquam oraculo acceptum referendum eſt: quare multa lux eſt Hippocrati, ſi hoc ſollemne ῥῆμα ea in notione eſſe dicas, dum περὶ τῆς εὐσχημοσύνης n. 12. multa ſapientiſſime præcipit, & inter reliqua circa finem edicit: Τῶν δὲ μανθανόντων ἔστω τις ὁ ἐφεστὼς, ὅκως τοῖσι παραγγέλμασιν οὐ πικρῶς χρήσηται· ποιήσῃ δὲ ὑπουργίην τὸ προσαχθὲν, quæ vulgo ſic tranſlata proſtant: *Adſit autem ex diſcipulis aliquis, qui præſit, quo præceptionibus citra amarulentiam utatur, & quod imperatum eſt, ſubminiſtret ;* porro ita verteret tiro Græcanicus, igitur Latine ſint: *Ex iis, qui medicinam addiſcunt, unus ægrotum crebro inviſat, qui præceptionibus non moroſe uti ſciat, & miniſterium impleat, ſecundum quod ſcriptum eſt :* nihilo exactius Lindenius vertit: imo, quod Foeſius probe dixerat, *imperatum eſt*, προσταχθὲν, (nam medici, *imperantes* dicuntur,) ille repoſuit, *quod mandatum eſt*, ab medicis locutionibus longe degener. Et miror etiam οὐ πικρῶς vertiſſe *non amarulente ;* quis certe ferat Hippocratis verba, quæ oraculi inſtar habita ſemper ſunt, de eorum Græca fide tam peſſime meritos eſſe interpretes: οὐ πικρῶς non eſt *citra amarulentiam*, quis enim medentem fingat cum ægroto, ideſt cum homine imbecillo, & miſeratione digno velle *amariſſime* verſari, eumque contrectare? Contra vero ſunt quidam medici tirones, qui ut artem ſuam venditent, moroſiſſime omnia penſitant, ac faſtidioſe nimis exercent, quare enecant potius, quam ægrum ſanant. Conſulere igitur vult Hippocrates, dum jubet eos οὐ πικρῶς mederi, horum juvenum illiberalitati: & certum eſt πικρὸς non ſolum *amarus* denotare, verum etiam *moroſus*, vide ipſa lexica in voce πικρία· *moroſi-*

tatem vero reprehenſam circa corporis curam in Jul. Cæſare ſcimus ex Suet. cap. 45. Et πικρός ſane exit ab פגר *languidum eſſe*, atque ex πικρός Latine habes *piger*, Italice *pigro*: noſcis etiam primigeniam vim vocis πικρός adnotare potius *moroſus*, quam *amarus*.

Hinc factum eſt, ut ternis ſummi hujus medentis locis lux offuſa ſit, queis ea vox illita eſt, & Lindenius utrobique *amarulentus* vertendam duxit: De decore pag. 53. Οἵτι ἑκάστῳ χήματι τοιῦτοι, ἀπερίεργοι, πικροὶ πρὸς τὰς συναντήσιας, ἕδετοι πρὸς τὰς ἀποκρίσιας, χαλεποὶ πρὸς ἀντιπτώσιας, κ. τ. λ. quæ ſingula ſatis importune transfuſa ſunt ab eodem ſummo viro: *Imo quocumque veſtitu ac ornatu, tales ſunt minime diffluentes, non curioſi, amarulenti ad occurſus, & obviam itiones, appoſiti ad reſponſiones, graves adverſus reſiſtentes, &c.* Quis enim ferat vox χῆμα eſſe *veſtitum & ornatum*, cum valeat juxta, ac Latine *habitus?* Verum poſthabitis ceteris id genus σφάλματι, ſermo ſit de dictionibus πικροὶ πρὸς συναντήσιας, quas ne dicas, *amarulenti ad occurſus*, quis enim credat adeo ſiniſtrorſum abiiſſe Hippocratem, ut velit medicos eſſe *acres & amarulentos?* ut ſileam de voce συναντήσις verſa, *occurſus*, quæ certo valet *contentio*, *rixa*, quare repone, *tardi, & lenti ad contentiones & rixas*. Accipe omne hoc κείμενον, quoad fieri poteſt ad Græcam ſinceritatem accomodatius: *Singuli autem*, (corrige ἕκαστοι χήματι τοιῦτῳ,) *qui ita ſe habent*, (in veſtitu ſcil.) *neque luxuriantes, neque ſolliciti*; (de hoc enim loquitur Hippocrates, vide verba, quæ ἀμέσως præcedunt; (*ſint lenti ad contentiones, prompti ad reſpondendum, atque in adverſis minime imbecilles*.

Alter Hippocratis locus eſt ibid. init. pag. 59. quem, cum corrupte legatur, omnino contra mentem tanti medentis converſum eſſe doleo; & vox πικρίη, *ſegnities* inconcinne in notione *amarulentiæ* etiam eſt: Ἅμα μὲν ἐπιπλήσσειν μετὰ πικρίης, καὶ ἐντάσεων· ἅμα δὲ παραμυθέεσθαι μετ' ἐπιστροφῆς, καὶ ὑποδέξιος, μηδὲν ὑποδεικνύντα τῶν ἐσομένων, ἢ ἐνεστώτων αὐτέοισι, verba Lindenii: *Simul cum amarulentia, & contraria inſtantia increpando, ſimulque cum commonefactione, ac dexteritate ſuſcipiendo, ac conſulendo, non tamen, ut quidquam futurorum, aut præſentium ipſis indices*. Porro vel parum Græce imbutus novit Latiaria verba *contraria inſtantia* longiſſime abeſſe ab voce ἐντάσεων, quæ ſi culpa librariorum careret, valeret ſane *contentionum*. Atque iterum habes carnificem Hippocratem, qui imperat, ut medici ægrotantes amariſſime, & ſumma animi contentione increpent, enecentque. Primum quidem vox ἐντάσεων non eſt in Jonica διαλέκτῳ, & numerus pluralis hic importunus eſt, ac pronum erat dignoſcere illam locum ἐκτάσιος ſubiiſſe; ἔκτασις autem contrarium audit, nempe *indulgentia*, *contentionis carentia*, apteque conjurat cum πικρίη, *tarditas*. Deinde ut Hippocratis ſcitum & ſibi conſtet, & tanto medente dignum ſit, ita transfundas: *Simul gravitate, & lentitudine, atque indulgentia* (ægrotantes) *increpes;*

ſimul

ſimul etiam ſolertia & dexteritate demulcens, *neque futurorum*, *neque præſentium* (malorum) *quidquam indices*, nihil enim in medico optabilius, quam comitas; & egregie officio fungitur ſuo, ſi prudens ſit ac benevolentiſſimus, contra ac rati ſunt tot clariſsimi Hippocratis interpretes.

His animadverſis facile tutemet tertium Coi ſenis ibid. pag. 52. locum interpretaberis, ubi etiam πικρίη vertit Lindenius *amarulentia:* Πρεσβῦται δὲ διὰ πικρίην νομοθεσίην τίθενται ἀνύρετιν ἐκ πολίων (non ut vulgo πόλεων Attice, ἰωνίζει enim Hippocrates;) quæ ita Latine ſunt: *Senes vero propter amarulentiam legiſlationem in ipſos* (adoleſcentes) *conſtituunt*, *ex civitatibus videlicet expulſionem:* verum reponas: *Senes* (medici) *eo quod ſint lentum & grave negotium*, *veluti legem conſtituunt*, *ut juniores ab urbibus expellantur*; cavet enim inibi magnus Hippocrates, ne fides ſit medicis quibuſdam ſilicerniis, qui ob canitiem & moroſitatem facile eam ſibi vindicant, & ſapientibus adoleſcentibus exſilium indicunt: quis enim ægrotum amarulentis, duris ac ferreis ſenibus medicis commendaret? ab tardis autem & ad majeſtatis habitum compoſitis facile popellus abducitur. Ignoro ſane, quo pacto tam plana διάγνωσις vocum πικρός, & πικρίη tot doctiſſimis medicis latere potuerit. Sed ad τὸ προστάττειν redeundum, a quo ῥήματι vox πικρός me deturbavit, ac parum detinuit.

Itaque τὸ προσταχθέν vertendum duxi, *quod ſcriptum eſt*, cum jam oſtenſum ſit προστάττειν ita accepiſſe poſteriores medicos, & πρόσταγμα reſpondere barbaricæ voci *receptum*; atque ex ipſius Hippocratis ſententia clare id eruitur, qui præcepta ore tradita dixit παραγγέλματα, quæ vero ſcripta, appellavit τὸ προσταχθέν, alias ſane ταυτολογίᾳ laboraret Hippocratis κείμενον· certe medentes circa ægroti curationem multa quidem colloquuntur, in ſchedulis pauca, & ponderoſa ſcribunt, quæ ſint ad ὑπουργίαν.. Hinc etiam novimus προστάττειν, & *jubere*, quamquam γενικά vocabula, medicorum propria evaſiſſe, cum aliquid ſchedulis ſuis illinunt; uti apud Italos *ordinare*, & Gallos *ordiner* etiam ἴδιον medentium ῥῆμα factum eſt, cum *recepta* ad pharmacopolas mittenda ſcribunt. Quare etiam medici rudioris ævi barbare dixere *medicamenta ordinare*, vide Cæl. Aurel. Chronic. lib. 1. c. 7. ſub fin.

XXIII. Conſpirant cum Græcis Latiales Scriptores, & τό *jubere* & *imperare* proprium medicorum eſt: Petron. cap. 56. *Illos* (medicos) *odi peſſime*, *qui mihi jubent anatinam parari:* & ſuperne dictum eſt num. XXI. quid ſit σκευασθῆναι, *parari:* non igitur medici pharmaca parabant, neque ſecum comportabant. Adde Martial. lib. 2. epigramm. 40. *Omnes Tongillum medici juſſere lavari. O ſtulti, febrem creditis eſſe? gula eſt*. Confirmat idipſum Ter. And. 3. 2. v. 4. *Quod juſſi ei date bibere*, *& quantum imperavi date*; ideſt *quantum ſcripſi* ἐν τῷ προστάγματι. Et Plinius ait lib. 26. cap. 4. *Salſa lavari jubentur*. Neque obliviſcendus eſt Latinorum medicorum princeps, qui de curando hydrope

cap. 21. lib. 3. pag. 161. Rotterodami 1750. *Non difficillima*, ait, *curatio, ſi imperata ſint corpori quies, ſitis, media;* piget me plures Scriptores Latiales inviſere, qui τό *jubere* medentibus tribuunt. Demum unum Ovidii locum mihi cariſſimum apponam Heroid. ep. 20. v. 133. *Me miſerum, quod non medicorum juſſa miniſtro, Effingoque manus, aſſideoque toro:* queritur Acontius Cydippæ ſuæ, quod medicus *juſſerat*, ſive ſcripſerat, miniſtrare ſibi ipſi non licere: alii igitur accurabant, quæ medicus imperabat. Adverte præterea, quæ barbare nunc dicuntur *recepta* ſchedulæ medicorum ad pharmacopolas mittendæ, cultioris ævi Latinos appellaſſe *juſſa medicorum*.

Hic etiam haud abs re exputo advertendum Græcos inferioris ævi, veluti Hephæſtionem Thebanum, vocem bonam πρόσταγμα vertiſſe in σύνταξις, quæ finitima eſt: inde apud eumdem ſæpe legas ἰατρομαθηματικαὶ συντάξεις, quibus medentes ægrotis cibum, vel catharticum dari jubebant: Τούτοις, ὡς ἔοικε, συνεγνωκότες οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι, ὅπως ἔχουσι συνῆφαν πανταχοῦ τῷ δὲ ἀστρονομίας προγνωστικῷ τὴν ἰατρικὴν διὰ τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς ἰατρομαθηματικῶν συντάξεων, ἐξ ὧν προσφόρως ἑκάστῳ τὰ βοηθήματα προσφέρουσι. Tales hodieque exſtant in bibliothecis multæ συντάξεις medicomathematicæ Græcæ, Arabicæque ex Græco converſæ. Verum hoc ex monſtroſæ eruditionis volumine Salmaſii de ann. climact. pag. 54. & ſeqq. exſcripſi; (ſed vir magnus nihil de τοῖς *receptis* cogitavit,) cum mihi hunc Thebanum ſcriptorem conſulere haud facile ſit: ſane niſi in notione, qua de commentamur, vox σύνταξις ſit, mentem Hephæſtionis minime adſequeris.

XXIV. Grandius momentum addam huic ſententiæ, ſi præſtem, (quod etiam me ab medicæ rei Scriptoribus negatum piget,) fuiſſe olim φαρμακοπώλας, eorumque officinas, ad quas procul dubio τὰ προστάγματα miſſitari oportuit, qui ſecundum pondus, menſuram, & medicorum juſſa pararent φάρμακα emptoribus. Conſtat quidem ex Æliani lib. 12. cap. 1. medicum quendam fateri ſe non habere medicamenta, imo ab puella tumore in mento laborante tres ſtateres expoſtulaſſe, quibus ea emeret: Δείκνυσι γοῦν αὐτὴν ὁ πατὴρ ἰατρῷ· ὁ δὲ ὑπέχετο ἰάσασθαι, εἰ λάβοι τρεῖς στατῆρας· ὁ δὲ ἔφατο μὴ ἔχειν· ὁ δὲ ἰατρὸς, μὴ δὲ αὐτὸς ἀπορεῖν φαρμάκου, φησίν. Hinc certum eſt medicos non ſecum geſtaſſe medicamina, ſed ex publicis φαρμακοπωλείοις præſenti pecunia ægros comparare jubebant. Exſtitiſſe autem, qui propalam pharmaca venderent cultioribus Græciæ, & Rom. reip. temporibus, (nam caſcam ac vetuſtiſſimam ætatem nihil curo,) eruimus ex Ariſtoph. Nubibus in fin. act. 2. ſc. 1. v. 764.

Ἤδη παρὰ τοῖσι φαρμακοπώλαις τὴν λίθον
Ταύτην ἑώρακας, τὴν καλὴν, διαφανῆ,
Ἀφ' ἧς τὸ πῦρ ἅπτουσι. ΣΩ. ὕαλον λέγεις;
Vidiſtin' apud unguentarios & aliptas
Illum pulchrum, & pellucidum lapidem,
Unde ignem accendunt? SO. num vitrum dicis?

Male

Male verſum dicas φαρμακοπώλας, *unguentarios & aliptas*, repone *pharmacopolas*; cum habeas hic appoſitiſſime ex Scholiaſte: φαρμακοπῶλαι κυκέως, οἱ τὰ φάρμακα πιπράσκοντες τά γε λυσιτελοῦντα, ϗ τὰ θανάσιμα· atque ex Polluce didici Ariſtophanem unguentariis tribuere proprium vocabulum μυροπωλεῖν lib. 7. cap. 33. ſegm. 177. μυροπωλεῖν δὲ Ἀριστοφάνης ἔφη. Idem Pollux ibidem ſegm. 197. enumerat ſatis diſtincte ac ſeorſim φαρμακοπώλαι, & verbum φαρμακοπωλεῖν ab μυροπώλαις, & μυροποιοῖς eodem lib. ſegm. 177. atque in hoc Grammatico leges bis lib. x. 180. φαρμακοπωλῶν κίσται. Plautus unguentarios vocat *myropolas* caſ. 2. 3. 10. eorumque officinam *myropolium* Amph. 4. 1. 3. Videor præterea vidiſſe in Horatio lib. 2. ſerm. ſat. 3. v. 155. medicum pro Opimio avaro ægrotante miſiſſe ad pharmacopolam, a quo emeretur pharmacum, de quo lis eſt apud interpretes, quodnam fuerit, ſcil. *ptiſanarium oryzæ*, ut a lethargo excitaretur; apponam verſus, a quorum lectione res luculenter pateſit.

Quid ceſſas? (Opimi) *agedum ſume hoc ptiſanarium oryzæ:*
Quanti emptæ? parvo: quanti ergo? octo aſſibus: eheu,
Quid refert morbo, an furtis, pereamve rapinis.

Vides medicum ſuadentem Opimio avariſſimo illud pharmacum emptum paucis aſſibus, non vero ſecum comportaſſe, aut ſe præparaſſe, alias ſane non emptum inculcaret vili pretio.

Non mihi obliviſcendus Ælianus lib. x. cap. 9. qui narrat Ariſtotelem ex malo milite evaſiſſe φαρμακοπώλην. Neque credas duoviris doctiſſimis Salmaſio in Solin. p. 739. Maximi Tyrii locum recitanti, qui pharmacopolas opponit medicis, ſicuti ſycophantas oratoribus, & ſophiſtas philoſophis; & Voſſio in etymol. ceteriſque adſtruentibus olim alios fuiſſe pharmacopolas, ac hodiedum, eo quod Cic. pro Cluent. illos vocet *circumforaneos*; nam in unaquaque arte honeſta & decora optimos reperies, ac eos, qui in triviis popello imponunt; cum etiam non defuere olim circumforanei & circulatores medici, Græce περιοδευταί, & ἐπιδίφριοι ἰατροί, i. e. *ſellularii medici*, teſte eodem Salmaſio ibid. Imo reperi Hippocratis ævo circumforaneos id genus medentes bene multos per urbes circumcurſaſſe, per fora perreptaſſe, & doctioribus ingens negotium faceſſiviſſe, in περὶ εὐσχημοσύνης pag. 52. Πρεσβῦται δὲ διὰ πικρὴν νομοθεσίην τίθενται ἀναίρεσιν ἐκ τῶν πολίων· ϗ γὰρ ἀγορὴν (corr. κατ' ἀγορὴν) ἐργαζόμενοι ὅτοι μετὰ βαναυσίης ἀπατέοντες· ϗ ἐν πόλεσιν ἀνακυκλέοντες οἱ αὐτοί, *Senes* (medici) *quoniam lentum negotium ſunt, leges ſtatuunt expellendi* (doctiores adoleſcentes) *ex urbibus; & in foro operam ſuam locantes, & per urbes circumeuntes ruditate & inſcitia decipiunt*. Quare ſi Cicero quoſdam pharmacopolas *circumforaneos* exſtitiſſe conqueratur, etiam qui fixas officinas habebant, ut fateamur, neceſſe eſt.

XXV. Idque adeo verum ac ratum volo, ut ex Polluce lib. x. ſegm. 180. mihi videor præterea didiciſſe ipſa φαρμακοπωλεῖα medicos viſitaſſe, uti nunc etiam mos viget, imo vaſa urente ferro ſignaſſe, quo curatius fraudibus

dibus proviſum irent: verum verba Grammatici hujus affectiſſima ſunt, & ſanequam viros eruditiſſimos exercuere: tentandum mihi, an medelæ ſit locus: Ἄλλα (ἀγγεῖα) κ̕ τῶν φαρμακοπωλῶν ἂν καλοῖντο (κίσαι), ὡς ἐν Ἀμφιαράῳ Ἀρισοφάνης· καὶ τὺς μὲν ὄφεις, ὓς ἐπιτέμπεις, ἐν κίσῃ τυ κατασήμηναι, κ̕ παῦσαι φαρμακοπωλῶν, quæ ſic transfuſa leges: *Sed etiam* (ciſtæ) *pharmacopolarum eſſe dicentur, ut Ariſtophanes in Amphiarao: & ſerpentes, quos inſculpis, in ciſta aliqua obſignare, & relinquere pharmacopolas:* video Romana verba ἀσύντακτα, & Græcis corruptiſſimis obſcuriora: doctiſſimi Pollucis interpretes perpetuam adnotationem adnexuere, quo aliquid lucis tantis tenebris impertirentur, quos conſuleres vellem; affatim mihi eſt, quæ ipſe excogitavi, illinere; quare ſi unam litterulam immutes in verbo παῦσαι, bona ſententia prodibit: ὄφεις ὓς, ἐπιτέμνεις, ἐν κίσῃ τυ κατασήμηναι, κ̕ καῦσαι (non παῦσαι) φαρμακοπωλῶν, *ſerpentes, quos incidis, obſigna, & inure in ciſta pharmacopolarum;* ἐπιτέμνεις pro ἐπιτέμπεις interpretes jam reſtituerant; quare nodus omnis erat in τῷ παῦσαι, quod facile quiſque, cujus parum pectus Græce ſapit immutaret in καῦσαι, *inure:* atque ita mens Ariſtophanis ſibi conſtat: induxerat fortaſſe comicus in Amphiarao quendam hortantem, ut medicus viſitans pharmacopolarum officinas, viperas in fruſta ſecaret, earumque ciſtas ſigillo candenti inureret; ſi non iviſſet peſſum hic Ariſtophanis Amphiaraus, ſane ex contextu ſciremus, quare diſſecti ſervandi eſſent a pharmacopolis ſerpentes, ac obſignandi. Neque dubites, quin τὸ καῦσαι ita accipiendum ſit, inde enim oritur καυςήριον *candens ferrum*, quo quid inurimus. Et profecto hæc aliquanto ſanior & apertior ſententia enaſcitur ex tenebricoſis Ariſtophanis verbis; quam vero extorquent ceteri interpretes, conſciſſa eſt, & errans. Neque credas me hunc Comici locum ſine vade interpretari, & ad arbitrium cogitaſſe de medicis φαρμακοπολεῖα viſitantibus; etenim facem parvam mihi præbuit Jo. Rhodius, cujus verba leges in adnotation. in Pollucem ajentis, *vas itaque cera, & annulo ſignabatur a medicis*, & recitantis hos Ariſtophanis verſus; verum nihil ei in mentem venit de voce παῦσαι, pro καῦσαι, & pingue otium terit in voce φαρμακοπωλῶν, quam participium Atticum ratus eſt, cum re ipſa ſit caſus patrius vocis κίσῃ, quam ῥῆσιν paucis ante verbis vides, & Pollux de ταῖς κίσαις φαρμακοπωλῶν loquitur, teſtemque vocat Ariſtophanem in Amphiarao. Haud negem poſſe aliquem, ſi velit, ἐπιτέμπεις ſervare, non vero ἐπιτέμνεις, & longe aliter Comicum interpretari, ſcilicet *ſerpentes, quos mittis in ciſta pharmacopolarum, obſigna, & inure*, ne ab illa aufugiant, atque officiant. Ceterum elige, quod lubet, in obſcuris etenim, interque disjecti membra poetæ verſamur; verum vox παῦσαι in utraque ſententia importuniſſima eſt.

Sed e diverticulo in viam, habes igitur certo fuiſſe apparatiſſimas publicas pharmacopolarum officinas, & *inſtructas atque ornatas tabernas medicinæ exercendæ cauſa*, ut appellat Cic. pro Cluent. cap. 63. ad quos meden-

Digitized by Google

medentes προσάγματα mittebant; non enim fieri potuiſſet, ut tot medicaminum genera, quot Celſus, Dioſcorides, Galenus, ceterique veteres medici enumerant, ſecum comportaſſent, vel domi parata habuiſſent.

XXVI. Adde, cum Rex fortunatiſſimus millenas pæne picturas ad ceterorum Regum invidiam ex everſarum urbium ternarum ruderibus in lucem traxerit, quarum non paucæ varias artes nobis objiciunt ab Geniis exercitas, veluti reſtionum, caligariorum, textorum, fabrorum lignariorum, &c. inveniſſe etiam tres Genios pharmacopolas abunde gratulor, quorum unus foculo vaſe impoſito, cochleari, ſeu longiori alio inſtrumento neſcio quid liquoris agitat, miſcetque; præterea ſtantes duo puelluli inſudant in prælo nobis ante hac ignotæ ſtructuræ, (quod utinam adſcribere & delineare hic potuiſſem,) qui duos malleos manibus ſtringunt, tundentes unus ex antica, ex poſtica alter teretes, & grandes cuneos, ſive aſſeres immiſſos inter tres latas craſſaſque tabulas ad orizontem ſitas, interque ſe parallelas, quas tabulas ægre & vi deſcendere cogunt per arctas rimulas duorum lignorum, quæ æque ſpiſſa ſunt, & terræ infixa, & erecta, donec illarum ternarum ultima arcte premat amygdalorum magnam ſtruem collectam in receptaculo cum canaliculo, unde amygdalinum oleum extractum defluit in vas inferne ſuppoſitum. Hanc picturam jam in æs affabre incidi curavit Rex providentiſſimus, cujus breve exemplar ipſe amicorum arte, & officio ab clariſſimo viro, qui Regis imperio eam gazam ſervat, expoſtulandum tentaveram, quo picturam legentium oculis apponerem: ille actutum interceſſit religionem ſuam objectans, & Regis interdicti auctoritatem oggerens id prohibentis. Igitur olim pharmacopolarum ars adeo ſollemnis erat, ut illa reſtionum, caligariorum, textorum, &c. utpote pictores æque viſendas exhibebant. Neque credas in ea parva pictura non olei amygdalini, ſed oleagini conficiendi modum expreſſum; quare fieri poteſt, ut Genii non ſint pharmacopolæ; nam contra eſt, Plinio docente olivam includendam fiſcinis ſub prælis, quas fiſcinas in pictura non intueris: lib. 15. cap. 1. *Olivam diligenter mundatam oportebit protinus in torcular deferri, & integram in fiſcinis novis includi, præliſque ſubjici;* in pictura autem nihil fiſcinæ videre eſt. Norunt etiam medicorum filii olim uſum amygdalini olei invaluiſse, licet ad ungendum dumtaxat, quod ex eodem Plin. lib. 26. c. 4. ſect. 10. p. 393. collegi. *Qui ita curantur, ſalſa lavari jubentur, ungi oleo amygdalino, hortenſiis abſtinere.*

XXVII. Quoniam autem Plinii meminimus, ejuſdem hiſtorici locum ſervavi lib. 34. cap. XI. quo ſententiæ meæ ajentis pharmacopolas exſtitiſſe, ab eiſque empta medicamina grande momentum addam. Conqueritur Plinius medicos, (licet pacem ab eiſdem petat,) ignorare medicamentorum nomina, & ſeplaſiis fidem præſtare, ideſt pharmacopolis; hos etiam adeo ab ſincero artis ſuæ miniſterio degeneres accuſat, ut omnia fraudibus corrumperent, tabeſque mercium venderent. Hinc planum eſt Plinii ætate

a phar-

a pharmacopolis ſecundum juſsa medicorum ægrotantibus miniſtrata fuiſſe pharmaca; quorum ſane officinas ne dicas hujus hiſtorici ſæculo natas, cum legas tunc jam ab antiqua fide, atque arte eoſdem deſcivisſe. Si autem hiſtoricus hic laudat veteres medentes, eo quod ipſi pharmaca pararent, neſcimus profecto an de Homerica tempeſtate, vel etiam de tenebricoſiore loquatur, cum jam ſuperne dictum ſit Ariſtophanem pharmacopolas, eorumque tabernas meminiſse. Ceterum mea refert maxime circa Plinii ævum pharmacopolas viguiſſe, ut ſiſtam anaglyptum medentem oſtentare, qui medicamina ſcribit, quo ab eorum venditoribus ægrotantis familiares ea emerent, nam quin circiter id ætatis ſit ſcalptum, marmor nemo ambiget. Hæc, quæ adverti, certa habes ab ipſis Plinii verbis: *Atque hæc omnia medici, quod pace eorum dixiſſe liceat, ignorant, pars major & nomina: in tantum a conficiendis medicaminibus abſunt, quod eſſe proprium medicinæ ſolebat. Nunc quoties incidere in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc eſt experiri commentaria, credunt ſeplaſiæ omnia fraudibus corrumpenti. Jam quidem facta emplaſtra, ac collyria mercantur: tabeſque mercium, aut fraus ſeplaſiæ ſic exſeritur.* Utinam hoc Plinii aliquanto longius κείμενον attentius lectitaſsent tum medicæ hiſtoriæ Scriptores, tum quotquot adhuc ſententiam tuentur enervem jam, & conſciſsam, medicos ægrotis pharmaca & paraſse, & ſecum tuliſse. Ad hæc, ſi rem preſſius advertiſsent, non ſolum primo Auguſtorum ſæculo φαρμακοπώλας inveniſsent, verum ex Polluce lib. 7. c. 33. §. 196. 197. alias etiam tabernas, ad quas medicorum προςάγματα miſsiculabantur, ſcil. ad eas, in quibus verſabantur φαρμακοτρίβαι, σιλφιοπῶλαι, *balſama vendentes*, ῥιζοπῶλαι, *radicum venditores*, &c. quarum rerum medicarum officinas adhuc univerſas vigere cernimus; ita ut noſtrorum temporum medendi ratio antiquiſsimæ, ac beatioris ætatis Græcorum pediſsequa ſit atque adminiſtra.

Imo beatiori Reipub. ævo, ſcribente ſcil. comœdias Plauto, plurima proſtitiſſe φαρμακοπωλεῖα Romæ in eo leges, quæ non ſemel Latiari vocabulo dicit *medicinas*, in Amphitr. act. 4. ſc. 1. init. inducitur Amphitruo quæritans Naucratem, & fere publicas omnes tabernas nomine ſuo donat:

Naucratem quem convenire volui, in navi non erat,
Neque domi, neque in Urbe invenio quemquam, qui illum viderit:
Nam omnis plateas perreptavi, gymnaſia, & myropolia,
Apud emporium, atque in macello, in palæſtra, atque in foro,
In medicinis, in tonſtrinis, apud omnis ædis ſacras:
Sum defeſſus quæritando, nuſquam invenio Naucratem.
Nunc domum ibo, &c.

Neque dicas *myropolia* eſſe tabernas pharmacopolarum, neque *medicinas*, ubi medici degebant, nam paullo ante dictum a me eſt ex Polluce myropolia longe quid alienum eſſe a φαρμακοπωλείοις· quin Plautus ipſe ea diſcrimina-

minavit, in iis enim ait una unguenta veniiſſe, in Caſina act. 2. ſc. 3. v. 10.

Myropolas omnes ſollicito, ubicumque eſt lepidum unguentum, ungor,
Ut illi placeam, & placeo, ut videor, &c.

Et quod in Amphitr. dixerat, idipſum recinit in Epid. act. 2. ſc. 2. v. 12.

Age, ſi quid agis. Dii immortales, utinam conveniam domi
Periphanem! per omnem urbem ſum defeſſus quærere,
Per medicinas, per tonſtrinas, in gymnaſio, atque in foro,
Per myropolia, & lanienas circumque argentarias:
Rogitando ſum raucus factus, pæne in curſu concidi.

Neque dubites, quin *medicina* ſit *officina medicamentorum*, alias Latine non haberes vocem, quæ id genus tabernis reſponderet, cum Græce, ut notum eſt, ſit φαρμακοπωλεῖον· & iraſcor Plauti interpretibus, qui pro luce hujus vocis *medicinas*, appoſuere ἰατρεῖα, non vero φαρμακοπωλεῖα.

Demum ſervavi mihi Themiſtii locum orat. 15. pag. 385. an. 1618. vel or. 26. edit. Harduin. pag. 329. qui omnium apertiſſime pharmacopolarum cauſam tuetur, quos medicæ rei hiſtorici ab hominum ſocietate deturbarunt, eoſque ſat appoſite vocat τοὺς τῶν ἰατρῶν ὑπηρέτας, *medicorum miniſtros*; cujus oratoris lectione in adoleſcentia me oblectari non piguit, quod ὁμηρικώτατον ſe jactat orat. 26. vel 33. pag. 366. Πλάτωνι συνὼν τῷ θεσπεσίῳ, καὶ Ἀριστοτέλει συνδιατετριμμένος, Ὁμήρου δὲ ἔχων δυσαπαλλάκτως, *cum divino Platone verſor, cum Ariſtotele habito, ab Homero ægre divellor*; tum quia ejuſdem magniloquentia implebat aures meas. Οὐ γὰρ δὴ ὅμοια φαίης ἂν πρὸς τοὺς ῥήτορας ὑπομένειν, ὁποῖα πρὸς τοὺς κιθαριστὰς, καὶ τοὺς αὐλητὰς οἱ λυροποιοὶ τὰ μὲν ὄργανα ἐκπορίζουσα, χρῆσθαι δὲ ἑτέροις ἐπιτρέπουσα τὸ ὄργανον τοῖς χρωμένοις· καὶ ὑπηρέτης ὁ μὲν χαλινοποιὸς τοῦ ἱππέως, ὁ δὲ φαρμακοπώλης τοῦ ἰατροῦ, ὁ δὲ ναυπηγὸς τοῦ κυβερνήτου, *non enim opinor idem te erga rhetores ſuſcepiſſe dixeris, quod lyræ opifices erga citharædos, ac tibicines faciunt, ut ipſa quidem inſtrumenta procudas, eorum tamen uſum aliis artibus permittas; ſic equitis miniſter eſt is, qui frænos facit, & pharmacopola miniſter medici, & gubernatoris navium fabricator*. Vides igitur Themiſtium pharmacopolis quaſi æquam antiquitatem tribuere, ac frænorum, & navium fabricatoribus, quos ternos artifices eſſe jure dicit medicorum, equitum, & citharædorum miniſtros. Infrunitæ indolis arceſſerem, qui reponeret pharmacopolas Themiſtii ævo, ineunte ſcil. vel medio quarto Chriſti ſæculo, natos; ſeque rudem omnino præſtaret, quantus vir fuerit Themiſtius, qui priſcorum temporum & fabulas, atque hiſtorias omnium Scriptorum lectione didicerat. Atque haud ſcio, an poſthac quis hiſcere audeat, & olim medicos pharmaca etiam triviſſe contendat; cum hic orator priſcorum morum callentiſſimus, medicos ab pharmacopolis horum adminiſtris tam aperte diſtinguat ſeparetque. Parum te detineam in his Themiſtii verbis, quæ ex Petavio, & Harduino exſcripſi tum Græce, tum Latine, ac utrobique eadem reperi; verum Græca parum ſibi conſtant, ſuntque ἀσύντακτα· itaque ſi binas litterulas re-

ficias, omne κείμενον decori ſuo reddes; pro ἐκπορίζουσα, & ἐπιτρέπουσα, quæ nullis nominibus ſociata tueor, repone ἐκπορίζουσοι, & ἐπιτρέπουσοι, ſcil. λυροποιοί· & vides hic multum humani paſſos duoviros Græce doctiſſimos.

Ceterum ſi tot Scriptorum valens auctoritas, quos ſimul hic æquo ordine contraxi, præter regiam picturam, non ſatis foret, ut in animi mentem inducas medicos ægrotis ſcripſiſſe medicamenta, & proinde neceſſum fuiſſe, ut publicæ pharmacorum tabernæ proſtarent, documentum locupletiſſimum eſſe jubeo hoc privum marmor, quod medicum πρόσταγμα ægroto ſcribentem exhibet; etenim ex quibuſdam ſilicibus exſcalptis pleroſque veterum mores, artes, & hiſtorias antea ignotas addidicimus; quare hoc unum monumentum id apprime evinceret, quod multis ad ſatietatem præſtare adniſi ſumus.

Cum igitur, ut unde abiit, oratio redeat, qui in ſaxo medicamina ſcribit, non tabellionis perſona fungatur, ſed medici, nihil officit ſententiæ meæ, qui bene multis argumentis tot Scriptorum auctoritate fultis oſtendere primus adlaboravi publica chirographa, & teſtamenta, & libros, ſeu volumina lignis, ceriſque nunquam commendata; contra vero quaſdam epiſtolas, aut res extemporales memoriæ cauſa ſtilo in cera exaratas: quod tantum abeſt, ut negaverim, quin potius longa auctorum ſerie probaverim: qua diſtinctione inducta maxima lux offunditur priſcis Scriptoribus, & qua poſthabita, omnem materiem ſcriptoriam in eiſdem confuſam, permixtam ac turbatam doleas. Hinc ſi ſenex in hoc marmore pugillari eboreo, vel tabellæ ceris illitæ medicamenta conſignet, utpote negotium ſubitarium, & paucis concipiendum verbis, nec publicæ cautionis ſyngrapha eſt, nihil prohibet, quo minus illa non atramento chartis medicus illinat, ſed in cerato ligno ſtilo exaret, quod facile domi reperire erat, cum non parvam tabellarum ejus generis vim olim exſtitiſſe oſtenderim, & ſexcentis exemplis pueros in ceris ſcribendi artem olim addidiciſſe præſtiterim, ut litteratos lapides taceam, a quibus *pugillariarios*, & *cerariorum collegia* novimus, ſcilicet eorum, qui ceratas tabellas affabre pararent, de quibus ſat multa in ſuperiori cap. congeſſi.

Reſtat, ut aperiam, cur imperatum ſit, ut artifex ægrotantem ſcalperet, quando id non tanti momenti res erat, neque valde populus id curabat; verum etiam tironibus notum eſt veteres vel in templis, vel in publicis locis vota & χαριστήρια appendere conſueſſe pro reciperata ſalute, ſculpto ſigno, vel depicta etiam Numinis alicujus ſervatoris & tutelæ imagine, ut in ſaxo noſtro vides Hygiam; relege ſupernos Juvenalis verſus pag. 133. ceteroſque poetas, veluti Tibull. lib. 1. el. 3. v. 13.

Harum porro votivarum tabellarum pro valetudine exempla in ſaxis litteratis pleraque omnia cuivis Deo, Deæque dedicatarum proſtare in inſcriptionum theſauris norunt tirones; unum hic adſcribam ex Græcis ſaxis, Latiaria vix curamus, votum Hygiæ, quo rem meam firmem, cui, utpote corruptiſſimo in Grut. LXVIII. 6. medelam faciam:

ΧΥΡΙΩ·

ΚΤΡΙΩ·ΑCΚΛΗ
ΠΙΩ·ΚΑΙ·ΤΓΙΗ
ΘΕΟΙC·ΕΠΙΚΟΤΡΙΟΙC
ΜΑΡ·ΜΕΜ·ΛΟΝ
ΓΟC·ΒΕΝΕΦ·ΕΤΧΗC
ΧΑΡΙΝ·ΑΝΕΘΗΚΕΝ

Vides igitur ſollemne fuiſſe Hygiæ ſcriptos lapides, & monumenta erigi; fortaſſe huic noſtro ſilici Græcum epigramma adjacebat, nam elegantiæ plenus eſt. Sane quiſque ſtatim hæret in monſtroſa voce ΒΕΝΕΦ. eam reſtituendam reor ſine periculo ΕΠΕΛΕΤ. ſcilicet ἐπελάτερος, *libertus*, quam nominibus id genus hominum adjectam ſemper legere eſt; cumque primum Ε detritum eſſet, exſcripſere ignariſſimi vocem, quæ ad Latiarem potius vergit. Verum nodus eſt in ſuperiori ἐπιχωρίοις, ab ipſo Grutero forſan confiсta, nam Seiglerus, a quo epigraphe exſcripta eſt, legerat ΕΠΙ· ΟΙΚΟΙΟΙC, quæ longe diſtat ab ΕΠΙΚΟΤΡΙΟΙC. Sane in ſaxo exſculptum fuiſſe mecum jures rogo, ΕΠΗΚΟΟΙC, *exaudientibus*, etenim in ejus generis votivis ſaxis hoc ἐπίθετον frequens adjicitur, ut ex ipſo Gruter. XL. 10.

ΘΕΑ·ΕΠΙΚΟΩ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ
ΑΤΛΙΔΙ·ΣΩΤΕΙΡΙ
ΑΤΡ·ΕΛΠΙΝΕΙΚΗ

Hoc etiam aliquantulum affectum epigramma ita reficiendum curavit Philip. D'Orvillius in Chariton. p. 168. quo Græce doctiorem adhuc novi neminem:

ΘΕΑΙ·ΕΠΗΚΟΩΙ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ
ΛΤΣΙΔΙ·ΣΩΤΕΙΡΗΙ
ΑΤΡ·ΕΛΠΙΝΕΙΚΗ

Inde hæc adnotat vir ſummus: *Diana* ΛΤΣΙΣ *a ſolvendo partu, & partus doloribus: Bacchus* Λύσιος *alia de cauſa celebratur Orpheo hymnis p. 146. Nam fruſtra cogitaverimus de Diana, quæ. in oppido Aulide Iphigenian, cerva ſuppoſita, liberavit.* Verum ipſe tanti viri pace pro ΑΤΛΙΔΙ, uti reſtituit Gruterus, (non curandus Boiſſardus, qui legerat ΑΤΛΙΙ,) reponerem ΚΑΙ ΙΣΙΔΙ, ita ut marmor dedicatum ſit binis Deabus, Dianæ, & Iſidi, quam quidem Iſidem non vice ſimplici cum

aliis Diis conjunctam legimus in lapidibus, Grut. LXXXIV. I. cum *Serapide*, *Veſta*, *Diana*, *Somno*, ut de ceteris ſileam. Præterea vox ΑΤΣΙΣ nunc primum inter Græcas cernitur; & ſi Dianæ a ſolvendo partu nomen apponendum, potius dicerem ΑΤΣΙΑ, uti Bacchus λύσιος audit. Neque hæſites in voce ΘΕΑΙ, cum ſi ſint duo numina, ſcalpendum fuiſſet ΘΕΑΙΣ, etenim habes in Gruter. L. 8. DEO MERCVRIO. FORTVNAE. REDVCI, &c. ubi vides DEO, pro DIIS, & non uni ſunt id genus ſyntaxeos ſcripti lapides; Fortuna autem Dea ſalutatur, Gruter. LXXIII. 6. Quare parum dubii eſt, quin inciſum fuerit ΚΑΙ ΙΣΙΔΙ, & priori Κ detrito, enatæ ſunt deinde voces importunæ.

Porro ad adjunctum ἐπήκοος redeundum; affert ibid. doctiſs. D'Orvillius ſilicem ex Muratorio XXXV. 3. ubi etiam ſcalpta eſt vox ΕΤΑΚΟΟΣ, quæ etiam Dianæ tribuitur, & juxta eſt, ac ἐπήκοος,

ΑΡΧΟΝΙΚΑ·ΖΑΤΛΩ
ΚΑΙ ΑΕΣΣΑ ΑΝΑΖΩΣΑ
ΑΡΤΕΜΙΔΙ ΕΤΑΚΟΩΙ
ΕΤΞΑΜΕΝΑ ΤΠΕΡ
ΕΑΤΤΑΝ ΕΤΧΑΝ

Vides igitur quam familiare eſt Diis hoc adjunctum ἐπήκοος, ſive ἐπήκοος, quare jure a me inductum eſt in epigrammate Æſculapii, & Hygiæ τὸ ἐπικουρίοις, & adjectum τὸ ἐπηκόοις. Hic etiam parum D'Orvillio reſiſtendum eſt, dum ita hunc alterum lapidem illuſtrat: *Non contendo veritatem me daturum; a vero fonte tamen non plane aberrarim vertens ARCHONICE, ZAVLO, ET AESSA REVIVENTES ARTEMIDI FACILE EXAVDIENTI, QVAE VOVERANT SVPER SALVTE SVA VOTVM: editur* αυτ' αυτας*: forte duæ, vel tres puerperæ ſimul voverunt, vel votum ſolverunt .... Dualis autem pro plurali non plane extra uſum;* parum, inquam, reſiſtendum D'Orvillio, nam hic certo ternæ ſunt mulierculæ *Archonice*, *Zaulo*, & *Aeſſa:* neque ulla neceſſitate urgemur numerum δυικόν agnoſcere, cujus ſyntaxeos etiam exemplis in marmoribus caremus, & quæ duriuſculam reddit, ne dicam obſcuram epigraphen; quare ſi litterulam I, (quæ utpote exilior ceteris elementis exſcribentium oculos facile effugit, & prima omnium ætatis vitio deteritur,) addas vocibus αναζωσα, & ἀξαμενα, & reſcribas αναζωσαι, & ἀξαμεναι, epigramma in γνησιότητα reſtituetur, præſertim cum πληθυντικός numerus ſequatur υπερ εαυταν, vel potius υπερ ταν αυταν, nam editum eſt υπερ αυτ' αυτας, quod nihili eſt.

Præterea reperi hanc vocem ἐπήκοον revera Deorum eſſe ἐπιθετόν, nam ita ſalutatam fuiſſe Venerem apud Chalcedonios legere eſt in Heſychio: Ἐπήκοος, Ἀφροδίτη ἐν Καρχηδονίοις, (potius Χαλκηδονίοις, uti probat

Digitized by Google

bat Albertus;) ſed hic ſummus vir in admirandis in hunc grammaticum adnotationibus nihil de voce ἐπήκοος adjeciſſe miror ; mirorque magis D'Orvillio, quem pauca admodum ſugerunt, hunc Heſychii locum latuiſſe. Hinc multa lux eſt parvæ Chriſtianorum tabellæ ex lapide hæmatite etiam votivæ, in qua ſcalptum vides Chriſtum ſervatorem boni paſtoris habitu in antica, in poſtica vero parte inelegantibus elementis inciſa ſunt ΑΓΑΘΗ ΗΝΑΚΟΗΘΗ, conſule libellum, *Diſſertazione di Paolo Paciaudi intorno ad un' antica iſcrizione:* quæ quidem reor vertenda, *Agatha minime exaudita eſt;* Superi igitur, ſi votis minime annuiſſent, audiebant ἀνήκοοι, cui voci altera ſcil. ἐπήκοοι opponitur. Ex hac tabella, quam inter rariſſimas haberi jubeo, nunc primum novimus priſcorum Chriſtianorum ſanctiſſimos mores, & divinæ poteſtati obſequentiſſimos, qui etiamſi eorum deſideriis Deus minime obſecundaſſet, quaſi ſi jam beneficium accepiſſent, tabellarum vota ſolvebant; nunc adeo a veteri vivendi ſanctimonia atque elegantia deſcivimus, ut niſi optatis honeſtemur, & votorum compotes facti ſimus, nec vota libentes ſuſpendimus, nec ulla poſteris monumenta relinquimus. Demum ex eodem ſacro hæmatite præterea didicimus formulam, qua Chriſtiani vel in pictis, vel in ſcalptis tabellis pro votis ſolvendis utebantur, ſcil. ΑΓΑΘΗ ΕΠΗΚΟΗΘΗ *Agatha exaudita eſt*, & contra ΑΓΑΘΗ ΗΝΑΚΟΗΘΗ, *Agatha non exaudita eſt:* nunc in ejus generis formula homines adeo βαρβαρίζουσι, ut commeminiſſe animus ſugiat.

Verum, ut unde divertimus, redeamus, reſtitue igitur nullo periculo in epigraphe Æſculapii, atque Hygiæ vocem Deorum propriam ΕΠΗΚΟΟΙΣ, atque inducendam jubeo ΕΠΙΚΟΥΡΙΟΙΣ. Neque poſthac dubites, quin marmor noſtrum huic Æſculapii filiæ, ſanitatis numini pro votiva tabella, quam Deam ΕΠΗΚΟΟΝ quis expertus ſit, exſculpendum curaverit.

Dicas porro etiam ſaxum noſtrum affixum fuiſſe pro votiva tabella, eſque ceteris elegantius, cum in eo medicus deſideat, moremque, qui hodiedum quoque viget, ab antiquis acceptum intueamur: etenim in tabulis votivis noſtrorum templorum depictis, vel ſculptis, ſi quis Sanctorum ope ac fide in ſanitatem reſtitutus ſit, medicum propter decumbentem conformare ſollemne ſervat.

Atque novi me ſatis diu te in illuſtrando hoc marmore patienter detinuiſſe, nec ſervaſſe deſponſæ ab initio brevitatis fidem, verum hominibus rei præſtantia & novitas in ſcribendo adventitiæ varietatis copiam facile ſubminiſtrat. Ceterum ſi quis poſt tot auctoritatum vim adhucdum de medicis pharmaca ægrotanti ſcribentibus, deque priſcis pharmacopolis addubitet, ſciat ſat mihi fuiſſe litem intentaſſe, ac dubiam ſaltem fecisſe, ſi me minime compoſuiſse præfracte contendat. Verum mihi animus ſuggerit cordatiores homines, qui non recentium Scriptorum opinionibus abripi patiuntur, neque eorum partes fovent, ſed res litte-

litterarias ſola veritate metiuntur, æquos bonoſque accepturos ea, quæ pro pharmacopolis, & medicorum προςάγμαπ clariſſima documenta ætas antiqua mihi ſuppeditavit; rerum enim antiquarum ſcientiam reputandum eſt non tam parum incolumi fama, & nuperorum Scriptorum rumore, quam veterum auctoritate, & monumentis ſtare.

Unum dumtaxat mihi reliquum, ut moneam in hoc ſilice ſcalptum eſſe Latinum, non Græcum medentem, quippe qui ſtilo in tabella πρόσταγμα præſcribat, cum ex ſane multis, quæ ſuperne corrogata ſunt, hanc politiſſimam gentem γραφικά ligna omnino ignoraſſe conſtet, atque in quovis ſcriptionis argumento unos papyros adhibuiſſe. Profecto, ſi fors tulerit, ut marmor, vel pictura Græcanici medici ſcribentis in lucem prodeat, chartas calamo ipſum illinentem cerneres. Atque hæc ſatis de atramentaria juriſconſultorum, & medicorum ſcribendi ratione, quæ antehac vel confuſa, & permixta, vel ignota, & recentiorum Scriptorum mendaciis, atque oſcitantiis, veluti per manum traditis ſqualere querebantur omnes: ſi vero ab doctis utriuſque muneris hominibus, qui plurimi, & maximi in ampliſſima hac urbe ad ceterarum invidiam florent, probentur, ab eiſdem impetrare vellem, ut qualeſcunque haſce curas, cum ipſe neque medicus ſaluter, neque jureconſultus, ſuis cultioribus & elegantioribus ſtudiis juvent augeantque.

C A P U T VII.

De pluribus vaſculi atramenti nominibus collectis ab Hebræis, Græcis, & Latinis Scriptoribus.

I. DE *nomine ejus vaſculi quidam vel dubitarunt, quos inter cl. Mazochius, vel omnino negarunt.* II. *Apud Hebræos fuit* קסת הספר *ex Ezech. Cur oi LXX. verterunt* zona ſapphiri. *Error veterum, & recentiorum Scriptorum in voce* κιστός, *quæ* cingulum *non eſt in Hom. in ea decepti Plutar. Lucian. Martial. &c.* ceſtus *etiam in lapidib. Ejus etymon Hebræum.* III. *Vox* קסת *torſit Hieron. & Origenem. Jo. Clericus reprehenditur. Ea Hebræa ῥῆσις prona intellectu eſt, etiam ex iis, quæ in Græcum, & Latiarem ſermonem derivantur. Vera notio vocabulorum* κίστη, & ciſta *antehac incerta. Error Voſſii deducentis ab* כיס. *Panelio dica.* IV. *Querelæ de Hieronymiana interpretatione. Grotii, Origenis, & paraphr. Chaldæi* ἀβλεψία. V. *Non pœnitenda ex Moſis libris pro luce vocis* קסת. *Maſoretharum σφάλμα. Vatablo, & Buxtorfio reſiſtitur.* VI. *Caſauboni auctoritas elevatur falſo verſus Machonis ad Ezechielem illuſtrandum detorquentis. Quid* ἐξαρπάω. *Delecambius reprehenditur, & fides Aug. Calmetio deſideratur.* VII. *Machonis verſus in ſeptenis locis etiam quoad* προσῳδίαν *reſtituuntur. Ætas hujus poetæ veſtigatur. Diræ in puncta vocalia a Maſorethis inducta.* VIII. *Bene multa ex poetis Græca hujus organi ſcriptorii vocabula. Non unæ voces Græcanicæ illuſtrantur: quid* μέλαν σατρόν, & χρό-

χρόνιον, vel potius χρονικόν. Verſus Paulli Silentiarii affectiſſimus ſanatur, ubi ἄντρον pro ἄντλον. IX. *Nomina atramentariorum ex Græcis, qui in proſo ſermone ſcripſere. Ἀλευϑεῶν voci obſcuriſſimæ vera lux: eſt* atramentarium, *non γραφεῖον, uti definit Heſychius. H. Stephanus, Voſſius, Hemſterhuiſius, & Albertus notantur.* X. *Quid διφθεράλοιφ@. Certum etymon vocis* littera, &c. Ἀλείπτης, doctor *ab* אלוף: *querelæ de Jo. Alberto.* XI. *Firmatur etiam ex Aquila nomen hujus σκεύασμα: ejus viri laudes.* XII. *Demum nomen hujus vaſculi ex Latinis, ſcil.* theca calamaria, *quam habes ex Sueton. cujus verba ſatis implexa longiori commentario explanantur.* XIII. *Vox* comes *in Suet. idem ac* pædagogus, *ſcil.* morum magiſter, *quod antehac ignotum, nunc multa exemplorum vi ſtabilitur: plures doctiſs. interpretes notantur.* XIV. *Salmaſio διάγνωσις hujus vocis latuit, necnon Drakenborchio.* XV. *Multæ leges pro notione* comitis *illuſtrantur. Quid* frequentare *in Labeone: Ulpiano, & Bynkerſoechio repugnatur.* XVI. *Nummi, & lapis Herculanenſis illuſtrantur. Matthæi Ægyptii eruditio ἀπροσδιόνυσ@. Quid* comes *in martyrum actis. Hæc notio* comitis *ab Homero nata.* XVII. Pædagogus *idem, ac* comes, *vox honeſtatis plena ex Græcis Scriptoribus.* XVIII. *Quare Clem. Alexandrinus libros inſcripſerit Παιδαγωγός. Epiſtolis Paulli nova lux.* XIX. *Apud Latinos idipſum valere* pædagogus *prolixa auctorum ſerie oſtenditur. Longe differt a* ludimagiſtro. *Lingolius reprehenditur.* XX. *Adſtipulatur Juſtinianus, cujus lex reſtituitur. Conjurant etiam ſilices litterati.* XXI. *Quid* pædagogium. *Factum male ab Salmaſio, & cæteris, qui pro* ludimagiſtro, *ſive* pedante *interpretati ſunt.* XXII. *Hinc jure* theca calamaria *apud Suet. eſt* atramentarium. XXIII. Thecam calamariam *pro noſtro vaſculo habes etiam ex Martiali, cujus verſui paullo audacior medela: & ex Amm. Marcellino.* XXIV. *Pro eadem ſpem teſtis locuples Concil. Chalcedonenſe. Facciolatus, & Trotzius de hoc vocabulo male meriti.*

I. NUNQUAM mihi pœnitendum, quod ſatis diu, tanquam viſco jure prudentum ceræ inhæſerim, in qua abradenda ſcio me nimium operæ triviſſe; verum ratus ſum atramenti cauſam enixe peragendam, quo illud in veterem poſſeſſionem immitteretur. Iterum autem Hebræis, Græciſque gratulandum eſt, qui neque tabulas, neque ceras unquam pro ſcriptionis materie ne τροπικῶς quidem uſurparunt: e contrario Latiares viri adeo rem γραφικὴν fictis inverſiſque vocabulis onerarunt, ut ſcribendi inſtrumenta adhuc incerta haberentur, niſi ſi τὸ μέλαν veluti ab exſilio reſtituiſſem, atque univerſis gentibus ἰδιωτικόν & ſollemne fuiſſe quæſitis undique documentis præſtitiſſem. Porro ſi poſt tot Scriptorum apparationem & fidem, quos ipſe inviſi, Judæos, Ægyptios, Græcos, Latinoſque ab incorrupta temporum antiquitate chartas ac membranas atramento illeviſſe teſtatiſſimum fecerim, id in atri liquoris vaſculo coercuiſſe ſane quam neceſſe fuit, quod cum primis apud Hebræos קסת הספר, apud Græcos μελανοδοχεῖον, & apud boni ævi Romanos *thecam calamariam* vocitatum eſſe multis palam facere aggredior. Quare concludendum eſt totum hoc atramentarium negotium eo ſpectare, ut quod vulgo dictum uſque adhuc temporis eſt & ab ἀρχαιολόγοις, & juris interpretibus, veteres ſcil. ſtilo in tabulis cera oblitis ſcriptitaſſe, ab animi mente omnino excutiamus; ſed quæ ſcripſerunt antiquæ ætatis ſapientes cum primis Hebræi, Græcique

que, calamis in vaſculo atro liquore oppleto tinctis vel papyris, vel membranis mandaſſe. Reſtat nunc, ut aperiam, an, ſicuti atramentum, & chartas in veteribus omnium gentium voluminibus ſcrutati ſumus, etiam ejus liquoris *thecæ* nomenclaturam apud trium linguarum Scriptores veſtigare valeam; quo huic noſtro elaboratiſſimo, & Rege digno vaſculo grandius decus & pretium increſcat.

Verum mihi ſemper mirum futurum eſt, cur bene multi, qui omnem rem γραφικὴν doctis commentariis honeſtarunt, non modo negotium atramentarium vix delibarunt, verum etiam hujus liquoris vaſculi in eorum doctis lucubrationibus ne vocem quidem ipſam commeminere; adeo *triſtes ceræ eorum lumina obſcurarunt*; quos inter, videtur etiam omnium poſtremus Mazochius ὁ πλωυγὴς accenſendus, vide epiſt. quam in hujus operis προλεγομ. habes, qui arte adeo ancipiti hujus vaſculi partes ſuſcepit, ut, ſæpius ſummi viri verbis perlectis, adhuc ab eo quæreres, an & vaſcula atramenti, eorumque nomen exſtiterint. Porro mea magni intereſt in hoc cap. VII. excuſſis Hebræis voluminibus, & non unis Græcis, Latiniſque, quæ in horum triplici ἰδιώματι antiqua, & γνήσια ejus vaſculi nomina ſcrutari potis fui, in lucem proferre; & ab Hebræis & Latinis privam nomenclaturam, a Græcis, quorum librorum quaſi ſarcina urimur, non pauca ejuſdem σκεύους nomina exſpectes. Neque te turbet rei anguſtæ, & veluti parvi pendendæ argumentum, etenim antiquiorum Scriptorum elegantibus documentis extollam, & Græca luce potiſſimum tetrum & obſcurum atramentarium negotium offundam; & propterea quod novum eſt, futurum reor, ut te invitet oblectetque.

II. Itaque Hebræi primum conſulendi mihi fuere, & in Ezech. cap. 9. v. 2. 3. 11. ter, ut notum eſt, vox *atramentarium* ab Hieronymo appoſita legitur; video Hebræam ῥῆσιν, utpote ἅπαξ λεγομένην, valde quam ſollicitari; & interpretes, ut unicuique lubuit, illam converterunt, quod fere ſemper obvenit vocabulis, quæ ſemel in ſanctis voluminibus inſcripta ſunt: *Vir quoque unus in medio eorum veſtitus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes ejus .... Et dixit Dominus ad eum ... ſigna thau ſuper frontes virorum gementium .... & reſpondit verbum dicens, feci quod præcepiſti*. Verba קסת הספר, *atramentarium ſcriptoris* ſcio a Chaldæis verſa eſſe פנקס ספרא, *tabula ſcriptoris*: quibus adſtipulatur Origenes to. 3. p. 424. legitque etiam πινακίδιον γραφέως ἔχων ἐπὶ τῆς ὀσφύος αὐτοῦ. Septuaginta viri omnia turbarunt, & quæ Propheta non dixerat, appoſuerunt, καὶ ζώνη σαπφείρου ἐπὶ ὀσφύος αὐτοῦ, & *zona ſapphiri in lumbo ejus*; certe pro הספר, *ſcriba*, lectitarunt ספיר, *ſapphirus*; verum vocem קסת pro notione *zonæ* traxerunt verba *ſapphirus*, & *linteis indutus*, quippe קסת ignotæ erat eiſdem notionis vocula. Verum re attentius excuſſa, viſum eſt τοῖς LXX. credidiſſe vocem קסת, utpote quam ſemel inſpexerint in ſanctis voluminibus, valere idipſum, ac celebratiſſimam

ῥῆσιν

ῥῆσιν Homericam κεστός, *ceſtus*, *zona*, *cingulum*, nam in utraque lingua ſunt eadem στοιχεῖα ἄφωνα · inde pro ſententiæ ſulcimento τὸ הספר, *ſcriba*, immutarunt in הספיר, *ſapphirus*, nil exputantes virum lineis veſtitum haud potuiſſe τῇ *zona ſapphiri tingere*, ſive *ſignare frontem virorum gementium*. Hic pro re nata communi errato tum veterum, tum recentiorum Scriptorum conſulendum, qui, Homerica voce κεστός Il. ξ. v. 214. prave intellecta, ne ipſis quidem LXX. interpretibus exceptis, (ſi modo Homerum noverant,) pro *zona* accepere, cum purum ἐπιθετὸν ſit, quod a ſummo vate plerumque τῷ ἱμάντι, *cingulo*, adjicitur, & κεστὸς ἱμάς, verterem *affabre-ſcalptus balteus*, uti ſcholiaſtæ, & fortaſſe non male, interpretati ſunt ἀπὸ τοῦ πολυκέντητον εἶναι ταῖς ῥαφαῖς, dummodo verum ſit pullulare ab κεντεῖν· præſertim cum Heſychius κεστόν explicet διακεκεντημένον. Neque dubitandum, quin κεστός non ſit *cingulum*, *zona* in Hom. ſed adjunctum τοῦ ἱμάντος, nam Il. γ. v. 371. vocat πολύκεστον ἱμάντα, ideſt ſecundum Scholiaſten πολύῤῥαφον.

Hinc mecum te miraturum reor apud poſterioris ævi Scriptores κεστός vim adjuncti depoſuiſſe, atque notionem etiam immutaſſe; cumque valeret ſolummodo affabre *interpunctus*, vel *ſcalptus*, neſcio qua μεταμορφώσει evaſerit *cingulum*, *zona*, adeo inficete ab Homeri mente deſcitum eſt! Itaque Plutarchus de audien. poet. dum de hoc Junonis κεστῷ ἱμάντι loquitur, (quem divinus vates graphice more ſuo deſcribit,) ἁπλῶς vocat κεστόν, poſthabita omnino voce ἱμάντα, quam uſque Homerus apponit: verba Plutar. Τὸν τῆς Ἥρας καλλωπισμὸν ἐπὶ τὸν Δία, καὶ τὴν περὶ τὸν κεστὸν γοητείαν. Idipſum fecisſe Lucianum doleo in Dearum judicio pag. 372. ut Nazianzenum in Julian. orat. 1. p. 229. ceteroſque taceam. Iraſcor Polluci, quod onomaſtico ſuo hanc vocem κεστός Homericam oblitus ſit illinere. In eundem ſcopulum impegere Latiares Scriptores, queis *ceſtus* etiam eſt *cingulum*, dum de Veneris κεστῷ ἱμάντι eiſdem ſermo eſt, de quo tam mira canit Hom. laudata Il. ξ. exemplo ſit Martial. lib. *6.* ep. 13.

Ut Martis revocetur amor, ſummique Tonantis,
A te Juno petat ceſton, & ipſa Venus:

non me pœnitet Martialem in ejus ῥήσεως Homericæ interpretatione ſiniſtrorſum abiiſſe, qui ſæpe pro deridiculo & oblectamento divini vatis carminibus abutitur. Contra piget me Statium συμπολίτην noſtrum Theb. 3. v. 283. dum ἐνεργητικῶς more ſuo furialem quendam *ceſtum* deſcribit, communi ἀβλεψίᾳ abreptum, uti etiam Minucium Felicem p. *206.* Quin ſi voces *inceſtus*, *inceſtare*, *&c.* ab *ceſtus* enatæ ſint, quod mihi apprime ſedet, iraſceris ſanæ caſtiſsimæ Latinitatis Scriptores fuiſſe ab Homeri mente in his etiam ῥήσει longe degeneres.

Adde id vocabulum Latinos beatiori Julii Cæſ. ætate ratos eſſe dignum marmoribus, Gruter. CCXXV. 3. adeo communis error in eorum animis inſederat, & radices fixerat!

DIVO · IVLIO
LIB · IVL · EBORA
OB ILLIVS · INMVN · ET · MVN
LIBERALITATEM
EX · D · DD

QVOIVS · DEDICATIONE
CESTVM · MATRONAE
DONVM · TVLERVNT
VENERI · GENETRICI

Ignoro ſiquidem, cur Gruterus de hujus epigrammatis antiquitate ambigat, cum in ipſo inviſam illius ſæculi concinnitatem, & quæ ad hiſtoriam pertinent, rata eſſe deprehendam; fortaſſe quid acuminis olfecit in primis verſibus, quos ita legas, *Liberalitas Julia Ebora ob illius in municipium, & municipes liberalitatem*, quod vocum repetitarum ſtudium, niſi ſit illiberale, ſed ſponte fluat, uti in hoc epigrammate, etiam aliquando amavit Cicero. De *Ebora municipio* in nummis quoque cognomento *Liberalitas Julia* vide Harduin. de Num. pop. & urb. Neque dumtaxat vox Homerica κεστὸς Græcos, Latinoſque decepit, verum & Chaldæos, qui ab ea cuderunt ſuas קשט, *ornavit*, ſive *cinxit*, & קשוט, *ornamentum*, vel *zona*, quæ ad ornandum inſervit. Et miror Voſſium eduxiſſe ῥῆσιν Latiarem *caſtus* ab hac Chaldæa קשט, quando potius Chaldæi ſuam ab Latina coagmentarunt, præſertim cum recentior ſit, neque in ſanctis libris Chaldæa διαλέκτῳ ſcriptis invenire ſit, & ſæpe dictum eſt eam gentem ab Græcanica, Latinaque lingua voces bene multas ſuffuratam eſſe.

Nullus igitur dubius ſum, quin a me oſtenſum ſit, cur viri LXX. in Ezech. pro *theca ſcriptoris* illeverint *zona ſapphiri*; crediderant enim obliviosi קסת, dictionem ἅπαξ λεγομένlω, valuiſſe *ceſtus*, cum ſint eadem prorſus elementa. Optaſſem, ut tot antiquiſsimi interpretes, doctiſsimique ſapientioris noſtræ ætatis viri, qui hunc Ezech. locum illuſtrare adniſi ſunt, hoc τῶν LXX. παϱόραμα advertiſſent. Interea conquerendum mihi eſt Scriptores omnes Homeri filios in quovis ἰδιώματι in voce κεστός a tanto parente degeneres longe deſciviſſe. Contra gratulor divino vati, quod non vice ſimplici in his atramentariis curis vocabulorum ſuorum veram διάγνωσιν reſtituendi ſollicitudo mihi ſit, majoremque futuram σὺν Θεῷ in Puteolanæ regionis diu, & locorum adjacentium elaborata deſcriptione ſpondeo.

v. Verum ſermo redeat ad Ezechielis ῥῆσιν קסת, a qua οἱ LXX. deturbaverant. Commendandi ſane Theodotio, & Aquila, qui ſanctam ſerva-

varunt, ſcil. κάστυ, ſive κάστω loquor de prima Aquilæ ἐκδόσει, nam in altera appoſitum erat μελανοδοχεῖον. Hieronymo hic aqua hæſit Hebræos quaſi magiſtros conſulendos rato, qui id ſibi accidiſſe narrat: *Quodque Aquilæ prima editio, & Theodotio dixerant κάστυ, pro quo in Hebræo legitur* קסת. *Cum ab Hebræo quærerem, quid Hebraica vox* קסת *ſignificaret, reſpondit mihi Græco ſermone appellari καλαμάριον, ab eo quod illo calami recondantur; nos atramentarium, ex eo quod atramentum habeat, dicimus. Multi ſignificantius thecas vocant, ab eo quod thecæ ſint ſcribentium calamorum*. Miror S. Hieronymum in ſententia fuiſſe ævi ſui Hebræos ſanctæ linguæ ἰδιῶμα optime calluiſſe; & quis ferat τὸ καλαμάριον Græce audire? miror magis Joan. Clericum minima quæque Hieronymo καίρως ἀκαίρως, ſemper autem inurbane objectantem, id non vidiſſe. Idipſum ab Hebræo ſe expoſtulaſſe brevius narrat Origenes to. 3. p. 424. Οὐδὲν γὰρ ἡγοῦμαι σημαίνεσθαι παρ' Ἕλλησι ἐκ τῆς κάστω φωνῆς· τῶν Ἑβραίων τις ἔλεγε τὸ καλούμενον καλαμάριον, *nihil autem puto apud Græcos ſignificari vocabulo κάστω· Hebræus quidam dicebant: eſt id quod vocatur calamarium*.

Verum ea vox non tam tenebricoſa eſt, ut Hebræo doctore indigeat, cum & ex ipſo verborum Ezechielis contextu, & ex συμπλοκῇ bini vocabuli קסת הספר, atque ex iis potiſſimum, quæ in Græcanicam, ac Latialem linguam ab voce קסת derivata ſunt, facile dignoſcamus eſſe *vaſculum ſcriptionis*, ceteraque interpretamenta vel detorta, vel ἀπροσδιόνυσα, præſertim noſtri ævi eruditorum; inſtar omnium ſit Trotzius pag. *68*. in Hugonem, qui fortaſſe Hebræi ſermonis ἄμυστος turbat omnia, convertitque *graphii vaginam*, ſive *graphiariam thecam*. Etenim Deus juſſit virum illum lineis indutum ſignare τὸ *thau*, ſeu inſcribere illud T, σῆμα μυστηριῶδες in frontibus virorum: qui profecto neque *tabula*, aut *zona*, neque alio quovis inſtrumento τὸ thau pingere potuiſſet, multo minus ferreo γραφείῳ inſcalpere inſtar Romanorum ſervitiorum, nam frontem Hebræorum immerito vulneraſſet; quare ὄργανον illud lumbis inhærens eſſe oportuit μελανοδοχεῖον, tum quia major turba interpretum pro eo vaſculo conjurant, tum quia vulgo illo utimur, ubi ſcribendum ſit; neque fingi poteſt, quo alio inſtrumento in frontibus virorum gementium ille indutus lineis τὸ *thau* depinxiſſet. Si autem Ezechiel vocem תוה, *ſignare*, non vero ספר, *ſcribere*, appoſuit, κυριολεκτικῶς locutus eſt, non enim *ſcribere* dicitur, ſed *ſignare*, qui unicum tantummodo σῆμα T depingit: ceterum in eo capite paullo ante legimus etiam ſollemnem ῥῆσιν ספר, ut de *ſcriptione* nihil dubitemus.

Præterea ſi vocabulum, quod in ambas linguas Græcam, Latinamque ab קסת derivatum eſt, inſpiciamus, certo firmabitur Prophetam de atramentario vaſculo locutum; quin luculentiſſime ejus vocis obſcura notio ſe prodet, quæ crucem fixit tum veteribus interpretibus, qui de ea Rabbinos ἀλαζονείας plenos conſuluere, tum recentiores doctiſſimos quoſque turbavit. Ab ipſa ſiquidem primigenia nata eſt Græce κίστη, & Latine *ciſta;*

 quod

Digitized by Google

quod non vidit Voſſ. in etym. qui hanc vocem extorquet ab Hebræo כיס *marſupium*, *crumena*; peccatque tum in ſignificatione, tum eo quod כיס ultimo deficit elemento; קסת vero terna ſervat incolumia στοιχεῖα ἄφωνα, quorum unum ſi deſit, laboraret etymon; qui apud bonum Suidam τῆ κίστης originationem quæret, riſum tenere haud potis erit. Si autem κίστης veriorem διάγνωσιν veſtiges, grammaticorum æternam litem componi facile poſſe reor, interque ſe tandem Pollucem, Heſychium, & Suidam amice conciliari, ut tot ſcholiaſtas miſſos faciam, concertantes opſoniorum eſſe tantummodo receptaculum, hunc veſtium, illum armorum, &c. vide Henr. Steph. lexicon, & Jungermannum in Pollucem lib. x. 136. ſi dicamus hanc Græcam vocem, Romanamque adnotare cujuſcumque materiei inſtrumentum, ſeu vas, quo quidvis reponi poſsit & concludi, ejuſque privæ ſignificationis rationem ab adjunctis determinari, idque ſexcentis uſibus inſervire; & neminem fugit horum γενικῶν vocabulorum exempla ſanequam plurima in utraque lingua proſtare, & ſolummodo ὑπὸ τῶν ἐπιθετῶν ea, quæ connotant, docemur; quare non ſemel reperies κίστη ὀψοφόρων, κίστη δείπνου, βρώματος, ἱματίς, χλαμύδος, ξίφους, κίσται φαρμακοπωλῶν: & apud Juvenal. *ciſta libellorum*; Plin. *ciſta ſuffragiorum*; Petron. cap. 94. *theca novacularum*, & cap. 39. *theca repoſitorii*. Quis vero ignorat Plauti ciſtellulam crepundiorum, unde nomen comœdiæ *Ciſtellaria?* Demum quod mihi ſat arridet, in Anthologia κίστη μελανοδόχος, *vas atramentarium*: Miror ſane Alexandrum Xaverium Panelium Soc. Jeſu, qui in doctiſs. libello edito Lugd. 1734. de *nummis ciſtophoris* præclara ſatis collegit, de originatione vocis *ciſtæ* iſthæc illeviſſe: *Arduum omnino eſſe, ac plerumque impoſſibile rationem ſubjicere derivationis plurium nominum, quæ ſolo linguarum omnium ſupremo judice invaluerunt uſu*. Verum non tam arduum fuiſſet vocem κίστη, *ciſta* ab קסת arceſſere, quare ab Panelio nulla fuit mihi lux. Cum igitur *ciſta* tum Græce, tum Latine *thecæ* cujuſcunque nomen ſit ἀόριστον, idque nunc negare animi infruniti eſt, etiam vox קסת, *theca*, in poſterum γενικῶς audiet, ab ſolo προσθέτῳ definienda; cumque ei appoſitum ſit הספר, enodate dignoſcitur, cui uſui addicta, nempe *ſcriptioni*; quare accomodatius verterem *vas ſcriptorium*, (Hebræo more *vas ſcriptionis*, non *ſcriptoris*, ſicuti *vaſa iræ*, *mortis*, *&c.*) quocum vir lineis indutus frontem gementium ſignarat, id eſt *atramentario*, nam quodvis aliud ὄργανον fingas, minime aptum eſſet, ut & ab *lumbis pendeat*, & quo *frontes tingantur*.

IV. Conqueri autem me jure poſſem de Hieronymiana περιττολογίᾳ, qui vertit *atramentarium ſcriptoris*, ſatis ſuperque fuiſſet ſolummodo prima vox, vel pro ea, *vas*, vel *theca ſcriptoris* dixiſſe, cum קסת *atramentarium* vere non ſit, ſed *ciſta*, vel *arcula*, ab pone ſequenti ῥήτει τῷ הספר determinata atque probe ὡρισμένη, & τὸ *ſcriptoris* omnino παρέλκει, cum nemo ignoret atramentarium ἴδιον ſcribarum inſtrumentum eſſe: exemplum proferam ex ſecunda Aquilæ editione, ubi legere erat

vocem

vocem unicam *μελανοδοχεῖον*, neque adjectum erat *τοῦ γραφέως*· contra vero ab ignoto & *γενικῷ* vocabulo *κάστυ* minime illud *τοῦ γραφέως* diſſociarunt; imo Hebræus ille magiſter Hieronymo interroganti minime repoſuit, *καλαμάριον τοῦ γραφέως*, ſed unice *καλαμάριον*. Paraphraſtes vero Chaldæus perquam longius deſcivit ab vera notione ejus vocis קסת, atque ex arbitrio vertit פנקס, *tabula*, ab Græcis vocabulum mutuatus, *πίναξ*, commutavitque ſolummodo elementa, vocemque retinuit. Eccui non mirum ſit Grotium orientalium linguarum ſcientiſſimum adſerere Chaldæum interpretem accepiſſe קסת pro *calamario*, ſive *atramentario*, cum פנקס longe quam diverſum ſit? fortaſſe virum ſummum latuerat idem eſſe, ac Græce *πίναξ*, ſed revera e Chaldæo fonte fluere ratus eſt communi opinione abreptus, cum purum vocabulum Græcanicum ſit. Haud ſcio, an idipſum etiam Origenem tranſverſum egerit, qui, uti paullo ante dictum eſt, vocem ſanctam קסת reddidit haud bona fide, *πινακίδιον*.

v. Fortaſſe plerique multi ſatis eſſe exputant, quæ de voce קסת a me in lucem tracta ſunt, verum mihi ipſe non adhuc ſatisfeci; pigebat ſiquidem vocabuli hujus calamariæ thecæ ab Ezechiele dedicati in Moſe veſtigium non inveniſſe; etenim rebar, ſi eam *ῥῆσιν* in hoc propheta, & Scriptorum omnium principe legerem, majus decus nanciſci Hebræum hujus vaſculi nomen. Porro lectitanti mihi quina Moſis volumina non raro ſe objecit vox קשות in *πληθυντικῷ* numero in notione ſolummodo vaſculorum, & Græci, Latinique interpretes pro *thuris receptaculis* accepere, iiſdemque elementis conſtat, atque illa Ezechielis קסת, niſi quod *στοιχεῖον* ס in germaniſſimum ש converſum vides; & ne te multis obtundam, binos Moſis locos oſtendam, nempe Exod. 25. 29. atque ibid. 37. 16. Moſique addere licet Paralipomenon Scriptorem 28. 17. qui priſca Hebræorum geſta contraxit: atque ubique קשות nomen eſt quorundam ſacrorum vaſorum, cum immixtum legas inter *acetabula*, *phialas*, *cyathos ex auro*; an revera ea vox *thuribula*, &, ut LXX. verterunt, *αἱ θυΐσκαι* valeat, parum, aut nihil intereſt mea: quærant id *Ἑβραϊστὶ* me doctiores, ſi modo norint Græca, vel Latina nomina Hebræis vaſculis imponere. Mihi ſiquidem ſat reor in originatione Moſaicam hanc vocem in *γενικῇ receptaculi* notione eſſe, quo cognata *ῥῆσις* קסת Ezechielis ſanctiorem & vetuſtiſſimam originem jactet; quam deinde junctam *τῷ* הספר etiam atque etiam firmem eſſe *thecæ calamariæ* nomen, quod apud Hebræos, qui ingenita ſimplicitate in dictionibus utebantur, *vas ſcriptionis* dicebatur.

Hic autem quoſdam rogatos vellem, qui ex parvis quibuſdam lexicis Hebræarum vim vocum penſitant, ne mihi moleſti ſint atque obſtrepent radicem vocis קשות figi in קשה; hinc in binis elementis ab קסת, quæ Ezechielis eſt, abeſſet; quare illius vocabuli canities Moſi coæva elevaretur: contra enim reponam vocem קשה ab Maſorethis confictam, tamquam ſi a bona matre oriatur *ἀμέσως* proles קשות in plurativo numero; verum hos rudioris ævi linguæ ſanctæ magiſtros non adeo colendos

cre-

Digitized by Google

credas, ut in eorundem verba jurandum ſit; qui cum legerint in numero multitudinis קשות, cuderunt veluti *ἀναλογικῶς* radicem קשת, quam in ſanctis libris nunquam reperies; atque hodiedum tirones norunt τὸ קשות educi etiam poſſe ab קשת, quæ vox, licet ſecundum *ἀναλογίαν* produceret in plur. קשתות, attamen Hebræis ſollemne fuit dictiones in ת cadentes ea litterula mutilare; hinc עטרת *corona*, עטרות *coronæ*, Zacch. 6. 11. non vero עטרתות: ſic etiam a מכרת *venditio*, fit מכרות, Gen. 49. 5. *conventiones*: להבת, *flamma*, Pſal. 29. 7. להבות *flammæ*; addam hanc mutilationem fieri etiam in adjectivis nominibus, veluti אדמדמת *ſubrubicunda*, plur. אדמדמות, Levit. 13. 37. & ſexcenta id genus, de quibus adiſis Grammaticos, piget me inter has notiſſimas gerras verſari. Vides igitur quantæ vetuſtatis ſit ea vox קשת, ſive קסת *ciſta*, *theca*, *vaſculum*, ſive, *cujuſcumque rei receptaculum*, quæ, ab Ezechiele τῷ הספר adjecto, *organum atramenti* evaſit. Oblitus plane eram prohibere, quominus ſummo viro Vatablo fidem præſtes ajenti קשות ſignificare *opercula, quibus thus tegebatur*; verum unde hanc notionem ejus vocis deprompſerit, minime indicat. Mox. ipſe Valtonus adjicit: *Qui magni nominis eſt apud Hebræos dicit hanc vocem ſignificare calamos per medium ſectos, qui inter panes poni ſolebant, ut ingrederetur ventus inter ipſos panes, ne mucidi efficerentur*; attamen a Buxtorfio didici, qui haſce meras nugas effudit, fuiſſe R. Salomonem; quis autem in tanta Hebræarum litterarum luce Rabbinorum commenta atque inanias curet? & miror duoviros linguæ ſanctæ conſultiſſimos eas exſcripſiſſe. Atque tandem ſatis de hac Hebræa voce intime mihi cara, quam antehac omnes, licet ſummi pretii ſit, poſtferendam rati ſunt.

VI. Peccarem ſane, ſi (ut omnem lucem huic Ezech. loco feram) obliviſcerer Caſauboni animadverſionem in Athenæum pag. 875. qui neſcio qua *ἀβλεψίᾳ* Machonis verſus ad Ezechielis ſententiam detorquet:

Λαΐδα λέγουσι τὴν Κορινθίαν ποτὲ
Εὐριπίδην ἰδοῦσαν ἐν κήπῳ τινὶ
Πινακίδα, καὶ γραφεῖον ἐξηρτημένον
Ἔχοντ', ἀπόκριναι, φησὶν, ὦ ποιητὰ, μοι,
Τί βουλόμενος ἔγραψας ἐν τραγῳδίᾳ,
Ἔρρ' αἰσχροποιέ. Καταπλαγεὶς δ' Εὐριπίδης
Τὴν τόλμαν αὐτῆς, σὺ γὰρ εἶναι τίς, ἔφη, δοκεῖς
Αἰσχροποιός· Ἡ δὲ γελάσασ' ἀπεκρίθη,
Τί δ' αἰσχρὸν, εἰ μὴ τοῖσι χρωμένοις δοκεῖ.

Et quidem terno verſui iſthæc appoſuit vir ſummus Caſaubonus, poſtquam verterit: *habentem tabellam in manibus, & thecam atramentariam appenſam: ſive de zona pendentem; quod hodie fit a recoctis formulariis, qui ſcribendi vaſcula cingulo appenſa geſtant: idipſum & olim factum legimus: teſtis eſt Machon, & Ezechiel*. Vides jam vocem ἐξηρτημένον Caſaubonum decepiſſe, utpote quæ eſt duplicis notionis ab verbo ἐξαρ-

ταω

τείω enata, quod eſt *appendo*, aut *adnecto*, ille ſtatim primæ ſe addixit, vertitque *appenſam;* quare ſi transfundas Græca: ***Libellum*, & *calamum*** (libello) *adnexum habentem*, Machonis verſus longe abeſt ab Ezechielis ſententia, ad eamque illuſtrandam nihil confert. Neque de ea interpretatione dubites: etenim mulier Lais viderat Euripidem jam ſcripſiſſe tragœdiam; nam interrogavit τί ἔγραψας; *quid ſcripſiſti?* igitur libellum jam tragicus clauſerat, eique, ut moris eſt, calamum ἐξάρτησε, *innexuit:* nemo quippe ſcribentium appendit γραφεῖον, *calamum*, a lumbis; quare ut Caſaubonus legentibus imponeret, γραφεῖον tranſtulit ſatis inconcinne *thecam atramentariam*. Delecambium vertentem hunc verſum non moror: *Euripide in horto conſpecto, qui tabulas & ſtilum paratum haberet*, eo quod ἐξηρτημένον ab ἐξάρτω eduxiſſe viſus eſt. P. Calmetio lampadem tradidit Caſaubonus, qui hunc verſum in comment. in Ezech. profert, quo morem geſtandi calamarias thecas ab zona appenſas firmet; verum in duobus peccat, tum quia Caſauboni haud meminit, tum quia verſum illum duobus σφάλμασι turpem exſcripſit, & metrum violavit turbavitque, niſi in culpa ſint Pariſienſes typographi. Conſtat igitur his Machonis verſibus nihil commune ineſſe cum Ezechielis verbis; & quiſque mirabitur viros doctiſſimos aliquanto inconſiderantius ad prophetiam hanc illuſtrandam iis abuſos eſſe; pigetque me advertiſſe non ſemel, aut iterum Græcorum Scriptorum locos importune pro ſanctorum voluminum luce commentariis adſcriptos.

VII. Hic autem te parum reſiſtere jubeo, donec novenos hujus comici verſus, quos nobis ſervavit Athenæus, affectiſſimos ſanem, & ſententiam, quam bigam virorum τῶν πάνυ Delecambium, & Caſaubonum minime adſecutos doleo: in iis enim vel προσῳδία laborat, vel aliqua ſyllaba deſideratur. Porro in quarto pro ἀπόκριναι reſcribe ἀπόκρινε, etenim in prima voce penultima producitur, quam inibi non fert metrum; in ſeptimo vides non loco ſuo vocem εἶναι, cum vel jambus, vel tribrachys pes requiratur; octavus una ſyllaba initio claudicat; de proſodia poſtremi verſiculi nihil conqueror; verum, uti jacent verba, in eorum ſententia Davus ſum. Itaque adlaboratum eſt mihi, ut in ſeptenis locis omne carmen tum ſententiæ, tum metri in integritatem reſtituerem: litteras autem quas immutavi, vel loco ſuo voculas repoſui, ſtellula adnotandas curavi:

Λαΐδα λέγουσι τὴν Κορινθίαν ποτὲ
Εὐριπίδην ἰδοῦσαν ἐν κήπῳ τινὶ
Πινακίδα, καὶ γραφεῖον ἐξηρτημένον
Ἔχοντ', * ἀπόκρινε, φησὶν, ὦ ποιητά μοι,
Τί βουλόμενος ἔγραψας ἐν τραγῳδίᾳ;
Ἔρρ' αἰσχροποιέ. Καταπλαγεὶς δ' Εὐριπίδης
Τὴν τόλμαν αὐτῆς· σὺ γὰρ, * ἔφη, * γ' εἶναι δοκεῖς
* Τίς αἰσχροποιός. Ἡ δὲ γελάσασ' ἀπεκρίθη,
* Τὸ δ' αἰσχρὸν, εἰ μὴ τοῖσι * χρώμενος * δοκῇ.

Quæ

Quæ ita vertit Delecambius lib. 13. cap. 5. pag. 582.

Laidem narrant aliquando Corinthiam
Euripide in horto conſpecto, qui tabulas, & ſtilum paratum
Haberet, cum ſic fuiſſe allocutam: quidnam, poeta,
Cogitaſti, cum ſcriberes in tragœdia?
Abi in malam crucem, αἰχροποιέ. *Attonitus Euripides*
Ob ejus audaciam, & tu porro, inquit, videris
Agere turpia. Reſpondit illa ſubridens,
Ecquid vero turpe eſt, niſi qui utuntur, ſic putent.

Vides in extimo verſu nil niſi verba illitum, quæ nullam claudunt ſententiam.

Ut autem Machonis mentem adſequaris, ſcias in eo Athenæi libro dipnoſophiſtas lepidas non unas narratiunculas cœnæ ex poetis præſertim corrogatas immiſcuiſſe ſolummodo ab honeſto viro legendas; quas inter habes Laidis notiſſimæ magnorum hominum ἐραστείας procacitatem; hæc enim Euripidem intuita *ſtultum*, αἰχροποιόν compellavit: ira percitus Tragicus, veluti ſceleſti, & furciferi nomine ſalutatus (αἰχσοποιός vox dubiæ notionis eſt,) mulieri eadem maledicta rependit; quæ hilaris ſubito, ac ſubridens repoſuit obſcurum & ſatis ancipitem verſum: Τό δ' αἰχρόν, εἰ μὴ τοῖσι χρώμενος δοκῇς, *hoc ſane malum, ac ſtultum, niſi* (τοῖσι) *quæ tibi ſors offert, uti noveris*; quis enim ignorat, non omnibus licuiſſe adire Corinthum? Quod ſalaciſſimum reſponſum ab comico non tam aperte expreſſum in cauſa fuit, ut Delecambius, & Caſaubonus procacis mulierculæ ſententiam adſecuti non ſint, & verba Latiaria ſibi non adhærentia illeverint. Si vero quis faſtidioſiſſimus hanc multarum vocum medelam audacem prædicet, neque ſe ſalax Laidis reſponſum, quod ipſe ab extremo verſu traxi, ſe clare inviſere obganniat; primum quidem reponam me vix pauca φωνήεντα στοιχεῖα immutaſſe, & privam vocem εἶναι in locum ſuum reſtituiſſe, ad id metri neceſſitate urgente; deinde, niſi quid hilaritatis plenum, & quod animum commeſſantium concuteret, in eo verſiculo ineſſet, frigidulum colloquentis Laidis cum Euripide negotium dipnoſophiſta recitaſſet.

Scio quid moleſtiæ mihi creari in duplici voce Machonis πινακίδα, καὶ γραφεῖον, ita ut quis me falſum traducat, quod veteres Græcos in tabulis ſtilo ſcriptitaſſe penitus cap. IV. negaverim, cum ſat antiquioris ætatis comicus hic Euripidi ſcribenti γραφικόν ferrum, & lignum tribuat; Sane hujus comici auctoritas in eo cap. mihi elevanda fuiſſet, verum ratus ſum hic opportunius, quid de Machone, ejuſque ætate ſentiam, paucis aperiendum. Exputo te meminiſſe multa exemplorum vi in eo cap. IV. num. IV. V. VI. VII. me oſtendiſſe cultioris ætatis Græcanicos Scriptores nunquam voce πινάκιον pro re ſcripta abuſos eſſe, ſed dumtaxat, qui cum Romanis victitaverunt, objectiſque abunde etiam reſponſum eſſe. Hinc Machon, quoniam voces πινακίδα, & γραφεῖον meminit, certo conclu-

cludas ipſum ab Romanenſibus Scriptoribus, aut ab eorundem colloquiis eas voces mutuatum eſſe: atque id apprime firmatur, eo quod veteres dramatici, comicique vates bina ea vocabula nunquam adhibuere; ſed quoties ſcriptionis meminerunt, voce *δέλτος*, *papyrus*, eos abuſos ubique lectitas. Quare Machonem circa Ptolemæi Evergetis tempore vixiſſe Joan. Fabricius Bibl. Gr. to. 1. p. 767. in verba Jonſii jurans credat, non ego; ſane ſi ducentis ante Auguſtum annis Machon floruiſſet, procul dubio neque *πινακίδα*, neque *γραφεῖον* in notione ſcribendi illeviſſet, quas voces illi ætati ſuppares Scriptores nunquam uſurpaſſe ſatis ſuperque cap. IV. teſtatum fecimus. Sed veluti atramentarii Ezechielis obliti late aberravimus.

His animadverſis, conſtat Ezechielem in viro illo lineis induto, & atramentario, ſeu *κυανωτέρως* ciſta, vel theca calamaria ornato, quo *σῆμα*, ſive T frontibus hominum inſcriberet, clare ejus organi ſanctum nomen nobis ſervaſſe: evanidas Origenem, ac Hieronymum, reliquoſque interpretes pro vocis הסֶּפֶר intelligentia moleſtias venditaſſe, veramque Hebræi vocabuli *νόηον* nunc primum nos eruiſſe; quod non arduum ſane fuit, abraſis Maſorethicis, quæ vocitant, punctis primigeniam ſanctamque linguam fœde deturpantibus, quæ utinam utpote barbarica, & inſipientis ſæculi nugamenta, vel melius apicum monſtra longe hinc gentium deportentur, ne per difficultatem, & diſcentium deſperationem ejus linguæ diſciplina paullatim exoleſcat. Tandem nobis gratulamur Regii hujus vaſculi, de quo hæc qualiacumque commentamur, nomen e ſanctis libris extraxiſſe, ut ab atramentaria ſcriptione diuturnam, atque ingenitam obſcuritatem detergamus.

VIII. Age ad Græca nomina hujus *γραφικοῦ* vaſculi veſtiganda aggrediar, quorum plura, quam rebar, invenire ſatis ſui; nam Græci Scriptores ditiſſimam rerum omnium & verborum nobis ſegetem ſemper ſufficiunt. Et quidem, ſi ſuperius oſtenſum ſit eos ſolummodo *τὸ μέλαν* in ſcribendo triviſſe, ſane quidem *τὸ σκεῦος*, quo liquorem illum coercebant, commune & vulgare iiſdem fuiſſe oportuit. Philippus *ἐπιγραμματογράφος*, (quem Fr. Vaſſorius in lib. de epigr. c. 16. bonis conjecturis Auguſto *σύγχρονον* facit,) in Anthologiæ lib. 6. tit. *Ταχυγράφων*, terna confecit epigrammata, primum quidem hujus Philippi nomine honeſtatur, quarto vero, & quinto neſcio cur *ἄδηλον* appoſitum ſit, cum ejuſdem poetæ ingenium præſeferant, atque unus idemque Callimenes *ταχυγράφος* illorum argumentum ſit. In epigr. 4. v. 9. legimus:

Καὶ κίστην πολυώπα, μελανδόκον, εἰν ἑνὶ πάντα
  Εὐγραφέως τέχνης ὄργανα ῥυόμενος
Ἑρμῇ Καλλιμένης,

Et thecam multarum facierum, atramentum-continentem, uno
  verbo, omnia
  Bene-ſcribendi artis inſtrumenta colligens
Mercurio Callimenes (dedicat.)

 Quare

Quare mutavi ῥυομένην in ῥυόμενος, uti corruptiſſime legitur, alias epigrammati non ineleganti nulla ineſſet ſententia, vide in fine cap.VIII. ubi ſeptena hæc carmina, pluribus erroribus librariorum deterſis, multa luce donabo. De voce κίστη ſatis multa nuper commentatus ſum: de vocabulo πολυώψ, quod ab Hebræa propagine derivavi, valoremque veſtigavi initio cap.2. n.4.5.& 6. etiam ſtuporem grammaticorum, & interpretum demiratus ſum permiſcentium ſimul πολυωπός vocem Homericam, quæ reti tribuitur, cum πολυώψ, quod ἐπιθετὸν regii noſtri atramentarii certam propriamque præſefert notam. Vides igitur Auguſti tempore exſtitiſſe hujus vaſculi nomen, ſcil. κίστη μελανδόκος, voces pro quovis atramentario, ſi addas πολυώψ, noſtrum elegantis figuræ graphice deſcribes. Haud mihi obliviſcenda eſt H. Stephani quædam ἀντιλογία in voce μέλαν adſerentis κίστην μελανδόκον eſſe *atramentarium*, *ſive arculam pro atramento recipiendo*; mox veluti ſui immemor in voce κίστη inquit: *In epigramm. dicitur ciſta, ſeu arcula ſcriptoria, in qua atramentum, calami, cultellus, pulviſculus, calculi, & ſimilia ſuas habent veluti cellulas*; feſellit virum Græce doctiſſimum vocabulum πολυώψ, quod valere credidit *multiforus*, quare *foramina* appellavit *cellulas*; & κίστη, quæ ſolum τὸ μέλαν excipiebat, ideo dicta in eo epigram. μελανδόκος, evaſit *arca*, & *omnium* σκευῶν γραφικῶν *receptaculum*, etiam *pulviſculi* veteribus in re ſcriptoria ignotiſſimi, ut de *calculis* ſileam: imo in ejus doctiſsimo Lexico piget me vocem πολυώψ deſiderari.

Præterea in ejuſdem ævi epigrammate quinto legimus dici idem vaſculum μέλανος σταθεροῖο δοχήιον, vulgo vertunt, *atramenti ſtabilis receptaculum*; quid ſibi velit μέλαν σταθερόν, omnino me fugit; nam *firmum*, & *ſpiſſum* atramentum exſecratur Perſius ſat. 3. v. 12. *Queritur craſſus calamo quod pendeat humor*; σταθερὸν autem *firmum*, *ſtabile* alienum ἐπιθετὸν eſt ab liquore, quo ταχυγράφοι utuntur; igitur ut brevis ſim, & vocem affectam ſanem, pro σταθεροῖο veterem germanamque reponam, ſcil. σαθεροῖο, vel σαθροῖο μέλανος δοχήιον, *vas atramenti concocti & vieti*, quo adjuncto nihil appoſitius; etenim τὸ μέλαν, niſi tempeſtivum ſit, & computreſcat, vel litteræ evanidæ pinguntur, vel maculas & tabem, ut ait Horat. calami in chartis deponunt; quo optimum ſit, oportet, ut matureſcat, quod Græci κυρίως dicunt σαθρῆσθαι, *marceſcere*, unde σαθρός· quam vocem ſuavis quis amanuenſis, utpote non conſuetæ notionis, in σταθερός ſibi familiarem oſcitanter invertit. Noſtram hanc divinationem veriorem facit Paullus Silentiarius, qui laudat τὸ μέλαν, dummodo ſit χρόνιον, i. e. *tempeſtivum*, *vetus*, epigr.3. Ne dubites, quin χρόνιον appoſitum τῷ μέλανι, valeat *antiquum*, *putre*, *vietum*, quo ſcribendo aptius ſit, nam idipſum ἐπιθετὸν reperi adjectum unguentis, quæ, quo magis tempeſtiva ſunt, eo flagrantiorem vim exſerunt: hinc Athenæus lib. 15. cap. 13. ex Alexide laudat unguentum χρονικόν, quod idem eſse, ac χρόνιον vel Græciſſantes tirones norunt: Οὐ γὰρ ἐμυρίζετ' ἐξ ἀλαβάστρου πρᾶγμά τι γιγνόμενον

ἀεὶ

Digitized by Google

ἀεὶ χρονικόν, κ.τ.λ. *non enim ungebat ex alabaſtro, deprompta unguentaria re, quæ eſſet ſemper antiqua, &c.* vereor, ut Alexis illeverit χρόνιον, quæ γνησιωτέρα vox eſt, & librarii in notiorem mutarunt χρονικόν· & vides hanc vocem χρόνιος, aut χρονικός liquorum propriam.

Meminit etiam atramentarii epigramma ſecundum, quod, utpote ἄδηλον, fortaſſe antiquius Philippo eſt: illud vas Menedemus ſcriba obtulit Mercurio de more, Καὶ γραφικοῖο δοχεῖα κελαινοτάτοιο ῥεέθρου, *& ſcriptorii vaſcula nigerrimi fluenti;* nimis audax τὸ ῥέεθρον pro liquore, præſertim cum Hom. & Heſiod. *torrentibus* eam vocem addixerint. Et ne ab Anthologia diſcedam, in epigr. 6. Julianus Ægypti præfectus ſub Juſtino atramentarium μετονυμικῶς vocat τὸ μέλαν, ut ex totius epigrammatis contextu clare eruitur; & melius mentem ſuam aperit in 7. idem Julianus, qui Philodemi vaſculum, quod ἁπλῶς appellaverat μέλαν, apposite nuncupat ἄγγος μελανδόκον, *vas atramentum-excipiens.*

Demum Paullus Silentiarius ſub Juſtiniano in epigr. 3. de ejuſdem Philodemi ſcriptorio organo ita canit: Καὶ χρόνιον γλυπτοῖσι μέλαν πεφυλαγμένον ἄντροις, quod vulgus interpretum vertit: *& diu ſculptis atramentum ſervatum in vaſculis:* quis unquam ferret eo uſque ὑπερβολικῶς loquentem poetam, ut vas, quantævis molis ſit, ἄντρον vocitet? riſum movet præterea interpres, qui antri horrore perculſus in contrarium impegit, atque ἄντρον vertit ὑποκοριστικῶς *vaſculum;* quare ut Silentiarii famæ conſultum irem, vocem haud dubiam & priſcam reſtitui, nim. ἄντλον, *vas*, a poſterioribus exſcriptoribus immutatam, tanquam monſtroſam, vel præpoſteram, ſententiam minime curantibus, & pro ea exaratum eſt ἄντρον. Ceterum Silentiarius apposite deſcribens hoc Philodemi κειμήλιον, & vocans ἄντλον γλυπτὸν φυλακτὸν μέλαν χρόνιον, *vaſculum inſculptum ſervans atramentum vetus*, docet moris antiqui fuiſſe id genus vaſcula icunculis honeſtandi; bonamque lucem affert huic regio noſtro μελανοδοχείῳ elegantibus imagunculis γλυπτῷ, & πολυώπι. Verum de vocabulis γλυπτός, & ἄντλος ſat multa ediſſerui in cap. 2. hujus lib. Denique χρόνιον γλυπτοῖσι, Latine *diu ſculptis* nauſeam creat, cum τὸ χρόνιον proverbium non ſit, ſed perquam appoſitum προσθετὸν atramenti. Me autem piget ſeptena hæc ταχυγράφων epigrammata neque Stephanum, neque Grotium in Latinum transfudiſſe, nihil dubii eſt, quin tantam errorum labem, quibus unuſquiſque pæne verſus nunc ſcatet, deterſiſſent: imo ipſum lemma ἀπὸ ταχυγράφων caſtigatione non caret; nihil enim in eiſdem de celeritate ſcribarum; potius inſcriberem, ἀπὸ καλλιγράφων.

Nullam mihi opem ſuffecit exemplar horum carminum ex membranis Vaticanis exſcriptum, quod mihi amicorum humaniſſimus Joſeph Aſſemanius πολύγλωττος, & πολυμαθέστατος expetenti miſerat; etenim præter antiqua σφάλματα (utor ἐκδόσει Manutiana) recentia etiam adjecta vidi. Nemo me reprehendat, ſi iraſcendum reor Hugoni, Funcio, & cum primis Trotzio, qui longiſſima quæque de ſcribis commentatus eſt, trium-

viris de re ſcriptoria egregie meritis, quos ſeptena hæc epigrammata penitus latuerunt; illa ſane ſatis fuiſſent ad omnem veterum γραφικὸν morem apprime illuſtrandum; & quæ veluti ſeptena aſtra illorum opera ceteroqui laborioſa multiplici decore adſperſiſſent; id genus indiligentia an venia digna ſit, cogitent alii. Mihi vero hæc carmina ſummo adjumento fuere; etenim plus lucis noſtro μελανοδοχείῳ ab iis mutuatus ſum, quam a ceteris omnibus Græcanicis monumentis: ac fortaſſe, ſi triumviri illi Anthologiam inviſiſſent, quæſitiſſima de his vaſculis in lucem protuliſſent, neque ipſe rem calamariam dedicaſſem. Hic autem nullus mihi temperare poſſum, quin advertam ταχυγράφος inter plurima Mercurio oblata artis ſuæ organa, neque ceras, neque ſtilum, neque tabulas appendiſſe, ſed illa ſolummodo, quæ ad atramentariam ſcriptionem ſpectabant; qui ceratas tabellas ſi adhibuiſſent, profecto inter reliqua γραφικὰ inſtrumenta adnumeraſſent. Quare firmius & ſanctius momentum accedet ſententiæ meæ ajentis veteres in communi ſcribendi uſu τὸ μέλαν celebraſſe.

IX. Neque poetæ dumtaxat nomen hujus vaſculi nobis ſervarunt, ſed & qui proſo ſermone ſcripſere; primas agere debet Pollux, qui lib. X. cap. 14. circ. fin. de inſtrumentis ad ſcribendum poſt multa enumerat μέλαν, μελανοδόχον, καλάμους, ſcribendum fortaſſe μελανοδοχεῖον, quæ ſolemnis eſt ratio, in quam hæc τῶν σκευῶν nomina cadunt; niſi οὐδετέρως accipiendum, uti Latine *atramentarium*. Non abs re erit Polluci Heſychium adſociare, licet longe deterioris notæ ſit grammaticus; hic etenim definit: Ἀλειπτήριον, γραφεῖον Κύπριοι, mox: Διφθεράλοιφος, γραμματοδιδάσκαλος παρὰ Κυπρίοις: contra Pollux ἀλειπτήριον dicit *partem balnei*: H. Stephanum ne cures, vide in indice, qui omnium obſcuriſſime eam vocem indicaſſe viſus eſt: neque Iſ. Voſſium dicentem, ἀλειπτήριον, *an palimpſeſtus?* Hemſterhuiſius in adnotat. in Pollucem pag. 1214. in Heſychii verba jurat, aitque ἀλειπτήριον eſſe γραφεῖον, & quod tanto viro indignum reor, aſſeverat ludimagiſtros vocari διφθεραλοιφοὺς ab Cypriis, eo quod *in obductis cera pellibus litteras effingerent*, (in quam etiam ἀβλεψίαν tractum lego virum Græce ſapientiſſimum Jo. Albertum Hemſterhuiſii verba hæc laudantem;) in diuturnum & vulgare erratum raptus; neque vidit, quam ἀπροσδιόνυσον ſit *cera pelles ungere*, & γραφεῖῳ ἀλείφειν, quis enim dicat *ſtilo illinere?* ἀλείφειν enim, ut cuncti norunt, proprium atramenti eſt in re ſcriptoria: & Voſſius etym. voce *aliptes* inquit, ἀλείφειν *convenit liquidis, quibus aliquid perfundimus*.

Ceterum mixta hæc omnia & turbata facile ſecernam & componam, ſi Heſychianum ἀλειπτήριον, ſive ἀλειπτήριον eſſe dicam non γραφεῖον, ſed idem ac μελανοδοχεῖον, *atramentarium*, quæ licet nova, vera eſt hujus vocabuli notio, atque lexicis appingenda. Neque ullius pretii eſt Heſychii auctoritas definientis eſſe γραφεῖον, cuique nota ſunt, quæcumque de hujus lexicographi ῥᾳδιουργίᾳ clariſſimi viri adnotarunt, vid. Bibl. Gr. Fabrit. to. 4. p. 549. præſertim conſulendus Jo. Albertus in præſat. pag. IV.

admi-

admirandæ poſteris editionis hujus grammatici, in qua, *quanta vulnera hic paſſus ſit*, commemorat: ſymbolam etiam ipſe conferre poſſem de Homericis vocibus, in quarum bene paucis divini vatis mentem Heſychium aſſecutum vidi. Et profecto nomina in ήϊον decidentia, vel locorum ſunt, uti ἀγοραςτήϊον, locus olim in noſtra Neapolis urbe, qua de voce lib. 3. quædam non pœnitenda addam: δικαςήϊον, *tribunal:* φυταςτήϊον, *ſeminarium:* vel ſunt vaſculorum, velut κληρωτήϊον, *ſortilegium*, ſeu *arcula, in quam ſortes injiciuntur;* ita prorſus ἀλειπτήϊον *vas, quo ungimur;* hoc autem ſi ad chartas, vel membranas tingendas pertinet, uti certe accipit Heſychius, nam etiam διφθεράλοιφος ei eſt διδάσκαλος, fatearis oportet idem eſſe ἀλειπτήϊον, ac *atramentariam thecam;* ſicuti in balneis eſt *vas unguentarium*. Mea autem hujus vocabuli interpretatio valde quam firmatur ex eo, quod etiam ἐμβάφιον eſt τοῦ μέλανος receptaculum, teſtibus Voſſio in etym. in *ater*, & Salmaſio in Solinum pag. 265. qui utinam unde excerpſere, me docuiſſent: Henr. Stephanus γενικῶς ſe habet, ἐμβάφιον, *vas quo intingitur*. Igitur ſi utraque ῥῆσις & ἀλειπτήϊον, & ἐμβάφιον, ab eo quod tingendi liquorem coerceant, id nomenclaturæ nanciſcantur, & ἀλείφειν & βάπτειν idipſum valere notum ſit, culpa non caret Heſychius, qui ἀλειπτήϊον appellavit γραφεῖον pro μελανοδοχείῳ.

x. Neque mirum ſit Cyprios ab levidenſi actu inficiendi chartas ſuos διδασκάλους vocitaſſe διφθεραλοίφους, cum eos etiam Græci politiores imitati ſint, uti Plutarchus in Pericle: τῶν πολιτικῶν ἀλείπτης καὶ διδάσκαλος· Latinique, qui ſervorum inſtar Græcos ſectari ſtuduere, ab ῥήματι τοῦ *linere*, honeſtiſſimas voces in linguam ſuam derivarunt, ſcil. *litteras*, *litteratus*, *litteratiſſimus*, & Horatianum illud ſæpius repetitum, *illinere chartis;* atque in poſterum ratum certumque eſt etymon & originatio vocis *littera*. Scio te aliter didiciſſe a magno viro Mazochio deducente τὸ *littera* ab Hebr. לוץ, in Dipt. Quirin. pag. 39. qui ita docte definit.: *Quin LITTERÆ ſint ita dictæ, quod ſint ſermonis interpretes, nim. ab Hebr. rad.* לוץ, lut, *quod in hiphil V mutatur in I, & interpretari ſignificat, adhibito in fine Tyrrhenico rhotaciſmo*. Ceterum multa ſibi concedenda optat Mazochius, ut a *lutz*, (non vero *lut*,) vox *littera* fruticet; quin ipſe me docuit, cum ejus ἀκροατής eſſem, ut לוץ, quod eſt *deridere*, notet *interpretari*, & *interpres*, præponendum ei dictioni aliud elementum, hinc ſæpe in Moſe מליץ, *interpres*, & מליצה *interpretatio;* quare, ſi hoc verum dicas, longe στοιχεῖα τοῦ *littera* diſtarent ab מליץ, vel מליצה. Præterea haud ſatis ſum, ut intelligam, quo pacto litteræ *ſermonis, & loquelæ ſint interpretes*, cum potius eas nos interpretemur. Si vero quæras, quodnam ſit characterum officium, novi ex antiquis Scriptoribus aperte edicentibus eſſe vocem, quæ πτερόεντα ubique audit, *figere* ac *firmare;* hinc appoſite cecinit Lucanus *Phœnices primi, famæ ſi credimus, auſi MANSURAM rudibus vocem ſignare figuris*. Et in Anthol. lib. 6. edit. Manut. ep. 6. περὶ ταχυγράφων, ſcribendi inſtrumenta, & cum primis τὸ μέλαν

dicun-

dicuntur ϛυπτήρια φωνῆς, vox a ϛύφω, *figo;* qua de voce ſatis malemeriti ſunt librarii, vide quæ in fine ſeq.cap. in hoc epigram.a me adnotata ſunt. Igitur tanti viri pace alia quærenda eſt τῦ *littera* originatio, quam ab Hebræis.

Animus mihi nunc opportune ſuggerit Græcos, Cyprioſque ipſos, qui ab ἀλείφειν nomina *doctorum* & *magiſtrorum* traxere, nequaquam opus ipſum imbuendi διφθέρας reſpexiſſe, ſed potius, cum rumor vocis Hebrææ אלף, & אלוף, *docuit*, & *doctor* ad ipſos incaluerit, ab hac ſanctiori propagine ῥήσεις derivaſſe ἀλείπτης, ideſt διδάσκαλος, & ἀλειπτήριον, ceteraſque id notionis; quod aſſerere non auſim, licet eadem videas tam Græca, quam Hebræa ϛοιχεῖα· etenim non admodum indulgendum eſt hujus generis verborum divinationi, neque omnino poſtferendæ hæ orientis gazæ, ne doctiſſimorum virorum vigiliis odium creemus. Demum non parum Heſychio debemus, qui veterrimam Græcocypriam vaſculi atramentarii vocem ἀλειπτήριον aſſervavit, ab ea remotiori tempeſtate, qua non adhuc inducta δασέα elementa, & qua ἀλείπω, non ἀλείφω audiebatur, teſte eodem Hemſterhuiſio ibid. qui ſane perperam ſcripſit Cyprios in ſcriptionis uſu ſtilos ceraſque triviſſe, nos contra eiſdem antiquum τὸ μέλαν, ſicuti ceteris omnibus Græciæ gentibus reſtituimus. Utinam Albertus Hebrææ, & Græcæ linguæ ſcientiſſimus in ἐκδόσει Heſychii, quam Lexicorum omnium nitidiſſimam concinnavit, vocem ἀλειπτήριον meliori commentario decoraſſet, ſane mihi id laboris non reliquiſſet!

XI. Præterea non eſt obliviſcenda Aquilæ auctoritas, qui קסת הספר Ezechielis in altera ἐκδόσει, ſive in ſecundis curis, ſcilicet poſtquam Hebræam vocem diu excuſſiſſet, transfudit in μελανοδοχεῖον· is profecto ſub Hadriano vixit, & fortaſſe imperatoris ſocer, vel affinis (πενθερίδης) quando ſcilicet Athenæ, & Græca majeſtas hujus principis ope revixere; atque Aquilam diligentiſſimum vocat Origenes, & Chriſtiani ipſi fatente Euſebio VII. 1. dem. evang. plerique omnes ob ſanctæ linguæ ignorationem ad Aquilæ μεταβολήν provocabant; egomet ejus verborum reliquias elegantiores, & longe propiores Hebræum fontem præ ceteris reperi; quare commendandus Juſtinian. qui nov. 146. cap. 1. illam ἔκδοσιν publice Judæis legere indulſit: hujus doctiſſimi viri ἀκρίβειαν interpretandi etiam ex binis illis ſanctis vocibus dignoſces, quas ceteri, uti ſuperne dictum eſt, vel vane converterunt, vel barbare: ſed Aquila puram putamque dictionem μελανοδοχεῖον immiſit; nam, qui καλαμάριον dixere, ab Græcanica γνησιότητι longe defecerunt. Igitur vox princeps ejus organi, neque peregrina, uti ἀλειπτήριον, neque illa Pollucis μελανδόχον, quæ aliquantulum luxata eſt, neque quas ex Anthologia collegimus., liberiores enim ſunt poetæ in vocabulis fingendis, erit profecto μελανοδοχεῖον, bene ſarta nobis ab Aquila ſervata, ab antiquis, & politioribus Scriptoribus excerpta; quippe eo uſque in ſua ἑρμηνείᾳ religioſum ſe præbuit, ut haud ſciam an merito Hieronymus ep. de opt. gen. interp. & in 8. Eſaiæ illum reprehenderit, quod *non ſolum verba, ſed & etyma verborum, quin & ἄρθρα,*

θρα, *atque πάρχρθρα*, *&* *ſyllabas interpretari*, *&* *literas* κακοζήλως *conatus ſit*. Demum attendendum eſt ῥῆσιν Græcorum μελανοδοχεῖον longe melius exprimere rem ipſam, *atramenti* ſcil. *receptaculum*, quam Judæorum קסת הספר, *arcula ſcriptionis*; hoc enim a rei natura remotius eſt, illud veluti depingit; Latinamque etiam dictionem Græca ſanequam deterioris notæ eſſe dicam inferne.

XII. Hæc ex Græcis meis atramentarii vaſculi nomina excerpere potis fui; appeterem, ut quis antehac id oneris ſubiiſſet, fortaſſe plura in lucem cura ſollertiori traxiſſet. Reliquum eſt, ut qua voce Latini hoc organum donarint, inquiram; quod arduum ſane eſt, cum & veteribus hujus linguæ lexicis careamus, & recentibus ad illud ſignificandum nulla dictio adhuc appoſita ſit; hinc doctiſſimi quique, quoniam in Romanorum libris nomen ejus vaſculi invenire ſatis non fuerunt, an illud habuerint, adhuc animi pendent; & plerique omnes illud negantes meras ſcriptorias tabulas crepant, ceriſque adhæreſcunt. Culpandus ſane eſſem, ſi poſtquam Hebræas, Græcaſque ſcrutatus ſim, Latialem ejus nigri liquoris vaſculi appellationem e tenebris, vel potius ab oblivione minime vindicarem. Et quidem non parum diu laboratum eſt, ut firmarem apud bonos Latinitatis auctores *thecam calamariam* reſpondere μελανοδοχείῳ, & poetice κίςῃ μελανδόχῳ, qui non a liquore, ut Græci, ſed a *calamis*, quos in eo vaſculo intingebant, nominarunt, ut adhucdum nos Itali; vadem do Suetonium, qui de Claudii ſtolida timiditate ita ſcribit cap. 35. *Sero enim ac vix remiſit, ne feminæ, prætextatique pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuivis comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerentur*, ſcil. ſi horum aliquem viſendi ſalutandive imperatorem neceſſitas, aut officium adegiſſet: ſane locus obſcuritatis plenus, niſi accipias vocem *comiti* pro pædagogo, cui tribuas *thecam graphiariam*, contra vero *librario thecam calamariam*; neque hanc ὑςερολογίαν incuſes, cum id genus τρόπȣ vulgare ſit, & σύγχυσιν vocent grammatici, exemplisque probent; niſi dicere aveas librarios indoctos verborum ordinem perturbaſſe, qua de noxa ſæpe conquerimur, vid. D'Orvillium virum Græca ad miraculum ſcientem in Chariton. pag. 550. Ipſe autem ſane quam multis ſuperius n. 7. 8. 9. documentis profanis, & ſacris teſtatiſſimum feci puellas, pueroſque cera, & graphiis, ſive ſtilis ad ſcribendum a Romanis inſtitutos fuiſſe; quare jure Suetonius, ut anguſtum Claudii animum patefaciat, meminit juſsiſſe illos contrectari, (nam eorum veſtis ſacra habebatur, dicebaturque ἱερὰ ἐσθὴς, Caſaub. in Perſ. ſat. 5. v. 30.) ne ſtilos ſcriptorios celarent, eorumque *comiti*, ſeu pædagogo *graphiarium* adimi: *librario* autem, ſive ſcribæ, utpote longioris ſcriptionis adminiſtro, *theca calamaria* tribuenda eſt, inferiori ævo *atramentarium* dicta, quam ei adimi etiam Claudius edixerat, fortaſſe plenus formidinis, ne vas illud cultro calamorum, quem idem Suet. Vitell. c. 2. *ſcalprum librarium* vocat, armaretur, vel potius, ne in faciem ſcriba conjiceret; acciderat

enim

enim vero, ut eques Romanus, Suetonio teſtante cap. 15. in fin. haud jure damnatus *in ejus faciem de tribunali jus dicentis graphium, & libellos cum magna ſtultitiæ, & ſævitiæ exprobratione jecerit, & genas non leviter perſtrinxerit*. Nemo mihi moleſtus intercedat *thecam calamariam* accipi poſſe pro *calamorum vagina*; nam facile reponam princeps ſcribarum inſtrumentum *atramentarium* ſane eſſe, ſicuti puerorum *graphiarium*, ſive *ſtilus*; nec adeo ſtupidus ac bardus Claudius traducendus, ut ſcriptorias leviſsimas arundines expaveſceret.

XIII. Verum ſcio te hæſiſſe, quod dixerim *comitem* idem valere ac *pædagogum*, cum antehac id nomen & in lexicis, atque apud eruditos interpretes præpoſtere audiat, qui illud magiſtellis addixere; attamen ipſe quotquot Græcos, Romanoſque Scriptores inviſi, inviſi enim ſanequam multos, de bonæ frugis hominibus dictum, & *pædagogi* munus honeſtatis plenum deprehendi. Itaque ajo *comitem* & *pædagogum* συνωνύμως ſe habere, atque in notione *cuſtodis puerorum* eſſe, cujus curæ demandabantur; longeque aberat ab eo, qui in litteris illos inſtituebat. Ea in re exemplorum in duplici lingua uberrima meſſis ſeſe mihi offert, quare parum ſit veniæ, ſi pro Suetonii loco illuſtrando aliorſum vager, & tantiſper ab atramentario negotio ac munere veluti aufugiam; præſertim cum has voces pag. 87. explicaturum juraverim. Ceterum non adeo me reprehendendum reor, tanquam ſi ad longiora tendam divortia; etenim ſi præſtem *comitem* & *pædagogum* ἰσοδυνάμως voces eſſe, ex Suetonii κειμένῳ certo habebis *thecam graphiariam* ademptam *comiti*, utpote puerorum cuſtodi, qui ſtilis in ſcribendo utebantur; & quod mea magis refert, *thecam calamariam*, ſeu atramentarium, ab *ſcribis* ablatam noſtrique vaſculi nomenclaturam certam ac ratam faciam. Porro id unum ſpondeo rem a me συντόμως explanatum iri, ne tædio ſim, quanquam pinguiſſimam exemplorum frugem collegerim. Et ne res turbatione laboret, primum de ῥητεῖ *comite*, mox de *pædagogo* ſermo mihi futurus.

Porro præter vulgo notam *comitis* διάγνωσιν, *ſocii* ſcilicet & *ſodalis*, nomen eſt honeſtiſſimi muneris, atque etiam inter Auguſtorum domus officia accenſendum, licet Gutherius haud meminerit; etenim qui mores puerorum nobilium, ac principum adoleſcentum regendos ſuſceperat, is *comes*, vel *pædagogus* audiebat: ad exempla aggredior, quæ confertim aggeram, typographiæ operis me importune urgentibus. Perſius ſat. 5. v. 32. de quibuſdam *comitibus* amare conqueritur, qui improba indulgentia pueros curæ ſuæ ac tutelæ commendatos per Saburram, Romæ vicum, & ſcortorum diverſorium pervagari ſinebant: *Cum blandi comites totaque impune Saburra Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo*: contra vero mox de Cornuto *comite* ſuo canit: *Me tibi ſuppoſui, teneros tu ſuſcipis annos Socratico, Cornute, ſinu, &c.* quam vocem utpote ſibi ignotam ineleganter non more ſuo illuſtravit Caſaubonus, ceterique interpretes deſugerunt. Idipſum firmat Ciceronis auctoritas pro Plancio fragm.

42.

42. perorantis Plancium ſe detinuiſſe, ne in Aſiam abiret, multoſque per menſes ab ſuo capite, atque complexu non diſceſſiſſe, *abjecta quæſtoria perſona*, *comitiſque ſumpta:* in hanc vocem *comitis* nulli illiti ſunt commentarii ne ab ipſo quidem Manutio, quam rati ſunt idem valere hic, ac *ſocium;* verum τὸ *perſona* copulari cum eo, qui aliquo munere honeſtatur, pueris notum eſt, & dicimus conſulis, & quæſtoris perſonam, non autem ſocii, vel amici. Igitur perſona *comitis* hic munus *comitis* certe notat, ſeque Cicero Plancio ſuppoſuit, ut Perſius Cornuto, commendatque Plancii animum ſibi devinctiſſimum, qui poſthabita quæſtura ad *comitis* officium deſcendit, a ſuoque capite, tanquam a puero, nunquam diſceſſit. Nihilo clarius Virg. Æn. 5. v. 545. *At pater Æneas . . . Cuſtodem ad ſe comitemque impubis Iuli Epytidem vocat, & fidam ſic fatur ad aurem*. Et lib. 9. 647. de Bute ſene canit: *Hic Dardanio Anchiſæ Armiger ante fuit, fiduſque ad limina cuſtos, Tum comitem Aſcanio pater addidit*. Atque idipſum fere recinit de ſeniore Acœte Pallantis adoleſcentis *comite* lib. XI. v. 30. qua de voce ne ipſe quidem Burmannus aliquid adnotavit, ratum habebant univerſi juxta eſſe ac *ſocius*. Plautus in Pſeud. 3. 2. v. 77. & Horat. *comitem* appellant *cuſtodem* & *monitorem* de art. v. 161. *Imberbis juvenis tandem cuſtode remoto Gaudet equis .... Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper*. Vid. etiam ſat. 6. lib. 1. v. 82. & ſat. 4. v. 118. ejuſd. lib. adde Juven. ſat. 7. v. 218. & paſſim apud poetas. In eademque ſententia exputo eſſe τὸ *comes* bis in diſticho Mart. lib. 2. ep. 18. alias nullus lepos ſaleſque ineſſent epigrammati: *Sum comes ipſe tuus, tumidique anteambulo regis: Tu comes alterius; jam ſumus ergo pares:* commentarios, quotquot adjecti ſunt, ne cures, ἄκυρα enim, vel nugas meras habent. Præterea Naſo, dum conqueritur de dolis, & de dulcibus furtis puellarum, docet earum *comitem* perinde eſſe, ac *cuſtodem*, & *ſervatorem*, de Art. lib. 3. v. 631.

Adfuit Acriſio ſervandæ cura puellæ,
Hunc tamen illa ſuo crimine fecit avum.
Quid faciat cuſtos, cum ſint tot in urbe theatra?
Cum ſpectet junctos illa libenter equos?
Cum ſedeat Phariæ ſiſtris operata juvencæ;
Quoque ſui comites ire vetentur, eat? . . . .
Cum, cuſtode foris tunicas ſervante puellæ,
Celent furtivos balnea tuta viros?

Sane femellarum *comes* appellatur plerumque *cuſtos;* quare Propert. lib. 1. el. 3. v. 83. hæc optat Deliæ ſuæ,

At tu caſta precor maneas, ſanctique pudoris
Aſſideat cuſtos ſedula ſemper anus.

Non obliviſcar. Aurelii Victoris pag. 82. edit. Pitiſci narrantis Brutum *regiis juvenibus Delphos euntibus deridiculi gratia comitem adſcitum baculo ſambuceo aurum infuſum Deo donum dediſſe:* adoleſcentibus

 pere-

peregrinantibus dandi *comitem* , ſive cuſtodem in more fuiſſe notum eſt, & interne melius firmabitur; Bruto, qui ſe lapſum animi mente finxerat, ad regiorum puerorum delectamentum, atque longi itineris levamen *comitis* perſonam ei contulere; langueſceret ſententia Victoris, ſi Brutus eiſdem pueris *ſocius* datus eſſet; ſed longe ridendum ſe præbuiſſet, ſi cuſtodis munus ſubiiſſet: nihil hic adnotavit Pitiſcus. Idipſum teneo ex Tranquillo ipſo, qui, cum ei non vice ſimplici de principum adoleſcentium morum rectoribus ſermo ſit, hos *comites* appellitat: hinc in Aug. c. 98. Traſyllum Tiberii cuſtodem, *comitem* dicit; & clarius in Tib. cap. 22. M. Lollium Caji, qui Tiberii privignus fuit, *comitem rectoremque*. Et in Neron. cap. 5. narrat patrem Neronis *comitem* factum ad orientem C. Cæſaris juvenis; & Agrippam Auguſti in urbe Apolloniæ, in Aug. 94. Scio tibi non latere Albinovanum illum, quo amiciſſime utebatur Horatius, dictum *comitem, ſcribamque Neronis*, lib. 1. ep. 8. v. 3. piget me quorundam interpretum oſcitantiæ docentium Albinovanum fuiſſe Horatii *ſocium*, Neronis vero *ſcribam*.

XIV. Hinc noſcimus, cur queratur Tacit. annal. lib. 2. cap. 2. *diverſa eſſe a majoribus inſtituta, & derideri Græcos comites*, ſcil. morum rectores, qui plerique omnes e Græcia acciebantur. Et lib. 3. *Sabinus conjugem, & liberos Germanici percolere, ſectator domi, comes in publicum*. Et multa lux eſt Spartiano in Hadr. p. 165. *Cum judicaret, adhibuiſſe in conſilio non amicos ſuos, aut comites ſolum, ſed & jureconſultos, & præcipue Julium Celſum, & Salvium Julianum, & Neratium Priſcum, alioſque, quos tamen Senatus omnes probaſſet*: quem locum ingenti quæſitarum adnotationum mole in voce *comites* more ſuo onerat vir ſummus Salmaſius; verum labor ἀπροσδιόνυσος eſt a notione vocis *comitis* ævo Hadriani, quam nova luce donamus, cum noſtra nunc non interſit *comitum* officium ſub inferioris ſæculi Cæſaribus; ſexcentæ enim erant tunc temporis *comitum* nomenclaturæ, & dignitates, vide Briſſon. de verb. ſignif. de quibus & leges plurimæ exſtant, & decreta principum in utroque Cod. atque ingens commentariorum ſtrues; conſulas Galenium in notit. imper. Hic etiam Livii locus eſt ſatis ἄκυρος dec. 1. cap. 15. qui omnium apertiſſime magiſtros puerorum a *comitibus* ſecernit: *Mos erat Faliſcis eodem magiſtro liberorum, & comite uti, ſimulque plures pueri, quod hodie quoque in Græcia manet, unius curæ demandabantur; principum liberos, ſicut fere fit, qui ſcientia videbatur præcellere, erudiebat, &c.* rebar Drakenborchium, qui ditiſſimis commentariis Livium honeſtavit, erudita quædam more ſuo de voce *comite* inſperſiſſe, ſed virum egregium, vel oblitum dicas, vel non tanti eam penſitaſſe. Poſſem præterea ex Senecæ declamat. ex epp. Plinii, &c. atque ex Tullio ipſo locos exſcribere, ubi *comes* in ea διαγνώσει eſt, de qua diſputamus; verum legentium patientiæ conſulendum potius, quam ut fruar rumuſculo viri longiſſimæ lectionis. Ceterum mihi imperare non potis ſum, quin adnotem Quintilia-

tilianum inſtit. lib. 1. c. 2. *comitis munus* una dictione appellaſſe *comitatus*, cum inibi parentes hortetur, ut filiis morum magiſtrum ſanctiſſimum conquirant: cujus rhetoris verba mire, quam tuemur, *comitis* notionem juvant: *Et nihilominus* (oportet) *amicum gravem virum, aut fidelem lateri filii ſui adjungere, cujus aſſiduus comitatus etiam illos meliores faciat, qui timebuntur: facile hujus metus remedium: utinam liberorum noſtrorum mores non perderemus, &c.* Exſtitiſſe etiam *comites*, qui *conductitii* dicebantur, habeo ex Juvenale ſat. *6.* v. 352. quos ſibi curabant egentiores feminæ, ut fortunarum caritatem occulerent:

Ut ſpectet ludos conducit Ogulnia veſtem,
Conducit comites, ſellam, cervical, amicas,
Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.

XV. Hinc non una ex legibus digeſtorum luce adſpergitur, veluti 15. §. 15. de injur. & fam. libell. *Si igitur non matronali habitu femina fuerit, & quis eam interpellaverit, vel ei comitem abduxerit, injuriarum tenetur.* §. 16. *Comitem accipere debemus, qui comitetur & ſequatur, & ut ait Labeo, ſive liberum, ſive ſervum, ſive maſculum, ſive feminam. Et ita comitem Labeo definit, qui frequentandi cujuſque cauſa, ut ſequeretur deſtinatus, in publico privatoque abductus fuerit. Inter comites utique & pædagogi erunt.* §. 17. *Abduxiſſe videtur, ut Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit, ſed qui perfecit, ut comes cum eo non eſſet.* Et l. 1. §. 2. eod. tit. *Cum comes matronæ abducitur, &c.* Clarius idipſum habes ex Paullo lib. 5. tit. 4. §. 14. *Qui puero prætextato ſtuprum, aliudve flagitium, abducto ab eo, vel corrupto comite, perſuaſerit; mulierem puellamque interpellaverit, &c.* Ex quibus juriſconſultorum verbis apertiſſime patet honeſtiſſimum *comitum* munus fuiſſe, pueros ſcil. ac puellas tutandi & cuſtodiendi, aliquando etiam matronas per urbem incedentes; & miror harum legum clariſſimos interpretes ratos *comitem* hic valere juxta, & *famulum*, qui nunc Italice reſpondet voci *paggio*, vel etiam Græce ἀκόλουθος apud Eccleſiaſticos: piget ſane id nugarum ſummos viros commentariis illeviſſe.

Pro legum intellectu advertas opto longe melius definiviſſe *comites* Labeonem, quam Ulpianum: ille enim uſus eſt ῥήματι *frequentare*, hic autem verbo ſatis γενικῷ *ſequi*; munus *comitum* fuiſſe aſſidua frequentique cuſtodia, & admonitionibus adoleſcentibus adeſſe ac proſpicere ratum eſt; hinc ubique audiunt *cuſtodes* & *admonitores*; τὸ *ſequi* ἁπλῶς longe ab eorundem officio alienum dicas; quod Ulpiano condonandum, cujus ætate Latina dicendi δεινότης jam remitti cœperat: contra vero *frequentem eſſe, & aſſiduum* proprium *comitum* fuerat; Martial. lib. XI. ep. 40. *Et pueri cuſtos, aſſiduuſque comes:* & Quintil. dial. de orat. n. 4. opportune me docuit *aſſiduum*, & *frequens* peræque habendum: *Niſi frequens & aſſidua nobis contentio jam prope ad conſuetudinem vertiſſet;* jure igitur Labeo de *comitibus* dixit *frequentare*, & Martialis *aſſiduos*

eſſe: vid. inferius p. 176. exempla Quintil. Imo hoc ipſum noverat Ulpianus, qui ibid. §. 22. ait: *Aſſiduo enim frequentia quaſi præbet nonnullam infamiam*. Hic mihi conquerendum eſt de Bynkerſoechio, qui in tenebricoſiſſima l. 49. D. de leg. 3. pro *comatas* reponit *comites*, amandatque inter mancipia; Cujacius reſtituit *comas;* verum ejus legis verba adeo affecta video, ut haud ſcio an medicam manum exſpectare poſſint.

XVI. Nunc primum etiam palam fit, cur in nummis Romani dixerint Deos, Deaſve *comites impp.* vel *Cæſarum*, uti in nummo Probi Minerva audit *comes Auguſti*, ſcil. *cuſtos* & *tutela*, quod cuique pronum erat divinare. Præterea in ſexcentenis marmoribus invenies viros honeſtiſſimos ſalutatos *comites puerorum*, &c. ſcil. *Comes Druſi filii Germanici*, vel *Comes Tib. Cæſaris Aug. datus a Divo Aug.* Conſule inſcript. theſaur. vel eorum indices in off. dom. aug. in quibus lapidibus *comes* eſt morum adoleſcentum magiſter & moderator: qui fere ex Græcis libertis deligebantur, utpote qui Græca ſapientia, & πολιτείᾳ decori; ſemper enim in puerorum inſtitutione peregrini mores & ratio opportunior habita eſt. Et miror neminem, qui tot ſilices & nummos multa luce donarunt, in ea notione vocem *comes* interpretatum eſſe. Exemplo ſit, ut nova prodamus, unus ex lapidibus Herculanei, qui nuper Regis munificentia e ruderibus ejus oppidi eruti ſunt: & pro re nata præclariſſimum eorum cuſtodem omnium nomine rogatum volo, ut eos tandem erudite, ut moris ſui eſt, interpretetur, & typis edat; ſatis enim diu, & tolerantiſſime igniculum deſiderii noſtri paſſi ſumus; neque mihi enixe oranti carmina ex tempore rependat.

DECRETO DECVRION
LOCVS SEPVLTVRAE
PVBLICE DATVS
L·AVSIDIO L·F·HOR·MONTAN
COMITI C·CALVISI SABINI

Quem lapidem eleganti commentario Regis imperio honeſtavit comes Matthæus Ægyptius de litteris politioribus egregie meritus in opuſc. pag. 31. cujus doctiſſimi viri memoria, ſi ceteris συμπολίταις cara, mihi cariſſima eſt. Verum quaternos primos verſus in millenis ſilicibus reperies, privam vocem *comiti* in quino obſcuram fatetur Ægyptius, ideo omnigena eruditione, ſed ἀπροσδιονύσῳ oneravit, atque præſtare voluit *Auſidium Montanum ſocium* fuiſſe in militaribus itineribus *Calviſii Sabini*; communemque notionem ejus vocis ſequi amavit. Attamen, pace tanti viri, primorum Augg. tempore *comes* peræque erat, ac *cuſtos adoleſcentum*, & *morum magiſter*; quorum unum Sabini juvenis fuiſſe Montanum ex multis ſuperne a me dictis, quiſque mecum jurabit: hinc lapis Her-

Digitized by Google

Herculanenſis facile in lucem ſuam reſtituetur.

Demum de eadem *ῥήτει* velim advertas, ſi aliquando inter vetuſtiorum Martyrum acta vox *comes* ſit, non eſſe ipſam dignitatis titulum, uti in ſæculis rudioribus audiebat; ſed habeas in eadem *διαγνώσει*, quam inculcamus; hinc memini me legiſſe a Flacco *comite* virginem Feliculam Domitiani ævo interfectam; dicas igitur Flaccum e cuſtode ejus puellæ evaſiſſe carnificem. Et, cum adoleſcens horum martyrum hiſtorias pervolutarem, quaſdam veterrimas *νοθεία* damnatas vidi, eo quod nomen *comes* viris adnexum legebatur; veluti ſi eſſet dignitatis honos poſteriori tempeſtate natus, non antiquum *cuſtodis rectoriſque morum* officium. Si vero quis curioſius interroget, qui fieri potuit, ut vocabulum *γενικὸν comes* ad id honeſtæ notionis progreſſum ſit, reponam omnium Scriptorum principi acceptum referendum eſſe, nam veterum volumina Homero plena ſunt, qui Od. β. v. 225. canit ſenem Mentorem Ulyſſis adoleſcentis *ἑταῖρον* fuiſſe, atque hunc Trojam proficiſcentem eidem Mentori totius familiæ curam commendaſſe, quare ubique Odyſſeæ lectitas Telemachi adeſſe *comitem* rectoremque morum:

. . . . . . ἀνέστη
Μέντωρ, ὅς ῥ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἦεν ἑταῖρος,
Καί οἱ ἰὼν ἐν νηυσὶν ἐπέτρεπεν οἶκον ἅπαντα,
Πείθεσθαί τε γέροντι, καὶ ἔμπεδα πάντα φυλάσσειν.

Iraſcor ſane tum ſcholiaſtis, tum doctis ævi noſtri interpretibus, qui de hac voce *ἑταῖρος* male merentes in exſuccam Latialem illam *ſocium* verterunt, de *ῥήτει comite* opportuna ſatis nihil cogitarunt. Atque hæc *συντόμως* de *comite*, licet rem longius protrahere valuiſſem.

XVII. Amplior mihi exuberat exemplorum vis, quo *pædagogi* etiam munus elegans & honeſtum juxta, & *comitis* fuiſſe oſtendam, quæ vox odii plena antehac audiebat; nam præter Latiares, Græci etiam documenta mihi ſuggerunt; & conqueri liceat vel doctiſſimos viros *ῥητῶν pædagogus* pro vix unius aſſis magiſtello adhibuiſſe. Edico igitur *pædagogum* qua Græce, qua Latine valuiſſe *cuſtodem ac comitem puerorum*, *eorundemque morum rectorem*. Bona avi ad opus aggredi reor, ſi ab Platone incipiam, qui *pædagogi* officium robuſtiori eloquentia deſcribit in Protag. p. 392. edit. Aldi, quam habeo: Ἐπειδὰν θᾶττον συνιῇ τις τὰ λεγόμενα, καὶ τροφὸς, καὶ μήτηρ, καὶ ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΣ, καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ περὶ τούτου διαμάχονται, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται ὁ παῖς παρ' ἕκαστον καὶ ἔργον, καὶ λόγους, διδάσκοντες καὶ ἐνδεικνύμενοι, ὅτι τὸ μὲν δίκαιον, τὸ δὲ ἄδικον· καὶ τόδε μὲν καλὸν, τόδε δὲ αἰσχρόν· καὶ τόδε μὲν ὅσιον, τόδε δὲ ἀνόσιον· καὶ τάδε μὲν ποίει, τάδε δὲ μὴ ποίει· καὶ ἐὰν μὲν ἑκὼν πείθηται, εἰ δὲ μὴ, ὥσπερ ξύλον διαστρεφόμενον καὶ καμπτόμενον εὐθύνουσιν ἀπειλαῖς καὶ πληγαῖς. Μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τῶν ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ πέμποντες, κ. τ. λ. *Nam cum primum puer, quæ dicuntur, intelligit, nutrix, mater, PÆDAGOGUS, pater ad hoc omni cura ſtudioque contendunt, ut in ſingulis tum verbis, tum operibus optimus*

Digitized by Google

puer evadat ; ſingillatim enim monſtrant, quid juſtum, quid injuſtum; quid honeſtum, quid turpe ; quid ſanctum, quidve profanum ſit ; quæ agenda, quæ non : quibus ſi obtemperat puer, bene ſecum agi putant; ſin renititur, tum veluti contortum obliquumque lignum minis plagiſque dirigunt. Poſt hæc LUDIMAGISTRIS pueros curandos tradunt, &c. Ex quibus divini viri verbis propalam eſt παιδαγωγοὺς morum fuiſſe dumtaxat rectores, & aperte diſtinctos a διδασκάλοις, *ludimagiſtris*.

Idipſum admonet Plutarchus περὶ παίδων ἀγωγῆς circ. init. atque æque, ac Plato puerorum moribus dirigendis παιδαγωγοὺς σπουδαίους optat, utiturque exemplo Phœnicis, pædagogi Achilli ab Peleo patre dati; mox diſtincte iiſdem puellis διδάσκαλον inquirit; quoniam autem Plutarchi verba longiora ſunt, quam ut hic illini poſſint, ipſum tute conſulas. Et ubique in eo ſermone pædagogorum meminit in hac notione; eoſdem etiam in vita Alex. a præceptoribus diſcriminat p. *667*. cujus verba paullo inferne adſcribam. Mos erat *pædagogis* ad ludos litterarios puellos cuſtodiæ curæque ſuæ commendatos deducendi, ut ex Ælian. habes var. hiſt. lib. 3. c. 21. in quo magnanimitas Themiſtoclis pueri *pædagogo*, qui, ut Piſiſtrato tyranno in via locum cederet, admonuerat, reſiſtentis, & appoſite reſpondentis, commendatur: Ἐπανῄει ποτὲ ἐκ διδασκαλείου παῖς ἔτι ὢν Θεμιστοκλῆς· εἶτα προσιόντος Πεισιστράτου, ὁ παιδαγωγὸς ἔφη τῷ Θεμιστοκλεῖ μικρὸν ἐκχωρῆσαι τῆς ὁδοῦ, προσάγοντος τοῦ τυράννου· ὁ δὲ καὶ πάνυ ἐλευθερίως ἀπεκρίνατο· αὕτη γάρ, εἶπεν, αὐτῷ οὐχ ἱκανὴ ὁδός; οὕτως ἄρα εὐγενές τι καὶ μεγαλόφρον ἐνεφαίνετο τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τότε ἐκείνῳ· vides clare diſtingui διδάσκαλον ab παιδαγωγῷ, ille quidem Themiſtoclem litteras, hic mores edocebat. In hac Æliani hiſtoria totus eſt Perizonius ὁ πάνυ in voce διδασκαλείῳ, quæ notiſſima eſt, de παιδαγωγῷ Pythagora taciturnior. Idem Ælianus lib. 14. cap. 20. narrat de *pædagogo* quodam Sybarita puerum vehementer objurgante, qui ficum, in quam inciderat, ſuſtulerat; inde puello ereptam ipſe prorſus ridicule devoravit: Συβαρίτης ἀνὴρ .... τοῦ παιδός, ὃν ἦγε, διὰ τῆς ὁδοῦ ἰσχάδι περιτυχόντος, καὶ ἀνελομένου, ἐπέπληξεν αὐτῷ ἰσχυρότατα· γελοιότατα δὲ αὐτὸς τὸ εὕρημα παρὰ τοῦ παιδὸς ἁρπάσας κατέτραγεν· atque acriter mordit hunc morum magiſtrum Sybaritam Ælianus. Præterea de *pædagogo* ad ludum litterarium puerum ductante, vide locum ex libello m. ſc. ſuperne p. 84. a me laudato. Addam, quæ Æſopus dixerat mercatori, ut ſe emeret, in ejus vita, quicumque ſit auctor, p. 13. edit. Nevelet. Καὶ Αἴσωπος, οὐ πάρεστί σοι παιδία οἴκοι ἀτακτοῦντα, καὶ κλαίοντα; τούτοις ἐπίστησόν με παιδαγογόν· καὶ πάντως αὐτοῖς ἀντὶ μορφοῦς ἔσομαι, & *Æſopus dixit, ſuntne tibi filii domi turbulenti, & flentes? bis me præfice pædagogum; & prorſus eiſdem pro ſpectro futurus ſum.* Et Æſychius παιδαγωγόν opportune vocat παιδάγριον.

XVIII. Lubens provoco ad Clem. Alexandr. virum πολυίστορα, quo notio παιδαγωγοῦ, de qua tamdiu diſputamus, clarius emicet, quem ſciunt univerſi ternos operis ſui libros eo nomine inſigniviſſe: & gaudendum mihi eſt, quod in bene multis capp. definit παιδαγωγόν, non litterarum, aut ſcien-

ſcientiarum præceptorem eſſe, ſed *virum* πρακτικόν, & *morum magiſtrum;* utinam ea omnia hic allinere liberet, verum quandonam foret exſcribendi finis? præſertim cap. 7. lib. I. quod inſcribitur: *Quidnam ſit pædagogus*, ubi in longiori eo capite mecum conjurat, idque profana eruditione honeſtat, enumeratque non unos Græcorum adoleſcentum veteres *pædagogos* ab Phœnice Homerico trahens principium. Sat vero mihi exputo cap. I. verba quædam excerpere, veluti ex latiſſimo campo floſculos, ubi etiam porro alienum a διδασκάλῳ παιδαγωγόν advertes. Νυνὶ δὲ θεραπευτικός τε ὢν, καὶ ὑποθετικὸς ἅμα ἄμφω, ἑπόμενος αὐτὸς αὑτῷ παραινεῖ τὸν προτετραμμένον, κεφάλαιον τῶν ἐν ἡμῖν παθῶν ὑπισχνούμενος τὴν ἴασιν. κεκλήσθω δ' ἡμῖν ἑνὶ προσφυῶς οὗτος ὀνόματι Παιδαγωγός· πρακτικὸς, οὐ μεθοδικὸς ὢν παιδαγωγός· ᾗ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ βελτιῶσαι τὴν ψυχήν ἐστι, οὐ διδάξαι .... πρακτικὸς δὲ ὢν ὁ παιδαγωγὸς, πρότερον μὲν εἰς διάθεσιν ἠθοποιΐας προὐτρέψατο· ἤδη δὲ καὶ τὴν τῶν δεόντων ἐνεργείαν παρακαλεῖ, κ. τ. λ. *Nunc autem dum inſtituit, & adhortatur ſimul, inhærens valde muneri ſuo, & quem admonendum ſuſcipit, excolit, præſertim nobis morborum animæ curationem promittens: appoſite hic uno vocabulo Pædagogus appelletur; cum in actione, non in tradendæ doctrinæ ratione verſetur pædagogus; quatenus ejus finis eſt animam meliorem reddere, non docere .... cum in actione totus ſit oportet pædagogus, poſtquam mores compoſuerit; tum ad ea, quæ agenda ſunt, adhortetur.*

Hoc ipſum clarius & concinnius definit Clemens paucis poſt verbis: Καθάπερ οὖν τοῖς νοσοῦσι τὸ σῶμα ἰατροῦ χρῄζει, ταύτῃ δὲ τοῖς ἀσθενοῦσι τὴν ψυχὴν παιδαγωγοῦ δεῖ, ἵν' ἡμῶν ἰάσηται τὰ πάθη· εἶτα δὲ εἰς διδασκάλου, ὃς καθηγήσηται καθαρὰν πρὸς γνώσεως ἐπιτηδειότητα ἐντρεπίζων τὴν ψυχὴν δυναμένην χωρῆσαι τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ λόγου: *quemadmodum ergo, quorum corpus ægrotat, iis medico opus eſt; ita, quorum æger eſt animus, ii pædagogo opus habent, ut noſtri animi morbos curet; deinde vero doctore, qui ad puriores deducat animum cognitionis facultates, quo aptus ſit ad revelationem doctrinæ percipiendam*. Noſtram adjecimus Clementis utrique κειμένῳ interpretationem, nam etiam illa Potteri adeo a Græca fide diſcedit, ut verba Latiaria videas, præſertim in primo, quæ nil ſententiæ concludunt. Tenes igitur ab hoc Alexandrino viro, cujus præcipuum opus eſt, quid ſit vox παιδαγωγός, cum primis docere, iterumque lætor ipſum mecum benevolentiſſime conjurare.

Et nunc primum novimus, eandem ῥῆσιν in divinis Paulli epp. dedicatam id valere, quod multis inculcamus, mihique dolendum, quod, evolutis plurimis doctiſſimorum virorum commentariis, vel ἀπύστατα, vel omnibus nota eos illeviſſe miratus ſum. Cap. enim 5. ad Cor. I. v. 15. inquit: Ἐὰν γὰρ μυρίους παιδαγωγοὺς ἔχητε ἐν Χριστῷ, ἀλλ' οὐ πολλοὺς πατέρας· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ εὐαγγελίου ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα· hortatur Paullus Corinthios, ut verba ſua ſcribentis, non tanquam a perſona *pædagogi*, ſed a *patre* miſſa acceptent: & quaſi arguit veteris legis prophetas He-

braæ

bræx gentis *pædagogos* fuiſſe & *comites* dumtaxat ; evangelii vero miniſtros & præcones audire vult auguſto cognomento *patres*. Præterea ad Galat. cap. 3. v. 24. & 25. eandem ſententiam recinit: Ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστὸν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκ ἔτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν. Quis autem ferat prophetas Iſraeliticos, & Moſis legem a Paullo traduci *ludimagiſtros ?* quare decorum quid & ſatis honeſtum in voce παιδαγωγός cogites oportet. Atque hæc διὰ βραχέων de hoc nomine tracta a Græcis Scriptoribus, queis adjicere potuiſſem Theodoret. hiſt. eccl. lib. 3. c. 18. alioſque, quos lubens prætereo, nam eodem horum verba recidunt. Conſule etiam Lucianum, Athenæum, & præ ceteris Xenophontem; cuinam ignota eſt Κύρου παιδεία;

XIX. Reſtat, ut præſtem, an Latini, ut eorum moris eſt, a Græcis hujus vocabuli notionem arripuerint; atque multus futurus ſim, an brevis in colligendis exemplis, ignoro. Agmen agat Quintil. lib. 1. c. 1. circ. init. qui graphice *pædagogi* munus, ac poteſtatem deſcribit, & ſanequam aperte a ludimagiſtris ſecernit: *De pædagogis hoc amplius, ut aut ſint eruditi plane, quam primam eſſe curam velim ; aut ſe non eſſe eruditos ſciant ; nihil enim pejus eſt iis, qui paullum aliquid ultra primas litteras progreſſi falſam ſibi ſcientiæ perſuaſionem induerunt ; nam & cedere præcipiendi eruditis indignantur, & veluti jure quodam poteſtatis, quo fere hoc hominum genus intumeſcit imperioſi, atque interim ſævientes ſtultitiam ſuam perdocent. Nec minus error eorum nocet moribus ; ſiquidem Leonides Alexandri pædagogus.... quibuſdam eum vitiis imbuit, quæ robuſtum quoque, & jam maximum regem ſunt proſecuta;* advertis jam Leonidem Alexandri *pædagogum*, cujus maximo regum Ariſtoteles fuerat *præceptor*. Neque imperioſos dumtaxat, atque intumeſcentes ſe jactabant pædagogi; verum etiam aulæ imperatorum dominos, & rectores, quod notum eſt ex Suet. in Galb. c. 14. *Regebatur trium arbitrio, quos una, & intra Palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, pædagogos vulgo vocabant. Hi erant T. Vinius legatus ejus in Hiſpania, &c.* Paucis interjectis verbis, addit Quintilian. *Si tamen non continget, quales maxime velim, nutrices pueros habere, pædagogus at unus certe ſit aſſiduus, dicendi non imperitus, qui, ſi qua erunt ab his præſente alumno dicta vitioſe, corrigat protinus, nec inſidere illi ſinat, &c.* vides pueros, ſi ad *pædagogos* ſpectant, *alumnos* vocari, *diſcipulos* quoad *præceptores*. Præterea cap. 2. cui titulus: *Utrum utilius domi, an ſcholis pueri erudiantur*, pluries ſecernit *præceptorem* a *pædagogo*, & conqueritur quoſdam ludimagiſtros *ob conſcientiam ſuæ infirmitatis etiam pædagogi quodammodo officio fungi*. Mox apertius diſtinguit utroſque: *Id* (æmulationem ſcilicet) *nobis acriora ad ſtudia dicendi faces ſubdidiſſe, quam exhortationes docentium, pædagogorum cuſtodiam, vota parentum*. Demum cap. 3. eadem fere inculcat: *Poſtremo quod ne opus quidem erit hac caſtigatione, ſi aſſiduus ſtudiorum exactor adſtiterit :*

Digitized by Google

xit: nunc ſere negligentia pædagogorum ſic emendari videntur, ut pueri non facere, quæ recta ſunt, cogantur, ſed cum non fecerint, puniantur .... Jam ſi minor deligendis cuſtodum, & præceptorum moribus fuit cura, pudet dicere, in quæ probra nefandi homines iſto cædendi jure abutantur. Haud ſcio an quis, perlectis hujus ſapientiſſimi rhetoris verbis, poſthac ambiget de vera, quam proferre adnitimur, *pædagogi* διχγνώτει, & qua auctoritate id genus hominum floruerit, ut ad imperium deſciverit: reliquos Qaintiliani locos, ubi *pædagogi* meminit, tutemet legas.

Pædagogos præterea ab ludimagiſtris diſtinguit Plinius lib. 5. epiſt. 16. *Ut illa* (Fundani filiola) *patris cervicibus inhærebat! ut nos amicos paternos & amanter, & modeſte complectebatur! ut nutrices, & pædagogos, ut præceptores pro ſuo quemque officio diligebat!* Eſſe *pædago;um cuſtodem rectoremque morum* definit iterum Plin. lib.3. ep.3. *Adeſt enim adoleſcenti noſtro cum ceteris naturæ, fortunæque dotibus eximia corporis pulchritudo, cui in hoc lubrico ætatis non præceptor modo, ſed cuſtos etiam rectorque quærendus.* Quis mecum non iraſcatur Longolio in adnot. neganti hic *cuſtodem rectoremque* non perinde eſſe, ac *pædagogum*, ſed *rhetorem?* Succinit Plinio Petronius de Gitone adoleſcentulo cap. 49. p. 585. *Macte virtute eſto; raram facit mixturam cum ſapientia forma .... ego laudes tuas carminibus implebo; ego pædagogus & cuſtos, etiam quo non juſſeris ſequar.* Idipſum teneo a Terent. in Phorm. act. 1. ſc. 2. v. 36. & v. 94. canente *pædagogi* proprium eſſe *ſectari, in ludum ducere & reducere* puellos, puellaſve.

Præterea Seneca ep. 89. p. 398. arguens Ariſtonem Chium, qui philoſophiæ partem τὴν παραινετικὴν ſuſtulit, & *pædagogi* munus eſſe dixit, non philoſophi, inde reponit: *Tanquam aliud ſit ſapiens, quam humani generis pædagogus*, quanti pretii eſt in hac epiſt. vox *pædagogus!* Si quæras quoſdam alios Senecæ locos, ubi hæc ῥῆσις illita eſt, vid. ep. 60. & excerp. contr. 6. p. 453. &c. Demum de ira c. 22. ipſe etiam præceptores a *pædagogis* diſtinguit: *Præceptores, pædagogoſque pueris placidos dari: proximis applicatur omne, quod tenerum eſt, & in eorum ſimilitudinem creſcit; nutricum, & pædagogorum retulere mox in adoleſcentiam mores.* Hic mihi in mentem veniunt Cic. verba de amicit. paullo ante fin. qui ait: *Nutrices, & pædagogos jure vetuſtatis plurimum benevolentiæ poſtulare, & quodammodo colendos*, igitur eorum munus religionis plenum erat; & contra ſcio Plautum conqueri de ſceleſto pædagogo ab officio ſuo deſciſcente, & vocare *caput ſcelerum, ac cupere excruciari*, in Pſeud. act. 1. ſc. 5. v. 31. Et Valerius Max. lib. 6. c. 1. exemp. 2. laudat Pontium Aufidianum, equitem Rom. qui Fannium Saturninum *pædagogum virginitatem filiæ ſuæ prodeuntem ſupplicio affecit, inde etiam puellam necavit:* rogaris, ut lectites in eod. Valer. quanti faciebat Sarpedonem *pædagogum* ſuum Cato Uticenſis, cui pueritiæ ne

ſpiritus quidem deerat, nam ferrum, quo Syllam tyrannum interficeret, ſibi puello dari obſecraverat, lib. 2. cap. 1. exemp. 2. Suetonius etiam, & Tacitus ſæpe meminere principum adoleſcentum *pædagogos*, exemplum ſuperne adduximus pag. 88. vide etiam in Aug. cap. *67*. in Neron. *36*. & *37*. in Claud. 2. Peccarem, ſi præterirem Apulejum de Aſin. circ. init. lib. 10. p. 213. qui nos docet, quanto amore & cura *pædagogi* puellos complectebantur: *Illico repentina pueri pernicie pædagogus commotus ululabili clamore matrem, totamque ciet familiam*. Demum, ne patientiſſimo animo tuo legentis abutar, quoſdam Martialis verſus ſolummodo addam lib. 3. ep. 48. *Et, pædagogo non jubente, laſcivi Parere gaudent villico capillati*; vides hic ſeveritatem *pædagogi*, ſive *cuſtodis* pueros ab affectata laſcivaque capillorum elegantia, atque ab villicis miniſteriis coercentis, e contrario hos longe retractarios; hæc ſane certa eſt poetæ mens; verum ſat importunam legere eſt adnotationem, ſcil. *pueri alacriter & ſponte obeunt, nec detrectant miniſteria etiam a villico imperata, quod alibi dedignantur iſti*, confudiſſe omnia reor interpretes, quod in vocis *pædagogi* notione erant hoſpites. Ceterum omnium cariſſima ſunt pro me aperte definientis Varronis verba apud Nonium: *Educit obſtetrix, educat nutrix, inſtituit pædagogus, docet magiſter*.

Denique mihi reperiſſe videor in Suet. in Aug. c. 48. pueris non honeſto loco natis, & mente lapſis non appoſitum *comitem*, aut *pædagogum*, nomina ſiquidem ſummæ honeſtatis, verum eum, qui *rector* erat cognomento: *Rectorem* (Auguſtus) *quoque ſolitus eſt apponere ætate parvis, ac mente lapſis, donec adoleſcerent, aut reſipiſcerent*. Nunc adeo inficete vivitur, ut ingenuorum puerorum cuſtodes ament, quin & jubeant potius ſalutari *rectores*, quam decentiſſimo nomine *comites*, aut *pædagogos*. Et ſatis ſui ex Plutarcho addiſcere veteres habuiſſe *præfectum pædagogorum*, quem dicere quis poſſet *pædagogorum pædagogum*, in Alexandr. pag. *667*. Πολλοὶ μὲν ἦν περὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἦσαν αὐτοῦ τροφεῖς, καὶ παιδαγωγοί, καὶ διδάσκαλοι λεγόμενοι· πᾶσιν δ' ἐφειστήκει Λεωνίδης, ἀνὴρ τόπ ἦθος αὐστηρός, καὶ συγγενὴς Ὀλυμπιάδος, quæ ita vertunt: *Multi ejus inſtituti appoſiti fuerunt nutritii, pædagogi, & magiſtri appellati; quibus omnibus impoſitus erat Leonides, vir & moribus ſeverus, & propinquitate Olimpiada contingens*. Parum in voce τροφεῖς te reſiſtere jubeo, quam Latialiter habes importune *nutritii*; hinc ſi minima medela reſtituas τροφῆς, ſententia melior emicat, *Multi electi ſunt pro Alexandri educationis ſtudio comites, & præceptores, &c.* ubi etiam vides diſcretos παιδαγωγοὺς a διδασκάλοις. Advertas præterea tantæ dignitatis fuiſſe *comitum* officium, ut, qui regibus ſanguini conjuncti eſſent, illud ſubirent, uti Leonides.

xx. Hinc multa lux eſt Juſtiniano inſtit. lib. 1. tit. *6*. §. 5. *Juſtæ autem manumiſſionis cauſæ hæ ſunt, veluti ſi quis patrem, aut matrem, filium*

Digitized by Google

filium, *filiamve*, *aut fratres*, *ſororeſve naturales*, *aut pædagogum*, *aut nutricem*, *aut educatorem*, *aut alumnum*, *alumnamve*, *aut collactaneum manumittat*, *&c.* haud mihi invidebis *pædagogum* hic ab imperatore accipi non pro puerorum doctore, ſed pro *comite*, *&* *morum magiſtro*. Pro re nata huic §. medela ſit, & vocem *educatorem* adventitiam ab κειμένῳ detergendam dicas, tum quia loco non ſuo innexam vides, tum quia ſupervacaneam, cum æque ſit, ac *pædagogus*; & vel legulejus internoſceret ex mundo in contextum ab rudi librario importune atque ἀτόπως invectam; ſane quis interpres in margine ῥῆτιν *educatorem* illeverat pro pædagogi συνωνύμῳ· queis peccatis ſqualere juris σῶμα ſæpe conqueror, vid. cap. v. ſuperne. Neque ſane hæreas, quin *pædagogus* valeat perinde, & *comes*, edicente id aperte Ulpiano l. 15. §. 15. D. de injur. & fam. libel. *Inter comites utique & pædagogi erunt*, & Mæcianus l. 35. D. de fideicom. liber. ejus munus diſtinguit, quando vocat *pædagogos liberorum*.

Haud ſcio, an impetrare valeam, ut de non unis marmoribus, in queis ſcalptum eſt munus *pædagogi*, ſileam, veluti eſt ſilex apud Vignol. de column. Antonini pag. 209. TI. CLAVDIO AVG. L. EVTYCHO PAEDAGOGO PVERORVM. Ceterum Gruteri indices evolvas, nec non id genus theſauros, & συλλογάς· atque inviſes ſilices etiam pro decentiſſima hujus vocis notione conſpirare: adiſis præterea Columbarium Livianum ap. Fr. Blanchinium, ubi inſcriptiones 35. & 214. *pædagogi* nomine inſignitæ ſunt; & miratus ſum tantum virum vertiſſe bis *pedante* vulgi opinioni indulgentiſſimum; & D' Orvillium unum ex his Blanchinianis epigrammatis recitantem in Chariton. p. 128. nihil de voce *pedante* advertiſſe, neque quid novi protuliſſe: ab amiciſs. Fr. Gorio, qui idem columbarium docte & laborioſe illuſtravit, nil me arripere potuiſſe doleo; neque peculiaris diatribe Jo. Jacobi Claudii *De nutricibus*, *&* *pædagogis* exquiſitum quid ſubminiſtravit: imo video illum officia pædagogorum confudiſſe, ita ut in cap. 7. init. iſthæc legas: *Vidimus quales fuerint pædagogi; dicendum ſequitur, qua de cauſa illos ſemper filiis addiderint veteres, nempe, ut prima litterarum elementa docerent, quod proprie eſt inſtituere;* attamen ipſe teſtatiſſimum feci eos litteras nunquam docuiſſe pueros, ſed mores dumtaxat emolliviſſe: fortaſſe Pignorius de ſervis ei impoſuit, qui antea jam illeverat: *Pædagogi puerorum*, *&* *puellarum ductores fuerunt*, *&* *doctores*. Et conqueror plures Scriptores, quos ipſe laudavi, Claudium effugiſſe; & culpandus ſane, quod pag. 433. de Latinis valdequam male meritus eſt, cum temere, vel inconſulte edicat: *Vocabulum Latinum*, *quo deſignetur* (pædagogus) *nullum inveni*, *dici poſſet inſtitutor*, *cum pædagogi officium proprium ſit inſtituere*. Contra ipſi docuimus ſexcentenis exemplis Latiares Scriptores habuiſſe πολυθρύλλητον vocem *comes*, quæ συνώνυμ☉ omnino eſt *pædagogo*, licet antehac ignoraretur.

XXI. Neque mihi objicias *pædagogium*, quod a *pædagogo* educitur, vocem eſſe ſervorum potius, licet elegantiorum, qui nunc Italice *paggi* audiunt, quam ingenuorum liberorum; hinc eorum *cuſtos*, ſive *pædagogus* nomen non eſſe ejus dignitatis dicas, quam inculcavimus: verum reponam, haud ignotum eſſe non ſemel nominis alicujus prolem in deteriorem ſignificationem deſciviſſe; exemplo utar ἰδίᾳ, *manceps* licet κοινῶς creet *mancipium*, primam vocem ſcis honeſte dici, alteram de ſæce hominum uſurpari. Ceterum de ῥῆτει *pædagogium* præter ea, quæ in Plin. lib. *6*. ep. 27. pag. 540. collegere Longolius, & Briſſon. de verb. ſignif. (nam in Digeſt. lib. ea vox legitur,) conſule Burmann. in Sueton. to. 2. p. *62*. qui ambobus curatiora digeſſit, laudavitque quotquot eandem vocem commentariis illuſtrarunt; cum mea id attexere nihil interſit. Si tibi pinguius otium ſuppetat, adeas etiam Pignorium de ſerv. & Reineſium claſ. 7. 24. licet non multa aſſuant de *pædagogiis*; & miraberis viros ſummos inibi confudiſſe *præceptores* cum *pædagogis*.

Ut autem prolixiora, quam quæ animo conceperam, colligam, ajo vocabulum duplex *comites* & *pædagogi* honeſtatis decoriſque plenum audiiſſe; eorumque officium *ad morum ſcabritudinem ab animo delendam*, ut verbis Petron. cap. *99*. utar, curatiſſime impenſum: longeque eos abſuiſſe a *præceptorum* munere, qui ad litteris pueros imbuendos ſolummodo adnitebantur; quod me, niſi mire fallar, longo exemplorum agmine ratum firmumque feciſſe reor. Culpandos ſane jubeo, quotquot *pædagogos* inter ludimagiſtros (*pedanti*) amandarunt, ſunt autem plerique omnes, qua de re etiam pag. 88. jure conqueſtus ſum; ne doctiſſimos quidem excipias: omnium inſtar ſit Salmaſius de ſubſcrib. teſtam. in epiſt. ad amicum Amſtelædam. pag. 5. inquiens: *Nam perſuaſerat ſibi vir PÆDAGOGICE vanus, & ferulis olim ſcuticiſque tenendis, & quatiendis aſſuetus, ſi virgas clare ſtrepentes intentaret, futurum, ut inſtar pueri diſcentis, mutus metu muſſaret, &c.* Quoniam autem contra id auctoritatis viros urgendum erat, ſervavi demum, veluti pro clypeo, Martialis epigr. 40. lib. XI. in quo ſeveriſſimi *comitis*, ſive *pædagogi* ſollicitudinem γραφικωτάτως & poeticis illecebris expreſſam perleges; quæ omnis circa mores impenditur, de litteris ne vox quidem:

Cunarum fueras motor, Charideme, mearum,
Et pueri cuſtos, aſſiduuſque comes;
Jam mihi nigreſcunt tonſa ſudaria barba,
Et queritur labris puncta puella meis.
Sed tibi non crevi, te noſter villicus horret,
Te diſpenſator, te domus ipſa pavet.
Ludere nec nobis, nec tu permittis amare;
Nil mihi vis, & vis cuncta licere tibi.
Corripis, obſervas, quereris, ſuſpiria ducis,
Et vix a ferulis abſtinet ira manum.

Si

Digitized by Google

Si Tyrios ſumpſi cultus, unxive capillos,
Exclamas, nunquam fecerat iſta pater.
Et numeras noſtros adſtricta fronte trientes,
Tanquam de cella ſit cadus ille tua:
Deſine non poſſum libertum ferre Catonem,
Eſſe virum jam me dicet amica tibi.

Si quæras exemplum præterea feminæ *comitis* , teneo ab Homero, quocum ἀναπαλλάττως vivo, quod quidem ſat nativum eſt , & ſecundum ingenuam heroicorum temporum indolem, Od. η. v. 7. ubi divinus vates grande præconium canit de Eurymeduſa *comite* Nauſicaæ regis Corcyræ filiæ adoleſcentulæ:

Αὐτὴ (Ναυσικάα) δ' ἐς θάλαμον ἑὸν ἤιε· δαῖε δέ οἱ πῦρ
Γρηῦς Ἀπειραίη θαλαμηπόλος Εὐρυμέδουσα,
Τήν ποτ' Ἀπείρηθεν νέες ἤγαγον ἀμφιέλισσαι·
Ἀλκινόῳ δ' αὐτὴν γέρας ἔξελον, οὕνεκα πᾶσι
Φαιήκεσσιν ἄνασσε, Θεοῦ δ' ὡς δῆμος ἄκουεν·
Ἡ τρέφε Ναυσικάαν λευκώλενον ἐν μεγάροισιν,
Ἡ οἱ πῦρ ἀνέκαιε, καὶ εἴσω δόρπον ἐκόσμει.

Vides Epirenſem vetulam ex ſerva factam θαλαμηπόλον *thalami Nauſicaæ cuſtodem* ob inſignem prudentiam, quare brevis Scholiaſtes vocat τῶ οἴκου προνοοῦσαν· & matrona Daceria hic opportune advertit, *Homere fait entendre par-là, que c' étoit une perſonne conſiderable*, quæ uno verbo dixiſſet *comitem*. Et quidem Græcæ mulieres ingenita elegantia civili prudentia mixta circumfluebant. Vocem τρέφε ne vertas cum omnibus interpretibus *enutrivit*, ſed *educavit*, uti mecum conjurat Daceria, *Eurymeduſe, qui l'avoit elevée, e qui avoit alors ſoin de ſa chambre*. Ῥῆσις illa θαλαμηπόλος adeo placuit Heliodoro, ut lib. 7. p. 317. in eadem ſententia adhibuerit, quod non adnotavit Barneſius, & Daceria . Demum iſthæc omnia ſummus vares in ipſo nomine veluti coarctavit , Εὐρυμέδουσα , *late providentiſſima* , quæ virtus propria cuſtodum eſt , ac *comitum*. Quare Homeri filii parentem veterrimum imitantes id genus mulieribus, ſive matronis ab *prudentia* nomen confinxere , veluti Ariſtænetus τρόφον quandam appellat Σωφρονὶς lib. 1. ep. 6. Ἡ δὲ κόρη φησί· σίγα πρὸς Θεῶν, ω Σωφρόνη, κ. τ. λ. *& puella inquit, tace per Deos, o Sophrona* . Labecula ab politiſſimo ſcriptore , ab juvenibus tanquam ſyrtide fugiendo, detergenda mihi eſt ; nam Σωφρόνη dormitantium librariorum noxa eſt, & Cornelius Paw turbas cit, quo eam amoliatur, etenim inquit in adnotat. Ω Σωφρόνη, *an nomen proprium, dubito , & ſcribendum videtur ὦ σωφροσύνη, ut litterarum compendia obſuerint imperitis. Idem mendum apud Aphthonium in Progymnaſmatis, ut plerique putant: videbimus diligentius alibi*. Verum rem tanti non ducas, neque longiora ipſius Paw promiſſa exſpectes , minima quidem mutatione Græcam vocem habebis, nimirum Σωφρονὶ ab recto Σωφρονὶς, ἴδος· & miror rem tam pronam

pronam virum Græcanice doctum non vidiſſe, cum conſtet pleraque mulierum nomina ita cadere, quarum non una ſunt in ipſo Ariſtæneio exempla, veluti lib. 1. ep. 10. Διονυσὶς. ep. 25. Φιλαινίς· lib. 2. ep. 5. Παρθενίς· ep. 15. Χρυσίς· ep. 21. Δελφίς· jure igitur repone Σωφρονί. Verum ne ſemper profana expromamus, ſi opies *comitis*, ſive *pædagogi* exemplum plenum antiquitatis, ac dignitatis, præſto eſt hiſtoria Raphaelis in lib. Tobiæ, ubi multis verbis munus *comitatus* ejus Angeli parvum Tobiam regentis γραφικωτάτως deſcribitur: hinc gratulor ab ſacris Scriptoribus ubique Raphaelem κυρίως conſalutari *medicum* Tobiæ filii, & *comitem.*

XXII. His igitur veluti per longas ambages de voce *comitis* animadverſis, quæ tamdiu me ab tramite in anfractus abduxit, ut tandem in unum collineent, atque ad Suetonii verba, in quibus *thecam calamariam* legere eſt, illuſtranda dirigantur, adſentiaris oportet, ſi *comes* juxta eſt, & *pædagogus*, ſive *puerorum cuſtos*, jure ab eo Claudium juſſit eripi *thecam graphiariam;* etenim cum *comites* deducerent puellos, eorumque lateri ſemper adhærerent, meticuloſiſſimus imperator verebatur, ne *comites* inſtrumenta ſcribendi puerorum, *graphia* ſcil. ſecum comportarent; quare Suetonius *comiti* procul dubio tribuit *thecam graphiariam.* Contra vero, cum ſcribæ non ſtilis, ſed atramento uterentur, ab his *thecam calamariam* detrahi imperavit; tenuium calamorum vaginam, non adeo infrunitæ mentis Claudium credas, ut timeret, ſed ponderoſæ materiei vaſculum ſcribendi. Neque hæreas, eo quod ſi honeſtiſſimam præſtiterim *comitis* perſonam, ipſum videas in Suet. ferre inſtrumenta ſcriptionis, quæ puerorum erant; quare ſi, ut id conſtet, exemplo optes firmandum; ſcias haud ſatis diu mihi adlaboratum eſſe, ut in Luciano illud inviſerem, Amor. p. 1061. quo aptius ipſe mihi confingere nequiſſem, & miror tot egregios viros illud in uberrimis in Tranquillum commentariis non aſſuiſſe: Ἀκόλουθοι δὲ καὶ παιδαγωγοὶ... τὰ σεμνὰ τῆς ἀρετῆς ἐν χερσὶν ὄργανα κρατοῦντες, οὐ πρίστου κτενὸς ἐντομάς... οὐδ᾽ ἔσοπτρα... ἀλλ᾽ ἢ πολύπτυχοι δέλτοι κατόπιν ἀκολουθοῦσιν, κ. τ. λ. *aſſeclæ & comites veneranda virtutis in manibus inſtrumenta habentes, non ſecti pectinis inciſuras... neque ſpecula.... ſed vel multiplices pugillares a tergo ſequuntur;* ſollemne igitur, neque indecorum inſtrumenta puerilia geſtare *pædagogos*, ſive *comites*. Quare ſi huic interpretationi verborum Suetonii, quæ ob unam vocem *comitis* tenebricoſa videbantur, & jam nunc in aperto ſunt, refractarius quis poſthac obſtiterit, næ is natus eſt, ut poſthabito conſcientiæ pretio, animi contentionem invidiamque prodat ſuam. Ceterum jam primum ex Tranquillo patet bono Latinitatis ævo vaſculum atramenti vocitatum *thecam calamariam.*

XXIII. Præterea hanc bonam Latialem vocem *thecam calamariam* edocemur ex notiſſimo Martialis diſt. 19. lib. XIV. *Sortitus thecam calamis armare memento, Cetera nos dedimus tu leviora para:* quid ſibi velit, mens poetæ idem fere dicentis in utroque verſu, cogitent alii; interpretes nec

lucem

lucem verbis impertivere, nec de ταυτολογίᾳ queſti ſunt. Hariolationem, quam ſcio traducendam audaciæ plenam, apponam, ut parum poetæ ſententiam fulciam, quæ aliter nec bene conſtat, nec voces ſibi reſpondent; quare fieri potuit, ut Martialis illeverit *ærea nos dedimus*, ſcil. *nos tibi donavimus æreum, ſive ponderoſum vaſculum atramentarium, tu quod levius eſt, nempe calamos addas*; quam lectionem ſi probes, hinc colligerem id genus organa ſcriptoria fuiſſe plerumque ex ære, uti regium noſtrum χαλκεῖον· imo vaſculum hoc regium eo quod & atramentarium certo audit, atque ex ære conflatum, parum dubii relinquitur, quin *ærea* ſcripſerit Martialis: itaque poeta, & vaſculum noſtrum mutuam ſibi præſtant lucem. Verum penſi mei eſt oſtendere *thecam cum calamis*, ſeu *calamariam*, uti legitur in lemmate, eſſe atramenti organum. Certe Hieronymus, qui non ſordidæ Latinitatis Scriptoribus ſtuduit, adſerit in Ezech. cap. 9. v. 2. *ſua tempeſtate* organum, de quo loquimur, *vocitari atramentarium, quod multi ſignificantius THECAS appellabant*; ſcil. indicare videtur Suetonii, & Martialis verba; enim vero ipſi florenti Latinorum ævo vixere, & ſignificantius ac ſanctius, quam Hieronymiano ſcripſere, neque aliud reperies antiquius monumentum, ubi *theca calamaria* legas. Neque cogites *thecam calamariam* eſſe *calamorum vaginam*, uti rudiores quidam interpretati ſunt; etenim id genus receptacula aliter cadentia legere eſt, in *arium* ſcil. uti *graphiarium* eſt *ſtilorum vagina*, & *panarium* eſt *panis receptaculum*, ita etiam *granarium*, *&c.* quare ſi Martialis de *calamorum ciſtula* locutum velles, ſane appellaſſet *calamarium*, nomina ſiquidem eandem uſque ſervant ἀναλογίαν.

Addam Amm. Marcellini locum lib. 28. c. 4. pag. 407. edit. Gronovii 1693. narrantis Imperatores *in conviviis piſces, volucres, & glires juſſiſſe trutina ponderari, & notarios triginta cum THECIS, & pugillaribus tabulis omnia adnumerare, ut deeſſe ſolus magiſter ludi litterarii videretur*; ne tibi imponat Ammianus, ut credas cum Pignorio de Servis, eo quod meminit tabularum, *thecas* eſſe graphiaria, non atramenti vaſa; nam Marcellinus exhibet notarios ſcriptioni operam dantes, inquit enim, *eadem numerantes notarii xxx. prope aſſiſtant cum THECIS, & pugillaribus tabulis*; vagina autem ſtilorum ſcribi poſſe quis unquam cogitaverit? Tabulas vero idem eſſe, ac membranas ſuperne ad tædium uſque oſtenſum eſt; vox *pugillaribus* adjuncta tabulis, quod novum eſt, vel olet Marcellinianam ſcribendi indolem, vel notat breves membranas. Et quidem poſthac minime ambigendum, quin Latini nomen vaſculi atramentarii, *thecam calamariam* appellaverint ab *calamis* ipſis, quos in eo non quidem recondebant, ut ait Hieron. in Ezech. ſed intingebant; haud ſcio, qua arte arundines in parvo brevique atramenti vaſculo accludi poſſint; etenim ex Origene in Ezech. & ex Hieron. ipſo vocem καλαμάριον diſcimus eſſe nigri liquoris receptaculum; adhucdum nos Itali a *calamis*, quos in eo inficimus, vocitamus *calamajo*.

XXIV.

XXIV. Eandem *ῥῆσιν* videre eſt in act. Concil. Chalched. to. 4. act. 1. edit Labejan. Pariſ. pag. 129. Στέφανος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἐφέσου εἶπεν· ἐξελάμβανον οἱ νοτάριοί μου Ἰουλιανὸς ὁ νῦν εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Λεβέδου, καὶ Κρισπῖνος διάκονος· καὶ ἦλθον οἱ νοτάριοι τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Διοσκόρου, καὶ ἀπήλειψαν αὐτῶν τὰς δέλτους, καὶ τοὺς δακτύλους αὐτῶν παρά τι ἔκλασαν θέλοντες λαβεῖν καὶ τὰ καλαμάρια αὐτῶν, καὶ οὐ δὲ ἀντίγραφα ἔλαβον τῶν ὑπομνημάτων· οὔτε οἶδα ἐκ τότε, τί ἐγένετο, *Stephanus reverendiſs. epiſcopus Epheſi dixit, excipiebant notarii mei Julianus, qui nunc eſt reverendiſs. epiſcopus Lobedi, & Criſpinus diaconus, & venerunt notarii epiſcopi Dioſcori, & deleverunt tabulas eorum, & digitos eorum pæne fregerunt volentes tollere thecas* (in marg. atramentarias) *& neque eorum actorum exemplaria accepi: neque novi de cetero, quid actum ſit*. Longiora concilii verba appoſui, ut pauca adnotem: *notarii* hic utuntur δέλτοις, & *calamariis*; igitur etiam *thecæ* Ammiani Marcellini, & *pugillares tabulæ* paullo ante laudatæ eadem inſtrumenta ſunt, ſed diverſo tantum vocabulo dicta, cum penes ejuſdem muneris viros ſint, ſcil. *notarios*; vides etiam cum verbo τῷ ἀπήλειψαν jungi καλαμάρια· hinc melius firmatur ἀλειπτήριον, (de qua ῥήσει ſuperne pag. plura habes,) pertinere ad atramentum, non ad tabellas ceratas; & nihil dubii reliquum eſt, quin καλαμάριον ſit μελανοδοχεῖον, quamquam a *calamis* nomen mutuetur, cum in hujus Concilii actis cum ungendi verbo (ἀπήλειψαν) adjectum legamus; ſi enim eſſet *calamorum theca*, ſeu *vagina*, inepte componeretur cum τῷ ἀλείφειν· atramento enim, non vagina δέλτους, *libros*, perungimus & illinimus. Demum male appicta eſt margini Concilii vox *atramentaria* contra Suetonii, & Martialis auctoritatem, qui *thecæ* adjecere τὸ *calamariæ*.

Sed rogitet quis, quorſum tendant plurima iſthæc, quæ de ῥήσει Græcobarbara καλάμαριον dicta ſunt? ſcilicet ut advertamus, cum jam ratum fecerim ab priſcis etiam Scriptoribus atramenti vaſculum a *calamis* nomen inditum, nihil fore dubii poſthac, quin *theca calamaria*, cujus & Suetonius, & Martialis meminere, Latine ſit noſtrum vaſculum, quam nullibi Scriptorum reperiri eruditiſſimi quique conclamarunt, quibus fucum fecere Suetonii interpretes univerſi, qui præcipites in notionem *vaginulæ calamorum* concurrerunt; pigetque me etiam Jac. Facciolatum, virum penitioris Latinitatis promum condum, deque me egregie meritum in Lexico elaboratiſſimo *thecam calamariam* vertiſſe Ἰταλιωτικῶς *pennajuolo*. Demum iratus fio Henr. Trotzio pag. 89. qui adeo detorſit *thecæ calamariæ* διάγνωσιν, ut evaſerit *canon*, ita ut apud veteres vice *regulæ* fungeretur; quare pretium operæ erat per longa veluti itinera, quo tantorum virorum pro hac *vaginula* jurantium auctoritas elevaretur, ad rem aggredi, & retegere vocabulo æque atque Græcos minime deſtitui Romanos, licet hi, ſicuti etiam Hebræi unam, illi plures hujus vaſculi voces, quorum lingua longe ditior, procuderint. Hæc de tot ſinceris vocabulis ad

thecam

thecam calamariam ſpectantibus ex Hebræis, Græcis, Latiniſque Scriptoribus a me laborioſa eorum lectione expromptis. Hinc ſocordes & ſeros diligentiæ damnandos prædices, quotquot de re γραφικῇ multa volumina coagmentarunt, ejuſque vaſculi voces exſtitiſſe vel prætracte negarunt, vel inerti ignavoque ſilentio, eo quod labori parſerunt, prætereundas exiſtimarunt, in opiniones ἀρχαιολόγων monumentis minime firmatas juratiſſimi.

* *

C A P U T VIII.

De barbaris thecæ calamariæ nominibus collectis ex poſterioris ævi Scriptoribus Hebræis, Græcis, & Latinis.

I. *Quaterna nomina hujus vaſculi apud* ἑβραΐζοντας, פנקס, תיק מכתב, תרונתק, קלמרין, *quæ vel Græcanica ſunt, vel monſtroſa, quod non vidit Mazochius. Syrus interpres ep. Paulli reprehenditur.* II. Πέλλην *in Polluce non eſt* atramentarium; *interpretes, & Hemſterhuiſius notantur: hic audacter pro* πέλλην *repoſuit* ἰσπέλην. *Quid revera vox* ἰσπέλην, *eſt Phaleſgica: hinc Jobo multa lux. In Pollucem* τὸ πέλλην *intruſum ab librario.* III. Καλαμὶς *in cod. Polluce nequiſſime verſa eſt* calamarius: *pro* καλαμὶς *reſtituenda vera vox* κανονίς. *Trotzius, & H. Stephanus notati. Grande vulnus epigrammati Anthol. ſanatur, ſcil.* κανονίδ᾽ ὑπάτην *pro ſincera lectione* κανόν᾽ ἰθύντον, *quam ne ipſe quidem Suidas vidit, neque hujus interpres Kuſterus.* IV. Κανὼν *in Clem. Alexandrino non eſt* atramenti vaſculum *contra Potterum, & Hervetum: male Cangius repoſuit* κάνιον, *quam barbaram* ῥῆσιν *probat Montfauconius: immittenda antiqua & vera* κανὼν. V. *Vox* πτέρα *pro* πάρα *etiam in Clemente importuniſſima. Cauſſinus, & Pawius notantur. Ariſtophanis locus tenebricoſus illuſtratur.* VI. *Montfauconio reſiſtitur ajenti olim* atramentaria *fuiſſe* plumbea *ex Anthol. ep. male intellecto. Quid* μέλασμα, *&* κυκλομόλιβδον *ab tanto viro haud bene verſa. Quid* plumbarii *in Cod. contra Gothofr. & Mazochium.* VII. *Id epigramma inquinatiſſimum in veterem Græcam munditiem reſtituitur. Quid* γραφὶς. *Verſus* ἀσύντακτος *expenditur, & vera notio vocis* ἀθηγὶς, *quæ in lexicis deſideratur. In hoc epigr. quid ſit* ὀξύς. *In vocabulo* γλυφάνῳ *Salmaſii, & Stephani* ἀβλεψία. VIII. Temperare calamum *pro* acuere *barbare dici contra eruditiſſimos quoſque propugnatur. Quid apud Cic.* calamus temperatus, *antehac ignotum ex Hieron. diſcimus, quem nequiter interpretatur Salmaſius, qui Plinii locum etiam corrumpit. Salmaſii auctoritas in id* παρόραμα *traxit Funccium, Facciolatum, &, quod mirum, Mazochium ipſum. Idipſum valet* attemperare; *Senecæ loco multa lux, quem interpretes haud curarunt.* IX. Temperare ferrum *eſt illud* mollire, *non* acuere, *iterum contra Salmaſium.* Βάψις σιδήρου *non eſt* temperatio ferri, *uti vult Stephanus, ſed* obduratio, *quod Hom. auctoritate firmatur, quem male vertit Clarkius. Cl. Mazochius oblivionis arceſſitur. Quid apud Statium* tigris temperat ungues *ignotum interpretibus.* XI. Σφάλμα *Benedictinorum* ἀνωνύμων *circa vocem* κανών, *nec non Trotzii, & Funccii. Exemplum hujus epigrammatis deterſis erroribus cum metrica interpretatione.* XII. *Reliquæ barbaræ voces Græcanicæ hujus vaſculi mixtim numerantur,* καλαμάριον, κάνιον, κανικλεῖον, ἐμβάφιον, ἀλάβα. XIII. *Barbara vocabula thecæ calamariæ apud Latinos. Cur iidem*

ab ῥύσει atramentarium *abhorruerint: & ne unam quidem vocem in* arium *cadentem pro cujuſcumque liquoris vaſe amarint*. Vinaria *in Hor. & Plaut. non ſunt* cadi vini, *uti eruditiſſimi: quique exputarunt: non curandus Petronius, nec Cyrilli gloſſæ.* XIV. *Πολυβοήτου vocabuli* ΜΕΛΑΝ *etymon veſtigatur, atque ab Phœnicio fonte* מלון *tractum oſtenditur contra Voſſ. Demum reliqua ſena παχυγράφων epigrammata affectiſſima reſtituuntur, & metrica lege convertuntur.*

I. PRETIUM operæ me facturum reor, ſi *γνησίοις* ſapientioris ævi thecæ calamariæ nominibus ex veteribus monumentis trium linguarum expromptis, barbaras præterea hujus vaſculi voces ex enormi inſipientis ætatis turba Scriptorum foras traham, quo & vitentur, & res omnis *atramentaria* ad *πλείωσιν* evadat. Quanquam autem inter hæc incompta & rudia vocabula non parum diu te ſiſtam, haud tamen dubites, quin Græcis elegantiis, & Latina venuſtate rem veluti condire atque intermiſcere ſatagam, poſtquam initio venia ſit de *ἑβραϊζόντων* barbaris vaſculis pauca libandi; a quibus, ſi a ſanctis eorum voluminibus diſcedas, inficetum omne ac pingue exſpectes. Itaque *ῥῆσιν* pro notione *atramentarii* ineptam ſatis, & certa *νοθεῖα* infamem פנקס cuderunt Rabbini, quæ pura putaque Græcanica eſt *πίναξ*, ſuntque eadem *στοιχεῖα* in utraque lingua, quod vel tiro noſcitat: atque adeo mentis morbo caluere, ut vocem, quæ Græce *tabula* eſt, *πίναξ*, *atramenti vaſculum* valere dixerint; hinc in Chaldæam *παράφρασιν* cap. 9. Ezech.. *τό* פנקס intruſere ad illud ſcriptorium organum ſignificandum, cum iis minimæ frugis hominibus Hebræa vox קסת obſcura ſatis fuiſſet, utpote *ἅπαξ λεγομένη* in ſanctis libris: vide, quæ multa adnotavi ſuperiori cap. pag. 157. At cave, ne Mazochii noſtri valens auctoritas te percellat, ut credas פנקס vocem rudioris ſæculi inter Hebræos enatam, quæ prorſus Græcanica eſt, *ὁ πίναξ*, atque ita in Buxtorfium mecum conjurantem ſtilum acuit vir *ἑβραιότατος*· *Nec enim Buxtorfium audio, qui vocem Chaldæam* (פנקס) *a Græca præpoſtere derivavit: id quod haud raro vir magnus peccat*, de dipt. Quirin. pag. 39. verum præterquam quod undequaque olet Græcitatem vox Chaldæa, cum ignariſſimis ignoro, quo pacto Græci antiquiſſimi, uti Homerus, cui cariſſima eſt, (conſule pag. 50. &c. quantum negotii mihi *ῥῆσις* iſthæc *πίναξ* faceſſivit,) ab Chaldæis ſuffurari potuiſſent; & dubii plenus ſum, quin id me doceat vir rerum *biblicarum* cum primis doctiſſimus. Ceterum tironi parum lexica Chaldæa evolventi in quavis pæne plagula bene multa Græcanica, Latiaria, quin & barbarica vocabula, *στοιχείοις* ſolum immutatis, objiciuntur: & nos pauca ad rem ſcriptoriam ſolummodo ſpectantia pag. 82. collegimus, queis mox קלמרין, *καλαμάριον*, adjiciam. Quod adeo verum dicas, ut ipſe Chriſtianus Schoettgenius id viderit, vir non tantæ lectionis, ac magnus Mazochius: conſule illius hiſtor. librar. & bibliop. in Poleni theſaur. tom. 3. p. 387. qui hujus ſtribliginis vocabula Chaldæa vocat *Rabbinica*; ſic enim ait: *Sequentibus temporibus Chaldaica, ſeu Rabbinica vox* לבלר *in uſu erat, quæ libellarium, ſeu*

libra-

librarium denotat; quæ ejuſdem furfuris eſt, ac פנקס, licet hæc Græcanica ſit, & לבלר Latiaris.

Præterea iidem Rabbini invexere in ſanctam linguam voces תיק מכתב, *theca ſcriptionis*, & תרונתק, *compoſita theca*, quaſi ex תרון, & תיק, *duplex receptaculum*, ſcil. ad *pulviſculum*, & *atramentum* recolligendum. His addenda eſt Miſchna, quam ſane ſecundi a Chriſto ſæculi fœtum plerique φιλεβραῖοι prædicant: id ſcio ipſam tum Græcanicis, tum Latialibus vocabulis corruptiſſimis ſcatere; inibique lib. *6.* de Lavacris non vice ſimplici atramentarium dicitur קלמרין, quæ ἄφωνα elementa æque ſunt, ac barbarum τὸ καλαμάριον, ſi vocalibus animaveris; & ſupernæ ambæ voces תיק מכתב, & תרונתק ibrides ſunt, compactæ ſcil. ex ῥήσει Græca θήκη, & ex Hebræis תרון *duplex*, & כתב *ſcribere*. Ecce tibi lex Miſchnæ de atramentario: קלמרין הדיוטות אינה טהורה עד שינקבנה מצדה וקלמרין של יוסף הכהן היתה נקובה בצדה, quæ ita transfuſa ſunt: *calamarium idiotæ non eſt mundum, niſi donec perforatum ſit: calamarium Joſeph Sacerdotis a latere ſuo perforatum fuit*, male verſum הדיוטות, *idiotæ*, pro πληθυντικῷ *idiotarum* ab ἑβραιοτάτῳ Surrehnuſio vid. Miſch. par. *6.* pag. 383. & nota barbariem Miſchnæ auctoris, qui vocibus peregrinis ubique abutitur, & quam pinguis Minervæ eſt, ut nomina ἀρσενικὰ inſtar θηλυκῶν inflectat, ut vertere poſſis *calamarium idiotarum feminarum*, קלמרין הדיוטות. Quo pacto pertundendum ſit hoc vaſculum, & cur illud Joſephi a latere perforatum fuerit, ſi cui plus otii eſt, R. Ob. de Bartenora, & R. Moſche filium Maimon. conſulat; nos id genus homines, & volumina minime curamus, quorum decumana errata & deliramenta cuivis propalam facere proclive eſt. Porro oblitus eram advertere in Paulli verbis ep. 2. ad Tim. c. 4. v. 13. quoſdam ex Syra interpretatione reperiſſe *thecam calamariam*: Τὸν φελόνην, ὃν ἀπέλιπον ἐν Τρωάδι παρὰ Κάρπῳ, ἐρχόμενος φέρε, καὶ τὰ βιβλία, μάλιστα τὰς μεμβράνας. Porro Syrus interpres vocem φελόνην vertit ſatis oſcitanter, atque ὑπερβολικῶς בירת כתבן, *domum ſcriptorum*; attamen inibi Apoſtolus *veſtem viatorum* propriam commeminiſſe ſcimus. Et ſane Stephanus le Moine in epiſt. ad Cuperum de Melanophoris iſthæc allevit pag. 599. to. 2. theſ. Poleni: *Philonium, ſeu penula, quod reddiderunt domum librorum, ſeu thecam librorum; ſed mallem per thecam calamariam verba Syri reddere, cum poſtea fiat mentio librorum, & membranarum, &c.* Verum, poſthabitis his nullius pretii interpretamentis, ad detergenda ex Græcis voluminibus hujus thecæ fucata nomina accedendum.

II. In Pollucis Onomaſt. lib. 10. c. 14. enumerantur librorum ſpecies, nempe βιβλία, χάρται, πέλλαι, διφθέραι, γραμματεῖα, γραμματίδια, δέλτοι, δελτία, quæ ita transfuſa legimus, *libri*, *chartæ*, *atramentaria*, *diphtheræ*, *tabulæ*, *tabellæ*: vides jam πέλλας eſſe *thecas calamarias*, idque calculo ſuo tuetur Kuhnius, inquit enim, πέλλη, *vaſculum fundo lato, ore arctiori, qualia ſunt mulctra, vel atramentaria*: Hemſterhuiſius & in-

terpretem, & Kuhnium mordet: *Interpres atramentaria vertit prorſus* ἀπροσδιονύσως... *quod Kuhnio non diſplicuiſſe miror*: verum ipſe in bene longa adnotatione ῥητὰ, & ἄῤῥητα aggerens medelæ parum facit affectæ voci; tandem legentis animum relinquit noſcendæ ejus vocis avidiorem. Ceterum Hemſterhuiſii verborum ambages eo recidunt, ut pro πέλλαι recudat audaciſſime ἴτταλαι, vel potius ἴξαλαι firmans mutationis facinus alio Pollucis loco lib. 7. cap. 33. §. 211. Ἡρόδοτος τοὺς Ἴωνάς φησι τὰς βίβλους διφθέρας λέγειν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ· τὰς δὲ διφθέρας καλοῦσι καὶ ἰττέσας (Kuhnius ex Heſychio emendat ἰττέλας,) *Herodotus tradit, Jones libros diphtheras appellare a more antiquo: diphtheras autem &* ἰττέλας *vocitant*. Attamen hic Pollux nos monet veteres Jonas, & Græcos Herodoto antiquiores appellaſſe *chartas* (non *libros*, ut male verſum eſt) διφθέρας, vocabulo vero barbaro, ſeu peregrino ἰττέλας· cujus ῥήσεως extrariæ meminit ὀνομαστικογράφος, non quidem ut uſurpemus, ſed ut diligentiſſimum ſe prodat, moneatque Ἴωνας τὰς διφθέρας καλεῖν καὶ ἰττέλας, *Jonas pelles dicere etiam* ἰττέλας. Contra vero in lib. 10. c. 15. ubi genuina nomina, & materiem librorum apponit, nihil de Jonib. ſermo eſt; erraſſet ſane, ſi obſoletam voculam ad imitandum exſcripſiſſet.

Quin autem ἰττέλη peregrinitatem præſeferat, niſi egregie fallor, nihil dubii eſt; nam ex Phœnicibus inductam reperi, Jones παραλαβόντες διδαχῇ παρὰ τῶν Φοινίκων τὰ γράμματα, Herod. lib. 5. 58. facile quædam eorum vocabula mutuati ſunt: חתלה, *pellem* ego interpretor, licet vulgo vertatur *faſcia*, *pannus*; ſcimus enim veterrimos hominum, quibus in rebus nos pannos, ſimpliciſſima quæque adhibuiſſe: idque adeo ratum eſt, ut quæ in pſal. 103. 3. legimus, *Extendens cælum, ſicut pellem*, Jobus fere in eadem ſententia cap. 38. v. 9. utatur etiam ῥήσει חתלה, quæ enunciari & proferri poteſt *ittela*, unde ἀμέσως Græca vox ἰττέλη quacum τὴν ἴξαλην male confundit Hemſterhuiſius: hæc enim bona vox eſt, quam habes ex Hippocr. & Galen. περὶ ἀγμῶν pag. 244. edit. Carterii.

Verum pronum eſt Pollucis locum reſtituere, qui tot Ἑλληνικωτάτους viros torſit, quorum unus Jungermannus enixe conqueritur: *Grammatici hunc uſum ejus vocis non explicant . . . quid tamen dicam neſcio; id tamen ſcio, me non intelligere, &c.* ſi dicas vocem πέλλας intruſam, & a poſteriori manu adſcriptam; rem ita eveniſſe exputo: barbarus quis Græculus margini, ut moris eſt, illevit πέλλας, ut oſtenderet notionem vocabuli διφθέρας, utpote non tam uſu triti, ut eſt vox δέρματα· inde exſcriptor inſcitiſſimus inter verba Pollucis immiſcuit deturpavitque ſcriptorem politiſſimum; id genus fœditates fere in omnibus membranis exſtare indoleſcimus. Græcanicum non eſſe vocabulum ἡ πέλλη, ſed Romanum ſatis compertum eſt, & habes etiam ab Voſsio in Etymol. qui Philoxenianam dictionem πελλοράφος barbaram jure traducit; licet Hemſterhuiſius ad remotiſsimam Græci ſermonis antiquitatem pertinere importune tueatur.

tur. Fateor autem me in omni, quantum eſt, Pollucis Onomaſtico ne unam quidem vocem ἐξοτικὴν, & quæ e medio Græco fonte non hauſta ſit, reperiſſe; hinc detergendam τὴν πέλλην edico, quo illud in nativam puritatem reſtituatur. Oſcitanter igitur hallucinati ſunt Latinus Onomaſtici interpres, & Kuhnius, qui furtivum & inſititium τὸ πέλλας, *atramentaria* reddidere, atque ad bonam mentem ſane rediiſſent, ſi otioſius expendiſſent Pollucem ejuſdem cap. initio librorum nomina adnumerare, circiter vero finem ſcriptionis inſtrumenta attexere, interque cetera *thecam calamariam*, quam eleganti veraque voce expreſsit, nimirum μελανοδόχον, quod nos ſuperius jure refecimus μελανοδοχεῖον. Pollucem igitur facile ξενικῇ ac barbara voce purgavimus, & longe faceſſant, qui *vas atramenti* πέλλιυ vocitare audent.

III. Temperare mihi non poſſum, quin ῥῆσιν in eodem Onomaſtici cap. nequiter appoſitam ad negotium etiam calamarium ſpectantem exturbem, veramque reponam: Pollux enumerat vaſcula pueri ſcribere cupientis: Τῷ παιδὶ δέοι ἂν προσεῖναι γραφεῖον, παραγραφίδα, καλαμίδα, πυξίον: quæ ita Latine verſa proſtant: *puero adeſſe debent ſtylus, notatorium, calamarius, tabella;* ſtuporem inrerpretum miratus ſum, atque eorum, qui æternis doctiſque commentariis hunc grammaticum decorarunt, nihilque prorſus de voce Græca καλαμίδα, neque de mendoſa Latiali *calamarius* adnotarunt; & pæne ad monſtroſum illud vocabulum *notatorium* exhorrui; miſertus ſum etiam Græcorum meorum, quos tam fœde in exteram linguam transfuſos video. Porro quid cum pueris *calamus*, aut *calamarium*, cum ejus ætatis ſtilus proprius ſit, uti ſuperne pluribus firmatum eſt? Verum ne longus ſim, & ne animi pendeas, mecum quovis pignore pro καλαμίδα reſtitue τὴν κανονίδα, ut ſibi conſtet Pollux; nam paucis poſt verſibus meminit *calamorum*, quos cum atramento, & atramentario componit, μέλαν, μελανοδοχεῖον, καλάμους· *canonis* vero nullibi meminit; atque ita nequaquam ἐπαναλήψει culparetur fruſtranea iterans vocabula; vocem vero παραγραφίδα verte *thecam graphiariam* cum Suetonio, qui illam pueris etiam tribuit, vide pag. 167. & lexicis adſcribe, quibus fortaſſe adjecta non eſt, cum adhuc ejus notio ignoraretur; (longe faceſſat Trotzius pag. 89. libere definiens eſſe *ſtilum plumbeum*;) atque hoc pacto organa ſcribentium adoleſcentulorum belle enumerarentur, γραφεῖον, *ſtilus* cum ejus theca, quæ eſt παραγραφὶς· inde κανονὶς, *regula*, ut ſcriptio non exorbitet; demum πύξιον, *tabella*. Neque te turbet Henr. Stephani auctoritas in lex. aliquantulum addubitantis, an κανονὶς ſit inſtrumentum, quo diriguntur verſuum lineæ; nam diligentiſſimum virum fugerat primum epigr. τῶν ταχυγράφ. ex Anth. lib. 6. ubi inter τὰ σκεύη ſcriptoria apponit Philippus ὑπάτην κανονῖδα, & vertunt *ſummam regulam:*

Καὶ κανονῖδ' ὑπάτην, καὶ τὴν παρὰ θῖνα κίσηριν,
  Αὐχμηρὸν πόντου τρηματόεντα λίθον
Καλλιμένης Μούσαις . . . . θῆκεν.

Et regulam ſummam, &, qui juxta litus eſt, pumicem
Squalidum, maris pertuſum lapidem
Callimenes Muſis.... dedicavit.

Porro ut, quæ de hac voce *κανονὶς* ſentio, aperiam; Philippus non illevit epigrammati *κανονῖδα*, ſed *κανόνα*, exſcriptores vero voces *κανονῖδ' ὑπάτην* fœde interciderunt, & litteras intertubarunt; quiſque noſcit nihil ſani menti ingerere illud *ὑπάτην* regulæ adjectum; quare ſi litteras loco ſuo reſtituas, luce clarius Philippi *αὐτόγραφον* inſpicies; ſcribe igitur *καὶ κανὸν ἰθύτατον*, *& regulam rectiſſimam*, quo nihil emaculatius, nihilque *τῷ κανόνι* ſcriptorio aptius, quam ut *ἰθύτατος*, *rectiſſimus ſit*; neque *προσῳδίᾳ* laborabit verſus; quod contra eſt, ſi legas *κανονῖδα*, cum penultima omnino tenuanda ſit, & detergenda ab eleganti epigrammatographo puerilis erroris noxa. Meam hanc *διόρθωσιν* certiſsimam reddit epigramma 2. ejuſd. tit. inibi incorrupte leges, *Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθυτάτων φύλακα*, *& regulam ductuum plumbeorum rectiſſimum cuſtodem*, (non *rectiſſimorum*, canon ſit oportet *rectiſſimus*, non calami), & facile quiſque apponet *ἰθύτατον* pro *ἰθυτάτων*, quod oblitus eſt Montfauconius in Palæogr. pag. 22. in fin. Juvat non parum etiam epigramma 3. *Καὶ κανόνα γραμμῆς ἰθύπορον ταμίην*, extima vox *ταμίην* hic haud Latine reddere ſatis ſum; adde epigr. 7. v. 3. *κάνων τύπον ὀρθὸν ὀπάζων*· & epigr. 4. v. 2. *ἰθυτενῆ κανόνα*. Vides igitur quam importunum ſit *τὸ ὑπάτην*, & quam miſere conſciſſæ ambæ hæ voces; miror ita etiam legi in membranis Palatino-Vaticanis, quas optimæ notæ venditant, num. 33. & Manutium, totque viros Græce ſcientes tam turpem maculam, quod tanti non erat, minime eraſiſſe; & dubius ſum, quin mihi fides detur, ſi indicem Salmaſium ipſum in Hiſt. Aug. to. 2. p. *699*. col. 2. aliquoties acerrimum verborum tortorem, ſæpe fortunatiſſimum inſtauratorem ambas has voces *κανονῖδ' ὑπάτην* minime adglutinaſſe. Ceterum ut ad Pollucem redeam, atque ad H. Stephanum, ſi vocem *κανονὶς* ab epigrammate deterſimus, alibi invenire otium non mihi fuit, atque haud ſcio, an reperire ſit; attamen bona vox eſt, & *ἀναλογικῶς* cadit a *κανών*, ut ſexcentæ id genus dictiones, quæ *ὑποκοριστικῶς* deducuntur. Hic autem parum te reſiſtere jubeo, & advertere in Suidæ lex. etiam laudari verſum epigrammatis corruptum, nimir. *κανονῖδ' ὑπάτην*, quare ab ea uſque ætate ea labes incubabat, & miror Suidam non abſterſiſſe; & mirandum magis Kuſterum Græce doctiſſimum hic nihil vidiſſe; etiam boni viri aliquando dormitant! verba Suidæ adſcribam, ut ea conſulendi labore te levem: *Κανονὶς ἐργαλεῖον καλλιγραφικὸν ἐν ἐπιγράμματι, καὶ κανονῖδ' ὑπάτην.*

IV. Quoniam autem mihi ſermo eſt de *κανονίδι* Polluci reſtituta pro *καλαμίδι*, quam interpretes oſcitanter *calamarium* converterunt, a qua notione perquam longiſſime abeſt: pro re nata vox *κανών*, quæ Clem. Alexandrini pulcherrima *στρώματα* nequiter inficit, detergenda, quæ etiam falſo pro *vaſe ſcriptorio* habita eſt; neque credas politiſſimum ſcriptorem

rem in id barbariei impegiſſe. Ἑξῆς δὲ ὁ ἱερογραμματεὺς προέρχεται ἔχων πτέρα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, βιβλίον τε ἐν χερσὶ, καὶ κανόνα, ἐν ᾧ τὸ γραφικὸν μέλαν, καὶ σχοῖνον, ᾗ γράφουσιν, ita vertunt : *deinde autem ſacrorum ſcriba procedit habens pennas ſuper capite, librum in manibus, & vaſculum, in quo ſcriptorium atramentum, & juncum, quo ſcribere ſolent*, Strom. lib. 6. pag. 757. edit. Oxonienſis: accuſandi Gentianus Hervetus, & Joan. Potterus, duoviri de Clemente egregie meriti, qui locum affectiſsimum nihili prorſus curarunt; ſaltem, quod conjecit Cangius, appoſuiſſent, hic enim pro κανόνα voce importuniſsima legit κάνιον, vid. Gloſſar. Græcum; *Inde* κανίκλειον, inquit, *caniculus, ſive vaſculum, quo imperator utebatur ad puniceas litteras ſcribendas; quare qui hujus ſervandi, vel miniſtrandi munus acceperat*, ὁ ἐπὶ κανίκλειον, *vel ſimplicius* κανίκλειος *vocabatur*, hæc Cangius; quæ apprime probantur Montfauconio Palæogr. p. 22. Me autem piget his elegantibus, & Attice contextis στρώματι adſuere voculam κάνιον, quæ labes eſt infimæ Græcitatis; cum non dubius ſim, quin appinxerit Clemens κανοῦν, *ciſtulam*, quam bonam vocem, ut poſthabeam Homero eſſe familiariſsimam in utroque poemate, ubique veterum Scriptorum reperimus, ἀντάξιος ἄλλων ſit Pollux lib. 10. cap. 23. pag. 1263. Καὶ κανοῦν δὲ ἀρτοφόρον, εἴποις δ' ἂν καὶ κίστην ὀψοφόρον, *& arculam panariam, & ciſtam obſonariam dices*. Si igitur ſecundum Pollucem τὸ κανοῦν, & ἡ κίστη ejuſdem notionis & poteſtatis vaſcula ſunt, optimique ex Græcis *atramentarium* dixere κίστην μελάνδοχον, quis canonum grammaticorum quanti vis tenax prohibeat, quo minus etiam κανοῦν μελάνδοχον, vel κανοῦν, ἐν ᾧ μέλαν γραφικὸν dicam? Interdicendum igitur, ne quis credat κανόνα eſſe *atramentarium* falſa Clem. Alexandrini voce abreptus, pro qua bonam veramque reſtitui.

v. Sed longe turpiorem maculam a laudato Clementis στρώματι eluendi mihi venia eſto: Ἱερογραμματεὺς προέρχεται πτέρα ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, *ſacrorum ſcriba procedit pennas habens ſuper capite*; πτέρα aptius transfunderem *alas*, ut eſſet Mercurio ſimilis ἱερογραμματεὺς, nam Hermetis βιβλίον geſtabat; ſed ne tricemur, mihi ſanequam perridicula videbatur perſona ſacri ſcribæ pennatum, alatumve oſtentare caput, nullibi ſiquidem reperies πτέρα fuiſſe ejus principis corporis partis ornamentum; turpe enim rati ſunt non ſolum ſacerdotis, ſed cujuſvis hominis capiti inducere plumas. Quare ſi parum reficias vocem πτέρα, ſtatim habes τιάρα, eritque propria ἱερογραμματέων· neque intercedas tiaram fuiſſe Perſarum, nam reponam Virgilium Æn. 7. 247. dare Priamo, dum diceret jura populo, *ſceptrumque, ſacramque tiaram*; & Juvenalem ſat. 10. v. 267. de eodem Rege Phrygio canere, *tremulus poſita ſumit arma tiara*. De hoc capitis geſtamine vide Briſſon. kib. 11. Regn. Perſ. p. 174. Si otio abundes, & hujus pilei σχῆμα intueri cupias, adi obſervat. Jac. Gronovii in Herodot. pag. 973. & pag. 912. qui marmor Perſepolitanum profert, in quo Darius equitans exhibetur. Adde Spanhemium de P. N. to. 1. pag. 450. 468. 537. ubi multa de eadem tiara, ejuſque forma,

forma, ornamentis, &c. ibique oſtenditur etiam gentilium ſacerdotes geſtaſſe id genus pileum. Verum miror Spanhemium laudare Briſſonium, non vero Gronovium. Clemens videtur ab Herodoto ipſo mutuatus fuiſſe verba, quæ ſanamus; hic in Polhymnia pag. 403. inquit Πέρσαι... περὶ τῇσι κεφαλῇσι εἶχον τιάρας.

Adde, Pollucem πτίρα minime recenſere inter capitis tegumenta, ſed inter chlamydes, quæ, utpote amplivagarum alarum inſtar, probe ita appellatæ ſunt, imo etiam πτέρυγες, lib. 7. c. 13. Τὰς δὲ Θετταλικὰς χλαμύδας, Θετταλικὰ πτίρα ὠνόμαζον· & cap. 14. Μέρη δὲ ἐσθήτων, πτέρυγες μὲν, καὶ πτερύγιον, τὸ ἥμισυ τοῦ χιτωνίσκου. Contra vero lib. 5. cap. 16. inter capitis ornamenta apponit τιάραν καὶ κυρβασίαν· & Clementi gratulor, *verbum emicuit ſi forte decorum . . . & paullo concinnius*, Horat. Hunc Clementis locum laudat etiam Jo. Cauſſinus obſervat. in Horapollinem pag. 257. & 258. edit. Cornelii Paw, nihilque de amanuenſium incuria ſuſpicatus eſt; quin κάνονα nihil hæſitans vertit *regulam*, & voculas ἐν ᾧ, puerorum inſtar, occuluit. Neque me turbant Ariſtophanis ſcholiaſtæ ajentes Perſas habuiſſe tiaras pennis pavonum ornatas; (& miror tot illuſtres Clementis interpretes neque Ariſtophanem, neque hoſce ſcholiaſtas laudaſſe,) verum pernego hunc comicum id ceciniſſe, conſtatque ex ejus verſibus in Acharn. v. *63*.

. . . . ἄχθομαι 'γὼ πρέσβεσι
Καὶ τοῖς ταὼσι, τοῖς τ' ἀλαζονεύμασι.
. . . . *nam ego legatis, & pavonibus*
Et oſtentationibus ſuccenſeo.

Irridentur hic legati Perſarum, eo quod pictis veſtibus, longaque tiara ſuperbientes Athenas adventarint; quare Ariſtophanes lepide σαρκάζων *pavones* appellat; nihil igitur hinc eruitur de pennis tiaræ appoſitis. Equidem etiam ſcholiaſtæ locum comici explanare aggreſſi, quæ proferunt, dubii plena ſunt, ternaſque conjectationes adnectunt nulla prorſus auctoritate fultas: Τοῖς κόλποις τοῖς πεποικιλμένοις, ἐπεὶ ὁ ταὼς ποικίλος· ἢ ὅτι πορφύρας ἔχουσι, καὶ τιάρας, ὡς αὐτός φησι· Τιάραι δέ εἰσι περικεφαλαῖαι Περσικαὶ ταῶνος πτέρα ἔχουσαι· ἢ ὅτι ἥκοντες ἀπὸ Περσίδος ταῶν ἔχοντες ἐληλύθασιν, ſcil. vocitatos ajunt pavones legatos Perſicos, *vel ob indumentorum varietatem, bilaritatemque colorum, vel eo quod purpura induti, & pennato galero tecti pavones viderentur; vel demum quod iter agentes banc avem ſecum circumportarent:* in quibus verbis cum nihil conſtans ſit & certum, poſthaberi poſſunt; præſertim cum alia mens ſit Ariſtophanis, neque alibi legamus pennatas fuiſſe tiaras, neque in earundem millenis figuris pennas cernere ſit. Quare loco Clementis, quem ſanavimus, ſcholiaſtarum ſententiam nihil prorſus officere vel luſciniofus cernit. Si quæras plura de πτεροφόροις, qui nuntii erant & curſores, a Mercurio ducto nomine, & de iis, queis exemplo Cupidinis alas juſſit apponi Ælius Verus imp. *ventoſque* appellavit, vide Trotzium in Hugonem

Digitized by Google

nem pag. 149. ſed permixta omnia leges, & concocta parum: vel conſulas Caſaubonum in Spartian. in Ælio Vero p. 236. & Lamprid. in Alex. Sever. p. 1023. Demum ne deneges veniam, ſi a voce κανόνα emendanda, quam pro atramenti vaſculo perperam accepere, alio tranſvolarim; olim *pædagogus* Clementis, & *ſtromata* deliciæ meæ fuere, utinam forent omnium ſacrorum adoleſcentum, eo magis, quod Clemens eſt ἐμπειρικώτατος.

VI. Rejectis jam non unis adulterinis hujus organi Græcis nominibus, moleſtiſſime mihi ferendum eſt Montfauconium, (vid. Palæogr. pag. 24.) dupliciter de theca calamaria male mereri; qui & in nomine, & in materia ipſa peccavit; inquit enim, *In epigram. antiquo vaſcula atramentaria plumbea eſſe dicuntur*, prolatoque epigrammate, κυκλομόλιβδον edicit eſſe *atramentarium plumbeum;* auctoritas ac nomen tanti viri, cui φιλέλληνες nihil non debent, cuique imponeret, ut in ejus verba juraret: quare ne egregii Scriptoris fama in rem litterariam Græcanicam falſum nomen hujus vaſculi, & vile genus materiei inducat, ipſum epigramma, quod ex ſeptenis ſecundum eſt in Anthol. lib. 6. περὶ ταχυγράφων, adſcribam, brevique commentario honeſtabo.

Ἄδηλον.

Γραμματικῷ πλήθοντα μελάσματι κυκλομόλιβδον,
  Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθυτάτων φύλακα,
Καὶ γραφικοῖο δοχεῖα μελανοτάτοιο ῥεέθρου,
  Ἄκρατε μεσσοτόμους εὐγλυφέας καλάμους,
Τρηχαλέην τε λίθον δονάκων εὐθηγέα κόσμου,
  Ἔνθα περιτριβέων ὀξὺ χάραγμα πέλει,
Καὶ γλυφανοῦ καλάμου πλατὺς γλωχῖνα σιδήρου,
  Ὅπλα σοι ἐμπορίης ἄνθετο τῆς ἰδίης
Κεκμηκὼς Μενέδημος ὑπ' ἀχλύος ὄμμα παλαιόν,
  Ἑρμεία, σὺ δ' ἀεὶ φέρβε τὸν ἐργατίνην.

Interpretationem hanc ipſe appoſuit Montfauconius:

Scriptorio plenum atramento rotundum plumbum,
  Et canonem calamorum rectiſſimorum cuſtodem,
Ac ſcriptorii vaſculi nigri fluminis,
  Atque a ſummo per medium ſciſſos bene ſcalptos calamos,
Scabrumque lapidem calamos bene temperantem,
  Ubi detritorum tenuis character eſt,
Et ſcriptorii calami lati cuſpidis cultri,
  Arma tibi mercimonii poſuit proprii
Laborans Menedemus caligine oculorum ſenilium,
  O Mercuri, tu autem ſemper paſce tuum operatorem.

Miſeret me ſat elegantis carminis ſanequam inficete in Latinum converſi, & Latialia verba illita ſunt ad libidinem, non ad αὐτογράφου indolem. Et quidem nemo non videt κυκλομόλιβδον πλήθοντα μελάσματι non eſſe *thecam atramenti plenam*, ſed plumbi lamellam inſtar numiſmatis rotun-

 dam,

dam, quacum in membranis, & chartis ope τοῦ κανόνος ſignabantur lineæ bene plurimæ, ne ſcriba ſuſque deque exorbitaret: hanc plumbi figuram ignorans Trotzius fingit *plumbeum ſtilum* pag. 88. in Hugon. Facile detorſere mentem Montfauconii verba πλήθοντα μελάσματι, ideo verſum eſt *plenum atramento;* verum μέλασμα longe diſtat ab τῷ μέλαν, cum illud ſit ſimplex *denigratio* & *tinctura;* & Pollux definit μέλασμα, τὸ τῆς κόμης βάμμα, *denigratio, eſt comæ tinctura*, loquitur de tonſorum inſtrumentis lib. 2. cap. 3. ſegm. 35. & vox πλήθοντα poetarum eſt ἔμφασις· idque ſcitu facile eſt iis, qui tragicos lectitant; exempli ergo ϛρατὸς χαλκοπληθής, Eurip. in Suppl. quæ non transfunderem certe *ære repletus exercitus*, ſed *armatus;* quare μόλιβδος πλήθων μελάσματι, valet æque, ac *nigrum, nigricans plumbum*.

Præterea ſi Montfauconius inviſiſſet reliqua epigrammata ταχυγράφων, ſtatim noſſet κυκλομόλιβδον ſatis longe diſtare ab *atramentario;* nam in primo dicitur plumbum librarium κυκλοτερὴς μόλιβος σημάντωρ σελίδων, *rotundum plumbum ſignans pagellas:* in 3. γυρὸς μόλιβος σημάντωρ γραμμῆς· in 4. τροχόεις μόλιβος, ὃς οἶδε ἄτροπον χαράσσειν, *verſatile plumbum idoneum ad recte characteres fingendos:* in 5. μόλιβος ἄβροχος γραμπτήρ, *plumbum inerrans in ſignando:* in 6. μόλιβος ἐπιθύνων, *plumbum dirigens:* in 7. μόλιβος κύκλοισι χαράσσων τροχωθεὶς, *plumbum in gyro ſignans eraſum*. Igitur cum ignariſſimis ignoro, quo pacto in exſcripto epigrammate Montfauconius, cum ſtruem exemplorum ante oculos habuerit, ſi modo habuit, non viderit *plumbum*, ſed *atramentarium:* & quod ſane mirum eſt de tanti viri ἀβλεψίᾳ, in unoquoque ex epigrammatis atramentariæ thecæ nomina ineſſe, vid. in fine hujus cap. atque in hoc ipſo vocari δοχεῖα γραφικοῖο μελαινοτάτοιο ῥεέτρου· id quidem non advertit auctor Palæographiæ, ſed prius σφάλμα ad omnia turbanda ipſum impulit, edicitque Menedemum tum *atramentarium plumbeum*, tum alia vaſcula ſervando atramento Mercurio ſacraſſe, quæ ταυτολογία non eſt in epigrammate, ut illud legenti patet. Saltem in mentem veniſſent Montfauconio, quæ in Varum lepide cecinit Catullus ep. 18. ut ſciret fuiſſe inter ſcriptoria inſtrumenta plumbum longe diverſum ab atramentario:

Puto ego eſſe illi millia, aut decem, aut plura
Præſcripta, nec ſic ut fit in palimpſeſto
Relata, chartæ regiæ, novi libri,
Novi umbilici, lora rubra, membrana
Directa plumbo, & pumice omnia æquata.

Et inter officia domus Auguſtæ, vid. Grut. indicem adnumeratur, qui erat *a plumbo*, ſcil. qui membranas plumbea lamella dirigebat, uti erant etiam a glutine librorum, & malleatores, &c. Hic autem obiter moneo, ne commiſceas hos ſervos *a plumbo* cum *plumbariis*, quos meminit l. ult. D. de jure immunit. quos ad negotium militare, & ad militares artifices referas, conflantes ſcilicet *plumbeas glandes;* miror ſane Gothofredum

in

Digitized by Google

in ea lege *plumbarios* confundere cum *plumariis*, vel ſaltem commutare; etenim rejicit lectorem ad tit. Cod. de excuſation. artif. ubi imperator opportune *plumariorum* meminit. Miror magis Mazochium legalium vocabulorum ſcientiſſimum eam pandect. ῥῆσιν in dedicat. ſub aſcia pag. 282. col. 1. interpretari de iis, qui marmora adplumbabant: *Lapides a lapicida ad traditam ab architecto formulam ſcalptos politoſque alius deinde adplumbabat, iique ſunt plumbarii, l. ult. D. de jure imm.* ita vir doctiſs. Attamen quiſque facile videt inibi militiæ ſolummodo artifices addictos enumerari, quorum non ultimi nominis dicas *plumbarios*, qui ſcilicet ex eo metallo glandes conformabant, quarum maximus uſus in prælio: hinc Ovid. Metam. 2. v. 727. *Balearica plumbum funda jacit.* Salluſt. in Jugurt. c. 47. *Pars eminus glande, aut lapidibus oppugnare;* verum in re protrita ſatis pigeat immorari.

VII. Quoniam autem huic carmini non inconcinno adjectum eſt ſupernum ex Palæographia admodum monſtroſum interpretamentum, Græcæ fidei pax mihi ſit reſtituendi. Porro ambos priores verſus & quoad autographum reparavi, & ἰθυτέτων in ἰθύτατον pag. 190. immutavi. Reſtat ſolummodo, ut vocabulum γραφίδων, quod omnes transfundunt in *calamorum*, an id vere notet, inquiram; quod ſane pernego, nam κανὼν non eſt φύλαξ *calamorum*, ſed regit lineolas, quas colorat plumbum, non vero regit arundines ſcriptorias; quare γραφίδες ſunt *ductus* illi, ſeu *lineæ*, quæ pinguntur ab lamella plumbea ope regulæ cuſtodientis, ne illæ a recta exorbitent; itaque καὶ κανόνα, γραφίδων ἰθύτατον φύλακα, vertes apposite, *& normam, linearum rectiſſimum cuſtodem*. Addas præterea γραφὶς eſſe γενικὸν inſtrumentum, quo in membranis pingimus παραλλήλυς ductus; & hic γραφῖδας per me liceat ut accipias pro lamellis illis plumbeis, quæ rectiſſimæ regulæ adjumento chartas colorant. Nimis licenter Trotzius definit pag. 89: id inſtrumentum *ab Græcis dici παράγραφον, Latinis præductal;* & in utroque pueri inſtar culpandus; neque enim παράγραφον Græce id notat, neque exſtat ὐδετέρυ generis, ſed παράγραφος, niſi ſit error typographi: vox vero *præductal* in Latio nata non eſt, ſed longe barbararum gentium advecta; Romani ἰδίῳ ejus organi vocabulo caruere, vel potius tot eorum voluminibus peſſumdatis, cum ipſis nomen illud deſideramus. Ipſe vero pro notione potius *linearum* τὰς γραφῖδας accipiam; etenim in epigr. 6. dicitur μόλιβδος ἐπιθύνων πορείας ἀκλινέας γραφίδεσσιν, *plumbum dirigens vias rectas lineis;* & epig. 7. μόλιβος χαράσσων αὔλακος ἰθυπόρων γραφίδων, *plumbum ſignans ſemitas rectarum linearum:* aperte vides diſcriminari inſtrumentum ſcribens ab lineis ipſis. Sed nihil evidentius in ep. 3. γυρὸν κυανέης μόλιβον σημάντορα γραμμῆς, *curvum plumbum nigricantis colorator lineæ:* γραμμὴ autem, & γραφὶς valere idem nullus neſcit. Concludam igitur nequiter peccatum eſſe, cum κανόνα γραφίδων verſum ſit, *regulam calamorum*.

In 4. v. inficete, ἀγλυφέας καλάμυς verſa ſunt *ſcalptos calamos;* ſcribe

Εὐγράφεις καλάμους, *bene ſcribentes calamos*; calami non ſcalpunt, multo minus παθητικῶς ſcalpuntur; fundum do hujus mutationis verſ. 10. epigr. 4. ubi vocantur Εὔγραφος τέχνης ὄργανα· &, ne dubites, ſors obtulit, ut eadem verba legerim in verſ. 6. epigr. 5. Εὐγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς ἀκίδος, *bene ſcribentium calamorum cuſpides extremitate tinctas*.

Diſtichon 3. duram rem faceſſit, ut Latinitate donem, nam quam appoſuit Montfaucon. tenebricoſa eſt, & barbara, Græcique verſus ἀσύντακτοι.

Τρηχαλέωπε λίθον δονάκων εὐθηγέα κότμου,
Ἔνθα περιτριβέων ὀξὺ χάραγμα πέλει.
Scabrumque lapidem calamos bene temperantem,
Ubi detritorum tenuis character eſt.

Verba λίθον δονάκων εὐθηγέα κότμου nullam concludunt ſententiam, quare quidam vocem κότμου immutarunt in κότμον, & Latine, *lapidem calamorum acutum ornatum*; hi autem ſuaves admodum ſunt, cum non ſit pumex acutus, ſed calami; verum vel locus corruptus eſt, vel ſi ita ſcripſerit auctor epigrammatis, ut brevis ſim, nam res non tanti eſt, dicendum εὐθηγέα non produci ab εὐθηγὴς, *bene acutus*, & παθητικῶς ſumi; ſed ab ἐνεργητικῇ voce εὐθηγᾶς, *qui acuit*, uti ἑρμογλυφᾶς, *qui ſtatuas ſculpit*; quare, λίθος τρηχαλέος εὐθηγᾶς κότμου δονάκων, reddas, *lapis ſcaber optimus-aculeator decentiæ calamorum*, i. e. εὐταξίας δονάκων, qua apte decenterque ſcriberent; ſicuti, ne ab epigrammatis diſcedam, in 5. viſitur γράμματος ἁρμονίη, *characteris ordo*, *decentia*; hinc ſententia ſatis concinna enaſcitur; (condonanda mihi ῥῆσις nova *aculeator*, quo Græcorum verborum fidei conſulerem;) atque addendum eſt vocabulum lexicis εὐθηγᾶς, cum hic active ſe habeat; εὐθηγὴς e contrario, *acutus*, paſſive jam exſtat, uti ξίφος εὐθηγές. Præterea, cum εὐθηγᾶς componendus ſit cum nominibus ἀρσενικοῖς, ſcribas oportet τρηχαλέον λίθον, non τρηχαλέην, nam in primo epigram. eſt τρηματοέντα λίθον· in 4. λίθον ὀκρυόεντα· epigramma 7. rem firmat, nam eadem verba inſunt, καὶ λίθος εὐσχιδέων τρηχαλέος καλάμων, *& lapis ſcaber bene ſciſſorum calamorum*; licet hic falſo legatur θηγαλέος, *acutus*; & nuper commonui pumici id ἐπιθετὸν eſſe prorſus ἀπροσδιόνυσον. Porro aliquid lucis etiam pentametro addam, Ἔνθα περιτριβέων ὀξὺ χάραγμα πέλει, quem interpretantur, *ubi detritorum tenuis character eſt*; vides jam hic nihil niſi verba, poetæ mentem minime aſſecuto interprete; quare germane vertendum eſt: *Inde, calamis ab pumice circumroſis, evadit character expeditus & celer*; erratum eſt igitur in voce ὀξὺς, quam vel tirones norunt valere etiam *celer*; & quem latet Plutarchi locus in Rom. Τοὺς ταχεῖς Ῥωμαῖοι καὶ ὀξεῖς, κελέρας ὀνομάζουσιν; Demum ſeptimus verſus, Καὶ γλυφανοῦ καλάμου πλατέος γλωχῖνα σιδήρου, *& ſculptorii calami lati cuſpidem ferri*, laborat in voce γλυφανοῦ, & non vice ſimplici dictum eſt, calamos non ſcalpere membranas, ſed tingere; quare inſtaura veram bonamque vocem γραφικοῦ, nam prima inficeta & Græcis ignota; neque te turbet auctori-

tas

tas Salmaſii Hiſt. Aug. pag. 706. & in Solinum p. 734. eandem in hoc epigram. agnoſcentis; potius obſtupeas illum ajentem γλύφανον eſſe *ſcalpellum*, teſtemque vocantem hunc verſum, cum inibi adjunctum ſit τῷ καλάμῳ. Sed fortaſſe H. Stephanus Salmaſium decepit; etenim in ſuo Theſauro tom. 1. p. 851. hanc vocem ita explicavit & male vertit. Reliquos tres epigrammatis verſus affectos non reperi, quod fortunæ potius tribuendum, quam exſcriptorum ſtudio, qui illud tam perverſe inquinavere.

VIII. Reſtat ut pauca addam de interpretatione hemiſtichii ver. 5. λίθον δονάκων εὐθηγέα, *lapidem calamos bene temperantem;* nam mihi temperare non potis ſum, quin diuturnum, communemque errorem, ne dicam flagitium ex omnium vel politiſſimorum Scriptorum libris detergam; qui in re γραφικῇ verbum *temperare* nequiſſime abutuntur, ſcilicet in ea notione, qua in hoc epigr. Montſauconius, nim. pro *acuere*, quod Græci dicunt ὀξύνειν, θήγειν· nam licet elegantiſſime veteres uſi ſint τῷ ῥήματι *tempero*, nunquam in præpoſtera hac ſignificatione ab eiſdem uſurpatum legi; ſed *temperare*, i. e. *acuere calamos* a tranſmontanis regionibus invectum eſt nuper in Latium. Illos tranſverſos egit locus Cic. ep. ad Q. Fratrem lib. 2. ep. 15. *Calamo, & atramento temperato, charta etiam dentata res agetur: ſcribis enim te meas litteras superiores vix legere potuiſſe: in quo nihil eorum, mi frater, fuit, quæ putas; neque enim occupatus eram, neque perturbatus, nec iratus alicui: ſed hoc facio ſemper, ut quicumque calamus in manus meas venerit, eo ſic utar, tanquam bono.* Quæ ſic interpretor; adeo confuſam & turbatam epiſtolam non bono calamo illeverat Cicero apri dente non lævatis chartis, ut conquerendi fratri cauſam dederit; cui reponit Cicero ſe in poſterum temperantius & moderatius ſcripturum, nec uſurum quovis calamo, qui in manus venerit; hoc pacto probe conſtabit antiqua indoles verbi τῷ *temperare*, quam ſolam veteres uſurparunt; & ſicuti belle audit *ſtilus redundans*, *temperatus* apud ipſum Cic. hæc eadem προσθετὰ adjici poſſe calamo nemo neget.

Si vero quis adhuc animi mente hæreat, quin *temperare* non juxta ſit, & *acuere*, vadem divitem dabo Hieronymum, quem Ciceroni impenſe ſtuduiſſe norunt omnes, eique gratulor, quod ſecundum hanc ſententiam Tullii hujus epiſtolæ locum intellexiſſe viſus eſt, inquit enim in præfat. Evangel. *Ita calamum temperavimus, ut iis tantum, quæ ſenſum mutare videbantur, correctis, reliqua minora ſineremus, ut fuerunt:* ecce tibi Hieronymus, qui *moderatius* ac *temperantius* ſe geſſit in reddendo Græcæ fidei Latinum Evangeliorum librum, neque omnia uti in Hebræo commutavit, idque κυρίως eſt, *calamum temperavimus*, non vero *ſcalpello acuimus*, uti hæc Hieronymi verba nequiter, pace tanti viri, Salmaſius interpretatur Hiſt. Auguſt. pag. 706. imo locum ipſum epiſtolæ Tullii perverſe ad eandem *acuendi* notionem detorquet; & ad ſtuporem

uſque

uſque miratus ſum tantum interpretem in Plinio vocem bonam interpolaſſe, atque appoſuiſſe præpoſteram : *Nimia quippe Auguſtæ* (chartæ) *tenuitas tolerandis non ſufficiebat calamis*, pro *tolerandis* refecit, *temperatis ;* ſibique plaudit : *egregia emendatio ; temperati calami ſunt acuti*, *nam temperare calamum*, *eſt acuere ;* jam vides hæc ἀςόχως a Salmaſio dici, cum revera *charta tenuis calamum* , & atramentum non *tolerat*, ſed diſpergit, vel ebibit; neque hic ſermo eſt de *acumine calamorum ;* ſed magni viri mentem laudatiſſimæ epiſtolæ Cic. verba obnubilarunt .

Salmaſii auctoritas fortaſſe in eandem ἀβλεψίαν minoris famæ interpretes corripuit, veluti Nic. Funccium de Script. vet. pag. 121. lubentiſſime definientem; *Calamus temperatus eſt recens ad ſcripturam acuminatus*, &c. ceteroſque id genus bene multos , quos tempori parcens prætereo, nimis ſolummodo intererat grande Salmaſianæ ſententiæ momentum elevare. Optarem, ut idem παρόραμα in Latiniſſimo Jac. Facciolati lexico non inviſiſſem in voce *calamus*, ita enim inquit : *Calamus temperatus eſt ita acuminatus*, *ut expreſſe ſcribat ;* atque hunc nævum tanquam in eleganti corpore reprehendo . Demum quis in animum inducat etiam Mazochium noſtrum ſanctioris Latinitatis promum condum tot virorum agmini τὸ ῥῆμα *temperare* in præpoſtera ſignificatione *acuendi* accipientium nomen dediſſe ? vadem do locum in laborioſiſſimo commentario de Eccl. Neap. ſemper unica init. pag. 330. *Neapolitanis hominibus non potuit admirationi non eſſe viri ſummi* (Aſſemani) *facilitas*, *qui nulla de cauſa ... ſtylum noſtris Hebdomadariis attemperaverit :* ſcilicet pro Hebdomadariis *acuerit*, cum jam oſtenſum ſit *temperatus ſtilus* longe diſparem notionem præſeferre ; nam ſecundum mentem cl. Mazochii, & Latinæ linguæ indolem allinendum fuiſſet, *ſtilum acuerit*, ſicuti appoſite more ſuo in eod. comment. p. 350. *ſtylum acuit* (Aſſemanus) *& illud critica bile perfundit*.

Scio quoſdam *attemperare* , (quos inter adnumerandus doctiſſimus Facciolatus ,) credidiſſe ἰσοδύναμον τῷ *aptare ;* hinc ſine noxa dici poſſet *calamum & ſtilum alicui attemperare* , nim. *opem ferre*, fundumque dant Senecæ locum ep. 113. quem omnem exſcribam , ut ſententia melius conſtet : *Mors enim admota etiam imperitis animum dedit non vitandi inevitabilia : ſic gladiator tota pugna timidiſſimus jugulum adverſario præſtat*, *& errantem gladium ſibi attemperat ;* vides hic quam importunum eſt *gladium ſibi aptare* , cum jam *jugulum præbuiſſet gladiator ;* quare mens philoſophi eſt : gladiatorem certo moriturum prompte præbere jugulum, & *animo temperato* ſibi ictum excipere , cum videat ſe non poſſe *vitare inevitabilia*. Vocem autem *errantem* hic ne accipias pro *aberrantem*, ſed in eadem διαγνώσει, ac *ancipitem*, ſcilicet *ſævum ;* cui non notum eſt *telum & gladius anceps ?* ἀντάξιος ἄλλων ſit Maro Æn. 7. v. 523. *Direxere acies non jam certamine agreſti* , *Stipi-*

tibus

tibus duris agitur, *ſudibuſque præuſtis ; Sed ferro ancipiti decernunt* , *&c.* præſertim ſi *erro* ſit ab ἔῤῥω, quod imprimis uſurpatur , cum quis in malam rem ire jubetur ; atque ita ſæpe uſum Homerum ſcio . Et quidem nemo unus credat gladiatorem , cui ab adverſario jugulum jam præbitum eſt, poſſe aberrare ab ictu , atque indigere, ut ſua ferientis dextera paratiſſimo jugulo aptetur. Quare ratum teneas aliam prorſus eſſe indolem ῥήματος *temperare*, quam quæ vulgo inducta eſt.

IX. Præterea demiror iterum Salmaſii ἀβλεψίαν, qui in Solin. p. 763. in Plinii verbis illuſtrandis lib. 33. c. 14. *temperare ferrum*, iterum edicit eſſe idem ac *acuere*, & Græcis vocibus reſpondere τοῖς ϛομοῦν, ὀξύνειν, ἀκονᾷν· verum mihi credas *temperare ferrum* eſſe juxta , atque *igne emollire:* quod deinde induratur denſaturque, dum in aqua immergitur atque tingitur , eaque eſt mens Plinii loquentis de ferro Parthico, ac Serico : *Neque alia genera ferri ex mera acie temperantur*, *cæteris enim admiſcetur mollior complexus*, *&c.* vides jam ex Plinio idem eſſe *aciem temperare* ac *molliorem facere* . Hinc lux erit Ciceroni in Academ. ajenti : *Lyſippum eodem ære*, *eadem temperatione*, *eodem cælo*, *aqua ſignum feciſſe*, ideſt Lyſippus *temperavit* prius , ſeu *emollivit* , deinde *aqua obduravit* . Atque perbene Lucretius canit lib. *6.* v. *968.* *Humor aquæ porro ferrum condurat ab igne* , in quem verſum hæc adnotata legere eſt appoſitiſſime in edit. Avertampii : *Ferrum candens*, *& igni calefactum aqua condurat ; ita fit* ϛόμωμα , *ideſt acies:* (*inquit Ariſtoteles lib.* 4. *Meteor. cap. 6.*) *ſubſidit enim*, *& expurgatur fæx & ſcoria* . *Quo ſæpius autem ferrum igni mollitum in aquam frigidam conjicitur & refrigeratur* , *eo fit purius & ſolidius* , *atque ex tali ferro fit acies:* igitur *temperatur* & *mollitur* (μαλάσσεται) ferrum igne : *acuitur* & *denſatur* in aciem, (vulgo *acciajo*,) quando in aquam immergitur.

Hinc etiam Græcis lux affulget, cum enim Pollux ait βάψις χαλκοῦ, καὶ σιδήρου, ne vertas *temperatio æris*, *& ferri*, uti H. Stephanus ceterique , ſed *tinctura* , *obduratio* , *acies* . Et gratulor me promentem hanc genuinam notionem τοῦ βάπτειν de Homero , delicio meo bene mereri in Od. IX. v. 391. Ὡς δ᾽ ὅτ᾽ ἀνὴρ χαλκεὺς πέλεκυν μέγαν, ἠὲ σκέπαρνον Εἰν ὕδατι ψυχρῷ βάπτει μεγάλα ἰάχοντα, Φαρμάσσων· τὸ γὰρ αὖτε σιδήρου γε κράτος ἐςίν, quæ ſic verſa ubique interpretum leges : *Veluti autem cum vir faber ſecurim magnam*, *aut aſciam in aqua frigida mergit valde ſtridentem temperans: hoc enim denique ferri robur eſt:* commune eruditorum σφάλμα vides in verbo φαρμάσσων Latine transfuſo *temperans :* qua de ἀβλεψίᾳ etiam Samuelem Clarkium incuſes , licet legerit in editione nitidiſſima Joſue Barneſii *roborans*, & in ſcholiis brevibus συνώνυμα appoſitiſſima, ϛεῤῥοποιῶν, ϛομῶν, ϛομοποιῶν : reſtituas igitur *venenans*, *obdurans*, ut naſcatur ferri *acies* & *durities* , quare bene Hom. addit , τὸ γὰρ αὖτε σιδήρου γε κράτος ἐςίν· notum eſt quid ſit

pal-

pallium *venenatum*, & φάρμακον eſt βάμμα, vide Salm. in Solin. pag. 189. 190. Cum enim vatum princeps dicat fabrum ferrarium in aquam demiſiſſe ferrum, fieri haud poteſt, ut illud in ea *emolliatur*, & *temperetur*, ſed *venenetur*, *condenſetur*, & κράτος *induat*: cui ſuccinit Lucretius ſuperne laudatus. Utinam hic Homeri locus Mazochium non effugiſſet in lib. de aſcia, ſane multa luce more ſuo fortaſſe offudiſſet. Ceterum tantus vir *temperata* mente ferat ſibi me ſubiratum, quod eos divini vatis verſus, ubi binas aſciæ ſpecies meminit, oblitus ſit; non enim ulli fas eſt ea in ὑποθέσει, qua de agitur, Homericas voces præterire vel occulere, præſertim cum ſciam ipſum præ me eſſe ὁμηρικώτερον, ejuſque opus *acuta* aſcia adamuſſim perpolitum, & fabrefactum ad unguem. Et quem non vehementer pœniteret ſummum virum præteriiſſe bina epigrammata tit. χειρωνάκτων ex Anthol. lib. 6. in quibus πολυθρύλλητον inſtrumentum πέλεκυν cum quæſitiſſimis προσθετοῖς honeſtam legere eſt, quin ceterorum lignariorum σκυλῶν familia ſtipatam? præterea magno numini, (Minervæ ſcilicet) in more fuiſſe aſciam dedicandi nos docent Philippus & Leonides epigg. auctores; quæ ſi in mentem Mazochio viro æternæ lectionis veniſſent, duplici veluti ſidere opus laborioſum exornaſſet, novaque luce decoraſſet; licet eundem Philippum Auguſti ævo florentem adverſarium ſibi lectitaſſet in voce τέκτων, quam non fabro *tignario*, ſed aurifici apponit in primo epigr. ejuſdem tit. vocatque χρυσοτέκτων· verum vir prudens & acutiſſimi conſilii hanc ῥῆσιν in ſuam etiam ſententiam multa arte traxiſſet.

Facile hinc noſces, cur *ferrum temperare* interpretati ſint tot Græcæ & Latinæ linguæ magiſtri *obdurare*, non vero *emollire*, ſcilicet, quod vernacule *temperare il ferro* accipimus in notione τοῦ στομοῦσθαι, & *denſandi*; ſed puerile eſt voces, quarum vim inficeta capita immutarunt, ad mentem veterum Scriptorum dignoſcendam retorquere. Multa habes de ῥήματι *tempero*, & fortaſſe non poſthabenda. His animadverſis in animi mentem venit Statii noſtri canentis Thebaid. 2. v. 128. de tigride contra irruentes venatores ad certamen ſe apparante: *Qualis ubi audito venantum murmure tigris Horruit in maculas, ſomnoſque excuſſit inertes, Bella cupit, laxatque genas, & temperat ungues, Mox ruit in turmas:* ubi globus interpretum reponit ſtatim, ac ſatis intrepide *acuit ungues* vulgari ac ſubleſtæ notioni fucum facientium. Attamen poſtquam veram τοῦ *temperare* vim in lucem traximus, quiſque ultro colligit tigridem, cum *temperat* ungues, illos explicare & foras emittere, tanquam a ſuis vaginulis; ita ut hic *temperat* valeat idem, ac præcedens τὸ *laxat:* qui quidem ungues antea veluti conſtringebantur & condenſabantur, viſo venatore hoſte, *laxantur* & *temperantur*; quod nativum eſt, & ingenitæ indoli hujus verbi ſane quam reſpondet.

x. Age ad Montfauconium regredior, cujus pæne oblitus eram; male igitur vocem εὐθηγέα in *bene temperantem* transfudit pro *bene acuentem*,

Digitized by Google

tem, atque idipſum recinit in commentario epigrammatis: *Cos temperando calamo:* & *cotem* male appellat *pumicem; cos* enim ferrum acuit, *pumex* calamos; & pag. 22. (loquitur de inſtrumentis ſcriptionis:) *Cultellus temperandi calamos Græce* γλυφὶς καλάμων, *vel* γλύφανον, *apud* Græcos γλύφειν *eſt temperare calamum inſtrumento, ſive cultello, quem Itali temperino, nos canif appellamus: temperandi vocem hoc uſu adhibet Cic. ad Quinct. Fratrem, calamo & atramento temperato*; addiſcere optarem, ubi Græcarum gentium γλύφανον vocabulum exſtet. Vides jam tot ſummos viros, quid audiat *temperare calamum*, non inſpexiſſe, ſi ab Hieronymo diſceſſeris, cui hac in re cor ſapiit, mihique contra eoſdem ſentienti veluti facem prætulit.

XI. Deterſimus igitur ab Græco epigrammate, ejus Latiali interpretamento reſtituto, tot operarum, atque interpretum errata; at ecce tibi ambo Benedictini ἀνώνυμοι, auctores nuperrimi Diplomaticæ rei, quam egregie illuſtrare occœpere, de hujus epigrammatis verſu 2. Καὶ κανόνα γραφίδων ἰθύτατον φύλακα, ſanequam male meriti, qui recuſo παροράματι Montfauconii in vocabulo ἰθυτάτων, pro ἰθύτατον, pag. 939. tom. I. monſtroſæ regulæ ſcriptoriæ ſpecimen ex his Græcis verbis protulere, ſcilicet, quæ eſſet ſimul *regula*, & *calamorum theca*; hallucinati profecto ob vocem φύλαξ, *cuſtos*, tanquam ſi κανὼν φύλαξ γραφίδων æque eſſet, ac cuſtos calamorum, eoſque includeret; κανών enim dumtaxat cuſtodit regitque plumbi ductus, ne a ſignis, quæ relicta ſunt, ſcriba exorbitet; quare ſatis apte reliqua epigrammata dicunt hanc normam, tertium quidem ταμίην γραμμῆς, quartum ἡγεμόνα γραμμῆς, quintum κυβερνητῆρα μολίβδου. ſextum μολίβδου σύνδρομον ἡνιοχῆα, *lineæ adminiſtram*, *plumbi gubernatricem*, *concurrentis plumbi aurigam*; de ſubleſta voce ἡνιοχῆα vide in fine hujus cap. ſed regulam non eſſe calamorum thecam luce clarius eſt, ita ut longius confutem: atque ideo hoc Benedictinorum σφάλμα adnotavi, ut, cum ipſi Montfauconii fere omne opus exſcripſiſſent, & quæ in epigrammate errata ſunt, detergere debuiſſent, novam labem eos infudiſſe conſtet. Scias oportet etiam Trotzium κάνονα adierere fuiſſe *thecam calamariam* de prim. ſcrib. orig. pag. 89. & Nicolaum Funccium de ſcript. vet. pag. 137. atque ad hujus erroris patronum Salmaſium provocat, cujus viri auctoritas facile ei impoſuit, ſed locum nobis non indicavit; penes Funccium fides ſit in hoc ſcriptorio inſtrumento falſum fuiſſe Salmaſium. Nunc quidem in mentem venit me fugiſſe aliam labeculam, quæ in Aldina ἐκδόσει huic carmini inhæret; initio enim appoſitum eſt: Γραμματόκῳ πλήθοντα μελάσματι κυκλομόλιβδον, vox γραμματόκος valet κατὰ λέξιν *litteras pariens*, quod minime facit plumbum, ſed ſolummodo fingit lineas; quare legas γραμματικῷ, utpote nomen γενικόν, i. e. *ſcriptorium*, quod muneris plumbo bene convenit. Tandem ut hujus antehac inquinatiſſimi carminis, quoad Latini ſermonis caritas patitur, ſententia clarior emicet, ita ipſe metrica ratione per otium converti.

Εὐμένης δὲ γραφεῖον ἔχων, καὶ πινακίδιον ἠκολούθει init. vitæ? cum mens Plutarchi ſit, *Eumenes geſtans ſtilum, & tabellas ſequebatur*; quare ne credas Dacerio γραφεῖον eſſe *atramentarium vaſculum*, & quanquam γραφεῖον bona vox ſit, auctoritas viri ἑλληνικωτάτου non tanti ſit, ut pro *atramenti* σκευαρίῳ accipias; quare, ſi non barbare ſe habuit Dacerius, ἀνυγχωρήτως locutum dicas. Neque mihi, qui cap. IV. Græcos uſos ſtilo, & tabella ſcriptoria enixe negavi, hunc Plutarchi locum objectes, atque ab uſque Alexandri M. tempeſtate hæc γραφικὰ organa eos adhibuiſſe contendas; reponam etenim Plutarchum Romæ degentem Romanos mores imbibiſſe, quos iter agentes ſtilos, & tabellas ſecum portaſſe pluribus teſtatiſſimum feci pag. 101. Ceterum mendacii facile ea in re Plutarchum arceſſe; nam Nepos Eumenis vitam conſcribens nihil prorſus ſtili, & tabellæ, quam ſecum ferebat Eumenes, commeminit, ſalutatque ſolummodo honeſtiſſimo duorum regum ſcribæ nomine: inquit ſiquidem cap. I. *Hic peradoleſcentulus ad amicitiam acceſſit Philippi, Amyntæ filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem; fulgebat enim jam in adoleſcentulo indoles virtutis: itaque eum habuit ad manum ſcribæ loco, quod multo apud Graios honorificentius eſt, quam apud Romanos; nam apud nos revera, ſicut ſunt, mercenarii ſcribæ exiſtimantur; at apud illos contrario nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco, & fide, & induſtria cognita; quod neceſſe eſt omnium conſiliorum eum eſſe participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos ſeptem: illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim.* Quare vel Plutarcho boni hiſtorici fidem deſideres, vel eum Romanorum more locutum purges. Hæc ſatis de Græcarum vocum atramentariorum vaſculorum νοθείᾳ & barbarie.

XIII. Tandem ſupereſt, ut inquiram, an Latine aliquod minime genuinum, atque inſipientioris ætatis nomen hujus σκευαρίου exſtet, ut vitemus; ſed non multum negotii ejus linguæ Scriptores mihi creavere; etenim non tanta eorundem librorum, ſicuti Græcorum copia opprimimur, qui vix una alteraque vice hoc organum meminere, contenti liquoris, i. e. *atramenti* potius appellatione, quam vaſculi. Et quidem *calamarium* & *atramentale* eſſe nullius pretii voces etiam tirones didicere. Scitu autem jucundiſſimum reor, cur Romani *atramentum* libenter uſurparint, ab voce *atramentarium* tam longe abhorruerint, quæ non eſſet indecora ſuboles. Equidem diu mihi cogitanti, atque pæne omnia vocabula ita terminantia penſitanti obortum eſt, indolem Romanæ linguæ felicioris temporis eam fuiſſe, ut liquorum cujuſcumque generis vaſa circumſcriberentur, non vero ab proxima liquoris ipſius derivatione appellarentur; itaque apud bonos Scriptores nunquam reperies *aquarium*, *vinarium*, *olearium*, *mellarium*, *acetarium*, *unguentarium*, *nivarium*, ſed *vas vini*, *ſaccus nivis*, *&c.* vel aliter inflexa, uti *acetabulum*: licet adjectiva in *arius a, um* ex ipſis liquoribus educta optimi Latini uſurparint; ſatis mihi ſit

privum

privum Catonis de R.R. c. 135. exemplum locuples: *Hamæ* , *urnæ olea- riæ*, *urcei aquarii*, *urnæ vinariæ*, *vaſa ahenea* ; ſed nunquam eorumdem vocem ὑδετήριχν pro vaſculo reperies. Quare licet ſint *aquarius* ὑδροφύλαξ, *olearius* οἰνοπώλης, *mellarius* μελιτεργός, *unguentarius* μυροπώλης, κ.τ.λ. prohibemur tamen ab ῥήτει *unguentarium*, *acetarium*, &c. pro *receptaculo ;* ſed dicendum *vas unguenti* , vel *vas unguentarium* , *vas mellarium ;* quare id vetarint Latini , norint ipſi , nam in re grammatica non ratio viget, ſed veterum voluntati parendum . Mirum inde poſthac non fore reor , ſi ab *atramento* interdicta ſit propago *atramentarium* pro ἐνδοχεῖν · ſervanda eſt enim vocum, quæ ad liquores pertineat , ἀναλογία · quare dicas oportet *vas atramenti*, vel per me liceat, *vas atramentarium* .

Diu mecum ipſe reputavi tacitus huic meæ ſententiæ Horatii locum. ſerm. 2. ſat. 8. v. 39. officere , *Invertunt Alliſanis vinaria tota* , ubi omnis turba interpretum in hæc verba conjurant , *convivas effudiſſe totos vini cados poculis Alliſanis* , ideſt poculis maximis factis Alliſæ Samnii oppido; hinc luce clarius eſſet Auguſti ævo Scriptores uſos voce *vinarium* abſolute pro *vini vaſe ;* atque abſurdum Romanos ab id genus vocabulis adhorruiſſe ; imo cum princeps liquorum vinum ſit , ac ſi Horatius ejus receptaculum vocitaverit *vinarium* , nihil intercedit , quo minus *aquarium* , *unguentarium*, atque etiam *atramentarium* dicamus. Verum ex totius Horatiani ſermonis contextu collegi, longe aliud, quam vini dolia mente concoxiſſe Venuſinum vatem politiſſimum, & pro *vinaria tota* intellexiſſe unumquodque *vini genus* , quod Naſidienus cœnæ appoſuit, ſcil. quadruplex, *Chium*, *Cæcubum* , *Falernum* , *Albanum*, quæ tota Vibidius, & Balatro, quos ſecum duxerat Mœcenas, exhauſere funditus, cum juraſſent ſecum: *Nos niſi damnoſe bibimus*, *moriemur inulti*, *Et calices poſcunt majores*, *vertere pallor Tunc parochi*, (Naſidieni) *faciem nil ſic metuentis*, *ut acres potores*. Vinum autem omne genus ingurgitaſſe bibaciſſimos convivas clare narrat Horatius, nam Vibidius quærebat irridens, *num fracta lagena*, *Quod ſibi poſcenti non dentur pocula ;* etenim beatos illos liquores cum ſocio jam omnes exhauſerat ; & demum bene concludit, *Cœnæ dominum ſic fugimus ulti* , uti ab initio ſecum convenerant. Accipiendum igitur τὸ *vinaria* non pro *cadis*, aut *doliis*, uti etiam vult cl. Facciolatus , ſed quotquot *vini ſpecies* accuraverat Naſidienus: ita Horatiana illa compotationis narratio leporis plena erit. Et nunc primum diſcimus ejus vocis vim, quæ ſi vera , licet nova, lexicis apponenda . Quoniam autem exempla quærunt & qui refractarii , & qui ſeri ſunt ſtudiorum , paratiſſima mihi eſt vox ſimillima *acetaria*, quam norunt omnes non ſiquidem audire *aceti vaſa*, ſed *omne genus herbarum*, vel *eduliorum*, *carnium*, &c. quæ aceto , oleoque condita eduntur , imo cujuſque ſpeciei *hortenſia ;* vide Plin. lib. 19. c. 4. Mirum igitur non erit poſthac, ſi apud Hor. *vinaria*

ria non ſint *cadi*, vel *dolia*, ſed *vini varietates*. Imo *aquarium*, & *mellarium*, quæ Latine habemus, nullam prorſus notionem *vaſis* includunt, ſed illud quidem γενικῶς locum, quo pecudes ad potum aguntur, hoc quidem locum notat, ubi nutriuntur apes, vide auctores rei ruſticæ.

Verum, ut hanc *vinariorum* notionem preſſius firmem, ad Plauti locum in Pæn. act. 5. ſc. 2. v. 15. apprime σύμφωνον provoco, ſummis interpretibus ſatis moleſtum & operoſum:

... Itaque in totis ædibus
Tenebræ, latebræ: bibitur, eſtur, quaſi in popina haud ſecus.
Ibi tu videas litteratas fictiles epiſtolas
Pice ſignatas: nomina inſunt cubitum longis litteris:
Ita vinariorum habemus noſtræ delectum domi.

Quidam hanc vocem *vinariorum* ſibi tenebricoſam inverterunt in *vivariorum*, quæ nihili eſt, cum neque domi vivaria eſſe poſſint, neque quis *delectum* jungit cum τῷ *vivariorum*. Daza nodum haud facile ſolvit, jubetque accipi pro *delectu venditorum vini*; ſed hoc a Plauti mente longe divortit, ut legenti ejus carmina patet. Quare ſi Plautinam ῥῆσιν *vinaria* pro *multiplici vinorum delectu* accipias, plana tibi ſunt omnia; nam ſermo eſt de domo eduliis, & vinorum ſpeciebus opipara, in quorum lagenis pice ſignatis inſcripta legebantur nomina conſulum, & ejus liquoris ſpecies non unæ diſtinctæ litteris cubitum longis. Miror ſane doctiſſimos Plauti, Horatiique interpretes id notionis ceterum haud abſtruſæ non vidiſſe: & mihi gratulor duoviros poetas elegatiſſimi ſæculi pro mea ſententia tam arcte conjuraſſe. Porro diu mihi adlaboratum eſt, an Græci unico vocabulo, ut Latini, ſpecies vini appellitarent; ſed fruſtra mihi tempus tritum eſt, neque a Polluce lux ulla; tandem ex Æliano novi ea voce Græcos caruiſſe, duplicique uſos, ſcil. οἶνοι διάφοροι, var. hiſt. lib. 12. cap. 31. vel potius γένη οἴνων, lib. 13. cap. 6. Neque credas me auſugere Petronii auctoritatem, qui voce *vinarium* pro vaſe ipſo abuſus eſt in bino cap. 70. & 78. cum norint univerſi, quam licentioſus verborum, & nominum novator ſit Arbiter, ut nemo unus imitandum ſuſciperet; præterea ejus Satyricum mutilum, conciſum, pravum ad nos tranſmiſſum indoleſcimus; & fortaſſe ſincere ſcripſerat Petronius *vas vinarium*, ut Cicero, at oſcitantes librarii voculam *vas*, tanquam redundans rejecerunt.

Demum minime curandæ ſunt Gloſſæ Cyrilli, quæ οἰνοφορεῖον vertunt *vinarium*, cum nullius pretii ſint, & ætatis inficetæ. Unum addam veteres *vini vaſa* dixiſſe *tinas*, hinc nobis Italis *tino*, Græci δεῖνος, ex Heſychio δεῖνος, εἶδος ἐκπώματος· & apud Athenæum pag. 467. δεῖνος eſt μέγας μετρητής, vide ibi Caſaub. p. 787. & Salmaſ. in Solin. p. 167. Jubeo etiam te Trotzio iraſci, qui in Hugonem pag. 564. κυρίως dixit *vaſa vinaria*; contra vero in indice appoſuit ſolummodo *vina-*

vinaria; ſane viſus eſt ejus vocis vim non penſitaſſe, & utrumque dici poſſe exputavit. Probe igitur concludam *ῥῦσιν atramentarium* pro τοῦ μέλανος *receptaculo* Latialem non eſſe, & ab ea jure abſtinuiſſe Romanos, vocemque Horatianam *vinaria* tantum abeſſe, ut officiat, ut potius ſententiam firmet corroboretque. Atque hæc de ſpuriis *thecæ calamariæ* nominibus Hebræis, Græcis, ac Latinis. Plura ſatis hujus organi vocabula barbariei plena colligere quiviſſem, ſi nimium patienter Scriptores nullius pretii evolvere animus toleraſſet.

XIV. Reliquum mihi eſt, quo tandem ab *atramento* me extricem, ut τοῦ μέλανος, ſi fieri poſſit, etymon veſtigem, & de Græcis meis merear. Primum quidem adnotandum, licet Græcorum ſermo non unis vocibus fere in unaquaque re exuberet, in hoc atro liquore deſignando unicam τὸ μέλαν eos uſurpaſſe; neque unquam reperies σηπία, *ſepia*, vel τεῦθος, *loligo*, illos detorſiſſe ad *atramenti* notionem, quod feciſſe Latinos ſatis conſtat. Reor autem, nam in etymis plurimum conjectionibus indulgendum eſt, nomen μέλαν tractum eſſe ab Hebræo לון *pernoctare*, *noctu incedere:* adde, ut in hoc ſancto ἰδιώματι ſollemne eſt, & tirones norunt, τὸ מ, quod vocant παραγωγικόν, ut habeas מלון, ideſt μέλαν iiſdem ϛοιχείοις· מלון antem eſſet, *nocturnus*, *obſcurus*, *niger;* hinc etiam noſces *Lunam* dici ἀμέτως ab לון, quæ per noctem incedit, & tenebris præeſt, & σελήνη ab שלנה, *quæ pernoctat*, quod non vidit Voſſius, & ab ἀπροσδιονύσοις multa congerit in Etymol. in verbo *Luna;* contra vero *Sol* probe deducit ab הל *ſplendor*, *candor*, inde eſt ἥλιος, & Latinis *Sol*, uti ab ἅλς, *ſal*, ſibilo pro aſpiratione appoſito; ſed nihil arduum eſt oſtendere & aſtrorum nomina, & colorum apud Græcos non eſſe αὐτόχθονα, ſed ab oriente accepta, ſi doctiſſimorum virorum facile ἑβραϊζόντων veſtigiis inhæreamus; etenim voces rerum, quas natura ipſa profert, a majoribus traditas lubentes ſervamus. Si qui vero τοῦ μέλανος originationem non adeo alienam prædicaverint ab מלון, Græca vox remotiſſima vetuſtate ſpectabilem ſe prodet, & ῥέτεως hujus veluti ἀποθέωσιν celebrabimus: pigebat enim me ejus vocis, unde nomen thecæ calamariæ Græce factum eſt μελανοδοχεῖον, originem perdiu latuiſſe, & cum tantum & operæ, & chartæ in hujus vaſculi tum vetuſtate, tum nominibus veſtigandis triverim, πεμβόντον vocabulum ΜΕΛΑΝ ab honeſtiſſima omnium linguarum matre fuſum tot doctiſſimos & πολυγλώττους viros poſthabuiſſe. Atque iraſcendum Hebræis, ac Latinis gentibus jubeo, qui vel ab ספר, *ſcribere* voce γενικωτάτῃ, vid. pag. 152. vel a *calamis* noſtro huic organo nomen acquiſivere pag. 167. ἰδιωτικὴν vero, & ad vaſculum propius ſignificandum ῥῆσιν minime curarunt, דיו ſcil. & *atramentum*, quod unum in voluminibus æternum durat, & ut cum Sannazario noſtro fateamur epigr. 32. de atram. ſcriptor. lib. 1.

Eripit inviſo nomina noſtra rogo.

RE.

RELIQUA SENA EPIGRAMMATA

ΤΩΝ ΤΑΧΥΓΡΑΦΩΝ

In veterem *γνησιότητα* nitoremque reſtituta.

I. D'*Orvillii laudes. Epigr. I. adjecta vulgari interpretatione.* II. Πλάβρυς *male pro* γραμμῆς*, illius vocis vera notio.* III. Καυνοῖο ὑπάτων *amanuenſium* σφάλμα *pro* χαινοῖ ἰδύπτων· *qui & non unis verſibus mancum hoc epigramma exſcripſerunt.* IV. *Idipſum epigr. ſine mendis apponitur, &* μετρικῶς *convertitur.* V. *In Epigr. III. pro* σκληρῶν *appoſitum opportune* σχιστῶν*, & pro* ἄντροις*,* ἄντλοις*.* VI. *Vox* ἐκκριμμας*, inficeta, reſtituta verior* ἐκτρομῳ*, & εἴλκα pro* ἦλθε *ex Homero. Carmen nullis erroribus ſqualidum adſcribitur.* VII. *Epigr. IV. paucis maculis turpe detergitur, atque lege metrica adſtringitur.* VIII. *In Epigr. V. pro* ταπεροῖο *adſcripta vera vox* σαπροῖο· *& pro* λειμῶνα *ſuffectum* πληρῶμα· *ac Latiali metro converſum.* IX. *Male exſcriptum* ἠνιοχῆα *pro* ἴδυν ὀχῆα*. Quid* πέτρα*, &* λᾶας*; Salmaſius, & Clericus parum reprehenduntur.* X. *Mazochio reſiſtitur ajenti Homeri tempeſtate ædes fuiſſe ligneas. Pauca de voce* τέκτων*.* XI. *Juſtini male intellecti ab Jo. Lango, & Benedictinis viris vera interpretatio.* XII. *Conjurant ſimul Hebræi, Græci, & Latini in notione vocum* צור*, &* אבן*:* πέτρα*, &* λίθος· petra, & lapis. *Querelæ de cl. Mazochio.* XIII. *Nuperrima inſcriptio Cumanæ Cryptæ; & aliquid de Puteolanis Ciceronibus delibatur. Grævius Homeri verſus male interpretatur. Voces* συτήρια*, &* μυτήρια *pro* συπτήρια *importuniſſimæ.* XIV. *Epigramma VII. reliquis emaculatius, nam una vox* κύκλοισι *reſtituitur in* ἄκροισι· *metrica Latinitate donatum. Juſtæ querelæ, eo quod tot ſummi viri hos epigrammatum flores erroribus marceſcere tandiu ſiverint.*

I. RATIO deſponſæ fidei pag. 202. urget jam, ut reliquos ſenos epigrammatum flores in priſcum nitorem atque *γνησιότητα* pro virili reſtituam, præſertim cum eadem ad atramentariam ſcriptionem omnino faciant, & niſi hic appenderem, longum de mea ſcribentis diligentia conquerendi argumentum pleriſque multis præſtarem. Idque animo meo apprime ſedet, ut longiori atramentario labori ex hiſce elegantibus floſculis, veluti coronidem imponerem. Curatum mihi eſt fortaſſe bonis conjecturis indulgenti, cum veteribus caream membranis, ut ea carmina, deterſis ſat multis librariorum depravationibus, priſcæ dignitati redderem; & quanquam ad me Aſſemanius horum epigrammatum exemplar e Vaticana biblioth. exſcriptum ſumma, qua floret, humanitate dediſſet, iiſdem reperi fœditatibus marcidum, queis ſqualent ea, quæ typis edita legimus. Utinam ſuperiori anno æterna litterarum Græcarum jactura D'Orvillius non tam cito obiiſſet; tantus enim vir nitidam Ἀνθολογίας hujus editionem, & collectis innumeris veterum epigrammatis antehac ignotis, locupletem ſe daturum ſpoponderat; ab eo ſane multum decoris ac medelæ ſenis hiſce *ταχυγράφων* carminibus adjectum futurum fuiſſet, ut univerſi gratularemur. Quanquam autem ipſe non, ut D'Orvillius, tanti ſim, qui

e medio

Digitized by Google

e medio res arceſſo; tamen quod magis grave eſt virus ab hiſce floribus expellam, & pro virili ad veterem munditiem revocabo. Tentavi etiam, an carmina rite vertere potuerim; licet ſciam me plus oneris ſubiiſſe, quam veniæ adſecuturum; demum non æque longioribus verbis, queis ſuperne unum ex epigrammatis deterſi, te detineam, verum cito rem agere juratus recipio.

EPIGRAMMA I.

Φιλίππε.

II. Κυκλοτερῆ μόλιβον σελίδων σημάντορα πλευρῆς,
  Καὶ σμίλην δονάκων ἀκροβελῶν γλυφίδα,
Καὶ κανονίδ' ὑπάτην, ϗ τὴν παρὰ θῖνα κίσηριν,
  Αὐχμηρὸν πόντε τρηματόεντα λίθον
Καλλιμένης Μέσαις ἀποπαυσάμενος καμάτοιο
  Θῆκεν, ἐπεὶ γήρᾳ κανθὸς ἐπεσκέπετο.

Tornatum plumbum paginarum indicem lateris,
  Et cultellum calamorum acutam cuſpidem habentium ſculptorem,
Et regulam ſummam, & juxta maris littus pumicem,
  Squalidum ponti pertuſum lapidem
Callimenes Muſis quieſcens a labore
  Poſuit, poſtquam ſenectute oculus integebatur.

In primo verſu pro πλευρῆς fidentiſſimus apponerem γραμμῆς, ut in verſ. 1. ep. 3. ubi lectitas eadem verba μόλιβον σημάντορα γραμμῆς· ſane plumbum lineolas ſignat pro directura characterum: quare etiam belle ſe haberet Philippus ſi apponas, μόλιβον σελίδων σημάντορα γραμμῆς, ſcil. plumbum *ſignans intervalla linearum*. Si vero jurare velis pro voce πλευρῆς, per me tibi liceat, ſed ne vertas *lateris*, ut vulgo, ſed *membranæ*, ſeu *chartæ*; etenim memini me legiſſe apud Etymologici auctorem πλευρὰν peræque eſſe, ac *membranam*, & verſus ſententia ſtabit; nim. *plumbum ſignatorem eſſe intervallorum membranæ*: verba apponam Etymologici, quo res ſit firmior: Πλευραὶ, οἷον αἱ πλήρεις ὖσαι, ϗ ἀμύχωτοι· ἢ πλευραί τινες ὖσαι αἱ φυλάττουσαι τὸν πνεύμονα· ἢ πολύευραί τινες ὖσαι, ὡς πλατεῖαι· ϗ πλευρὸν... παρὰ τὸ πολὺς, ϗ τὸ εὖρος, πολύευρά τινα ὄντα, τυτέςι πλατέα, κ. τ. λ. vides jam hic etyma hujus vocis ſecundum indolem ſæculi Etymologici, atque πλευρὸν appellatam, quod *multum lata ſit*, & *pulmonem defenſitet*, quod membranæ proprium eſt; miror lexica ditiora veritatem vocis πλευρὰ non adnotaſſe; ſed vocabulum γραμμῆς concinnius. Non obliviſcenda vox κυκλοτερῆ in eodem verſu, quæ male fuſa eſt Latialiter *tornatum*, dicas *rotundum*, quod inviſes in ceteris epigram. Riſum ciet Dinnerus in Epithet. in δόναξ pag. 252. quippe qui vertit ἀκροβελῶν δονάκων, *a ſummitate, vel ad ſummitatem defectorum calamorum*, pro *calamorum acutam aciem habentium*.

Digitized by Google

III. In 3. verſ. fœdiſſime peccatum eſt, *κανονίδ᾽ ὑπάτην* interpres obeſiſſimæ naris ſtatim appoſuit, *regulam ſummam*; ipſe p. 190. genuinam lectionem reſtitui *κανόν᾽ ἰθύτατον*, *regulam rectiſſimam*, vide inibi rata hujus mutationis momenta. Eodem verſu, *κ᾽ τὴν παρὰ θῖνα κίσηριν*, interpres oſcitanter ait, *& juxta maris littus pumicem*, cum vel pueri norint, *τὴν παρὰ θῖνα*, valere *littoralem*.

Nemo mihi moleſtus ſit, ſi veterem hujus epigram. exſcriptorem obliviosiſſimum, atque æque, ac hunc ſenem Callimenem, luſcinioſum traducam, qui binos verſus, ſeu *δίστιχον* fortaſſe ob celeritatem ſcribendi prætermiſit, nobiſque hoc elegans epigr. mancum ac monſtroſum commendavit: fieri enim haud potuit, quin Callimenes ignobiliora ſcribendi organa Muſis appenderit, nobiliora & *ἰδιοτικώτερα*, quales ſunt *calami*, & *atramentarium*, minime dedicarit; profecto iratæ Muſæ *ἀνάθημα* iniquum minime excepiſſent: præſertim cum cetera ſex epigram. id genus ſcriptoria vaſcula Mercurio ſacrata commemorent. In primiſque ejus oſcitantiæ me piget, noſcitaſſem enim ſeptimam *thecæ calamariæ* nomenclaturam; quare diris exſcriptorem Græculum devovendum reor. Extremus verſus, Ἐπεὶ *γήρᾳ κάνθος ἐπεσκέπετο*, ſuccinit cum iis, quæ verba legimus in eodem Antholog. lib. 6. circa finem, *ἀπὸ χειρονάκτων* epig. 1.

> Ὁ χρυσοτέκτων Δημοφῶν Κυλληνίῳ
> Ἔθηκε, γήρᾳ κανθὸν ἐζοφωμένος.

IV. Apponam epigramma in priſcam venuſtatem, licet paucis in locis, eo quod breve, aut potius mancum eſt carmen, reſtitutum, cum ejuſdem metrica interpetratione per ocium concinnata, verborum Græcorum vim aſſequi adlaborans, quoad ſivit Latialis *ἰδιώματος* paupertas, quod & in ceteris etiam epigg. factum reperies.

> Κυκλοτερῆ μόλιβδον, σελίδων σημάντορα (1) γραμμῆς,
> Καὶ σμίλην δονάκων ἀκροβελῶν γλυφίδα,
> Καὶ (2) κανόν᾽ ἰθύτατον, κ᾽ τὴν παρὰ θῖνα κίσηριν,
> Αὐχμηρὸν πόντου τρηματόεντα λίθον,
> Καλλιμένης Μούσαις ἀποπαυσάμενος καμάτοιο
> Θῆκεν· ἐπεὶ γήρᾳ κανθὸς ἐπεσκέπετο.

(1) vulgo πλευρῆς. (2) vulgo κανονίδ᾽ ὑπάτην.

> *Plumbum lineolis dans intervalla rotundum,*
> *Et chalybem, findit qui imam aciem calami,*
> *Ter rectum & canonem, & proſtat qui in littore pumex,*
> *Pertuſus ponti eſt horridulusque lapis,*
> *Muſis Callimenes parcens jam ſcriba labori*
> *Offert; nam ob ſenium luce carent oculi.*

EPIGRAMMA II. æternis adnotationibus honeſtavi, fœditates abſterſi, & metrica etiam lege verti, vid. pag. 193.

EPI-

EPIGRAMMA III.

Παύλυ Σιλεντιαρίου.

V. Γυρὸν κυανέης μόλιβον σημάντορα γραμμῆς,
Καὶ σκληρῶν ἀκόνίω τρηχαλέίω καλάμων,
Καὶ πλατὺν ὀξυντῆρα μεσοσχιδέων δονακήων,
Καὶ κανόνα γραμμῆς ἰθυπόρυ ταμίίω,
Καὶ χρόνιον γλυπτοῖσι μέλαν πεφυλαγμένον ἄντροις,
Καὶ γλυφίδας καλάμων ἄκρα μελαινομένων
Ἑρμείῃ Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόνυ ἐκκρεμὲς ἤδη,
Ἦλθε κατ' ὀφθαλμῶν ῥυσσὸν ἐπισκύνιον.

Rotundum nigræ plumbum ſcripturæ indicem,
Et durorum cuſpidem aſperam calamorum,
Et latum ſcalprum per medium ſciſſorum calamorum,
Et canonem ſcripturæ recte progredientis diſpenſatorem,
Et diu ſculptis atramentum ſervatum in vaſculis,
Et crenas calamorum in ſummitate nigratas
Mercurio Philodemus: poſtquam temporis dependens jam
Venit contra oculos rugoſum tegumentum.

Hoc epigram. III. proſtat in quovis verſu depravatiſſime exſcriptum, & interpres in eo nihil vidit, quare mihi totum interlinendum eſt, ac confingendum. Et quidem in primo verſu γραμμῆς non valet neque *littera*, neque *ſcriptura;* non etenim plumbum ſcriptioni ſerviebat: quare nullo periculo remitte *lineolam*, & adjunctum κυανέης appoſitiſſime ſe habet ad plumbi colorem; nam ad characteres ſpectat τὸ μέλαν, & calami qui eos fingunt, audiunt μελαινόμενοι, ut in verſ. 6. hujus epigrammatis. Adhæc, ſecundus verſus Œdipo dignus: interpres verba appoſuit, ſententiæ minime ſollicitus: quis unquam ſomniarit calamos σκληρὺς, *duros*, cum reipſa ſint fractu facillimi, & hoc προσθετὸν in epigram. 4. v. 3. belle additur chalybi, κ̀ χάλυβα σκληρόν. Præterea ſatis inficetum eſt, & longe petitum pro *calamis* dicere *cuſpidem calamorum:* quare explorandum, an meliore luto verſus ille fingi poſſit. Et primo quidem repoſui, Καὶ λίθον ὡς ἀκόνην θηγαλέην καλάμων, *& lapidem tanquam cotem acuentem calamos;* cum fere idipſum legam in 4. verſu epigr. 7. Καὶ λίθος εὐσχιδέων θηγαλέος καλάμων, *& lapis bene fiſſos acuens calamos.* Verum cum longe abſit vox σκληρῶν ab iis, quæ repoſui λίθον ὡς, videor propius accedere, ſi immutem ſolummodo σκληρῶν in σχιςῶν, eritque totius verſus ſententia, *& ſciſſorum; ἀκόνην, cotem; τρηχαλέην, aſperam*, vel θηγαλέην, *acutam calamorum;* ideſt, voce ſimplici κίσηριν, ut in primo epigr. Quin autem ſit adjunctum σχιςοὶ calamorum γραφικῶν proprium, ne dubites, cum legere ſit in 3. verſ. hujus epigram. μεσοσχιδέων δονακήων· atque in epigr. 7. v. 4. εὐσχιδέων καλάμων, & Au-

 ſo-

ſonius vocat calamos *fiſſipedes* in notiſſimis verſibus epiſt. 7. v. 48. -- *Fac campum replices, Muſa, papyrium, -- Nec jam fiſſipedis per calami vias -- Graſsetur Cnidiæ ſulcus arundinis, -- Pingens aridulæ ſubdita paginæ, -- Cadmi filiolis atricoloribus.*

In 3. ver. advertenda eſt vox ὀξυντὴρ, quæ mihi videtur in lexicis deſiderari: de ea ῥήσει adiſis Salmaſium in Solin. p. 735. In 4. verſu γραμμῆς non eſt *ſcriptura*, ſed *linea*, hanc enim, non illam dirigit κανών. Quintus verſus ab interprete marcide transfuſus eſt in Latium, & ῥῆσις ultima ἄντροις monſtroſa eſt: quare nos p. 20. (abſit verbis odium) genuinam ope optimorum monumentorum reſtituimus, nim. ἄντλοις, *vaſculis*; atque etiam dictum eſt quid ſit χρόνιον μέλαν vel potius χρόνιαον pag. 162. quæ legas rogo. Sextum verſum, haud irata Minerva, divinavit interpres: *Et crenas calamorum in ſummitate nigratas*, nam γλυφίδες, & ἀκίδες ſagittarum, & calamorum *cuſpides* ſunt: verum vox *crena* dubiæ notionis eſt apud veteres, & dumtaxat nuperi ſcriptores, uti Homeri interpretes, eam celebrarunt pro *acie ſagittarum*; itaque ab ea cavendum eſt. Et hic verſus apprime reſpondet, atque lucem haurit ab v. 6. epigr. 5. εὐγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς ἀκίδας. Neque audias ſummum virum H. Steph. hanc vocem γλυφίδας hic vertentem *cultellos*, vid. lex. nam in tertio verſu Silentiarius jam *cultrum* meminerat, ſcil. ὀξυντῆρα πλατύν, reliquum erat, ut *calamorum* meminiſſet.

VI. Extremum δίστοιχον adeo erroribus amanuenſium fœdum eſt, ut & Græca, & Latina plena ineptiarum & eorumdem ſocordiæ ſint; quare ut brevis ſim, confinge:

Ἑρμείῃ Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόνῳ ἔντρεμεν ἤδη,
Κρύπτε καὶ ὀφθαλμοὺς ῥυττὸν ἐπισκύνιον·

Mercurio Philodemus (dedicat:) *poſtquam ætate tremebat jam,*
Et cooperiebat oculos rugoſum ſupercilium.

Nihil emaculatius hac ſententia; etenim χρόνῳ pro χρόνου habeo jam ex membranis Palatinis: ἔκκρεμες caret ſyntaxi, atque hic nihili valet; at contra ἔντρεμεν, unde ἔντρομος, ſenum ſollemne πάθος explicat. Vel legas potius ἔντρομος ἤδη εἷλκε κατ' ὀ. ῥ. ἐ. *tremulus jam traxit ſuper oculos rug. ſupercil.* profecto Silentiarius ad Homeri verſum 136. Il. ρ. mentem animi intendit, ubi poeta princeps utrumque verbum uſurpat κρύπτω, ſive καλύπτω, atque ἕλκω, dum de furente Leone loquitur:

Πᾶν δέ τ' ἐπισκύνιον κάτω ἕλκεται, ὄσσε καλύπτων,
Totumque ſupercilium deorſum trahit, oculos tegens.

Et Claudianus in Rufinum lib. 2. Homerica verba etiam reſpexiſſe videtur: *Inclinatque jubas, demiſſaque lumina velat*; licet Leo ſponte trahat deorſum ἐπισκύνιον, ſenes vero naturæ langueſcentis neceſſitate.

Verum ſi vox ἦλθε alicui arrideat, probetque, minime refragor; quare ſolummodo priora verba paullulum reficias, ἐπεὶ χρόνῳ ἔντρεμεν, ἤδη

ἦλθε

ἦλθε κατ' ὀφθαλμῶν ῥ. ἐ. *poſtquam ætate tremebat, & venit ſuper oculos rug. ſuperc.* ita ut Silentiarii verſuum ſententia eodem ſemper recidat, ſcil. Philodemi dexteram tremore, & oculos cæcitate laboraſſe, quæ duo ταχυγράφοις cum primis impedimento eſſe nemo unus non videt: hanc vero mentem Silentiarii Græca, ut nunc exſtant corruptiſſima, minime præſeferunt; & parcendum Latiali interpreti, ſi ad arbitrium verba illeverit. De voce ἐπισκύνιον, ſi lubet, vid. Etymolog. M. Ex conjectatione quidem ἀπροσδιόνυσον vocem ἔκκρεμες inverti in hanc bonam ἔντρομος, quam lectionem veram eſſe didici ex altero epigr. ejuſdem lib. ἀπὸ ἁλιέων, quod ſecundum eſt ejus tituli v. 7. Πείσων ὁ γριπεὺς Ἑρμῇ πόρεν ἔντρομος ἤδη Δεξιτερὴν πολλοῖς αἰθόμενος καμάτοις, *Piſo piſcator Mercurio obtulit tremulus jam dextra multis uſtus laboribus*; quare ne me audacem dicas? imo in his epigrammatis dedicatoriis ſæpe legas adjunctum τρομερὸς ſenum proprium, uti in ſecundo ἀπὸ κιθαρῳδῶν verſ. 5. Ἀντὶ δὲ πλήκτρου Σκηπτανίῳ τρομερὸς χεῖρας ἐρειδόμεθα, *pro plectro baculo tremulas manus ſuſtentabimus*. Scio etiam poſſe ab aliquo Græculo ſuſtineri inficetam vocem ἔκκρεμες, ſi parva mutatione in ἐκκρέμεν, *ſuſpendit* reficiatur, ita ut ſententia ſit, Φιλόδημος ἐπεὶ χρόνῳ ἔκκρεμες, *appendit ſua ſcriptionis organa, jam venerat ad rugoſum oculorum ſupercilium*; præſertim cum in 4. epigram. dedicatorio v. ult. legere eſt Βρομίῳ ζωὸν ἔχῖνον ἀνεκρέμασεν· verum quantum diſtet vox bona ἀνεκρέμασεν ab ἔκκρεμεν, quæ nihili omnino eſt, neque a θήματι ſuo cadit, vel pueri parum ἑλληνίζοντες norunt: quare fortiter adhæreas τῷ ἔντρομος, ut & ſententiæ & nitori epigrammatis conſulas. Adſcribam epigr. quaſi recoctum, quo ſtet ſententia cum ſueta μετρικῶς a me concinnata interpretatione.

Γυρὸν κυανέης μόλιβον σημάντορα γραμμῆς,
  Καὶ (1) σχιστῶν ἀκόνην τρηχαλέην καλάμων,
Καὶ πλατὺν ὀξυντῆρα μεσοσχιδέων δονακήων,
  Καὶ κανόνα γραμμῆς ἰθυπόρου ταμίην,
Καὶ (2) χρόνιον γλυπτοῖσι μέλαν πεφυλαγμένον (3) ἄντλοις,
  Καὶ γλυφίδας καλάμων ἄκρα μελαινομένων
Ἑρμείῃ Φιλόδημος· ἐπεὶ (4) χρόνῳ (5) ἔντρομος ἤδη,
  (6) Εἷλκε κατ' ὀφθαλμῶν ῥυσσὸν ἐπισκύνιον.

(1) vulgo τηλητῶν. (2) vulgo χρόνιον. (3) commun. ἄντροις.
(4) ex Palatin. membr. χρόνῳ, vulgo χρόνῳ.
(5) commun. ἔκκρεμες. (6) vulgo ἦλθε.

Curvum lineolas plumbum quod perlinit atras,
  Et lapidem, qui eſt ut cos acuens calamos,
Et latum ferrum, quo diffindatur arundo,
  Qui fingit rectam lineolam, & canonem,
Putre atramentum inſculpta & quæ vaſcula ſervant,
  Nec non & calamos, eſt nigra queis acies
Mercurio, ob ſenium dextra tremulus Philodemus,
  Palpebra cui rugoſa ante oculos cecidit.

EPI-

Digitized by Google

EPIGRAMMA IV.

Ἄδηλον.

VII. Τὸν τροχόεντα μόλιβδον, ὃς ἀτραπὸν οἶδε χαράσσειν
 Ὀρθὰ παραξύων ἰθυτενῆ κανόνα,
Καὶ χάλυβα σκληρὸν καλαμηφάγον, ἀλλὰ κ᾽ αὐτὸν
 Ἡγεμόνα γραμμῆς ἀπλανέος κανόνα,
Καὶ λίθον ὀκρυόεντα, δόναξ ὅθι δισσὸν ὀδόντα
 Θήγεται ἀμβλυωθεὶς ἐκ δολιχογραφίης,
Καὶ βυθίην Τρίτωνος ἀλιπλάγκτοιο χαμεύνην,
 Σπόγγον ἀκεστορίην πλαζομένης γραφίδος,
Καὶ κίστην πολύωπα μελανδόκον, εἰν ἑνὶ πάντα
 Εὐγραφέος τέχνης ὄργανα ῥυομένην
Ἑρμῇ Καλλιμένης τρομερὴν ὑπὸ γήραος ὄκνῳ
 Χεῖρα καθαρμόζων ἐκ δολιχῶν καμάτων.

Rotundum plumbum, quod ſemitam novit exarare,
 Recte abradens recte extenſum canonem,
Et crenam aſperam capientem calamos, ſed & ipſum
 Ducem ſcripturæ non errantis canonem, *(dentem*
Et lapidem prominentias longas habentem, calamus, qui duplicem
 Acuitur obtuſus ex ſcriptorum prolixitate,
Et profundum Tritonis in mari errantis humilem lectum,
 Spongiam, medicamen errantis ſcripturæ,
Et ſcriniolum multiforamen atramentum capiens, in uno omnia
 Bene ſcribendi artis inſtrumenta contrahentem
Mercurio Callimenes, trepidam ob ſenectutis ignaviam
 Manum componens ex longis laboribus.

Epigramma IV. præ ceteris elegantius, & melioris ævi fortaſſe, etiam ab Philippo confectum ſi aſſeram, haud a vero abludam: etenim ταχυγράφος eſt Callimenes, de quo cecinit in primo epigr. Philippus ipſe, quem Auguſti tempeſtate floruiſſe ſcimus. Hoc quartum epigramma ab exſcriptoribus non tam fœde nobis commendatum eſt, quare paucis te teneam; licet quædam non leve mihi negotium creent. Contra vero, quæ manibus teritur interpretatio adeo inepta eſt & inficeta, ut vel pueris indignam reor. In quarto verſu vocem γραμμῆς iterum adverte eſſe *lineam*, quæ regulæ ope ἀπλανῆς a plumbo in membrana illinitur.

In quinto verſu, an vox ὀκρυόεντα bene regat λίθον, & quæ ſit ejus vis, vide quæ docte in Theſauri indice aggeſſit H. Stephanus; quod vocabulum cum ſæpe Homerus celebret, Joſue Barnes in adnotat. in Hom. hoc ipſum ἐπιθετὸν expendit, & quæ Stephanus vidit, eadem tanquam e ſua penu Barnes recoquit repetundarum arceſſendus.

Verſus nonus gemmas contra mihi carus, utpote regium noſtrum atra-

atramentarium deſcribit, cum appellet *κίστην πολύωπα μελανδόχον*, *conſtans multis faciebus atramentarium vaſculum*, non vero ut vulgo, *multa foramina habens*: verum de vocibus *κίστη* & *πολύωψ* longiſſima quæque ſuperne p. 18. habes & quia nova protuli, errorumque ſatis ab Scriptoribus deterſi, ea ſi conſulas, te fortaſſe non pœnitebit. Unum hic nodum ſolvendum mihi ſervavi, an ſcil. *κίστη πολύωψ* revera ſit atramentarium; etenim verba, quæ ſequuntur, videntur indicare potius ciſtulam, ubi Callimenes omnia inſtrumenta repoſuerat, *εἰν ἑνὶ πάντα εὐγραφέος τέχνης ὄργανα ῥυομένην*, atque interpres in hanc ſententiam diſceſſit invertens, *ſcriniolum*, &c. quem non tanti curo, quanti H. Stephanum libere adſerentem in ind. Theſ. *κίστη in epigr. dicitur ciſta, ſeu arcula ſcriptoria, in qua atramentum, calami, cultellus, pulviſculus, calculi, & ſimilia ſuas habent veluti cellulas*. At caligo omnis diſpellitur, ſi parva mutatione pro *ῥυομένην* remittas *ῥυόμενος*, ideſt, Callimenes *ſervans*, ſive *reponens εἰν ἑνὶ in unum*, ſive *ſimul* Ἑρμῇ ſupple ἔθηκεν, *dicavit omnia inſtrumenta ſcriptoria*, inter quæ extremo loco enumeratur *κίστη πολύωψ*, *μελανδόκος*, *vas multarum facierum*, & *atramentum excipiens*. Et ut tirones vident, ſi in ea arca, *κίστῃ*, omnia organa ſuæ artis repoſuiſſet Callimenes, primum quidem non bene quadraſſet ſcriniolo adjunctum *μελανδόκον*, ſive potius *μελανδόχον*· deinde auctor epigrammatis oblitus eſſet accenſere inter ſcribendi organa principem ſupellectilem, ſcilicet *atramentarium*. Demum, quod potiſſimum mihi eſt, dixiſſet *ἐν μιᾷ*, ut ſyntaxis cum *κίστῃ* conſtet, non vero *εἰν ἑνὶ*. Verum hæc luce clariora ſunt, ad extremum verſum aggrediamur.

In quem reſtitue dumtaxat *καταρμόζων*, *componens*, in *διαρμόζων*, *liberans*, ideſt, *liberans tremulam manum ob ſenectutis ignaviam ab diuturnis laboribus*; amanuenſes enim facile permutabant διὰ in κατὰ, utpote per nexum præpoſitiones ſcribi mos erat: & cernere eſt ipſiſſimam ſententiam in extremo verſu epigr. 6. *παλάμῃ δῶκεν ἐλευθερίην*, *dexteræ dedit libertatem*.

Τὸν τροχόεντα μόλιβδον, ὃς ἀτραπὸν οἶδε χαράσσειν,
  Ὀρθὰ παραξύων ἰθυτενῆ κανόνα,
Καὶ χάλυβα σκληρὸν καλαμηφάγον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν
  Ἡγεμόνα γραμμῆς ἀπλανέος κανόνα,
Καὶ λίθον (1) ὀκρυόεντα, δόναξ ὅθι δισσὸν ὀδόντα
  Θήγεται, ἀμβλυνθεὶς ἐκ δολιχογραφίης,
Καὶ βυθίην Τρίτωνος ἁλιπλάγκτοιο χαμεύνην,
  Σπόγγον, ἀκεστορίην πλαζομένης γραφίδος,
Καὶ κίστην πολύωπα (2) μελανδόχον, εἰν ἑνὶ πάντα
  Εὐγραφέος τέχνης ὄργανα (3) ῥυόμενος
Ἑρμῇ Καλλιμένης τρομερὴν ὑπὸ γήραος ὄκνῳ
  Χεῖρα (4) διαρμόζων ἐκ δολιχῶν καμάτων.

(1) vel ὀκριόεντα. (2) alii μελανδόκον. (3) vulgo ῥυομένην.
(4) vulg. καθαρμόζων.

Plum-

Plumbum, quod curvum recta ſcit tingere chartas,
Enixe longo ſi hæreat & canoni,
Et chalybem durum, calamos qui ſcindit, & ipſum,
Qui dux haud curvæ eſt lineolæ, canonem,
Pallentem ac lapidem, & calamos, queis binus ineſt dens,
Rodentem obtuſos, plurima ſi illiniant,
Tritonique vago requiem, quæ eſt cara ſub undis,
Spongiam, aberranti fert quæ & opem calamo,
Vaſque atramenti, facies cui plurima, in unum
Omnia ſcribendi vaſcula Mercurio
Servans Callimenes ſenio jam ignavus & æger,
Dextræ & dans longo ex munere pace frui.

EPIGRAMMA V.

Ἄδηλον.

VIII. Ἄβροχον ἀπλανέος μόλιβον γναπτῆρα κελεύθου;
Ἧς ἐπιεζεῦται γράμματος ἁρμονίη,
Καὶ κανόνα τροχαλοῖο κυβερνητῆρα μολίβδου,
Καὶ λίθακα τρητὴν σπόγγῳ ἐειδομένην,
Καὶ μέλανος σαθεροῖο δοχήϊον· ἀλλὰ καὶ αὐτῶν
Εὐγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς ἀκίδας,
Σπόγγον ἁλὸς βλάστημα, χυτῆς λειμῶνα θαλάσσης,
Καὶ χαλκὸν δονάκων τέκτονα λεπταλέων
Ἔνθαδε Καλλιμένης φιλομειδέσιν ἄνθετο Μούσαις
Γήραϊ κεκμηκὼς ὄμματα, καὶ παλάμην.

Immadidum inerrantis plumbum ſcriptorem itineris,
Et ſub quo firmatur litteræ harmonia,
Et canonem currentis gubernatorem plumbi,
Et lapidem perforatum ſpongiæ ſimilem,
Et atramenti ſtabilis receptaculum, verum & ipſorum
Bene ſcribentium calamorum in ſummitate tinctos calamos,
Spongiam maris germen, fluentis florem maris,
Et æs calamorum fabricatorem tenuium
Hic Callimenes jucundum ridentibus depoſuit Muſis
Senio defatigatus oculos, & manum.

In Epigr. v. ἄβροχον plumbi appoſitiſſimum ἐπιθετόν, quare vertas *ſiccum*, *aridum*. De voce ἁρμονία, ejuſque pura notione vide bene multa in ſequ. libro. In verſ. 3. τροχαλοῖο valet *rotundi*, non vero *currentis*. In ver. 5. vietam, vel potius inauditam vocem σαθεροῖο, *ſtabilis*, ſanabis ſtatim, ſi reſtituas in σαπροῖο, vel σατροῖο, *tempeſtivi*, *veteris*, quare belle Silentiarius epigr. 3. v. 5. atramentum dicit χρόνιον, quod adjunctum huic alteri lucem præſtat, vid. pag. 162.

Verſus 6. ſalivam grandem movet, legimus etenim ſpongiam eſſe

χυτῆς

Digitized by Google

χυτῆς λειμῶνα θαλάσσης, in quibus verbis interpres e penu ſua pro λειμῶνα refudit *florem*, partem ſcil. pro toto, nam λειμὼν *pratum eſt:* eſſe autem ſpongiam *maris pratum*, vel *floſculum*, quis, etiamſi ſtomachi calidiſſimi, concoquere poſſet? affatim fuiſſet ſemel appellaſſe ἁλὸς βλάστημα, *maris frutex*. Quare mihi κείμενον deſperatæ medelæ eſt; ſed ſi quid loci conjectioni detur, reſtituerem, χυδὴν πίνοντα θαλάσσην, *ſpongiam abunde bibentem aquam*, & appoſite dicitur *ſpongia aquam bibere*; eapropter Græculi cum Etymologici auctore vocabulum σπόγγος compactum aſſerunt, quia σπᾷ ὑγρὰ, *ebibit humida*. Vel paullo ſanius pro λειμῶνα reponerem πληρῶμα, ita ut ſpongia ſit *maris frutex*, & quæ *aqua facile impleatur*. Verum, ſi quis me felicior ſit, & meliora veſtiget, quam quæ huic verſui ſanando illevi, mea ipſe ſpongiæ facile ſubmitto.

Ἄβροχον ἀπλανέος μόλιβον (1) γραπτῆρα μολίβδου,
  Ἧς ἐπιεζεῦται γράμματος ἁρμονίη,
Καὶ κανόνα τροχαλοῖο κυβερνητῆρα μολίβδου,
  Καὶ λίθακα τρητὴν σπόγγῳ ἐειδομένην,
Καὶ μέλανος (2) σαθεροῖο δοχεῖον, ἀλλὰ ϗ αὐτῶν
  Εὐγραφέων καλάμων ἀκροβαφεῖς ἀκίδας,
Σπόγγον ἁλὸς βλάστημα, (3) χυτῆς πληρῶμα θαλάσσης,
  Καὶ χαλκὸν, δονάκων τέκτονα λεπταλέων,
Ἔνθαδε Καλλιμένης φιλομειδέσιν ἄνθετο Μούσαις
  Γήραϊ (4) κεκμηκὼς ὄμματα, ϗ παλάμην.

(1) membr. Vatic. γραμματῆρα. (2) vulgo σταθεροῖο.
(3) vel repone χυδὴν πίνοντα, vulgo χυτῆς λειμῶνα.
(4) Palat. membr. κεκμηκώς.

Aridulum ſignans, recta ut ſit ſemita, plumbum,
  Atque ut litterulis firma ſit harmonia,
Et canonem, cohibet qui plumbum errare rotundum,
  Nec non pertuſum, ſpongia uti eſt, lapidem,
Vas & concocti atramenti, & qui bene tingunt,
  Et quorum ſumma eſt nigra acies, calamos,
Et germen ponti eſt quæ ſpongia, ſat bibit undæ,
  Atque acuens calamos, ut faber, æs tenues
Callimenes blandis heic dedicat ipſe Camœnis
  Ob ſenium dextra languidus, atque oculis.

E P I G R A M M A VI.

Ἰουλιανοῦ ἀπὸ ὑπάρχων Αἰγυπτίου.

IX. Ἀκλινέας γραφίδεσσιν ἀπιθύνοντα πορείας,
  Τὸν δὲ μόλιβδον ἄγων, ϗ μολίβου κανόνα,
Σύνδρομον ἡνιοχῆα, πολυτρήτου τ' ἀπὸ πέτρης
  Λᾶαν, ὃς ἀμβλείαν θῆκε γένυν καλάμου,
Σὺν δ' αὐτοῖς καλάμοισι μέλαν μυστήρια φωνῆς
  Ἀνδρομέης, σμύλης τ' ὀξυτόμον κοπίδα
Ἑρμείῃ Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόνος ὄμματος αὐγὴν
  Ἀμβλύνας, παλάμῃ δῶκεν ἐλαθεϊζειν.

Rectas litteris dirigentem ſemitas
Hoc plumbum agens, & plumbi regulam,
Concurrentem rectorem, & undique pertuſæ petræ
Lapidem, qui obtuſum acuit calamum,
Et cum ipſis calamis atramentum, myſteria vocis
Humanæ, crenæque valde acutum cultrum
Mercurio Philodemus: cum tempus oculi lucem
Obtundens, manui dedit libertatem.

In Epigram. VI. interpres in voce γραφίδεσσιν falſiſſimus eſt; non etenim γραφίδες ſunt *litteræ*, ſed *calami ſcriptorii*, ut nemo non videt. Pro ἀπιθύνοντα refice ἐπιθύνοντα. In 2. verſu ἄγων importuniſſimum eſt, & ἀσύντακτον, igitur appone ὁμῶ, vel quid ſimile. In 3. lege συνδρόμου, ut cum μολίβῳ conveniat; *plumbum* enim *excurrit*, dum ſignat lineolas, & ab recta regula detinetur, ne exorbitet; præterea ſtatim expunge vocem ἡνιοχῆα, *aurigam*, quæ præfert metaphoram audaciſſimam, nemo ſane a ſe impetraverit, ut credat Julianum epigrammatis auctorem vocaſſe κανόνα, *plumbi aurigam:* quare ῥῆσιν illam meo periculo divide, & quæ probe ſcripſit Julianus, habebis, ſcil. ἴθυν ὀχῆα, hoc pacto regula ſuum ἐπιθετὸν, ſcil. ἴθυν acquirit, fungiturque officio ſuo *cobibendi plumbum*, ne a recta diſcedat. Πέτρα quidem *rupes*, λᾶας eſt particula, quæ a rupe exſcinditur, quod jam ante me adnotaverat Salmaſ. in Solin. p. 851. contentus uno Theocrito, tot Homeri loca oblitus, vid. Il. δ. v. 107. Od. ε. v. 412. 415. 428. ubi in ea notione eſt vox πέτρη, ut ſexcentena taceam. Atque in hiſce etiam epigg. vides pumicem nunquam vocitari πέτραν, ſed vel λᾶαν, vel λίθον, & λίθος particula etiam rupis eſt in Homero, & ceteris Scriptoribus; ita ut huic vatum principi ſollemne eſt canere domos fabricari ξεστοῖσι λίθοισι, vel πυκινοῖσι λίθοισι· quare de regiis ædibus Priami legimus Il. ζ. v. 244. Πεντήκοντ' ἔνεσαν θάλαμοι ξεστοῖο λίθοιο. Et Il. π. v. 212. Ὡς δ' ὅτε τοῖχον ἀνὴρ ἀράρῃ πυκινοῖσι λίθοισι. Addas Od. ψ. v. 192. θάλαμον δέμον, ὄφρ' ἐτέλεσσα Πυκινῇσιν λιθάδεσσι, κ. τ. λ. Ac ipſe ſummus vates nos docet λᾶας, & λίθος in æqua notione haberi, cum de Circes domo recinit, Od. κ. v. 210. τετυγμένα δώματα Κίρκης ξεστοῖσι λάεσσι. Idipſum habeo ab Heſiodo, ut omnes horum vatum principum filios prætercam, qui docet in ἔργοις v. 624. hyeme ſubducendas in littus naves, & muro ex bene compactis λίθοις cingendas contra vim, & humiditatem ventorum: Νῆα δ' ἐπ' ἠπείρου ἐρύσαι, πυκάσαι τε λίθοισι Πάντοθεν, ὄφρ' ἴσχωσι ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων. Quæ hic adjecit Clericus, ne legas, nam haud ſunt tanto viro digna.

X. Hæc mihi vix illinenti in mentem veniunt, quæ utinam non illeviſſet Mazochius in lib. de Aſcia, (cujus lucubrationes mihi delicium ſunt,) ter enim dictitat p. 264. 265. 267. in Homero omnia ædificia ex ligno compacta, ligneumque fuiſſe heroicis temporibus τεκτόνων domorum miniſterium. Cum

con-

contra ſit ex quinis hiſce exemplis ; imo non ſolum lapidibus ædes eo ætatis exſtructas legere eſt, verum etiam ſumma elegantia & cultu elaboratis ; & me etiam piget, eo quod vir magnus verbis caſtigat Euſtathium ſecum non conjurantem. Verum Mazochio indulgendum, quem in nova, ac laudis plena, vocis τέκτων, quam cudit, διαγνώσει, maxime uri oportuit Homerum ſibi fore adverſarium; quare quavis ope & arte in ſententiam ſuam convectare adlaborandum fuit. Ceterum viro huic eruditiſſimo non dumtaxat Euſtathius, ſed & Scholia brevia ea in re reſiſtunt, quæ Il. δ. v. 110. iſthæc adnotant : Τέκτων· ὁ χαλκεύμενος τοξοποιός· ἢ ΚΟΙΝΩΣ, πᾶς τέκτων λέγεται· ἀπὸ τοῦ τεύχειν, ὅ ἐστι, κατασκευάζειν τι. Adlevi majoribus litteris proverbium ΚΟΙΝΩΣ, quo advertas illud etiam Mazochio diſplicuiſſe in Suida, atque poſtquam leviter Kuſterum arguiſſet pag. 267. more ſuo aſciatum quid, & ſubtile attexuit, ut in KOINON immutet : conſulas clariſſimi viri adnotationem 320. quo rem perſpicias. Imo longiſſimo ante Heroicorum temporum intervallo lapidibus cœptum eſt ædificari, vide Gen. c. XI. v. 3. *Habuerunt lateres pro ſaxis, & bitumen pro cæmento*. Et Levit. c. 14. v. 14. c. jubetur *lapides, & ligna domus leproſi projici extra oppidum*.

XI. Pro re nata, eo quod epigrammatographus probe diſtinguit λᾶαν ab πέτρᾳ, atque Homerus ſæpe utitur vocibus ξεστοῖσι λίθοισι, urgeor ad Juſtini locum ἐν λόγῳ πρὸς Ἕλληνας pag. 33. Venet. 1747. explanandum, qui Sibyllæ Cumanæ βασιλικὴν ait fuiſſe ἐξεσμένην ἐξ ἑνὸς λίθου, verba Homerica mutuatus, quæ non vice ſimplici in eodem κόμματι repetit : Ἐθεασάμεθα δὲ ἐν τῇ πόλει (Κύμῃ) γενόμενοι καὶ τινα τόπον, ἐν ᾧ βασιλικὴν μεγίστην ἐξ ἑνὸς ἐξεσμένην λίθου ἔγνωμεν· πρᾶγμα μέγιστον, καὶ παντὸς θαύματος ἄξιον· ἔνθα τοὺς χρησμοὺς αὐτὴν ἐπαγγέλλειν οἱ ὡς τὰ πάτρια παρειληφότες παρὰ τῶν ἑαυτῶν προγόνων ἔφασκον. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς βασιλικῆς ἐπεδείκνυον ἡμῖν τρεῖς δεξαμένας ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένας λίθου, ὧν πληρουμένων ὕδατος λούεσθαι αὐτὴν ἐν αὐταῖς ἔλεγον· καὶ στολὴν ἀναλαμβάνουσαν εἰς τὸν ἐνδότατον τῆς βασιλικῆς βαδίζειν οἶκον ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἐξεσμένον λίθου, κ.τ.λ. quæ verba ponderoſa ſatis, miſerum in modum converſa a Benedictinis viris ægre intueor : *Vidimus, cum in hac urbe (Cumis) eſſemus, locum quendam, ubi ſacellum maximum ex uno ſaxo exciſum conſpeximus, rem ſane præclariſſimam, & omni admiratione dignam ; ibi ſua illam oracula edidiſſe narrabant, qui hæc a majoribus, ut patriæ ſuæ propria acceperant. In medio autem ſacello monſtrabant nobis tria receptacula ex eodem exciſa ſaxo, quibus aqua repletis lavare eam dicebant ; & cum veſtem reſumpſiſſet, in intimam ſacelli ædem ſecedere ex eodem ſaxo exciſam, &c.* Quis ferat βασιλικὴν μεγίστην transfundi ὑποκοριστικῶς *ſacellum* cum ἐπιθετῷ *maximum?* quæ quidem contraria ſibi ſunt. Et qui fieri potuit, ut parvum *ſacellum* tres δεξαμένας, imo & ἐνδότατον οἶκον amplecteretur ? quare merito Juſtinus vocitavit μεγίστην βασιλικήν. Et miror eos doctiſſimos viros non ſecutos Jo. Langi interpretationem, quæ aliquanto melioris pretii eſt, eam tutemet conſulas.

Verum & Langus, & Benedictini in verba, quæ ex Homero deſumpſit Juſtinus, ἐξ ἑνός, vel αὐτοῦ ἐξεσμένῳ λίθου, miſere impegere *exciſam ex uno lapide* convertentes; cum ξέω non ſit *excido*, ſed *perpolio*, *levigo*, idcirco princeps vatum *lapides* plerumque dicit ξεστούς. Noſco autem, cur tranſverſum acti ſint hi doctiſs. interpretes, cum enim longior Maronis fabula de Sibyllæ horrenda ſpecu a pueris in eorum pectora influxerit, rati ſunt Juſtinum hoc antrum Virgilianum βασιλικὴν appellaſſe; & λίθον ἕνα peræque eſſe, ac *rupem*, hinc ἐξεσμένῳ verſum eſt *exciſam*; cum dicendum fuiſſet Latine, *Templum illud* (Sibyllæ) *parili perpolitoque lapide fabrefactum:* templa enim, domus, ædes lapidibus extrui dicimus, ferro contra excidi, quod vel pueri vidiſſent. Et quis vel tiro Græculus ignorat voculam εἷς, *unus* ſæpe in utraque lingua, valere *par*, *æqualis*, *idem?* itaut hæc Sibyllæ βασιλικὴ *uno lapide fabrefacta* juxta ſit, ac *eodem ſaxo*, non conquiſitis quibuſvis lapidibus, ſed ex una rupe exciſis, atque inde ἐξεσμένοις, *bene aptatis:* ea quidem eſt Juſtini mens, idque elaboratiſſimum ædificium viderat, ideoque vocat jure μέγιστον πρᾶγμα, & παντὸς θαύματος ἄξιον. Quod autem εἷς, *idem*, ac *ſimilis* denotet, poſthabitis, quæ ab lexicis, atque ab indicibus habes, exemplis, uno Thucydidis utar opportuno ſatis hiſt. lib. 4. n. 64. p. 265. Τὸ δὲ ξύμπαν, γείτονας ὄντας, καὶ ξυνοίκους μιᾶς χώρας, καὶ ὄνομα ἓν κεκλημένους Σικελιώτας, *uno verbo*, *quod vicini ſimus*, *& incolæ ejuſdem regionis maritimæ*, *& eodem nomine Siculi vocemur:* vides igitur ἓν, & μία valere *idem*, *eadem*, &c. verum id vulgare, & cuivis notum: imo & Hebræi in eadem ſententia ſexcenties voce אחד *unus*, uſi ſunt, conſulas Concordant. P. Marii de Calaſio edit. Londini p. 115. ubi illitum eſt אחד, *unus*, *idem*, & אחדים, *uni*, *iidem*, inde, ut moris eſt, perpetua ſanctorum libb. teſtimonia aſſumuntur. Ratum igitur eſt, quid ſit Juſtino ἐξεσμένος λίθος.

XII. Præterea adeo verum dicas ea, quæ protuli, Juſtinum ſenſiſſe, ut vocem λίθος nunquam reperire ſit in notione *rupis*, vel *montis*, ſed ſolummodo tum ſacri Scriptores, tum οἱ ἔξω pro lapidibus non magnæ molis adhibuerint; in eoque adeo conjuratos nactus ſum, ut nihil ſupra; contra vero pro *rupe*, ſive *monte* vocem πέτρα eodem conſtanti animo illeverint; quod & Latiares etiam Scriptores cujuſvis ætatis in bino vocabulo *lapis*, & *petra* imitatos gratulor, quorum loca ſi aggererem, fierem importunus, cum ubique tum Græce, tum Latine proſtent; ſatis erit eorum indices inviſere. In manifeſto tamen peccatu verſarer, ſi ab Scriptorum principe Homero locum ἀντάξιον ἄλλων, & veluti a me confictum haud apponerem, ubi Niobæ filiorum duodenorum, quos Apollo interfecerat, fabellam narrat, atque homines, & Nioben in *lapides* converſos vocat λίθους· e contrario *montes*, in quibus dolores concoquebat Niobe, appellat πέτρας, & ὄρεα, in Il. ω. v. 610. Οἱ μὲν ἄρ' ἐννῆμαρ κέατ' ἐν φόνῳ, οὐδέ τις ἦεν -- Κατθάψαι· λαοὺς δὲ λίθους ποίησε Κρονίων. . . . Νῦν δέ που ἐν πέτρῃσιν, ἐν οὔρεσιν οἰοπόλοισιν. . . . Ἔνθα λίθος περ ἐοῦσα, Θεῶν ἐκ κήδεα πέσσει.

Digitized by Google

πέτσει. Imo miratus ſum tum Moſem ipſum, tum ceteros Hebræos in ſanctis membranis æterna ὁμοφρονήτει clare diſtinxiſſe, & ne ſimplici quidem vice unquam confudiſſe vocabula אבן, *lapis*, & צור *rupes*, quam alteram vocem & LXX. πέτρα jure reddidere, & Latiaris interpres invertit *petra;* primam vero λίθος, & *lapis:* vide eundem P. Marium de Calaſio in his ῥήτεσι, quo rem citius noſcites. Hac ſane diſtinctione invecta, (quam haud ſcio, an tot præclariſſimi, & πολύγλωττοι interpretes adverterint,) mira lux erit tum proſanis, tum præſertim ſanctis veteris, & novi ſœderis voluminibus. Quare ut ad Sibyllæ βασιλικὴν redeam, ſi ἐξ ἑνὸς λίθου ἐξεσμένην cum Juſtino fateamur, non *exciſam in rupe* dicas, alias ipſe Martyr ἐκ πέτρας alleviſſet, cum λίθος ſit exiguæ molis *lapis*, nobiſque ſuggerit eam βασιλικὴν fuiſſe ſaxis ſabri malleo politis compactam, & maximorum, atque elegantium ædificiorum inſtar erectam.

His animadverſis, nullusdum mecum non ægre feret Mazochium iſthæc Juſtini verba longiori commentario docte, ut moris eſt, illuſtrantem hanc βασιλικὴν Sibyllæ appellaſſe *ſpecum* in Neap. Calend. to. 2. pag. 449. *Vult igitur Noſter* (Juſtinus) *Sibyllæ ſpecum, ſive* χρηστήριον *in Romanarum baſilicarum formam fuiſſe constructam*, &c. quis enim vero vocet *ſpecum*, prægrande ad miraculum ædificium, & affabre aptatis λίθοις compactum erectumque? Et me piget maximum virum oblitum eſſe hæc Juſtini verba attentius penſitaſſe, Latinamque interpretationem tanquam non malam Calendario adnexuiſſe. Verum de hac Sibyllæ βασιλικῇ, & Juſtini verbis plurima commentabimur σὺν Θεῷ in regionis Puteolanæ deſcriptione; & ſplendidiſſima Agathiæ mendacia Sibyllæ *antrum* comminiſcentis ἀερῶ καὶ βαραθρῶδες pag. 20. edit. Pariſ. 1660. exſibilabimus: quis enim præſtet potiorem fidem ſcriptori abſenti, & ævi nequioris, quam Juſtino cultiſſimo viro, atque αὐτόπτῃ;

XIII. Hæc autem me de falſo Sibyllæ antro commentantem opportune arceſſiit Antiſtita Sacrarum Virginum (quæ primorum patriciorum filiæ ſub Divæ Claræ nomine, ac tutela συμβιῶσι, virtutum exemplo, quod grande claritudinis adjumentum eſt, & regia munificentia ſpectatiſſimæ præ ceteris;) ac benigniſſime inſcriptionem expoſtulavit in aditu Cryptæ, quæ ab Averno ad Cumas perfoſſa erat, adponendam, utpote quæ inter ingentia harum Virginum prædia interjacet, atque ab inſcitiſſimis Scriptoribus, ejuſque oræ importunis περιηγηταῖς, uti appellat Juſtinus, *Grotta della Sibilla*, ſalutatur, quos non male *Cicerones* vocitamus, nam id genus homunciones alibi multis oſtendam audiviſſe olim etiam *Homeros*, pacemque petam ab ſummo viro Mazochio, qui in longiori adnot. in Calendarium pag. 449. to. 2. acute arguteque evincere adnititur eam nomenclaturam abortionem eſſe vocis *circitores*, vel *circerrones* contractæ ab *circumerrones;* interea de id genus hominibus vide, quæ adnotavit Sphanhem. init. de P. N. quem laudare oblitus eſt Mazochius. Qua cura potis fui inter hanc longam, & fortaſſe tædii plenam atramentariam ope-

operam, edere epigraphen, adſcribam, quo mandatis tantæ Antiſtitæ obtemperem, quæ immortale nomen ſibi ob templi ſui omnium in hac urbe magnificentiſſimi inſtaurationem, ac picturas comparavit.

CRYPTAE AB AVERNO HOC LACV AD CVMAS
AVSPICIIS AGRIPPAE
ET COCCEI ARCHITECTI INGENIO ET OPERE
POSTERIS ADMIRANDO EFFOSSAE
SIBYLLAE NOMINE ATQVE ORACVLIS
PERDIV AVGVSTAE
OLIM VIRORVM CONSVLARIVM ET IMPERATORVM CVRRIBVS
CONVENARVMQVE ITINERIBVS
CELEBRATISSIMAE
INTROITVM PAENE CLVSVM
DELIA BONITA ANTISTITA
ET CATHARINA ANGVILLARIA ADMINISTRA
INTER CETERAS SVB DIVAE CLARAE TVTELA
PATRICIAS NEAPOLITANAS VIRGINES
PROVIDENTISSIMAE
QVEIS IN MAIOREM PVTEOLANI AGRI PARTEM
IVS EST
CAEMENTIS AC RVDERIBVS REIECTIS
LONGA AETATE AGGESTIS
APERIVNDVM ORNANDVMQVE
CVRAVERE CIϽIϽCCLIII

Scio me ob voces λᾶας, & πέτρα, quæ hoc epigr. exornant, longius aberraſſe, quare ad medelam reliquorum verſuum aggrediar; poſtquam te admoneam, ne credas Jo. Georg. Grævio in laborioſis in Heſiodum lection. in ἔργ. v. 589. ajenti: Πέτρα *Homero, aliiſque Græcis poetis ſæpe eſt antrum in rupe excavatum*; affertque duo Homeri loca, quæ quidem vel tiro de *rupe*, ſive *monte*, non de *ſpecu* interpretaretur; primum eſt Il. β. v. 88. ubi ſi divinus vates πέτρην dicat γλαφυρήν, ipſa πέτρη *rupes* quidem eſt, & eo quod addat γλαφυρή, evadit mons *effoſſus*; & quis unquam negaturus eſt ἐπιθετά rem varie afficere atque diſcriminare, non vero ipſam prorſus immutare? hinc in ipſo Hom. πέτρη eſt περιμήκης, Il. *ν*. 63. ὀλοοίτροχος, *ν*. 137. κοίλη, φ. v. 494. & Od. μ. 233. ἠλιβάτη, atque id genus ſexcenta. Alterum eſt Il. δ. 107. ubi Homerus canit de cervo, πέτρης ἐκβαίνοντα, quæ verba vertunt omnes, *ex rupe exeuntem*, & Grævius de ſuo addit, *ex rupis antro exeuntem*; cum ſi ea carmina ſummi vatis adeas, diceres cervum *e rupe deſcendentem*. Verum hæc ſatis aperta.

In ver. 4. Θῆκε abunde profert amanuenſium torporem, corrige lubenter Θῆγε, *acuit*, quod vidit etiam interpres, licet in ceteris dormitans, non vero Manutius. Ut ſententia hujus 4. verſus ſtet, ſcias ex membranis Vaticanis me habere monſtroſam vocem συστήματα, quam Aldus repoſuit notiorem, licet nihil hic opportunam, μυστήρια· ipſe enim cum ignariſſimis ignoro, cur calami, & atramentum ſint *humanæ vocis myſteria*: aliud prorſus cogitaſſe Julianum credendum eſt: minima admodum mutatione συστήματα verte in συμπτύγματα, mentemque Juliani tandem aperies: σύφω etenim eſt *adſtringo*; igitur συμπτύγμον, *adſtrictio*; & revera, ut vox humana characte-

ri-

ribus firmetur & adſtringatur, calamis, & atramento utamur oportet, alias vox avolaret; quare merito Homerus πεϱιθρύλλητον illud adjunctum πτερόεντα *verbis* ſemper aſſuit, quando loquuntur; in ipſa autem ſcriptura, vocem veluti figimus, & στύφομεν, *adſtringimus:* habes igitur Juliani mentem, qui bene noverat verba eſſe πτερόεντα, dum loquimur, contra vero στυφθέντα, dum ſcribimus; hinc belle verba chartis depicta appellantur φωνῆς στυπτήματα. Ut autem nihil prorſus dubites, quin recte hanc vocem ſanaverim, fundum do eundem Julianum in epigrammate ſequenti v. 5. & 6. dum ait calamos, & atramentum *adſervare vocem mortuorum;* φιλάττειν autem γῆρυν, & στύφειν φωνὴν, eadem ſiquidem valere nemo neget. Quid ſi eundem prorſus loquendi modum repererim? Iſidorus præſto mihi eſt Orig.l.6.c.14. cujus verba ſi egomet confinxiſſem, aptiora cudere haud quiviſſem: *Inſtrumenta*, inquit, *ſcribæ calamus, & penna; ex his enim verba paginis infiguntur, &c.* Sane videtur Iſidorus hanc ſententiam ex Juliani epigrammate mutuatus; quare illius ævo certe στυπτήεια legebatur; ſane iterato recinendæ ſunt diræ in librarios, qui elegantem illam carminum ἀνθολογίαν tam miſere deflorarunt. Valde gratulor mihi etiam Lucanum id muneris characteribus tribuiſſe, ſcilicet vocem firmandi, ne avolet, ſed æternum duret; quis enim ignorat bina ejus carmina πεϱιβόητα lib.3.v.221. *Phœnices primi, famæ ſi credimus, auſi Manſuram rudibus vocem ſignare figuris?* Porro irridendi, qui elegantem vocem *manſuram* inſcitiſſime immutarunt in nullius pretii ῥῆτιν *menſuram*, vide hujus poetæ editionem Oudendorpii nuperrimam, & apparatiſſimam; & miror doctiſs. virum in voce *manſuram* nihil adnotaſſe. Pro re nata de Sannazario συμπολίτῃ aliquantulum conquerendum mihi eſt, dum atramenti laudes merito perſequitur epigr. 32. lib. 1. & illud commendat, quod geſta regum æternum duratura chartis illinat, *Mandet ut æternis ſcripta voluminibus;* verum ſi ſummus hic poeta Grajas delicias, & hæc epigrammata ſcrutatus eſſet, potius appoſuiſſet, *Figat, ut æternis, &c.* quas delicias Lucanum, atque Iſidorum inviſiſſe minime pœnituit. Faceſſat igitur inter barbaros vox marcida συστήεια, ſive, ut in Vaticanis membranis συστήεια, aut μυστήεια, & in præclarum epigram. στυπτήεια reſtituatur. Accipe carmen non amplius maculis turpe, & μετρικῶς converſum.

Ἀκλινέας γραφίδεσσιν (1) ἐπιθύνοντα πορείας,
  Τόνδε μόλιβδον, (2) ὁμοῦ καὶ μολίβου κανόνα,
(3) Συνδρόμου (4) ἴθυν ὀχῆα· πολυτρήτου τ' ἀπὸ πέτρης
  Λᾶαν, ὃς ἀμβλείαν (5) θῆγε γένυν καλάμου,
Σὺν δ' αὐτοῖς καλάμοισι μέλαν, (6) στυπτήεια φωνῆς
  Ἀνδρομένης, σμίλης τ' ὀξυτόμον κοπίδα
Ἑρμείῃ Φιλόδημος· ἐπεὶ χρόνος ὄμματος αὐγὴν
  Ἀμβλύνας παλάμῃ δῶκεν ἐλευθερίην.

(1) vulgo ἐπιθύνοντα. (2) commun. ἄγχι.
(3) vulgo σύνδρομον. (4) commun. ἐνοχῆα.
(5) vulgo θῆκε. (6) membr.Vat. μυστήεια, ex Fulv.Urſin. συστήεια.

Quod

Digitized by Google

Quod calamis dat iter, recto ne a tramite oberrent,
Hoc plumbum, & plumbi, qui regit hos, canonem,
Currens hoc qui inhibet; pertuſæ atque undique petræ
Particulam, obtuſo dat quæ aciem calamo,
Cum calamo atramentum, vocem quæ organa figunt
Humanam, & cultrum, qui ſecat, atque acuit,
Mercurio Philodemus; vim cui luminis ætas
Obtudit, officio hinc dextera ſe exſoluit.

EPIGRAMMA VII.

Τοῦ αὐτοῦ.

XIV. Αὔλακας ἰθυπόρων γραφίδων κύκλοισι χαράσσων,
Ἄνθεμά σοι τρωχθεὶς οὗτος ἐμὸς μόλιβος,
Καὶ μολίβου χρωστῆρι κανὼν τύπον ὀρθὸν ὀπάζων,
Καὶ λίθος ἀγχιδέων θηγαλέος καλάμων,
Σὺν καλάμοις ἄγγος τε μελανδόχον, οἷσι φυλάσσει
Αἰὼν ἐσσομένοις γῆρυν ἀποιχομένων,
Δέχνυσο καὶ γλυπτῆρα σιδήρεον, ᾧ θρασὺς Ἄρης
Σὺν Μούσαις ἰδίην δῶκε διακτορίην,
Ἑρμείη, σὰ γὰρ ὅπλα· σὺ δ' ἀδρανέος Φιλοδήμου
Ἴθυνε ζωήν, λειπομένοιο βίου.

Lineas recte directorum ſtilorum circulis arans
Donarium tibi eraſum hoc meum plumbum,
Et plumbo coloratori canon imaginem rectam præbens,
Et lapis bene ſciſſos acuens calamos,
Cum calamis vaſque atramentum capiens, quibus cuſtodit
Tempus ſequentibus vocem mortuorum,
Accipe & ſculptorem ferreum, cui confidens Mars (*mandata;*
Cum Muſis propriam dedit legationem: functionem perferendi
Mercuri, tua enim arma: tu infirmi Philodemi
Dirige vitam, relinquente vita.

In Epigrammate VII. amanuenſes fortuito magis, quam ex induſtria autographi fidem ſervarunt, quare admodum pauca animadvertenda mihi reliquerunt. In verſu I. obſcuriorem ſe præbet Julianus in voce κύκλοισι, quam accipere jubeo pro plumbi figura, quæ rotunda erat', ut paſſim legere eſt in his epigrammatis: verum prorſus me latet, quid ſibi velint verba, αὔλακας ἰθυπόρων γραφίδων, *ſulcos*, ſeu *lineas calamorum recta incedentium*, ſeu *ſcribentium*; niſi dicas Julianum accepiſſe *ſulcos calamorum* pro ipſis *calamis*, quod ab Græcæ linguæ, & Latialis genio longe alienum. Arridet autem magis, ſi dicamus in mendo cubare vocem ipſam κύκλοισι, quam paullulo fidentius reſtitue in ἄκροισι, & mens epigrammatographi foret, *plumbum ſignans ſurculos pro extremitatibus calamorum, ut recte procedant*; ita ut accipiatur συνεκδοχικῶς *pars*

Digitized by Google

pars illa calamorum, quæ ſola ſcribit, pro *ipſis calamis:* hanc conjecturam ſatis firmat verſus *6.* epigr. 3. ubi eadem fere verba legis, καλάμων ἄκρα μελαινομένων. Quam medelam ſi acceptes, omnis caligo detergitur. Ne interpreti credas γραφίδων vertenti hic *ſtilorum*, cum ſatis oſtenſum ſit ſuperne Græcos ſtilos ignoraſſe.

Laudes, quibus cultrum honeſtat Julianus in *6.* & *7.* verſu, olent ſui ſæculi mores, & audaciſſimæ ſunt. Demum coronidem impoſuit interpres oſcitantiæ ſuæ, cum extremi verſus extimam vocem verterit *vitam* pro *victu*, quam vel puer divinaſſet. Haud pretium operæ eſt iterum allinere epigramma, cum unam videas in eo διόρθωσιν in voce κάκλοισι· quare meos ſolummodo verſus non bene tornatos adſcribam.

Hos rectos ſulcos calami pro cuſpide ſignans
Hocce meum plumbum jam tibi devoveo,
Præbet iter rectum nigro quæ & regula plumbo,
Ac lapidem, ſciſſos qui calamos acuit,
Cum calamis ciſtam atramenti, quorum ope ſervat
Ætas majorum dogmata, ne intereant,
Excipe tu findens ferrum, quo terribilis Mars
Cum Muſis proprio fungitur officio;
Mercuri, & hæc tua ſunt arma, imbellis Philodemi
Tu vitam foveas, ſi inſita vis abiit.

Hæc habui, quibus curſim ſeptena hæc epigrammata ob librariorum injuriam ubique affecta in munditiem ſuam reſtituerem: & miror Salmaſium in Solin. & in hiſt. Aug. pleraque horum vocabula explanaſſe, & ſui veluti oblitum medicinam tot affectis locis nullam feciſſe; præſertim in Solin. p. 644. ubi meminit hæc dedicatoria epigramm. adnotatque quædam de *plumbo*, de *regula*, *&c.* ſed perquam obſcure, in eiſque nihil errorum deprehendit. Miror que magis Gotl. Schwartium, qui poſtremus in exercit. de varia ſupelect. librar. veter. ſeptenos hos epigrammatum floſculos adnotatiunculis honeſtare aggreſſus eſt, nihil omnino eorum, quæ a me vel ſanata, vel reſtituta ſunt, advertiſſe; præſtitit etenim fidem interpreti potius, quam αὐτογράφῳ. Porro, ſiquis me audacem traducat, adſtruatque tot loca emendaſſe, ut potius ipſe viſus ſim veteribus ſcribere, quam veteres nobis, ei reponam illius ætatis Scriptores exemplaria poſteris commendaſſe, quæ fœdis vitiis carerent, & quæ bonam præ ſe ſententiam ferrent; quare mactandi laudibus ſunt, qui exſcribentium ſtupori conſulunt, vel plurimas antiquiores membranas inviſentes, vel bonis conjecturis innixi ſcripta veterum erroribus marcida ad primævam γνησιότητα confingere adlaborant. Ceterum, ſi id ſtudii ego in hiſce ſeptenis carminibus præſtiterim, & quid laudis meritus ſim, legentium indulgentiam, & Græca callentium vota præſtolor.

Π Α Ρ Ε Ρ Γ Ο Ν

DE VETERUM LIBRORUM FIGURA APUD HEBRÆOS, GRÆCOS, ET ROMANOS, QUOS OMNES QUADRANGULOS FUISSE DEMONSTRATUR; DEQUE EORUNDEM ORNAMENTIS: IMPRIMIS DE VERA ΔΙΑΓΝΩΣΕΙ VOCUM *VOLUMINIS*, ATQUE *CODICIS*: ET DE VERBIS ΠΤΥΣΣΩ, ET *PLICO*.

C A P U T I.

Hebræi, & Græci unos libros bipatentes agnoverunt; & objectationibus reſpondetur.

I. *URgendum mihi eſt adverſus decantatiſſimam tot doctiſs. virorum ſententiam. Vera notio verbi* volvere. II. *Hebræos teretes libros minime adhibuiſſe oſtenditur: quid* ספר, *&* *potiſſimum* מגלה *contra cl. Mazochium: ea vox Hebræis peregrina: Zachariæ, Jerem. Machab. & pſalmo lux, in quo verba, ἐν κεφαλίδι βιβλίου, &* *Latine*, in capite libri, *male verſa.* III. *Apud gentem ſanctam libros quadrangulos fabrefactos conſtat ex Luca: quid ἀνοίγω, & πετάννυμι adverſum eundem cl. virum. In Ezech. male appoſitum*, involutus liber: *quid* פרש, *&* פתח: *vera notio verborum*, liber ſcriptus intus, & foris. *Schoettgenius, & Calmetus notantur.* IV. *Græci cylindrica volumina prorſus ignoraſſe multis patefit: fides Plinio deſideratur, quocum conjurare videtur Mazochius.* V. *Vox εἴλημα*, volumen, *inficeti Græcorum ſæculi; ſicuti κεφαλὶς in hac notione, quam male a* כפל *trahit Fullerus. Æſchinis epiſtolæ multa lux, ubi perperam eſt βιβλίον ἀνειλιγμένον*, convolutum, *pro ἀνεπτυγμένον*, apertum. *Locus etiam Laertii expenditur vocantis libros κυλίνδρους· de hujus biographi ratione ſcribendi querelæ; atque ætas expenditur.* VI. *Verba Pauſaniæ contra quadratos libros affecta ſanantur; & male verſa reſtituuntur, ubi βιβλία pro βυβλία· hinc præclare illuſtrantur loca Jo. Apocal.* cælum . . . ſicut liber involutus; *& pſalm.* extendens cælum, ſicut pellem. VII. *Græcorum volumina non ſolum τετράγωνα, verum & elegantiſſima ex Luciano. Quid apud eundem βιβλίον ἐς δύο συνειλημμένον, marcide converſum.*

I. SCIO mihi non parum invidiæ in hac brevi de librorum veterum forma lucubratione creatum iri, cum ipſe ex trium linguarum Scriptorum lectione collegerim, unum ſemper fuiſſe librorum compingendi modum, quadratorum ſcilicet, convolutorum e contrario in cylindri figuram inter fabulas amandandum. Ad arduam rem aggredi fateor, cum adverſus tot maximi nominis *ἀρχαιολόγους* contendendum mihi ſit, & neminem unum reperies, qui hanc alteram librorum formam æternis commentariis, neſcio quo turbatæ mentis impetu, propugnare adniſus non ſit; atque adeo ſimul ea in re conjurarunt omnes, & eo uſque ſancta rataque ea ſententia jam evaſit, ut tacita aſſenſione comprobandam, & quaſi

quaſi indicto juramento ſtatutam exputarint.

Porro me piget tot excellentium virorum agmen producere, quorum bonam partem præter Funccium Trotzius de pr. ſcrib. orig. cap. 35. quibuſcum & ipſe conſpirat, enumerat, ac paſſim laudat. His addendus ὁ πάνυ Mazochius, qui in epiſt. de Dipt. Quirin. idipſum tutatur, communique opinioni grande ob doctiſſimi viri auctoritatem momentum appoſuit, & more ſuo Hebræis, Græciſque luminibus rem offundere ſategit. Demum anno ſuperiori Sebaſt. Donatus librum edidit de veteribus Diptychis minime pœnitendum, atque hunc binum compingendi libros modum firmare aggreditur; quanquam ea in re ab aliis perdiu occupata recinat.

Ceterum ſic ſtatuo, Hebræos, Græcos, ac Romanos una librorum forma, quadrata ſcilicet, uſos eſſe; quamvis vox τὸ *volumen* etiam ipſis ſollemne ſemper fuerit, cui profecto alia notio ſubeſt, quam quæ vulgo exputatur; eam cum ignorarent univerſi, tranſverſum acti ſunt; omnemque ornatum ad convolutos libros ipſi præcipites tranſtulere, qui quadratorum erat ἰδιώτατος. Neque traducas hanc διατριβὴν nihil cum *re atramentaria* commune habere; hinc adventitiam, atque veluti adſutam damnes; etenim, ſi certo præſtem veteres unicam librorum formam fabricatos eſſe, cylindricos vero prorſus ignoraſſe; cum præjudicatam hanc exuant opinionem, facile traham refractarios, ut in iis, quæ multa de ſcriptis tabulis ſuperne dicta ſunt, majorem mihi fidem præſtent; cum ea ſit humanæ mentis indoles, ut ſi ſemel iterumque decipi paſſa ſit ab Scriptoribus ἀρχαιολόγοις, lubenter in contraria invertitur & deſciſcit. Ceterum non tantum abs re fore reor. negotio atramentario librorum figuram adnectere, cum utraque mutuam ſibi impertiant lucem. Demum ſpondeo me hic ſpecimen dumtaxat commentarii daturum, alias ſane ea res prolixitate laboraret ſua; omnia meliore ordine opportuniori loco ſervanda reor: quare nunc penſi mei operam curſim obeuntem, & veluti quædam ſemina jactantem me intueberis.

Et quidem doctiſſimos quoſque voces *volvere*, & *volumen* in fraudem traxere, in animum inducentes eadem vi pollere, ac *circumvolvere*; quare finxere quædam librorum corpora cylindrica; cum facile in eorum mentem cadere potuiſſet id vocabuli belle aptari quadratis voluminibus; cum enim lectitando ab eorum una ad alteram pagellam tranſeundum ſit, appoſite dicimus *volvere*, *revolvere*, & *volutare* libros; qui dicendi modus ſollemnis eſt Tullio, exemplaque ex ipſius lexicis abunde habes, ut ſileam Scriptores ceteros, quorum indices, ſi lubeat, conſulas; cum etenim chartæ ex una dumtaxat parte, tanquam cardini, ſimul adglutinarentur, haud ſane perlegi potuiſſent, niſi verſarentur & evolverentur; quare tritum eſt illud Hor. *Vos exemplaria Græca nocturna verſate manu, verſate diurna*. Et Ovid. Triſt. lib. 2. el. 3. v. 307. *Nec tamen eſt facinus molles evolvere verſus*; & Seneca in fin. ſuaſor. *6. Ego ut librum velitis uſque ad umbilicum revolvere, adjiciam ſuaſoriam proximæ ſimilem*. Sed & Mazochii auctoritatem addere poſſem in

Dipt. Quirin. p. 35. *Volvendi actus non tantum εἰλήμασιν, i. e. libris convolutis, ſed & bipatentibus convenit;* & vel tironibus translatitium eſt *volvere*, & *volumen*, non ſemper quid in gyrum & in rotundum actum menti ingerere; nam ſæpe aliquid leviter curvum notat, hinc legimus ubique poetarum undarum, vinculorum, & ſerpentum, dum repunt, *volumina;* atque hominum ſupplicantium habitum *volvendi* voce expreſſere poetæ, Propert. lib. 3. el. 7. verſ. 10. *Et Veneris magnæ volvitur ante pedes*. Quam notionem τῷ *volvere* cum deterioris ævi Scriptores minime advertiſſent, & libros ſæpe *voluminum* nomine appellatos legerent, *cylindricos* fuiſſe perperam rati ſunt; imo ornamenta omnia quadratorum propria ad conficta a ſe teretia *volumina* detorſere, ut mox patebit.

II. Ut autem ab Hebræis incipiam, ne veſtigium quidem reperire eſt in Moſis voluminibus, eos compegiſſe libros in ſcapum convolutos; cum etenim ipſe unica voce ספר utatur, nihil inde pro rotunda eorum forma erui poteſt; imo ad quadratos τὸ ספר ſpectare fundum do Mazochium ipſum in laudata ſæpe diatriba p. 35. ajentem: τὸ ספר, *quod erat antiquius, de in ſemet convolutis voluminibus uſurpari nequiviſſe;* cujus viri auctoritas omnium inſtar eſt, utpote Hebræi ſermonis callentiſſimi. Porro ex hiſce Mazochii verbis cito quis deducat, ſi ספר ætate Moſis de quadrangulis voluminibus dictum ſit, non vero de convolutis, inventa eleganti arte compingendi polyptychos libros, teretes uſui ſatis adverſos fabricare inſrunitæ mentis fuiſſet; quare, licet invitus, mecum conſpirat Mazochius. Verum haud ſcio, cur tantus vir recentiorem vocem מגלה adſtruat, licet dubii plenus, trahi poſſe ad rotundum librorum genus, quanquam, ubicumque ſacri codicis eſt vox מגלה, fateatur accipiendam eſſe pro libris polyptychis; mox iterum veluti ſui oblitus librum, quem portentoſæ molis viderat Zacharias cap. 5. v. 1. 2. adſtruit fuiſſe in ſemet convolutum, non alio nixus rationis momento, quam quod eſſet inuſitatæ formæ, & myſteriis ſcatens. Verum etiam hic מגלה quadrata eſt, cum longitudo viginti cubitorum, & decem latitudo, aptiſſimam menti ingerat ἀναλογίαν pro quadratis; nam in cylindricis voluminibus, longe minor, atque arctior fuiſſet diameter; imo ſatis dubito, quin teretibus corporibus probe quadret vox *latitudo;* atque hinc etiam noſces Zachariam vidiſſe librum polyptychum, cum meminerit *latitudinis*. Demum cl. Mazochius pro Hebræorum convolutis libris affert locum 1. Machab. 3. 48. aitque: *Celebris eſt iſtiuſmodi voluminum mentio, ubi dicitur, & expanderunt* (ἐξεπέτασαν) *libros legis, quæ locutio eſt τῶν εἰλημάτων peculiaris:* verum ajo πετάζειν dici etiam de quavis re bipatenti, uti de januis, Hom. Il. φ. v. 531. Πεπταμένας ἐν χερσὶ πύλας ἔχετ', εἰσόκε λαοὶ Ἔλθωσι προτὶ ἄστυ. Et ibid. v. 537. Οἱ δ' ἄνεσάν τε πύλας, καὶ ἀπῶσαν ὀχῆας, Αἱ δὲ πετασθεῖσαι τεῦξαν φάος. Imo & in compoſitis Il. μ. v. 121. Εὗρ' ἐπικεκλιμένας σανίδας, καὶ μακρὸν ὀχῆα, Ἀλλ' ἀναπεπταμένας ἔχον ἀνέρες.

pes. Cum vir eruditiſſimus fateatur *σανίδας* accipi etiam pro librorum quadratorum paginis, *ἐξετέτακται* in Machab. facile detorqueri poteſt ad libros *πολυπτύχους*, nihilque prorſus hinc evincit, ut Heb:æos cylindrica volumina habuiſſe quis credat.

Verum redeundum mihi eſt ad *ῥῆσιν* מגלה, quam omnes interpretes, quotquot legi doctiſſimos, accipiunt pro in ſemet convoluto volumine, compulſi ſane ab Maſoretharum etymo, qui ab גלל, *volvit*, extorquent, cum, licet ab hoc verbo pullulet, quadrangulum procul dubio eſſe potuerit; etenim etiam libri noſtrates *τετράγωνοι* volvuntur, dum legimus, uti paullo ante oſtenſum eſt. Verum probe conjici poteſt vocem מגלה eſſe Hebræis peregrinam, quam in longa Babylonici ſervitii intercapedine didiçere; cujus rei argumento eſt, illam inſcriptam perlegi in unis ſanctis libris, qui poſt eam captivitatem exarati ſunt; nam antehac vox dumtaxat ספר pro *libris* ſollemnis habebatur, ſicuti Græcis externa eſt & *ἀλλόφυλος* vox *βίβλος* & *βιβλίον*, imo neque antiquiſſima, ut fatetur Mazochius, *Haud diu ante Alexandri M. tempora* (*βίβλος*) *uſurpari cœpta*. Perſicis vocabulis ſanctos libros inibi gentium ſcriptos ſcatere attentius legenti patet: &, ut brevis ſim, *ῥῆσιν* פורה, *ſors* Eſter 3. v. 7. Perſicam eſſe vel ex Buxtorfio noſcitas. Neque apponas pſalmum 39. 11. nam & ejus auctor, & ætas a bonis interpretibus ignoratur; imo ex *ῥήσει* מגלה, quæ in eo legitur, certo edico pſalmum tempeſtate ejus captivitatis prophetam *τοῦ δεῖνα* concinuiſſe. Fuiſſe eam vocem alienigenam probat præterea vox ספר adjecta ſtatim *τῷ* מגלה, & quidem vel ab ipſo pſalmographo, quicumque fuerit, ut vocabulum peregrinum intelligeretur, vel potius cum quis interpres in mundo illeviſſet *τὸ* ספר pro notione *τῶ* מגלה, inde conſueto librariorum ſtupore in contextu appoſitum, atque *π* in ת converſo pro ratione ſyntaxe:os, vel immutato ob parem formam. Firmat hanc bonam conjecturam Jerem. c. 36. ubi pluries legere eſt vocem ſolitariam מגלה, neque additum eſt *τὸ* ספר, ſi verſ. 2. excipias, ubi utramque vocem vides, ſuffecerat enim ei, qui *ῥῆσιν* hanc adjecit, ſemel ab initio illinere, quo peregrina intelligeretur. Confugiunt quidam docti interpretes, vid. Synopſ. Crit. ut eam verborum geminationem tueantur, ad Hebrææ linguæ leporem & elegantiam, exemploque utuntur, *petra ſilicis*; ſed contra eſt, cum ejus linguæ deliciæ in Babylonica tyrannide peſſum ivere, atque allatum exemplum nihili eſt, cum reponendum ſit, *ſpecus ſilicis*. Quare ſi abradas adventitium *τὸ* ספר, ſimplicior ac *γνησιωτέρα* erit pſalmographi ſententia: neque Latialis interpres vertens, *in capite libri*, & LXX. *ἐν κεφαλίδι βιβλίου* doctiſſimos quoſque adeo torſiſſent: neque Aquila, & Symmachus *εἴλημα*, *librum in ſemet convolutum*, reddidiſſent; verum de voce *εἴλημα* plurima inferne. Calmeti adnotationem in hunc verſ. ejus pſ. piget me apponere, licet plurimum ipſe eam commendet; fruſtra enim quæritur, quidnam ſit *caput libri*, namque male verſa ſunt, *ἐν κεφαλίδι βιβλίου*, Hebræa verba,

מגלה

מגלת ספר, cum κατὰ λέξιν dicendum fuiſſet βιβλίον βιβλίυ, quæ ridicula eſt ταυτολογία· expungenda igitur ſecunda vox ספר, quæ ab altera manu eſt, atque ad incitas cogit interpretes, vel ad quid μυςηριῶδες.

III. Ut autem ne dubites, quin apud Hebræos volumina quadrangula fabrefierent, habes ex Luc. in Evang. ajente cap. 4. v. 17. porrectum fuiſſe Chriſto ſervatori librum (βιβλίον,) quem cum evolviſſet (ἀναπτύξας,) ideſt cum multas pagellas verſaſſet, *invenit locum* (Iſaiæ,) *in quo ſcriptum erat: ſpiritus Domini ſuper me, &c.* εὗρε τόπον (Ἡσαΐυ,) ὃ ἦν γεγραμμένον, πνεῦμα Κυρίυ ἐπ' ἐμέ, κ.τ.λ. Neque opponas fieri potuiſſe, ut illud βιβλίον teres fuerit; contra enim eſt ῥῆμα ipſum ἀναπτύξω, quod ad libros bipatentes ſpectare norunt omnes, atque inde habemus voces ipſas πολύπτυχα, δίπτυχα, κ.τ.λ. Idipſum firmat Evangeliſta v. 20. ibid. idem verbum illinens: κ͵ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισε, *claudenſque librum tradidit miniſtro, & ſedit.* Quanquam autem apertiſſime teneas ex hoc Lucæ κειμένῳ Hebræorum volumina fuiſſe polyptycha; tamen, quotquot legi viros doctiſſimos, illud, veluti ſi una conjuraſſent, pro tereti, ſive cylindrico interpretati ſunt; porro non eo quod verba penſitarunt, ſed quia ita pater, avunculus, & maternus avus dixerat. Adde Evangeliſtas adeo κυρίως locutos, ut, quando libri evolvendi eſſent, ut legerentur, uſi ſint verbo ἀναπτύσσειν, e contrario, ſi ſolummodo, atque ἁπλῶς aperiendi, nulla eos legendi ratione habita, τὸ ἀνοίγειν adhibuerint; quod adeo verum dicas, ut omni cap. 8. & 9. Apocal. ἀνοίγειν ſexcenties reperire ſit, ubi dumtaxat de libri apertione ſeptenis ſignis concluſi, non autem de eo lectitando ſermo eſt. Et ſane nullusdum de teretibus libris dixerit ἀνοίγειν, teſte ipſo Mazochio in Dipt. Quir. p. 37. quorum proprium eſſe ait ἐκπετάννυμι, *Ac celebris eſt 1. Mach. 3. 48. iſtiuſmodi voluminum mentio, ubi dicitur, Et expanderunt* (ἐξεπέτασαν) *libros legis, quæ locutio eſt* τῶν εἰλημάτων *peculiaris.* Demum rem omnino firmare gratulor locum ejuſdem Apoc. cap. 10. v. 8. ubi Angelus Joanni librum ἠνεῳγμένον, *apertum*, tradit, ut illum devoret; ſane ſi de tereti volumine hic ageretur, neque hoc ῥήματι uſus eſſet Evangeliſta, neque concipi poſſet, quo pacto id genus librorum circumvolutorum in ſemet, (qui aperti, ſive evoluti longiſſimum ſpatium implerent,) unius hominis manibus ἠνεῳγμένοι prehendi poſſent: & gaudeo perſpicaciores eſſe pictores; etenim quotquot id myſterium Apocalypſεως coloribus finxerunt, quadrangulum volumen in Joannis manibus appoſuerunt, quam doctiſſimos quoſque interpretes, qui etiam hic pro cylindrico libello dejerant.

Hinc autem lux eſt Ezechieli eadem prorſus vaticinanti c. 2. v. 9. ac Joannes: *Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat involutus liber, & expandit coram me, qui erat ſcriptus intus, & foris, & ſcripta erant in eo lamentationes, carmen, & væ;* etenim ſi liber apertus Prophetæ oſtenditur, haud aliter fingi poteſt, quam bipatens, &

qua-

quadrangulus, uti dictum eſt de illo Apocalypſεως. Neque te turbet Latiaris interpres in voce *involutus*, namque ea in Hebræo κειμένῳ eſt מגלה, quæ ῥῆτις cum ei tenebricoſa eſſet, appoſuit, *involutus*; at contra in pſalmo, ut paullo ſuperne legere eſt, vertit *in capite*, adeo eum torſit ea vox, ut diverſiſſime redderet; ῥῆμα *expandit*, vertiſſet melius *aperuit*, nam Hebr. eſt פרש, vox multiplicis ſane notionis, nec non etiam *aperire; expandere* autem dicas de verbo פתח toties in ſanctis libris repetitum, & unde ἀμέτως Græci traxere πετάω. Si vero hic liber audiat, *ſcriptus intus*, & *foris*, uti etiam in Apocal. c. 5. v. 1. ne cogites de teretibus voluminibus, verum de Hebræo ἰδιωτισμῷ, ſive potius ἐμφάσει, nim. ut ſcias illum longiſſima ſcriptura, atque ab initio ad finem uſque exaratum; vox enim פנים vel tiro ἑβραΐζων novit valere etiam *a principio*, & אחור *ad finem*, & miror non advertiſſe interpretes, quod pronum erat; quem dicendi modum Latinos imitatos nunc primum noſco, qui, ut carperent malos Scriptores, eo uſi ſunt, ita Juven. ſat. 1. v. 5.... *ſummi pleni jam margine libri Scriptus*, & *in tergo*, *nec dum finitus Oreſtes;* vides igitur derideri hanc tragœdiam ineptiſſimi poetæ, utpote & malam, & æternam, ſcriptamque ſcil. a *ſummo libro*, & *in tergo*, nim. ad poſtremas pagellas, nec adhuc ad finem vergentem: ea ſane eſt ſatyrici mens Hebræo more loquentis; atque ipſa vox *poſtremus* educitur ab *poſt*, quod peræque eſt, ac *a tergo*. Quidquid adnotatum eſt ab interpretibus, vel alienum omnino eſt, vel e medio arceſſitum. Vides igitur, ut omnia bene collineent, niſi libri, quos & Prophetæ, & Evangeliſtæ meminere, bipatentes fuerint, eorum verba teneo icoſa eſſe, & multiplici difficultate implexa.

Operæ nunc pretium eſſet lucem afferre verbis Apocalypſ. c. *6*. v. 14. *Et cælum receſſit ſicut liber involutus*, &c. atque Iſaiæ 34. 4. quæ eodem vergunt: *Et complicabuntur, ſicut liber cæli*, quæ mihi contra teretes libros diſputanti potenter adverſa objicere quis poſſet: verum mox pag. 23*6*. cum de Græcorum voluminibus ſermo ſit, eorum verborum ſententiam antehac ignotam aperiam, oſtendamque de libris inibi ne cogitaſſe quidem Joannem, & Iſaiam, & interpretes eorum mentem non adſecutos.

His διὰ βραχέων animadverſis, ne cures quæcumque tot viri doctiſſimi illevere, Hebræos ſcil. in involutis membranis ad longiſſimum ſpatium ſimul aſſutis, vel adglutinatis ſcriptitaſſe; quadrangulos vero libros prorſus ignoraſſe; ἀντάξιος ἄλλων ſit Chriſtianus Schoettgenius in hiſtor. librarior. & bibliopolar. cap. 1. §. 10. qui paucis ante annis ſcripſerat, vid. Theſ. Polen. to. 3. p. 838. & nihil dubius iſthæc appoſuit: *De conditione librorum pauciſſima adhuc ſuperſunt dicenda: Hebræorum veteres plerumque inſcripſerunt membranis pergamenis, quas deinde convolvebant; quam conſuetudinem & alii habebant populi . . . Hujus rei luculentum invenies teſtimonium apud Vallichium, qui de codice olim G.D. Mayeri, nunc vero in bibliotheca Paullina Lipſienſi*, &c.

Ad-

Advertas rogo, quam ἄλογος ſit Schoettgenius, qui, ut probet veterrimos Hebræos abuſos eſſe voluminibus teretibus, provocat ad ea, quæ nequiſſimi ſæculi ſunt, atque ab quingentis abhinc annis ab Rabbinis compacta, edicitque *luculentum teſtimonium*; & parum abſuit, quin nos ad Hebræorum noſtri ævi βιβλία cylindrica ablegaſſet. Id unum ſcio in magni nominis bibliothecis antiquiores libros Hebræos polyptychos ſervari, & ſi qui ſunt teretes, nuperrime confictos pronunties. Hæc de Hebræorum libris, quos conſtat cylindricos non fuiſſe, uti contra omnium mentem interpretum ſtabiliſſe reor. P. Calmeti diatribam ante Exodum appoſitam de Hebræorum libris, doctam licet, parum curamus, cum & vulgari opinioni adſtipuletur, & quæ ab aliis recocta toties, colligat; quin pro voluminum Hebræorum forma, ornatuque, Græcorum, ac Latinorum exempla corroget, miſceatque ſuſque deque omnia.

IV. Age Græcorum voluminum figuram inviſamus, qui, utpote præ Hebræis in ſcribendo luculentiores ſunt, non tantum negotii faceſſunt; cumque in rebus ſuis elegantiſſimi, quadratos ſolummodo libros ſcriptioni, & lectioni opportuniſſimos uſurparunt, de barbara cylindricorum forma minime cogitarunt; in iiſque ego lectitandis ne privam quidem vocem certam, vel ſaltem dubiam veſtigare potis fui, quæ ad convolutos libros detorqueri poſſet. Et ſane ſic ſtatuo ab univerſis Græcanicis Scriptoribus librorum vocabula pro quadratis cuſa nos legere, quæ curate ſervavit Pollux lib. 10. cap. 14. ſegm. 57. βιβλία, γραμματεῖα, γραμματίδια, δέλτοι, δελτία, γραμματίδιον δίθυρον, τρίπτυχον, καὶ πλειόνων πτυχῶν· & quædam alia ὑποκοριστικὰ addit lib. 7. cap. 33. ſegm. 210. βίβλοι, βιβλάριον, βιβλιδάριον, neque ullam ῥῆσιν apponit, quæ parum ſuſpicionis inducat de circumvolutis membranis; id quod unumquemque virum, licet non egregie cordatum, ab illa vulgari & plebeja ſententia dimoveret, fuiſſe olim id genus κυλινδροειδῶν voluminum; porro ſi exſtaſſent, Grammaticus iſte nihil ſane obliviosus unam ſaltem Onomaſtico ſuo illeviſſet; præſertim cum in ambobus laudatis locis ſupellectilem omnem librariam diſtincte, atque attente connumeret; illum neque latuit πύξιον, & πυξίδιον, *codicilli*, vid. lib. 4. cap. 2. fragm. 18. Haud dubites de Scriptoribus, qui Pollucem præceſſere, etenim quotquot attente conſului, conſului autem non paucos, ne una quidem vocula mihi oblata eſt, quæ cylindricis libris reſponderet; ita ut, ſi nomen Græci non habuere, rem ipſam minime exſtitiſse neceſſe ſit.

Et ſane omnium veterrimum librum, cujus meminere veteres, minime teretem fuiſſe, ſed τετράγωνον, aperte docet Anonymus περὶ ἀπίστων, vid. opuſc. mythol. pag. 86. dum adſtruit vellus apud Colchos aſſervatum revera non fuiſſe vellus aureum, quod eſt poetarum ludicrum, ſed librum in pellibus ſcriptum complectentem, qua ratione διὰ χυμείας aurum conficiendum eſſet; quare merito apud illos *aureus* audiebat, ἀλλὰ βιβλίον ἐν δέρμασι γεγραμμένον· neque dubites, quin fuerit multiplex, non vero cylindri-

lindricus, cum & βιβλίον vocet, & multis pellibus conſtitiſſe dicat. Vides igitur vel hominum antiquiſſimos & caſcos ab rotundo, & illiberali voluminum σχήματι abhorruiſſe. Optarem autem, ut Grajorum Scriptorum princeps Homerus de libris quid ceciniſſet, quo eorum formam veterrimam noſcitaremus; verum licet verſus illi, de quibus ſat multa pag. 50. & fortaſse non pœnitenda commentati ſumus, Πόρεν δ' ὅγε σήματα λυγρὰ Γράψας ἐν πίνακι πτυκτῷ θυμοφθόρα πολλά, Il. ζ. v. 168. vel ψιλδομηρικοὶ ſint, vel longe ſecus, ac librum præſeferant, tamen doctos interpretes in iis verbis quadrangulum & πολύπτυχον vidiſse miratus ſum; παντῶν ἀντάξιος ἄλλων ſufficiat Mazochius in dipt. Quir. p. 32. *Mira prorſus pugillarium antiquitas ex Homero oſtenditur, eaque longe major, quam convolutorum librorum*; quanquam vir doctiſs. pag. ſequenti edicat *circa Homeri ævum illos ex tabellis compactos, quod charta defuerit, nondum exſiſtente Ægypto, ſive Delta, vel ſi ſemper fuerit ea regio, chartarum convolutarum uſum ante Alexandrum cetero orbi ignotum fuiſſe*; ejus opinionis paullo fidentius illitæ vadem laudat Plinium. Ceterum ab utriſque expoſtularem, qui fieri potuit, ſi Homero papyrus defuiſſet, ut æternæ Ilias, & Odyſſea in tabellis inciſæ per Græciam omnem volitarent, ac facile univerſi ſecum comportarent? certe quidem bina divini vatis volumina in enormem molem increviſſent, ſi ceratas fuiſſe eas tabellas etiam dicas.

Verum non tam præceps clariſſimus Mazochius fidem Plinio præſtare debuiſſet, quam in multis ſubleſtam traducunt univerſi; nam quis unquam dubitavit, quin Ægyptus, ſive Delta remotiſſima temporum vetuſtate exſtiterit, & papyrus ipſa, cum in Exod. 2. 5. legas, *Deſcendebat filia Pharaonis, ut lavaretur in flumine* (Nilo ſcil.) ... *quæ cum vidiſſet fiſcellam in papyrione?* Laudandus quidem Hieronymus, qui vocem בסוף vertit *in papyrione*, non autem *in junceto*; noverat enim Nilum eo frutice abundaſſe. Præterea falſum dicas ante Alexandrum chartas cetero orbi præter Ægyptum ignotas fuiſſe, cum Hebræos, Græcoſque longiſſima ante hunc regem tempeſtate atramento, calamis, chartiſque uſos, teſtimoniis vehementibus prolatis, ſuperioribus capp. oſtenderim. Quare, iſthæc ſi poſthabeam, temporis, & chartæ uſuram lucrifaciam: & ut verum fatear, ſatis incocta atque ἀσύστατα ſunt, quæ Plinius hic narrat. Ut ſermo redeat ad Homerum, affatim mihi eſt, teſte divite Mazochio, ejus poetæ, imo Trojanæ calamitatis ævo in more fuiſſe libros quadratos, dum vir ὁ πάνυ ibid. clare pronuntiat: *Non eſt ergo dubitandum, quin libri cylindrici immenſo temporum intervallo recentiores libris bipatentibus fuerint*; atque ea in re me tanto viro contrarium habes, qui pernego, Græcos id genus libros convolutos, ſive teretes unquam habuiſſe, ſed dumtaxat πτραγώνους· idque ex ipſis Mazochii ſententia eruo; nam ſi Græci antiquiſſimi quadrangula volumina initio compegerint, quæ & lectioni, & ſcriptioni longe aptiora ſunt,

 quam

quam teretia, ſtultos dicas homines inferioris ætatis, qui cylindrica fabricari occœperint uſui infeſtiſſima, ac barbariei plena. Præterea advertat vir ſummus, ſi Græci teretem voluminum formam habuiſſent, fore ut bacilla, ceteraſque partes ſingulas meminiſſent, de quibus omnino ſilent. Doctiſs. Mazochius ibidem, ἀστραλίστχος vocem librariam inficeti ſæculi, & tenebricoſæ διαγνώστεως convolutorum librorum nomen eſſe edicit; verum an hujus viri quæſitiſſimæ de ἀστραλίστχῳ animadverſiones ſibi conſtent, ignoro.

v. Scio quotquot de veterum ſcribendi ratione commentarios edidere, ut probent Græcos teretes libros in quotidiano uſu poſuiſſe, opponere vocem εἴλημα, *volumen:* quæ utpote deteriore ævo conficta, nihili habenda eſt, quando ſermo mihi eſt de bonis Græcis, bonaque tempeſtate florentibus: neque credas velim, eo quod inducta ſit ῥῆσις hæc εἴλημα, præpoſteros Græcos cylindrica volumina in ſcribendo adhibuiſſe, verum ſolummodo hoc vocabulum cuderunt, ut ad Latiale τὸ *volumen* Græcanicum quid æquipararent; ſcimus enim ſequiores Græcos ῥωμαΐζειν vel quoad ipſa verba, vel quoad verborum ſententiam. Sane ſi cultæ ætatis Scriptores volumina teretia habuiſſent, ſat multa eorundem vocabula, uti eſt fœcunda ejus linguæ indoles, poſteris commendaſſent; qua de re ſi nihil hujus nomenclaturæ in tot eorum voluminibus invenire ſit, rem ipſam exſtitiſſe jure neges. Neque curandam reor vocem κεφαλὶς ſeptuaginta interpretum, quam eruditiſſimi quique librum in ſemet convolutum adnotare edicunt, quibuſcum cl. Mazochius dejerat ibid. pag. 35. ait enim: *κεφαλὶς, & κεφάλαιον nomina ſunt librorum in ſemet convolutorum:* cum enim ſit vocabulum obſcuriſſimæ notionis, cur libros Seniores illi κεφαλῖδας appellarint, præſtat potius ignorantiam fateri, quam leves hariolationes aggerere, vel ſibi contraria proferre, uti Fullerus in Miſcellan. lib. 2. cap. 10. qui non a κεφαλὴ deducit, ſed ab Hebr. כפל *duplicavit*, ita ut κεφαλὶς juxta ſit, ac διπλώμενον, *duplicatum*, *complicatum*, quod vides fuiſſe proprium librorum quadratorum; inde Fullerus ſui oblitus τὸ כפל ait ſpectare ad in ſe convolutos. Verum paullo ante pag. 229. pauca adnotavi de voce κεφαλὶς, fortaſſe non contemnenda.

Scio etiam me urgeri odii plena difficultate, ac moleſtia, cum in Æſchinis ep. 4. deſcribatur Athenienſes ſtatuam erexiſſe Pindaro de ſe ipſis optime merito volumen teres in genibus habenti: Καθήμενος ἐνδύματι, καὶ λύρα ὁ Πίνδαρος, διάδημα ἔχων, καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων ἀνειλιγμένον βιβλίον, *ſedens cum veſte, & lyra Pindarus, diadema gerens, & in genibus convolutum* (non vero *complicatum*, ut vertit Wolfius, & Junius de pict. vet. pag. 74.) *libellum habens*. Verum quovis pignore decernam locum affectum eſſe, cum jam oſtenſum ſit florentiſſimi ævi Scriptores Græcos id genus libros ἀνειλιγμένους penitus ignoraſſe; quare veram putamque vocem in hanc epiſtolam reſtitue, ἀνεῳγμένον, ſeu, ut veteres ſcribebant, ἀνεωιγμένον adſcripto jota, non ſubſcripto, ideſt *apertum*, quam ſtupor librarii inſipien-

ſipientis ſæculi, utpote paullo obſcuriorem, in magis tritam, & Latinorum *volumini* reſpondentem ἀνειλιγμένον detorſit. Neque credas me hariolationes venditare, licet enim Græcam vocem confingere oblitus ſit Ingewaldus Elingius in Hiſt. ling. Gr. pag. 107. epiſtolam Æſchinis laudans, vertit tamen, *in genibus habens librum apertum*. Præterea eadem bina verba reperies in Apocal. c. 10. v. 8. Λάβε βιβλαρίδιον τὸ ἠνεῳγμένον, facile reperies exempla, cum, quod verum eſt, detectum ſit. Ceterum ſi quis animi mente admodum pertinax pro τῷ ἀνειλιγμένον jurare velit, reponam continuo tum Demoſthenis, tum Æſchinis epiſtolas plenam dubii rem eſſe γνησίας audire, atque potius dicendum eſſe ſatis inferioris ævi rhetoris fœtum; idque vel ex eo conjicies, quod vocabulo abuſus ſit, quod ἴδιον Latinorum eſſe ſcimus, qui libros ſuos ab *volvendo* vocitabant: imo epiſtolas illas curate quis perpendens, facile noverit elumbes eſſe, & Demoſthenea, atque Æſchinea vi, & lucerna deſtitutas; ſicuti reliquas veterum Scriptorum epiſtolas νοθείᾳ damnandas ratum habemus.

Neque me frangit auctoritas Laertii de libris Epicuri diſputantis, quos aperte κυλίνδρους appellat: Γέγονε δὲ πολυγραφώτατος Ἐπίκουρος, πάντας ἐπιβαλλόμενος πλήθει βιβλίων. Κύλινδροι μὲν γὰρ πρὸς τοὺς τριακοσίους εἰσί· cum ſtatim ex ſententiæ contextu dignoſces verba, Κύλινδροι μὲν γὰρ πρὸς τοὺς τριακοσίους εἰσί, ab Scholiaſte ῥωμαΐζοντι adjecta, quem etiam fefellit vox Romana *volumen*, quæ *liber* notat; præſertim cum nuſquam Græcorum Scriptorum κύλινδρος in ea notione reperies, neque iterum in Laertio ſe offert; & ipſe enormis librorum numerus Græculorum medii ævi jactantiam olet, & mecum conjurat Menagius in adnotation. pag. 255. & ſeq. adſerens *plenum eſſe Laertium additamentorum*; & pag. 253. queritur *plenum etiam eſſe idiotiſmis, ſive plebejo dicendi genere, tam in phraſi, quam in verbis*. Quod jam ante obſervatum eſt ab Salmaſio de ling. Helleniſt. pag. 107. Verum etiamſi dem libros κυλίνδρους dixiſſe Laertium, neque a poſteriori manu verba illa adpoſita, non hinc colliges Græcorum chartas in voluminum ſcapum feliciori ævo conglutinatas, cum lis ſit de Laertii ætate, ita ut ſub Conſtantino imp. victitaſſe credat H. Dodwellus diſſ. de ætate Pythag. §. 22. pag. 186. teſtemque vocat Eunapium; attamen animi mens mihi verba, de quibus contendo, ſuppoſititia eſſe uſque ſuggerit.

VI. Reliquum eſt, ut Pauſaniæ loco lib. 4. c. 26. p. 343. qui mihi hunc ſcriptorem ſæpe ad delicias lectitanti ſe obtulit, quique ſpecie tenus pro teretibus libris apprime facere videtur, lucem afferam: Ὁ δὲ (Ἐπαμινώνδας) θύσας, καὶ δεξάμενος τῷ πεφηνότι ὀνείρατι ἤνοιγε τὴν ὑδρίαν, ἀνοίξας δὲ εὗρε κασσίτερον ἐληλασμένον ἐς τὸ λεπτότατον· ἐπείλικτο δὲ ὥσπερ τὰ βιβλία· ἐνταῦθα τῶν μεγάλων Θεῶν τελετή, quæ verba contra fidem verſa lego: *Ille* (Epaminondas) *ſacris operatus, votiſque Deo nuncupatis, a quo ſomnium exſtitiſſet, vaſculum aperuit: in eo volumen repertum ex albo plumbo in tenuiſſimas laminas ſparſo, libri forma, in quo ſcripta erant magna-*

rum Dearum initia. Et quidem falſum eſt repertum fuiſſe *volumen in tenuiſſimas laminas ex plumbo ſparſo* (τὸ *ſparſo* rus, & ſtivam olet,) cum Pauſanias luculenter adſtruat fuiſſe *ſtannum tenuiſſime extenſum*, κασσίτερον ἐληλασμένον ἐς τὸ λεπτότατον, quod *in ſemet convolutum erat*, ἐπείλυκτο· interpres de ſuo iratis Muſis addidit, *volumen ſtanneum in tenues laminas ſparſum*. Miſſa tamen hac nullius frugi interpretatione, ſcio me poſſe verbis Pauſaniæ urgeri Græcos bonæ ætatis adhibuiſſe libros cylindricos, cum luce clarius eorundem forma deſcribatur, ἐλείλυκτο δὲ ὥσπερ βιβλία, quæ ſtannea lamella *convoluta erat*, *tanquam libelli*. Fateor initio me parumper commotum ab hoc Pauſaniæ κειμένῳ, inde quia, quod verum eſt, obtendi poteſt, non autem extingui, ope ejus Scriptoris adverti firmari potius ſententiam contra teretes libros, quam everti. Sane vocem βιβλία refice βυβλία, unius litterulæ ejuſdem ſoni mutatione, res mihi erit integra: notum enim eſt βύβλος & βυβλίον eſſe *chartam*, *papyrum*; βίβλος contra & βιβλίον, *liber*, *libellus*; oſcitantes librarii more ſuo facile ea inverterunt, hinc ſæpe legimus in veterum ſcriptis, quæ ipſi minime cogitarunt. Quod autem βύβλος ſit *membrana*, & *papyrus*, conſule Stephanum; mihi ſatis ſit Pollux, qui ambas eas voces apprime diſtinguit: vid. lib. 7. frag. 109. ubi librorum vocabula enumerat, & alibi paſſim: contra vero cum ea vox ad libros non pertineat, βύβλος ſcribit, lib. *6*. frag. 82. lib. *9*. 193. lib. 10. 173. Quis hic mecum non mirabitur Xylandrum, Sylburgium, Kuhnium verba Pauſaniæ tam inconcinne transfudiſſe, neque librariorum σφάλμα puerile advertiſſe; & Godoynum to. 1. p. 383. qui nuper hunc Gallice vertit, contra fidem ex una plures lamellas feciſſe? Et merito conquerar de Alberto Græce ſcientiſſimo, qui eaſdem voces in locupletiſſimis ſuis adnotationibus, ſive potius dicas commentarios in Heſychium inter voces βίβλος, & βύβλος nihil diſtinxiſſe. Hinc bene concludam Pauſaniam enarraſſe lamellam ſtanneam, ut in arctam hydriam immitti poſſet, convolvi oportuiſſe inſtar membranæ, ſeu chartæ: nemo autem unus negaturus eſt veteres in formam teretem in more habuiſſe chartulam & papyrum involvendi; pernego autem ipſe dumtaxat, quæ communis ſententia eſt, volumina illa adhibuiſſe ſexcentis membranis adglutinatis ſimul, aut aſſutis, & circa aſſerem advolutis conſtantia, in quibus vel Homeri Ilias, vel Maronis Æneis inſcripta legeretur; uti hodiedum cylindrice quamlibet plagulam & membranam invertimus, grandibus plurium chartarum ſcriptarum involucris caremus.

Locus hic Pauſaniæ, quem ſanavimus, & in ſuum nitorem reſtituimus, lucem mutuatur verbis Jo. Evangeliſtæ Apoc. c. *6*. v. 14. Καὶ οὐρανὸς ἀπεχωρίσθη, ὡς βιβλίον εἱλισσόμενον· καὶ πᾶν ὄρος, καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν, quod ita transfuſum legimus: *Et cælum receſſit, ſicut liber involutus; & omnis mons, & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.* Jubeo te hic etiam illud ὡς βιβλίον confingere ὡς βυβλίον, *tanquam membrana*, *tanquam pellis*, iiſdem rationibus motum, quæ nuper in Pauſaniæ

κειμέ-

κειμένῳ allatæ ſunt; & ne dubites, quin importuna ſit in hoc Apocalypſεως vox *liber*, in mentem tibi veniant verba pſ. 103. v. 2. *Extendens cælum ſicut pellem*, & licet ῥῆσις Hebræa יריעה valeat *aulæum* ſecundum quoſdam, attamen Septuaginta viri verterunt appoſitius δέῤῥιν, *pellem:* idem autem apud Hebræos eſſe *pellis*, ac *papyrus*, ſive βύβλος didici ex Judæorum doctiſſimis, qui edicunt עורות eſſe *papyros*, quæ vox fruticat quidem ab עור *cutis*, *pellis*. Non igitur Evangeliſta teretes libros meminit, ſed membranam, papyrum, aut pellem, quæ in ſemet convolvitur, quam cælo recedenti, ac ſe commoventi comparat, atque ſecundum Hebræum ἰδιωτισμὸν loquitur. Cur autem Hebræi cælum, tanquam pellem, telluri imminere oſcitanter crediderint, penſi mei non eſt inquirere, adeantur interpretes de eorumdem mundi *ſyſtemate*. Demum, ut rem melius firmem, & hunc cæli ambitum *pellem*, & *membranam* Hebræos vocitaſſe ratum habeas, fundum etiam do Iſaiam cap. 34. 4. *Et tabeſcet omnis malitia cælorum, & complicabuntur, ſicut* ספר *cæli:* ספר hic non juxta eſt, ac *liber*, *volumen*, ſed *membrana*, *pellis*, *papyrus*, ut Θεόπνευστοι Scriptores ſibi conſtent, qui ubique cælum *pelli*, non *volumini* æquiparant; & vel tirones norunt, non ſemel in ſanctis libris ספר pro ſimplici *membrana*, ſeu *epiſtola* accipi, vid. lib. 3. Reg. c. 21. v. 8. 9. 10. Hæc ſatis pro illuſtranda Evangeliſtæ ſententia, quæ nihil ſane evincit pro teretium voluminum defenſoribus, quin citius adverſatur; & miror doctiſſimos quoſque interpretes hæc ſacrorum librorum loca ad cylindrica volumina enixe detorſiſſe.

VII. Paucos quoſdam Græcorum locos ſpecie tenus mihi obſtantes excutere poſſem, verum ex ſtatutis a me principiis cito quis, & planiſſime ex ſe ipſe eos expediet. Interea mea intereſt præſtare, cujuſnam fuerint formæ Græcorum libri, ſi cylindricis eoſdem omnino caruiſſe oſtendere adniſus ſim; amamus enim, inficetis rejectis opinionibus, addiſcere, quæ veræ ſint, ac teſtatiſſimæ; porro edico ejuſdem exſtitiſſe quadratæ ſpeciei, ac noſtrates, eodemque ornatu, imo etiam elegantiori floruiſſe; inſtar omnium mihi ſit Luciani locus ditiſſimus, qui adverſus indoct. p. 113. to. 3. edit. Reitzii eos graphice deſcribit: Τίνα γὰρ ἐλπίδα ϗ αὐτὸς ἔχων εἰς τὰ βιβλία, ϗ ἀνελίττεις (al. ἀνατυλίττεις) ἀεὶ, ϗ διακολλᾷς, ϗ περικόπτεις, ϗ ἀλείφεις τῷ κρόκῳ, ϗ τῇ κέδρῳ, ϗ διφθέρας περιβάλλεις, ϗ ὀμφαλοὺς ἐντίθης, ὡς δή τι ἀπολαύσων αὐτῶν, quæ ita verto, Reitzii interpretatione poſthabita: *Quamnam enim ſpem ponens ipſe in libris, quos verſas ſemper, & conglutinas, & circumcirca reſecas, coloraſque croco, & cedro illinis, pelle circumtegis, atque umbilicos imponis æque, ac ab illis fructum aliquem percepturus ſis*. Vides igitur Græcos veteres eadem in aptandis libris feciſſe, quæ nos, atque ea omnia ſolis quadratis voluminibus, non cylindricis convenire, præſertim illud περικόπτειν, *circumcidere*, & διφθέρας περιβάλλειν, *pellibus cooperire*, &c. quod convolutis aptari poſſe nullus dixerit. Verum hæc omnia per partes infer-

inferne, cum de Latinorum libris, ſive voluminibus dicendum ſit, multis exponam, ubi etiam Ariſtotelis verba illinam pag. 247. queis quadranguli libri γραφικῶς deſcribuntur. Animadvertendum hic dumtaxat volo, ſi poſthac in Græcis Scriptoribus aliquoties offendas τὸ ἀνειλεῖν βιβλία, γραμματίδια, κ. τ. λ. ne cogites de voluminibus in gyrum actis, ſed de quadratis, quæ quidem ἀνειλοῦνται, *verſantur*, ideſt eorum membranas cardini adglutinatas volvimus. Demum ſciendum eſt me in tot Græcanicorum Scriptorum numero ſcrutari non ſatis fuiſſe, qui partes, ac ornamenta librorum in ſemet convolutorum deſcripſerit; quo enim pacto eas meminerint, quando id genus corporis cylindrici a malis interpretibus confictum eſt? Et Lucianus ipſe laudato loco adv. indoct. ſexcenties meminit libros, quos ſemper βιβλία vocat, & ne verbum quidem ei eſt de teretibus voluminibus; ſi tibi otii eſt conſulas Galen. edit. Chart. to. 1. qui a p. 35. ad 52. ſatis diſtincte libros univerſos a ſe confectos deſcribit, (ſunt autem eo numero, ut vix fidem præſtes,) uno autem nomine omnes compellat, βιβλία nimirum; neque unquam reperies vel εἴλημα, vel vocem, quæ ad teretia volumina detorqueri poſſit; ut antiquiores taceam Platonem, Ariſtotelem, &c. qui univerſi eadem ῥήσει libros honeſtarunt.

Pro re nata, antequam a Græcorum librorum forma diſcedam, locum Luciani obſcurum ad illuſtrandum συντόμως aggredior, vide ejus Εἴκονας circa med. Βιβλίον ἐν ταῖν χεροῖν εἶχεν ἐς δύο συνειλημμένον, κὴ ἐώκει τὸ μέν τοι ἀναγινώσκεσθαι, τόδε ἤδη ἀνεγνωκέναι, quæ ita verſa ſunt: *Librum habebat præ manibus in duas partes complicatum, quarum alteram legere, alteram legiſſe videbatur*; cito ſuccenſendum mihi eſt tot doctis interpretibus, quod tam improvide, & puerili more Latialia verba Græco κειμένῳ adjecta minime refecerint: etenim, quænam ſententia ineſt in hiſce, *Librum in duas partes complicatum?* ſiquidem *liber complicatus* non binas, ſed unam partem præſefert; contra vero *explicatus* duas conſtituit. Præterea quis ferat hos viros Græcanice doctos confudiſſe συνειλημμένον, quod a συλλαβάνειν eſt, *prebendere*, cum συνειλημένον, aut συνειλυμένον, *convolutum*, *complicatum?* Ne cogites igitur Lucianum hic de tereti libro locutum; verum ſophiſtæ mens eſt librum illum fuiſſe bipatentem, cujus una pars ab ſiniſtra manu prehenſa lecta jam videbatur, pars altera, quam dextera regebat, adhuc erat evolvenda; ita ut Lucianus modum ſollemnem, quo grandiora, quadrangula volumina aperta tenemus, deſcribit. Si cupias intueri ejus rei imaginem ſimillimam, adeas ſcenicas perſonas Ficoronii pag. 192. ubi legere eſt: *La prima figura è d'un vecchio ſeminudo all'uſo filoſofico di volto naturale, che ſedendo in profilo tiene colle due mani un libro aperto, &c.* Sane hujus ſenis σχῆμα 75. Luciani verbis multam lucem affert, inibique cernis librum τετράγωνον noſtratibus conſimillimum, ut ovum ovo. Demum pro me omnium quot ſunt, quotque fuere Græce ſcientiſſimus D'Orvillius in Charitone pag. *664. 665.* collegit librariorum errata, & interpretum malignitates confundentium voces

ces εἰλημμένος, εἰλημένος, εἰλυμένος· verum ſummus vir hunc Luciani locum aſſuere oblitum doleo, fortaſſe eruditiſſime, ut ejus erat mos, decoraſſet.

C A P U T II.

Scitu difficillima Latinorum librorum forma; τετράγωνον fuiſſe etiam ex eorumdem ornamentis evincitur.

I. L*Atinorum librorum figuram magnis tenebris interpretes circumfudere, & teretem fuiſſe omnes dejerarunt; etiam jureconſultiſſimi; quod falſum oſtenditur, conquiſitis undique argumentis ex veterum ſcalpturis, picturiſque, ex monumentis etiam Herculanenſis cimeliarchii, &c.* II. *Vides præterea Muſæ icunculam cum eleganti quadrato volumine, & calamo. Dica adverſus Trotzium fingentem icunculam cylindricam libri epigrammatum Martialis, quando poeta ipſe* τετράγωνον *fuiſſe canat. Sponii auctoritas elevatur.* III. *Omnia librorum ornamenta ad quadrangulos ſpectare demonſtratur, ne unum quidem ad in ſemet convolutos. Quid* umbilicus, cornua, & frontes. IV. *Reliqua ornamenta mixtim enumerantur;* operimenta *ſcil.* toga, *ſive* ſindon; index, *aut* titulus; lora; unci; color croceus. *Nomina artificum etiam ad quadrangulos libros ſpectant, nim.* malleatores, glutinatores; *hinc Ulpiano lux; & Mazochio reſiſtitur.* V. *Bipatentium voluminum erant auctoris* icunculæ; *veterem* deſecare *pagellam, novamque* adglutinare; *librum ad* angulos rectos circumcidere; & dividere per capita. *Quid* macer & brevis liber; *Horatius illuſtratur: quid* ſpiſſum & denſum *volumen contra Mazochium, alioſque.* VI. Doctores librarii, *qui libros compingere docebant, appellati, contra ac ſentit Reineſius, inſigne ejuſdem* σφάλμα *de voce* ſtructor. *Litteratum marmor, ubi legitur,* doctor librarius, *enodatius exponitur. Reineſius iterum de Tudertino titulo reprehenditur.* VII. *Cur artifices mechanici nobiliores, quibus* librarios doctores *accenſeas, degerent in* ſacra via. *Quid* tibiarius de ſacra via *contra Ficoronium. Hinc ſcitu pronum, quodnam fuerit opificium* Phrixi librarii de ſacra via. *Trotzius redarguitur legem recitans importunam.* VIII. *Reineſius, & Vandalius, cur in ſaxis ſcalptum ſit* de ſacra via, *præpoſtere intellexere: quare eam Horatius celebrandi in more habuerit.*

I. AGGREDIOR tandem ad Latinorum librorum formam, & quæ revera fuerit, adeo latet, tantiſque intercipitur tenebris, ut unde inceptandum ſit, & quem ordinem ſequi oporteat, aqua mihi hæreat; præterquam quod Scriptorum, atque interpretum inſani copia opprimor, qui vel res ſacras, vel τὰς ἔξω commentariis honeſtarunt; neque prætereundi ſunt juris interpretes ὅσα κόνις, ut lucem Ulpiano l. 52. D. de leg. 3. & Paullo recept. ſent. lib. 3. tit. 6. §. 87. De legat. afferrent; ita ut haud ſcio, an ab majori doctiſſimorum virorum numero res alia excuſſa ſit, imo etiam craſſioribus voluminibus concluſa; quorum ſi vel nomina recenſere in animo ſit, utramque ceram implerem. Itaque omnes veluti agmine facto, pro in ſemet convolutis libris tanquam pro patriis ſanis, ac delubris: pro-

propugnarunt, quadrangulos vix, aut ne vix quidem ab eiſdem curatos perlego: & quod mirum mihi ſemper futurum eſt, exempla veterum, quæ clare aperteque ad quadrata volumina ſpectant, ad cylindrica, quæ fictitia ſunt, detorquere adniſos eſſe; itaque cum contra veritatem ab ipſis urgendum perpetuo fuiſſet, in eorum doctis lucubrationibus parum ſane ordinis ac perſpicuitatis inviſes. Quare vereor, ut a me ipſe, quo diſtincte, & cum breviloquentia de re eloquar, impetrare poſſim.

Porro conſilium mihi eſt, quæ dicam, bifariam diſpenſandi, primum, minime Latinarum gentium exſtitiſſe volumina teretia: deinceps exempla, quæ tot decora ingenia pro iis tuendis ageſſere, ad quadratos libros referenda. Sane ſi Græci iiſdem libris cylindricis, ut ſuperne a me præſtitum eſt, caruerint, neque Latinos habuiſſe fateri oportet, cum hi ad Græcorum imitationem proni ad comminiſcendas novas artes tardos & vecordes ſe probarint. Neque id genus librorum priſci, & integri moris, ac ætatis fuiſſe unquam credas, utpote qui ſcribendo, legendoque ſatis moleſtiæ atque negotii faceſſunt, uti rem penſitanti facile patet. Præterea, ſi feliciori ævo aptandi in ea forma volumina patrius mos valuiſſet, uni eorum ſaltem injuria temporis pepercisset; præſertim cum ἀρχαιόλογοι in cylindricis veteres oratores, philoſophos, &c. ſuas licet prægrandes lucubrationes ſcriptitaſſe conſpirent; contra vero tot bibliothecæ principes quadratæ ſpeciei libros non unos vetuſtiſſimos religioſe ſervant. Adde, vocabula, quæ partibus teres volumen componentibus tribuuntur, dubii plena ſunt; quædam vero carent nomine, uti duo bacilla binis extremitatibus longiſſimæ membranæ convolvendæ appoſita: ſcio a quibuſdam appellari *contos*, eo quod *contacia* inſipienti ævo ſunt quædam librorum ſpecies, verum has barbaras voces procul habeo.

Quæ autem te arctius urgeant ad inficetam hanc opinionem exuendam, ſunt ſculpta marmora, & pictæ tabulæ, in iis bene multis videre eſt volumina ad inſtar noſtratium quadrangula vel aperta, vel clauſa, ne unum quidem cylindricæ formæ nobis offerunt, in quo appareant bacilla, frontes, umbilici, cornua, & id genus nomina: niſi velis cum indoctis *volumina* appellare breves membranas, vel paucis ſpiris involutas, quas in ſaxis ſcalptas, aut in nummis cernimus, aut depictas in parietibus, quæ quidem omnibus carent ornamentis. Ut autem, quæ loquor, certa rataque faciam, teſtes do Regis noſtri ſeptenas circiter Herculanenſes picturas ex millenis, quæ erutæ ſunt, in quibus volupe eſt cernere libros quadratæ formæ, cylindricæ ne unum quidem: exſtare autem fateor membranas duas, treſve in binis tabellis in medio quidem apertas, ubi inſunt ſcripturæ nigricantis quædam ſigna, earum vero extremitates parum in ſe ipſas converſas: unam aut alteram omnino convolutam; neque bacilla, neque umbilicos, neque cornua inſpicies; quem convolvendi membranas morem nos ſiquidem adhuc ſervamus: ſane ſi illa voluminum, ut ita dicam, monſtroſa forma uſi eſſent veteres, ſaltem unum

in

Digitized by Google

in Herculanei, Pompeiorum, & Stabiarum picturis inſpiceremus: quod grande momentum addit, ut ab interpretibus eadem conficta credas. Quoniam autem regiarum picturarum exempla accipere fas non eſt, ſatis ſit marmor ludimagiſtri ſuperne appoſitum pag. 87. ubi ad illius pedes quadrangulum librum, contra vero parvas membranas nullis ornamentis inſignes, & parum in ſemet convolutas vides, unamque adoleſcentior ille manibus evolvit. Exſtant ſexcentæ id genus vetuſtatis reliquiæ ab harum rerum cultoribus collectæ, præſertim ab Montfauconio in Antiq. explan. ubi non unas ſtatuas, vel ſepulchrorum ornamenta cum libris quadrangulis affert, ne unum quidem monumentum cum teretibus; ſi quaſdam membranas breves excipias convolutas, de quibus non pauca paullo inferius cap. ſeq.

II. Præterea ut præclariſſimo anaglypto πτραγώνων librorum formam ſtabiliam, inſpicias hanc Muſæ, ſive cujuſvis mulierculæ imaginem, quam

Romæ repertam ex argilla ann. 1732. refert Ficoronius in lib. de perſon. ſcen. pag. 143. quæ cum ſit artis eximiæ, ſub primis Cæſaribus ſcalptam eſſe oportuit. In ea volumen cernis noſtratibus in unaquaque re ſimillimum, imo & clariſſimam calami figuram, ejuſque aciem. Porro Romanos jam has librorum formas compingendi adſecutos ſtultiſſimos ſalutarem, ſi κυλινδροειδεῖς etiam apparaſſent, ſcriptioni lectionique adverſantiſſimos; quod æque eſſet, ac ſi quis frumento redundans glande veſcatur. Quæ omnia ſi attentius inſpexiſſent eruditiſſimi quique, nequaquam cæco ſtudio commentitiam teretum librorum formam convectaſſent; quos ſane tranſverſos egit & vox

 ipſa

ipſa *volumen*, & Hebræorum poſterioris ævi exemplar Moſaicæ legis libros κυλινδρικῶς fabricantium, & Rabbinico, ac ſervili more verborum potius, quam rerum interpretum.

Demum doctiſſimo Chriſtiano Henrico Trotzio iraſcor, qui ſæpe laudato opere pag. 589. in ære incidendum curavit typum in ſe convolutæ longiſſimæ membranæ a ſe confictum, ſingulis ornamentis elegantem, adſcriptis omnium partium nominibus, quo melius inficetam ſententiam ſuſtentaret, atque oculis omnium imponeret; & vir ceteroqui eruditiſſimus, & non unis editis libris clarus dorſo hujus æternæ membranæ, quæ ſpeciem præſtat ligni illius, ubi licia textores involvunt, appoſuit titulum grandioribus elementis, M. V. MARTIAL. EPIG. tanquam ſi poeta in ea monſtroſa figura carmina ſua illeviſſet; eamque fidem legentibus venditavit; verum facile eſt mendacia detegere, atque exſibilare, ipſo Martiale ajente, ut rem conteſtato dicamus, ſe libellos quatuordecim ſcripſiſſe in quadrangulo volumine, non vero in cylindrico, dum canit unam manum illos capere quiviſſe, & coarctari membraneis pagellis, quas τετραγώνους fuiſſe nihil dubii eſt: *Qui tecum cupis eſſe meos ubicumque libellos, Et comites longæ quæris habere viæ; Hos eme, quos arctat brevibus membrana tabellis: Scrinia da magnis, me manus una capit.* idque fatetur initio lib. I. ep. 3. Si igitur decipere potius voluiſſet legentes Trotzius, molem illam cylindricam librariam indice vel Lucretii, vel Virgilii, &c. ornaſſet, qui de ſuorum librorum forma nil cecinere; advertas rogo, qua vertigine mentis abacti ſint viri clariſſimi, teretium voluminum figmento inducto, ut teſtimonia ipſorum auctorum vehementiſſima non viderint; & veterrimum peccatum patrarint miſcendi quadrata rotundis!

Neque te fallat Sponii auctoritas adſtruentis Itinerar. tom. 2. pag. 230. ſe Jo. Chryſoſtomi Liturgiam in cylindrico membraneo volumine ſcriptam Corinthi vidiſſe, cum ſcias, quanti pretii ſit, & quam dubiæ ætatis, vide Goarium pag. 95. Venetæ edit. & Fabric. Biblioth. Gr. to. 7. pag. 651. non enim negamus ſequioris ævi librarios monſtroſa hæc volumina præſertim Hebræos compegiſſe, & nunc pro antiquiſſimis venditari: uti illud eſt in corio volumen duorum librorum Eſdr. in ædib. Dominicanorum Bononienſium, quod ejus prophetæ manibus exaratum dejerant: de quo etiam duoviri Benedictini in nuperrimo rei diplomaticæ opere pag. 477. to. I. ſatis dubitant; ecquis tantæ vetuſtatis librum convolutum minime derideat?

III. Ad jucundiorem hujus lucubrationis partem verba convertam, atque oſtendendum mihi eſt, quotquot partes, & ornamenta librorum meminere

Digitized by Google

nere veteres, non fuiſſe cylindricorum, verum quadratorum propria; quod quamvis novitate ſua animos omnium percellat; non ideo minus veritati conſonum reor; quod ſi præſtem, fere ἀποδεικτικῶς, niſi egregie errem, figmentum infelicioris ævi fuiſſe convolutos in ſemet libros evincam. Ut autem ab umbilicis exordiar; erant hi rotundæ quædam prominentiæ, ſeu parvi umbones, qui ligneis eorundem operimentis apponebantur in medio, & variis coloribus, vel auro honeſtabantur; facile ex te ipſe auctorum loca inviſas, quæ præſertim Funccius, & Trotzius ex Græcis, & Latinis collegerunt. Et bene memini inter tot Herculanenſes picturas quadrangulum libellum exſtare, in cujus medio umbilici ſignum apparet. Porro umbones in clypeorum medio affigebantur, & quid ſit umbilicus exercitus, urbis, &c. tironibus notum eſt. Has aureas, vel argenteas bullas in noſtratibus libris, præſertim grandioribus etiam affixas vides. Hinc lubentius introſpicies, quid valeat *ad umbilicum deducere librum*, etenim hic omnibus partibus abſolutus parvis illis umbonibus decorabatur. Contra vero ſi in teretibus voluminibus umbilici exerti exſtarent, in eorum extremitate, non ſemper in medio prominerent, membrana enim explicata, eo loco motos cerneres; quod in quadratis aliter evenit, quos libros ſive complices, ſive explices, in medio ſemper impactos vides, ut revera umbilici audiant. Verum, quo rem, ut ajunt, acu tangam, Græcis Scriptoribus utar, e quorum penu ditiſſima, & præ Latinis luculentiora expromam: Lucianus laudato loc. contra indoctos refert quendam, poſtquam libros operimento contexiſſet, umbilicos impoſuiſſe: καὶ (βιβλία) διφθέρας περιβάλλεις, καὶ ὀμφαλοὺς ἐντίθης· ſane membranæ in ſpiras convolutæ operimentis minime veſtiebantur, ſed ſolum chartæ plurimæ ex una parte liberæ, & ex oppoſita ſimul adſutæ, atque adglutinatæ. Cum igitur indoctus ille poſt operimenta umbones, ὀμφαλοὺς, figeret libris, nemo unus poſthac inficiabitur umbilicos appoſitos fuiſſe non cylindricis, ſed quadrangulis voluminibus. Hoc autem planum, & nonniſi ab vecordi, vel pertinaci convellendum.

Hinc etiam facile noſces, quæ nam fuerint *cornua librorum*, ſcilicet quatuor ipſorum anguli: cui enim latet Græcos, Latinoſque in quavis re quadrata angulos, *cornua* vocitaſſe? translatitiæ enim ſunt voces, *exercitus cornua*, & *velorum*, vel *antennarum cornua*, & vela olim formam ſolummodo quadrangulam præſetuliſſe ſcimus: atque omnium ore celebrantur *menſæ*, & *altaris cornua*; hæc autem in teretibus libris eſſe capitula, ſive globulos illos extremitati bacillorum affixos credat quivis, non ego; nihil enim habet ἀναλογικὸν globulus cum figura cornu, præſertim ſi non globulus ſit, ſed taxillus, ἀστραγάλιτκος, ut credidit cl. Mazochius in laud. Diatr. p. 35. *Crediderim bacillum, cui charta convolvebatur, exertum habuiſſe capitatum quiddam ſimile ἀστραγάλῳ, ſeu taxillo*. Præterea non ſibi conſtant Scriptores, quænam bacilli partes appellabantur *cornua*; etenim Herm. Hugo vult eſſe *bacillos ipſos*, quod *e polito cornu*

 fieri

fieri cœpti, vide Trotzium p. 594. (haud ſcio, cur Hugo dixerit *bacilli*, non vero *bacilla*.) Pitiſcus voce *cornua* ait illa γεινικὼς eſſe librorum ornamenta: mox appellat *lunulam*, ſeu *menida* in eorum fronte poſitam: turbata leges omnia, ſi ſemel a vero oberratum ſit. Hinc aperte intelligere eſt poſthac facile fuiſſe veteribus ea cornua librorum quadrangulorum candido argento decorare, & coloribus pingere, Ovid. Triſt. lib. 1. eleg. 1. quod & in noſtris factitari cernimus. Atque inde etiam nihil obſcuri ineſſe vides in verbis Martialis lib. XI. ep. 107. *Explicitum nobis uſque ad ſua cornua librum, Et quaſi perlectum, Septiciane, refers. Omnia legiſti, credo, ſcio, gaudeo, verum eſt; Perlegi libros ſic ego quinque tuos;* ſcilicet, retulit Septicianus ſe omnem librum Martialis perlegiſſe, & percurriſſe uſque ad extremum.

Præterea piget me legere in tot eruditiſſimis viris cylindrica volumina defenſitantibus, *frontes* in his eſſe *extremitates membranæ in ſpiram complicatæ*, Trotzius pag. 796. cum, evoluta membrana, nullæ inde extarent frontes: contra in quadratis libris ſive clauſis, ſive explicatis chartæ, ubi adglutinatæ ſunt, alteram conſtituunt frontem, alteram vero, ubi liberæ; quæ frontes geminæ & pingi poterant, & pumice expoliri, ut ad tædium uſque canunt poetæ. Sane ſpiræ convolutorum in ſe libellorum non adeo ſibi arcte cohærent, ut morſibus aſperi pumicis reſiſtant, & fortaſſe neque apte pingi poſſent: contra vero hæ ambæ etiam noſtræ ætatis librorum frontes plerumque multo auro ſqualent; inde aperte noſco, cur Lucianus adv. indoct. pag. 387. edit. Græv. ait: Καὶ διὰ τοῦτο χρυσῶσαι αὐτῷ ἔδει ἐκεῖνο τὸ πυξίον· ita ut ab ornatu librorum nihil ab veteribus nunc deſcitum ſit. Neque te turbet, ſi legas geminas, non quaternas frontes; poetæ enim patentiores, & principes, anticam ſcilicet, & poſticam commemorant, quin Martiali aliquando de una ſat eſt loqui lib. 1. ep. 67.

Mutare dominum non poteſt liber notus,
Sed pumicata fronte ſi quis eſt nondum.

Poetarum etenim licentiam quis incuſet? Et ne ambigas, quas adnotavimus, eſſe frontes, dum Ovidius aperte canit lib. 4. ep. ex Ponto 13. v. 7. *Ipſe quoque ut chartæ titulum de fronte revellas; Quod ſit opus, videor dicere poſſe, tuum.* Sane in poſtica librorum affigebatur titulus, uti etiam nunc moris eſt, quo ſtabilis & firmus hæreſceret. Id etiam nunc intelligere dat Suetonius in Calig. c. 49. *In ſecretis ejus reperti ſunt duo libelli diverſo titulo, alteri* GLADIVS, *alteri* PVGIO *index erat: ambo notas, & nomina continebant morti deſtinatorum.*

IV. Longus eſſem, ſi omnia ornamenta perſequerer librorum quadratorum propria, non vero teretium, qui nunquam fuere; quare mixtim percenſenda reor. Paſſim apud veteres legere eſt elegantiſſima, & purpurea illa operimenta, quæ poetæ aliquando *togam* appellant, Mart. lib. X. ep. 93. vel *ſindonem*, lib. XI. ep. 1. Indicem etiam, ſeu titulum auctoris,

ris, ut paucis ante verſibus commemini, qui in poſtici libri faſtigio apponebatur, Tibul. lib. 3. el. 1. v. 9. quæ non advertens Trotzius pag. 589. fig. 4. delineandum curavit volumen teres cum titulo *Martial. Epig.* qui titulus inſcriptus eſt pro altitudine cylindri, ut dictum eſt. Nec obliviſcenda ſunt lora, quæ rite rubra apponebantur, vid. Catull. ep. 22. v. 7. Uncos etiam libris affixos credit Barthius lib. 22. Animad. cap. 18. Adde demum colorem plerumque croceum, quo extrorſum chartæ tingebantur; quin & cedrino liquore, ſeu oleo potius inunctas vel ad odorem, vel contra blattas legimus ubique poetarum. Quæ cuncta ornamentorum genera quadratis libris apprime conveniunt.

Legimus præterea nomina artificum librorum quadrangulorum, nunquam vero teretium. Erant profecto *malleatores*, quos ex Ulpiano diſcimus l. 52. §. 5 D de legat. 3. dicente, *perſcriptos libros non dum malleatos, vel ornatos;* teretes autem malleari minime poſſunt. Opportune mihi ſuffecit marmor, quod nondum exſcriptum reor, amiciſſimus Nicolaus Sorrichius, quod ædibus prædii Dominici Binni in urbe Adria Piceni affixum eſt, in eo ſaxo vides *malleatores ſcribas:* illud apponam, ne tanti pretii gazæ vel depereant, vel lateant:

SEXTVS
PVBLICI
VS
SEX·F·MAL
SCRIBA
PVBLICIA
SEX·L·CALLIPO
LIS

Et ne dubites, quin vox manca MAL dicat MALLEATOR, ſequitur enim SCRIBA. Inter librorum artifices erant *glutinatores*, quorum & Cic. meminit lib. 4. ad Att. ep. 4. & Neapoli legebatur, teſte Pignorio, MANNIO. STICHO. TIBERII. CAESARIS. GLVTINATORI. Reperi in Polluce lib. 7. fragm. 211. βιβλίυ κόλλημα· & in Lucian. loc. contra indoct. ſuperne laudato, ξυγκολλητας, κ̕ περιβαλλόμενος βιβλία, *conglutinans, & cooperiens libros*. Impetrare a me minime ſatis ſum, ut ſilentio premam Athenienſes ſtatuam erexiſſe Philtatio, quod modum glutinis librorum oſtenderit, vide Photii excerpta ex Olympiodori lib. Hiſtor. Artem glutinandi libros novimus etiam ex Ulpiano ibid. quem locum illuſtrem vocat doctiſs. Mazochius laud. diatr. p. 33. & prolixiorem illinit commentarium, qui utpote partem ejus legis pro teretibus voluminibus interpretatur, penſi mei reor præſtare, an re vera ea mens ſit jureconſulti ajentis: *Unde*

non

non male quæritur, ſi libri legati ſint, an contineantur nondum præſcripti? Et non puto contineri ... ſed perſcripti libri nondum malleati, vel ornati continebuntur, proinde & nondum conglutinati, vel emendati continebuntur, ſed & membranæ nondum conſutæ continebuntur: omnis cl. Mazochii interpretatio eo recidit, *intelligi nimirum ex Ulpiano, a librariis chartas quidem adglutinatas, ut libri in ſcapum digererentur; membranas vero conſutas pro bipatentibus libris;* ipſe vero in jureconſulto hoc diſcrimen minime videre videor, clariſſimum virum ad id diſtinctionis impulit vulgaris ac trita opinio, habuiſſe veteres duplicis generis volumina teretia, & bipatentia. Verum cuivis perfunctorie legenti Ulpiani verba occurrit loqui juriſconſultum de unis libris quadratis, quorum membranæ malleabantur, deinde conſutæ glutine firmabantur, emendabantur etiam, (etenim olim amanuenſes perpetuis erratis fœdabant libros, de quibus paſſim queritur Martialis, & vide Scævolam l. 92. D. de div. reg. jur. & interpretes:) demum ornabantur, quæ ornamenta paullo ſuperne deſcripta ſunt. Hinc recte concludendum reor, niſi libros hoſce in ſe redeuntes inficetiori ævo fictos obliviſcamur, pleroſque omnes Scriptores veteres, & leges ipſas, quæ luce clariores ſunt, tenebricoſas traduci vel a doctiſſimis viris fore ut indoleſcamus.

v. Peccarem ſi pauca, quæ ad rem internam librorum bipatentium pertinent, præterirem, & quæ ad in ſe convolutos minime referre quis poſſet. Apponebant ante primas pagellas auctoris libri icunculam, uti nunc moris eſt ad libidinem uſque: Martialem fundum trado lib. XIV. ep. 186.

Quam brevis immenſum cepit membrana Maronem;
Ipſius vultus prima tabella gerit.

Adde paginas in more etiam fuiſſe numeris diſtingui, quod de convolutis, quorum una exſtitiſſet longiſſima plagula, dici non poſſet, Juvenalis ſat. 8. v. 100.

Namque oblita modi milleſima pagina ſurgit,
Omnibus & creſcit multa damnoſa papyro.

Si plura optes de librorum pagellis, adeas Pignorium ſymbol. ep. pag. 63. qui in epiſt. 18. id argumentum verſat; & miror hos Juvenalis verſus præ ceteris luculentiores non vidiſſe. Præterea ſiqua membrana immutanda eſſet, quod libri auctor meliora cogitaſſet, munus erat glutinatorum veterem deſecandi pagellam, novamque adglutinandi, Cic. ad Att. lib. 16. ep. 6. *Novum proœmium exaravi, tibi miſi, tu illud deſecabis, hoc adglutinabis:* quod in ſe redeuntibus voluminibus haud ſcio, an factitari poſſit: hoc autem nunc ſollemne eſt in libris noſtris typographicis, quos omnes quadrangulos vides. Ignoro, cur Mazochius ibid. pag. XI. quod Cicero dixit *deſecare*, & *adglutinare*, commutet in *revellere*, & *inſuere*, fortaſſe hic Tullii locus eum latuerat. Hæc Ciceronis verba in mentem revocant nimium ſtuduiſſe veteres, ut externe libros ad angulos rectiſſimos artifices circumciderent, id quod a Græcis habeo vetu-

ſtiſſi-

Digitized by Google

ſtiſſimum, Ariſtot. in Problem. ſect. 16. prob. 6. modum clare more ſuo docet: Διὰ τί τῶν βιβλίων ἡ τομὴ ὄντα ἐπίπεδος, καὶ ἀθεῖα; ἐὰν μέν τις, τέμνῃ παρὰ τὴν βάσιν, γίνεται ἀθεῖα, ἀνελιττομένη· ἐὰν δὲ ἐγκλίνας, σκολιά· quæ, poſthabita communi interpretatione, ita refundo: *Quomodo librorum ſectio ſit plana, & recta? ſane ſi quis ſecuerit ſecundum baſim, oportet ſit recta, & non curva: ſi vero quis declinans ſecuerit, curva erit & detorta:* fateor me communis interpretamenti ſententiam non adſequi, quanquam Græca mihi ſint apertiſſima: *Cur ſectio chartarum, ſive papyri, ſi quis æque a baſi plana rectaque dimetiendo abſciderit, recta evolvetur, ſin autem inclinarit, contorta exſiſtet?* Etiam atque etiam miror vel ſummorum interpretum ſubleſtam fidem! Neque dubites, quin Ariſtoteles de librorum quadratorum circumciſione loquatur; namque cum eo conjurat Lucianus in loco ſæpe laudato, ubi certus ſermo eſt de bipatentibus, qui ſoli poterant circumcidi: καὶ (βιβλία) ἀνατυλίττεις ἀεὶ, καὶ διακολλᾷς, καὶ περικόπτεις· aptiſſime reſpondet Ciceronianum τὸ *diſſecare* τῷ περικόπτειν. Præterea, poſtquam paginæ ſimul erant adſutæ, atque adglutinatæ, vetabatur, ne ſtatim explicarentur, exſpectandumque, donec gluten areſceret, ſiccumque fieret, quod hodiedum in noſtris libris etiam interdicimus: docet me id clare Martialis lib. 4. ep. 10.

Dum novus eſt, neque adhuc raſa mihi fronte libellus,
Pagina dum tangi non bene ſicca timet,
I puer, & caro perfer leve munus amico,
Qui meruit nugas primus habere meas.

Neque cogites epigrammatographum loqui de voluminibus cylindricis, cum paginarum meminerit, quæ quadratorum certe ſunt. Hinc lætor me advertiſſe quamcumque curam, ac religioſam ſollicitudinem in librorum paginis adglutinandis, cooperiendiſque peræque & hac tempeſtate adhibemus, & fortaſſe ἀκριβεστέραν veteres optaſſe. Ceterum ne te decipiat bonus Iſidorus, qui cum Ariſtotelem minime legeret, edicit apud Siculos, cœptum circumcidi libros, idque eiſdem ſollemne fuiſſe: *Circumcidi libros Siciliæ primum increbuit*, Orig. lib. VI. c. XI. Pariſ. 1601.

Demum ſi interroges, quo pacto ſcripta ſua diviſiſſent veteres, reponam ea diſpenſaſſe in *capita;* afferrem a Grutero inſcriptionem pag. 214. quæ, utpote longiſſimam, prætereunda mihi eſt; quoniam autem ſatis elegantem reperio, ut conſulas rogo. Heetwood pag. 75. & ſeqq. hanc reggeſſit, TVLI. L. CAPVT. QVOD. AD. VESTRVM. HONOREM. PERTINET, vides in hoc lapide *quinquageſimum caput:* verum hoc non tantum faciundum reor. Libros vero jam compactos ornatoſque, quoad eorum molem *craſſos*, vel *macros* & *breves* appellabant: Martialis lib. 2. ep. 6. v. 10.

Quid prodeſt mihi tam macer libellus,
Nullo craſſior ut ſit umbilico,
Si totus triduo tibi legatur?

& lib. 5. ep. 79. v. 24.

Et

Et vultu placidus tuo recumbes,
Nec craſſum dominus leget volumen.

Quos *macros* appellat Mart. *breves* vocat Horat. in verbis cultiſſimus lib. I. epiſt. 20. v. 8. quem locum lyrici neminem interpretum adſecutum video: quidam uti Hugo de pr. ſcrib. orig. apud Trotz. pag. 593. exponunt de in ſemet convolutis libris: verum relictis horum nugis, mens Horatii eſt libellum ſuum commonefacere, ne publicam lucem quærat: etenim etiam amatores tædio & languore affecti, lectis paucis pagellis, illum projicient, & qui craſſioris molis erat, brevis evadet:

. . . . Quo diſcedere geſtis:
Non erit emiſſo reditus tibi. Quid miſer egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læſerit: & ſcis
In breve te cogi, cum plenus languet amator.

Neque dicerem *ſpiſſum*, vel *denſum* volumen; etenim ſi Cic. ad Q. Fr. opus ſuum de Republica *ſpiſſum* & *operoſum* nuncupet, ea vox *ſpiſſum* apud Tullium audit ſemper *tardum* & *difficile*: & adverbium *ſpiſſe* olet *difficulter* & *ægre*; neque te protrahat cl. Mazochii fama & auctoritas in laudata ſæpe diatr. pag. 2. qui de voluminis *craſſitudine* interpretatur. Neque etiam *denſum* dicere te ſinerem; quanquam locum Juvenalis mihi objicias, *Et blandæ, aſſiduæ denſæque tabellæ*, ſat. IX. verſ. 36. cum eodem Mazochio: reponam etenim ſatyricum veroſimilius τὸ *denſæ* eodem pacto accepiſſe, ac Virgilium in v. 347. Georg. IV. omnibus noto, *denſos Divum numerabat amores*, ſcil. *frequentes*, præſertim cum Juvenalis non de libris, ſed de epiſtolis loquatur. Denique ex laudato Martialis verſu, *Nullo craſſior, ut ſit umbilico* noſco veteres etiam in compingendis libris amaſſe aliquando ruſticitatem, cum in eis omnem elegantiam, & umbilicos poſthaberent.

VI. Non iratis muſis natum me reputes, ſi, ut hoc librarium negotium omnibus numeris abſolvam, exponam primum, quo nomine appellabatur is, qui reliquos docebat artem compingendi libros: deinde quinam erant in ea arte elegantiores, Græci ſcil. demum ubi viarum Romæ habitabant. Sane is, qui alios docebat, dicebatur *doctor librarius*:

GN·POMPEIVS
PHRIXVS
DOCTOR
LIBRARIVS DE
SACRA VIA
FECIT SIBI ET
LIB·LIBERTABVSQVE
POSTERISQ·EORVM·

Hanc inſcript. 123. claſſ. XI. habeo ex Reineſ. quavis gaza cariorem: Reine-

Reineſio litteratorum marmorum reparatori, cujus ſæpe felicitatem invideo, aliquando ab ejus licentia cavendum, vocem *doctor* nil hæſitans *ſtructor* confingit, aitque, *Cum doctor librarius videatur eſſe inepta locutio, & non ex uſu priſci ſæculi, quo doctores dicendi, doctores diſciplinæ, artis, ſapientiæ dicebantur, pro magiſtris, & ea in re præceptoribus:* inde vult *ſtructores librarios eſſe, quos hodie compactores librorum, & bibliopegos appellamus:* mox conjectionem ſuam tuetur, licet dubii plenus Tudertinæ inſcriptionis teſtimonio, de qua paullo inferius, ubi enorme tanti viri σφάλμα patefaciam.

Verum teretibus auribus mirifice diſplicet *ſtruere libros*, quando ipſemet fingit non Latiarem vocem *compactores*. Præterea miror virum doctiſſimum non advertiſſe vocabula *ſtruere*, *ſtructura*, *ſtructor*, *ſtructilis*, cum ſine adjunctis jaceant apud Tullium, Vitruvium, etiam apud Ulpianum, ceteroſque jureconſultos, ut poetas taceam, Lucretium, Virgilium, ceteroſque, pertinere ſolummodo ad rem cæmentariam, atque ad ædificandi opus; verum ſi cum Reineſio ope inſcriptionum agenda res ſit, ipſemet cl. VII. ſextam decimam affert, quam digniſſimam memoratu dicit, in eaque mentio eſt *ſtructionis ſcalaris;* & cl. XI. 112. necnon apud Fabrettum pag. 157. legere eſt, *ſtructor parietarius;* & in Grut. 89. 7. *ſtructura cum munitura ſarcophagi*. Hinc factum eſt, ut magnus Reineſius, non percepta τȢ *ſtruere* nativa veritate, quoties in marmoribus legitur *Aug. ſtructor*, ut claſſ. I. 259. &c. interpretetur, *ſcindendi obſonii magiſter*, τραπεζοκόμος, τραπεζοποιός, cum hujus artis vox ſit in ſaxis *opſonator;* hinc *opſonator Liviæ*, *Poppææ*, *&c.* conſule ipſius Reinel. opus. Contra vero tum inter officia domus Auguſtæ, tum inter Artes, & Profeſſiones pro artifice cæmentario nullum reperies vocabulum præter τὸ *ſtructor*. Ceterum omnem dubitandi anſam aufert Tuſculana inſcriptio, quam protulit Muratorius p. 978. 3. poſita *Soſimo ſtructori*, nam in imo lapide inſculpta vides duo inſtrumenta fabri cæmentarii, quibuſcum tectorium inducitur diluta calce, vel gypſo. Quod vero reponit Reineſius, ut e marmore eradat τὸ *doctor*, eſſe ſcilicet ineptam locutionem, *doctor librarius*, appoſitiſſimam vero, *doctor diſciplinæ*, *dicendi*, *&c.* a vero longe abludit: etenim ab Valer. & Quintil. habeo *doctores laniſtas*, qui gladiatores inſtituebant ad ludos, uti obſervat Lipſ. Saturn. lib. I. c. 15. & Juvenalis ſat. IX. verſ. 137. meminit cujuſdam Tripheri in arte diſſecandi obſonia famoſi, appellatque *Tripherum doctorem*, qui & in Suburra ejus artis publicam ſcholam aperuit. Si vero quis ejus rei teſtes a ſaxis etiam quærat, adeat Fabrett. pag. 108. & Sponium in Miſcell. erudit. antiqu. ſect. 7. p. 256. ubi etiam habes, *ſagittarium doctorem*. Demum nihil Reineſio ſuffragatur inſcriptio Tudertina, quam Gruter. pag. 1002. I. ubi SATVRNINI LIB. STRVCTOR interpretatur, *librarius ſtructor*, quo ſuam emendationem vocis DOCTOR tueatur, cum in Gruteriana vel tiro legeret, *Saturnini libertus ſtructor*.

VII. Scio poſſe mihi objici, poſtquam non paucis tutari marmoris veram ſcalpturam, ſcilicet *doctor librarius*, non vero *ſtructor* adniſus ſum, minime me eviciſſe, quin *doctor librarius* hic non denotet, qui artem ſcribendi docet, non vero compingendi atque adglutinandi librorum membranas. Verum contra eſt; nam tum Græcum cognomen PHRIXVS cogit, ut de βιβλιοπηγοῖς intelligatur loqui marmor; tum quia a Cicerone habeo ad Att. lib. 4. ep. 4. vocem *librarius*, ὑποκοριστικῶς *librariolus* pro id genus mechanico artifice: *Et jam velim de tuis librariolis duos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus*; quos Græculos fuiſſe libertos univerſi interpretantur: imo quis ignorat, cum ſermo eſt de iis, qui volumina exſcribebant, appellari vel ἁπλῶς *librarios*, vel *ſcribas librarios*, vide indices theſaurorum inſcript. Præterea meam hanc ſententiam firmat in marmore additum eſſe τὸ DE SACRA VIA, novi ex bene multis inſcriptionibus in ea habitaſſe unos opifices, ſive magiſtros mechanicos, nimirum earum rerum, quæ ingenio ſimul, & manibus fabricantur: hinc habes ex Reineſ. cl. XI. 110. *C. Fuſio Zmaragdo margaritario de ſacra via*. Ex Grut. pag. 1033. 1. *C. Attii Stephani pigmentarii de ſacra via*. & pag. 639. 11. *T. Furius L. F. cælator de ſacra via*. pag. 638. 5. *C. Sellius Oneſimus ſlaturar. de via ſacra*. Ex Muratorio pag. 983. 5. *L. Tyrius ſlaturarius de via ſacra*: quem non intelligas *auri argentique monetarium*, vel contra quos Gothofredus ait legem latam 9. D. de leg. Corn. de falſ. neque de quibus exſtat Romæ in vinca Card. Carpenſis *D. M. M. Ulpius. Aug. lib. Symphorus. auri. et. argenti monetar.* ſed accipias pro *ſlaturario ſigilliario*, vide Grut. p. 638. n. 6. vide etiam Kirchm. de annul. cap. 11. quæ eſt ars elegantior. Neque credas Reineſio claſ. XI. 89. qui *ſlaturarium* interpretatur χαλκέα ἀνδριαντοποιόν nullo nixus teſtimonio. Præterea eadem pag. 638. Grut. n. 7. *C. Cædicius Jucundus aurifex de ſacra via*. pag. 339. 11. *L. Furius L. F. Diomedes cælator de ſacra via*: pag. 622. 1. *Cabatores de via ſacra*, ideſt *cavatores*, ſeu *gemmarum ſcalptores*. Ex Muratorio p. 971. 7. *M. Poblicius Nicanor ung. de ſacra via*, ideſt *unguentarius*. Ne autem credas ſolummodo me indicibus Gruterianis, & Reineſianis uſum, ex Ficoronio p. 31. de perſon. ſcænicis ecce tibi ſaxum erutum ann. 1733. *M. Curius Eupor tibiarius de ſacra via*; verum vir doctus interpretatur, *tibia canens*, melius *tibiarum faber*; ex tot enim litteratis lapidibus, quibus ineſt DE VIA SACRA, de opificibus mechanicis aperte eruitur intelligendum eſſe; cum præſertim translatitium ſit dici *tibicinem*, qui canit tibia, & mulierem, *tibicinam*. Cumque nova ſit vox *tibiarius*, nunc primum ſcimus, quo nomine donandus ſit *tibiarum opifex*.

His enumeratis, ad Phrixi doctoris librarii redeo, atque edico hunc etiam mechanicum artificem librorum fuiſſe, cum etiam *de via ſacra* exſtiterit, non autem Latine, vel Græce ſcribendi modum docuiſſe, cum in ea nullas artes ingenuas exercitas legimus. Haud multa ratio habenda

Digitized by Google

da eſt Trotzii de prima ſcrib. origine p. 495. edicentis etiam hunc Phrixum fuiſſe ſcribendi magiſtrum, munuſque hujus diſciplinæ, non vero mechanicum artificium exercuiſſe; & piget virum jureconſultiſſimum recitare, quo ſuam ſententiam firmet, verba leg. ult. D. de jure immunit. ubi Tarrutenus Paternus enumerans munera militaria apponit *librarios*, *qui docere poſſunt:* quæ verba obſcuritatis plena, & fortaſſe, *qui docere poſſunt* vel manca, vel a poſteriori manu adjecta, importuna & nihili ſunt; & ſane, cui uſui eſſe potuiſſent in caſtris magiſtri ſcribendi, vel compingendi libros, optarem, ut quis doctior jureconſultus me doceat. Verum feriis quid ludicri miſceamus; ſcias adeo aniliter Chriſtianum Schoettgenium interpretatum eſſe has voces *Phrixus doctor librarius*, ut neque ipſe, neque amici riſum tenere queamus, nimirum in ea ſententia, quam vernacule nos voci *doctor* appingimus, qui præ ceteris plura ſcire jactitat, quo interpretamento nihil ſuavius ac puerilius; apponam ejus verba, quo fidem mihi non deneges: *Quia vero nonnulli horum ſcribarum ſatis emendate, ut ſupra vidimus, ſcripſerunt, tantum de ſe quidam concipiebant opinionem, ut titulum. doctoris librarii affectare non dubitarent;* inde quo hoc ſcelus firmet, recitat Phrixi epigraphen, vide ejus hiſtoriam librarior. & bibliopolar. cap. 3. §. 3. in to. 3. Poleni pag. 838. verba quidem certe poſteris commendanda!

VIII. Reliquum eſt, ut ne credas ſupervacaneum frequens ſcalptum in marmoribus illud DE SACRA VIA; hinc etenim diſcimus artifices, qui in ea habitabant, fuiſſe elegantiores, &, præ ceteris in aliis urbis vicis degentibus, majoris famæ; in maximis ſane urbibus ubique locorum exſtent oportet cujuſvis generis fabri; ditiores vero ac celebriores una alicubi ſeſe colligant ad æmulationem, atque ad pinguius peculium comparandum. Sicuti ex omnibus librariis ſuburbanis elegantiores etiam audiebant uni, qui extra portam Trigeminam degebant; hinc habes ex Muratorio pag. 948. 3. *P. Cornelius Celadus librarius ab extra porta Trigemina vixit ann. XXVI.* Neque dubites, quin nomina locorum honoris ergo ſcalperentur, cum de *Valeria Berecunda jatromæa*, ideſt obſtetrice dicatur *regionis ſuæ prima*, Gruter. 1110. Non vero, ut vult Reineſius pag. 637. appoſitum nomen locorum decreto magiſtratuum; tum quia plerumque in iis tacetur locus, ſi *viam ſacram* excipias, quæ frequentiſſima legitur, tum quia Reineſius verba ejus decreti, & tempus non adjicit. Si vero noſſe cupias, ubi regionum, ac viarum ceteri opifices degerent, facile reperies in Gruter. in Murator. &c. & vide Reineſium præſertim pag. 637. Cum igitur memoria apponenda eſſet defuncto artifici ad honorem, addebatur *de ſacra via*, ut poſteritas noſceret, non fuiſſe de ceterorum alibi commorantium grege: nec dubites, quin exemplis caream, & ne a librario negotio divertar, Romæ ſiquidem bibliopolæ in Argileto, qui tractus, aut vicus hujus urbis erat in regione ſecunda, tabernas ſuas habebant; hinc *Argiletanæ tabernæ* ſunt βιβλιοπωλεῖα, ita ut artes Romæ, uti

ſollemne eſt in magnis urbibus, ab ſimul collectis opificibus exercerentur, compitis viiſque ſibi diſtributis; jure igitur Martialis lib. I. ep. 4. de libro ſuo canit:

Argiletanas mavis habitare tabernas,
Cum tibi, parve liber, ſcrinia noſtra vacent.

Sane cum τὸ *Argiletanas* poeta dicat, fuere inferioris famæ tabernæ bibliopolarum, a quibus *Argiletanas* nobiliores diſtingui oportuit; alias quidem adjunctum illud foret ἀπροσδιόνυσον ac otioſum; uti ævo noſtro artificum tabernas elegantiores, ſi non in unis viarum tractibus exſtructas cernamus, vel a templis, vel a viis appellamus. Hinc non injuria concludo artifices *de ſacra via* præ ceteris excelluiſſe, atque ad famam conciliandam ejus loci nomen ſaxis inſculpi propterea accuraſſe; quos inter adnumerandi βιβλιοπηγοί, & librarii doctores, quorum unus egregiæ famæ *Gn. Pompeius Phrixus*. Et *Viam hanc ſacram* ob tot politiſſimorum mechanicorum opificum varietatem reor fuiſſe multo elegantiſſimam; neque poſthac mirer Horatium virum urbaniſſimi ingenii illam in more habuiſſe celebrandi; cum homines minutæ indolis, ac teterrimæ, hoſtes humanæ ſocietatis ſaltus, ac ſuburbia ament. Mens enim mihi non eſt aſſentiendi Vandalio Diſſert. VII. pag. 580. qui videtur in animum induxiſſe, cum adjunctum artifici viderit *de ſacra via: de campo Cælimontano, &c.* interpretari de *collegio ejus artis* in ea urbis regione erecto; verum hujus interpretationis nullum fundum affert; contrario novimus in Latinis ſaxis apponi vocem *collegium*, cum de his ſocietatibus ſunt verba: in Græcis lapidibus additur τάξις, veluti τάξις παιανιστῶν, & in Neapolitanis ſilicibus τάγμα παιδῶν, κ. τ. λ.

****

C A P U T III.

Contra quadrangulum Latinorum librorum σχῆμα objecta diluuntur. Nova prorſus διάγνωσις vocis *codex*.

I. *Contra meam ſententiam, Romanos nim. ſolos quadratos libros fabrefeciſſe, objecta elevantur; ac omnium primum πολυθρύλλητος lex Ulpiani, in qua cylindrica volumina eruditiſſimos quoſque interpretes, & Mazochium ipſum fruſtra & perperam reperiſſe clare oſtenditur. Lex iſthæc tenebricoſa lucem omnem adipiſcitur, ſi* volumina *ſint libri* τετράγωνοι. II. *Plurimorum Scriptorum loca tum profana, tum ſacra aggeruntur, quibus* ῥητῶς volumen *peræque eſt, ac* liber, *quod antehac ab omnibus pernegatum eſt. Grandia Ciceronis, vel Livii, &c. opera in teretibus chartarum corporibus minime* ὀπισθογράφοις *ſcribere arduum ſane negotium, imo &* ἀδύνατον. III. *Ejuſdem legis pars altera* de codicibus *male interpuncta, & corrupta ab librariis facile ſanatur, in lucemque reſtituitur.* IV. *Divinatio de notione* vocis codicis, *quæ arctiſſimæ ſignificationis eſt; quæ quidem non unis auctorum*

rum locis firmatur, etiam ex Pandecte. v. Codicum, *ſive horum brevium librorum figuram cylindricam fuiſſe ex ſtatuis, & ex picturis Herculanei, imo ex archetypis ipſis ex eodem oppido effoſſis comprobatur: eorum formæ teretis teſtes etiam habes plurima numiſmata.* vi. *Has convolutas in nummis membranas* codices *vocitandas multis Scriptorum documentis evincitur: qui* codices *ab doctiſſimis numiſmatum interpretibus, tanquam quid ignotum, poſthabiti ſunt.* vii. *Ex hac* codicum *notione, & figura Juvenali, & ſuperne laudatæ Ulpiani legi plurima lux; quam etiam mutuantur verba Paulli juriſconſulti.* viii. *Error veterum artificum in poetarum, vel philoſophorum ſtatuis* codices *ſculpentium. Elegantiſſimi vaſculi ex Herculaneo extracti, ubi Homeri ἀποθέωσις viſitur codicem ſiniſtra ſtringentis, longiuſcula deſcriptio.* ix. *Rationum momenta, cur hallucinati ſint quidam ſculptores. In Herculanenſis Cimeliarchii picturis non unos quadrangulos libros videre eſt: quæ curſim deſcribuntur. Etiam noſtri ævi celebratiſſimi pictores in re libraria erraſſe conquerimur. Picturæ Chriſtianorum utpote mediæ ætatis, ubi* codices *viſuntur, non curandæ; Aringi interpretationes μωρημωδῆς.* x. *Barbare dici ab univerſis,* codex Vaticanus, Mediceus, Homeri codices, &c. *clare evincitur; de Hieronymo querelæ. Juris interpretes vel cultiores in notione* codicis *poſthabendi.* xi. *Origo & etymon vocis* codex *ignota; Mazochio reſiſtitur educenti ab Chaldæa* גורא. *Libri teretes Herculanei reperti non* volumina *cum vulgo vocitanda, ſed* codices; *eorum longior deſcriptio.* xii. *Duo famoſi* Anticatones *non cylindrici fuere libri contra interpretes: neque pugnant adverſus quadrangulos libros, quæ ex Martiale opponunt Calmetus, & Mazochius.* xiii. *Quid in hoc poeta,* charta, quæ duro inhorruit mento; *in quæ verba doctiſſimi quique impegerunt, eaque ad in ſemet convolutos libros ſpectare ajunt, quos inter magnus Salmaſius pro ea ſententia recitans Stratonis epigramma, quod eſſe affectiſſimum minime advertit, in quo vides ſatis importunam vocem γίνεια pro γελοῖα.*

I. TENES igitur nunc primum bene multa ad librorum tum exteriorem, tum interiorem ornatum, atque ad eorundem artifices, laborioſis operibus tot doctiſſimorum virorum addenda, ſi alicujus momenti reputes; & non pauca ad ſacram viam ſpectantia, quæ defugere, quotquot quæſitiſſima ad Urbis regiones viaſque illuſtrandas aggeſſerunt. Ut tandem ad umbilicum hoc πάρεργον accedat, ſcito nodos mihi non unos diſſolvendos, quibus fortaſſe aliquis exputet enixe evinci veteres abuſos eſſe teretibus libris; verum jactis firmiſſimis fundamentis, rectoque tramite detecto, quæcumque opponi poſſunt, neque ſalebroſa, neque ardua mihi reor; quanquam contra enormem eruditorum virorum vim contendendum ſit. Primum omnium, quod opponi poſſet, eſt longior lex Ulpiani πολυβόντος 52. D. de leg. 3. quam omnem hic adſcribendam exiſtimo, quo citius legas, quæ in eam commentamur: & quam longe tot doctiſſimi jureconſulti ab Ulpiani mente peregrinati ſint, facilius advertas, eo quod ab cylindricis voluminibus abripi paſſi ſunt, quorum ne volam quidem, neque veſtigium in ea lege videre eſt. *Librorum appellatione continentur omnia volumina, ſive in charta, ſive in membrana ſint, ſive in quavis alia materia: ſed ſi in philyra, aut tilia, ut nonnulli conficiunt, aut in quo alio corio, idem erit dicendum. Quod ſi in codicibus ſint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in*

cera-

ceratis codicillis ; an debeantur , videamus. Et Gajus Caſſius ſcribit, deberi & membranas , libris legatis : conſequenter igitur cetera quoque debentur, ſi non adverſatur voluntas teſtatoris. §. 1. *Si cui centum libri ſint legati, centum volumina ei dabimus , non centum , quæ quis ingenio ſuo metitus eſt , cui ad libri ſcripturam ſufficerent : ut puta, cum haberet Homerum totum in uno volumine , non quadraginta octo libros computamus , ſed unum Homeri volumen pro libro accipiendum eſt.* §. 2. *Si Homeri corpus ſit legatum , & non ſit plenum, quantæcumque partes hodie inveniantur, debentur . . .* §. 4. *Quod tamen Caſſius de membranis puris ſcripſit, verum eſt : nec chartæ puræ* (debentur) *libris legatis : nec chartis legatis, libri debentur : niſi forte, & hic nos urſerit voluntas : ut puta, ſi quis forte chartas ſic reliquerit : Chartas meas univerſas, qui nihil aliud, quam libros habebat ſtudioſus ſtudioſo : nemo enim dubitabit libros deberi ; nam & in uſu plerique libros chartas appellant.* §. 5. *Quid ergo ſi quis legaverit puras? membranæ non continebuntur , neque ceteræ ad ſcribendum continebuntur materiæ, ſed nec cœpti ſcribi libri , &c.* Ut autem ordinem artis plenum ſervem , paucis dabo , quæ in hanc leg. adnotarunt quidam jure prudentiſſimi ; inde ipſe ſingillatim eam legem in ſententiam meam facile traham.

Porro Salmaſius de mod. uſur. in pag. 401. & ſeqq. more ſuo eruditiſſima quæque *ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα* convectat, ceterum doctiſſimi viri *μακρολογία* eo tendere videtur, ut in Ulpiano *volumina* ſint *libri teretes* ; e contrario *codices*, quorum paucis poſt verbis lex meminit, dicat fuiſſe *libros quadrangulos*, *τετραγώνους*. In Salmaſii ſententiam jurant Schultingius in Paul. pag. 377. Heineccius in Antiq. Rom. prooem. n. *16*. in adnot. & Trotzius in Hugon. pag. *604*. laudantque Salmaſium, ut ceteros taceam. Denique cl. Mazochius in longiori adnot. 2. in dipt. Quirin. pag. 5. eadem diſtinctione voluminis, & codicis in Paulli , & Ulpiani legibus explanandis abutitur, verum haud ſcio, cur vir ſummus horum juriſconſultorum neminem laudaverit , præſertim cum idipſum in commentariis in Pandectem alleverit Gothofredus.

Verum, tantorum virorum pace dictum ſit in hac Ulpiani lege, niſi mirifice fallar, libros teretes me minime inviſere, licet perdiu eos perquiſiſſem ; quanquam fateor ejus verba , uti nunc jacent , tenebris involutiſſima ſint, & ad quemlibet oculatiſſimum fallendum parata ; quare ut quid lucis iis importem, ſic ſtatuo, (ne mihi odium crees, ſi contra omnium interpretum mentem id ſentiam:) *volumina* eſſe *libros γενικῶς*, quare potius accipias *quadrangulos* ; nam hos veteribus fuiſſe ſollemnes multis jam oſtenſum eſt ; *codices* vero forſitan audiviſſe *libros teretes* ; licet ſpiſſum & laborioſum ſit id argumentum, haud tamen animum deſpondeam. Porro norunt univerſi Ulpiani verba in ipſa *ὑποθέσει* , ſive propoſitione tenebricoſa eſſe, nam ab §. 1. ad finem uſque vel tiro lubens jureconſulti men-

Digitized by Google

mentem percipit, cum quaſdam apertas ejus legati ſpecies apponat. Inquit igitur Ulpianus veluti gradatim, in legato librorum intelligi omne genus *volùmina:* etiam, qui dicuntur *codices:* nec non *codicillos*, ejuſque triplicis generis librorum materiem etiam diſtinguit: demum & *chartas*, ſcriptas ſcilicet, ut deinde definit.

II. Volumina autem hic non eſſe libros in ſemet redeuntes conſtat ex ipſo Ulpiano, qui ea facit *συνώνυμα libris* ipſis, quando ait, *Librorum appellatione continentur omnia volumina*, & *volumen* nomen γενικὸν eſſe, æque ac *liber*, vel puer decennis cerneret. Præterea in §. I. hujus legis idipſum jureconſultus bis recinit: *Si cui centum libri ſint legati, centum volumina ei dabimus*; & paullo poſt: *Unum Homeri volumen, pro libro accipiendum eſt*, & ubique ejuſdem legis promiſcue utraque vocé utitur: profecto ſi duodequinquaginta Homerici libri in membrana, vel papyro ſcripti unum teres volumen conflarent, quippe quod non ὀπισθόγραφον, in maſſam enormem increviſſet; contra vero ſi quadrangulum ſit, ſcriptum & a tergo, juſtæ molis evaderet; deque ea figura loqui Ulpianum ratum habeas. Adde, ſi *volumina* hac in lege cylindrica accipias, fore ut πτραγώνων neutiquam meminiſſet Ulpianus; etenim, etiamſi dem *codices*, quod inferne pernego, fuiſſe quadrangulos, ita raro ea voce uſos boni ævi Latinos inveni, ut ne vice quidem ſimplici in Scriptoribus, qui ſatis multa illeverunt, reperire ſit, veluti in Livio, in duobus Pliniis, Gellio, Macrobio, imo & in Ovidio, &c. queis ſexcenties de libris ſermo eſt; locuples exemplum ſit ep.5. lib.3. Plinii ipſius ubi avunculi ingentem numerum commentariorum enumerat, quos mixtim vocat volumina & libros, vocem *codex*, veluti anguem devitat; quin in eiſdem Scriptoribus non ſemel *codicillos* invenire eſt, nunquam vero vocem *codex*, quam, ſi ad quadrata volumina ſpectaret, ad faſtidium iterarent, cum in πτραγώνῳ corpore chartæ aptarentur, uti ſuperius multis evicimus. Hinc unuſquiſque, cui cor ſapit, poſthac non mirabitur, ſi Ulpianus inter legatum librorum veluti dubitanter quærat, an *codices* comprehendantur, qui ſi quadranguli eſſent, illuderet profecto jureconſultus, nam æque dixiſſet, ac ſi *in legato librorum, libri intelligerentur legati*. Igitur in prima voce *volumina* communem ſuetamque πτράγωνον formam, in ῥητεῖ *codices*, raram inſuetamque expreſſit, uti paucis poſt verbis in eo legato includit omne genus *codicillos*, quæ rarior etiam erat, & haud certa librorum ſpecies, demum & *membranas ſcriptas*.

Hanc legis interpretationem licet cordatioribus ratam futuram reor, ad majus lumen ei conciliandum pauca mihi addenda ſunt de vocibus *volumina*, & *codices;* enormem præterea amanuenſium labem detergam. Quidquid obſcuri in ea vides, in cauſa eſt, quod vox *volumen* menti fere omnium ingerat quid teres & rotundum; cum contra ſit, nam etiam in corporibus hiſce quadrangulis chartæ, dum legimus, verſantur ac volvuntur, ut initio hujus παρέργου dictum eſt; verum ut

ex

ex animo id tandem avellatur, exemplis urgendum eſt. Conſtat ſane ex multis, quæ protuli de ornatu librorum, eos fuiſſe χήματ© quadrati etiam ex ſcalpturis vetuſtiſſimis hanc formam præſeferentibus, vid. pagg. 87. & 241. eoſque *librorum* nomine vocitatos nullusdum ivit inficias; atque ſi præſtem Scriptores, quam chartarum congeriem *τετράγωνον libros* appellarunt, eandem *volumina* ſalutaſſe, ita ut συνώνυμα habuerint, profecto niſi qui ſui juris, ſententiæque tenaces ſunt, atque obſtinati, illa teretia fuiſſe poſthac imperent, atque obganniant. Agmen ducat Cic. qui idem Chryſippi opus nunc *librum*, nunc *volumen* dicit, De divinat. lib. 2. cap. 56. *Chryſippus totum volumen implevit partim falſis oraculis, &c.* & ibid. cap. 70. *Atque omnium ſomniorum, & talium plenus eſt Chryſippi liber*. Idipſum legere eſt in eodem orationis membro ad Heren. circ. init. lib. 2. cap. 1. *Ea* (inventio) *quoque vobis erit hoc in LIBRO propemodum abſoluta, & parvam partem in tertium VOLUMEN transferemus*. Et eadem repetit lib. 1. cap. 17. *Quoniam ſatis hujus VOLUMINIS magnitudo crevit, commodius in altero LIBRO ... exponere:* opus hoc cum non in unos libros diſpeſcuiſſet, ne Cicero eſſet ταυτολόγ©, alterum dixit *volumen*, alterum *librum*. Præterea Ovidius libros Triſtes nunc libellos, mox volumina vocat lib. 1. ep. 6. v. 33.

Hos quoque ſex verſus in primi fronte libelli
Si præponendos eſſe putabis, habe;
Orba parente ſuo quicumque volumina tangis, &c.

Idem poeta eaſdem binas ῥήσεις confundit Triſt. lib. 2. el. 1. v. 549.

Sex ego faſtorum ſcripſi totidemque libellos,
Cumque ſuo finem menſe volumen habet.

Atque ib. lib. 3. el. 14. v. 19. appellat opus Metamorphoſeωn *mutatæ ter quinque volumina formæ*, mox v. 25. libros Triſtes dicit *libellos*, ita ut Ovidius nos doceat æque valere iſthæc duo vocabula; plura id genus exempla ab hoc vate corraſi, qui, uti noſti, libros ſuos ubique meminit, ſervoque inter ſchedas, quæ ne te obtundam lubens prætereo; atque ad Plin. epiſtolas adeo, qui lib. 3. ep. 21. epigrammata Martialis & *volumen*, & *librum* compellat: *Remitterem ad te volumen* (Martialis,) *niſi quoſdam* (verſiculos) *tenerem: tu, ſi placuerint hi, ceteros in libros requires*. Et ib. ep. 5. idipſum factum inviſes: *Pergratum eſt mihi, quod tam diligenter libros avunculi mei lectitas;* paucis poſt verſibus, *volumina* repetit *: Miraris, quod tot volumina, multaque in his tam ſcrupuloſa homo occupatus abſolverit, &c.* & ubique hujus prolixioris epiſtolæ ea commiſcet, quam legas rogo: vide præterea epiſt. 18. lib. 3. necnon epiſt. 15. lib. 8. in quibus hæc duo vocabula ſine diſcrimine, & de eodem chartarum corpore adhibet. Neque mihi obliviſcendus Gellius, qui in bino cap. ea vocabula συνώνυμα facit lib. 6. cap. 17. *Ingens poſtea numerus librorum in Ægypto a Ptolemæis regibus vel conquiſitus, vel confectus eſt: ad millia ferme voluminum ſeptingenta*. Idipſum legas lib.

9. cap.

Digitized by Google

9. cap. 4. *Erant autem iſti omnes libri Græci* (loquitur de iis, quos Brunduſii venales reperit) *miraculorum ſabularumque pleni . . . Scriptores veteres . . . Ipſa autem volumina ex diutino ſitu ſqualebant, & habitu aſpectuque tetro erant;* advertis jam *libros & volumina* peræque eſſe Gellio, dum promiſcue uſurpat. Eodem pacto has voces adhibuiſſe Scriptores ſacros teneo ex Hieron. ubique ſuorum operum, duo tamen mihi ſatis ſunt exempla tum de libris veteris, tum novi inſtrumenti; in præfat. prima in Jobum: *Cogor*, ait, *per ſingulos ſcripturæ divinæ libros adverſariorum reſpondere maledictis, &c.* paucis poſt verſibus eoſdem *volumina* dicit: *Omnia veteris inſtrumenti volumina Origenes obelis aſteriſciſque diſtinxerit*. Hæc eadem profert de Evangeliſtarum operibus in præfat. in Evangeliſt. circa fin. *Singulis vero Evangeliis ab uno incipiens uſque id finem librorum diſpar numerus accreſcit:* inde paullo poſt: *Recurres ad volumina ſingulorum* (Evangeliſtarum,) *& ſine mora repertis numeris, &c.*

Ne credas me iſthæc non pauca exempla convaſaſſe pro æqua poteſtate *librorum* & *voluminum*, ut multam lectionem jactem; verum vi auctoritatum indigebam, quo ab multorum animi mente ſententiam, quæ altiſſime inſederat, evellerem, nimirum *volumina* longe in χήματι differre a *libris*, illaque fuiſſe in cylindri ſpeciem, contra ac erant *libri*; quare poſthac ex tot exemplorum ſtrue, quibus & libri, & volumina idipſum valere oſtendi, haud ſcio, an quis hiſcere audeat Ulpianum init. hujus leg. eam vocem pro tereti forma accepiſſe, uti in commentar. jubet Gothofred. cum univerſa interpretum turba: *Volumina ideo dicta ſunt, quod veteres volumina in cylindri, ideſt volutarii modum complicare ſolebant;* ex qua ſententia inficetiſſime eruitur, cum apud Scriptores certum nunc ſit æque valuiſſe binas vocet, *libros* etiam fuiſſe *convolutos*, quod vel noſtræ ſententiæ hoſtes pernegarunt; etenim pro quadrangulis vocem deſideraremus, quos ſollemnes fuiſſe præſtiti, eorumque partes omnes ſuperne multis deſcripſi. Iterato igitur conquerendum mihi eſt tot doctiſſimos viros paſſos eſſe ſibi imponi ab verbo *volvere*, quod etiam perbene & κυκλώτατως quadratis libris aptatur, quorum pagellas, dum legimus, revera *volvimus*, imo & *pervolutamus*, ut ait Cic. & *verſamus*, inquit Horatius; de teretibus autem dicendum ſane fuiſſet ἰδιωτέρως, *circumvolvere*, & res ipſa, *circumvolumen*. Ceterum quis in animum inducat Ciceronis, Livii, Senecæ, Pliniorum, &c. ingentia exemplaria in teretibus chartis minime ὀπισθογράφοις illini, & legi potuiſſe, cum rotundum illud librorum σχῆμα & corpus uſui eſſet infeſtiſſimum non ſine grandi chartarum jactura? Adde, ſi veteres ea tereti artificio compegiſſent, ſaltem privum, quæ id genus veteres gazas ſervant tot περιβόητοι bibliothecæ, fore ut adquiſiviſſent: e contrario antiquiſſimos, & per ſane multos quadrangulos cujuſvis ἰδιώματος collegiſſe juvit. Porro vecordes bardique traducerentur Latiares viri, ſi cum Græcis τετραγώνες fabricari libros viderent, eorumque exemplaria nocturna

verſarent manu diurnaque, (ſuperne jam præſtitum barbaricam eam voluminum formam Græcos ignoraſſe, neque nomen ipſum ab voce *volvere* ullam coagmentaſſe,) plena ruſticitatis chartarum longiſſimarum corpora teretia compingere adhuc adlaboraſſent; præſertim cum vulgo notum ſit ſervitiorum inſtar in unoquoque artificio diſciplinaque Græcis Romanos ſtuduiſſe, & hos legimus tunc maxime profeciſſe, quo propius ad illorum ſectanda veſtigia æmula virtus urgeret.

III. Reliquum mihi eſt, ut prima hujus legis parte explanata, ad alteram aggrediar, qua nihil reperi tenebricoſius, nihilque inconſtantius; quæque ſummorum interpretum ingenium magis exercuit: *Quod ſi* (libri, ſive volumina) *in codicibus ſint membraneis, vel chartaceis, vel etiam eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis, an debeantur, videamus; & Gajus Caſſius ſcribit deberi etiam membranas, libris legatis*. Et quidem initio aqua mihi hæret, dum tueor *codices* hic vocari *eboreos*, quod nunquam alibi legere eſt, & id προσθετὸν potius eſt *pugillarium*, & *codicillorum*, uti habemus ab Propertio, Plinio, atque Auſonio, &c. quare a vero non aberrem, ſi conquerar de librariorum translatitia ignoratione, qui & verba iſthæc male interpunxerunt, & voculam ſatis exiguam, τὴν *in* ſcil. prætereundam rati ſunt; quare τὸ *eboreis* non cum *codicibus* adnectendum, ſed cum ſequenti voce *codicillis* aptandum; & ante has ῥήσεις *vel etiam eboreis* majorem στιγμὴν, & ante *eboreis* τὸ *in* adjicias; eritque mens Ulpiani aperta ſatis: *Quod ſi in codicibus ſint membraneis, vel chartaceis:* (inde στιγμῇ duplici injecta; uti vides, tertiam librorum ſpeciem addit juriſconſultus:) *vel etiam IN eboreis, vel alterius materiæ, vel in ceratis codicillis, &c.* Errorem amanuenſium facile deprehendes, ſi advertes in veteribus librorum membranis etiam minuſculo charactere ſcriptis litterulæ *i* apicem minime appingi, uti nunc in majuſculo, itaque cum iidem *etiam in* inſpexerint, τὸ *in* ſine apice pro elemento *m* vocis *etiam* repetito rati inſcitiſſime omiſerunt; tritum hoc dormitantium librariorum σφάλμα ubique adnotant rei diplomaticæ magiſtri, millenoſque Scriptorum locos eodem pacto affectos in integritatem reſtituunt; mirationemque multam mihi faciunt Salmaſius, & Mazochius (ut ceteros taceam,) qui cum veterum ſcriptis nedum ſyllabas, verum & voces ipſas figant ſæpe, atque refigant, in hac lege nihil adſuendum, vel expungendum cogitarint.

His animadverſis, nil luculentius ea lege eſt, quæ antehac tot præclara ingenia torſit; nimirum, ut ab initio dictum eſt, in legato *librorum* intelligi primo unumquodque corpus ex multiplici pagina compactum, & characteribus exaratum, quavis conſtet materia ad ſcribendum apta, ſive charta, ſive tilia, ſive corio, ideſt quavis re expanſa; includi præterea etiam *codices*, qui ex chartis, vel ex membranis conficeri poterant, de quorum figura mox dicam; tertio comprehendi etiam *codicillos*, ſive *pugillares*, qui ex ebore, vel alia duriore materia,

teria, plumbo nim. vel buxo cera illito aptabantur; demum etiam *membranas*, dummodo non ſint puræ, ſed ſcriptæ.

IV. Nunc labor improbus me urget, ut fidem ſolvam, explicemque, quodnam librorum genus ſint *codices*, ut omnigenam lucem Ulpianeis verbis præſtem; ſpondeo autem me non pœnitendam *codicis* notionem, mox de ejus figura bonam divinationem prolaturum. Ajo igitur *codices* non audiviſſe apud beatioris ætatis Scriptores quaſvis librorum ſpecies, uti nunc univerſi rentur ab Latinæ linguæ optimis parentibus degeneres; verum fuiſſe voluminum genus longe reſtrictius accipiendum, quam eruditorum fert opinio; imprimiſque eos libros, qui publicæ auctoritatis eſſent, hinc jure definit, atque opportune ſatis Seneca de brevit. vit. cap. 13. pag. 509. ann. 1672. *publicæ tabulæ codices dicuntur*; cujus *συνώνυμα* dicas, ſyngraphas, inſtrumenta cauſarum & litium, ſtipulationum, aliorumque contractuum, tabulas teſtamentarias, nuptiales, edicta prætorum, atque interdicta; imo quæ barbare *publica documenta* cauſidici viri appellitant. Hujus vocis διαγνώσεως teſtem vehementem habeo Tullium, qui ea *ῥήσει codex* utitur in unis orationibus, præſertim in iis contra Verrem hominem codicum interlitorum noxa famoſum; atque in eiſdem eloquentiſſimi viri orationibus ſæpe legere eſt *codices accepti*, *&* *expenſi*, quos publicæ auctoritatis fuiſſe id genus libros nulluſdum inficiatus eſt: contra vero in reliquis tot ejus operibus, in queis nihil forenſium rerum ineſt, ne vice quidem ſimplici vocabulum *codex* quis vel diligentiſſimus veſtiget, niſi præ me ſit oculatior; *librorum* autem, & *voluminum* mentio locupletiſſima. Nequaquam autem a me impetrabis, ut ejus rei ab Cic. exempla hic aſſuam, fruſtra enim implerem utramque ceram; cum ab lexicis jam teneas, præſertim ab Rob. Stephano in Theſauro; qui ab uno hoc oratore loca corraſit; quæ autem ipſum a ceteris Scriptoribus recitare oblitum deprehendi, illa paullo inferne adſcribam; non enim mei moris eſt lexica compilare, alieniſque laboribus frui.

Hinc facile noſces, cur ceteri felicioris tempeſtatis Latini vocem *codex* raro admodum adhibuerint pro *γενικῇ librorum* notione, & uſque dixerint, *libri Sibyllini*, *lintei*, *elephantini*, *pontificum*, nunquam vero *codices Sibyllini*, *&c.* etenim *codex* genus peculiare librorum erat, (uti etiam ab eo ὑποκοριστικῶς nata vox *codicilli*,) atque inter arctiſſimos ſignificationis cancellos concludebatur. Cumque ipſe bene multos elegantis ævi Scriptores evolviſſem, vix ternos quaternoſve reperi, qui eam vocem adhibuere, atque in ea ipſa διαγνώσει, quam tuemur; uti ſunt Juvenalis in notiſſimo v. 263. ſat. 10. *Nam codice ſævo heredes vetat eſſe ſuos*; ac Suetonius in Aug. cap. 101. qui refert *teſtamentum* hujus principis *duobus codicillis ſcriptum*; vides jam ab utroque Scriptore ſupremas tabulas dici *codices*. Reperi præterea hoc vocabulum pro forenſibus actis, ut non male quidam loquuntur; quæ a cauſarum patronis compingebantur; vadem

do Senecam, qui de Porcio Latrone ad miraculum memoriæ vi valente hæc teſtatiſſima reliquit controverſ. pag. 72. *Omnes declamationes ſuas, quaſcumque dixerat, teneret; jam itaque ſupervacaneos ſibi fecerat codices; ajebat ſe ſcribere in animo; cogitata dicebat, &c.* Ne rearis *codices* hic accipi pro quovis librorum genere, philoſopho aperte loquente de ea ſcriptorum ſpecie, quæ ab patronis pro clientum fortunis negotiiſque parabantur; nam ait, Latronem *codicibus non indiguiſſe, cum ſcriberet in animo*. Et Juvenalis irridet quoſdam cauſidicos magna ſonantes, & *grandibus codicibus* negotia civilia præſtantes, ſat. 7. v. 106.

Dic igitur, quid cauſidici civilia præſtant
Officia, & magno comites in faſce libelli?
Ipſi magna ſonant, vel tunc cum creditor audit
Præcipue, vel ſi tetigerit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen, &c.

Demum præſto eſt Quintilianus Orat. lib. 10. cap. 3. circ. fin. qui *codices* dicit legalia ſtatuta, ſive *conſtitutiones*, ut Juſtiniani verbo utar: *Silentium, & ſeceſſus, & undique liber animus, ut ſunt maxime optanda, ita non poſſunt ſemper contingere: ideoque non ſtatim, ſi quid obſtrepet, abjiciendi codices erunt . . . Quid alioquin fiet, cum in medio foro, tot circumſtantibus judiciis, fortuitis clamoribus, &c.* vides hic rhetorem hortari juvenem forenſium ſtudiorum amantem, ut *codices*, ideſt legum libros ne abjiciat delicatulus, ſi quid obſtrepet, ut ſe clamoribus, forique jurgiis obduret; ſane qui cauſas agere concupit, legum exemplaria verſet neceſſe eſt; cui adſentitur Seneca ſuperne laudatus, qui *publicas tabulas* appellavit *codices*. Hinc minime mirandum, ſi veteres legum ingentia corpora, & συλλογὰς vocitarint opportune *codices Hermogenianum, Theodoſianum, Juſtinianeum*, veluti nomen horum librorum ἰδιώτατον, neque cuivis alteri volumini unquam tributum advertes.

Verum ut meam hanc de *codicis* arcta ſatis notione ſententiam etiam atque etiam firmem, ex Pandecte quot potis fui, teſtimonia collegi, ex quibus cultiores eos juriſconſultos pro ſyngraphis contrahentium ad pactorum quorumvis fidem, vel pro id genus publicis tabulis adhibuiſſe mihi gaudeo, l. 3. §. 1. D. de tab. exhib. *Si tabulæ in pluribus codicibus ſcriptæ ſint, omnes interdicto iſto continentur, quia unum teſtamentum eſt.* Idipſum legere eſt, l. 1. §. 6. D. de bon. poſſ. ſec. tab. *Sed ſi in duobus codicibus ſimul ſignatis alios, atque alios heredes ſcripſerit, &c.* Vides igitur teſtamenti tabulas nuncupari *codices*. Succinit Ulpiano Scævola l. 88. D. de ſolution. *Filiæ inteſtato patri heredis negotia mater geſſit, & res vendendas per argentarios dedit; idque ipſum codice conſcriptum eſt*, publica ſyngrapha ſcil. Præterea Paullus publicos argentariorum, & nummulariorum libros eadem ſollemni *codicum* voce dicit l. 9. §. 2. D. de edend. jubetque eos cogi edere rationes, *Quia & accipiunt pecuniam, & ero-*

Digitized by Google

& erogant per partes, quarum probatio ſcriptura codicibuſque eorum maxime continetur, & frequentiſſime ad fidem eorum recurritur. Et Cajus l. 10. §. 1. eod. tit. horum argentariorum publicas membranas vocat *codicem rationum*. Eodem pacto loquitur Papinianus l. 45. D. de judic. *Argentarium, ubi contractum eſt, conveniri oportet; nec in hoc dilationem, niſi ex juſta cauſa, dari, ut ex provincia codices adferantur*. Demum in l. 5. §. 8. D. commod. libellum cautionum Ulpianus *codicem* appellat, *Si tibi codicem commodavero, & in eo chirographarium debitorem tuum cavere feceris, &c.* Hæc e grandi Digeſt. corpore exempla de *codicis* διαγνώσει excerpere valui; an ſint præterea, me ſollertior veſtiget, in quibus ſi fortaſſe offendat, pro publicis tabulis valere deprehendet, cum in eo ratam eſſe ſibique conſtantem tot veterum Scriptorum, & jureprudentum fidem oſtenſum ſit.

v. Tenes jam non pœnitenda de genere librorum *codicum* nomine, quos in lege meminere juriſconſulti; reliquum mihi eſt, ut eorum figuram divinem, quam ſi *teretem*, & *cylindri* inſtar fuiſſe enunciem, vero proxima dicere exputo. Certum ſiquidem ratumque eſt Romanos membranas, ſive papyros in ſemet convolutas habuiſſe, nam ubique monumentorum e marmore eas cernimus, atque pleræque togatorum ſtatuæ vel privam id genus membranam convolutam manu ſtringunt, vel propter pedes ciſtulas iis membranis refertas, vel eos libellos teretes faſcia colligatos ſcalpſere artifices; adiſis Regis noſtri fortunatiſſimi Herculanenſe prætorium, ubi plurimæ ſtatuæ, quas vulgo, & ſine vade conſulares vocant, iis cylindricis parvis voluminibus ornatæ ab ejus oppidi ruinis extractæ ſunt, imo, & pictura tibi ſe offert cum duobus hiſce *codicibus*.

Etiam in multis Auguſtorum nummis præſertim Hadriani hunc imp. togatum vides dexteram ſupplicibus provinciis porrigentem, ſiniſtra *codicem*, ſive libellum teretem ſtringentem, qui inſcripti ſunt, *reſtitutori Achajæ: Bithyniæ: Galliæ: Africæ: Hiſpaniæ: Siciliæ: Orbis terrarum, &c.* In aliis numiſmatibus cuſæ ſunt provinciæ ſacrificantium ritu eidem Auguſto id genus ſyngrapham geſtanti cum epigraphe, *adventui Aug. Africæ: Galliæ: Bithyniæ: Hiſpaniæ: Italiæ: Judææ: Mauritaniæ*. Cernes etiam numiſma ejuſdem Cæſaris, in quo nil ſcriptum præter *Coſ. III.* & *S.C.* & ipſum Hadrianum ſtantem toga indutum cum *codice*, manum dantem militi, indeque virum etiam togatum; eandemque epigraphen in alio nummo cernere eſt, Hadrianumque in templo erectum viros tres alloquentem, tereſque in ejus ſiniſtra volumen. Similem libellum geſtat læva hic Auguſtus, dextramque offert *Felicitati* in quadam moneta; ſicuti in non unis, in quibus ejus congiarium vides, convoluta membrana eſt, inſcriptis *liberalitas Aug. libertas reſtituta: providentia deorum: adventus Aug.* Ne dubites, quin obliviſcar ſatis noti numiſmatis hujus principis, in quo legitur, *reliqua vetera HS novies mill. abolita S. C.* ipſeque accenſa face ſyngrapharum, ſive *codicum* ſtruem comburit; & miror Patinum

in

in theſaur. pag. 163. pro ſyngraphis, uti vocat Spartianus, ſive libellis cylindricis depinxiſſe parva quadrangula volumina uncis ornata: quod & fecit Erizus. Advertas rogo in nummis non magni moduli, vel qui eos cuderunt culpa, vel qui exemplar ab iis efformarunt, ſæpe hos codices vel obſcure, vel ſubleſta fide oculis objeciſſe. Ceterum ſi tot Hadriani numiſmata inſpicere concupias, adi Geſneri tabb. 87. 88. 89. 90. 91. Vide etiam in tab. 44. n. 15. 16. poſticam partem numiſmatis Agrippinæ Neronis matris; & in tab. 29. n. 31. Caligulæ allocutionem, & id genus teretes libros etiam reperies. Si vero tibi otium ſuppetat, familiarum nummos inviſas in Morellio: in duobus gentis Mariæ in ſemet redeuntes chartas viri togati manibus ſtringunt num. 4. & ſummus vir Avercampius quaſdam conjectationes profert de his cylindricis membranis, ſed omnes *ἀπροσδιονύσυς*.

Verum ſi rei nummariæ interpretes advertiſſent hos *κυλινδροειδεῖς* libellos fuiſſe vel edicta, vel diplomata, vel interdicta, vel *codices*, publicas ſcil. membranas, facile divinaſſent cuſos eos Hadriani nummos, quo oſtenderetur hunc principem civibus, militibus, urbibus, & provinciis illis immunitatem quandam, aut id genus beneficiorum contuliſſe; cumque ea Auguſtorum munificentia ſcripto mandaretur in publicis ſcriniis ſervanda, nihilo melius in nummis eæ principum largitiones exprimi poſſent, quam ſi illas in eorundem manibus videas. Si igitur, his animadverſis, Hadriani vitam poſthac vel tiro in Spartiano lectitet, facile inveniet, quo pacto iis numiſmatibus omnigenam hujus principis munificentiſſimi liberalitatem aptet, cum nomina earum omnium provinciarum, urbium, &c. de quibus largiſſime benemeritus eſt Auguſtus hic, commeminerit Spartianus. Idipſum cogites de nummis Mariæ gentis, & ceterarum, quæ remp. ingentibus benefactis affecerant. Contra vero advertas, ſi principes quid abolere juſſerint, in nummis cernis eos ſyngraphas, ſive convolutas haſce membranas incendere, uti in numiſmate laudato inſcriptoque, *reliqua vetera . . . abolita*. Gratulor ſane hanc meam divinationem de *codice*, tum in ſtatuis ſcalpto, tum in numiſmatis cuſo, Dominicum Roncam concepto veluti vadimonio comprobaſſe, virum *συμπολίτην*, rei nummariæ, & Romanæ vetuſtatis præ omnibus callentiſſimum; quanquam ceteroqui non vice ſimplici expertus ſim in aliorum nummorum judicio ſolida, ſuavique auſteritate adverſarium.

VI. Ne me moreris, ut præſtem pro horum numiſmatum interpretationis veritate exempla, queis conſtet imperatores edicta libellis mandaſſe, cum milites, urbes, & provincias munificentia aliqua honeſtaſſent; plenæ enim ſunt ejus rei veterum Scriptorum chartæ; quo brevis ſim, privum apponam ex Capitolino in Gordian. p. 84. *Nam cum quadam die factum imperatorium* (Gordianus) *legeret . . . acclamatum eſt: Novo Scipioni, vero Scipioni, Gordiano proconſuli;* quæ verba ut percipias, adſcribam, quæ magnus Salmaſius adnotavit: *Quodnam iſtud factum imperatorium*

eſſe

Digitized by Google

eſſe, *aut quid eo nomine appellari dicemus? non dubito edictum*, *vel reſcriptum imperatoris ita vocari*, *qualia ad proconſules*, *& reliquos provinciarum præſides mittebantur*, *ad provincialium*, *quibus præſidebant*, *aut etiam totius Reipublicæ utilitatem ſpectantia. Sed quis reſcriptum imperatorium*, *factum unquam appellari audivit? qui nuſquam hoc audivit*, *heic audiat*. Inde vir æternæ lectionis eruditiſſime more ſuo probat *factum* peræque eſſe, ac edictum, & Græce πραγματικόν, vel πραγματικήν· & prave legi in Cod. *fata cauſarum* pro *facta cauſarum*, quam ſucci plenam adnotationem adeas rogatum te volo.

Vide etiam epiſtolas Plinii, ubi non una Trajani edicta in Aſiam miſſa meminit: exemplo ſit epiſt. 71. lib. 2. pro re nata κυριώτατε, *Magna*, *domine*, *& ad totam provinciam pertinens quæſtio eſt*, *de conditione*, *& alimentis eorum*, *quos vocant* θρεπτούς (nutritios, alii legunt ἐκθετούς, expoſitos.) *In qua ego auditis conſtitutionibus principum*, *quia nihil inveniebam aut proprium*, *aut univerſale*, *quod ad Bithynos ferretur*, *conſulendum te exiſtimavi*, *quid obſervari velles. Neque enim putavi poſſe me in eo*, *quod auctoritatem tuam poſceret*, *exemplis eſſe contentum. Recitabatur enim apud me edictum*, *quod dicebatur divi Auguſti ad Annium pertinens; recitatæ & epiſtolæ divi Veſpaſiani*, *& Domitiani ad Avidium Nigrinum*, *& Armenium Brocchum proconſules; item ad Lacedæmonios*, *quæ ideo tibi non miſi*, *quia & parum emendata*, *& quædam non certæ fidei videbantur; & quia vera*, *& emendata in ſcriniis tuis eſſe credebam*. Hinc colligere palam eſt tot provincias *edictis*, ac *conſtitutionibus* ab his Augg. exhilaratas, quæ pro αὐθεντικὰ in publicis actis, & ſcriniis ſervabantur: vid. Plin. lib. 5. ep. 14. *Petendum ab optimo principe*, *ut quia leges*, *& ſenatuſconſulta contemnerentur*, *ipſe tantis vitiis mederetur; pauci dies*, *& liber principis ſeverus*, *& tamen moderatus*, *leges ipſum*, *eſt in publicis actis*. Addas l. 19. *omnium* Cod. de teſtament. quæ proinde ſcrinia hæc *ſacra* audiebant, adi adnot. in Plin. ep. 6. lib. 6. & Ulpian. *archia*, & *grammatophilacia* etiam vocat l. 9. §. 6. D. de pœn. Quæ cum ita ſe habeant, factum bono jure dicas, ut hoc genus beneſacta Principum in res publicas, ac provincias collata, & codicibus ſcripta in nummis cuderent; & ut imperatoribus fucum facerent, teretes hos libellos in eorum dextra appoſuiſſe cernimus, & epigraphen *reſtitutori Achajæ*, *Bithyniæ*, *&c.*

Neque mihi moleſtiſſimus ſis, atque obſtrepes, ſi hæc omnia principum ſcita *codices* vocitata ſint, fore ut iterato in quavis plagula hiſtoricorum Scriptorum eam vocem legeremus, verum in illam adeo raro incidimus, ut nihil ſupra; repono autem opportune id genus libellos placuiſſe appellari non a γενικῷ nomine *codices*, ſed potius ab ipſa ſcripturæ ratione, atque a formulis, quibus concipiebantur; ideoque audiunt, *edicta*, *juſſiones*, *interdicta*, *conſtitutiones*, *decreta*, *ſenatuſconſulta*, *facta*, *leges*, *epiſtolæ*, & ſexcenta id genus nomina; & perquam raro

Scri-

Scriptores voce *codex* abuſos legere eſt, quæ quippe eas omnes nomenclaturas concludit, quas in ſcribendo niſi ſingillatim diſtinxiſſent veteres, obſcuritate laboraſſent. Et advertas rogo, eoſdem Scriptores nullo alio nomine ea honeſtaſſe, nimirum neque *voluminum*, neque *libellorum*, neque *membranarum*, vel *pugillarium*, *&c.* cum non de figura, vel de materia eorum cogitarent, ſed dumtaxat ſcripturæ modum, ac genus curarent, quo veritati ac claritati magis conſulerent. Quanquam ſuperius exempla protulerim, queis aliquando has ſyngraphas *codices* dictas ex Cic. Suet. Juven. & ex Pandecte abunde præſtitum ſit.

Præterea ſi numiſmata, & marmora non exſtarent, quæ eorum χῆμα oſtendunt, atque exemplaria tantummodo præſeferunt, ea nos temporum beatitate fruimur ob Regis domini noſtri munificentiam, ut ipſa archetypa eo numero, quem vix credas, convoluta nimir. volumina papyro compacta, atque ex eodem oppido effoſſa intueri, contrectari, & quodammodo etiam lectitare datum ſit, quæ inferius, qua ſatis ſum ſollertia, deſcribere in animo eſt. Hinc me nihil a vero aberrare dicas, ſi tot teretia volumina, quæ in Herculanei oppido reperta ſunt, id genus libellos eſſe pronunciem, queis imperatores illud municipium benefactis plurimis collatis honeſtarunt: additis etiam publicis contractuum nuptiarum, emptionum, teſtamentorum, &c. ſyngraphis: etenim quæ pauca verba nobis legenda ſors obtulit, eo referri viſa ſunt. Imo ingens eorum numerus, atque omnium teres figura cogit ſane, ut locum, unde tumultuarie extracti ſunt, publicum Herculanenſium ſcrinium, ſive archium facile augurari quiſque poſſit.

VII. Si nihil igitur dubii eſt ex tot monumentis parva in ſe redeuntia volumina Romanos habuiſſe, peculiare nomen eis appoſitum oportuit, & neque *libros* dicas, utpote nimis γενικὸν vocabulum, neque *volumina* vocites, eo quod quadratorum proprium, ut paullo ante multis demonſtratum eſt; quare ſine periculo *codices* audiviſſe mecum fatearis neceſſe eſt; etenim cum ea parva libraria corpora exſtitiſſent, ἀνώνυμα eſſe haud quivere. Siquidem, quod grande mihi momentum eſt, cum bene multis evicerim *codices* fuiſſe librorum genus ad contractus celebrandos, atque ad fori, & patronorum miniſteria dumtaxat deſtinatum, imo & pro legibus ipſis accipi, eos dumtaxat appoſitos vides forenſium virorum, conſularium, prætorum, idque genus hominum ſtatuis; quare contendendi cupidus eoſdem *codices* dici inficiabitur. Adde, ſi bene multa illorum virorum ſigna convolutos libellos ſimulque colligatos referunt, nunc primum noſſe, quid ſibi velint Juven. v. 106. & ſeqq. ſat. 7. quos iterato appono;

Dic igitur quid cauſidici civilia præſtant
Officia, & magno comites in faſce libelli?
Ipſi magna ſonant; ſed tunc cum creditor audit
Præcipue, vel ſi tetigerit latus acrior, illo
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen.

Nimi-

Nimirum canit cauſidicos ſolitos celebrare forum cum faſce codicum, qui quidem conſularium faſcium ſpeciem referebant; neque dubites, quin *libellus* ſit *codex*, nam mox eo nomine compellat. Præterea ſolummodo convolutos fuiſſe *codices* edicere videtur Ulpianus, qui definit conſtaſſe vel ex *membranis*, vel ex *chartis*, vide ſuperne pag. 253. quæ unæ in ſemet redire poſſunt, & teres quid effingere; contra vero *volumina*, inquit, compacta etiam ex *tilia*, & *quo alio corio*, i. e. quovis duro ſtrato, ut me docet Mazochius in Dipt. Quir. pag. 5. & *codicillos* ex *ebore*, utpote & volumina, & codicilli quadrangulæ formæ confiebant; hinc majorem lucem iſthæc Ulpiani verba adſequi vides, &, quæ antehac afſecta, me jure ſanaſſe, ac mixta probe diſtinxiſſe pag. 158.

Quæ prolixiora de notione, & figura *codicis* a me excuſſa ſunt, dummodo te non pœniteat obliviſcenda & perdenda fateri, quæ a teneris contraria didiceras, ſi acceptes, verba Ulpiani ajentis *in legato librorum deberi etiam codices*, in ſuam lucem reſtituta deprehendes; nimirum, cum codices eſſent teretes libelli, & formæ ratio longe diverſa a communi, ac ἰδίῳ quadratorum librorum genere, facile quis dubitare quiverat, an in γενικῷ eo legato includerentur; quare merito jureconſultus edicit codices etiam contineri; non enim σχῆμα teres prohibere debebat, quominus legatarius cum libris etiam codices adquireret, cum non quadrangula, vel rotunda voluminum forma, ſed ſola ratio ſcripturæ æſtimanda eſſet; quæ legati verba luculentius, licet brevius Ulpiano Paullus in 3. recept. ſent. tit. 6. §. 87. enuntiavit: *Libris legatis, chartæ volumina, membranæ, & philyræ continentur: codices quoque debentur; librorum enim appellatione non volumina chartarum, ſed ſcripturæ modus*, (i. e. ratio,) *qui certo fine concluditur, æſtimatur*: hinc uſque mihi mirandum eſt univerſos Ulpiani, & Paulli doctiſſimos interpretes, *codices*, qui an deberentur, dubitabatur, in eo legato accepiſſe pro libris πτραγώνοις, cum hujus quadratæ figuræ corpora certo continerentur; contra vero in prima, & γενικῇ hujus legati enuntiatione, *libros*, & συνωνύμως *volumina* accepiſſe pro teretibus, qui veluti alterius ſpeciei erant, & an in librorum cenſu æſtimarentur, ambigi poterat: atque eoſdem clariſſimos viros adeo animi mente turbatos indoleſcendum eſt, ut neque tot veteres *codicum* ſcalpturas in marmoreis monumentis, ſtatuis, ac numiſmatibus adverterint, & quam raro bonæ ætatis Scriptores *codicis* vocem meminerint; *libros* vero ac *volumina* ad ravim uſque recinant. Atque plura, quam paraveram pro luce, & medela legis 52. D. de leg. 3. an probe officio meo interpretis functus ſim, tutemet cogites.

VIII. Venia mihi ſit, ſi, tanquam χόλιον, pauca quædam de famoſa jam ῥήτει codex hic addam, quæ fortaſſe lectu haud injucunda, & ut prætercam, a me impetrare nequeo. Iraſcor ſane veteribus ſculptoribus, qui in veterum poetarum, & philoſophorum manibus teres volumen appo-

 fuere,

fuere, ut eo ſymbolo & indicio illorum ſcripta opera, & vitæ genus oſtentent intuentibus; ne ſexcenta exempla horum artificum oſcitantiæ hic aggeram, ſatis ſit marmor Homeri ἀποθεώσεως, Romæ in ædibus Columnenſium ſervatum, quod Cuperum æterno doctiſſimoque commentario honeſtaſſe gaudeo, quodque vel Homericarum rerum tirones norunt; in eo ſaxo ſcalptum vides cæleſtem vatem librum κυλινδροειδῆ dextra ſtringentem; & piget me non inelegans ſcalpturæ opus eo errore notatiſſimum. Ut taceam aliud hujus ſummi vatis anaglyptum, cujus exemplar profert Laur. Begerus in Theſ. Brandeburg. to. 3. pag. 321. & Montfauconius bis incidi curavit in Antiq. explan. to. 4. par. 2. pag. 302. & in ſupplem. to. 4. pag. 82. ubi Homerus baſi icunculis ornata inſidet, tereſque volumen partim explicitum attente lectitat, quam ſcalpturam tum ob cylindricam membranam, tum ob inelegantiam ne antiquiſſimam dicas. Et ut nova prodamus, ad immortale Regis D. N. decus ex Herculanei ruinis extractum eſt longe carius, & elegantius monumentum præ eo, quod Columnenſes viri principes jactant, Homericamque etiam ἀποθέωσιν præſefert tanto melius excogitatam, quanto argentum marmore majoris valet; verum nunquam argentario quis parcet, qui etiam in divini vatis dextera teres volumen effinxit, cum apponendum fuiſſet quadrangulum.

Piaculi inſtar reor, ſi informem hujus regiæ gazæ præ omnibus eximiæ deſcriptionem exteris invideam; utinam ipſe hujus ἀποθεώσεως breve exemplar ab harum rerum cuſtode, quo hic apponerem, licet enixe rogato extundere potis fuiſſem, (nam ab ipſo ſero illud exſpectamus, qui res majoris momenti labore Herculeo, ac docte edenda cenſet.) Porro vas tibi ſe offert ex ſolido argento libræ fortaſſe unius pondo cum dimidio, cujus forma æquiſſima eſt mortariis noſtratibus ſine anſis ex ære conflatis: ejus altitudinem dicas unciarum circiter ſeptem: diameter ſuperior fere ſenarum, inferior arctior ἀναλογικῶς· vaſis totius craſſitudo tertiam pæne unciæ partem exæquat, quod interne quidem omnino læve eſt, & tactu nihil aſperum, externe opere anaglyptico apprime exornatum; etenim lamina etiam ex argento exteriorem omnem vaſculi ambitum veſtit; in cujus lamellæ poſtica facie artifex, antequam vaſi eam efferruminaret, malleolo, & cælo figuras tundendo impreſſit, ac formavit, quo in antica eminerent perpolitæ atque elegantes. Undique vaſis faciem ornant implexæ ſimul fictæ ad ingenium foliaturæ, niſi quod ab icunculis quibuſdam impediuntur atque occupantur. Siquidem prope ſuperiorem vaſculi gyrum vides ſenem ingenti aquilæ ſatis apte inſidentem, quæ grandibus expanſis alis, & unguibus longævi ſenis pedes molliter ſtringens, dorſoque regens per aera circumvectat; ille dextra promiſſiorem barbam ſuperne torquet, ac mulcet; læva vero fert teres volumen; quem ſenem nemo mihi eripiet, quin ſit magnus Homerus; etenim inferne ad ſiniſtram cernere eſt virum ſedentem, altera tibia ſupra genu dextrum innixa, quem

vides

Digitized by Google

vides toto pectore, ac oculis de itineribus cogitabundum, manu dextra frontem prementem, ſiniſtra erectum remum geſtantem, parazonio præcinctum, atque habitum, ac indumenta viatoris potius, quam ducis præferentem; hunc Ulyſſem eſſe quovis pignore dicas, i.e. Homeri Ὀδυσσείαν. E regione hujus Ithacenſis herois aſſidet etiam juvenis, (ita ut Homerus in aere medius ſit,) thorace indutus, galea criſtis horrida tectus, haſta, & rotundo clypeo armatus, hilari vultu, atque alti animi plenus; quis autem mihi reſtiterit, quin ſit Achilles, ſive Ἰλιάς; Supra Homeri caput bina probe compacta pomorum, ac foliorum ſerta ab labro vaſculi illigata pendent; binique cygni prope tantum vatem dextra ſiniſtraque circumvolitant, quos duplex ejus divinum poema συμβολικῶς exprimere nullus neget.

Hæc brevis, ac ſat rudis elegantiſſimi vaſculi ὑποτύπωσις, & longe præſtantius ac vivacius artificis ingenium elucet in hac Homeri apotheoſi, quam in illa, quæ in ædibus Columnenſium viſitur, utpote languoris plena eſt, nec multa arte floret, quas ſi ſimul compares, mecum dubio procul jurabis. Quantivis pretii id vaſculum faciendum reor, atque haud ſcio, an Rex fortunatiſſimus inter innumerabiles vetuſtatis gazas, quas reperit, quid auguſtius, aut elegantius excogitatum ſervet; ipſe autem quoties ad ditiſſimum hoc regium cimeliarchium viſendum accedo, accedo autem frequentiſſimus, vaſculum δαψιλῶς contemplor, atque utpote tanti vatis jucundiſſimis deliciis innutritus, incredibili ſuavitate perfuſus egregium hoc vetuſtatis λείψανον deoſculor. Mihique gratulentur συμπολῖται, quod poſthac non tam Romanis, quam Neapolitanis κυδιωτέρων magni Homeri apotheoſin exteri invideant; atque utinam hujus vaſculi exemplar cito per urbes univerſas volitaret, quod ab providentiſſimi Regis imperio, ac munificentia ſperandum eſt. Ceterum ſi hanc meam certam ratamque divinationem quis vel neget, aut in dubium vocet, næ is infeſtos Homeri manes ac genium, quin & Muſas iratiſſimas patietur; quare furiis devovi virum illum, qui in Herculanenſi cimeliarchio ξεναγωγός eſt, atque mihi ceteriſque hoſpitibus vaſculum Homericum oſtentans, nihilque veritus docebat in eo ſcalptam Valerii Flacci poetæ ἀποθέωσιν, idque ajebat ſe ab tranſmarinis ἀρχαιολόγοις didiciſſe, quippe qui ex remo, quem intuebantur, Argonauticorum libros hariolabantur. In quantis hæc opinio peccet, vel tiro novit; nihil igitur mihi reliquum fuit, quam ut περιηγητὴν illum commonefacerem, quo in poſterum advenarum auribus non Flaccianam eſſe, ſed Homericam apotheoſin ingereret, quod jam lubentiſſime præſtat; raptamque vatum principi θεότητα reſtituendam curavi. Si demum petas, ubi gentium conflatum ſit hoc inſigne monumentum, in ſequenti hujus operis libro Neapolitanum ejus artificem fuiſſe evincam, ſiquidem cives meos præ gentibus univerſis Ὁμηρικωτάτους audiviſſe conſtat.

IX. Verum perdiu cum Homero verſati ſumus; agedum, unde diver-

terat, ſermo redeat, ad pictorum ſcil. & ſculptorum *codices*, ſive libros teretes; neque dubitandum eſt, quin hi artifices, cum in imperatorum, conſularium virorum, & cauſidicorum imaginibus, ac ſtatuis pictos, & ſcalptos convolutos in ſemet libros cernerent ignari, cur id genus hominibus apponerentur, poetis etiam & philoſophis tribui poſſe rati ſunt; licet ſæpe etiam quadrangulos cælarent, vide ſuperne Muſæ pag. 241. & ludimagiſtri pag. 87. imaginem; & quis ignorat tot pictorum, & ſculptorum errores, eorumque quidlibet audendi ingenium? Verum (mihi fidem præſtes rogo,) in Herculanenſibus picturis, in queis libros vides, gratulor omnes eſſe quadrangulos, eos ſcilicet, qui virorum, vel mulierum manibus teruntur; inter ceteras parva pictura uno circiter pede alta, peræque & lata viſitur, in qua aſſidet ſenex rotunda barba honeſtus, ac regens baculum, qui puellam formæ elegantiſſimæ ſibi adſtantem, grandemque librum bipatentem attente lectitantem auſcultat; præterea eſt & alia duplo pæne major, in eaque cernere eſt puellulum alatum inter undas delphino equitantem, & Apollini, vel Arioni in littore cum lyra ſedenti parvum libellum πτράγωνον, ac recluſum porrigentem; tertia aliquanto etiam grandior nobis objicit virum ſedentem, & dextra quadratum librum clauſum tenentem, qui læva néſcio quas incomptas icunculas in ſcrinio vix aperto ſublatitantes oſtendit, quem virum hariolum interpretor; implerem omnem ceram, ſi reliquas picturas, ubi quadranguli libelli inſunt, perſequerer; quare manum de tabula; &, cum omnibus hoſpitibus proſtent, diris mactandus, qui has Regis noſtri ἀφθόνως gazas Crœſi divitiis longe majoris faciendas non inviſat.

Itaque, ſi pictores, & ſtatuarii pro quadrangulis voluminibus teretia in poetarum, & philoſophorum manibus appoſuerint, lubens eiſdem parcendum, quoniam mores hominum, rerumque veritatem poſthabentes, venuſtatem potius, atque elegantiam, quo oculis intuentium imponerent, curarunt. Hinc non in unas tabulas incidi, ubi puer Jeſus cum Hebræis diſceptans in templo depictus eſt, vidique mixtos πτραγώνυς libros cum cylindricis, quin & longioribus bacillis ornatis, uti eſt illa latiſſima Lucæ Jordani συμπολίτυ, quam elegantiſſimæ artis plenam vidi, & cui ineſt vivax gratia, eam Eminentiſs. Card. Spinellius adquiſivit, Romamque ſecum tranſtulit: cujus erectiſſimum ingenium tum ad quaslibet graviores ſcientiarum diſciplinas pronum, tum ad haſce delectationis plenas artes æſtimandas paratiſſimum mirati ſumus. Cernere etiam eſt in Sanctorum Apoſtolorum noſtræ urbis Jo. Evangeliſtam in volumine ſatis longo ſcribentem ab magno Lanfranco in uno ex tholi angulis ad miraculum depictum; licet in maximo Jeſuitarum templo librum quadrangulum expreſſerit; & nos evidenter præſtitimus pag. 226. Hebræos veteres privis bipatentibus libris uſos; verum hi maximi nominis pictores ab Rabbinicis noſtri ævi libris decipi paſſi ſunt. Et plenus irarum ſum adverſus hos elegantes artifices, dum tueor neminem eorum vel

vel Prophetis, vel Evangeliſtis, vel Græcis, Latiniſque Eccleſiæ Patribus, quos ſcriptitantes coloribus fingunt, calamum Memphiticum, ſive Niloticum apponere, verum juratiſſimos omnes contra cunctorum Scriptorum fidem pennas anſeris appingere; vides igitur, quam caute mores hominum, & rerum hiſtoriæ ab eiſdem hauriendæ. Non igitur mirum, ſi Homericæ ἀποθεώσεως artifices maximo vati teretem librum pro bipatente tribuerint; unos vero dicas fidei plenos, qui nummos cudebant, eo quod in iis flandis feriundis publica auctoritate opus erat.

Picturas autem, & ſcalpturas Chriſtianorum non curamus, utpote barbaras, & inſipientis ſæculi fœtus: quorum auctores, prout eis libido erat, nunc codices, ſive convolutos libros, nunc quadratos in ſanctis imaginibus pingebant; eos etenim eſſe longe diverſos ignorabant. Hoc diſcrimen cum Aringhum lateret lib. *6.* c. *16.* Rom. ſubterran. ipſe ad quid μυστηριῶδες confugit; & miror hanc Aringhi ſententiam multis arriſiſſe, quos inter Trotzio de pr. ſcr. orig. p. *590.* Attamen detecta vera codicum, & voluminum differentia, pia hæc interpretamenta facile refelluntur ac elevantur.

x. His omnibus de voce *codicis* animadverſis, quod grandius operæ pretium eſt, & in re litteraria magni intereſt, jubeo omnes cavere, ne huic bono vocabulo injuriam poſthac creent, (quæ noſtrorum ſæculorum contumelia eſt,) & in γενικῇ ſignificatione quorumcumque librorum abutantur, ac detorqueant: quod peccatum veluti contagium omnium quanquam litteratiſſimorum hominum pectora afflavit, ne Mazochium quidem eximas, quem ipſe tanquam ſanctiſſimæ Latinitatis myſtam ſemper ſuſpexi: is ſane cum in Dipt. Quiriniano pag. *25.* exemplar *textus Hexaplaris* mirifice interpretetur, qui in Chiſiana bibliotheca Romæ ſervatur, ad ſatietatem appellat *codicem Chiſianum*. Itaque doctos, ac laborioſos libros vix evolventi mihi ubique incurſandum eſt in iſthæc odii plena verba horum eruditorum hominum, qui, quantum potuerunt, dixere, *codex Vaticanus*, *codex Mediceus*, *Ciceronis codices*, & his ſimilia; quæ quidem ſacco feruntur, non manu in doctis variorum, ut ajunt, adnotationibus; & cane, Scyllaque pejus vocabula aufugerunt univerſi ſacramento indicto, *volumen Palatinum*, *membranæ Barbarinæ*, *Chiſianæ*, *libri m. ſc. &c.* exputantes tunc non mirifice loqui, & in ſermonis vitia urgere; verum in contraria currunt, & eadem chorda ſemper oberrantes vides. Etenim ab voce *codex* eo, quod in bonæ tempeſtatis Scriptoribus rariſſima ſit, quin, ut a me pag. *259.* demonſtratum eſt, plerique omnes ne meminere quidem, licet grandia volumina illeverint, facile ſibi cavere poterant, ejuſque ἐτύμως inſitam notionem veſtigare, quam jam nos ſuperne multis verbis aperuimus, intraque arctiſſimos cancellos concluſimus eadem pag. E contrario in iiſdem, qui & reipub. & primorum Cæſarum ævo proſa, vel verſa oratione ſcripſere, voces *libri*, & *volumina* in quavis plagula celebratiſſimas reperire eſt; & male mihi ſit, (ne id mihi invideas, conſului enim

enim omnes,) ſi uſquam Latinarum gentium ſcriptum invenias, *Homeri*, vel *Platonis codices;* contra vero ſexcentena vice, *volumina Homeri*, &c. lectitas; uti habes vel ab Ulpiano in longiori lege ſuperne laudata, licet is non ſit ex caſtiſſimæ linguæ Scriptoribus.

Hæc autem Latiaris ſermonis labes præpoſtera ætate invecta eſt; itaque Hieronymum inter primos adcenſeas, quem promiſcue uſum eſſe adverti vocibus *codices*, & *volumina*, ita ut doctos tanti viri commentarios ea macula turpes indoleſco: quanquam ceterum ei gratiam habeam, qui inter ſacra volumina, in quibus vel vertendis, vel antiquæ fidei reddendis ſatis diu adlaboravit, ſemel ῥητὸν *codicem* pro γενικῇ ratione *libri* immiſit, nim. in Eccleſiaſtici cap. 50. v. 29. *Doctrina ſapientiæ, & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Jeſus filius Sirach Hieroſolymita;* neque credas in Græco κειμένῳ eſſe vocem, quæ peculiare libri genus adnotaret, ſed tritam illam βιβλίον. In reliquo & veteris, & recentis teſtamenti corpore ſibi cavit, & miſtim ſexcenties nunc *volumen* probe illevit, nunc *librum;* urgebat enim ipſum vis, atque veterum vehemens auctoritas.

Itaque poſthac voce *codex* nobis abuti interdictum eſt, neque de Latialium vocabulorum poteſtate, & norma loquendi ad poſteriorum temporum litteratiſſimos provoces, cum in ἰδιότητι, & δεινότητι linguarum mens veterum Scriptorum quærenda ſit, non recentium virorum doctiſſimorum patrocinia, vel vadimonia. Quare ne tibi imponant, aut turbent, quæ Cujacius initio Codicis Juſtin. nec quæ Briſſon. de verb. ſignif. nec quotquot ſatis prolixa Salmaſ. de mod. uſur. pag. 405. & in Vopiſc. p. *699.* ut Schultingium, Heineccium, & Mazochium, præclara ſane nomina taceam, de hac voce adnotarunt; nam pro vulgata ſententia amice vides juratiſſimos, nec ab ea tot veterum teſtimoniis adeo locupletibus dimoveri paſſi ſunt. Itaque mucidam illam dicendi formulam *codices Vaticani*, *Homeri codices*, κ. τ. λ. ad barbaras, & tranſmontanas gentes ablegemus, atque Italiæ cultioris elocutionis magnæ parenti & altrici ſtet vetus honos & candor verbis, *volumen Heſiodi*, *liber membraneus*, *&c.* tandem poſtliminio revocentur in patriam. Et reor fortaſſe te jam advertiſſe me in hoc cujuſcumque pretii atramentario opere veterum Scriptorum veſtigia prementem attente vocem *codex* pro γενικῇ *libri* notione evitaſſe.

Interea ne mihi moleſtus ſis, quod perdiu inter codices te detinuerim, in cauſa fuit Ulpiani lex ab interpretibus obſuſcata, & librariorum peccato vexatiſſima, quam hos quidem corrumpere auſos eſſe advertimus, illos in ea teretes libros confinxiſſe*; quare, cum ipſe id genus libraria cylindri inſtar corpora Romanis ignota enunciaverim, nec tempori, nec labori mihi parcendum fuit, quo Ulpiani mentem, collectis undique monumentis, aliam prorſus fuiſſe aperirem, ejuſque verba ſanarem; & τὸ *codex* non lata notione voluminum, ſed ſat arcta accipiendum evincerem.

XI. In extrema hac cera ſervavi quid de *codicis* etymo delibare; fateor me nihil ab orientis linguarum opulentiis, vel a perenni Græcorum fonte

fonte trahere, vel ſaltem detorquere valuiſſe, ut vetuſtiorem vocem huic Latiali aptarem ac fingerem; quare dicendum τὸ *codex*, vel *caudex* eſſe ex primigeniis, quæ in Latio natæ ſunt, uti eſt etiam vox *liber*, cum valet βιβλίον, licet hæc aliquanto felicior ſit, quæ ortum ſuum acceptum referre poſſet voci plenæ vetuſtatis ספר, quæ tirones norunt *librum* eſſe, dummodo ſcribas לפר: neque dubites, quin ſibilus in ל facile mutetur, cum exempla proſtent non ex nuperis, ſed ex vetuſtis grammaticis ajentibus bina ea elementa facile permutari, uti in ῥήσει *cælius*, & *cæſius*; quod tenes ex Gell. lib. 2. c. 26. circ. fin. *Noſtris autem Latinis veteribus cæſia dicta eſt, quæ a Græcis* γλαυκῶπις, *ut Nigidius ait de colore cœli, quaſi cœlia*; neque urgeo, ut id etymon τοῦ *liber* acceptes nunc a me cuſum, cum hac de re mentem meam pag. 81. propalam fecerim. Contra vero nil ſimile in voce *codex* mihi ſuccurrit, neque quid (ut utar augurali formula) *addixere aves*; & ſane τὸ *caudex* rugoſum quid præ ſe fert, ut ex ſimplici ſinceraque Hebræorum lingua extundam. Neque mihi crees negotium, atque objectes Mazochium, quem ſaluto præ me longe ἰδιωστί doctiorem, vocem *codex* puram putamque reperiſſe immixtam Chaldæis, Syriſve, ſcilicet גורא, *aſſer*, *tabula* in Dipt. Quir. pag. 5. etenim reponam id vocabulum novum eſſe, neque inter orientis gentes natum, & ne, quod ſæpe a me atque ab aliis inculcatum eſt, recinam, & exempla proferam, ea videas pag. 82. ratum eſt enim Syros, ac Chaldæos ſequioris ævi ab Græcis, Latiniſque ingentem vocum numerum ſubſuratos eſſe, atque pro ſuæ linguæ ingenio emolliviſſe; quarum Latialium non ultimam dicas גורא: præſertim cum Buxtorfius laudet nullius notæ teſtes in lex. Talmud. Chald. a quo vocem גורא exſcripſit Mazochius, inquit enim Buxtorfius גורא, *aſſer*, *tabula*, *qua pons ſternitur*, laudatque *Chagiga*. Quare præſtat τοῦ *codex* originis ignorationem fateri, quam adulterinas orientalis ἰδιώματος opes proferre ac venditare: quod fortaſſe advertens Voſſius hanc Syram vocem in ſuum etymologicum immittere longe abhorruit.

Reliquum eſt, ut a *codicibus* me tandem extricem, & deſponſam non ſallam fidem, quos Rex fortunatiſſimus in Herculanei oppido reperit, διὰ βραχέων exteris gentibus communicem; nam ab eorundem cuſtode & deſcriptionem, & χῆμα ſero deperibunt, cum vir doctus ſit delicatiſſimi faſtidii, pigetque inter hanc ſanctæ antiquitatis plenam urbeculam verſari; quare volupe ei eſt potius inter grandia, & ſat nota Græcanica, vel Memphitica monumenta ſpatiari, chartiſque illinere. Itaque vix perfuncto mihi hac, quæ, ut vides, multam olet lucernam, de quadrangulis, falſiſque cylindricis veterum libris lucubratiuncula ſummæ alacritatis nuntius affertur ab Herculanenſis oppidi viſceribus plurima teretia volumina extracta; quare, ut meus eſt mos, illico, maximiſque itineribus illuc inter primos advolare curatum eſt, neque ſimplici vice: ut brevis ſim, atque exteris auguſtiſſimi Regis id genus gazas margaritis cario-

Digitized by Google

res communicem, vidi, tetigique pluries fere ſexagenos libellos in ſemet convolutos univerſos papyrinos, quorum bene paucos infractos, licet contuſos, reliquos in fruſta effodientium operarum malignitate & contumelia conſciſſos: horum ſane longitudinem palmarem, diametrum duorum fere digitorum reperi, quanquam fateor fruſta quædam his paullo grandiora oblata mihi fuiſſe: ceterum hos *codices* æquæ magnitudinis dicas iis, quos in ſtatuis conſularibus ſcalptos vides. Ab utraque extremitate quamplurimæ apertiſſime comparent in ſemet convolutiones, a centro quidem parvæ arctiſſimæque, quæ *ἀναλογικῶς* increſcunt ad ultimam *περιφέρειαν*· verum animus reſugit dicere cum Phædro lib. 5. fab. 6.

. . . . Sed fato invido

Carbonem, ut ajunt, pro theſauro invenimus.

Et quidem nihil aliud, quam teres negotium vides, & nigerrimum, quod ſi evolvere tentes, in cinerem abit. Verum ne credas Regem providentiſſimum tanti pretii opes omni cura minime juſſiſſe aperiri, atque introſpici, viroſque mechanicos, ac laborioſiſſimos longe gentium accivisſe, qui jam improba patientia eorum codicum ſpiras ſejungere, atque extendere ſatagunt; & ſane partes non magnæ longitudinis acri ingenio, inſtrumentis, ac quibuſdam variis tenacis glutinis auxiliis expanſæ ſunt, in quibus quædam verba, aliquando verſiculi lectu haud difficiles objiciuntur, ſed adeo fugientibus litteris, ut voces intueamur, ſententiam nullam colligere potis ſimus.

Ad hæc, ſcriptionis ratio non ita ſe habet, ut quanta eſt ea papyrus, longiſſima ſcilicet, ſi extendi poſſit, verſus per eandem longitudinem exarati ſint, ſed breviſſimos vides, & ad parvas columnas binos circiter digitos latas conformatos, quos ſuperne deorſum facile legas, exiguo admodum ſpatio inter eaſdem injecto: omnes fere hi codices Latiari lingua illiti ſunt: unum Græce ſcriptum, alterum ignotiſſimis prorſus characteribus tinctum inviſi, quos neque Etruſcos dicas, neque Punicos, quam longiſſime enim ab iis diſtant, ſed ſi hariolari licet, Sabinos ſalutarem, nam has oras eam gentem inſediſſe non multis ante excidionem Veſuvinam annis, quam Sullam tandem pellumdediſſe conſtat. Elementa, ut moris erat, majuſcula ſextam plus minus unciæ partem exæquant; in quibuſdam libellis paullulo minora non ea elegantia, quæ ſub Trajano vigebat, ducta. Voces ſingulæ punctis diſtinctæ, & præ ipſa papyro exuſta nigriores, quæ tenuiſſima eſt, atque exilior, ut quævis ex noſtratibus membranis elimatiſſimis. Utinam explicandi artis plenum & laboris tentamentum ad Regis decus, & litteratorum hominum vota inane non ſit ac mendax; quis tantum principem non beatiſſimum prædicaret, qui Auguſteæ ætatis fere plena bibliotheca codicum ad omnium Regum invidiam unus diteſceret? Interea nos iram ſimul doloremque vix concoquimus, qui ejus ſæculi tot litterata monumenta, tanquam Tantalea noxa damnati ob oculos habemus, manibus terimus; legere autem at-

que

Digitized by Google

que evolvere fatorum iniquitate, ut de iis, quæ in eiſdem exarata ſunt, exteros certiores faciamus, prohibemur.

Vix iſthæc e prælo typographorum exceperam, cum rumuſculus ad aures pervenit ab Herculaneo iterato vim inſanam aliorum teretium libellorum extractam; continuo illuc feſtino ſimillimus accurro, & revera Regem beatiſſimum eam ditiſſimam codicum gazam eodem loco, unde primos eductos novimus, reperiſſe gratulabundus ſuſpexi, ita ut primi recentesque jam plus minus ducentorum numerum exæquent. Quod autem plurimum voluptatis attulit, fuit fere omnes me inviſiſſe eadem magnitudine, qua priores deſcripſimus, nam pauciſſimos grandiores vides: verum niſi ipſe, & cuſtodes decipiamur, ſecundos hos codices minus aduſtos explicationi fore non tam improbe refractarios ac contumaces ſperandum eſt. Interea dum per παράδοξον Regis noſtri cimeliarchium verſabar, adverti bina papyri fragmenta Græce illita, lectu facillima, elementis decimæ unciæ parti reſpondentibus, ſed longe diverſis ab iis, quæ in membranis quarti, vel quinti Chriſtianorum ſæculi oculis uſurpamus, ita ut novam, & vetuſtiorem palæographiæ normam adepti ſimus; inque uno ex binis horum codicum fragmentis ſolidam columellam ingenti perfuſus gaudio perlegi, licet voces indiſtincte exaratas cernerem, nulloque ſpatiolo diſtractas, quam ſane exſcripſiſſem, niſi cuſtodes, quos melius litterariæ reipub. hoſtes dicas, me tanquam libellorum raptorem acerrime prohibuiſſent. Et quis mecum non ſuccenſeat viro cimeliarchii, harumque divitiarum præfecto, qui Herculem, atque Argonautas vellus aureum confecuturos, (quod librum fuiſſe conſtat, vid. p.232.) ſcriptis jam multis voluminibus, ſectatur, quando ipſe ducentena id genus vellera domi habet? Et quem non pœniteat me regium Græcæ linguæ interpretem veluti profanum ab eo dumtaxat exſcribendi munere longe repellendum? ſane ad munificentiſſimi Regis decus exteris omnibus, licet per partes illico eas Græcanicas, ac Latiares opes communicarem, quas perdiu depereunt. Scias etiam me cum codicibus mixtas vidiſſe quinque, aut ſex ceratas tabellas, quæ in carbonem deſciverant, illas vidi pedem longas, latas pedis dimidium, undique ad planitiem excavatas, ſolummodo ab quaternis tabulæ partibus labellum ſextam unciæ partem altum exſtat, quo cera coerceretur; ſatiſque parvum, ac rotundum manubriolum ex eadem tabella eductum ab una ex longioribus ejus eſtremitatibus exſeritur. Quod adnotandum duxi, quanquam hic importunum, ut Regis felicitatem etiam atque etiam pro gaza tam inſolenti admirentur exteri.

Ceterum, licet indoleſcamus fore, ut non omnino ii teretes libelli evolvantur ac pateant, non ideo plurima lux veteri ſcribendi rationi offuſa non eſt, & bene multa, quæ ignorabamus, non edocti ſumus; novimus enim veram eorundem figuram, ac molem; & quam longe extendi poterat, & adglutinari papyrus; etenim rationem ſi ineas, ad tricenos fere pedes longam invenies; imo & ejus fruticis miram exilitatem, &

λειότητα. Præterea novimus hos litteratos cylindros per columellas ſcriptos; imo ſupernam oram papyri, & infernam, initiumque, atque finem per ſpatii plurimum virginem eſſe, & carere characteribus. De hac ratione ſcribendi in id genus teretibus libris per columnas adhuc lis erat apud eruditiſſimos viros; præſto mihi eſt Laurent. Begerus in Theſ. Brandeb. to.3. p.321. ubi de Homeri volumen cylindricum legentis anaglypto hæc obſcuritatis plena verba illevit, quæ, ſi tibi quid otii eſt, legas: *Volumen tamen penitius videtur inſpiciendum, ut innoteſcat, quo linearum ductu antiquitus ſcripſerint; in propoſito reſpondit Dolodorus, lineis non tranſverſum ductis, ſed ſine linearum perpetuo verſus umbilicum directo ſcriptum; ita ut* σελὶς, *ſive ſpatium inter lineas intelligatur, liquido oſtendet Fabrettus, id peculiare arbitratus fuiſſe in libris poeticis magnæ præſertim molis, cujus placitum an non etiam ad alios libros pertineat? nunc accuratius examinare non vacat.* Docti ſumus veteres non ſolum in marmoribus litteratis στιγμάς inter unumquodque vocabulum adjeciſſe, verum etiam in ſcribendo librarios aliquando puncta illa etiam omiſiſſe, uti in quibuſdam ex his Græcis codicibus vides; formam etiam characterum, qui etiamſi lectu facillimi, ſatis diſtant ab iis, quos ea ætate in numiſmatibus cernimus: utinam qui hos codices cuſtodit, plura ſaltem *alphabeta* ab iis exſcripta incidenda curaret, atque exteris palam faceret. Nanciſcimur & multarum vocum priſcam germanamque orthographiam, in eiſque ῥῦπον vides, exempli ergo, *volgi* non vero ut poſteriori ævo, *vulgi*: ut de Græcis characteribus ſileam, qui formam referunt longe aliam ab ea, quam in ejus ætatis marmoribus, vel æneis tabulis ſcalptam intuemur, imo variam, prout indoles librariorum, & eorum ſcribendi peritia: & memini me neque errores, aut litterarum ejuſdem nobis ſoni permutationem ullam, neque aſpirationum ſigna, nexus nullos, & lectioni nihil arduum, & jota ubique adſcriptum animadvertiſſe, quanquam voces ſint plerumque unico ductu tinctæ. Ad hæc atramenti vim, ejuſque optimum, & tenax temperamentum miramur, namque licet papyrus ſit aduſta, & in nigrorem abierit, atrum illum liquorem neque tot ſæculorum vertigo decoxit, aut obliteravit; nec non Memphiticorum calamorum veterum talem ἐπιτηδειότητα, ut characterum lineolas ſatis exiles intuearis, & probe tornatas; quare conquerendum eorum uſum perdiu omnino peſſum iviſſe, cum elegantiſſime litteras pingerent.

Verum, quod mea magni refert, ea ſane docti ſumus, quæ ſententiam meam de quadrangulis Latinorum libris enixe firmant: ſuperne enim præſtitum eſt, quæ bipatentium erant voluminum ornamenta, ad teretia doctiſſimos quoſque ἀρχαιολόγους perperam accommodaſſe. Hinc in hiſce Herculanei papyrinis teretibus corpuſculis nulla bacilla vides, cum in centro convolutiones arctiſſimæ ſint, neque ſpatium cuivis parvo tigillo relinquant, quod certe ſi infixum fuiſſet, vel luſcinioſus cerneret: nulla inſunt cornua a binis extremitatibus exerta: umbilicorum ne ſi-

gnum

Digitized by Google

gnum quidem: frontes nemo diſcriminaret, quibus indices apponi poſſent: loris, operimento, ceteriſque ornamentis, quæ multa ſuperne enumeravimus, deſertiſſimos eos convolutos libellos intueri eſt; quare bono Eventui mihi litandum, qui numine ſuo ex oppidi ruderibus illos in lucem emiſit; gratulor interea tot litteratorum virorum labores pro una tereti re libraria exantlatos inter fabellas averruncandos eſſe, veluti digito intento, hunc deum tandem commonſtraſſe.

His animadverſis, quæ de id genus in ſcapum plicatis libellis ſentio, aperire mihi liceat; quoniam autem ſuperioribus pagellis multis evici id genus teretia, & ſcripta corpora in uſu fuiſſe dumtaxat vel apud cauſidicos, vel pro adnotandis principum edictis, atque publicis ſyngraphis condendis, quæ in ſcriniis reipublicæ ſervata etiam legimus, haud aberrem, ſi enunciem, cum Rex beatiſſimus ingentem eorum libellorum numerum eodem loco collectum repererit, e communi Herculanenſium tabulario, ſive γραμματοφυλακίῳ eoſdem extractos fuiſſe: & quidem longe plures in luminis auram rediiſſent, ſi aut operarum ſollers cura effodientium cum cæmentis bene multos non immiſcuiſſet, aut Veſuvina incendia omnino non abſorbuiſſent; qui enim fieri potuit, ut privatus quis publica ſcripta monumenta domi ſervaret, præſertim ſi enormem eorum numerum advertas, quæ pæne bibliothecam conſtituunt? Sane me in hac libellorum divinatione beatum prædices, ſi præterea cogites uno in loco plures, quam ducentos repertos, omneſque convolutos, ne unum quidem quadrangulum; cum contra ſuperne longa monumentorum, & rationum ſerie oſtenſum ſit veteres uſos in communi ſcribendi munere privis πτραγώνοις· quod quidem unumquemque urgeret, niſi ſit excors, vel ſtipes, ut credat, eum convolutorum librorum inſanum congeſtum fuiſſe peculiare genus voluminum ſimul collectum, addictumque publicis ædibus; præſertim, cum ſi privati civis bibliothecam dicas, non ejuſdem molis, & figuræ teretia ſolum corpora, ſed cum rotundis quadrata, & cum grandioribus parva commixta cerneres. Quin, ſi mihi fidem præſtes, pauca illa verba, quæ lectitanda oblata ſunt, ſtilum vel ſyngrapharum, vel edictorum principum præſeferunt, & haud ſpe inani animum tuum lacto ac produco; futurum enim eſt, ut ſors dederit aliquem ex iis libellis tandem evolvi, ac bonam characterum partem legi, me non irata Minerva natum, & certum vatem ſalutabis, qui præſertim ſuperne jam præſtiti, (prolatis vehementibus monumentis tum numiſmatum, tum conſularium ſtatuarum, quos ejuſdem prorſus molis vides, & horum teretium corpuſculorum figuram referre,) eos libellos civiles contractus, & principum largitiones in reſpublicas complecti, ideoque vocari ſollemni nomine *codices*. Et mihi ipſe iraſcor regii cimeliarchii cuſtodes, dum hoſpitibus eos libellos commonſtrant, avito errore *volumina* appellitare; imo & per litteras exteros eadem nomenclatura obtundere; & quanquam illos hortatus perdiu ſim, ut dicant *codices*, ad id vocis, tanquam ad

quid monſtri, aut ſpectri exhorruiſſe vidi, qui vecordi pertinacia, & quantum valent, inclamitant tum civibus, tum advenis Regem inveniſſe *volumina*: piget ſane, quæ a teneris docti ſunt, jam ſenes perdere.

Neque vellem exputes longiorem ſcripturam in his codicibus concluſam, ſed brevem, licet evoluti multum ſpatii occuparent; nam & grandiuſculis characteribus illiti ſunt, & voces plerumque, punctis injectis, ſejunctæ; addas eos ſcriptos columnarum ordine, quæ inter ſe etiam non exiguo intervallo diſtant; quin his papyris plurimum mundi ineſſe vidi; ita ut vix binas, vel ſaltem ternas Maronis eclogas eo ordine, ac ſpatiis exaratam exciperent: profecto libelli hoc more ac ritu conſcripti, neceſſe eſt, ut ſint ſyngraphæ, & principum largitionum, & edictorum exemplaria, alias litteræ omnem papyri aream implerent, ſi communi uſui, & lectioni eos libellos addictos dicas, & minutis characteribus tinctos; hujus rei teſtem do Plinium ajentem de avunculo lib. 3. ep. 5. *Commentarios reliquit opiſlographos, & minutiſſime ſcriptos:* & norunt omnes adhuc ævo noſtro, & longa ante ætate id genus ſyngraphas, & principum diplomata, quoad bonam partem ſcriptura carere. Neque dubites, quin has Herculanenſes papyros non multum ſcripturæ occupet; dum inita exacte ratione; (nam pæne cuncta hæc corpora duodecim fere uncias longa, eorumque diametrum unam unc. cum dimidio dicas,) earum aream invenimus plus minus pollic. *690*. cujus areæ medium dumtaxat characteribus fere illitum eſt, pollic. ſcil. 345. ſi addas ſpatiola tum inter columellas, (quarum numerus ἀναλογικῶς erit 250.) tum inter verſus ipſos; nec non puncta inter unamquamque vocem elementis pæne quintam unciæ partem æquantibus pictam, porro invenies tantum ſcriptionis eiſdem ineſſe, quantum vel celebrando contractui, vel principum largitioni ſatis ſuiſſet. Scias autem neminem exactius eum calculum iniiſſe, quam Proſperum Guevaram Suardum Ducem Caſtri Ayrolæ, adoleſcentem morum ſuavitate, & mathematicis diſciplinis præter ordinis patricii ſplendorem ſpectatiſſimum, cujus calculi rationes, & modum hic illinerem, niſi longior numerorum ſeries, & characterum tum temporis plurimum abſumeret, tum operas feſtinantes inhiberet. Si vero grandiores ſint quædam papyri, & elementa paullo minora ſine ullis ϛιγμαῖς, fieri poteſt, ut plurium ſyngrapharum, aut diplomatum exemplaria complectantur.

Si porro inſint quidam codices Græce, & Sabine ſcripti, quis prohibet, quominus dicamus Herculanenſes pacta conventa ſtabiliviſſe cum Neapolitanis tunc mere ἑλληνίζουσι· & cum Sabinis, quos non multis ante annis eo in oppido conviviſſe conſtat; quæ in publico ſcrinio ſervari curatum ſit? Atque ipſe in altero hujus operis libro bonis conjectationibus Græcam picturam ab his ruderibus effoſſam, Græciſque nominibus non unis honeſtiſſimam, (quam mihi in Polluce deſcriptam inveniſſe gratulor,) Neapolitanorum Græce viventium opus fuiſſe patefaciam; quibuſcum Herculanenſes tum ob loci vicinitatem, tum ob plenam deliciarum Hercula-

Digitized by Google

culaneam viam, ut ait Cic.2.Agr. contractus, mercium commutationes, imo & nuptias celebraſſe certe teneo. Adde haud a vero me aberrare, ſi jurem in ipſis etiam picturis quid Sabinicum inſpexiſſe; plurimæ enim ſunt ad architectonicem pertinentes, quæ tanta barbarie infuſcantur quavis prorſus Græca, & Romana συμμετρία deſertiſſimæ, ut, qui antiquitatis ἄμυστοι omnino ſunt, *Sinenſes* vocitent; & niſi a Sabinorum pictoribus factas dicas, qui diu Herculanei degerant, & neque cum Græcis, aut Romanis unquam verſatos ſcimus, ejus inelegantiæ, qua ſcatent undique, cauſam nunquam veſtiges; quod argumentum longius, atque exactius protraherem, ſi penſi mei eſſet; nam ornatiſſima hæc provincia, & hilaritatis plena ab Rege viro doctiſſimo data eſt, qui, veremur, dum contento ſtudio grandia de rebus veterrimis volumina edit, ne in hac capeſſenda tandem laſſeat. Ceterum fieri haud poterit, quin mecum harum ſanctarum antiquitatum myſtæ ægerrime patiantur tantas codicum gazas Veſuvii contumelia ac malignitate adhuc evolvi non poſſe, quavis ope ab Rege munificentiſſimo præſtita: ceterum, ſi aves id tandem addixerint, præter linguæ caſtimoniam, quam in iis admiraremur, utpote beato reip. Rom. & priorum Cæſarum ævo ſcriptis, res Herculanenſium, & noſtras Neapolitanorum non paucas addiſceremus: locorum, familiarum, magiſtratuum nomina, nuptiarum, teſtamentorum, contractuum ritus, etiam quæ ad legum claritatem ſpectarent, doceremur, & ſexcentena id genus. Concludendum igitur tantum abeſſe, ut hi teretes Herculanenſes libelli ſententiæ meæ ajentis veteres in quadratis voluminibus ſcriptitaſſe officiant, ut firment etiam atque etiam; etenim quæ excipienda atque eximenda probavimus, magis roborant ac tuentur ea, quæ ſtabilienda aggredimur, ac defenſitamus.

XII. Vides lex Ulpiani de legato librorum affecta, & plena obſcuritatis quam me longe a propoſito dimoverit, ac pæne abſtraxerit; verum ſi per viarum ambages, & longa intervalla, quo *voluminum*, & *codicum* late patentem ac vagam antehac notionem cancellis coarctarem, te ſpatiari oportuerit, fortaſſe haud pœnituit, cum non per ſenticeta, vel ſcitu haud jucunda, vel ab aliis jam trita deduxerim. Nunc autem unde diſceſſeram, redeundum, ut pauca, quæ reſtant objectanda pro tuendis cylindricis voluminibus, infirmem. Itaque me virum ſacris addictum in ſyrtim urgent, mihique contra recinunt obſcœna ſatis, ut vulgo creditur, Juvenalis carmina ſat. 6. v. 334. quæ vitaſſem, niſi ſpecie tenus librorum quadratorum, quotquot regeſſi, rationes, ac documenta everterent:

Atque utinam ritus veteres, & publica ſaltem
His intacta malis agerentur ſacra, ſed omnes
Noverunt Mauri, atque Indi, quæ pſaltria penem
Majorem, quam ſint duo Cæſaris Anticatones,
Illuc, teſticuli ſibi conſcius unde fugit mus,
Intulerit.

Ne

Ne credas adeo fœde locutum ſatyricum, ut teretem figuram τῦ αἰδοίυ humani mente agitarit, ſed ſolummodo, quæ prudentiſſime adnotat Lubinus: *Magna hic ἐνέργεια ſatyrica, obiter vexat Cæſarem ob Anticatones ſcriptos: & ſimul tecte innuit illam infamiam ſuæ uxori eſſe illatam* (a Clodio) *quæ major fuerat, quam illa probra Catoni immerito in Anticatonibus objecta*. Neque de figura poeta cogitare potuiſſet, ſed de una infamiæ granditate, tum quia ſat fœde, nec *tecte* locutum indignaremur, tum quia ad ſatietatem oſtenſum eſt, veteres ſolis quadratis voluminibus uſos. Satis aptum exemplum apponam, quod me Rigaltius docuit in diſſer. de Satyr. Juvenal. circa fin. atque ex Longino habetur, veterem poetam deriſiſſe hominem tenuiſſimum agellum colentem, ideoque Laconica charta minorem eſſe finxerat: ἄγρον ἔχ' ἐλάττω τ' ἐπιστολῆς Λακωνικῆς· qui ſane poeta nihil de figura epiſtolæ Laconicæ cogitaverat; verum ſibi ſatis fuit eo exemplo de hominis miſerrimi fundi exilitate jocari; cum ea, quæ comparamus, non omnem veritatis partem aſſequi neceſſe ſit. Imo, qui non excors eſt, ex hac Martialis liberiori παῤῥησίᾳ contrarium ſtatim arguet, ſcilicet eos Anticatones non fuiſſe teretis figuræ libros, aliter ſane ab aperta, petulca, & plena ἀναιδίας loquendi licentia abhorruiſſet: quos ſi quadratos fuiſſe concedas, non tam Bacchica, & decembris libertas eos verſus inquinaret; non etenim ithyphallica ſcribit poeta, ſed ſatyras. Ceterum nemo neget hunc Juvenalis locum non adeo clarum eſſe ac apertum, ut revera librorum veterum cylindricam figuram ſiſtat firmetque; imo cum dubii plenus ſit, cauſa cadere mihi videntur, qui hac una hujus ſatyrici valde ancipiti auctoritate nixi ridiculum hoc librorum genus tueri adlaborant.

Demum minoris ponderis ſunt, quæ Calmetus diſſert. quæ eſt ante Exod. de Hæbr. libr. & cl. Mazochius in Dipt. Quir. p. *6*. ut probent libros in ſemet convolutos, objectant; proponunt enim diſtichon 190. lib. 14. ex Martial. *Pellibus exiguis arctatur Livius ingens, Quem mea vix totum bibliotheca capit*; ideſt, *arctatum* Livii opus dicunt, cum eſſet polyptychum, ſeu quadratum; cum vero *bibliotheca* Martialis illud *non caperet*, aſſerunt diviſum in tomos cylindricorum voluminum. Verum non te urgeat duumvirorum fama, ut credas poetam revera loqui de teretibus Livii libris, cum maximæ notæ interpretes aliud prorſus cogitarint, ſcil. Martialem celebraſſe ſtili inſurgentis granditatem, aut operis magnitudinem, & librorum 140. multitudinem; quod omnibus probatum iri reor; nam idem poeta ibid. diſticho 18*6*. ut divinam Maronis majeſtatem extollat, eadem fere verba, ac ſententiam brevius recoquit: *Quam brevis immenſum cepit membrana Maronem! Illius vultum prima tabella gerit*. Adde & quod de divina Iliados, & Odyſſeæ argumenti, & ſententiarum gravitate, & verborum magnificentia canit diſticho 184. *Ilias, & Priami regnis inimicus Ulyſſes Multiplici pariter condita pelle latent*. Ceterum ſi rem preſſius penſites, invenies revera Livium, quem

laudat

laudat Martialis, fuiſſe quadrangulum; nam canit conſtitiſſe *pellibus*, i. e. membranis; nam ſi convolutus eſſet, minori numero *membrana*, ſive *pelle arctatum* dixiſſet: & vides tum Maronis libros, tum Homeri fuiſſe polyptychos, dum de primo *tabellarum*, de altero *multiplicis pellis* meminit.

XIII. Huic Martialis loco alterum ſat tenebricoſum addas, ubi librorum ſuorum furem alloquitur, lib. 1. ep. 67. quem etiam pro tuenda inficeta teretium librorum forma objectant:

Secreta quære carmina, & rudes curas,
Quas novit unus, ſcrinioque ſignatas
Cuſtodit ipſe virginis pater chartæ,
Quæ trita duro non inhorruit mento:
Mutare dominum non poteſt liber notus.

Haud ſcio, cur Salmaſius in exercitat. Plin. p. 278. & Trotzius p. 595. verſum, *Quæ trita duro non inhorruit mento* ad in ſemet convoluta volumina vi detorqueant, atque indigna tantis viris proferant, quæ ne legas moneo. Ceteri interpretes hujus epigrammatographi in adnotationibus longiſſima quæque ab ejus mente illinunt: quare, quæ ipſe cogitavi, apponam, & fortaſſe vera; quo omnino poſthac cylindrica volumina extitiſſe minime ſuſpiceris. Hortatur poeta furem, ut rapiat libros, ſeu chartas *virgines*, & ignotas, non quæ jam manibus legentium tritæ eſſent; ita ut jam *barbatæ* factæ ſint, ſeu *durum* ob vetuſtatem *mentum* promiſerint, quare notiſſimæ evaſerunt. Huic epigrammati aliud ep. 33. lib. 10. omnem lucem affert: *Perſer Ateſtinæ non dum vulgata Sabinæ Carmina, purpurea ſed modo culta toga. Ut roſa delectat metitur, quæ pollice primo; Sic nova nec mento ſordida charta juvat.* Adde ipſius Martial. notiſſimum diſtich. 84. lib. 14. *Ne toga barbatos faciat, vel penula libros, Hæc abies chartis ſæcula longa dabit:* ideſt, ne libri tecti pannis facile corrumpantur, & ſeneſcant; melius eſt, ut abiegnis tegumentis cooperiantur contra vim ſæculorum edacem: hinc nihil apertius, quid ſit charta *mento horrida:* & cui non notum eſt illud Catulli epigr. 69. v. 45. quod belle conſpirat cum Martiale, *Sed dicam vobis, vos porro dicite multis Millibus, & facite hæc charta loquatur anus.* Huc etiam recidit epigram. 79. verſ. 9. *Verum id non impune feres, nam te omnia ſæcla Noſcent, & qui ſis, fama loquatur anus.* Hiſce exemplis porro vides, quid ſit *charta cum mento*, & quam bene opponatur *chartæ virgini* in Martialis epigrammate, neque in re non tanti momenti tot turbæ excitandæ fuiſſent ab interpretibus. Apponam tantummodo Salmaſii verba laud. loco, quæ utpote ſummi viri, magis mirari non deſines, quam longe a vero aberrarit, eo quod volumina teretia veteres uſurpaſſe ratus ſit. *Quem verſum* (Martialis) *vulgo non intelligunt. In evolvendis chartarum voluminibus partem adhuc involutam mento ſubjiciebant; primorem vero partem ſubinde explicantes ambabus tenebant manibus, ſimulque legebant; eam interim, quæ non-*

nondum erat explicata, ſub mento convolutam tenentes. Hinc de charta virgine, & quæ adhuc intacta erat, dicebant eam mento tritam non eſſe: horridior quippe fiebat manibus, & mento trita, excitatis inarum filamentis. Græcum epigramma ἀνέκδοτον Stratonis:

Εὐτυχὲς, ὀ φθονέω, βιβλίδιον, ἦρα σ' ἀναγνὸς
Πῶς τις ἀνατλίβει πρὸς τὰ γένεια τιθείς.

vides chartam, dum legitur, & evolvitur, mento ſubjici terique: huc uſque Salmaſius. Ad cujus verba pauca advertere mihi libeat. Quiſque mecum fateatur oportet minime ſe intelligere, quo pacto quis, cum partem cylindrici voluminis mento ſubjiciat, alteram partem evolutam legere poſſit, ſat laborante vi oculorum & acie ob nimiam characterum propinquitatem: deinde ne te turbet auctoritas Stratonis, etenim alter verſus corruptiſſime legitur, & τὰ γένεια confinge, me vade, τὰ γελοῖα, ut totius epigrammatis ſtet ſententia; *irridetur enim libellus ille, & ſpes eſt fore ut puellus terat, dum legit, de eo jocetur, ac pro ludo utatur:* qua interpretatione nihil concinnius; & quis mecum non miretur id non vidiſſe ἑλληνικώτατον Salmaſium, cui in mentem non venerit vocem γένεια ſuſpectam eſſe, ac ſententiæ ſatis officere? verum cum dictio τὸ *mentum* in Martiale ſummum virum tranſverſum jam egerat, pro Græca voce γένεια facile dejeravit, ſervavitque. Sed de hac voce *mento* plura præter ſpem. Et haud ſcio an mihi gratuleris, quod pro quadratis voluminibus lis jam perorata ſit, poſtquam diu, & fortaſſe etiam improbe laboratum, quo tot ſapientum virorum objecta enervarentur ac everterentur.

****

C A P U T IV.

Quid *plico*, & πτύσσω pro notione librorum diptychorum, & polyptychorum.

I. V*Era, licet nova διάγνωσις vocum Latiarium, & Grajarum* plicatura, & plico; πτυχή, & πτύσσω. Plicare *eſt* in gyrum volvere; & plicatura *dicitur de* curvo & ſinuoſo, *quod multa exemplorum vi firmatur, quæ quidem paſſim illuſtrantur. Conjurant apprime hac in re Lucretii interpretes. Quid* epiſtolas complicare. II. *In eadem prorſus ſignificatione accipias πτύξ, πτυχή, & πτύσσω, paucis Homeri verſibus prolatis, quos male verſos a Barneſio, & Clarkio oſtenditur. Quid πτύχες Heſiodo, quod non videre interpretes, ſcil.* curvæ laminæ, *uti in Homero, quocum ſemper συμφωνεῖ vates Aſcræus. Ariſtoteli lux.* III. *Cur hi duo vatum principes Ὄλυμπον ſæpe ſalutent πολύπτυχον· interpretes in hoc ἐπιθέτῳ tranſverſi acti ſunt. Ὄλυμπον hi bini vates nunquam cum Οὐρανῷ confudere, quod Graji poetæ poſterioris ætatis, uti Euripides, fecerunt ab Homero parente filii degeneres.* IV. *Etiam verbum πτύσσω accepere veteres pro* ſinuare, circumdare, &c. *quod præter quamplurima exempla uno obſcuriſſimo Homeri verſu planum fit; cujus verſus*

non

non fidum interpretem Maronem fuiſſe clare patefit. Magnus D'Orvillius oblivionis arceſſitur. Quid vice multiplici repetita Homerica verba, δίπτυχα ποιήσαντες, antehac obſcura, & male verſa. v. *Heſychiana* diptychi *definitio, quam* mire intricatam *dicit Mazochius, extricatur. Quid vox ἐπίπλεις antehac ignota contra clariſs. virum. Heſychii verba audentiori conjectura ſanantur.* vi. *Compoſita a πτύσσω in eadem ſignificatione ſunt: imo & Hebræa origo* פטש, cingulum, *adſtipulatur; quam vocem ſatis importune* LXX. *transfuderunt πάρα: ſententia Aben Ezræ vertentis* ſubligaculum, & pallium *laudatur. Quid Homero ζώννυσθαι, & βαθύζωνος. Probe conſpirant Græci, & Latini in librorum nominibus.* vii. *Totius παρέργου concluſio: perperam inquiritur ab eruditiſſimis viris, an teretes polyptychis libris ſint antiquiores, cum primi ficti & commentitii audiant: Mazochii ſententia ea de re partim celebratur, partim refellitur. Verba Trotzii de veterum librorum σχήματα nugarum & odii plena.*

I. FUNCTUS hoc non tenui lucubrationis negotio, in qua non invidebis me Hebræis, Græcis, ac Latinis Scriptoribus ſatis lucis attuliſſe; reſtat, ut, veluti poſt cœnam cupedias, pauca apponam de vera notione ac veritate vocum πτύσσω, & πτυχή· & *plico*, & *plicatura*; (vox *plica* Latialis non eſt, licet cl. Facciolatus bis uſurpet in ῥήσει *ruga*;) quo omnia librorum nomina percurram, uti ſunt in Martiale *triplices*, & *quincuplices* lib. 14. ep. 6. & 4. ac poſteriori ævo *diptycha*, *polyptycha*.

Et ſane *plicatura* ne in ea parte accipias, qua vulgo creditur, nempe ſignum illud, ſeu ruga, quam charta, vel veſtis relinquit, quando quis inflexam premit, ita ut minime planam & æquabilem deinde intuearis: verum κυρίως denotat qua Græce, qua Latine ea vox curvum ſolummodo quid & ſinuoſum: atque in hac una notione in cujuſvis ætatis Scriptoribus reperire eſt; perque mihi mirum ſemper fuit, quare tot doctiſſimi interpretes pro ruga acceperint, decepti fortaſſe ab vernaculo ſermone *pieghe*, & *piegare*. Ut genuinam horum vocabulorum *plico*, & *plicatura* vim noſcamus ab exemplis petendum eſt, & ſexcenta exſcriberem, niſi crearem tædium, & ubique Scriptorum proſtarent; quod nemo apertius, quam Maro indicat, dum de ſerpente rota conciſo canit Æneid. 5. 279. *Nexantem nodos, ſeque in ſua membra plicantem:* vides jam *plico* curvum quid adnotare, ideſt *involventem ſe;* & appoſite idem dicit Æn. 2. 108. & paſſim, *Sinuatque volumine terga;* quare *plicare* & *volvere* eodem recidunt. *Quæ volumina* dicit Maro, Cicero in Arato appellat *ſinus*, qui certe curvum quid denotant: *Et draco conficiens ſinus e corpore flexos*. Ovid. Metam. lib. 1. v. 763. *Dixit, & implicuit materno brachia collo;* quod paullo ante v. 735. expreſſit, *Conjugis ille ſuæ complexus colla lacertis:* & verſu 631. *Claudit, & indigno circumdat vincula collo*. Igitur *implicare*, *complecti* & *circumdare* συνώνυμα pura putaque ſunt, curvitatem ſolummodo indicantia. Idemque poeta 5. Faſt. v. 220. *Sertaque cæleſtes implicatura comas*.

Sed nemo apertius, quam Catullus in verbis omnium cultiſſimus vim τῦ *plicare* expreſſit, cum & *hederæ* tribuat, & συνώνυμον faciat τῷ *re-*

 vinci-

vincire in epithal. Juliæ, & Manlii v. 33. *Mentem amore revinciens, -- Ut tenax hedera hac & hac -- Arborem implicat errans*. Et ut rem melius firmem, apponam ſatis doctam adnotationem in verſum 826. lib. 1. Lucret. edit. Avercamp. pag. 139.

Surarum, ac feminum pedibus fundata plicari.

Plicari] *Torqueri, convolvi, unde vulgo tibias, & crura campas appellant, quoniam plicantur & flectuntur:* καμπὴ *Græce flexura dicitur. Erucam, quæ in orbem convolvitur, Plautus campam vocat, & Modeſtus, & Columella eo verſiculo: Volvitur ad terram diſtorto corpore campe*. Idemque Lucretius clarius *plicare* quid ſit, explicat lib. 6. v. 1085.

Eſt etiam, quaſi ut annellis, hamiſque plicata
Inter ſe quædam poſſint coplata teneri.

Plicaturæ igitur, ac curvitates *anellorum*, atque *hamorum* idem ſunt. Statius noſter 4. Sylv. 9. verſ. 29. *Non replictæ barbarorum tunicæ*, quarum quidem una aliam amplectitur & circumdat, recte igitur *replictæ* dicuntur. In eadem ſententia accipias illud Cic. De Divin. lib. 1. c. 56. *Sed eſt quaſi rudentis explicatio*; & quod ait Plin. ep. 33. lib. 9. *Varios orbes implicat, expeditque*; nec non Seneca ep. 9. *Diogenes complicuit ſe in dolio, & in eo cubitavit*. Exinde luculenter noſcimus, quid ſibi vult Tibull. lib. 1. el. 7. v. 33. dum ait: *Arida nec pluvio ſupplicat herba Jovi*, ideſt ſe inclinat curvatque.

Hinc etiam illud in Martiale difficile eſt, ſi penſites, licet principio planum & apertum videatur lib. 4. ep. 83. *Si nimis eſt legiſſe duos, tibi charta plicetur Altera: diviſum ſic breve fiet opus*. Haud pronum intellectu eſt, quo pacto *plicanda* ſit charta, ſi accipias τὸ *plicare* in communi ac vulgari ſententia, ſcil. rugam contrahere; verum ſi in notione *involvendi* eſſe credas, mens poetæ bona erit, nempe: *charta involvatur*, ideſt, *claudatur ex duobus alter liber; atque ita unam perleges partem*. Et quoniam veritas luculentior ex contrariis emicat, idem epigrammatographus lib. XI. ep. 108. canit, *Explicitum nobis uſque ad ſua cornua librum, Et quaſi perlectum, Septiciane, refers*. Et ep. 1. lib. 14. *Verſibus explicitum eſt omne duobus opus:* ſcilicet *evolutum & perlectum* uſque ad finem; ergo *plicare* eſt *involvere*, ſeu *claudere:* neque in hoc hæreas, etenim idem poeta in eadem ſententia ſuccinit lib. XI. ep. 1. *Vadas, & redeas inevolutus, -- Libros non legit ille, ſed libellos*. Et poſt paucos verſus: *Sunt illic duo treſve, qui revolvant, -- Noſtrarum tineas ineptiarum*. Et Cic. de Offic. *Si quis voluerit animi ſui complicatam ſententiam evolvere*. Vides jam, quam apte ſibi reſpondent *plicatus* & *involutus*, atque *explicitus* & *evolutus:* plicando enim & explicando in poſtica parte, tanquam in cardine, volvitur liber.

Habes præterea, quid ſit illud barbarum *explicit liber feliciter*, quod inficetæ tempeſtatis amanuenſes apponebant pro coronide, ſcilicet *explicitus eſt*, ſcribendo etenim opus erat, ut membranas, vel chartas *evolverent*,

Digitized by Google

verent, ſeu *explicarent:* quæ vox nullius pretii circa Hieronymi tempus invaleſcere viſa eſt; ait enim ad Marcell. ep. 138. *Solemus completis opuſculis ad diſtinctionem rei alterius ſequentis medium interponere, explicit aut feliciter, aut aliquid iſtius modi.*

Non me piget ſecundum hæc advertere olim epiſtolas minime in quadratam formam aptatas, verum ut ſæpe ait Cicero *complicatas*, quod intelligas in teretem formam convolutas: ad Q. Frat. lib. 3. ep. 5. *Cum hanc epiſtolam complicarem, tabellarii a vobis venerunt*, & ad Att. *Cum complicarem hanc epiſtolam, noctu Abundus ad me venit;* quam rotundam litterarum formam τὸ *complicare* κυρίως exprimit, nam *plicare* eſt ſimplex *volvere*. Colliges etiam, quam bene τροπικῶς dicatur, *verba*, aut *ſententias implicare*, aut *involvere*, & id genus ſatis multa. Ex hac notione verbi *plico*, quod eſt idem, ac *volvo*, nunc ſcimus, cur nomina librorum ſint ab utraque voce enata, ſcil. *volumina*, & *duplices* Ovid. Amor. lib. 1. el. 12. v. 27. *triplices* Mart. lib. 14. 6. & *quincuplices* eod. lib. ep. 4. Hæc ſane de Latiali verbo *plico*.

II. Et ne credas me oblitum eſſe Græcas voces, a quibus temperare non poſſum, addam, ut ab initio deſponſam non fallam fidem, pauca de vocibus πτύσσειν, & πτύξ, ſive πτυχή· atque ſtatuo eodem pacto illis uſos eſſe Græcos Scriptores, quo Latini adhibuere *plico*, & *plicatura*, ut pronum eſt vel ex lexicis addiſcere; idemque dicas de eorum compoſitis, aut de vocibus inde pullulantibus, quæ curvum quid ſemper ac rotundum menti offerunt; quare bene pauca exempla dabo ab Jove poetarum Hom. Il. ε. v. 314. qui canit de Venere, quæ a Græcorum telis Æneam tutatur:

Ἀμφὶ δ' ἑὸν φίλον υἱὸν ἐχεύατο πήχεε λευκώ·
Πρόσθε δέ οἱ πέπλοιο φαεινοῦ πτύγ' ἐκάλυψεν,
Ἕρκος ἔμεν βελέων, μή τις Δαναῶν ταχυπώλων
Χαλκὸν ἐνὶ στήθεσσι βαλὼν, ἀπὸ θυμὸν ἕλοιτο.

Nullius aſſis eſt interpretatio Barneſii, & Samuelis Clarkii: *Anteque ipſum pepli nitidi plicaturam obtendit:* majoris ſane pretii ſunt, quæ apponunt ſcholia brevia: Οὐχ ὡς ἄνθρωπον καὶ περιβάλλει αὐτῷ τὸν πέπλον, ἀλλ' ἵνα κρύψῃ αὐτόν. Vides igitur ſimplex πτύσσειν, unde πτύγμα, valere idem ac compoſitum περιβάλλειν, *circumplecti;* contra vero *plicaturam obtendere* nihil menti ingerit, adeo ſummos duoviros notio vera τοῦ πτύσσειν latuerat. Præterea cum legas in Heſiodo de ſcut. Herc. v. 143. κυάνου καὶ διὰ πτύχες ἠλήλαντο, ne transfundas, ut moris eſt, *cæruleæ vero laminæ erant ductæ*, verum *cæruleæ curvæ laminæ*, ut vim vocis ſerves; atque hinc probe advertis, quæ reipſa ſint πτύχες, earum enim figura curvum quid ſemper præſert. Piget me Homeri loca afferre, in quibus exſtant πτύχες σάκεος, cum omnium manibus terantur, & cum Heſiodo conſpirant; ad delicias unicum apponam Il. υ. v. 267. & ſeqq. in quibus bis ea vox in eadem notione eſt:

Οὐδέ ποτ' Αἰνείαο δαΐφρονος ὄμβριμον ἔγχος
Ῥῆξε σάκος· χρυσὸς γὰρ ἐρύκακε, δῶρα θεοῖο·
Ἀλλὰ δύω μὲν ἔλασσε διὰ πτύχας, αἱ δ' ἄρ' ἔτι τρεῖς
Ἦσαν· ἐπεὶ πέντε πτύχας ἤλασε Κυλλοποδίων,
Τὰς δύο χαλκείας, δύο δ' ἔνδοθι κασσιτέροιο,
Τὴν δὲ μίαν χρυσέην· τῇ ῥ' ἔχετο χάλκεον ἔγχος.

Nunc ſane conſtat, quare teſtaceæ valvæ, quæ in oſtreis modo clauduntur, πτύχες appellentur, atque ab Ariſtot. Hiſt. anim. lib. 5. ἐπικαλύμματα πτυχώδη, probe dictæ ſunt, inſtar enim ſcutuli ſunt convexæ & complicatæ.

III. Quæras fortaſſe, cur Heſiodus Theog. v. 113. adjiciat Ὀλύμπῳ, qui in æthere mons eſt, vid. auctores Academ. inſcript. to. 10. p. 653. ἐπιθετὸν illud πολύπτυχον, atque ſit σύμφωνος Homero, ut moris ſui eſt, qui canit non ſemel, atque iterum, ut Il. θ. v. 411. Πρώτῃσιν δὲ πύλῃσι πολυπτύχου Οὐλύμποιο· & Il. λ. v. 77. Δώματα καλὰ τέτυκτο κατὰ πτύχας Οὐλύμποιο· ipſe tibi reponam τὸ πολύπτυχον ſignificare *ſinuoſum*; & memini me legiſſe in Vitruvio *montis curvatura*; atque hic etiam vides ſervari vim voculæ πτύξ, quæ quid curvum ſemper menti exhibet; interea non mirum, ſi eam tum grammatici in tot ſibi contrarias voces Latiares converterint; tum Homeri doctiſſimi interpretes plerique omnes *juga Olympi* reddiderint; contra vero, πτύχες σάκεος dixerint, *ſcuti laminæ*: nam *juga*, & *laminæ* quantum diſtent, quiſque a ſe ipſe metiri poteſt; nomina autem tam diverſa vocem πτύξ adnotare nemo credat. Si vero poetæ Homero, & Heſiodo longe poſteriores, qui Ὄλυμπον cum τῷ Οὐρανῷ confudere, (quæ vocabula ſemper duoviri hi principes vates diſtinxere; ita ut Ὄλυμπον dixerint ſemper νιφόεντα, vel aliquid ſimile, quod proprium montis ἐπιθετὸν eſt, Οὐρανὸν vero ἀστερόεντα,) Οὐρανὸν etiam πολύπτυχον vocitarint, uti Euripides in Phœniſſ. act. 1. ſc. 1. v. 84.

Ἀλλ' ὦ φαεννὰς Οὐρανοῦ ναίων πτύχας,
Ζεῦ, σῶσον ἡμᾶς· δὸς δὲ ξύμβασιν τέκνοις, κ. τ. λ.

intellexere profecto φαεννὰς Οὐρανοῦ πτύχας, in quibus Jupiter inhabitat, eſſe *cæleſtes orbes*, ſeu *ſphæras*, vid. Cic. de ſomn. Scip. non vero *cæli plicas*, ut vulgo vertunt, quod ſatis puerile eſt, ac humile: Carmelum, qui Italo lepore Euripidis tragœdias condire adniſus eſt, rem aſſecutum gaudeo:

. . . . *Ma tu, ch' alberghi*
Là su del ciel ne' riſplendenti giri,
O Giove, a noi ſalute apporta, e dona
Concordia a' figli miei . . . .

IV. Percepta vi & notione vocis πτύξ, planum eſt dignoſcere etiam veritatem verbi πτύσσω, ſcil. *ſinuo*, *inflecto*: miſſis Scriptorum exemplis, quæ plana ſunt, proferam locupletem Hom. verſum obſcuritatis refertum, cujus ſententia ex dictis ſtatim elucet Il. ν. v. 134.

Ἔγχεα

Ἔγχεα δ' ἐπτύσσοντο θρασειάων ἀπὸ χειρῶν
Σειόμεν'· οἱ δ' ἰθὺς φρόνεον, μέμασαν δὲ μάχεσθαι.

Brevia ſcholia rem tangere viſa ſunt: Ἔγχεα εἰς τὸ αὐτὸ συνήγετο, καὶ ἐκάμπτετο κραδαινόμενα, *haſtæ in ſe ipſæ redibant, & inflectebantur percuſſæ*. Euſtathius Homerice doctus, quæ in Homero non ſunt, vidit: Εὐλύγιστα εἶναι τὰ τοιαῦτα ἔγχεα, ὡς καὶ μικροῦ δεῖν πτύσσεσθαι, ὃ δ' ἐστι διπλοῦσθαι ἐν τῷ ἐμπεπαλόμενα σείεσθαι, *perquam flexiles eſſe tales haſtas: ut facile fuerit plicari, ideſt duplicari, dum percutiuntur vibratæ:* Trojani hic contra hoſtes minime pugnabant, ſed dumtaxat μέμασαν μάχεσθαι, ut clare ait Homerus. Itaque, niſi mirifice errem, poeiæ mens eſt: Adeo ardebant bellum Trojani, ut ira conciti magna vi haſtas manu verberabant, quæ utpoie longiores, ab ictu ἐπτύσσοντο, ideſt *curvabantur*, *inflectebantur*; quod ſane fuiſſe ſignum militum bellicoſorum teſtem do Homerum ipſum, qui non ſemel idipſum recinit, ut Il. γ. v. 344.

Καὶ ἐγγὺς στήτην διαμετρητῷ ἐνὶ χώρῳ
Σείοντ' ἐγχείας, ἀλλήλοισιν κοτέοντε.

Vides igitur in campo ſibi demenſo, non in pugna ſtare milites, & haſtas percutere coquentes iram. Quæ quidem ſat lucis Maroni conciliant, qui hos Homericos verſus ſuffuratus convertit, & pro πτύσσειν ἔγχεα apponit *criſpare haſtilia*, oblitus vocis σείειν, *percutere*; id quod diuturnam obſcuritatem parit: itaque de Ænea canit Æn. 1. v. 317. & de Turno Æn. 12. v. 165. ambobus extra pugnam:

Bina manu lato criſpans haſtilia ferro.

Ex Homericis verbis plane intelliges, quo pacto Græcus, & Latinus heroes haſtilia criſparent, πτύσσωσι, ſcilicet τῷ σείειν, *percutiendo*; atque etiam mecum Maro conjurat, cum πτύσσειν interpretetur *criſpare*, ideſt *inflectere & curvare*; hinc Claudian. 2. de rapt. Proſerp. v. 110. *Criſpata cacumine buxus*, ideſt *inflexa*. Haud ſcio an Virgilii interpretes id adnotarint. Ceterum quis mecum non mirabitur Phil. D'Orvillium virûm verborum vim ingenitam curatiſſime penſitantem, cum hunc Virgilii verſum in animadverſion. in Charitonem laudet, nihil adnotaſſe, ſed ſolummodo recitaſſe, quo explicet verba δύο ἄκοντας ἐκράτει, verum longe diſtat κρατέω ab *criſpo*.

Probe perſpecta notione verbi πτύσσω, præſertim quo pacto hoc ῥήματι Homerus utitur, facile explices, quid valeant tenebricoſæ hujus divini vatis binæ voces, quas vice multiplici recinit, δίπτυχα ποιήσαντες, quaſque ſcholiaſtæ, & interpretes inaniis ſuis etiam atque etiam obſcurarunt. Sane poeta princeps de femoribus uſtulandis loquitur, dum eas ῥήσεις adhibet, quas boum partes ait κατά τε κνίσσῃ ἐκάλυψαν, *pinguedine cooperiebant*, & ſtatim addit δίπτυχα ποιήσαντες· ſi vatis mentem conſequi optes, ne dicas cum vulgo interpretum *duplicantes*, & cum ſcholiaſtis διπλώσαντες τὴν κνίσσην, ſed *bis pinguedine ea femora involventes*,

ventes, ne ſcilicet, dum aſſarentur, areſcerent, quod moris adhuc ſervari cernimus, vid. Il. α. v. 461. Il. β. v. 424. &c. Od. γ. v. 458. Od. μ. v. 361. &c. Pro parvo pendas, quæ Albertus in Heſych. aut Bochartus Hieroz. p. 503. de binis hiſce vocibus adnotarunt. Idipſum dicas, quando de veſte ait Od. ν. v. 224. Δίπτυχον ἀμφ' ὤμοισιν ἔχουσ' ἐϋεργέα λώπην, ***bis involverat humeros eleganti indumento***, non ut vulgo, ***duplicem veſtem habens circa humeros***; certe enim, ut nos interpretamur hunc vatem, in voce δίπτυχος & ingenitam vim ſervamus, & quid clarius menti ingerimus.

v. Cœpti operis ratio urgeret, ut quædam apponerem de voce δίπτυχα, quæ libellorum peculiaris ſpecies audit, & poſteriori ævo ſatis celebrata; verum, cum tot ἐνδοξότατοι viri ea de re utramque ceram jamdiu impleverint, præcipue quos Eccleſiaſticos dicimus, eorumque nomina ex Fabricianis bibliothecis ſtatim noſces, eo me labore facile exoneres; & nuper Mazochius vir ſummus bonam ſymbolam adjecit, dum eruditione Græca Hebrææque, qua pollet plurima, Quirinianum Diptychum honeſtavit: demum anno ſuperiore Sebaſtianus Donatus non exiguum volumen de diptychis concinnavit, & rem hanc numeris omnibus abſolviſſe ſibi viſus eſt, hos ſi lubet conſulas; licet nihil allinere accurarunt de ingenita veritate & vi verbi πτύσσω, atque etymo, quod mox dabo, quodque omnium primum conquirendum oportuiſſet. Unum mihi excutiendi venia ſit, diptychorum ſcil. definitionem, quam dedit Heſychius, cujus verba cl. Mazochius pag. 10. de Dipt. Quir. *mire intricata* edicit, doctoque, ut moris eſt, commentario onerare aggreſſus eſt; tentandum, an a me *forte quid aptius exit*. Inquit igitur Heſychius, Δίπτυχα δύο ἐκιβολὰς ἔχοντα, ἢ διπλοῦν, ὥστε τῷ μὲν ὑπερστρῶσθαι τ' ἐπίπλουν, τῷ δὲ ἐπιβεβλῆσθαι, *diptycha ſunt, quæ duo habent impoſita operimenta, ſive quid duplex, unum quo ὁ ἐπίπλους ſubſternatur, alterum, quo contegatur:* omnia vides aperta ſatis præter illud τ' ἐπίπλουν, in quo interpretes omnes vivos rodunt ungues, etiam antiquiores: nam bonus Suida Heſychii iſthæc verba mutuatus, vocem ἐπίπλουν ſibi ignotiſſimam angue pejorem auſugit, neque allevit, munuſque & fidem exſcribentis ſefellit. Mazochius ternas cudit conjectationes, ac primo legere amaret in Heſychio ἐπίπλον, *levior ſupellex, quæ circumferri poteſt*; ita ut δίπτυχα eſſent *parva utenſilia:* deinde τ' ἐπίπλουν ſecundum grammaticos exire poſſe ait a πλέω, *navigo*, ut vel navigans ſecum geſtaret: demum ſicut ὁ ἐπίπλους valet etiam *omentum*, & eſt ejuſdem originis, ac διπλοῦς, τριπλοῦς, *duplex*, *triplex*, fortaſſe a multiplicitate ipſius adipis, qua floret omentum, *ſic & interiores librorum paginas, aut quamvis leviorem, ac multiplicem ſupellectilem etiam ἐπίπλουν appellatam eſſe* conjicit: concluditque lectorem deferens avidiorem hanc vocem noſcendi: *Iſtum ἐπίπλουν Heſychianum facile patiar inter obſcura ſcriptoris illius annumerari*.

Verum ſi genio ſiniſtro natus non ſim, exputo τ' ἐπίπλουν hic eſſe re

vera

vera *omentum*, quod *ventriculus*, ſive *membrana* dicitur etiam a Plinio lib. 11. c. 37. *pinguis*, *ac tenuis*, *qua inteſtina integuntur*; quare Græci non melioris ævi, uti Heſychius, Latinos imitantes chartas, & γραφικὰς pelles a peculiaribus *membranis* appellare conſuevere, hi autem a γενικῷ nomine, ſcil. *pelles*, vel *membranas* dicebant: neque putes mihi opportuna exempla præſto non eſſe; Philippus epigrammatographus ſcriptorias pelles vocat πλευράς, quæ apud Etymologici auctorem ſunt etiam *membranæ*, *quæ pulmonem defenſitant*, qua de voce nos ſuperne non pauca pag. 209. dedimus. Igitur, ſi πλευρά, quæ peculiaris tunica pulmones tegit, valet materia γραφική, quis prohibet, quin Heſychius vocitare quiverit ἐπίπλουν, *omentum*, ſive *inteſtinorum membranam*, pro γραφικῷ corio? Hinc omnem lucem adipiſcuntur verba Heſychii antehac tenebricoſa, nimirum, *Diptycha ſunt duo operimenta*, *unum*, *quo* ἐπίπλους, *membrana*, ſive *charta ſubſternitur*, *alterum*, *quo contegitur*; qua interpretatione nihil reor concinnius, neque Heſychiana diptychorum definitio quid præſeſert *mire intricatum*.

Si vero audentior quædam conjectura, & ſtudii plena arrideat, dicerem Heſychii locum librariorum malignitate marcidum, & haud ſcio an auctor incuria majori exſcriptus ſit, vide præclaram Alberti præfat. atque adnotation. Itaque ſi nil detorta mutatione pro τὸν ἐπίπλουν legas τὸ ἐν βιβλίον, res erit integra, ſcil. diptycha ſunt ſupernum, & inferum tegumentum, quæ *libellum quendam* claudunt, quod nihil verius, cum intra binas tabellas adglutinarentur quædam membranæ. Vides a me ne unam quidem additam litterulam, ſed ſolummodo elementum ν tranſpoſitum poſt ε, quod ε ſequenti voci non ſine injuria adſuebatur ob ſollemne σφάλμα amanuenſium; id ante me multis exemplis oſtenderat vir ſummus D'Orvillius in Chariton. pag. 760. *Conſiderandum in omnibus codicibus*, & *in Manethone ſæpe ſyllabas tranſponi*, & *ſic e* πολὺν *habuerit* λύνπου, *cui quantum deeſt*, *ut evadat* ὀλύμπου! . . . ἀγελείνης *pro* ἀλεγεινῆς . . . *ſcilicet ſæpe in fine verſuum ornatus cauſa*, *vel anguſtis ſpatiis coacti librarii ſyllabam ſyllabæ ſuperimponunt*, *quam imperitiores in deſcribendo facile dislocant*; quare haud mirum ſi iidem amanuenſes voces bonas τὸ ἐν βιβλίον interturbarint, dederintque τὸν ἐπίπλουν. Si vero duplicem ββ in totidem ππ inverterint, id ob ſoni ſimilitudinem accidiſſe vel tiro novit. Porro ſi hanc argutam medelam faſtidioſior ſtomachus non concoquat, magnorum virorum auctoritate eam tuear, præſertim cl. Mazochii, qui luxatis quibuſdam locis non tantum μετάστασιν characterum, ſed plures voces, licet ἀκαίρως, inſuit; inviſas rogo, quantis voculis ditavit breve Epiphanii χείμωνον a tot præclariſſimis interpretibus perperam ſollicitatum, in kalend. 20. Jun. pag. 445. Ceterum nihil intercedam, imo do lubens, ſi malis Heſychium pro ſuæ ætatis indole τὸν ἐπίπλουν pro *membrana* accepiſſe; atque ad verbi πτύσσω etymon veſtigandum aggredior.

VII.

VI. Jam faſtidii plenus, quæ de compoſitis, derivatiſque ab ῥήματι hoc πτύσσω dicenda paraveram, miſſa facio, cum in eandem recidant notionem, ac ſimplex πτύσσω, unde fruticant; ſi te pigeat Græcos Scriptores evolvere, & præſertim Homeri Odyſſeam, ſaltem lexica, & auctorum indices conſulas. Porro Græci minime ab inſita vi vocum πτὺξ, & πτύσσω potuere eſſe degeneres, cum ab ultima origine, unde illæ naſcuntur, talis ſit; ἀμέσως enim producuntur ab פטש iiſdem στοιχείοις · quæ peregrina vox in Dan. 3. v. 21. facile eſt διάζωμα, *cinctura*, qua ornabantur terni illi puelli in ignitam fornacem dejecti; & licet ῥῆσις פטש antehac paullo fuerit obſcurior in Daniele, nunc luculentior eſt, cum ejus proles πτύσσω firmet, atque utraque ῥῆσις Chaldæa, & Græca ultro citroque ſibi opem, ac lucem præſtent; neque te turbet Græca τῶν LXX. interpretatio, ubi illitum eſt τιάρα, quam ſecutus eſt Hieronymus: fortaſſe in animi mente habuere ab פטש effingi facile *petaſus*, ſollemne Mercurii, & comicorum *capitis operimentum*, & ab ethnica voce *petaſus* abhorrentes appoſuere *tiara:* verum notum eſt Hebræos plurimum curaſſe *cingula:* hinc *cingulum vendidit Chananæo;* & ſæpe legimus, *lumbos præcingere*, &c.

Neque mireris, ſi unquam legeris, Aben Ezram vertiſſe in Dan. τὸ פטש, *ſubligaculum*, & *pallium*, quod non improbem; & advertas id genus veſtes, eo quod membra cingerent, & circa ea plicarentur, propterea Rabbinum illum eo nomine donaſſe ῥῆσιν פטש: novimus etiam a verbo *cingo* veſtes quaſdam appellatas, veluti *cincticulus* apud Plaut. in Bacch. 3. 3. 28. quem nos Itali dicimus *grembiale:* hinc tritum eſt legere apud poetas *cincti Luperci*, & *Cethegi*, nec non *cinctus Gabinus;* quod intelligas de brevi veſte; & lux eſt Martiali l. 14. ep. 153. de *ſemicinctio:*

Det tunicam dives, ego te præcingere poſſum,
Eſſem ſi locuples, munus utrumque darem.

Et qui breves has veſtes parabant, audiebant *ſemizonarii*, vid. Plaut. Aulul. act. 3. ſc. 5. v. 42. Salmaſius me docuit in Hiſt. Aug. to. 1. pag. 443. *cinctos*, & *præcinctos eſſe*, & *dici milites:* id quod a Scriptorum omnium patre Homero hauſtum eſt, qui ζώννυσθαι adhibet Il. λ. v. 15. pro ὁπλίζεσθαι· ubi Zach. Bogan. in Ὁμηρ. ἑβραΐζ. ait eſſe *hebraiſmum*, cui adſtipulatur Barneſius; hinc Il. ι. v. 590. & Od. γ. v. 154. γυναῖκες βαθύζωνοι, ne vertas cum eodem Barneſio, & Clarkio, *mulieres profunde ſuccinctæ*, quod nihili eſt, ſed *longioribus veſtibus cinctæ*, ſive *indutæ*; quin ſi conſulas uberiora lexica, tum ζώννυσθαι, tum quæ inde oriuntur voces, pro *induere*, & *indumentis* ſæpe interpretantur. Quare ſi τὸ פטש in ea notione explices, haud abnuam, etenim etiam quid in rotundum, & in gyrum flexum adnotat. Igitur etiam in vetuſtiſſima originatione πτύσσειν quid curvum & inflexum præſefert. Non mirum poſthac, ſi Græci libros appellarint δίπτυχα, τρίπτυχα, & πολύπτυχα, ſcilicet ob totidem membranarum volutationes, ſive τὰς πτυχάς. Porro Latini anti-

Digitized by Google

antiquiſſimi, vel a materia, qua ſcriptoria corpora compingebantur, *libros*, *codices*, *&c.* appellarunt, vel ab volvendi actu motuque, *volumina* dixere; ita etiam Græci βιβλία, & δελτὰς a frutice, quibus conſtabant, vel ἀπὸ τῦ πτύσσειν, *evolvere*, δίπτυχα, πολύπτυχα, &c. eoſdem vocitarunt. Neque credas Græcos ſapientioris ævi libros minime a πτυχαῖς appellitaſſe, etenim mihi præſto ſunt Pindarus in Olymp. Od. 1. circa fin. appellans *hymnorum libros* ὕμνων πτυχάς· & Euripides in Menalippe ab Stobæo Ecl. phyſ. l. 1. c. 8. p. 8. laudatus, cujus dramatici verba, quippe quæ ὑψηλοφρωνέστατα, præterire mihi haud licet:

Δοκεῖτε πηδᾷν τ' ἀδικήματ' εἰς Θεὺς
Πτεροῖσι, κἄπειτ' ἐν Διὸς δελτῦ πτυχαῖς
Γράφειν τίν αὐτὰ· Ζῆνα δ' εἰσορῶντά τιν
Θνητοῖς δικάζειν.
Creditis delicta ſubſilire ad Deos.
Alata, deinde & in Jovis membranis
Aliquem eadem ſcribere, illiſque inſpectis Jovem
Mortales judicare, ut vertit Spanhemius in adnot. in Callim. pag. 36. Atque hæc ſatis de notione, atque etymo verbi πτύσσω.

VII. Ex omnibus his, quæ de librario negotio ad ſatietatem dicta ſunt, unum mihi reliquum eſt, commonere ſcilicet, perfunctorium eſſe ſcrutari, quinam olim fuerint antiquiores libri polyptychi, an cylindrici, quod ſane ἀπόρημα pro Quiriniano Diptycho ſolvere doctiſſimus Mazochius adniſus eſt, ait enim pag. 6. *Uterque autem librorum modus ſanequam antiquus eſt, ſed uter antiquior, haud facile dixerim. At eo tandem propendet animus, ut exiſtimem hanc librorum polyptychorum rationem, quam hodie unam tenemus, fuiſſe altera antiquiorem; quod quia paucis exſequi non eſt facile, ejus rei argumenta conjeci in peculiarem Diatribam*, ſcil. pag. 32. quam legere te jubeo, utpote eruditæ antiquitatis plenam, & more ſuo eleganter conſcriptam. Fruſtra eſt, inquam, id ſcrutari, cum jam conſtet cujuſvis ætatis, & regionis homines unam quadratam librorum rationem celebraſſe, ut hodiedum, ſi Hebræos inficetioris ſæculi excipias; teretem vero raro admodum adhibuiſſe, & hic ſirpus jam enodis eſt. Laudandus tamen cl. Mazochius, qui contra tot doctiſſimorum virorum ſententiam polyptychos, ſive quadrangulos cylindricis vetuſtiores fecerit; hinc ei pronum fuiſſet colligere, invecta jam commodiori, atque aptiori compingendi libros forma, quadrata ſcilicet, & quam a natura ipſa hauſerunt, teretes deinde tum ſcriptioni, tum lectioni moleſtiſſimos parare ſtultum fore, ac inficetum; hanc alteram librorum ſpeciem ſi vir doctiſſimus pernegaſſet, omnem veritatis partem adſecutum gratularer. Verum arduum ſanequam erat contra tot eruditorum veluti agmen κυλινδρικὸν σχῆμα librorum concordi fide tuentium pugnare, quos ſola vox *volumen*, ut ſæpe dictum eſt, tranſverſos egit, ut convolutos in ſemet fingerent, quanquam Hebræi, Græci, Latinique Scriptores unos

polyptychos ſemper meminerint, eorumque ornamenta externa, atque interna neſcio qua mentis vertigine ad cylindricos vi, & arte detorſerint. Hinc quiſque poſthac non ſine ſtomacho legat in elaboratiſſimo opere Henr. Trotzii nuperrime edito de pr. ſcr. orig. pag. 589. ut ceteros omnes taceam, hæc, quæ ſequuntur: *Varias fuiſſe librorum veterum formas, diverſas plane ab hodiernis, translatitium eſt: tres vero in primis hoc loco excutere propoſuimus. Alii libri dicebantur olim, Volumina; alii Codices; alii Plicatiles. Apud Hebræos, & Græcos vetereſque Romanos plerique convolvebantur libri, ſive ex plumbo ſubtiliſſimo, ſive ex pergameno, corio, charta Nilotica, bombycina compoſiti eſſent.* Contra ipſi rationum momentis fortaſſe non pœnitendis tutati ſumus, & auctores ſanequam multos vades dedimus Hebræam gentem, Græcam, Romanamque unum librorum genus amaſſe. Penes legentium arbitrium omne erit, ſi rem evicimus, modo quam a teneris didicere, ad fictam voluminum teretium formam ab animi mente deponendam proni ſint, & rationi melius, quam conſtanti tot litteratorum opinioni, atque interpretum, vel grammaticorum inſanæ multitudini parendum ament, & caveant,

Ne quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google